ห้องขจร สุขพานิช

ห้องขจร สุขพานิช

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท ๒๓ พระโขนง กรุงเทพฯ ๑๑ โทร. ๓๑๑๑๖๗๕, ๓๑๑๕๐๔๑

917.3
ก 286 ก

สำเนารายงาน

พระเจ้าบรมวงศเธอ กรมพระนเรศร์วรฤทธิ์

เสด็จประเทศอเมริกา พ.ศ. ๒๔๒๗

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ถนนสุขุมวิท ๒๓ พระโขนง กรุงเทพฯ ๑๑ โทร. 391675, 391800

พิมพ์เป็นที่ระลึก

ในการฌาปนกิจศพ

นางเช่ย วิฏฐารวินิจฉัย

ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม

พ. ศ. ๒๔๘๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนาคร

105173

71172

คำนำ

หนังสือ เรื่อง "สำเนารายงาน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศร์วรฤทธิ์ เสด็จประเทศอเมริกา พ.ศ. ๒๔๓๗" นี้ ได้เคยพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์นั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ ครั้งหนึ่งแล้ว ในครั้งนี้พระยาอรรถศาสตร์โสภณ มาขออนุญาตนำออกแจกในงานฌาปนกิจศพนางเชย วิฐฐารวินิจฉัย ผู้มารดาของภริยาอีกครั้งหนึ่ง จึงอนุญาตให้เป็นไปตามความประสงค์ และขออนุโมทนาในกุศลเจตนาธรรมวิทยาทานนี้ด้วย.

กรมศิลปากร

๒๔ มกราคม ๒๔๘๒

อนุสร

ในการฌาปนกิจศพ นางเชย วิฑูรวินิจฉัย มารดาภรรยาข้าพเจ้าในวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ นี้ ข้าพเจ้าใคร่จะพิมพ์หนังสือเป็นของอภินันทนาการแก่ท่านที่มาร่วมในการฌาปนกิจศักเรื่องหนึ่ง และหนังสือนั้นควรเป็นหนังสืออันมีข้อความรำพรรณถึงท้องถิ่นภูมิประเทศ เพื่อให้เหมาะสมแก่อุปนิสัยของท่านผู้ไปสู่ปรโลกแล้ว เพราะท่านเมื่อยังมีชีวิตอยู่เป็นผู้ใฝ่ใจชอบฟัง ชอบรู้ และชอบเดินทางไปในที่ต่าง ๆ ภูมิประเทศถิ่นที่บูชาของประเทศไทย เช่น พระแท่นศิลาอาศน์, พระแท่นดงรัง, พระยาท, พระฉาย ท่านได้ไปถึงแล้วทุกที่ และท้องถิ่นในประเทศไทยทางภาคอิสาณ ภาคใต้ และภาคเหนือ ท่านได้ไปถึงแล้วเกือบทุกจังหวัด ก็พอดีคุณพระโสภณอักษรกิจรับช่วยพิมพ์ให้อีกเป็นคำรบ ๓ (คือคราวทำบุญ ๕๐ วัน, ทำบุญ ๑๐๐ วัน และคราวนี้) ทั้งนำหนังสือมาให้ข้าพเจ้าเลือก ข้าพเจ้าเห็นว่าสำเนารายงานพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศร์วรฤทธิ์ เสด็จประเทศอเมริกา พ.ศ. ๒๔๒๗ นี้ แม้จะได้พิมพ์มาครั้งหนึ่งแล้วและเป็นข้อรำพรรณถึนภูมิประเทศเมื่อครึ่งศตวรรษมาแล้วก็ดี ก็ยังเหมาะสมอยู่ เพราะนอกจากรู้เรื่องสมัยที่ล่วงมาแล้วยังนำมาเปรียบเทียบกับสมัยนี้ได้ดีว่า ประเทศชาติของเขาเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงอย่างใด และได้พบศัพท์และไวยากรณ์ในสมัยครึ่งศตวรรษมาแล้ว เทียบเคียงกับศัพท์และไวยากรณ์สมัยนี้ว่า ความเจริญในภาษาไทยของเราเวลา

นี้กว้างขวางขึ้นเพียงไร ทั้งเป็นเรื่องเข้าอยู่ในวงอุปนิสสัยของผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งท่านเป็นผู้ใคร่รู้ใคร่ฟังเรื่องชะนิดนี้ ข้าพเจ้าจึงขออนุญาตต่อกรมศิลปากรพิมพ์หนังสือเรื่องนี้เป็นของอภินันทนาการแก่ท่านผู้มาในการฌาปนกิจไว้เป็นที่ระฤก ขออุทิศผลทั้งนี้แก่นางเชยวิฎฐารวินิจฉัยด้วย และขอขอบพระคุณคุณพระโสภณอักษรกิจผู้ให้ความสำเร็จอันนี้เป็นรูปขึ้นเป็นอย่างยิ่ง.

บ้าน ๑๐๐๐ ถนนราชพิธ

พระยาอรรถศาสตร์โสภณ

สารบารพ์

ระยะทางไปอเมริกา หน้า ๑

คณะทูตโดยสารรถไฟจากลอนดอนไปลงเรือที่เมือง
ลิเวอปุล ,, ๒

เรือออกจากไอแลนด์ถึงกวีนสเตาน์ ,, ๓

ระยะทางแต่กวีนสเตาน์ถึงอเมริกา ,, ๔

ว่าด้วยอเมริกันรับทูตไทย ,, ๗

คณะทูตไทยพักที่โฮเตลเมืองนิวยอก ,, ๙

ไปวอชิงตัน ,, ๑๑

คณะทูตไทยออกจากนิวยอก ,, ๑๑

คณะทูตไทยพักที่โฮเตลอาลิงตัน ,, ๑๓

ว่าด้วยธรรมเนียมยื่นพระราชสาส์นต่อเปรสิเดนต์ ,, ๑๓

ยื่นพระราชสาส์นต่อเปรสิเดนต์ ,, ๑๔

ทูตไทยเตรียมการไปหาเปรสิเดนต์ ,, ๑๔

ทูตไทยถึงบ้านเปรสิเดนต์ ,, ๑๖

คำสัชชของราชทูต ,, ๑๖

คำสัชชของเปรสิเดนต์ ,, ๑๗

ว่าด้วยลักษณแลอัธยาศัยของเปรสิเดนต์ ,, ๑๙

ทูตไทยเที่ยวดูป่าก ,, ๑๙

การรับแขกที่บ้านเปรสิเดนต์ ,, ๒๐

เล่าถึงบ้านเปรสิเดนต์	หน้า	๒๒
ทูตไทยไปกรมท่า	,,	๒๕
นัดพบเสนาบดีต่างประเทศ	,,	๒๕
ราชทูตเสด็จที่ว่าการต่างประเทศ	,,	๒๖
เล่าถึงตึกที่ว่าการต่างประเทศ	,,	๒๖
ราชทูตเสด็จบ้านผู้ว่าการต่างประเทศ	,,	๒๘
ดูมิวเซียมยุทธภัณฑ์แลที่อื่น ๆ	,,	๒๙
ไปดูมิวเซียม	,,	๒๙
ไปดูที่ฝังศพทหารคราวรบกับแมกซิโก	,,	๓๐
นายทหารเรือเลี้ยงราชทูต	,,	๓๑
การหารือเรื่องเปลี่ยนสัญญาสุรา	,,	๓๒
ไปดูกรมนา	,,	๓๓
ไปดูเวนียาตแลบ้านวอชิงตัน	,,	๓๘
ว่าด้วยภูมิประเทศเมืองอาเล็กซานดริ	,,	๔๓
ว่าด้วยภูมิประเทศเวนียาต	,,	๔๔
ไปดูห้องทำรูป	,,	๔๕
ไปบ้านเรียแอดมิราลโรดเยอ	,,	๔๘
ไปถ่ายรูปที่สถานทูตอังกฤษ	,,	๕๐
ไปดูการเพาะพันธุ์ปลา	,,	๕๒
เซ็นสัญญาเรื่องสุรา	,,	๕๔

ไปดูแข่งม้า	หน้า	๕๕
ไปดูมิวเซียม	,,	๕๖
ไปดูโรงพิมพ์	,,	๕๘
ไปดูที่ทำการปกครอง	,,	๕๙
คืนเนอรที่บ้านผู้ว่าการทหารเรือ	,,	๖๔
ไปดูการทำเงิน	,,	๖๕
ไปดูเครื่องตรวจวัดอากาศ	,,	๖๘
ไปดูแคบีตอล	,,	๖๘
ว่าด้วยภูมิที่แคบีตอล	,,	๖๘
ตัวแคบีตอล	,,	๗๐
พรรณนาแคบีตอลเปนตอน ๆ	,,	๗๑
เรื่องสร้างแคบีตอล	,,	๙๒
เรื่องที่ประชุมรัฐบาล	,,	๑๐๑
ไปบ้านเดวิส	,,	๑๐๓
ไปดูที่ทำการไปรษณีย์	,,	๑๐๓
เตรียมไปเที่ยวตามหัวเมือง	,,	๑๐๗
พงศาวดารเมืองวอชิงตัน	,,	๑๐๗
ประวัติตำบลคอลัมเบีย	,,	๑๒๒
ออกจากวอชิงตันไปนิวยอก	,,	๑๒๘
ไปดูศาลารัฐบาลเมืองนิวยอก	,,	๑๓๓

ไปเยี่ยมเปรสิเดนต์คนเก่า หน้า ๑๓๒
ไปดูตพานข้ามไปเมืองบรุกกลิน ,, ๑๓๓
ไปดูโรงเรียนนอมัล ,, ๑๓๗
ไปดูทเก็ยเครื่องดับเพลิง ,, ๑๔๑
ไปดูเกาะแยลกเวลไอแลนด์ ,, ๑๔๔
ไปดูโรงที่เก็ยอาวุธ ,, ๑๔๙
ไปดูผักหัดโปลิศแลที่ทำการ ,, ๑๕๑
ไปดูละคอน ,, ๑๕๓
ไปเที่ยวเซนตรัลป๊าก ,, ๑๕๔
ไปดูห้างทำเพ็ชร ,, ๑๖๒
พวกเมืองนิวเยอสิมาเผ้าราชทูตแลไปถ่ายรูป ,, ๑๖๓
พวกเมืองยอสตันมาเผ้าราชทูต ,, ๑๖๔
ไปเที่ยวเมืองอาลเบอนี ,, ๑๖๔
ไปดูขบวรแห่ในวันที่ระลึกผังศพทหาร ,, ๑๗๐
ว่าด้วยพงศาวดารเมืองนิวยอก ,, ๑๗๓
ระยะทางจากนิวยอกไปแซนฟรานสิสโก ,, ๑๗๘
ว่าด้วยรถไฟ ,, ๑๗๘
ระยะทางแต่เมืองนิวเยอสถึงเมืองซินซินนาติ ,, ๑๘๑
ภูมิลำเนาเมืองซินซินนาติ ,, ๑๘๔
เที่ยวดูเมืองซินซินนาติ ,, ๑๘๗

ระยะทางแต่เมืองซินซินนาตีถึงเมืองเซนหลุยส์ หน้า ๑๘๙
เที่ยวดูเมืองเซนหลุยส์ ,, ๑๙๑
ไปบ้านคอลอเนนเลตัน ,, ๑๙๑
เที่ยวดูเมืองแกนสาสซิตี ,, ๑๙๓
ไปดูละคอนแลเที่ยวในเมืองเดนเวอ ,, ๑๙๕
ไปดูที่ทำแร่เขารอกกี ,, ๑๙๗
ภูมิประเทศเมืองเชเยนี ,, ๒๐๓
ระยะทางแต่เมืองเชเยนีถึงเมืองโอมาหา ,, ๒๐๖
ว่าด้วยพวกคนป่าชาติอินเดียน ,, ๒๐๗
ระยะทางแต่เมืองโอมาหาถึงเมืองออกเดน ,, ๒๐๙
เที่ยวดูเมืองออกเดน ,, ๒๑๑
ว่าด้วยสาสนาแลลัทธิในเมืองออกเดน ,, ๒๑๓
เรื่องรถไฟยูไนยินแลแซนตรัลแป่ซิฟิกที่แหลมโปรมอนตรี ,, ๒๑๘
ระยะทางแต่แหลมโปรมอนตรีถึงโอกแลนด์ ,, ๒๒๐
ภูมิประเทศของเมืองโอกแลนด์ ,, ๒๒๘
ถึงเมืองแซนฟรานซิสโก ,, ๒๒๙
ไปดูโกลเดนเกตป่าก ,, ๒๒๙
เที่ยวดูห้างในเมืองแซนฟรานซิสโก ,, ๒๓๒
ว่าด้วยจำนวนจีนที่ไปอเมริกา ,, ๒๓๕
ประเภทพวกจีนในอเมริกา ,, ๒๓๖

อาชีพของพวกจีนในอเมริกา	หน้า	๒๓๙
ไปดูวัว	,,	๒๔๑
ไปร้านช่างแกะญี่ปุ่น	,,	๒๔๒
ไปสถานทูตญี่ปุ่น	,,	๒๔๓
ภูมิประเทศเมืองแซนฟรานซิสโก	,,	๒๔๔
ระยะทางจากแซนฟรานซิสโกถึงเมืองเวอยิเนีย	,,	๒๔๙
ภูมิประเทศเมืองเวอยิเนีย	,,	๒๕๓
ไปดูเหมืองแร่	,,	๒๕๔
ระยะทางจากเมืองเวอยิเนียถึงตำบลสิสเน	,,	๒๕๘
ว่าด้วยการเดิรหนังสือก่อนมีสายโทรเลข	,,	๒๖๑
ระยะทางแต่ตำบลสิสเนถึงเมืองชิคาโก	,,	๒๖๕
พักที่เมืองชิคาโก	,,	๒๗๔
ประวัติเมืองชิคาโก	,,	๒๗๕
ไปดูที่ฆ่าสุกร	,,	๒๗๘
ไปดูที่ฆ่าโค	,,	๒๘๒
ไปดูที่ทำรถพ่วงรถไฟ	,,	๒๘๓
ไปดูละคอนสัตว์	,,	๒๘๖
ไปดูสภาการค้าขาย	,,	๒๘๙
ไปดูโรงสุบน้ำ	,,	๒๙๐
ไปดูช้าก	,,	๒๙๑

ระยะทางแต่เมืองชิคาโกถึงเมืองอากรา หน้า ๒๙๘
ไปดูน้ำตก ,, ๓๐๒
ไปดูเกาะโค๊ตไอแลนด์ ,, ๓๐๗
ไปดูเกาะสามพี่น้อง ,, ๓๑๓
ไปดูตะพานข้ามฝั่งข้างคานาดา ,, ๓๑๔
ไปดูน้ำตกใกล้ปรอสเปกต์เฮาส์ ,, ๓๑๗
ไปดูเกาะชิคาไอแลนด์ ,, ๓๑๙
ไปดูเกาะคลากฮิลไอแลนด์ ,, ๓๒๐
ไปดูบ่อน้ำร้อน ,, ๓๒๐
ไปดูถ้ำลม ,, ๓๒๒
ว่าด้วยแม่น้ำแลภูมิประเทศในอากรา ,, ๓๒๔
ระยะทางแต่เมืองอากราถึงเมืองอิลิออน ,, ๓๓๔
ไปดูโรงงารทำยิน ,, ๓๓๔
ระยะทางแต่เมืองอิลิออนถึงยอสตัน ,, ๓๓๗
การต้อนรับที่เมืองยอสตัน ,, ๓๔๐
ไปดูที่ทำนาฟิกา ,, ๓๔๑
ไปดูมอนูเมนต์ ,, ๓๔๕
ไปดูเกาะเดียไอแลนด์ ,, ๓๔๘
การบำรุงเกาะเดียไอแลนด์ ,, ๓๔๘
การประชุมที่เมแคนิกส์อินสติยูตยิลดิง ,, ๓๕๘

ไปดูซิติ้ฮอล หน้า ๓๖๕
ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของผู้ปกครอง ,, ๓๖๙
เที่ยวในเมืองบอสตัน ,, ๓๗๐
ไปดูสเตตเฮาส์ ,, ๓๗๑
ภูมิประเทศแลประวัติกาลเมืองบอสตันแต่ยุคก่อนลงมา ,, ๓๗๔
ระยะทางแต่เมืองบอสตันถึงนิวยอก ,, ๓๘๖
การสนทนาระหว่างราชทูตกับผู้ว่าการกระทรวงต่าง ๆ
ที่เมืองวอชชิงตัน ,, ๓๙๐
ไปดูที่ฝังศพต่าง ๆ ,, ๓๙๗
ว่าด้วยการเซ็นหนังสือสัญญา ,, ๔๐๐
ไปดูโรงจักรทำเงิน ,, ๔๐๒
ไปดูโรงทำรถแลเที่ยวชาก ,, ๔๐๗
ไปดูโรงทำพรมแลกำมะหยี่ ,, ๔๑๐
ภูมิประเทศเมืองฟิลาเดนเฟีย ,, ๔๑๔
ไปดูเรือข้างแลโรงขนถ่าน ,, ๔๑๙
ดูการดับไฟ ,, ๔๒๐
เตรียมกลับจากอเมริกา ,, ๔๒๒
เรื่องภาษีของเล็กน้อย ,, ๔๒๓
ระยะทางกลับจากอเมริกา
ถึงเมืองกวินสเตาน์ ,, ๔๒๕
ถึงลอนดอน ,, ๔๓๒
,, ๔๓๖

สำเนารายงาน

พระเจ้าบรมวงศเธอ กรมพระนเรศร์วรฤทธิ์

เสด็จประเทศอเมริกา พ. ศ. ๒๔๒๗

ข้าพระพุทธเจ้า พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ ผู้ว่าที่เคาน์ซิลเลอออฟลิเกชัน เมื่อไปเจริญทางพระราชไมตรีณประเทศยุในติสเตตส์ออฟอเมริกา ขอพระราชทานกราบทูล พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงศวโรปการ ไปรเวตสิเครตรี ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทรายผ้าพระบาท ขอได้นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทรายใต้ผ้าลองธุลีพระบาท

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าไปสนองพระเดชพระคุณในราชการทูตคราวไปอเมริกานั้น พระเดชพระคุณหาที่สุดมิได้ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์ ราชทูตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีรับสั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าทำริโปตรายระยะทางมาทูลเกล้า ฯ ถวาย ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระพระกรุณาทรงทรายใต้ผ้าลองธุลีพระบาท ดังต่อไปนี้

ระยะทางไปอเมริกา

ณวันศุกรเดือน ๖ ขน ๑ คาบวอกฉศก ๑๒๔๖ เวลา ๕ ทุ่มเศษ ข้าพระพุทธเจ้า กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์ ราชทูตวิเศษ ๑ พระองค์เจ้า

โสณบัณฑิตย์ เคาน์ซิลเลอออฟลิเกชัน ๑ นายเสน่ห์ หุ้มแพร สิเครตริ และล่าม ๑ มิสเตอรวิลเยอฟอสฮาติไวก์ แอตแตเชอังกฤษ ๑ นายต่วน มหาดเล็ก เสมียน ๑ มิสเตอรเอดเวิดเฮอเบิดลอฟตัส เสมียนล่าม ๑ พร้อมกันออกจากตึกราชทูตสยามณกรุงลอนดอน ขึ้นรถไปถึงอิวสตันสเตชั่น พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ พระวรวงศเธอ พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ และข้าราชการในลิเกชันลอนดอนและปาริส กับทั้งเด็กนักเรียนและชาวต่างประเทศที่รับราชการสยาม มาส่งที่สเตชั่นเปนอันมาก ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันขึ้นรถไฟสลิปยิงคาหลัง ๑ เวลา ๒ ยามรถไฟออกจากสเตชั่นไปตามทางสายลอนดอนแอนท์นอทเวสเตอนเรลเวกอมปนี หลวงเดชนายเวร สิเครตริลิเกชันปาริส ๑ มิสเตอร เย. เย. เดวิส เสมียนในลิเกชันลอนดอน ๑ ตามไปส่งถึงเมืองลิเวอปุลด้วย

ณวันเสาร์เดือน ๖ ขึ้น ๒ ค่ำ เวลาย่ำรุ่ง ถึงสเตชั่นที่เมืองลิเวอปุล ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันขึ้นไปรับพระราชทานอาหารบนนอทเวสเตินโฮเตล แล้วได้ขึ้นรถเที่ยวดูตามอู่และท่าเรือหลายแห่ง เพราะเมืองลิเวอปุลนี้เปนเมืองท่าเรือของอังกฤษข้างฝ่ายตวันตกเฉียงเหนือ ครั้นเที่ยวดูบ้านเมืองเสร็จแล้วมารับพระราชทานอาหารกลางวันที่โฮเตลนั้น ครั้นเวลาบ่าย ๒ โมงครึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันขึ้นรถมาถึงท่าเรือ ลงเรือกลไฟจักรข้างเปนเรือสำหรับบรรทุกคนโดยสารในกอมปนีไกยอนไลน์ ไปขึ้นเรือไฟใหญ่ เรือนั้นมี ๒ ลำด้วยกัน

สำหรับยรรทุกคนโดยสารลำหนึ่ง ยรรทุกสิ่งของ ๆ คนโดยสารลำหนึ่ง เวลาย่าย ๓ โมงเรือออกจากท่าแล่นออกไปเทียบกับเรือกลไฟใหญ่ ชื่อ อาลาสกา เปนเรือเมล์ของไกยอนไลน์กอมปนี สำหรับคนโดยสารไป มาในระหว่างกรุงอังกฤษและอเมริกา และเปนเรือเร็วสำหรับรับเมล์ มาจากอเมริกามากรุงอังกฤษด้วย เรือนั้นทอดอยู่ปากน้ำแม่น้ำเมอซีย์ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันลงในเรืออาลาสกา ดูห้องนอนห้องรับ พระราชทานอาหารและห้องต่าง ๆ ทุกแห่ง เวลาย่าย ๔ โมง หลวง เดชและมิสเตอรเดวิสซึ่งมาส่งลากลับไป ครั้นเวลาทุ่ม ๕๐ มินิตน้ำ ขึ้นเต็มฝั่งพอเรือใหญ่จะข้ามปากน้ำได้ เรือออกจากที่นั่นไปตามระยะ ทางไอลิซแซนแนล เรืออาลาสกาลำนี้เปนเรือเหล็ก ๔ เสา ๒ ปล่อง ยรรทุกสินค้าได้ ๖๕๐๐ ตัน เปนเรือเร็วเคยเดิรตั้งแต่กวินสเตาน์ไปจน ถึงแซนดิฮุกปากน้ำเมืองนิวยอกได้ใน ๖ วัน ๑๘ ชั่วโมง ในห้องเปน ลวดลายงามมีทั้งห้องนอนห้องอาบน้ำและห้องสลูนใหญ่สำหรับรับพระราช ทานอาหาร แลห้องสูบยุหรี่ ห้องสำหรับผู้หญิงนั่งเล่นพร้อม ใช้ไฟฟ้า ทั้งลำ

ณวันอาทิตย์เดือน ๖ ขึ้น ๓ ค่ำ เวลาเช้าเรือแล่นไปใกล้ฝั่งเกาะ ไอแลนด์แลเห็นฝั่งตลอดทาง เวลาเช้า ๔ โมงถึงกวินสเตาน์ เรือเข้าไป จอดในอ่าวรับคนโดยสาร ซึ่งเรือจักรข้างอย่างที่ลิเวอปลเปนของไกยอน ไลน์กอมปนีเหมือนกัน ยรรทุกชาวไอริชออกมาขึ้นบนเรืออาลาสกา แต่ คนโดยสารจากที่นี่มักเปนคนจนซึ่งจะไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในประเทศ

อเมริกาบ้าง ในเมืองแคนาดาบ้าง โดยมากคนจำพวกนี้มีออกไปเสมอ เพราะหากินในเมืองข้างประเทศโน้นง่ายกว่าจะอยู่หากินในประเทศเกรตบริตันและไอแลนด์ เพราะฉนั้นคนจำพวกนี้ทำให้พลเมืองในยุในติสเตตส์อเมริกามากขึ้นเสมอ หนทางตั้งแต่เมืองลิเวอปุลถึงกวีนสเตาน์เรือเดิรใน ๑๕ ชั่วโมง ทางที่เข้าไปในอ่าวนั้นมีเรือนตะเกียงอยู่ปากทาง มีโรงสำหรับยอกส่งข่าวเรือเข้าออกไปยังเจ้าน่าที่ในเมืองที่ผั่งริมอ่าวนั้นมีคุกขังนักโทษที่นั่นด้วย เมืองนั้นอยู่ในอ่าวริมทะเลมีเนินเขาติดอยู่ข้างหลังเมือง ๆ นี้เดิมก็เรียกว่าเปนท่าของเมืองคอก ครั้นเมื่อปี ๑๘๔๙ สมเด็จพระนางเจ้ากวีนเสด็จมาประพาสที่นี่ จึงได้เรียกว่ากวีนสเตาส์แต่นั้นมา เปนเมืองท่าสำคัญอันหนึ่งของอังกฤษ ถ้าเรือที่ต้องรับเมล์แต่เมืองอังกฤษไปอเมริกาแล้ว ต้องรอรับหนังสือต่าง ๆ ที่ออกจากกรุงลอนดอนมาทางฮอลิเฮด มาทางเมืองดับลิน แต่เรือในกอมปนี้สำหรับแต่รับเมล์อเมริกามาเมืองอังกฤษเท่านั้น จึงไม่ต้องรออยู่นาน พอส่งคนรับคนพร้อมแล้วเวลาเที่ยงออกเรือจากกวีนสเตาน์เวลาเที่ยง ๑๕ มินิตพ้นแหลมโรชเชสปอยน์ต เขานับระยะทางเดิรแต่นี้ไป เรือออกเดิรในมหาสมุทแอตแลนติกมีคลื่นลมบ้างเปนปรกติแต่กวีนสเตาน์ไป ๖๐ ไมล์พ้นแหลมฟาสตเนต ต่อนี้ไปไม่เห็นผั่งตลอดทาง

ณวันจันทร์เดือน ๖ ขึ้น ๔ ค่ำ เวลาเที่ยงเรือเดิรมาตรงแลตติจูด เหนือ ๕๐ ดิกรี ๓๔ มินิต ลองติจูดตวันตกจากเมืองกรินิช ๑๘ ดิกรี

๔๕ มินิต เดิรมาแต่กวินสเตาน์ไกล ๔๐๕ ไมล์ หรือนับแต่แหลมฟาสต์เนตไกล ๓๔๕ ไมล์

ณวันอังคารเดือน ๖ ขึ้น ๕ ค่ำ เวลาเที่ยงเรือเดิรมาตรงแลตเหนือ ๔๘ ดิกรี ๕๗ มินิต ลองตวันตก ๒๘ ดิกรี ๔๗ มินิต รวมระยะเรือเดิรแต่เที่ยงวานนี้มาจนถึงเที่ยงวันนี้เปนทาง ๔๐๑ ไมล์

ณวันพุธเดือน ๖ ขึ้น ๖ ค่ำ เวลาเที่ยงเรือเดิรมาตรงแลตเหนือ ๔๖ ดิกรี ๓๑ มินิต ลองตวันตก ๓๘ ดิกรี ๑๗ มินิต ระยะทางไกลจากเที่ยงวานนี้ถึงเที่ยงวันนี้ ๔๐๘ ไมล์

ณวันพฤหัสบดีเดือน ๖ ขึ้น ๗ ค่ำ เวลาเที่ยงเรือเดิรมาตรงแลตเหนือ ๔๓ ดิกรี ๓๖ มินิต ลองตวันตก ๔๖ ดิกรี ๕๘ มินิต รวมระยะทางเรือเดิรแต่เที่ยงวานนี้ถึงเที่ยงวันนี้ไกล ๔๐๗ ไมล์

ณวันศุกร์เดือน ๖ ขึ้น ๘ ค่ำ เวลาเที่ยงเรือเดิรตรงแลตเหนือ ๔๒ ดิกรี ๒๙ มินิต ลองตวันตก ๕๖ ดิกรี ๑๕ มินิต รวมระยะทางเรือเดิรไกลจากเที่ยงวานนี้ถึงเที่ยงวันนี้ทาง ๔๑๒ ไมล์ เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้ว พวกคนโดยสารประชุมกันมีคอนเสิดในสลูนใหญ่พร้อมกัน

ณวันเสาร์เดือน ๖ ขึ้น ๙ ค่ำ เวลาเที่ยงเรือเดิรมาตรงแลตเหนือ ๔๑ ดิกรี ๒๖ มินิต ลองตวันตก ๖๕ ดิกรี ๕ มินิต รวมระยะเรือเดิรมาแต่เที่ยงวานนี้ถึงเที่ยงวันนี้เปนทาง ๓๙๗ ไมล์ เวลาเที่ยงเศษพยเรือพวกนำร่อง ซึ่งคอเวอนแมนต์อเมริกันขัดให้ออกมาคอยนำเรือซึ่งจะเข้าออก เรือนำร่องนี้มีอยู่ ๒๕ ลำมีคนในเรือลำละ ๒๐ คน ออกไปเที่ยว

แล่นห่างฝั่ง ๕๐๐ ไมล์ เมื่อเรืออาลาสกาพยลำที่หมายนำเบอร์ ๘ รอรับคนนำร่องขึ้นบนเรือแล้วเดิรต่อไป

ณวันอาทิตย์เดือน ๖ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เวลาเช้าเรือแล่นใกล้ฝั่งข้างประเทศอเมริกา แต่เวลานั้นหมอกลงมากแลหาเห็นฝั่งไม่ เรือแล่นช้า ๆ มาเพราะเข้าที่ตื้นแล้ว ครั้นเวลาเช้า ๕ โมง ๒๐ มินิตเรือถึงที่ทุ่นทอดอยู่ปากน้ำ เปนกำหนดว่าถึงแซนดิฮุก รวมเรือเดิรแต่เที่ยงวานนี้มาจนถึงแซนดิฮุกทาง ๔๐๙ ไมล์ รวมระยะทางเรือเดิรตั้งแต่กวินสเตาน์มาถึงแซนดิฮุกทางเรือเดิร ๒๘๔๔ ไมล์ เปนกำหนดเดิร ๗ วัน ๓ ชั่วโมง ๒๘ มินิต

เมื่อถึงปากอ่าวที่เรือทุ่นนั้นแล้ว ยังเปนเวลาที่น้ำน้อยหมอกจัดต้องรอเรืออยู่ที่นั้นจนเวลาบ่าย ๒ โมงเปนเวลาน้ำขึ้น แลหมอกค่อยเบาบางไป จึงออกเรือจากที่นั้นค่อยแล่นเข้าไปตามช่องน้ำ พอแลเห็นฝั่งแลบ้านเรือนที่แซนดิฮุกซึ่งเปนแหลมทราย มีต้นไม้ไม่มากนักมีเย่าเรือนมาก ปากอ่าวนี้ร่องน้ำทางเรือเดิรเข้าไปคดอ้อมเหมือนขอวงไปเข้าปากน้ำแม่น้ำเหนือหรือมีชื่อเรียกฮัดสันริเวอ ที่ปากน้ำมีเกาะถมขึ้นทำเปนโรงรักษาคนไข้ผีดาด ซึ่งเปนมาแต่เมืองอื่นเอาขึ้นรักษาที่เกาะนี้ เพื่อจะไม่ให้พาโรคเข้าไปติดคนในเมือง เรือแล่นเข้ามาถึงปากน้ำถึงหน้าป้อมข้างฝั่งซ้าย ซึ่งเปนเขตเมืองนิวเยอซี เปนที่สำหรับควารันตินเรือหยุด เพื่อจะได้ตรวจตราว่าจะมีคนป่วยเปนโรคซึ่งจะเปนอันตรายติดต่อในพลเมืองหรือไม่

ครั้นเรืออาลาสการอที่นั้นแล้ว มีเรือกลไฟย่อม ๆ ชักธงอเมริกัน
แล่นออกมาจากฝั่งนั้น ๒ ลำ มาจอด ๒ ข้างเรืออาลาสกา เปนเรือพวก
หมอที่มาตรวจลำหนึ่งจอดข้างขวา และที่จอดข้างซ้ายนั้นชักธงเปนเรือ
เจ้าพนักงารภาษี มิสเตอรไอแซกติสมิทกงสุลสยามอยู่ในเรือลำนั้น
ด้วยกัน มีออฟพีศเซอรทหารเรือแต่งตัวเต็มยศอีก ๒ นาย ครั้นเรือ
เทียบกันแล้วมิสเตอรสมิทกงสุลสยามขึ้นมาบนเรืออาลาสกา กราบทูล
แก่ท่านราชทูตว่ามิสเตอรสมิทได้แจ้งความในการซึ่งราชทูตสยามจะมา
เจริญทางพระราชไมตรีณกรุงยุในติสเตตส์อเมริกานี้ต่อท่านคอเวอนแมนต์
อเมริกัน ขณะนี้ท่านเปรสิเดนต์ได้มีคำสั่งให้เรียแอดมิราลโรดเยอร
เปนผู้แทนท่านเปรสิเดนต์ลงมารับที่เมืองนิวยอก ขณะนี้เรียแอดมิราล
โรดเยอรได้ให้ออฟพีศเซอรทั้ง ๒ นายลงมารับขึ้นไป แล้วมิสเตอรสมิท
ได้นำเลฟเตอรแนนต์ ติ บี เอม เมซัน ๑ เอนไซนติ เอม ปอตส์ ๑
มาเฝ้าท่านราชทูตในห้องสลูนใหญ่ในเรืออาลาสกา เลฟเตอรแนนต์
เมซัน ได้กล่าวเปนคำแอดเดรสกราบทูลท่านราชทูต ในการที่ท่าน
เรียแอดมิราลโรดเยอรได้ให้ลงมารับเสด็จขึ้นไป ท่านราชทูตตอบ
ขอบใจแลแสดงความยินดีตามสมควร แล้วออฟพีศเซอรทั้ง ๒ นาย
จึงนำพวกทูตไปลงในเรือไฟเล็กเรียกว่านิวยอกคอเวอนแมนต์ริเวน ชักธง
ช้างสยามแล่นออกจากเรืออาลาสกา เวลานั้นที่เรืออาลาสกา กัปตัน
ยอช เอส มูเร ได้ให้ชักธงคำนับ และคนโดยสารก็โบกผ้าเช็ดหมวก
เปนอันมาก ชาวไอริชก็ร้องฮูเรเปนต้น เรือแล่นเข้าไปแม่น้ำฮัดสัน

ผ่านหน้าป้อมชื่อวิลเลียมใน เกาะคอเวอนเนอร ปลายแหลมเมืองนิวยอก ที่ป้อมนั้นยิงปืนสลุต ๒๑ นัด ป้อมนี้เปนป้อมกลมก่อเปนผนังมีช่องปืนรอบเปนชั้น ๆ พอครบ ๒๑ นัดก็พอตลอดป้อมด้านหนึ่ง ขณะนั้นมีเรือกลไฟเล็กลำหนึ่งชักธงช้างเสากลาง ธงอเมริกันเสาท้าย ธงตราแมย์เสาหน้า ออกมาเทียบกับเรือที่พวกทูตไปนั้น แล้วคอมมานเดอรเตเลอร์ซึ่งเปนที่ ๒ ของท่านแมย์เมืองนิวยอก ๑ มิสเตอรลูคาสไปรเวตสิเครตรีของท่านแมย์ ๑ ขึ้นมายนเรือ คอมมานเดอรเตเลอรนั้นแต่งเต็มยศทหารเรือ แต่มิสเตอรลูคาสเปนคนพลเรือนไม่มียูนิฟอร์ม สวมเสื้อฟรอกโกต คอมมานเดอรเตเลอรอ่านคำแอดเดรสแด่ท่านราชทูตในการที่ท่านฮิสออเนอร แมย์ออฟนิวยอกได้ให้มารับและแสดงความยินดีของท่านแมย์และพลเมืองทั้งปวง ที่ได้รับทูตสยามเปนครั้งแรกนี้ และกล่าวถึงทางพระราชไมตรีกรุงสยามกับกรุงยุในติสเตตุส์ได้สนิทติดพันกันมาเปนต้น ท่านราชทูตได้ตอบขอบใจท่านแมย์ที่ได้รับรองสมแก่ทางพระราชไมตรีอันสนิทแล้ว ได้ทักทายปราไสยถามถึงระยะทางที่มาเบ่นต้นประมาณคร่าว ๑ คอมมานเดอเตเลอรกับมิสเตอรลูคาสกลับลงเรือลำนั้นแล่นตามเรือพวกทูต เมื่อเรือมาใกล้จะถึงท่าขึ้นมีเรือรบอเมริกันลำหนึ่ง ชื่อมิน นิโซตา จอดทอดสมออยู่กลางแม่น้ำหน้าท่าถนน ๒๓ เวลาเรือพวกทูตผ่านมานั้นที่เรือรบชักธงช้างเสากลางยิงปืนสลุต ๒๑ นัด แล้วเรือพวกทูตไปจอดที่ท่าถนน ๒๒ เวลานั้นเลฟเตอรแนนต์ นอสเตล ออฟพีศเซอรทหารเรือแต่งตัวเต็มยศมารับที่ท่า มิ

ทหารมรีนแต่งตัวเต็มยศถือปืน ๒๔ คน ทหารบลูแยกเกตแต่งตัวเต็มยศถือปืน ๒๔ คน รวม ๔๘ คน มีคนตีกลองเล็กและขลุ่ยยืนแถวรับที่สพานเปนกาศออฟออเนอร เมื่อพวกทูตผ่านไปทหารได้ทำปืนคำนับแล้วเขาพาพวกทูตไปขึ้นรถ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์กับเลฟเตอรแนนต์เมซันไปรถ ๑ พระองค์เจ้าโสณขัณฑิตย์กับเอนไซน์ไปรถ ๑ นายเสน่ห์มหาดเล็กกับมิสเตอรสมิทกงสุลไปรถ ๑ มิสเตอรไวก์กับนายต่วนกับมิสเตอรลอฟตัสไปรถ ๑ กับอีกรถ ๑ ว่าง รวม ๕ รถ ด้วยกันเปนรถเทียมม้าค่ตามธรรมดา มีโปลิศขี่ม้าเปนตับนำหน้า ๖ ม้า กับนายโปลิศขี่ม้าไปหน้าคน ๑ ไปตามทางได้เห็นเมืองนิวยอกเปนคราวแรก ถนนหนทางผิดกับเมืองในประเทศยุโรป เพราะตัดตรง ๆ ทั้งสิ้น รถเดิรช้า ๆ อย่างแห่กลาย ๆ มาประมาณครึ่งชั่วโมงถึงโฮเตลซึ่งคอเวอนแมนต์ได้จัดไว้รับซื่อ พีฟต์อาเวนูโฮเตล ผู้ที่มารับจึงพาพวกทูตไปที่ห้องซึ่งจัดไว้รับ เปนห้องที่เยเนอราลกรานต์เคยอยู่ แล้วเขาพาให้ดูห้องนอนทุกคนแล้วพักอยู่ครู่หนึ่ง เลฟเตอรแนนต์เมซันจึงพาไปที่ครอวิงรูมสำหรับโฮเตลนั้น แล้วเรียแอดมิราลโรดเยอรแต่งเต็มยศทหารเรือนาย ๑ มิสเตอรเซเวลลอนเอปราวน์ ซึ่งเปนเสมียนใหญ่ในกรมท่ากรุงวอชิงตันผู้มาแทนท่านสิเครตรีออฟสเตต แต่งฟรอกโกตเพราะไม่มียนิฟอร์ม ๑ เข้ามาในห้องนั้นได้รู้จักกับราชทูตแล้ว เรียแอดมิราลโรดเยอรได้อ่านแอดเดรสในนามของท่านเยเนราล

เชสเตอร เอ. อาเทอ เปรสิเดนต์แห่งประเทศยูในติสเตตส์ออฟอเมริกา มีความยินดีรับราชทูตของพระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในครั้งนี้ ท่านราชทูตได้ตอบขอบใจท่านเปรสิเดนต์ในพระนามพระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วได้นำให้รู้จักพวกทูตทั้งปวง แล้วเรียแอดมิราลโรดเยอรกราบทูลแด่ท่านราชทูตว่า ท่านเปรสิเดนต์อยากจะได้รับราชทูตเสียโดยเร็ว ๆ ก่อนวันพุธ เพราะในวันพุธนั้นท่านเปรสิเดนต์มีธุระจำเปนจะต้องมาที่เมืองนิวยอก ถ้าท่านราชทูตรีบไปเมืองวอชิงตันได้ โดยเร็วแล้วท่านเปรสิเดนต์จะยินดีมาก ท่านราชทูตจึงตอบว่ามีพระทัยปรารถนาที่จะรีบไปหาท่านเปรสิเดนต์โดยเร็ว จึงเปนอันตกลงว่าจะออกจากนิวยอกในวันพรุ่งนี้ ครั้นพูดกันถึงการต่าง ๆ ครู่หนึ่งแล้วต่างคนก็ไปพักตามห้องซึ่งเขาจัดไว้รับนั้น

ครั้นเวลารับพระราชทานอาหารค่ำ เรียแอดมิราลโรดเยอร กับผู้ที่มารับทั้งปวง แต่งอิวินิงเดรสมาพาพวกทูตไปรับพระราชทานอาหารในห้องไปรเวตห้อง ๑ เรียแอดมิราลโรดเยอรนั่งกลาง กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์ ประทับขวา พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ ซ้าย นอกจากนั้นสลับกันไปเปนลำดับ ผู้ที่นั่งโต๊ะนั้น นายเสน่ห์ หุ้มแพร ๑ มิสเตอร์ไวก์ ๑ มิสเตอร์สมิธ ๑ เลฟเตอรแนนต์เมซัน ๑ เอนไซย์ป็อตต์ส ๑ มิสเตอร์เบราว์ ๑ แต่นายต่วนมหาดเล็กกับมิสเตอร์ลุอฟตัสนั้น หาใช่คนเข้าในราชการไม่ จึงจัดให้ไปรับพระราชทานที่ห้องใหญ่ เวลารับพระราชทานนั้น ได้สนทนาไต่ถามถึงการบ้านเมืองทั้ง ๒ ฝ่ายเปนต้น ครั้นรับพระราชทานอาหารแล้วต่างคนต่างลาไป พวกทูตพักอยู่ที่โฮเต็ลนี้คืนหนึ่ง

รุ่งขึ้นณวันจันทร์เดือน ๖ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เวลาเช้า เรียแอดมิราลโรดเยอร กับผู้ที่มารับ มาพาพวกทูตไปรับพระราชทานอาหารเช้าในห้องใหญ่ ซึ่งเปนห้องเลี้ยงคนซึ่งอยู่ในโฮเตลนี้ เพื่อจะได้ดูห้องเลี้ยงและผู้ที่มารับพระราชทานอาหารทั้งปวงด้วย ในเวลาวันนี้ท่านราชทูตทรงพระดำริห์ว่า เยเนราล ยู เอสกรานต์ ท่านได้เคยเข้าไปกรุงเทพ ฯ ได้เปนที่สนิทชิดชอบพระราชอัธยาศัยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ควรที่ท่านราชทูตจะไปเยี่ยมเยือนท่าน เพราะบ้านของท่านอยู่ในเมืองนิวยอกนี้ แต่เรียแอดมิราลโรดเยอร เห็นว่าเวลาหาพอไม่ จึ่งได้ตกลงเปนอันงดไว้ต่อกลับมาจากกรุงวอชิงตันจึ่งจะได้ไปหา ครั้นเวลาบ่ายรับพระราชทานอาหารกลางวันเสร็จแล้ว ท่านเยเนราลกรานต์ให้บุตรชายคนเล็กของท่านมาเฝ้าท่านราชทูตที่โฮเตล กราบทูลว่าท่านเยเนราลกรานต์ป่วย เพราะท่านล้มลงขาเสียไป มาเฝ้าเองหาได้ ไม่ จึงให้บุตรชายมาเฝ้าแทน ท่านราชทูตได้ฝากความคำนับไปถึงท่านเยเนราลกรานต์ และได้แจ้งความที่ไม่มีเวลาที่จะไปคำนับท่านตามที่คิดไว้

ไปวอชิงตัน

ครั้นเวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เรียแอดมิราลโรดเยอร กับผู้ที่มารับทั้งปวง ได้พาพวกทูตขึ้นรถไปพีฟต์อาเวนูโฮเต็ล ไปถึงท่าข้ามลงในเรือกลไฟจักรข้าง เปนเรือจ้างสำหรับข้ามส่งคนไปที่สเตชั่นรถไฟ เรือนี้เปนเรือรูปอย่างอเมริกัน ศิริยะแลท้ายกลม สำหรับจอดเทียบท่า

ได้สนิท ในเรือมีห้องคนอยู่ ๒ ข้าง เปนห้องผู้หญิงห้ามสูบยุหรี่ ข้างหนึ่ง ห้องผู้ชายข้างหนึ่ง กลางลำเปนที่ยันทกรถม้าเกวียน ต่าง ๆ ที่จะข้ามฟาก เรือออกจากท่าข้ามลำแม่น้ำเหนือ ไปจอดที่ ท่าหน้าสเตชั่นรถไฟชื่อเปนน์ซิลเวเนียเรลโรดดิโปต์ ที่ท่าสำหรับจอดเรือ ชนิดนี้ เขาทำเปนอู่เข้าไปพอดีกับลำเรือตามยาว ยกเสาเปนคอก เข้าไป เมื่อเรือเข้าในอู่นั้น ถ้าจะไม่ตรงก็กระทบเสายกเข้าไปจนตรง ศีร์ษะเรือเข้าเทียบท่า ผูกด้วยสายโซ่ขันกว้านไว้ ที่ท่าทำเปน สามทาง รถที่ขึ้นจากเรือเดิรกลางทาง คนเดิร ๒ ข้าง เรียแอดมิราล โรดเยอรและผู้ที่มารับ ได้นำพวกทูตขึ้นไปที่สเตชั่นรถไฟ ขึ้นบน รถไฟหลังหนึ่ง สเตชั่นนี้อยู่ในแขวงเมืองนิวเยอรซี ครั้นเวลาบ่าย ๔ โมงรถไฟออกจากสเตชั่นไปโดยระยะทาง เรียแอดมิราลโรดเยอร ได้นำให้พวกทูตรู้จักกับผู้ที่มีชื่อเสียง เปนเมมเบอในสเนตบ้าง ใน คองเกรสบ้าง ซึ่งมาในรถไฟเดียวกันนั้นหลายนาย ครั้นถึงเมือง ฟีลาเดลเฟียซึ่งเปนเมืองในระยะทางนั้น รถไฟหยุดพักที่นั่น พอพบ กับหมอนัดเลซึ่งเคยเปนล่ามอยู่ในกรมท่าในกรุงสยามแต่ก่อนนั้น มา จากเมืองแคมเดลซึ่งเปนที่อยู่ของแก ตามที่ท่านราชทูตได้ทรงสั่ง ให้มารับราชการเปนล่ามในคราวนี้ด้วย ได้ทักทายปราสัยกันตามที่รู้ จักมาแต่ก่อน แล้วรับขึ้นรถไฟไปด้วย ออกจากเมืองฟีลาเดลเฟีย ไปตามทางผ่านไปใต้เมืองบัลติมอร์ เมื่อถึงเวลารับพระราชทานอาหาร ค่ำ มิสเตอรเบรานน์ ซึ่งเปนผู้จัดการเลี้ยงดูและจัดการรับรองทั้งปวงนั้น

ได้จัดแซนวิชมาเลี้ยง ครั้นเวลา ๔ ทุ่ม ๑๕ มินิต รถไฟถึงสเตชั่นชื่อยันติมอแอนด์ปาโตมักดิโปต์ในกรุงวอชิงตันรถหยุด ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถไฟเข้าในสเตชั่น ได้เห็นที่ซึ่งเปรสิเดนต์กาฟิลด์ถูกยิโตผู้ร้ายยิง ที่ซึ่งเปรสิเดนต์กาฟิลด์ล้มลงนั้น เขาแผ่เงินทำเปนรูปดาวฝังไว้ แลที่ฝาผนังกลางห้องนั้น เขาทำที่ระลึกเปนศิลาขาวเปนรูปป้ายมีหน้าโรมันอยู่ปลายเสา ๒ ข้าง มีนกอินทรีตราอเมริกันอยู่ข้างบน ที่กลางนั้นจารึกเปนอักษรอังกฤษ

ที่ระลึกนี้ทำที่ ว. สตรูเทอสแอนสันส์ ในเมืองฟิลาเดลเฟีย เปนเงิน ๖๑๓ เหรียญ ในห้องนี้เปนห้องสำหรับผู้หญิงพัก แล้วผู้ที่มารับพาขึ้นรถไปที่โฮเต็ลชื่ออาลิงตัน ซึ่งคอเวอนแมนต์ได้จัดไว้รับ ที่นี้เปนที่ดีแลใกล้กับที่อยู่ท่านเปรสิเดนต์แลออฟฟิศต่าง ๆ ด้วย เวลา ๕ ทุ่มถึงที่โฮเต็ล แล้วผู้ที่นำมานั้นก็ลากลับไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันรับพระราชทานอาหารสับเปอรแล้ว มิสเตอรเบรานมาที่โฮเต็ลแจ้งความว่า ท่านสิเครตริออฟสเตต ให้มาแจ้งความว่าท่านเปรสิเดนต์จะรับราชทูตในเวลาพรุ่งนี้ การที่จะยื่นพระราชสาส์นเครเดลเชียลนั้น ธรรมเนียมเคยรับแต่ราชทูตผู้เดียว แต่ท่านราชทูตตรัสภาษาอังกฤษยังหาได้ไม่ ควรให้สิเครตริผู้เปนล่ามคือนายเสน่ห์ไปด้วย กับพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์นั้นตำแหน่งเคานซิลลอเขาไม่เคยรับให้พยเปรสิเดนต์ แต่ครั้งนี้พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์เปน

แต่มิสเตอรไวก์ซึ่งเปนตำแหน่งเอดแตเช กับหมอจันดเลซึ่งเปนล่ามชาวอเมริกัน ไม่เกี่ยวข้องในราชการในการครั้งนี้ขอให้งดไว้ก่อน แต่หวังอย่าว่าต่อไปคนทั้งสองคนนี้ ก็คงจะได้พบท่านเปรสิเดนต์เปนแน่ กับจะขอสำเนาพระราชสาส์น แลคำซึ่งท่านราชทูตจะสยีชไปด้วยตามธรรมเนียม ท่านราชทูตจึงตอบว่า การซึ่งจะเข้าหาเปรสิเดนต์นี้ก็ต้องถือตามธรรมเนียมประเพณีของเขาที่เคยประพฤติมา ตามแต่ท่านผู้ว่าการต่างประเทศจะเห็นสมควร แต่สำเนาคำสยีชนั้นท่านราชทูตยังหาได้เรียงไว้ไม่ ขอผัดจะยื่นในพรุ่งนี้เช้า ครั้นมิสเตอรเบรานก็กลับไปแล้ว ท่านราชทูตจึงได้ทรงเรียงคำสยีชเปนภาษาไทย ให้หมอจันดเลอแปลเปนภาษาอังกฤษ และมิสเตอรไวก์เปนผู้เรียบเรียงในภาษาอังกฤษให้ถูกต้อง กับคำแปลพระราชสาส์นที่ยังคลาดเคลื่อนอยู่นั้น ก็ได้แก้ไขเสร็จในเวลาค่ำวันนั้น

ระยะทางตั้งแต่นิวยอกมาถึงกรุงวอชิงตัน ในดิสตริกออฟคอลัมเบีย ซึ่งเปนเมืองหลวงของอเมริกา อันรวมกันนี้ทาง ๒๒๙ ไมล์

ยื่นพระราชสาส์นต่อเปรสิเด็นต์

ณวันอังคารเดือน ๖ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เวลาเช้ามิสเตอรเบรานให้คนในกรมท่ามารับเอาสำเนาพระราชสาส์น กับทั้งคำสยีชไปให้ท่านผู้ว่าการต่างประเทศ ครั้นเวลาจวนเที่ยงพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์ ทรงเครื่องเต็มยศอย่างราชทูต ทรงฉลองพระองค์ยกตามยศเอนวอยเอกสตรอดินารี แลมินิสเตอรเปลนิโปเตนชารีสยาม ทรงผ้า

ทรงสิ่กรมท่ากรวยเชิง พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ ทรงเครื่องเต็มยศ
อย่างราชเอดเดอแกมป์ นายเสน่ห์มหาดเล็กสวมเสื้อเต็มยศอย่างเมเยอ
ทหารม้าหน้า ติดตราเครื่องราชอิศริยยศตามที่ได้รับพระราชทานทุกคน
แลสวมเสื้อครุยตามยันดาศักดิ์ แต่มิสเตอรสมิท กงสุลสยามนั้นไม่มี
เสื้อยศ จึงสวมเสื้ออิวนิงเดรสตามธรรมเนียม รออยู่คร่หนึ่ง เรีย
แอดมิราลโรดเยอร กับเลมเตอแนนต์เมซันแลเอนไซน์ปอตต์ส แต่ง
ตัวเต็มยศมาที่อาลิงตันโฮเตล เรียแอดมิราลโรดเยอรแจ้งความว่า
ท่านสิเครตริออฟสเตต์สจะมารับไปแต่โฮเตล ครั้นเวลาเที่ยงเศษท่าน
ออนเนเรเบอล มิสเตอรเฟรตเดอริก ติ. ฟริลิงไฮยเซน สิเครตริออฟ
สเตต์สผ้ว่าการต่างประเทศ สวมเสื้อฟรอกโกตมาที่โฮเตลกับมิสเตอร
เบ้ราว์ ได้รู้จักกับท่านราชทูตแล้ว ท่านราชทูตได้แจ้งความแก่ท่าน
สิเครตริออฟสเตต์ส แสดงข้อความที่กรุงสยามได้ตั้งราชทูตมาสำหรับ
ประเทศยุในติสเตต์สนี้แต่ปีก่อนที่ล่วงไปแล้ว แต่หากพระวงศเธอ
พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ ผู้เปนราชทูตมีการขัดขวาง ที่จะริบมาเจริญทาง
พระราชไมตริในเวลานั้นยังหาได้ไม่ พระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระ
ราชหฤทัย จะใคร่ให้ราชทูตได้มาเจริญทางพระราชไมตริโดยเร็ว จึง
ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งให้กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์ เปน
ราชทูตใหม่ ให้ริบมาเจริญทางพระราชไมตริ ท่านผู้ว่าการต่างประเทศ
ได้แสดงความยินดี แลชี้แจงความประสงค์ของคอเวอนแมนต์อเมริกัน
ที่ได้ตั้งใจจะบำรุงรักษาทางพระราชไมตริในกรุงสยามให้เจริญถาวรยิ่งขึ้น

พูดกันอยู่ประมาณ ๑๐ มินิต ท่านผู้ว่าการต่างประเทศกับเรียแอดมิราล โรดเยอร และผู้ที่มารับทั้งปวงได้นำท่านราชทูตและพวกทูตทั้งปวง บรรดาซึ่งจะไปหาท่านเปรสิเดนต์นั้น ขึ้นรถไปจากอาลิงตันโฮเตล ถึงที่ไวต์เฮาสซึ่งเปนที่อยู่ของท่านเปรสิเดนต์ ครั้นลงจากรถพร้อมกันแล้วเข้าไปในไวต์เฮาส เขาพาไปพักอยู่ในห้องกลาง เปนห้องกลม ผนังเพดานและพื้นกับเครื่องตกแต่งเปนสีน้ำเงินทั้งสิ้น พวกทูตพักอยู่กับเรียแอดมิราลโรดเยอร ในห้องนั้น แต่ท่านผู้ว่าการต่างประเทศกับผู้อื่นนอกนี้ เข้าไปในห้องแดงข้างซ้ายห้องน้ำเงินนั้น รออยู่ประมาณ ๒๐ มินิตท่านสิเครตริออฟสเตสต จึงนำท่านเยเนอราล เซสเตอ เออาเทอ เปรสิเดนต์แห่งกรงอเมริกาอันรวมกันออกมาแต่ประตูข้างซ้าย เข้ามาในห้องน้ำเงินนี้มีเสนาบดี แคบีเนตตามออกมาด้วยอีก ๔ นาย คือ ออเนอร เรเบอล มิสเตอร โรเบิต ติ. ลิงคอลน์ สิเครตริออฟวอ ๑ ออเนอร เรเบอล มิสเตอร วิลเลียม อิซันดเลอ สิเครตริเนวี ๑ ออเนอร เบอร มิสเตอร เฮนริ เอมเตลเลอ สิเครตริอินตีเรีย ๑ ออเนอร เรเบอล มิสเตอร เบนซามินฮาริส บริวส์เตอ แอตตอเนเยเนอราล ๑ ท่านเปรสิเดนต์ แลแคบิเนตทั้งปวงนี้ สวมเสื้อฟรอกโกตทั้งสิ้น เพราะอเมริกันไม่มียูนิฟอร์มพลเรือน เมื่อท่านเปรสิเดนต์เดิรมาตรงหน้าพวกทูต ๆ คำนับแล้วท่านรับคำนับ ท่านผู้ว่าการต่างประเทศจึงนำให้ท่านเปรสิเดนต์รู้จักกับท่านราชทูต แล้วท่านเปรสิเดนต์กับท่านราชทูตจับมือกัน แล้วท่านราชทูตสยีชต่อท่านเปรสิเดนต์เปนการแสดงพระราชประสงค์ ใน

พระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชหฤทัยปราถนาที่จะให้ทางพระราชไมตรีทั้ง ๒ พระนครสนิทติดพันธ์กันยิ่งขึ้น แลชักความซึ่งประเทศอเมริกาได้ทำให้กรุงสยามมีเกียรติยศ ได้ตั้งเยเนราล ยอน เอฮอลเดอแมน เปนทูตตำแหน่งมินิศเตอรเรสิเดนต์เข้าไปประจำอยู่ในกรุงสยามก่อนชาติทั้งปวง แลพวกมิชชันนารีอเมริกันก็ได้ไปสั่งสอนวิชาต่าง ๆ ให้เปนการเจริญรุ่งเรืองต่อกรุงสยาม แลกรุงสยามได้มีเกียรติยศซึ่งได้รับเยเนอราลกรานต์ ผู้ซึ่งได้เข้าไปกรุงเทพ ฯ แต่ก่อนนั้น นับว่าทางพระราชไมตรีกรุงอเมริกันสนิทติดพันธ์กับกรุงสยามเปนอันมาก จึงชักนำให้พระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชหฤทัยปราถนาที่จะตั้งราชทูตของพระองค์ มาประจำสำหรับประเทศอเมริกานี้ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ท่านราชทูตนี้ออกมาฉลองพระเดชพระคุณมีเกียรติยศเปนราชทูต เพราะฉนั้นท่านราชทูตมีความยินดีตั้งใจที่จะรักษาทางพระราชไมตรีให้สนิทยิ่งขึ้นไป ให้สมดังพระบรมราชประสงค์ของพระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกประการ ในท้ายนั้นท่านราชทูตได้แสดงน้ำพระราชหฤทัยในพระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปราถนาเพื่อจะให้กรุงอเมริกามีความเจริญยิ่งขึ้นไป แลขอบใจคอเวอนแมนต์อเมริกันในการที่ได้รับรองอันนี้ด้วย คำสยีชนี้ท่านราชทูตได้สยีชเปนภาษาไทยแล้วยื่นพระราชสาส์นเครเดนเชียลซึ่งทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ มอบอำนาจแก่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์ เปนอัครราชทูต

วิเศษสำหรับกรุงอเมริกา อันรวมกันนั้นแด่ท่านเปรสิเดนต์ พร้อมกับคำสยีชซึ่งแปลเปนภาษาอังกฤษ ท่านเปรสิเดนต์รับพระราชสาส์นแลคำสยีชไปส่งให้ท่านผู้ว่าการต่างประเทศ แล้วท่านเปรสิเดนต์สยีชตอบกล่าวถึงทางพระราชไมตริกรุงสยามซึ่งได้สนิทกันมาช้านาน แลกรุงสยามได้มีความกรุณารับรองคนชาวอเมริกันซึ่งเข้าไปกรุงสยามโดยดีที่สุด จึงทำให้เปนที่ยินดีของชาวอเมริกันที่จะรับรองชาวสยามในครั้งนี้ แลคอเวอนแมนต์อเมริกันมีความยินดีที่ได้รับรองท่านราชทูตของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม อันมียศสูงเปนพระยรมราชวงศ เปนที่เห็นได้ว่าทางพระราชไมตริกรุงสยามกับกรุงอเมริกาสนิทกันยิ่งขึ้น ในที่สุดท่านขอได้นำความยินดีแลความปรารถนาให้พระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป แลความนับถือเข้าไปกราบบังคมทูลพระกรุณาด้วย ท่านเปรสิเดนต์ได้สยีชเปนภาษาอังกฤษ แล้วได้ส่งคำสยีชถวายแด่ท่านราชทูต แล้วท่านราชทูตนำให้ท่านเปรสิเดนต์รู้จักพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ แลนายเสน่ห์ หุ้มแพร ท่านเปรสิเดนต์จับมือด้วยแล้ว หันไปจับมือกับมิสเตอรสมิทกงสุลสยาม แล้วทักทายตามที่ได้รู้จักกันมาแต่ก่อน แล้วท่านเปรสิเดนต์กับท่านราชทูตพูดกันคร่หนึ่ง ท่านเปรสิเดนต์ทูลแก่ท่านราชทูตว่า คำวันนี้ไวต์เฮาส์นี้จะมีงารประชุมหมออเมริกันทั้งปวง ถ้าท่านราชทูตกับพวกทูตจะมาดูก็จะมีความยินดี ท่านราชทตรับแล้วลาท่านเปรสิเดนต์ออกจากไวต์เฮาส์มาขึ้นรถ เรียแอดมิราล โรดเยอร เลฟเตอแมนต์เมซันเอนไซย์ปอตต์ส ตามมาส่งถึงที่โฮเตล

ท่านเยเนอราล เซสเตอร์ เอ. อา เธอ เปรสิเดนต์แห่งกรุงอเมริกา อันรวมกันผู้นี้ กิริยาอัธยาศัยเรียบร้อยมาก แต่ดูเปนคนไม่ใคร่พูดมาก รูปร่างสูงใหญ่งามสมตัวอายุ ๕๔ ปี เปนเปรสิเดนต์มาตั้งแต่เปรสิเดนต์กาฟิลด์ถูกยิงถึงอสัญกรรมแล้ว เปรสิเดนต์อาเธอนี้เวลานั้นเปนไวซ์เปรสิเดนต์อยู่ จึงได้เลื่อนขึ้นเปนเปรสิเดนต์ตามประเพณี ตั้งแต่ปีคฤศตศักราช ๑๘๘๑ แต่หามีภรรยาไม่ ด้วยภรรยาถึงแก่กรรมเสียแต่ก่อน มีแต่บุตรชาย ๒ หญิง ๑

เที่ยวดูป่าก

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกลับมาจากไวต์เฮาส์ เปลื้องยูนิฟอร์มแล้ว ในวันนั้นไม่มีการอะไร เลฟเตอแนนต์เมซันนำรถสำหรับขับเล่นของเขาเองมารับท่านราชทูตไปเที่ยวในสวนแลป่าก ซึ่งเรียกว่าโซนเตอโธม ทางไกลจากที่แคปปิตอลประมาณ ๓ ไมล์ เปนที่สำหรับคนในเมืองวอชิงตันไปขับรถเที่ยวเล่น เพราะเปนที่สบายมีต้นไม้มาก แลทางคดอ้อมขึ้นลงตามเขาสนุก ทางขับรถในนั้นถึง ๗ ไมล์....พื้นแผ่นดินกว้าง ๕๐ แอเคอ มีโรงทหารก่อด้วยศิลายาว ๒๒๐ ฟีตอยู่บนยอดเขาเปนที่ทหารที่ชราพิการอยู่หลัง โรงทหารนั้นมีมุขออกไปข้างละ ๖๐ ฟีต เปนห้องกินเข้า มีสนามที่หน้าโรงนั้น แลมีเสาธงปักอยู่ด้วย ด้านตวันตกแห่งเรือนนั้นมีโรงม้า หอคอยแลสวนลูกไม้ ด้านตวันตกมีโรงรักษาคนเจ็บไข้กับทั้งเปนที่อยู่ของผู้รักษาจัดการ ด้านใต้เปนที่อยู่ของหมู่แพทย์ซึ่งรักษาคนป่วยไข้ แลด้านตวันตกเฉียงเหนือมีโรงสวดก่อด้วย

ศิลาแลที่อยู่คนรักษาสวน แลด้านใต้ไกลออกไปมีโรงรักษาคนเจ็บไข้ ทำขึ้นใหม่อีกหลังหนึ่งใหญ่กว่าเดิม ที่นี้ได้เยี่ยมคราวแรกในปีคฤศตศักราช ๑๘๕๑ แลมีคนอยู่ในเวลานั้นประมาณ ๘๐ คน ซึ่งใช้ราชการเปนทหารรักษาถนนทำการโปลิศทั้งปวง บัดนี้ก็เปนที่อยู่ทหารที่ชราพิการสิ้นมา ที่นี้เดิมเปนของ อ. อ. คอโคแรน เอสไกวร์ แล้วคอเวอนแมนต์ได้ซื้อโดยเงินที่ริบได้เมื่อคราวรบเมืองแมกซิโก ในปี ๑๘๔๗ นั้น แลทั้งพวกทหารได้เรี่ยรายให้เดือนละ ๑๒ เซนต์ด้วย ที่นี่มีที่อยู่ของท่านเปรสิเดนต์ในเวลาระดูร้อน เปรสิเดนต์แต่ก่อน ๆ คือเปรสิเดนต์ลิงคอลน์เปนต้นได้ชอบอยู่ที่นี่ แลในตามทางขับรถนี่มีที่แห่งหนึ่งเปนดงต้นไม้มากทีเดียว แต่ที่แห่งหนึ่งเขาตัดต้นไม้เปนช่องเล็กตรง แลตลอดไปตรงยอดแคปิตอลที่ปรึกษาราชการกลางเมืองวอชิงตันทีเดียว ทไหล่เขาริมที่อยู่ทหารนั้น มีอนุสาวรีย์ที่ระลึกแห่งเยเนอราลวินฟิลด์สกอตต์ ซึ่งเปนผู้รบเมืองแมกซิโกชนะครั้งโน้น เปนรูปหล่อด้วยทองเหลือง สร้างขึ้นเมื่อปี ๑๘๗๔ เปนเงิน ๑๘๐๐๐ เหรียญ เมื่อรถไปถึงที่สเตชั่นนี้เปนที่ดูวิวเมืองวอชิงตันได้ทั่วเมือง อยู่ในที่นี้จนจวนค่ำกลับมาโฮเตล

การรับแขกที่บ้านเปรสิเดนต์

เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารเย็นแล้ว ราชทูตทรงเครื่องอิวินิงเดรส แต่เคานซิลลอแต่งเมสแยกเกตทหารมาหน้า แอตแตชเช แลกงสุลกับหมอขันดเลแต่งอิวินิงเดรส บรรดาผู้ที่ได้รับพระราชทานตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์ก็ติดตามควร เวลายามเศษพร้อมกันไปไวต์เฮาส์

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ตู้ ปณ. ๓๑ พระโขนง กรุงเทพฯ ๑๑ โทร. ๓๙๒๑๕๗๖, ๓๙๑๘๐๕๑

ตามที่ท่านเปรสิเดนต์ได้เชิญไว้ เรีย แอดมิราล โรดเยอร แต่งอิวินิงเดรสมาพาไป เมื่อไปถึงไวต์เฮาส์ทางประตูใหญ่ที่คนเข้ากัน เข้ากันแน่นนัก ผู้นำจึงนำไปทางหน้าต่างซึ่งมียันไดไม้ขึ้นไปทางไปรเวต เข้าไปในไวต์เฮาส์แล้วไปเข้าประตูชั้นใน ประตูกลางยังปิดอยู่แต่เมื่อทูตไปถึงผู้เฝ้าประตูจึงเปิดให้เข้าแต่พวกทูต ตรงตัวท่านเปรสิเดนต์ที่เดียว เวลานั้นเปรสิเดนต์แต่งตัวอิวินิงเดรสยืนรับจับมือกับพวกแพทย์อเมริกันทั้งปวงอยู่ มีหญิงชายมาประชุมเปนอันมาก เมื่อพวกทูตเข้าไปจับมือกับท่านเปรสิเดนต์ทุกคนแล้ว เรีย แอดมิราล โรดเยอรพาเข้าไปยืนหลังท่านเปรสิเดนต์ ในหมู่พวกออฟพีศเชียลแลทูตต่างประเทศทั้งปวงนั้น ได้ชักนำให้รู้จักกับคนราชการกับทั้งพวกทูตต่างประเทศแลบุตรภรรยาเปนอันมาก เวลานั้นท่านเปรสิเดนต์ต้องยืนจับมือกับพวกหมอทั้งปวงแลบุตรภรรยาของหมออยู่ ว่ากันว่าหมอที่มาในวันนี้ถึง ๒๐๐๐ คน แต่เห็นจะนับทั้งบุตรภรรยาของหมอด้วย แต่ดูไม่เปนระเบียบเลย เบียดกันยัดเยียดเข้ามา ที่แต่งตัวอิวินิงเดรสเรียบร้อยก็มี ที่สวมเสื้อฟรอกโกตก็มี มอนิงโกตปรกติก็มี ที่สุดใส่แยกเกตธรรมดาก็มี บุตรภรรยาที่พาเข้ามาที่สุดจนลูกเด็ก ๆ ก็ยอมให้เข้าท่านเปรสิเดนต์ก็จับมือด้วยหมด พวกหมอนี้เข้าทางประตูซ้ายผ่านไปออกประตูขวา ท่านเปรสิเดนต์ยืนรับในห้องน้ำเงินที่รับราชทูตในเวลาเช้านั้น เวลาเมื่อพวกทูตไปยืนอยู่นั้น พวกแมมเบอรในสิเนตแลคองเกรต แลคนราชการทั้งบุตรภรรยาแลทูตต่างประเทศมารู้จักกับ

71172

พวกทูตสยามเปนอันมาก ดูกิริยาอัธยาศัยนิยมนับถือไทยโดยแท้อยู่ อยากที่จะรู้จักกับไทยทั้งนั้น จนรู้จักมากเหลือที่จะจำหน้าแลชื่อได้ เวลานั้นได้พบกับทูตฮาวายไอแลนด์ด้วย ท่านผู้นี้ได้เคยเปนไปรม์ มินิศเตอรในเวลาเมื่อพระเจ้ากาลกวัว พระเจ้ากรุงฮาวายเสด็จเข้ามา กรุงเทพ ฯ นั้น เห็นติดตราจุลสุราภรณ์มงกุฎสยามมาด้วย ได้มา พูดจากับราชทูตยอกว่ามีพระธุระอันใด จะรับสนองพระเดชพระคุณ ทุกอย่าง แลได้พูดจากับแคมิเนตบ้าง แลคนราชการอื่น ๆ บ้าง จนเวลาจวน ๕ ทุ่ม เรีย แอดมิราล โรดเยอรได้พาให้ดูในไวต์เฮาส์ ทุกห้อง

เล่าถึงบ้านเปรสิเดนต์

ไวต์เฮาส์นี้เปนที่อยู่สำหรับผู้ที่เปนตำแหน่งเปรสิเดนต์ อยู่ด้าน ตวันตกของเมืองวอชิงตัน ห่างจากแคปิตอลไมล์ครึ่ง ที่นี้เรียกว่า เรือนเปรสิเดนต์อย่างหนึ่ง ไวต์เฮาส์อย่างหนึ่ง แอกซิคิวติฟแมน ชันรอยไวต์เฮาส์นั้น มีที่แผ่นดิน ๘๐ เอเกอกับ ๓ ในส่วน ๔ แห่งเอเกอ ด้านเหนือเปนด้านหน้ามีประตูเหล็กเปนทางเข้าประตูหนึ่งออกประตูหนึ่ง หน้าเรือนนั้นมีสนามหญ้าแลสวนต้นไม้ แลน้ำพุงามน่าชม สนาม ด้านใต้เปนที่ไปรเวตหลังตึกใหญ่นั้น สนามหลังข้านี้เปนที่มีแตร ในเวลาวันเสาร์ ตึกเปรสิเดนต์นั้นก่อด้วยศิลาทาขาวยาว ๑๗๐ ฟีต กว้าง ๘๖ ฟีต สูง ๒ ชั้นมีมุขด้านหน้า มีเฉลียงกลมด้านหลัง ถัดมุข หน้าเข้าไปเปนห้องใหญ่ ด้านตวันออกเปนห้องริเซปชันยาว ๘๐ ฟีต

สูง ๒๒ ฟีต ตกแต่งอย่างงาม ในห้องนี้เยีดให้คนทั้งปวงเข้าไปได้ ไม่ห้ามปรามทุกวันยกแต่วันอาทิตย์ เวลาเยีดตั้งแต่ ๙ โมงเช้าจน ๓ โมงเย็น ห้องนอกนั้นห้ามมิให้คนเข้าไปเที่ยว ประตูด้านตวันตก เข้าไปในห้องเขียวเปนที่ริเซปชันเหมือนกัน ยาว ๔๐ ฟีตกว้าง ๓๐ ฟีต เครื่องประดับเปนทองกับสีเขียว แล้วเข้าไปในห้องน้ำเงินเปนห้องกลม โดยยาว ๔๐ ฟีต กว้าง ๓๐ ฟีตประดับด้วยสีน้ำเงินแลลายทองเงินงาม กว่าทุกห้อง ห้องนี้สำหรับเปรสิเดนต์แลภรรยารับแขก ถัดห้องนี้ไปถึง ห้องแดงยาว ๓๐ ฟีต กว้าง ๒๐ ฟีตตกแต่งอย่างงามมีของประหลาท ๆ มาก มีห้องเลี้ยงใหญ่ยาว ๔๐ ฟีตกว้าง ๓๐ ฟีต มีโต๊ะกินเข้าเลี้ยง ๓๘ คน มีเครื่องโต๊ะอันงามวิจิตรเปนเครื่องอเมริกันราคา ๑๕,๐๐๐ เหรียญ นอกนั้นเปนเฉลียงทางเดิรไปดาดฟ้า แลห้องคนใช้ ครัว แล ห้องพักย่อม ๆ มีลิฟต์ขึ้นชั้นบนด้วย ที่เฉลียงด้านหน้านั้นแขวนรูป ท่านที่ได้เปนเปรสิเดนต์ทุก ๆ คน มาจนถึงเปรสิเดนต์อาเทอนี้ ขึ้น ชั้นบนทางบันไดขึ้นไปมีห้องพักอยู่ถัดห้องบันไดนั้น แล้วถึงออฟฟีศ ของท่านเปรสิเดนต์ เปนที่ประชุมแคบิเนต เมื่อถึงเวลาประชุมท่าน เปรสิเดนต์นั่งหัวโต๊ะท่านแคบิเนตนั่งสองข้างเปนลำดับ ริมห้องนี้ถึงห้อง ไปรเวตสิเครตริของเปรสิเดนต์ ถัดไปเปนห้องเสมียนจดการต่าง ๆ หน้าห้องนั้นออกมาเปนห้องว่างใหญ่ ตรงกันข้ามกับห้องเสมียนนั้นเปน ออฟฟีศทำการอีกห้องหนึ่ง แลมีห้องพักติดกันอยู่ตรงกับห้องไปรเวต

สิเครตริ แล้วถึงบันไดทางขึ้นข้างขวา บันไดนั้นเปนห้องคนอยู่ ๓ ห้อง เรียงกันไป แล้วถึงลิฟต์ทางขึ้น ถัดลิฟต์ไปเปนห้องนอนเปรสิเดนต์ มีห้องแต่งตัวต่อกัน หน้าห้องนอนแลห้องแต่งตัวเปรสิเดนต์ออกไป เปนห้องกลางที่นั่งเล่น ตรงข้ามกับห้องนอนท่านเปรสิเดนต์นั้นเปนห้อง เปรสิเดนต์เหมือนกัน ห้องตรงข้ามกับห้องแต่งตัวนั้นเปนห้องเมื่อ เปรสิเดนต์กาฟิลด์ถูกยิงได้มาพักอยู่ห้องนี้ ถัดห้องนี้มาถึงห้องใหญ่ เปนห้องนอนใหญ่ ที่วงกลมกลางชั้นบนเปนหอสมุดใหญ่ ตกแต่ง งดงามมีตู้งาม ๆ มาก แลเขวนรูปภาพคนมีชื่อเสียงหลายคน ไวต์เฮาส์นี้สร้างขึ้น ๑๗๙๒ สิ้นเงิน ๓๓๓๒๐๗ เหรียญ เปรสิเดนต์ ยวนอาดัมได้เปนผู้อยู่ครั้งแรก แล้วอังกฤษได้ทำลายเสียเมื่อปี ๑๘๑๔ ภายหลังสร้างขึ้นใหม่สิ้นเงิน ๑๗๐๐๐๐ เหรียญ เมื่อข้าพระพุทธเจ้า ได้ดูทั่วแล้วเรียแอดมิราลโรดเยอร ก็พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกลับ โฮเตล เมื่อถึงโฮเตลแล้ว เรียแอดมิราลโรดเยอรได้กราบทูลแด่ ท่านราชทูต ว่าตัวท่านแอดมิราลนั้น ท่านเปรสิเดนต์ได้มีคำสั่งให้ ไปรับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงแทนท่านเปรสิเดนต์ที่เมืองนิวยอก บัดนี้ ได้พาข้าพระพุทธเจ้ามาถึงกรุงวอชิงตันได้พบท่านเปรสิเดนต์แล้ว เปน อันสิ้นพนักงารของเรียแอดมิราลแต่เท่านี้ ต่อไปการรับรองอันใด เจ้าพนักงารมีที่จะจัด แต่เลฟเตอแนนต์เมซันนั้น จะเปนผู้ชักนำไปด การต่าง ๆ ต่อไป ท่านราชทูตได้ตอบขอบใจเรียแอดมิราลโรดเยอร ในการที่ได้รับรองทั้งปวง แล้วก็ลาไป

ไปกรมท่า

รุ่งขึ้นณวันพุธเดือน ๖ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลาเช้าท่านราชทูตได้มีรับสั่งให้มิสเตอร์สมิท กงสุล ไปที่สเตตส์ดีปาตแมนต์ แสดงความประสงค์ต่อท่านผู้ว่าการต่างประเทศ ว่าท่านราชทูตมีความปราถนาที่จะไปคำนับท่านผู้ว่าการต่างประเทศตามธรรมเนียม มิสเตอรสมิทไปแล้วกลับมาแจ้งความว่าได้ไปพูดกับมิสเตอรเปรานฺ ๆ ได้บอกแก่ท่านผู้ว่าการต่างประเทศแล้ว ผู้ว่าการต่างประเทศจะนัดเวลาให้ไปพบกับมิสเตอรสมิท ได้บอกว่าท่านผู้ว่าการต่างประเทศให้คนมาบอกมิสเตอรสมิท ว่าถ้าราชทูตมีความปราถนาสิ่งใดหรืออุระอันใด ก็ขอให้บอกไปที่ท่านสิเคตรีออฟสเตตส์ผู้ว่าการต่างประเทศ จะรับเปนอุระทุกอย่าง ขอให้ท่านราชทูตไว้ใจว่าการสิ่งใดที่เปนธุระของคอเวอนแมนต์สยามจะพูดปรึกษาหารือให้คอเวอนแมนต์อเมริกันเปนธุระแล้ว ขอให้วางใจว่าคอเวอนแมนต์อเมริกันไม่มีความรังเกียจเลย จะช่วยจัดให้สำเร็จไปตามความปราถนาทุกอย่าง แต่เวลานี้คอเวอนแมนต์อเมริกันมีการคั่งค้างอยู่หลายอย่าง บางทีถ้าราชทูตจะขอให้คอเวอนแมนต์พูดหรือจัดสิ่งใด ถ้าไปถูกในระหว่างการเข้าแล้ว ท่านก็จำเปนจะต้องผ่อนผันจัดการสำคัญ ๆ ให้เปนลำดับหน้าหลังโดยควร บางทีการของราชทูตจะต้องช้าไปบ้าง แต่ถ้าเปนดังนี้แล้วขออย่าให้ท่านราชทูตสงสัยเลยว่าเปนเพราะเหตุแกล้งชักช้าหรือรังเกียจ เพราะจะจัดการตามลำดับที่ชอบ

ธรรมเท่านั้น ท่านราชทูตจึงให้มิสเตอรสมิทไปตอบขอบใจแก่มิสเตอรเปรานท์ชีแขงมา ครั้นเวลาย่าย ๒ โมงครึ่งท่านผู้ว่าการต่างประเทศยอกมาทางบ๋ปลิคเตเลโฟน ว่าท่านผู้ว่าราชการต่างประเทศจะรับท่านราชทูตในเวลาย่าย ๓ โมงเศษ ครั้นถึงเวลาท่านราชทูตจึงเสด็จไปที่สเตตส์ดิปาตเมนต์กับมิสเตอรสมิท กงสุล ๑ หมอจันดเลล่าม ๑ ท่านผู้ว่าการต่างประเทศออกรับที่ริเซฟชันรูมเปนที่สำหรับปรึกษาราชการได้พูดจากันแสดงทางพระราชไมตรี แลทั้งได้แจ้งความเรื่องสัญญาสุราซึ่งคอเวอนแมนต์สยามจะขอเปลี่ยนแก้ไข ขอเวลาที่จะได้มีโอกาศที่จะชี้แขงความขัดข้องในเรื่องสุรานั้น ท่านสิเครตริออฟสเตตส์นัดเวลาวันพรุ่งนี้ จะได้ปรึกษาการสัญญาสุรานี้ แลท่านราชทูตได้แสดงความขอบใจคอเวอนแมนต์อเมริกันที่ได้รับรองในครั้งนี้ แลพูดกันด้วยการต่าง ๆ แล้วลาท่านผู้ว่าการต่างประเทศมา

กิริยาอัธยาศัยท่านออเนอรเรเบอล มิสเตอรเฟรดเดอริค ดิฟริลิงไฮเซน ผู้ว่าการต่างประเทศนี้ ดูเปนผู้ใหญ่มีสติปัญญาแลเปนคนมีอัธยาศัยเรียบร้อย ท่านเปนชาววิลันดาได้เปนสิเครตริออฟสเตตส์พร้อมกับท่านเปรสิเดนต์อาเทอ เปรสิเดนต์ดูเปนคนดีมากสมควรเปนผู้ใหญ่ได้คนหนึ่ง

เมื่อลาท่านสิเครตริออฟสเตตส์ออกมาจากห้องนั้นแล้ว มิสเตอรเบรานชิฟเคลิคได้พาไปดูในสเตตส์ดิปาตเมนต์นี้ ซึ่งเปนตึกหลังใหญ่รวม ๓ ออฟพีศด้วยกัน คือตอนใต้เปนส่วนสเตตส์ดิปาตเมนต์ ที่

ว่าการกรมท่า ตอนกลางเปนส่วนเนวิดิปาตเมนต์ ที่ว่าการทหารเรือ ตอนเหนือเปนส่วนวอดิปาตเมนต์ ที่ว่าการทหารยก รูปตึกใหญ่งามดสง่า อยู่ด่านตวันตกไม่ห่างกันกับไวเฮาส์ที่อยู่ท่านเปรสิเดนต์ แต่ส่วนใต้ซึ่งเปนที่ว่าการต่างประเทศนั้นวัดด้านเหนือมาถึงใต้ยาว ๕๖๗ ฟีต ด้านตวันตกมาตวันออก ๓๕๒ ฟีต สูงที่สุด ๑๒๘ ฟีต อัฒจันท์ทำด้วยศิลาแผ่นใหญ่มาจากเมืองเวอยินเนีย หลังคาเปนลวดลายงามมาก ตึกนี้ได้ลงมือทำในปี ๑๘๗๑ แลด้านใต้แล้วเสร็จจัดเปนที่ว่าการต่างประเทศในปี ๑๘๗๕ มีห้องรวมด้วยกัน ๑๕๐ ห้อง สิ้นเงินเปนจำนวน ๕๐๐๐๐๐ เหรียญ มีทางเข้าใหญ่ ๔ ด้าน พื้นปูศิลาแผ่นใหญ่หนักแผ่นหนึ่งกว่า ๒๐ ตัน มีทางเข้าย่อมลงมาอีก ๔ ทาง ตึกนี้ก่อกันไฟหมั้นได้แข็งแรง พื้นชั้นสองนั้นสำคัญกว่าทุกชั้น ตกแต่งดีกว่าทุกชั้น นอกนั้นเปนห้องเสมียนทำงารต่าง ๆ ข้างในตึกนี้กลางเปนฉนวนใหญ่กว้าง ๑๕ ฟีตตลอดด้านตวันตก มาด้านตวันออกทุกชั้นมีทางลิฟต์ขึ้นได้ตลอดถึงชั้นบน

ในพื้นชั้น ๒ นั้น ด้านใต้เปนห้องตกแต่งงามสำหรับท่านผู้ว่าการต่างประเทศแลท่านที่ ๒ แลมีห้องดิโปลมาติค ลิเซยชัน ๒ ห้อง ตกแต่งลวดลายทองงามดีแขวนรูปต่าง ๆ อย่างมีราคามาก ในห้องท่านผู้ว่าการต่างประเทศแลแอสซิสแตนส์ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ แลชิฟเคลิคนั้นตกแต่งคล้ายคลึงกัน แลมีห้องดิโปลมาติคแอนติรม ห้องพักทูตต่าง ๆ อยู่ด้านตวันตก ตกแต่งงามมีรูปผู้ว่าราชการต่างประเทศทุกคนตั้งแต่ปี ๑๘๖๕ มาแลรูปอื่นที่สำคัญ ๆ ด้วย

พื้นชั้น ๓ เปนหอสมุดมีตู้เหล็กยึดทอง ตู้กระจก มีของประหลาทต่าง ๆ มาก มีต้นร่างที่จะยกเมืองอเมริกันเปนเอกราชด้วย ทั้งโต๊ะเขียนหนังสือ ที่เขียนหนังสือยกเมืองอเมริกันเปนเอกราชนั้น แลทั้งดายของเยเนราลวอชชิงตัน ซึ่งคองเกรสได้ซื้อในปี ๑๘๘๐ ทั้งหนังสือสัญญาอังกฤษกับสวิเดน มีตราดวงใหญ่แลลายลวดหนังสือสัญญาในปีก่อน คฤศตศักราช ๔๔๕ แล ๔๔๖ ปี แลของประหลาทอื่น ๆ อีก แลทั้งมีพระราชสาส์นในพระบาทสมเด็จ ฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลายฉบับ ท่านราชทูตได้ขอคัดมาด้วย ทั้งเปนที่เก็บกฎหมายสำหรับประเทศยุไนเต็ดสเตตนี้ ทั้งหนังสือต่าง ๆ สำหรับแผ่นดินแลสัญญาชาติต่าง ๆ ทั้งปวง เครื่องยนแลลวดทั้งปวงทำด้วยเหล็กทั้งสิ้น มีนาฬิกาไฟฟ้าทุกชั้นเดิรต้องกันหมด พื้นปูศิลาขาวกับดำสลับกัน

ครั้นดูในสเตตส์ดิปาตเมนต์ทั่วแล้ว ท่านราชทูตได้เสด็จไปที่บ้านของท่านผู้ว่าการต่างประเทศ เพราะเมื่อท่านราชทูตไปหาท่านผู้ว่าการต่างประเทศที่ออฟพีศท่านแล้ว เลฟเตอรแนนต์เมชันมาทูลว่าออเนอเรเบอล มิสเซสฟริลิงไฮยเซนกับทั้งบุตรสาวพร้อมกันให้มาเชิญเสด็จว่าถ้าเสด็จกลับจากสเตตดิปาตเมนต์แล้ว ขอเชิญเสด็จไปที่บ้านเพราะปราถนาจะใคร่พบคุ้นเคยกันท่านราชทูตไว้ ท่านราชทูตจึงได้เสด็จไปพบภรรยาท่านผู้ว่าการต่างประเทศกับบุตรสาวทั้ง ๔ คน กับภรรยาของท่านแมย์เมืองนิวยอกกับใครอีกคน ๑ ท่านราชทูตหาทรงรู้จักไม่ ได้

พูดจากันตามธรรมเนียม อยู่ประมาณครึ่งชั่วโมง ท่านผู้ว่าการต่างประเทศกลับมาถึงบ้าน มานั่งพูดจากันอยู่อีกด้วยการต่าง ๆ มีเรื่องขัยช้างเปนต้นแลอื่น ๆ หลายเรื่อง เมื่อท่านราชทูตจะลามา ท่านผู้ว่าการต่างประเทศ แลตรสาวพร้อมกันดื่มเชิรีถวายไชยมงคลแด่ท่านราชทูต เพราะวันนี้เปนวันตรงกับวันประสูติของท่านราชทูตโดยสุริยคติกาล ที่เขาทรายเพราะเลฟเตอแนนต์เมซันได้ทรายจากท่านราชทูต จึงบอกแก่เขา ท่านราชทูตขอบใจแล้วลากลับมาโฮเตล

ดูมิวเซียมยุทธภัณฑ์แลที่อื่น ๆ

ในเวลาเมื่อท่านราชทูตเสด็จไปที่สเตตส์ดิปาตเมนต์นั้น ข้าพระพุทธเจ้าเคาน์ซิลเลอได้ไปดูที่ไว้อาวุธของประหลาทแลของโบราณ เรียกว่าอ็อดแนนซ์มิวเซียมอยู่ในอินเดอส์ยิลดิง เปนที่เปิดให้คนดูทุกวันตั้งแต่ ๓ โมงเช้าจน ๓ โมงเย็น ยกแต่วันอาทิตย์ โรงนี้ตั้งอยู่ที่มุมด้านตวันตกเฉียงเหนือแห่งถนน ฟ. กับถนนที่ ๑๗ ต่อกัน ตรงเนวีดิปาตเมนต์ที่ว่าการทหารเรือข้าม แต่เดิมได้สร้างสำหรับจะทำเปนโฮเตลภายหลังคอเวอนเมนต์ได้ซื้อจะทำเปนออฟพีศราชการ ชั้นที่ ๑ เปนที่นายทหารผู้บัญชาการอินยิเนีย แลมีห้องที่สำหรับจดหมายเหตุการรบทั้งปวง ซึ่งเปนที่เก็บริโปตต่าง ๆ ในการรบเย็บเปนเล่มไว้แลด้านใต้ห้องที่ ๑๓ เปนที่เก็บหนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในออฟพีศของแอดยุแตนต์เยเนราล ชั้นที่ ๒ ด้านตวันออกเปนที่ออฟพีศของผู้ว่าความทหาร แลด้านใต้เปนออฟพีศในการอาวุธ มิวเซียมนั้นอยู่ริม

กับออฟพีศนี้ เปนห้องใหญ่ ๒ ห้องมีของประหลาทต่าง ๆ มาก มีธง
ครั้งรบชนะอังกฤษแลธงอังกฤษได้ไว้ แลสิ่งของในการรบแต่ก่อน
แลมียุนิฟอร์มทหารอเมริกันแต่เวลาโน้น ยี่นเก่า ๆ ที่ทหารอเมริกัน
ใช้แต่ก่อน แลมีรูปเขียนแลโครงทำโรงยี่น แลมีเปลือกลูกแตกแลมี
ยี่นใหญ่ของโบราณ เปลือกลูกแตกที่เก็บได้ในที่รบ ถุงลูกยี่นแล
ลูกยี่นใหญ่หนักถึง ๑๐๐ ปอนด์ กว้างสูญกลางถึง ๒๐ ฟีตไดเมตเตอร
แลหนัก ๑๐๐๐ ปอนด์ มีอานม้าทหารต่าง ๆ ยี่นใหญ่ต่าง ๆ ทั้งยี่น
สำหรับหลังอูฐซึ่งใช้ในประเทศอียิปต์ แลเครื่องกรวดลูกแตก แล
เครื่องไฟสำหรับรบต่าง ๆ อิกหลังหนึ่งไว้ยี่นเล็กต่าง ๆ ทุกอย่าง
ตั้งแต่ยี่นเก่า ๆ แต่ปี ๒๖๑๐ มาจนที่ใช้ทุกวันนี้ ทั้งเครื่องเกราะแล
อาวุธต่าง ๆ เปนอันมาก

ในเวลาข้าพระพุทธเจ้าเคาน์ซิลเลอได้ขี่นรถไปดูที่อาลิงตันเฮาส์แล
นาชัลแนลซิมิตอริที่ฝังศพทหารเปนที่ขับรถเที่ยวเล่น ทางไปต้องข้าม
แม่น้ำปาโตมักโดยตะพานไม้เปนของทำใหม่ รถม้าคู่ข้ามเขาเก็บเงิน
ทั้งไปมารวม ๕๐ เซ็นต์ ทางไปเปนถนนทำใหม่ไม่สู้เรียบร้อยนัก
ยังเปนดินแลหลุมย่อมาก เมื่อไปถึงแล้วได้ขับรถเที่ยวดูโดยรอบ แล
แวะดูที่อาลิงตันเฮาส์ด้วยที่นี้ ตั้งแต่ ๑๘๐๒ มาเปนที่ของยุตรบุญธรรม
ของเยเนราลยอชวอชชิงตัน ภายหลังเปนของเยเนราลโรเบิตอิลี
จนถึง ๑๘๖๑ ตั้งอยู่ฝั่งข้างฝั่งเวอยิเนียแห่งแม่น้ำปาโตมัก อยู่บนเนิน
เขาสูงตกแม่น้ำ ๒๐๐ ฟีต ที่นี้ไกลจากแคปิตันประมาณ ๔ ไมล์ ใกล้

กับเมืองยอชเตาส์ประมาณไมล์ ๑ ที่ตึกนั้นตอนกลางยาวประมาณ ๖๐ ฟีต แลมีมุขออกไป ๒ ข้าง ๆ ละ ๔๐ ฟีต รวมยาว ๑๔๐ ฟีต มีเฉลียงด้านหน้า ๖๐ ฟีต กว้าง ๒๕ ฟีต ตอนกลางมีเสา ๘ เสา เสานี้สง ๒๖ ฟีต กว้างสูญไดเมตเตอร์ ๕ ฟีต ตึกนี้ก่ออย่างวัดที่ใกล้เมืองเนปอล ในอิตาลีด้านใต้มีสวนแลดาดฟ้าออกไป ด้านหลังมีครัวที่อยู่คนใช้แลโรงม้า ตึกเหล่านี้คอเวอนแมนต์ได้ซื้อแต่ปี ๑๘๖๔ จัดเปนโรงรักษาทหารซึ่งป่วยไข้ในการรบ แลที่ฝังศพทหารซึ่งตายในที่รบ ในที่แผ่นดินสำหรับฝังศพนั้น มีศพทหารซึ่งตายในคราวรบกับแมกซิโกที่เวอยีเนียกว่า ๑๖๐๐๐ ศพ แลศพทหารที่ถึงแก่กรรมในโรงรักษาไข้นี้มีชื่อแลตำแหน่งยศจารึกในศิลายกไว้เปนอันมาก แลศพทหารซึ่งไม่มีชื่อ ซึ่งตายในที่รบเก็บมาฝังไว้อีกมาก มีเสาศิลาสูงประมาณคิบหนึ่ง ยกเสมอกันเปนระยะได้แถวกันทั้งสิ้น ครั้นเวลาเย็นก็กลับมาโฮเตล

ครั้นเวลาทุ่ม ๑ ข้าพระพุทธเจ้า กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์ ๑ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ ๑ นายเสน่ห์หุ้มแพร ๑ พร้อมกันแต่งตัวอิวินิงเดรส ไปที่บ้านเลฟเตอร์แนนต์เมชันตามที่เขาได้เชิญไว้ เมื่อไปถึงแล้วได้พบกับท่านสิเครตริออฟเนวี ๑ มิสเตอร์ยอน เดวิชอันเดอ สิเครตริออฟสเตตส์ ๑ กับออฟพีศเซอทหารเรืออีก ๔ คน เปนการเลี้ยงถวายในวันประสูติของท่านราชทูต รวมดินเนอ ๑๐ คนด้วยกัน ได้พูดกันด้วยการต่าง ๆ ครั้นดินเนอแล้วพูดกันอยู่ครู่ ๑ ลาออกจากบ้านเลฟเตอร

แนนต์เมชัน ไปแวะประชุมการแอตโฮมที่บ้านมิสเตอร์เฮล ตามซึ่งภรรยาเขาได้เชิญไว้ คนนี้ก็ไม่ได้รู้จักกันแต่ก่อน เปนแต่เวลาวันนี้มิสเตอร์เฮลมาเผ้าทูลเสด็จที่โฮเตล ว่าภรรยาได้รู้จักกับเจ้านายไทย ๒ องค์ที่เมืองสิงคโปร์ มาอ้อนวอนขอให้ไปให้ได้จึงได้แวะไปได้พบกับคนราชการแลทูตต่างประเทศเปนอันมาก ผู้คนทั้งปวงดูนิยมยินดีต่อไทย โดยความนับถือไทยจริง ๆ น่ารักเปนที่สุด ที่เปนดังนี้ก็เพราะเดชะพระบารมีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปกเกล้า ๆ แลได้ทรงพระมหากรุณาให้รับรองชาวอเมริกัน หว่านพืชผลไว้ไม่เสียเปล่าเปนประโยชน์โดยแท้ พบผู้ใดก็พูดแต่สรรเสริญในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลตัวเปนพนักงารอันใดหรือถนัดในทางใด ก็ชักชวนให้ไปดูในพนักงารธุระของตน ๆ โดยมาก ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่ประชุมที่บ้านมิสเตอร์เฮลจนเวลา ๔ ทุ่มเศษกลับมาโฮเตล เวลาวันนี้เรียแอดมิราลโรดเยอร์ ส่งก๊าดเชิญมาให้เปนออเนอร์ริเมมเบอร์ ในเมโตรโปเลียนคลับ ซึ่งท่านได้เปนเปรสิเดนต์อยู่นั้นมีกำหนด ๑๐ วัน

การหารือเรื่องเปลี่ยนสัญญาสุรา

รุ่งขึ้นณวันพฤหัสบดีเดือน ๖ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมงเศษ ท่านราชทูต ๑ สิเครตริล่าม ๑ แอดแตเชอังกฤษ ๑ กงสุล ๑ หมอจันดเล ๑ ได้พร้อมกันไปที่ว่าการต่างประเทศ เพื่อจะได้ปรึกษาการที่จะขอแก้ไขทำสัญญาสุรา ตามที่ท่านผู้ว่าการต่างประเทศได้นัดไว้ เมื่อ

ไปถึงที่นั้นได้พบกับท่านผู้ว่าการต่างประเทศกับทั้งมิศเตอร์ แอลเวเอ แวดิ แอสซิสแตนต์ สิเครตารีที่ ๓ ได้พูดชี้แจงความขัดข้องในเรื่องสุรา ที่ลูกค้าเอาเข้าไปในกรุงสยาม ทำให้เป็นของเบื่อเมาเป็นโรคภัยแก่ราษฎร เพราะกินสุรา อันมีราคาถูกทำให้คนกินมาก คอเวอนเมนต์สยามจึงได้เห็นสมควรขอแก้ไขขึ้นภาษีให้มากขึ้น ได้ทำสัญญามาแก่ชาติต่าง ๆ แล้ว บัดนี้จะขอทำแก่ชาติอเมริกันต่อไป แต่คอเวอนเมนต์สยามมีความพอใจในสัญญาที่ทำกับอังกฤษนั้นมากกว่าชาติอื่น ได้พูดจาโต้ตอบชี้แจงกันตามที่ท่านราชทูต ได้มีรับสั่งให้มิสเตอร์ ไวก์แอด แตเซ อังกฤษ ทำเมมมอแรนดำไว้แล้วนั้น ท่านผู้ว่าการต่างประเทศรับตกลงจะทำสัญญา แต่จะขอผัดตรวจข้อความก่อนแล้วจะบอกให้ทราบโดยเร็ว แต่นัยว่าเป็นอันจะยอมตามสัญญาอังกฤษซึ่งไทยชอบนั้น เดี๋ยวนี้ยังรอแต่ท่านเปรซิเดนต์ไปเมืองนิวยอกเสียแล้ว ถ้ากลับมาคงจะได้ขออนุญาตทำใน ๒—๓ วันนี้ แล้วพูดกันในการต่าง ๆ ครู่ ๑ ลากลับมาโฮเตล

ดูกรมนา

ครั้นเวลาบ่ายมิสเตอรสมิทได้พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ไปที่ออฟพีศที่ว่าการอาคริคัลชุรัลดิปาตเมนต์ เพื่อจะได้ส่งก๊าดเยี่ยมท่านออเนอรเรเบอล ยอชยิลอริง ผู้เป็นคอมมิสชันเนอรแห่งอาคริคันเชอ ท่านผู้นี้เป็นบุตรเขยมิสเตอรสมิท กงสุลด้วย แลเพื่อจะได้ดูในอาคริคัล

ชุรัลดิปาตเมนต์ด้วย เมื่อไปถึงที่นั้นได้ส่งก๊าดเข้าไป กำลังมิสเตอร ลอริงอยู่ในที่ประชุมปรึกษาการทำนุบำรุงพรรณไม้ต่าง ๆ อยู่ มิสเตอร ลอริงรีบออกมารับข้าพระพุทธเจ้าเข้าไปพูดจากันในห้องของท่านครู่ ๑ พูดกันด้วยการตามธรรมเนียม

กิริยาอัธยาศัยท่านผู้ว่าการกรมนาผู้นี้เปนคนเรียบร้อยดีไม่ใคร่พูดมาก ดูจะเปนคนชำนาญการในตำแหน่งอยู่

แล้วท่านพาข้าพระพุทธทั้งปวงเที่ยวดูที่ต่าง ๆ ในดิปาตเมนต์ของท่าน ซึ่งตั้งอยู่ในระหว่างถนนอิกับถนนที่ ๑๔ ในระหว่างวอชชิงตันมอนุเมนต์ กับสมิทโสเนียนอินสติตูชัน ที่ตึกนี้สูงดูวิวได้งาม แลด้านหน้านั้นงามมาก มีที่แผ่นดินเปนสวนโดยรอบตึกนั้นด้านหน้ามีถนนกว้าง ๕๐ ฟีตเข้าไปจนถึงที่เข้าในตึก ๒ ข้างเปนสวนปลูกไม้ใบไม้ดอกแลไม้ผลต่าง ๆ ดูงามยิ่งนัก มีกำแพงเตี้ย ๆ แลรั้วเหล็กลายงาม ๆ มาก มีพรรณไม้ปลูกที่เปนของประหลาทกว่า ๑๖๐๐ อย่าง ด้านข้างซ้ายมีเรือนแก้วปลูกต้นไม้ หลังเรือนแก้วแลตึกใหญ่นั้นเปนที่ปลูกไม้ที่ต้องบำรุงมาก แลที่เลี้ยงม้า ที่สวน แลที่ดินเหล่านี้ซึ่งเปนของในกรมนาสำหรับจะได้ทดลองปลูกต้นไม้ พรรณไม้ต่าง ๆ ที่เปนของต่างประเทศแลเปนของจะงอกงามยาก จึงต้องทดลองผ่อนร้อนแลหนาวตามควร ด้านตวันตกเฉียงเหนือมีสระใหญ่สำหรับปลูกไม้ที่ขึ้นในน้ำ ที่แผ่นนี้ได้สร้างขึ้นในปี ๑๘๖๘ พร้อมกับตึกที่ว่าราชการแล้วเสร็จนั้น ตึกดิปาตเมนต์นั้นยาว ๑๗๐ ฟีตกว้าง ๖๑ ฟีตพื้น ๓ ชั้น หลังคาประดับประดางามมีเสาธง

บนหลังคา ตึกนี้ก่อด้วยอิฐแต่ตามมุมแลที่สำคัญต่าง ๆ ก่อด้วยศิลา สิ้นเงินค่าทำเสร็จเปนเงิน๑๔๐๔๒๐เหรียญ มีทางเข้ากลางแลที่มุข๒ข้าง ด้วย ตรงบันไดกลางเข้าไปบันไดสำหรับขึ้นไปที่มิวเซียมชั้นบน แล มีทางขึ้นย่อมที่ปลายมุข ๒ ข้างด้วย ในพื้นชั้นที่ ๑ ทางเข้ากลางไปถึง ทางเดิรตลอดข้างหลังตามยาว ห้องถัดทางเข้าไปข้างขวาแถวหน้าด้าน เหนือที่ ๑ เปนห้องพักประดับด้วยศิลาต่าง ๆ แลไม้ต่าง ๆ งามดี ถัด ไปเปนห้องท่านคอมมิชชันเนอออฟอาคริคัลเชอตกแต่งลวดลายงาม ถัด ไปเปนออฟพีศไปรเวตของท่านคอมมิชชันเนอร์ ห้องสุดด้านตวันตกเปน ห้องยาวตลอดด้านกว้างของตึกนั้น จัดเปนห้องหนังสือมีสมุดต่าง ๆ ในเรื่องการไร่นาต้นไม้ต่าง ๆ กว่า ๘๐๐๐ เล่มเปนตำราอเมริกันแลชาติ ยุโรปต่าง ๆ แลเปนที่เก็บหนังสือราชการในกรมนาด้วย คนที่ผักใฝ่ใน การเรือกสวนไร่นาจะเข้าไปอ่านไปดูได้ แต่ไม่ยอมให้เอาสมุดออกจาก ห้องนั้น ในห้องนี้เปนที่ประชุมปรึกษาการทำนุบำรุงเรือกสวนไร่นาด้วย เมื่อข้าพระพุทธเจ้าเข้าไปดูในห้องนี้กำลังประชุมพูดถึงพรรณไม้ต่าง ๆ ใน เมืองเคนาดา มีคนประชุมอยู่ประมาณ ๒๐ คน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ดูอยู่ครู่ ๑ ก็ไปดูห้องอื่นต่อไป ถัดห้องใหญ่นี้ไปถึงห้องเล็กแถวหลังใต้ ตรงออฟพีศท่านคอมมิชชันเนอข้ามนั้น เปนห้องเสมียน ๒ ห้องติดกันทั้ง มุขตวันออกอีก ๒ ห้องรวมห้องเสมียนด้านใต้นี้ ๔ ห้อง ที่ปลายมุขด้าน ตวันออกแบ่งเปนห้อง ๆ หาเปนห้องใหญ่ไม่ ห้องข้างแง้มใต้เปนห้อง เครื่องยา แลวิชาผสมยาต่าง ๆ แลที่ตรวจพรรณไม้ที่เปนยาด้วย .

ที่กลางมุขนั้นเปนห้องเล็กมีตราชูใหญ่สำหรับชั่งยาต่าง ๆ ห้องข้างแง้มเหนือเปนห้องเก็บเครื่องยาต่าง ๆ ที่ห้องเล็กติดอยู่ริมนั้นเปนห้องเก็บของ ห้องแถวหน้าด้านเหนือแง้มตวันออกมีอีก ๒ ห้อง เปนห้องเสมียนทำการอีก แล้วขึ้นไปดูที่พื้นชั้น ๒ มีบันไดขึ้นกลางแลที่ลายมุข ๒ ข้าง ห้องกลางเปิดเปนห้องใหญ่ตลอดที่กลางห้องตั้งโต๊ะปูด้วย กระดานแผ่นเดียว ยาว ๑๒ ฟีตกว้าง ๖ ฟีตกับ ๔ นิ้วอังกฤษ เปนกระดานไม้แดงมาจากสเตตออฟคาลิฟอเนีย ห้องใหญ่นี้โดยยาว ๑๐๒ ฟีตกว้าง ๕๒ ฟีตสูง ๒๗ ฟีต ตั้งตู้เก็บสิ่งของแลหิ้งต่าง ๆ เต็มไปทั้งห้อง มีพรรณไม้แลดอกไม้แห้งประดับเปนตราอเมริกันอยู่กลางห้อง แลมีรูปดอกไม้ลูกไม้แลสัตว์ของเลี้ยงต่าง ๆ ประดับห้องดูงดงามดียิ่งนัก มีวเซียมนี้เปนที่แนะนำการเรือกสวนไร่นาในอเมริกาแลการเครื่องขัดในการเรือกสวนไร่นา แลให้ดูของที่เปนไปด้วยอากาศต่าง ๆ แลทั้งสัตว์ด้วง แมลง นก แลสัตว์ต่าง ๆ ที่ให้คุณให้โทษแก่การเรือกสวนไร่นา มีของต่าง ๆ เหมือนกับลูกไม้แลผักต่าง ๆ ที่เปนของเน่าเปื่อยได้นั้น เขาปั้นทำเปนรูปทำสีเหมือนกับของสดจริง ๆ แลทั้งเครื่องมือทำนาต่าง ๆ พร้อมตู้เก็บของพรรณไม้แลของต่าง ๆ รวม ๒๒ ตู้ เปนตู้ใหญ่ ๆ ทั้งสิ้น พื้นชั้น ๓ เปนที่เสมียนทำการอีกชั้น ๑ คนทำงารเสมียนในนี้กว่า ๖๐ คนทุกวัน

แล้วไปดูเรือนกระจกสำหรับปลูกต้นไม้ต่าง ๆ อยู่ด้านตวันตกแห่งตึกใหญ่นี้ ได้เริ่มทำในปี ๑๘๖๘ วัดโดยยาว ๓๒๐ ฟีตกว้าง ๓๐ ฟีต มีมุขด้านหลังยื่นออกไปอีก ๑๕๐ ฟีต ตอนกลางนั้นเปนกระโจมยาว

๖๐ ฟีตกว้าง ๓๒ ฟีต สูงสำหรับปลูกไม้สูงใหญ่คือต้นคล้อยต้นตาล เปนต้น ต่อนั้นไป ๒ ข้างกั้นเปนห้อง ๔ เหลี่ยม ๓๐ ฟีต สูง ๒๕ ฟีต เปนห้อง ๆ ไป ๒ ข้างสำหรับปลูกต้นไม้ต่าง ๆ ที่ปลูกที่แจ้งไม่งอกงามได้นั้น มุขหลังมีที่ร้านปลูกต้นไม้ยาว ๑๐๐ ฟีต สำหรับไม้เลื้อยแลอื่น ๆ กว้าง ๒๕ ฟีตสูง ๑๗ ฟีต มีทั้งไม้ที่เปนเครื่องยาด้วย ที่ผนังมุขนี้ปลูกต้นอังหงุ่นต่าง ๆ หลายอย่างประมาณทั้งขาวดำอยู่ใน ๑๐๐ อย่าง ในห้องในเรือนกระจกนี้มีอายร้อนจัด ด้วยมีท่อเหล็กใหญ่ ๕ นิ้วไดเมตเตอรพาดทอดไปทุกแห่งยาวถึง ๕๐๐๐ ฟีต มีสติมอายน้ำร้อนเดิรในท่อ มีบ่อกลั่นสติม ๒ บ่อ เรือนกระจกนี้รากชั้นล่างจนถึงเชิงผนังเปนศิลาฝาแลหลังคาเปนกระจกยึดด้วยไม้แลเหล็ก หลังคาเปนกระโจม ตอนกลางแลริมสองข้าง ทำเสร็จสิ้นเงิน ๒๕๐๐๐ เหรียญ แล้วเขาพาไปดูโรงเก็บของเครื่องตั้งเอกสหิบิเชนต์ ซึ่งเขาจัดประดับประดาไว้ที่กลางเปนซุ้มใหญ่ มีเสาแก้วกระจกพรรณเข้าถั่วงาต่าง ๆ แปลกกันทุกเสาซุ้มหลังคาก็ประดับประดาด้วยพันพรรณไม้ต่าง ๆ ดูงามดี มีทั้งรูปสัตว์ต่าง ๆ ทำด้วยฟางเข้าแลต้นผลไม้ต่าง ๆ ที่มีขวดแก้วรูปต่าง ๆ กรวดพรรณเข้าข้าว เข้าโภช เข้าสาลี แลถั่วงาสาคูทั้งปวงตั้งเรียงประดับไว้ดูงามดี มีทั้งแร่เหล็กก้อนใหญ่แลของประหลาทต่าง ๆ เปนอันมาก ทั้งตัวอย่างศิลาลายต่าง ๆ บรรดาที่มีในอเมริกาทั้งสิ้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูอยู่ประมาณ ๒ ชั่วโมง จึงลาท่านผู้ว่าราชการกรมนาออกจากดิปาตเมนต์ออฟอาคริคัลเชอร์ ไปเที่ยว

ส่งก๊าดตามที่ได้เชิญไปดินเนอรแลริเซปชันตามธรรมเนี่ยม แลไปเยี่ยมตอบทูตต่าง ๆ ที่ได้มาเยี่ยมไว้นั้น แล้วกลับมาโฮเตล เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้ว ได้ไปดละคอนชื่อนาชัล.....เทียเอเตอร์เพราะละคอนในเมืองวอชิงตันนี้มีอยู่ ๒ โรงเท่านั้น ไม่ได้เล่นทุกวัน เล่นแต่วิกละสามหน การเล่นแลโรงไม่ดีเหมือนในเมืองอังกฤษเลย

ไปดูเนวียาตแลบ้านวอชิงตอน

รุ่งขึ้นณวันศุกร์เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมงเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงสวมเสื้อฟรอกโกต ขึ้นรถไปที่เนวียาตตามที่ท่านผู้ว่าการต่างประเทศได้เชิญไว้นั้น เมื่อเข้าไปในประตูเนวียาต มีทหารแต่งเต็มยศถือปืนยืนรับประมาณ ๖๐ คน มีขล่ยแลกลองพร้อม คำนับเมื่อรถผ่านเข้าไป ครั้นรถไปจอดที่ท่า ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงไปในเรือกลไฟจักรท้าย ชื่อเดสแปดช์เปนเรือของคอเวอนเมนต์ชักธงช้างเสากลางธงอเมริกันเสาท้าย เวลาเมื่อลงเรือนั้นท่านผู้ว่าการต่างประเทศยังหาได้มาไม่ แต่กัปตันนายเรือแต่งเต็มยศมาคอยรับอยู่ที่ทางขึ้น จับมือกันแล้วขึ้นไปยนดาดฟ้าเรือ มีหญิงชายคนในราชการแลทั้งพวกทูตต่างประเทศแลบุตรภรรยา บรรดาที่ได้รับเชิญนั้นมาพร้อมกัน ครั้นรออยู่คร่ ๑ ท่านมิสเตอรฟริลิงไฮเซน ผู้ว่าการต่างประเทศกับบุตรสาวทั้ง ๒ แลบตรเขยผู้เปนที่ ๒ ของท่านมาลงในเรือนั้น ครั้นเวลาเช้า ๕ โมงเรือออกจากท่า ที่ลานหน้าเนวียาตนี้ยิงปืนใหญ่สลุตเวลาเรือออก ๒๑ นัด เรือออกเดิรลงไปตามแม่น้ำปาโตมัก พวกเมมเบอรออฟซิเนต

แลคองเกรสกับทั้งทูตต่างประเทศแลบุตรภรรยาที่มานั้นว่าอยู่ใน๑๐๐เศษ แต่ได้ทราบเกล้า ฯ ว่าเชิญรวม ๑๕๐ คนด้วยกัน เมื่อเรืออออกจากท่าไปประมาณ ๖ ไมล์ผ่านหน้าเมืองอาเล็กแซนเดรีย์ลงไปตลอดทาง ๑๔ ไมล์เศษ ถึงหน้าเมาต์เวอนอนตรงท่าขึ้นเรือจอดทอดสมอกลางแม่น้ำ แลเห็นท่าขึ้นแต่ไกล ริมฝั่งด้าน.....ครั้นเรือจอดเรียบร้อยแล้วมีเรือโยตใหญ่ลำ ๑ พันที่นั่งปูธงอเมริกันชักธงช้างท้ายมารับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกับพวกแคบีเนตลงในเรือลำนั้น แล้วมีเรือโยตย่อม ๆ อีกหลายลำสำหรับผู้ที่ไปนอกนั้นลง มีเรือสตีมลอนช์ขนาดย่อมจูงเข้าไปถึงท่า ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นบนฝั่ง แต่ท่านสิเครตริออฟสเตตส์หาได้ขึ้นบกด้วยไม่ รออยู่ในเรือให้แต่บุตรสาวบุตรเขยขึ้น ท่านเหล่านี้ได้นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นไปตามทางบนเนินเขา ถึงที่ฝังศพท่านเยเนราลยอชวอชชิงตัน ที่ฝังศพนี้ก่อด้วยอิฐเปนกุฏิข้างนอกยีดทิบ ๓ ด้าน ๆ เยีดมีประตูเหล็กโปร่งกั้น ในกุฏินั้นข้างขวามีศิลายาวสูงประมาณ ๒ ฟีต มีอักษรจารึกบอกเปนที่ฝังศพท่านเยเนราลยอชวอชชิงตัน ผู้ถึงอสัญญกรรมในยีคฤศตศก ๑๗๙๙ ข้างซ้ายมีศิลาแผ่นยาวเช่นเดียวกันจารึกเปนที่ฝังศพ มาทา ซึ่งเปนภรรยาของท่านเยเนราลยอชวอชชิงตัน ผู้ถึงแก่กรรมในยีคฤศตศักราช ๑๘๐๑ หน้ากุฏินั้นออกมามีอนุเมนต์เปนเสาศิลาสูง ๒ เสา ๆ ข้างขวาเปนที่ระลึกแห่งบัชรอดวอชชิงตัน ซึ่งเปนหลานชายของท่านเยเนราลยอชวอชชิงตัน ท่านผู้นี้ถึงแก่กรรมในยี ๑๘๒๙ ท่านผู้นี้เปนผู้รับมรฎกที่เมาต์เวอนอนนี้จาก

ท่านเยเนราลวอชชิงตัน มอนุเมนต์ข้างซ้ายเปนที่ระลึกแห่งยอนออคัส ไตน์ วอชชิงตันซึ่งเปนผู้รับมรฎกที่เมาต์เวอนอนนี้ต่อมาแลถึงแก่กรรม ในปี ๑๘๓๒ ครั้นดูที่ ๆ ฝังศพนี้แล้ว เขาพาเดิรแยกไปทางข้างซ้าย กุฎินั้น ไปหน่อยหนึ่งถึงที่ฝังศพของท่านเยเนราลยอชวอชชิงตันแต่ก่อน แล้วจึงได้ย้ายมาฝังที่นี่ แล้วเดิรต่อไปถึงเรือนที่อยู่ของท่านเยเนราล ยอชวอชชิงตัน เรือนนี้หันหน้าไปทางทิศตวันตกเฉียงเหนือ เปนเรือน ฝากระดานยาว ๙๖ ฟีต สูง ๒ ชั้น เรือนนี้ตอนกลางได้ทำโดยลอเรนซ์ ซึ่งเปนพี่เปนน้องกับท่านเยเนราลวอชชิงตัน แลต่อออกไปอีก ๒ ข้างนั้น ท่านเยเนราลวอชชิงตันได้สร้างเอง แลที่ชื่อเมาต์เวอนอนนั้น ให้ชื่อ ตามแอดมิราลเวอนอนทหารเรืออังกฤษซึ่งได้บังคับลอเรนซ์วอชชิงตันมา แต่ก่อนนั้น

มีพวกที่เรียกว่า.....

.....

ได้ตั้งในปี ๑๗๕๖ ได้ซื้อที่บ้านเรือนแลที่แผ่นดินประมาณ ๖ เอเกอล์ แล้วรักษาไว้เปนของเก่าโบราณตามเดิม ไม่ได้ซ่อมแปลงอะไรแลมีคน รักษาตามสมควร

ในเรือนนั้นตกแต่งประดับประดา ตั้งสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งเปนของแต่ ครั้งท่านเยเนราลวอชชิงตันใช้หลายอย่าง เปนต้นว่าในพื้นชั้นที่ ๑ นั้น มีดาบเต็มยศเล่ม ๑ กล้องส่องมีขาอย่างพร้อมคันหนึ่ง ปืนสั้นกระยอก ๑ แลเครื่องประดับเตนต์ในการรบหลายอย่าง แลข้อต่างวิ่งเปนของท่าน

เยเนราลวอชชิงตันที่ควรดูหลายอย่าง แลรูปเขียนแต่ครั้งท่านเยเนราล
หลายรูป ทั้งลูกประแจย้อมฝรั่งเศสซึ่งทำลายในปี ๑๗๘๙ นั้นด้วย แล
สิ่งของอื่น ๆ อีกหลายอย่าง

ขึ้นพื้นชั้นสองมีห้องเล็กซึ่งท่านเยเนราลวอชชิงตันได้ถึงอสัญกรรม
ในห้องนี้ เมื่อวันที่ ๑๔ ดิเซมเบอร์ คฤศตศักราช ๑๗๙๙ ตรงกับวัน
อังคารเดือนอ้ายขึ้น ๖ ค่ำปีกุญเอกศกจุลศักราช ๑๑๖๑ ห้องนี้อยู่ที่สุด
ด้านใต้แห่งเรือนนี้ มีเตียงนอนเครื่องเรือนต่าง ๆ ตั้งแต่ในครั้งโน้น
หลายอย่าง แลห้องต่าง ๆ อีกหลายห้อง ชั้นบนเปนหอคอยดูวิวได้ไกล
งามดี เพราะเปนวิวแม่น้ำ

ข้างขวาแห่งเรือนนั้น มีเรือนย่าวคนใช้อยู่ มีทั้งห้องสำหรับทอผ้า
แลย้อมผ้าย ถัดไปเปนสวนต้นไม้ มีทั้งเรือนแก้วปลูกต้นไม้ แต่ครั้ง
ท่านเยเนราลอยู่ด้วย บัดนี้ก็ได้ปลูกไม้ดอกต่าง ๆ สำหรับขายแก่ผู้ที่
มาเที่ยว ข้างซ้ายแห่งเรือนใหญ่นั้นเปนครัวไฟแลห้องนายคนใช้ ตก
สูบยุหรี่แลที่ซักเสื้อผ้า มีเรือนคนใช้ที่ชำรุดแลโรงม้าเก่าติดอยู่ใกล้กัน
ต้นไม้ต่าง ๆ ที่ท่านเยเนราลวอชชิงตันได้ปลูกก็ยังเปนอยู่หลายต้น

อนึ่งที่ห้องท่านเยเนราลถึงแก่อสัญกรรมนั้น ภรรยาของท่าน
ได้ยึดเสียเมื่อท่านถึงอสัญกรรมแล้ว แลภรรยาของท่านได้อาศรัยอยู่
ในห้องเล็กริมนั้นจนตลอดเวลาถึงแก่กรรม ห้องเล็กนั้นก็มีที่นอน
ที่ภรรยาท่านเยเนราลถึงแก่กรรม แลเครื่องเรือนทุกอย่าง ที่หน้าบ้าน

เปนสนามหญ้าใหญ่ลาดลงไปตามเนินเขา มีเสาธงอยู่ข้างขวาเรือนนั้น ชักธงอเมริกันไว้ครึ่งเสา ครั้นพาให้เที่ยวดทั่วแล้วเขาพามาที่ห้องกลางในเรือนท่านเยเนราลวอชชิงตันนั้น ได้ให้เซ็นชื่อในสมุด แล้วมานั่งที่เฉลียงหน้าเรือน บุตรสาวท่านผู้ว่าราชการต่างประเทศจึงขอให้ท่านราชทูตกับเคาน์ซิลเลอถ่ายพระรูปที่นั้นด้วยกันรูป ๑ แล้วถ่ายกรุ๊ปใหญ่พร้อมด้วยบุตรสาวท่านผู้ว่าการต่างประเทศทั้ง ๒ กับทั้งท่านแคบิเนต สิเนเตอแลคองเกรส กับทูตแลพวกทูตต่างประเทศแลบุตรภรรยาของท่านเหล่านั้นอีกรูป ๑ ช่างชักรูปนี้ท่านผู้ว่าการต่างประเทศจัดไปด้วย พวกทูตสยามได้ถ่ายในกรุ๊ปนี้ แต่ราชทูต ๑ เคาน์ซิลเลอ ๑ กงสุลสยาม ๑ หมอจันดเล ๑ แต่นายเสน่ห์กับมิสเตอรไวก์นั้น กลับลงมาเรือเสียก่อนหาได้ถ่ายด้วยไม่ ครั้นถ่ายรูปแล้วพร้อมกันกลับมาที่ท่าลงเรือโบต กลับมาที่เรือเดสแปตช์ พอถึงเรือท่านผู้ว่าการต่างประเทศมายืนคอยรับอยู่ที่ทางขึ้น พอข้าพระพุทธเจ้าทั้งสองขึ้นมายนเรือ ท่านก็ต้อนหน้าต้อนหลังเข้าไปในห้องแคบินสลูนใหญ่ซึ่งจัดไว้เปนที่เลี้ยง ท่านจัดตักกับเข้าแลรินสุราเลี้ยงข้าพระพุทธเจ้า แลไปเลี้ยงผู้หญิงกลุ้มไปดูกิริยาท่านน่ารักจริง ๆ รับรองแขงแรงไม่ได้ถือตัวเลย ครั้นคนมารับพระราชทานกลางวันในห้องเต็ม ตัวท่านผู้ว่าการต่างประเทศท่านไปแอบรับพระราชทานเสียในห้องสบหรี่ เพราะในห้องใหญ่กลัมกันนัก เวลารับพระราชทานนั้นมีคนมาดื่มแชมเปนคำนับหลายคน ครั้นรับพระราชทานกันหมดแล้วถอนสมอออกเรือจากที่นั้นแล่นกลับขึ้นมาตาม

ลำแม่น้ำ ในเรือนนั้นมีแตรบนดาดฟ้าวงหนึ่งเป่าเพลงต่าง ๆ มาตามทาง พวกที่ไปทั้งหญิงชายจับคู่กันเต้นรำหลายคู่ แต่พวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมีแต่นายเสน่ห์ผู้เดียวออกเต้น เรือเดิรผ่านหน้าเมืองอาเล็กแซนเดรีย์ขึ้นมา

เมืองอาเล็กแซนเดรีย์นี้ เดิมเรียกว่าเบลเฮเวล อยู่ในสเตตส์ออฟเวอยิเนีย อยู่ทางฝั่งขวาแห่งแม่น้ำปาโตมักด้านใต้ไกลจากเมืองวอชชิงตัน ๖-๗ ไมล์ มีทางเรือรถไฟรถม้าไปถึงที่นั้นบ่อย ๆ ทุกวัน เมืองนี้เปนเมืองริมน้ำ ได้สร้างขึ้นในปี ๑๗๔๘ เมื่อในระหว่างเกิดขบถในปี ๑๗๗๖ จนถึง ๑๗๘๓ ที่นี้เปนที่สำคัญ เมื่อมีการรบในปี ๑๘๑๒ นั้น ครั้นวันที่ ๒๘ ออคัสต์ปี ๑๘๑๔ ตรงกับวันอาทิตย์เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๓ ค่ำปีจอฉศก จุลศักราช ๑๑๗๖ เสียป้อมวอชชิงตันแก่ข้าศึก เมืองนี้เปนของอังกฤษไป เมืองนี้เมื่อได้ตรวจทำแผนที่ครั้งแรก จัดเข้าในเตอรีตอรีแห่งฟีเดอรัล ภายหลังยกเข้าในสเตตส์แห่งเวอยีเนียในปี ๑๘๔๖ สินค้าที่ออกจากเมืองนี้นั้น เข้าสาลี ยาสูบ แลถ่านศิลา พลเมืองมี ๑๓๖๕๘

ในเมืองนี้มีตึกใหญ่หลัง ๑ ซึ่งเปนที่อยู่ของท่านเยเนราลวอชชิงตัน เมื่อมาในเมืองอาเล็กแซนเดรีย์นี้ แลมีวัด ๆ หนึ่งชื่ออิปิสโคปัลเชิซ ได้เริ่มทำในปี ๑๗๖๕ แล้วเสร็จในปี ๑๗๗๓ ได้สร้างขึ้นด้วยอิฐซึ่งบรรทุกมาจากเมืองอังกฤษ วัดนี้เปนวัดใหญ่ซึ่งท่านผู้มีชื่อเสียงแต่ก่อนได้มานมัสการโดยมาก ริมเมืองนี้เปนที่ฝังศพทหารพวกขบถ ๓๖๓๕ ศพ แม่น้ำหน้าเมืองนี้กว้างไมล์ ๑ มีเรือค้าขายจอดมาก

ครั้นมาถึงที่เนวิยาตเรือเทียบท่าแล้ว ผู้ที่เชิญมาทั้งปวงก็ลาไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นบนฝั่งเนวิยาต ท่านผู้ว่าการต่างประเทศตามมาส่งขนถึงรถ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลาขึ้นรถออกจากเนวิยาตมิทหารคำนับส่งแถว ๑ เหมือนเมื่อขาไป

ที่เวนิยาตนี้ไกลจากแคบิตอลกลางเมืองประมาณ ๓ ส่วนใน ๔ ส่วนแห่งไมล์ มิทหารเรือประจำอยู่ที่ประตูทางเข้า เพื่อจะตรวจตราผู้ที่จะเข้าออกในนั้น ที่ในบริเวณนี้มีประมาณ ๒๗ เอเกอ ประตูที่เข้าก่อด้วยศิลามีลายรูปยื่นใหญ่เล็ก ที่กลางมีรูปนกอินทรีอเมริกันเหยียบสมอ เข้าประตูเข้าไปข้างขวาเปนห้องกาดรมแลห้องออฟพีศเซอรตรงข้าม มีถนนตรงลงไปแต่ทางเข้าที่ตึกใหญ่ ซึ่งท่านคอมมานดันต์แลออฟพีศเซอรผู้ว่าการที่นี่อยู่ ท่านผู้บัญชาการผู้ที่จะอนุญาตให้คนดูที่ต่าง ๆ นั้นอยู่ที่นี่ สองข้างทางเข้านั้นมีปืนใหญ่ตั้งสองกระบอก ซึ่งเปนปืนรบได้ในปี ๑๔๐๑ แล้วมีโรงนายทหารอยู่ ๒ ข้าง ถัดเข้าไปข้างซ้ายทางเปนโรงงารทำการทองแดงต่าง ๆ ข้างขวาเปนโรงจักรทำการต่าง ๆ ที่หน้าตึกใหญ่ที่ท่านผู้บัญชาการอยู่นั้น มีปืนใหญ่ของอเมริกันแลของฝรั่งเศสของออสเตรีย แลปืนที่รบได้ตั้งเรียงรายอยู่เปนอันมาก ริมฝั่งแม่น้ำมีโรงที่จอดกำปั่นอยู่ด้านตวันตกโรง ๑ ด้านตวันออกโรง ๑ เปนที่รับของส่งของแลเปนที่ตรวจตราสิ่งของในเรือต่าง ๆ มีโรงเก็บของต่าง ๆ อยู่ด้านตวันตก มีทั้งมิวเซียมที่เก็บอาวุธประหลาทต่าง ๆ มีทั้งลูกปืนใหญ่ ๒๐ นิ้ว หนักถึง ๑๐๔๘ ตัน ทั้งปืนสเปน

ที่รบได้แลของประหลาทอื่น ๆ อีกโดยมากในกระบวรยืนแลเครื่องรบทั้งสิ้น ครั้นออกจากเนวิยาตแลรถผ่านมาทางแคยีตัน กลับมาโฮเต็ลเวลาค่ำ รับพระราชทานอาหารที่โฮเต็ล

รุ่งขึ้นณวันเสารเดือน ๖ แรมค่ำ ๑ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหาร แล้วเลฟเตอรแนนต์เมชันมาพาข้าพระพุทธเจ้าไปที่คลับ ซึ่งเรียแอดมิราลโรดเยอรได้เชิญเปนเมมเบอร์ไว้นั้น ไปรับพระราชทานอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ แลได้นำให้รู้จักกับเมมเบอร์ในนั้นบ้าง คลับนี้ไม่สู้ใหญ่นักแต่ว่าเปนคลับดีในเมืองวอชชิงตัน อยู่ในคลับนั้นครู่ ๑ แล้วเลฟเตอรแนนต์เมชันได้พาไปดูที่เก็บรูปภาพต่าง ๆ ชื่อคอคอแรนต์กาเลอรีออฟอาต ที่นี่เปิดให้คนดูในวันจันทร์ วันพุธ วันศุกร์ ต้องเสียคนละ ๒๕ เซนต์ วันอังคาร วันพฤหัสบดี วันเสาร์ คนเข้าไปดูไม่ต้องเสียเงิน เปิดตั้งแต่ ๔ โมงเช้าจน ๔ โมงเย็น ตั้งแต่เดือนออกโตเบอร์ถึงเม ตั้งแต่เมจนถึงออกโตเบออีกนั้นเปิดตั้งแต่ ๓ โมงเช้าจน ๔ โมงเย็น ตึกที่ไว้รูปภาพนี้อยู่มุมด้านตวันออกเฉียงเหนือแห่งถนนเปนน์ซิลเวเนียอาเวนูกับถนนที่ ๑๗ ได้สร้างขึ้นในปี ๑๘๕๙ ตั้งแต่ปี ๑๘๖๐ มาจนถึงปี ๑๘๖๙ ท่านควอเตอรมาสเตอรเยเนราลแห่งทหารยูไนติดสเตตส์ได้อยู่ในที่นี้ ตึกนี้ก่อรูปงามดี ด้านหน้ายาว ๑๐๒ ฟีต หันหลังลงถนนเปนน์ซิลเวเนียอาเวน ด้านข้างยาว ๑๒๔ ฟีต ๖ นิ้ว หันลงถนนที่ ๑๗ ข้างนอกผนังก่อด้วยอิฐมีลวดลายเปนศิลาสลักงาม ด้านหน้าหลังคาเปนกระโหมกลางแลที่สุด ๒ ข้าง หว่างนั้นเปนมุขกระสัน

ไปต่อกันเปนเรือนสองชั้น ทางเข้าชั้นล่างที่ตรงกลางเปนประตูโค้งหน้าต่างแลผนังเปนลวดลายงามมาก มีรูปศิลาต่าง ๆ ยืนตามซุ้มบนผนังหลายรูป เปนของทำในอเมริกาบ้าง ที่เมืองโรมในอิตาลีบ้าง ตึกนี้สร้างขึ้นเปนจำนวนเงินทั้งค่าตึกแลค่าที่แผ่นดินรวม ๒๕๐๐๐๐ เหรียญ มิสเตอรคอคอแรนต์ได้รวบรวมรูปภาพเขียนแลรูปศิลาให้แก่ตึกนี้เปนเงิน ๑๐๐๐๐๐ เหรียญ แลให้เงินค่ารักษา ๙๐๐๐๐๐ เหรียญ ตึกนี้จึงมีชื่อคอคอแรนต์กาเลรี่ออฟอาต เพราะเปนของวิลเลียม ว. คอคอแรนต์บริจาคให้แก่ประชุมชนทั้งหลาย ได้มอบแก่ผู้รักษาให้รักษาตั้งแต่ปี ๑๘๖๙ เพื่อจะให้เปนการเจริญแก่วิชาช่างปั้น ช่างเขียน ช่างแกะแลช่างสลักทั้งปวงจึงได้เปิดให้เปนวันสำหรับช่างเขียนจะได้เข้าไปลอกลายถอนแบบวันหนึ่ง เปิดให้คนดูเปล่า ๆ ไม่เรียกเงิน ๒ วันแลอีก ๓ วันนั้นได้เก็บเงินบ้างพอได้ใช้ค่ารักษาทั้งปวง มิสเตอรคอคอแรนต์ผู้ให้ตึกนี้ ได้เกิดในเมืองยอชเตาน์ในปี ๑๗๙๘ เขาได้ทำการเปนผู้เลหลังแลทำการค้าขายในปี ๑๘๓๗ เขาได้ทำการเปนคนเก็บแบงก์ ครั้นในปี ๑๘๔๐ ได้เข้ากอมปนีทำการกับยอช ว. ริค ครั้นในปี ๑๘๕๔ ได้เปนเศรษฐีใหญ่ซึ่งมีเงินกว่าล้าน คือมีเลียนแนร์

รูปภาพต่าง ๆ ในตึกนี้นั้น พื้นชั้นที่ ๑ แรกเข้าประตูกลางเปนห้องใหญ่มีบันไดสำหรับขึ้นชั้นบนอยู่กลางห้อง ในห้องนี้ตั้งรูปสเตชูต่าง ๆ ทำด้วยศิลาอ่อนบ้าง ปูนสิเมนต์บ้าง จำลองรูปภาพโบราณต่าง ๆ ซอก ๒ ข้างบันไดนั้นตั้งรูปโรมันแลกรีกต่าง ๆ เรียงเข้าไป ห้องเล็กตรงหลัง

บันไดเปนรูปจำลองรูปเอมเปอเรอนะโปเลียนที่ ๑ เมื่อวันจะสวรรคต ประทับยนเก้าอี้ ข้างซ้ายมือเข้าไปเปนห้องผู้รักษา ถัดเข้าไปตรงช่องบันไดนั้น เปนห้องรูปทองเหลืองต่าง ๆ ห้องนี้ยาว ๖๑ ฟีตครึ่ง กว้าง ๑๙ ฟีต มีรูปทองเหลืองต่าง ๆ เก่าใหม่รวมประมาณ ๓๐๐ รูป ด้านสกัดหลังบันไดนั้นเปนห้องรูปแกะรูปยืนต่าง ๆ ห้องนี้ยาว ๙๕ ฟีตครึ่ง กว้าง ๒๕ ฟีตครึ่ง มีรูปจำลองรูปโบราณต่าง ๆ เปนอันมากประมาณ ๗๘ อย่าง มีห้องเล็กติดอยู่ด้านตวันออกกว้าง ๑๙ ฟีต ๑ นิ้ว ยาว ๑๙ ฟีตกับ ๗ นิ้ว เปนห้องไว้รูปต่าง ๆ ที่มีเรื่องราว ถัดเข้าไปมีรูปอีกห้อง ๑ กว้าง ๑๙ ฟีต ยาว ๔๓ ฟีต ๓ นิ้ว มียานประตูทองเหลืองมาจากเมืองฟลอเรนซ์ เปนของทำแต่ปี ๑๓๘๑ แลมีของโบราณในครั้งนั้นอีกหลายอย่าง ข้างขวาทางเข้าเปนห้องผู้เฝ้ารักษา แลห้องผู้หญิงพักย่อม ๆ

เมื่อขึ้นบันไดไปถึงชั้นบนทางบันไดใหญ่กลางนั้น มีบันได มีรูปยืนต่าง ๆ หลายรูป ตรงเข้าไปเปนห้องรูปภาพใหญ่ยาว ๙๖ ฟีตกว้าง ๔๔ ฟีตครึ่ง มีรูปภาพต่าง ๆ ซึ่งเปนอย่างดีที่สุดในอเมริกา ในกลางผนังด้านเหนือมีรูป ว. ว. คอคอแรนต์ผู้เปนเจ้าของตั้งโรงเก็บรูปภาพนี้เขียนอย่างงามที่เดียวเขียนในปี ๑๘๖๕ มีรูปอื่น ๆ ที่มีราคาแลน่าชมอีกเปนอันมากประมาณ ๑๑๕ รูป เฉลียงด้านตวันออกเปนห้องยาวประมาณ ๔๓ ฟีต ๓ นิ้ว กว้าง ๑๙ ฟีต มีรูปผู้มีชื่อเสียงในอเมริกาทั้งปวง ต่อไปถึงห้องตวันออกเฉียงใต้มีรูปใหญ่ ๆ งาม ๆ มีทั้งรูปท่าน

เยเนราลวอชชิงตันด้วย ห้องกลางด้านใต้เปนห้องย่อม ๆ มีรูปแกะอย่างงามที่สุด ทำเปนรูปทาสในเมืองกรีกดูเหมือนจริงมาก ดูรอยเขาทำเปนผ้าคลุมหน้าแลไกล ๆ เห็นเหมือนมีผ้าโปร่ง ๆ คลุมอยู่ ห้องด้านตวันตกเฉียงใต้เปนรูปจำลองของอียิปต์ต่าง ๆ โดยมาก ห้องด้านตวันตกนั้นเท่ากับห้องด้านตวันออก เปนที่เก็บรูปวิวต่าง ๆ ในอเมริกานั้นประมาณ ๖๘ อย่าง มียาญชีรูปต่าง ๆ ในนิติพิมพ์ขายด้วย

ครั้นดูรูปภาพต่าง ๆ เสร็จแล้ว เลฟเตอรแนนต์เมชัน ได้พาข้าพระพุทธเจ้าไปดูโรงที่ไว้เครื่องดับไฟ แต่สเตชันนี้ไม่สู้ใหญ่ จะได้รับพระราชทานพรรณนาในเมืองนิวยอกดีกว่า แล้วไปเที่ยวเดิรเล่นคร่ ๑ กลับมาโฮเต็ล

เวลาย่ายรับพระราชทานกลางวันแล้ว ท่านราชทูตแลข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ไปเยี่ยมเยียนท่านเรียแอดมิราลโรดเยอรที่บ้านของท่าน เวลานั้นท่านเรียแอดมิราลได้คอยรับอยู่ เพราะท่านได้รู้ตัวก่อนแล้ว ทั้งภรรยาแลบุตรสาวก็คอยรับอยู่ด้วย เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปถึง ท่านได้นำให้รู้จักกับภรรยาของท่านแลบุตรสาว แล้วท่านได้บอกให้รู้จักกับมิสเซสเรโนลด์ภรรยาของแอดมิราลเรโนลด์ ซึ่งได้เข้ามากรุงเทพ ฯ ในเรือรบอเมริกันแต่ก่อนนั้น แต่แอดมิราลเรโนลด์นั้นถึงแก่กรรมเสียแล้ว ได้พักจากกันอยู่คร่ ๑ ภรรยาเรียแอดมิราลโรดเยอรได้ถวายรูปเรียแอดมิราลแก่ท่านราชทูตรูป ๑ เคาน์ซิลเลอรูป ๑ แล้วเอาเชรีกับขนมมาเลี้ยงเปนของว่าง ภรรยาแอดมิราลเรโนลด์ได้พัก

เอาหีบก๊าศทองคำมีอักษรพระนาม จ,ป,ร, ที่ฝาหีบ ซึ่งเปนของพระราชทานแอดมิราลเรโนลด์มาด้วย พูดกันอยู่ประมาณ ๑๕ มินิต ลาออกจากบ้านเรียแอดมิราลโรดเยอรมา. แล้วเลยไปแวะที่วอดิปาตเมนต์ส่งก๊าศตอบท่าน เยเนราล ปี. เอช. เชอริแคน เพราะท่านได้มาเยี่ยมที่โฮเตลแต่ก่อน ออกจากวอดิปาตเมนต์แล้ว ได้ไปเที่ยวขับรถเที่ยวดูบ้านเมือง แลไปที่โซลเดอส์โฮมที่ได้กราบบังคมทูลมาแต่ก่อนแล้วนั้น เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารที่โฮเตลหาได้ไปไหนไม่

รุ่งขึ้นณวันอาทิตย์ เดือน ๖ แรม ๒ ค่ำ เวลาเช้าไม่ได้ไปแห่งใด เพราะเขียนหนังสือที่จะส่งมากรุงเทพ ฯ เวลาบ่ายรับพระราชทานอาหารแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ไปเยี่ยมมิสซิสเรโนลด์ที่บ้าน พบหลานชายอยู่ที่นั้นด้วย ได้พูดจากันตามธรรมเนียม มิสซิสเรโนลด์พูดพรรณาสรรเสริญพระเดชพระคุณที่ได้ทรงพระมหากรุณาแก่มิสซิสเรโนลด์ เมื่อครั้งเข้ามากรุงเทพ ฯ กับสามีนั้น แลขนเอาเครื่องถมแลทั้งพระบรมรูปแลรูปกรุงเทพ ฯ ต่าง ๆ ที่ได้รับพระราชทานมานั้นออกมาอวด แลของต่าง ๆ ที่ได้มาแต่กรุงเทพฯ หลายอย่าง ที่สตนกขนทองที่ได้มาตายเสียสตัฟไว้ ก็ออกพรรณาว่านกนั้นช่างพูด แลย่นถึงสามีว่าถ้ายังมีชีวิตอยู่คงจะมีความยินดีมาก พูดกันอยู่ประมาณ ๑๕ มินิตลากลับมา เมื่ออยู่ที่บ้านมิสซิสเรโนลด์

นั้น เลฟเตอรแนนเมชัน ตามไปพยกัยข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงที่นั้นด้วย ครั้นออกจากบ้านมิสซิสเรโนลด์แล้ว เลฟเตอรแนนเมชันได้พาไปเที่ยวขับรถตามถนน แลไปตามริมแม่น้ำขึ้นบนเขาเที่ยวชมเมืองแล้วกลับมาโฮเตล เวลาวันนี้เปนวันอาทิตย์ไม่สู้มีการนัก เวลาค่ำได้เขียนหนังสือยอกกรุงเทพ ฯ หาได้ไปแห่งใดไม่

รุ่งขึ้นณวันจันทร์ เดือน ๖ แรม ๓ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหาร แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้รับพระราชทานไปถ่ายรูปพร้อมกันที่ช่างชักรูปชื่อเบลล์ อยู่ในถนนเปนน์ซิลเวเนียอาเวนูไดถ่าย ตรุบใหญ่สวมเสื้อฟรอกโก๊ตรูป ๑ พร้อมด้วยกรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ ราชทูต ๑ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ เคาน์ซิลเลอ ๑ นายเสน่ห์ สิเครตริล่าม ๑ มิสเตอรไวก์ แอดแตรเชอังกฤษ ๑ มิสเตอรสมิท กงสุล ๑ หมอจันดเลล่าม ๑ ครั้นถ่ายแล้วท่านราชทูตทรงถ่ายพระองค์เดียวอีกรูป ๑ แล้วกลับมาโฮเต็ล เวลากลางวันเขียนหนังสือยอกกรุงเทพ ฯ ทั้งวันไม่ได้ไปไหน ครั้นเวลาค่ำข้าพระพุทธเจ้า กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์ ๑ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ ๑ นายเสน่ห์หุ้มแพร ๑ มิสเตอรไวก์ ๑ พร้อมกันสวมเสื้ออิวินิงเดรสไปที่ตึกราชทูตอังกฤษ ตามที่ท่าน ออนเนอรเรเบอล เอล. เอส แซกวิลล์ เวสต์ เอนวอย เอกสตรอดินารี แอนด์มินิสเตอร์เปลนิโปเตนชารีอังกฤษ กับมิสวิกตอเรีย ส. เวสต์ บุตรสาวได้เชิญ

ไว้ ได้พบกับท่านราชทูตอังกฤษกับทั้งบุตรสาว แล้วบุตรสาวได้นำให้รู้จักกับสิเครตริที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ กับทั้งภรรยาของสิเครตริที่ ๒ ด้วย ได้พูดกันครู่ ๑ ท่านราชทูตทรงจูงลูกสาวท่านราชทูตอังกฤษเคาน์ซิลเลอจูงภรรยาสิเครตริที่ ๒ ไปรับพระราชทานอาหารที่ห้องเลี้ยงใหญ่ รวม ๑๐ คนด้วยกัน ผู้หญิง ๒ คนนั่งหัวโต๊ะ เวลาที่รับพระราชทานอยู่นั้นได้พูดจาสนทนากันด้วยการต่าง ๆ ตามธรรมเนียม ครั้นรับพระราชทานอาหารเสร็จแล้ว มานั่งพูดกันในห้องรับแขก แลไปสูบบุหรี่ในห้องหนังสือ พูดกันอยู่อีกจนเวลา ๔ ทุ่มลากลับมา มิสเตอรเวสต์ ราชทูตอังกฤษได้ถวายรูปคนที่รับราชการอยู่ในลิเกชันอังกฤษแก่ท่านราชทูตแผ่น ๑ เคาน์ซิลเลอแผ่น ๑ แล้วลาท่านแลบตรสาวกลับมาโฮเตล ตึกราชทูตอังกฤษนี้อยู่ในถนนคอนเนกติคัตอาเวนูเปนตึกใหญ่หลังเดียวไม่ติดต่อกับเรือนแถวทั้งปวง เปนตึกสองชั้นดูงามกว่าลิเกชันทั้งปวง ทางเข้าหน้าตึกเปนสวนปลูกต้นไม้ มีกำแพงเตี้ย ๆ กั้น มีประตูรั้วเหล็กทางรถเข้าทางหนึ่ง ที่รถจอดหน้าตึกในใต้ดาดฟ้า เข้าประตูเข้าไปเปนห้องพักกลาง มีบันไดใหญ่ขึ้นชั้นบนอยู่ตรงกลางที่บันไดขึ้นไป ติดพระรูปสมเด็จพระนางเจ้ากวีนวิกตอเรีย เขียนสีน้ำมันใหญ่เท่าพระองค์ทรงเครื่องเต็มยศเต็มพระองค์ ห้องข้างซ้ายมือเข้าไปเปนห้องรับแขก ข้างขวาเปนไลบรารีแลที่ออฟพีศทำงาร ถัดไลบรารีเข้าไปเปนห้องเลี้ยงใหญ่งามดีข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นแต่สามห้องเท่านี้ • แลยังมีห้องเต้นรำอีกห้อง ๑

ในชั้นล่างนี้ แต่ชั้นบนนั้นเปนที่คนอยู่ จะมีห้องอย่างไรหาทรายเกล้า ฯ ไม่ ในลิเกชั้นนี้อยู่แต่ตัวราชทูตกับครอยครัวเท่านั้น นอกนั้นมีบ้านอยู่แห่งอื่นทั้งสิ้น

รุ่งขึ้นณวันอังคารเดือน ๖ แรม ๕ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันขึ้นรถไปที่เนวิยาต ตามที่ท่านออเนอรเลเยอลวิลเลียม อิ ซานดเลอ สิเครตริเนวิได้เชิญไว้ ครั้นไปที่เนวิยาตลงในเรือกลไฟเดสแปตช์ ลำที่ไปเที่ยวก่อนนั้น แต่คราวนี้หาได้ชักธงช้างเสากลางไม่ เพราะไม่ใช่เปนการเชิญให้แก่ราชทูตสยาม เปนการเชิญให้แก่พวกดิโปลมาติคทั้งปวง จึงได้ชักธงรูปสมอกับดาวเปนธงเนวิเมรินเสีย (ที่ทำดังนี้เพื่อจะกันความเพ่งเลงแห่งทูตต่างประเทศทั้งปวง) เวลาเช้า ๕ โมงเรือออกจากท่าเนวิยาต ไม่มีสลุต แต่เมื่อเข้าในเนวิยาตนั้นมีทหารรับแถว ๑ เหมือนคราวก่อน เรือแล่นลงไปตามแม่น้ำปาโตมัก ในเรือนั้นพวกแคบิเนตสิเนเตอแลเมมเบอแห่งคองเกรส กับทั้งคนราชการทั้งปวงแลทูตต่างประเทศกับทั้งบุตรแลภรรยาของท่านทั้งปวงไปเปนอันมาก แลได้เชิญให้เอาบุตรเด็ก ๆ ของท่านทั้งปวงนี้ไปด้วย เพราะฉนั้นมีเด็กมากที่เดียว ครั้นเรือไปถึงหน้าป้อมชื่อป้อมวอชชิงตัน ทอดสมอเรือกลางแม่น้ำ มีเรือโยตมารับคนขึ้นฝั่งเหมือนคราวก่อน แต่เรือโยตลำใหญ่นั้นบันทุกเด็ก ๆ ทั้งสิ้น นอกนั้นลงเรือโยตย่อม ๆ แลเรือสติมบ้างขึ้นไปถึงฝั่ง แต่เดิมคิดว่าจะพาไปดูป้อมวอชชิงตัน แต่ครั้นไปถึงฝั่งเขาเห็นมีเรือไฟขนาดเรือเดสแปตช์นั้น

จอดอยู่กับท่าอีกลำ ๑ เขาพาไปในเรือลำนั้น ในเรือนั้นมีอ่างขุนำ้เต็มอยู่หลายอ่าง เปนที่เพาะไข่ปลาอย่างที่เรียกว่าแชด เขาอธิบายในการเพาะให้ฟัง แต่เวลานั้นคนพดกันอื้ดขนไม่ได้ยินว่าอธิบายอย่างไร แล้วเขาเอาถ้วยแก้วตักนำ้ขึ้นมา ในนำ้นั้นมีลูกปลาย่อม ๆ ยาวประมาณ ๒ กระเบียดว่ายอยู่เปนอันมาก พึ่งจะเปนตัวขึ้นได้ ๓ วัน ปลาแชดนี้ชาวอเมริกันชอบกันมากว่าเปนของมีรสอร่อยหวานแต่มีก้างมาก ดูการหากินในเมืองนี้อยู่ข้างจะขวนขวายมาก ไม่เห็นอาหารเมืองใดอุดมเหมือนในกรุงสยามเลย เมืองอเมริกานี้จัดเปนอุดมอยู่แล้ว แต่อาหารแลผลไม้แล้วเปนสู้กรุงสยามไม่ได้เปนแน่ ครั้นดูที่เพาะปลานี้แล้วก็พากันเดินขึ้นไปบนเนินเขา ริมเชิงเทินย่อมไปถึงเรือนฝากระดานแห่งหนึ่งยาว เปนโรงทหารเก่า ก็พากันแวะเข้าไปที่เรือนนั้น ๆ มีทางขึ้นกลาง เปนเรือนสองชั้นมีเฉลียงรอบทั้งสองชั้น ชั้นล่างสองข้างกั้นเปนห้องย่อม ๆ มีห้องใหญ่ห้อง ๑ เห็นจะเปนห้องรับพระราชทานอาหาร ชั้นบนกลางเปนบันไดสองข้าง ห้องใหญ่เบื้องโถงเห็นจะเปนที่อยู่ทหาร พากันนั่งพักอยู่ในเรือนนี้เพราะฝนตกมากพ้าร้องคนองอยู่ ครั้นเวลากลางวันนั่งโรเรกันอยู่พอพวกแตรไปเข้าที่นั้น ก็จับคู่กันเต้นรำในห้องใหญ่ด้านขวาแห่งเรือนนั้น ด้านซ้ายนั้นจัดโต๊ะเลี้ยง แต่โต๊ะที่จัดคราวแรกนี้เขาจัดเพื่อจะเลี้ยงเด็ก ๆ ก่อน แต่พอจัดแล้วเขาเรียกเด็กเข้าไปรับพระราชทาน พวกเลดี้ก็พากันเข้าไปนั่งด้วย เพราะเปนเวลาบ่ายมากหิวกันทั้งนั้น ผู้ชายก็เอาของที่เลี้ยงเด็กนั้นมาเลี้ยงผู้หญิงจนของหมดไม่พอกัน ลงรับพระ

ราชทานขนมขบเคี้ยวเปล่า ๆ กันขนอิ่ม พอเขาจัดโต๊ะเลี้ยงผู้ใหญ่ก็ไม่ใคร่มีผู้ใดรับพระราชทาน จนของเหลือเปนอันมาก ปาตี้น้อยข้างจะยิ่งมาก ครั้นเลี้ยงกันเสร็จแล้วก็พากันกลับลงมาเรือ เวลานั้นฝนตกพึ่งหายใหม่ ๆ ถนนเปนโคลนเดินลงมาลำบาก ขนเลดี้บางคนต้องขึ้นเกวียนที่บันทุกของเที่ยมโคกลับลงมาท่าเรือ ลงเรือโยตกลับมาขึ้นบนเรือเดสแปตช์ ครั้นกลับมาเรือหมดแล้วน้ำยังน้อยอยู่กลับขึ้นมายังหาได้ไม่ ต้องแล่นเรือลงไปตามลำแม่น้ำจนถึงเมาต์เวอนอน แล้วกลับเรือขึ้นมาเวลาทุ่ม ๑ ถึงเนวิยาต ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลาท่านผู้ว่าการทหารเรือขึ้นรถกลับมาโฮเตล รับพระราชทานอาหารค่ำแล้วไม่ได้ไปแห่งใด

ร่งขึ้นณวันพุธเดือน ๖ แรม ๕ ค่ำ เวลาเช้ามิสเตอรสมิทกงสุลไปที่สเตตส์ดีปาตเมนต์ เพื่อจะเตือนด้วยการสัญญาสุรา กลับมานำเอาร่างสัญญาสุรามาด้วย กราบทูลท่านราชทูตว่าท่านผู้ว่าการต่างประเทศส่งร่างมาถวายท่านราชทูตทอดพระเนตร ถ้าท่านราชทูตโปรดแล้วจะได้ลงชื่อกันทีเดียว ถ้ายังไม่โปรดจะแก้ไขสิ่งใดก็จะได้ชี้แจงกันให้ตลอด ท่านราชทูตทรงเห็นยังมีข้อที่จะแก้ให้ดีกว่าสัญญาอังกฤษอีก ๓ ข้อ คือ ข้อ ๒ ข้อ ๔ ข้อ ๖ ท่านราชทูตจึงมีรับสั่งให้มิสเตอรสมิทกลับไปนัดเวลาขอพบกับท่านผู้ว่าการต่างประเทศที่ที่ว่าการต่างประเทศ เพื่อจะได้ชี้แจงความขัดข้องในเรื่องสัญญาที่ร่างมา ท่านผู้ว่าการต่างประเทศก็นัดให้ท่านราชทูตเสด็จไปในเวลาเดี๋ยวนั้น ท่านราชทูตกับสิเครตริแอดแตชเชล่ามกงสุล พร้อมกันไปที่สเตตส์ดีปาตเมนต์ ได้พูดจา

ปรึกษากับท่านผู้ว่าการต่างประเทศ แข้งอยู่ในใบยอกที่ท่านราชทูตได้กรายยังคมทูลมาโดยเลอียดแล้ว การที่ขอแก้ไข ๓ ข้อนั้นก็เปนยอมตกลง แล้วได้เขียนหนังสือสัญญาตามร่างใหม่นั้นเสร็จแล้ว ได้ลงชื่อประทับตราของกรมหมื่นเรศร์วรฤทธิ์ ราชทูตฝ่ายสยาม มิสเตอรเฟรกเดอริกติฟริ ลงไฮเซน ผู้ว่าการต่างประเทศฝ่ายอเมริกันเปนตกลงในวันนี้ ครั้นลงชื่อประทับตรากันแล้วท่านผู้ว่าการต่างประเทศได้รับ ว่าจะให้ได้รัตติไฟกันโดยเร็วที่สุดที่จะทำได้ เพราะคอเวอนเมนต์อเมริกันมีความปราถนาจะอุดหนุนกรุงสยาม ขอให้ท่านราชทูตวางพระทัยว่าคงไม่ชักให้ช้าไปเลย ท่านราชทูตจึงตอบขอบใจ แล้วตรัสขอว่าถ้าสัญญานี้ได้รัตติไฟโดยเสเนตแลเปรสิเดนต์แล้ว ท่านราชทูตมีความประสงค์อยากจะใคร่ให้ส่งเข้าไปให้ เยเนราล ยอนเอ. ฮอลเดอแมนมินิสเตอเรซิเดนต์อเมริกาในกรุงเทพ ฯ ให้แลกเปลี่ยนกันในกรุงเทพ ฯ จะได้เปนการเร็วขึ้นแลไม่ลำยากด้วย ท่านผู้ว่าการต่างประเทศก็รับว่าถ้าได้รัตติไฟกับเสเนตแล้วจะรีบส่งเข้าไปโดยเร็ว ท่านราชทูตได้ทรงแสดงความยินดีแลขอบใจแล้ว ลาท่านผู้ว่าการต่างประเทศเสด็จกลับโฮเตล

เวลาวันนี้มีการแข่งม้าตามระดูเขาแข่งม้ากัน ๔ วัน ๆ นี้เปนวันที่ ๒ มิสเตอรแฟรงค์ เอชควงเกอ ซึ่งเปนเพื่สต์ แอสสิสแตนต์ โปสต์มาสเตอร เยเนราล เปนเมมเบออยู่ในยอคกิคลับ ได้ส่งติคเกตมาสำหรับให้พวกข้าพระพุทธเจ้าไปดู ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันเวลาย่ายได้ขึ้นรถไปที่สนามนอกเมืองวอชชิงตัน •สนามนี้ใหญ่กว้างมากตัวสนาม

เปนรูปไข่ ยาวโดยรอบไมล์ครึ่ง มีโรงคนดูใหญ่โรง ๑ โรงพวกในคลับดูโรง ๑ โรงม้าโรง ๑ ที่ผู้ตัดสินอยู่ในสนามเปนเกยใหญ่สูง วิธีแข่งกันเปนหม่ แข่งกันไมล์หนึ่งบ้าง ครึ่งไมล์บ้าง สามไมล์บ้าง แล้วกระโดดข้ามรั้วและขึ้นเขาลงเขาเข้าป่าลดเลี้ยวไปหลายอย่าง พวกข้าพระพุทธเจ้านั้นมิสเตอรควงเกอได้พาไปนั่งดูในที่พวกในคลับเขานั่งดูกัน มีคนโต ๆ ไปมาก คือท่านพวกแคบิเนต และทูตต่างประเทศพาบุตรภรรยาไปดูโดยมาก ท่านเปรสิเดนต์ก็ว่าเคยไปเสมอ แต่ครั้งนี้ไม่ได้ไปดู เพราะท่านเกรงหนังสือพิมพ์ที่พูดแต้มเติม จะลงว่าท่านไปพนันเสมอนอกเสียเงินทองมาก เพราะเวลานี้จวนจะถึงกำหนดเปลี่ยนเปรสิเดนต์แล้ว เมื่อข้าพระพุทธเจ้าดอย่ แล้วท่านสิเครตรีเนวิ ได้พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปรับพระราชทานอาหารที่ห้องของคลับนั้น ดูอยู่จนเลิกก็กลับมาโฮเตล เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันสวมเสื้อฟรอกโก๊ตไปที่นาซันนันมิวเซียม ตามที่มิสเตอรเฮสได้เชิญไว้นั้น ครั้นไปถึงมิวเซียมเวลานั้นจุดไฟฟ้าสว่างทุกห้อง เขาได้พาให้รู้จักกับผู้ที่เปนหัวหน้าจัดการนั้นแล้วได้เที่ยวดูของต่าง ๆ ในนั้นทั่วไป

มิวเซียมนี้ทำอย่างโรมันเบ็ดให้คนดูทุกวัน ตั้งแต่เวลา ๓ โมงเช้าจน ๔ โมงเย็นยกแต่วันอาทิตย์ มิวเซียมนี้ห่างจากสมิทโซเนียนอินสติตูซัน ไปข้างตวันออกประมาณ ๕๐ พีต ในบริเวณมิวเซียมนี้เปนสี่เหลี่ยมกว้างด้านละ ๓๒๗ พีตเปนที่ ๑๐๒๒๐๐ สแควพีต มีทาง

เข้าทั้ง ๔ ด้าน ทางเข้าด้านหน้าข้างเหนือเปนบันไดศิลา ๔ คั่นกว้าง ๓๗ ฟีตแลมีลานปูศิลางามดี มีอักษรฝังลายศิลาเปนตัวโรมันมี ลวดลายประดับงามดีมาก ภายในนั้นกั้นเปนห้องมีประตูหน้าต่างโค้ง ยานกระจกงาม กลางมีหอคอยสูงขึ้นไปเปนรูป ๑๖ เหลี่ยม กว้างสูญ กลาง ๖๗ ฟีตสูง ๗๗ ฟีต แลหลังคามุงด้วยกระดานชนวน ประดับ ประดาเปนยอดสูงขึ้นไป รวมสูง ๑๐๘ ฟีต หน้าต่างรอบ นอกนั้นเปน หน้าต่างใหญ่มีแสงสว่างเข้าได้มาก ตึกนี้ก่อด้วยอิฐ แต่ตามมุมแล กรอบหน้าต่างประตูนั้นเปนศิลา เครื่องยนนั้นทำด้วยเหล็กแขงแรง ห้องที่กั้นนั้นมีโคมอยู่กลางมีมุขออกไป ๔ ด้านเสมอกัน กว้าง ๖๕ ฟีต ยาว ๑๑๗ ฟีตสูง ๔๒ ฟีต ตามหว่างรักแร้แห่งมุขนั้น มีห้องใหญ่ ด้านละ ๓ ห้อง รวมเปนห้องใหญ่ ๑๗ ห้องด้วยกัน รอบนอกกั้นเปน ห้องเล็ก ๆ ๑๓๕ ห้อง เปนห้องผู้รักษาแลคนทำการต่าง ๆ ในการ มิวเซียมนี้ ภายในนั้นไม่ใคร่จะตกแต่งลวดลายมากนัก ดูเกลี้ยง ๆ มาก

สิ่งของที่มีในมิวเซียมนี้นั้น เปนศิลาแร่ต่าง ๆ แลศิลาลายต่าง ๆ ศิลาก่อแลเครื่องก่อต่าง ๆ อิฐเปนต้น แลอาหารต่าง ๆ ในโลกแลยา เครื่องยาต่าง ๆ น้ำมันแลถ่านต่าง ๆ เครื่องไหมเครื่องแพรต่าง ๆ แล ผ้าด้ายขนสัตว์ต่าง ๆ สรรพวิชาต่าง ๆ ที่ทำเปนสิ่งของขึ้นแลวิชาใน กระบวรสัตว์น้ำสัตว์บก แลนกต่าง ๆ ไม้ต่าง ๆ ทั้งของอเมริกันแล ของต่างประเทศเปนอันมาก มีทั้งของกรุงสยามที่ส่งออกมาเอกซฮิบิเชน

แต่ก่อนนั้น มีเครื่องถมเครื่องมุขเครื่องงาแลเครื่องไม้ของสยามหลายสิ่ง มีของช้างแลอาวุธประจำแผ่นดินสยามติดอยู่ด้วย ทั้งรูปตัวอย่างเรือพระที่นั่งแลเรือต่าง ๆ ของกรุงสยามเป็นอันมาก อนึ่งสิ่งของที่อเมริกันได้จัดส่งไปตั้งในการพิชเชอริ เอกซฮิบิเซนในกรุงลอนดอนนั้น ก็เอามาจัดประดับไว้ในที่นี้ด้วย ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูอยู่จนเวลา ๕ ทุ่มเศษกลับมาโฮเตล

รุ่งขึ้นณวันพฤหัสบดีเดือน ๖ แรม ๖ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันไปดูโรงพิมพ์คอเวอนเมนต์อยู่ระหว่างถนนเวชแลถนนนอกแคยบีตัน เมื่อไปถึงแล้ว ผู้เฝ้าประตูรู้จักได้พาไปถึงห้องออเนอเรเบอล เอส. บิเรานด์ ซึ่งเป็นที่ปลิคปรินเตอร์นั้น ได้รับรองโดยความยินดีพาไปดูการตีพิมพ์แลการเย็บสมุดแลอื่น ๆ ทั่วทั้งโรงพิมพ์ ๆ นี้เปิดเวลา ๒ โมงเช้าจน ๕ โมงเย็นทุกวันยกแต่วันอาทิตย์ โรงนี้ก่อด้วยอิฐทาสียาว ๒๔๓ ฟิตด้านหนึ่ง ๑๗๕ ฟิตด้านหนึ่ง เป็นมุมไปกว้าง ๖๑ ฟิต ๖ นิ้ว สูง ๔ ชั้น ตึกหลังนี้คอเวอนเมนต์ได้ซื้อทั้งเครื่องตีพิมพ์พร้อม จากคอนเลียสเวนเดล์ในปี ๑๘๖๐ เป็นเงิน ๑๓๕๐๐๐ เหรียญ ทำเป็นโรงพิมพ์คอเวอนเมนต์ แล้วได้ทำขยายใหญ่ออกไปในปี ๑๘๖๕—๑๘๗๐— ๑๘๗๘—๑๘๘๑ การตีพิมพ์หนังสือราชการต่าง ๆ ในคองเกรสทั้ง ๒ เฮาส์แลทั้งการทั้งปวงตีที่นี่ทั้งสิ้น แบ่งทำดังนี้ คือพื้นชั้นที่ ๑ เป็นที่ตีพิมพ์ ที่ผึ่งกระดาษ ที่เก็บกระดาษ ที่เก็บพิมพ์ที่เครื่องจักรแลการไม้ทั้งปวง มีที่ลานแผ่นดินหลังโรง มีโรง

เครื่องจักรที่เก็บถ่านโรงเกวียนแลโรงม้า ในพื้นชั้นที่ ๒ เปนออฟพีศผู้จัดการทั้งปวง ที่เก็บต้นหนังสือทั้งปวง แม่พิมพ์แลที่ตีพิมพ์ตรวจผิดถูกแลการเขียนร่างต่าง ๆ แลการเรียงพิมพ์ด้วย พื้นชั้นที่ ๓ ทำการเย็บเปนเล่มแลที่เก็บหนังสือ พื้นชั้นที่ ๔ มัดเก็บรวบรวมหนังสือต่าง ๆ แลเปนที่ทำตัวอย่างลวดลายต่าง ๆ ด้วย โรงพิมพ์นี้คนทำงารทั้งหญิงชายรวม ๑๘๐๐ คน เงินใช้สอยปีละ ๒๕๐๐๐๐ เหรียญ ในโรงพิมพ์การที่ทำดูเปนการใหญ่โตมาก การตีพิมพ์แลอื่น ๆ ดูล้วนแล้วไปด้วยเครื่องจักรโดยมาก เครื่องตีพิมพ์นั้นรวดเร็วที่สุด คนเปนธุระแต่จะเอากระดาดทั้งตั้งไปวางลงเท่านั้น แล้วคอยขนเอาที่ตีแล้วไปที่เดียวดูเพลินมาก การทำสีสันในกระดาดต่าง ๆ นั้นเปนการประหลาทมากที่ง่ายดาย ดูการทั้งปวงเปนของง่ายไปทั้งสิ้น ที่สุดขนตัดพับกระดาดก็มีเครื่องจักรทำโดยรวดเร็วยิ่งนัก แต่คนทำการในนี้ใช้หญิงมาก เพราะสิ่งที่เปนการเบาพอหญิงทำได้ก็จะได้เปนช่องที่หญิงจะได้ทำการเลี้ยงชีวิตบ้าง การทั้งปวงที่ดูในโรงพิมพ์นี้เปนการใหญ่โตที่สุด คงจะตีพิมพ์การใหญ่ ๆ โดยมากโดยแท้

ครั้นดูแล้วท่านราชทูตได้ขอบใจท่านผู้จัดการที่แนะนำพาเที่ยวดูนั้น แล้วลาขึ้นรถไปแวะที่เปเตนต์ออฟพีศ ไปแวะที่ว่าการของท่านสิเครตริออฟอินดิเรียผู้เปนธุระในออฟพีศนี้ ได้พูดจากับท่านขออนุญาตที่จะดูแล้วได้ขึ้นบนเอเลเวอเตอไปถึงชั้นบน . ซึ่งเปนที่เก็บของโมเดลต่าง ๆ

ออฟพิศนี้ตั้งอยู่ตลอด ๔ แยกสองแห่ง คือในถนนที่ ๗ จนที่ ๙ ฝ่าย
ตวันตก แลถนนเอฟจนย่ฝ่ายเหนือ อยู่ประมาณระหว่างแคยีตัน
แลไวต์เฮาส์เหล่านั้น หันหน้าไปด้านใต้ ตึกนี้เปนตึกใหญ่ วัดแต่ด้าน
ตวันออกมาตวันตก ๔๕๓ ฟีต แต่ด้านเหนือมาด้านใต้ ๓๓๑ ฟีต สูง
ขึ้นไป ๗๕ ฟีต ในตึกนี้มีห้อง ๑๙๑ ห้อง สิ้นเงินค่าตึกนี้ ๒๗๐๐๐๐
เหรียญ ได้เริ่มทำขึ้นในคฤศตศักราช ๑๘๓๗ แล้วเสร็จในปี ๑๘๔๒
แต่มุขด้านตวันออกนั้นทำต่อไปในปี ๑๘๔๙ แล้วเสร็จในปี ๑๘๖๔ มุข
ด้านตวันออกนั้นเปนที่อยู่ของท่านสิเครตริอินติเรีย ตึกนี้ก่อด้วยศิลา
ทาสีขาว ด้านหน้าทิศใต้นั้นมีเฉลียงใหญ่ มีบันไดศิลาแผ่นใหญ่
ขึ้นไป ที่เฉลียงนั้นมีเสาใหญ่ ๘ เสาสูง ๓๒ ฟีตไดเมตเตอร์ ๖ ฟีต
มีทางเข้าไปข้างในเปนประตูโค้งใหญ่ ในที่เตนต์ออฟพีศนั้นมีห้อง
ถ่ายรูปเก็บรูป ตีพิมพ์ไลบรารีออฟพีศเก็บตัวอย่างของต่าง ๆ ในห้อง
ใหญ่นั้นเขียดให้คนดูทุกวันแต่ ๓ โมงเช้าจน ๓ โมงเย็นยกแต่วันอาทิตย์
เปนที่เก็บตัวอย่างของต่าง ๆ ที่เปนของอเมริกัน แลของต่างประเทศ
ที่คิดขึ้นใหม่ข้างเก่าข้าง ได้เอามาขอเปนเปเตนต์ตามกฎหมายอเมริกัน
มีตัวอย่างของต่าง ๆ ในนี้ถึง ๑๕๕๐๐๐ อย่าง ของเหล่านั้นได้เก็บ
รวบรวมภายหลังเมื่อไฟไหม้ในปี ๑๘๓๖ นั้น แลของเหล่านี้แบ่งเปน
๑๔๕ ชั้นแลประมาณ ๘๐๐๐ จำพวก มีวเซียมนี้เปนห้องใหญ่ ๔ ห้อง
ทั้ง ๔ ด้านตึกนั้น แลตู้ที่บัญจุของนั้นมีจำนวนของเขียนในแผ่นกระดาด
ยึดไว้ที่ตู้ทุกตู้ ห้องด้านใต้นั้นเปนห้องใหญ่โดยยาว ๒๔๒ ฟีต กว้าง

๖๓ ฟีตสูง ๓๐ ฟีต ในห้องนี้มีเสาสองข้างห้องตลอด ๓๖ ต้น แบ่งเปนสามช่อง ๆ สองข้างเสานั้นยกเปนพื้นโปร่ง ๆ ขึ้นไปสูง ๒๐ ฟีต ชั้นบน ๑๐ ฟีตถึงเพดาน ยกพื้นนทำด้วยเหล็กดโปร่งแลแขงแรงดี ช่องกลางนั้นทำเปนโค้งกลมตลอดสูง ๔๐ ฟีตกว้าง ๑๓ ฟีต ช่องสองข้างโค้งนั้นเปนที่ตั้งของต่าง ๆ ริมทางเข้านั้นเปนที่ไว้ของประหลาทต่าง ๆ ที่มีเรื่องราวมา ข้างข้วามีเครื่องตีพิมพ์หนังสือซึ่งเปนของแฟรงกลิน เปนของเขาได้ใช้ในเมืองลอนดอนในปี ๑๗๒๔ แลในตู้ริมตู้ที่ ๒๔ ข้ามนั้นมีของ ๆ ท่านเยเนราลวอชชิงตันเปนอันมาก คือเครื่องถ้วยขานซึ่งออฟฟีศเซอแห่งโซไซเอติเมืองชินชินนาติได้ให้แก่ท่าน แลขานของเยเนราลลาเฟตให้แก่ภรรยาเยเนราลวอชชิงตันในปี ๑๗๘๑ แลยูนิฟอร์มของเยเนราลวอชชิงตัน ซึ่งได้สวมเมื่อลาออกจากตำแหน่งหน้าที่ในปี ๑๗๘๓ แลทั้งที่ชาดายปากไก่ไม้เท้ายังเวียนแลเตนต์ที่นอนของท่าน แลมีของ ๆ ท่านผู้อื่นที่มีชื่อเสียงอีกหลายอย่างในตู้นั้น คือเสื้อของเยเนราลแยกสันได้สวมเมื่อไปรบเมืองนิวออลนี แลอานนา ของยารอน เดอกาลย์แลดายซึ่งได้ให้แก่กอมมาดอยิดกัลในคราวชนะเมืองยิรูแลของอื่น ๆ อีกเปนอันมาก ในตู้นำเบอร ๒๓ นั้นมีต้นฉบับหนังสือประกาศยกเมืองอเมริกาเปนอินดิเปนเดนต์ แลตราตั้งท่านยอชวอชชิงตัน เปนกอมมานเดอรอินชีพลงวันที่เมืองฟิลาเดลเพียยูนที่ ๑๙ ปี ๑๗๗๕ ตรงกับวันจันทร์เดือน ๗ แรม ๖ ค่ำ ปีมแม สัปตศกจุลศักราช ๑๑๓๗ แลตราตีเงินคราวแรก เตนต์แลเสาเตนต์

แลของใช้ในเตนต์ ม่านบ๋กโดยผมือภรรยายอชวอชชิงตันแลเก้าอี้แลมีบี๋นเก่าสองยอกซึ่งเปนของพระเจ้าเอมเปอเรอแมกสิโกประทานเปรสิเดนต์เยฟเฟอสัน แลของต่าง ๆ ของเปรสิเดนต์ลิงคอลน์หลายสิ่งในห้องด้านใต้นี้มีตู้ใส่ของที่เปนตัวอย่างของต่าง ๆ รวม ๕๗ ตู้ เปนที่เก็บตัวอย่างของต่าง ๆ ที่เปนของคิดทำขึ้น เปนต้นว่าแขนไม้สำหรับต่อคนแขนขาด อย่างเล่าทำด้วยรากไม้แลผลไม้ เครื่องขยายแลเครื่องย้อมแปลงรองเท้าต่าง ๆ กาวต่าง ๆ เครื่องผสมยาต่าง ๆ เครื่องห่วงขอใช้การต่าง ๆ เครื่องยันดินต่าง ๆ หิบศพต่าง ๆ ที่สุดจนหิบศพสำหรับคนผู้ตายจะฟื้นขึ้นให้สั่นระฆังแลหายใจได้ เครื่องมัดพราสวขวานของตัดผาต่าง ๆ พนักทาแซมคนพนักแลของวิชาหนังสือโบราณต่าง ๆ ถุงเท้าแลเข็มขัดต่าง ๆ แลเครื่องมือทำด้วยเครื่องทำน้ำแข็งต่าง ๆ แลเครื่องเย็บหนังต่าง ๆ เครื่องมือเขียนต่าง ๆ แลเครื่องไฟฟ้าต่าง ๆ เชือเพลิงต่าง ๆ เครื่องกลั่นลมประทิปแลทำดินปืนแลทำอานม้า ปุ๋ยต่าง ๆ แลเครื่องวัดเครื่องตวงต่าง ๆ แลเครื่องกลั่นน้ำมันแลทำไขต่าง ๆ แว่นแลกล้องส่องต่าง ๆ เครื่องทาสีแลชุบแช่ของต่าง ๆ เครื่องเก็บเนื้อแลผลไม้ไว้ไม่ให้เสีย เครื่องซิกแนลสัญญา เครื่องกลั่นสราเครื่องทำน้ำตาลทราย เครื่องผ่ายาดแผลต่าง ๆ เครื่องฟอกหนังต่าง ๆ แลเครื่องทำหิบแลกระเป๋าหนังต่าง ๆ ห้องนี้เปนที่ตั้งของต่าง ๆ ที่เปนของทำในบ้านเมืองเอง

ในห้องด้านตวันออกนั้น ต่อข้างซ้ายมาแต่ห้องด้านใต้ยาว ๒๗๑ ฟิต กว้าง ๒๓ ฟิต ๔ นิ้ว มีโค้งแลเสาเหมือนห้องด้านใต้แต่มีเสาศิลา ๒๘ ต่ ในห้องนี้มีตู้ ๑๓๐ ตู้เปนที่เก็บตัวอย่างของต่าง ๆ คืออย่างเครื่องแตงตวทนอนเรือเครื่องเยบสมุด เครื่องกอสรางเรือน เครื่องทอผ้า เครื่องเล่าเรียนต่าง ๆ เครื่องทำหมวกเครื่องวิชาต่าง ๆ ยันต่าง ๆ เครื่องตกปลา จับปลา เครื่องเรือนเครื่องเล่นพนันแลตุ๊กตาต่าง ๆ เครื่องมือทำเครื่องประดับเพ็ชรพลอยต่าง ๆ เครื่องเตาไฟโคมไฟต่าง ๆ เครื่องขัดกวาดเรือนต่าง ๆ เครื่องฟอกซักผ้าต่าง ๆ ประแจเรือนแล ประแจหีบประแจตู้ต่าง ๆ เครื่องดนตรีต่าง ๆ เครื่องทำกระดาด เครื่องถ่ายรูป เครื่องตีพิมพ์ ตู้เก็บของกำปั่นเงินต่าง ๆ เครื่องเย็บต่าง ๆ อย่างเรือใบ เรือไฟต่าง ๆ แพร ผ้าย ไหม เครื่องเขียนหนังสือต่าง ๆ แลเครื่องใช้แรงสตีมต่าง ๆ เครื่องแบ่งแต่งตัวต่าง ๆ เครื่องรม พัด แปรงต่าง ๆ มีพร้อมหลายอย่างในห้องนี้ ห้องด้านเหนือแลด้านตวันตกนั้นคล้ายคลึงกัน ห้องหนึ่งกว้าง ๕๙ ฟิตครึ่งยาว ๒๖๑ ฟิต ห้องหนึ่งกว้าง ๖๔ ฟิตยาว ๒๗๑ ฟิต ทั้งสองด้านนี้เพลิงไหม้เมื่อปี ๑๘๗๗ ได้ทำขึ้นใหม่สิ้นเงิน ๒๕๐๐๐ เหรียญ ในสองห้องนี้ตั้งตู้เก็บของเรียงกันไปเปนที่ถึง ๕๐๐ ฟิต ตู้เหล่านี้กันไฟไหม้ทั้งสิ้น ต้หนึ่งกว้าง ๔ ฟิต ๔ เหลี่ยมสง ๘ ฟิตครึ่ง มีกระจกด้านหน้ากระจกหนากระเบียดหนึ่ง เครื่องบนแลที่ต่าง ๆ ทำด้วยเหล็กทั้งสิ้น เปนที่เก็บของต่าง ๆ เหมือนกัน

แต่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูอยู่แต่สองสามอย่าง เพราะของมากลานไป แลถ้าจะดูจริง ๆ ต้องหลายวัน เห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า จะดูเอาเลือกไม่ได้ จึงได้กลับลงมาขอบใจท่านผู้บัญชาการแล้วลากลับมาโฮเตล เวลาบ่ายท่านราชทูตเสด็จไปเยี่ยมทูตต่าง ๆ แลท่านแคบิเนตทั้งปวง

เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้ว ได้พร้อมกันไปที่บ้านท่านออเนอเรเบอลวิลเลี่ยม อิ ชานดเลอ ผู้ว่าการเนวิ เพราะเดิมขอเวลาจะไปหาท่านที่บ้าน ท่านนัดมาเวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้วจะได้สบายกว่า ก็แต่เปนเวลาอันควร ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจึงได้สวมเสื้อวิวินิงเดรสไป ตัวท่านมิสเตอรชานดเลอแลภรรยาคอยรับอยู่ กับมีคนราชการที่เชิญมาอีกรวม ๑๔ คนด้วยกัน พูดจากันอยู่คร่หนึ่ง ท่านเชิญไปนั่งโต๊ะเลี้ยงเชมเปนแลขนมปังเปนของว่าง ครั้นเลี้ยงกันแล้วสนทนากันอยู่อีกคร่หนึ่ง ก็ลาท่านแลคนที่มาประชุมทั้งปวงกลับมาโฮเต็ล

กิริยาอัธยาศัยท่านสิเครตรีออฟเนวีผู้นี้เปนคนดี อายุประมาณ ๕๐ เศษ แต่แขงแรงเห็นเดิรอยู่ตามถนนเสมอ เปนคนไม่ถือตัวเลย แลเปนคนชอบมิตรสหายใจคอโอบอ้อมอารีดี แต่ไม่ใคร่จะเกรงใจใครนัก เปนคนตรง ๆ ดีทีเดียว

ร่งขึ้นวันศุกร์เดือน ๖ แรม ๗ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารพร้อมกันแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ไปดูที่ตีพิมพ์ตั๋ว โน๊ตเงิน ตามที่ท่านผู้บัญชาการคลังได้ให้อนุญาตมา เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปถึง

ที่ตีพิมพ์ตั๋วโน๊ตเงินซึ่งขึ้นแก่กรมพระคลัง แต่มีโรงแยกออกไปอยู่ที่มุม
ถนนที่ ๑๔ แลถนนบี ด้านตวันตกเฉียงใต้ ในระหว่างที่ว่าการกรมเรือก
สวนไร่นาแลมอนุเมนต์ของวอชชิงตัน เมื่อไปถึงต้องไปที่ออฟพีศใหญ่
ยื่นใบอนุญาตต่อเจ้าพนักงาร ๆ จึงจัดหญิงสองคนมาเปนผู้นำให้เที่ยวไป
ดู ที่นี่เปิดให้คนดูตั้งแต่เวลาเช้า ๓ โมงครึ่งจน ๕ โมง ๔๕ มินิต แล้ว
ตั้งแต่เที่ยงครึ่งจนบ่าย ๒ โมง โรงที่ทำนี้ยาว ๒๒๐ ฟีตกว้าง ๑๓๕ ฟีต
ทำขึ้นสิ้นเงิน ๓๐๐๐๐๐ เหรียญ แล้วเสร็จเปนที่ทำการเมื่อเดือนยูไลวัน
ที่ ๖ ปี ๑๘๘๐ ตึกนี้ก่อด้วยอิฐูแลทำเปนที่กันเพลิงไหม้โดยรอบ พื้นแล
เครื่องไม้ต่าง ๆ ทำด้วยเหล็กทั้งสิ้น มีไม้อยู่แต่ประกับหน้าต่างเท่านั้น
ด้านหน้าแลด เปนสามชั้นแลมีหอคอยสงอยู่กลางสง ๑๓๐ ฟีต ด้าน
หลังนั้นมีปล่องไฟเปนอันมาก ทางขึ้นนั้นตรงใต้เตาเวอนี้เข้าไป บันได
ก่อด้วยอิฐูเคลือบเข้าไปถึงออฟพีศผู้เฝ้ารักษา ในพื้นชั้นที่หนึ่งนี้มีห้อง
เก็บกระดาษตั๋วเงินนั้น ประตูห้องเปนยานเหล็กมีประแจอย่างที่ตั้งนาฬิกา
ไว้ ไม่ถึงเวลาถึงจะไขก็เปิดไม่ออก เปนของมั่นคงแขงแรงมาก นาฬิกา
ที่ประตูนี้มักตั้งให้ ปิดเปิดไม่ออกตั้งแต่เวลาบ่าย ๔ โมงจนโมงเช้า แล
เปนที่แกะแม่พิมพ์ด้วยเหล็กกล้า แลเอาเหล็กที่อ่อนกว่าทำเปนลูก
กลิ้ง ๆ เอาลายไปติดในลูกกลิ้งนั้น แล้วเอาลูกกลิ้งนั้นไปกลิ้งกับแม่
พิมพ์ธรรมดา ที่สำหรับจะใชที่กระดาษนั้น มีห้องกลิ้งลายแต่งลายเสร็จ

ในพื้นชั้นนี้ แลมีห้องที่สำหรับเก็บแม่พิมพ์ที่ติเงินทั้งปวงอีกห้องหนึ่ง มีคนรักษาประจำทั้งกลางคืนกลางวัน ผู้ที่จะเข้าไปในห้องนี้ได้ต่อท่านผู้บัญชาการมีคำสั่งให้เข้า แลผู้ที่จะนำเอาตราออกมาติแล้วต้องเอาไปส่งตามเวลา การเหล่านี้ต้องมีคำสั่งท่านผู้บัญชาการคลังก่อนจึงจะทำได้ทั้งสิ้น ด้านหลังมีห้องทำงานคือห้องออฟพีศของเสมียน ห้องตรวจนับตั๋ว ห้องติตรา ห้องทากาว ห้องทอดบันทัด แลโรงงานใหญ่ที่ติพิมพ์ด้วยสติม แลมีห้องเครื่องจักรแลโรงทำหมึก เครื่องจักรใช้การนั้นมีหม้อน้ำ ๘ หม้อ ๆ หนึ่งมีแรง ๔๐ แรงม้า มีเครื่องจักร ๒ เครื่อง ๆ ละ ๒๐๐ แรงม้า มีเอลเวเตอขึ้นชั้นบน ๒ อัน แลมีห้องสำหรับแก้เครื่องมือที่สึกเสียนั้นด้วย

พื้นชั้นที่ ๒ มีห้องเปนที่สำหรับร่างอย่างตราที่ตักนับแลตอกนำเบอร์ที่ตรวจ แลเครื่องอัดด้วยแรงน้ำมีกำลัง ๒๐๐ ตัน แลมีห้องเก็บตั๋วที่ยังไม่แล้วเสร็จ ห้องยาว ๖๕ ฟีตกว้าง ๑๒ ฟีต มีประตูเหล็ก ๒ ชั้นมีประแจนาฬิกาแลประแจแม่เหล็กอย่างแขงแรง

พื้นชั้นที่ ๓ เปนที่ติพิมพ์ด้วยมือ แลห้องชุบกระดาษให้ชื้นสำหรับติพิมพ์ง่าย

พื้นชั้นที่ ๔ เปนห้องผึ่งแลนับตัก ผู้ชายทำด้านหนึ่ง ผู้หญิงทำด้านหนึ่ง มีเวเตอรขึ้นแลมีพัก ๆ เสมอ เพราะร้อนจัดในห้องนี้

การทำตั๋วเงินนี้เปนการใหญ่โตประหลาดมาก ที่ ๑ ตั้งแต่ร่างอย่างลายที่จะติพิมพ์นั้น โดยช่างเขียนแล้วเอากระดาษแล้วลอกลายขึ้น

เอากระดาษแก้วนั้นปิดคว่ำลงกับแผ่นเหล็กกล้า แล้วช่างแกะจึงแกะตามรอยนั้น แต่ที่เป็นหลายอย่างมีเส้นซ้อน ๆ กันนั้น จะแกะด้วยมือคนเสมอไม่ได้ ต้องใช้เครื่องจักรขุดเป็นลายไปเอง ไม่ต้องมีคนขับเลย ครั้นแกะแผ่นเหล็กกล้านั้นแล้ว มีลูกกลิ้งทำด้วยเหล็กอ่อนกว่าเหล็กกล้านั้น เอาลูกกลิ้งนั้นมาทาบกับพิมพ์ที่แกะในเหล็กกล้า เอาเข้าไปในเครื่องจักรซึ่งมีน้ำหนักกดแรงกลิ้งไป ถอนลายในแผ่นเหล็กกล้ามาติดในลูกกลิ้ง แล้วเอาลูกกลิ้งนั้นไปยดกับแม่พิมพ์ธรรมดา ให้เป็นลายลึกอีกเล่า ที่ทำดังนี้เพื่อจะได้แกะพิมพ์ครั้งเดียวแล้วไปทำได้เป็นหลายพิมพ์ แลได้ทำเหมือนกันทุกอัน พิมพ์ที่เอาลูกกลิ้งมาคลึงที่หลังนั้นสำหรับตีกระดาษ ๆ ที่ตีตั๋วเงินนั้นใช้กระดาษอย่างอ่อนแลเหนียว มีไหมอยู่ในกระดาษเพื่อจะไม่ให้ขาดเร็ว กระดาษนี้มีกฎหมายห้ามมิให้ผู้ใดทำเป็นอันขาด วิธีที่ตีนั้นเอาพิมพ์มาตั้งบนตะเกียงจุดไฟลนให้ร้อนแล้วทาหมึกแล้วเช็ดหมึกให้หมด เหลืออยู่แต่ที่ฝังอยู่ในลายเท่านั้น แล้วยกพิมพ์มาตั้งบนเครื่องอัดเอากระดาษวาง หมุนเครื่องอัดไปก็อัดเอาลายติดกระดาษขึ้นมา แต่เครื่องอัดนั้นถ้าหมุนไปที่ไร มีนำเบอรหมุนเปลี่ยนไปบอกว่าได้ตีแล้วเท่านั้นหนเสมอ เพื่อจะกันผู้ตีลักตีของตัวเอง แลตั๋วเงินแผ่นหนึ่งต้องผ่านที่ไปตามสีตามลายต่าง ๆ ถึง ๖ คราว จนถึงตอกนำเบอรมีคนควบคุมอย่างแข็งแรงที่เดียว คนทำงานทั้งปวงนั้นต้องอยู่ในคอกลั่นกุญแจ ให้เข้าออกเป็นเวลาเสมอ ถ้ากระดาษหรือตั๋วหายไปจนใบหนึ่ง เป็นไม่ยอมให้คนออกกว่าจะค้นได้ เมื่อเสร็จแล้วมีเครื่องตัดเป็นแผ่น ๆ แลนับเก็บตามระยะ

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูอยู่ทั่วแล้ว ได้ขอบใจผู้พาแลผู้ให้ดู แล้วลาขึ้นรถไปที่ซิกแนลออฟพีศซึ่งเปนที่ริโปตอากาศระดลมแล้วต่าง ๆ ที่นี่เขียดทุกวันยกแต่วันอาทิตย์ ตั้งแต่เที่ยงจนย่าย ๓ โมง ท่านผู้บัญชาการซิกแนลในทหารได้เปนผู้ตรวจตราอากาศระดูแลลมเปลี่ยนแปลงทั้งปวงขึ้นแก่กรมทหาร เปนเรือนอิฐ ๒ หลังติดต่อกันอยู่ในถนนยิ ด้านตวันตกแห่งที่ว่าการกรมทหาร ที่นี่มีสายโทรเลขติดต่อไปทุกสเตชั่นสำหรับตรวจตราอากาศทั้งปวงทั่วอาณาเขตยุในเตสเตตตามทางโทรเลขทั้งปวง ตึกนี้ทางที่คนเข้าไปดูนั้นทางนำเบอร์ ๑๗๑๙ ถนนเข้าไปถึงห้องผู้บัญชาการ ข้าพระพุทธเจ้าเข้าไปหารู้จักกับปริเวตเมเยอ เยเนราล วิลเลียม บี เฮเซน แล้วเขาได้พาขึ้นไปถึงพื้นชั้นที่ ๔ ซึ่งเปนห้องไว้เครื่องเทียบอากาศแลดูลมต่าง ๆ มีปรอททอมอเมตเตอร ยารอมเมตเตอร แอนารอยทั้งปวงที่ใช้ในที่ต่าง ๆ มีทั้งเครื่องดูลม ดูพยุเมฆอากาศหนาวอากาศร้อนแลฝนทั้งปวงทุกอย่าง ยนหลังคานั้นมีที่เครื่องรองน้ำฝน ที่ดูลมแลปรอทที่ขดเอง ไม่ต้องให้คนจด ที่นี่เปนสเตชั่นกลางสำหรับรับบอกโทรเลขดินฟ้าอากาศมาแต่สเตชั่นต่าง ๆ มาลงพิมพ์ในแผนที่ทุกวัน ครั้นดูทั่วแล้วท่านราชทูตได้ขอบใจผู้ว่าการแล้วลากลับมาโฮเต็ลรับพระราชทานอาหารกลางวัน

ไปดูแคบีตอล

เวลาบ่ายข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ไปดูที่แคบีตอล ซึ่งเปนที่กลางเมืองวอชชิงตันนี้ ที่นี่เขียดให้คนดูทุกวันยกแต่วันอาทิตย์ มีถนนใหญ่มารวมกันที่นี่ ๑๑ ถนน ๆ เล็กตามมุมอีก ๘ ถนนรวม ๑๙ ถนน ถ้าจะ

วัดแต่มุมด้านตวันตกเฉียงเหนือมาจนตวันออกเฉียงใต้ ที่แผ่นดินของแคยีตอลนั้น ไม่ต่ำกว่าส่วนหนึ่งในสามส่วนแห่งไมล์ ที่กลางแลดเปน โคมใหญ่สีขาวสูงขึ้นไปบนอากาศ เห็นถนัดได้โดยรอบหลายไมล์ ถ้าจะดูจากที่แห่งใดในดิสตริกนี้คงจะเห็นทุกแห่ง ภายนอกโดยรอบแคยีตอลนั้นมีป้ากซึ่งได้ขยายใหญ่ขึ้นในปี ๑๘๗๒–๑๘๗๓ ได้ซื้อที่ด้านตวันออกเฉียงเหนือแลเฉียงใต้เปนที่ ๕๑ เอเกอรครึ่งเปนเงิน ๖๘๔๑๙๙ เหรียญ แคยีตอลนั้นตั้งอยู่กลางป้าก แลอยู่บนยอดเขาแคยีตอลฮิล ซึ่งลาดลงมาดูเปนสง่างามยิ่งนัก ตามสำนวนอเมริกันว่าด้านหน้ามีลานปูด้วยสิเมนต์เปนที่จอดรถม้ากว้าง ๓๐๐ ฟีตยาวตลอดตึกนั้น ที่หน้ามุขกลางออกมามีศิลาน้ำเงิน ทำเปนพนักออกมาสองข้าง มีเสาโคมทองเหลืองสูง ๑๒ ฟีตยื่นทั้งสองข้าง มีลานฝังศิลาสีต่าง ๆ เปนลวดลายอันงามที่เดียว ลานน่าแคยีตอลนั้นมีเสาโคมสูง ๆ แลแท่นศิลาต่าง ๆ อันงามเปนอันมาก มีกระถางดอกไม้ประดับด้วยศิลายาว ๔๐ ฟีต กว้าง ๓๐ ฟีต เปนลวดลายงามมีน้ำพุขึ้นที่กลาง เครื่องประดับเหล่านี้สิ้นเงินถึง ๓๑๐๐๐ เหรียญ หนทางขับรถแลถนนคนเดิร สนามแลพุ่มไม้ทั้งปวงดูแปลก ๆ กัน ดูงามต่างกัน ป้ากด้านตวันตกหลังแคยีตอลนั้นมีทางคนเดิรใหญ่ ๒ ทางกว้างถึง ๓๐ ฟีต ผ่านสนามลงมาออกที่ทางเข้าด้านหลัง ทางถนนเปนน์ซิลเวเนียอาเวนูนั้น แลมียันไดทางตรงลงมาลงมา ยันไดใหญ่นั้นกว้าง ๔๐ ฟีตยาว ๑๐๐ ฟีตดงามสง่ายิ่งนัก มีสระใหญ่ที่ด้านหลังนี้จุน้ำถึง ๗๘๘๒๗ แกลัน มีน้ำพุกลางก่อด้วยศิลาอันงามยิ่งนัก

ในฝ่ากด้านตวันออกคือด้านหน้า มีรูปท่านเยเนราลวอชชิงตัน ซึ่งเขานับว่าเปนยิดาของเมืองนี้ ทำที่เมืองฟรอเรนซ์ในอิตาลี ทำอยู่ ๗ ปี หนัก ๑๒ ตันสง ๑๒ ฟีต เมื่อก่อทำขึ้นแล้วค่าทำคิดทั้งค่าระวางขันทกเรือมาแลค่ารอขนเสร็จเปนเงิน ๔๕๐๐๐ เหรียญ รูปนั้นมือขวาชี้นิ้วขึ้นไปบนสวรรค์ มือซ้ายถือกั้นหยั้นโรมันอย่างสั้นยื่นด้ามออกมา ที่แขนขวามีผ้าหุ้มคลุมลงมาถึงตัว แต่ตัวนั้นถอดเสื้อหมด รูปนี้นั่งบนเก้าอี้มีแท่นรองรับร่างอิก แท่นนั้นเปนศิลาทั้งแท่งสูง ๑๒ ฟีต มีอักษรจารึกเปนอักษรโรมันทั้งด้านใต้ด้านเหนือแลด้านตวันตก

ตัวแคปิตอลเองนั้น ตามสำนวนในหนังสืออเมริกันเขาชมกันไว้นัก แต่ความจริงก็เปนของควรชมอย่ เพราะใหญ่โตแขงแรงมาก รากฝันของแคปิตอลนั้นสูงพ้นน้ำถึง ๘๔ ฟีตครึ่ง แคปิตอลนี้โดยยาว ๗๕๑ ฟีต โดยกว้างที่ตรงกว้างที่สุดนั้น ๓๒๔ ฟีต กินที่แผ่นดินถึง ๓ เอเกอรครึ่ง ก่อเปนตึกสามตอนมีทางเช่นมุขกระสันไปติดต่อกันทั้ง ๓ ตอน ตอนกลางนั้นยาว ๓๕๒ ฟีต แลด้านหน้ายังมีเฉลียงโถงออกไปอิก ๑๖๐ ฟีต ด้านหลังเปนทางลงไป ที่กลางเปนยอดโคมใหญ่ ๑๓๕ ฟีตครึ่งไดเมตเตอร์ โคมนี้ได้ทำเปลี่ยนของเก่าที่ย่อมไป ในปี ๑๘๕๖ ตั้งโคมใหม่นี้ขึ้น โคมนี้สงจากฝันดินหน้าแคปิตอลนี้ถึงยอดโคม ๒๘๘ ฟีต แลมีรูปเรียกฟรีดำอยู่บนยอด สูงจากยอดโคมขึ้นไปอิก ๑๙ ฟีตครึ่ง รวมสูงแต่ลานหน้าแคปิตอล ๓๐๗ ฟีตครึ่ง รวม

สูงจากน้ำในแม่น้ำปาโตมัก เวลาน้ำลงที่สุด ๓๙๗ ฟีต ถัดยอดที่เปนรูปฟริดัมทำด้วยทองเหลืองลงมามีโคมใหญ่จุดด้วยไฟฟ้า สำหรับจุดในเวลาเมื่อที่ปรึกษาการทั้งสองพวกประชุมในเวลากลางคืน แสงไฟนี้สว่างแลเห็นได้ทั่วเมือง

รูปฟริดัมนั้นทำขึ้นเมื่อปี ๑๘๖๕ อยู่บนยอดโคมนั้นทำด้วยทองเหลืองหล่อเปนรูปสตรี มือขวาถือกั้นหย่นยาวเท้ากับแผ่นดิน มือซ้ายวางพาดไว้บนโล่ห์ถือพวงรวงโอลิฟ มีหมวกเปนรูปนกอินทรีอยู่บนยอด สวมเสื้อผ้าแต่งตัวอย่างโบราณ ที่อกมีป้ายกลมเปนอักษรไขว้กัน คือ ตัวย่อยูไนติดสเตตส รูปนี้โดยสูง ๑๘ ฟีตครึ่ง หนัก ๑๔๘๗๕ ปอนด์ ทำใกล้เมืองวอชชิงตันนี้เปนจำนวนเงิน ๒๓๗๓๖ เหรียญ ยืนอยู่บนลูกพิภพ ทำด้วยทองเหลืองขาวเปนอักษรไว้บนยอดโคม โคมนี้ใช้เครื่องเหล็กโดยมาก น้ำหนักเหล็กรวมหมดถึง ๓๕๗๕ ตันครึ่ง

เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ดูในที่นี้แล้ว ได้ขึ้นบันไดขึ้นไปดูบนยอดโคมนี้ เห็นวิวเมืองวอชชิงตันเกือบทั่วเมือง ดูไปได้ไกลที่สุดน่าดูยิ่งนัก ทางที่ขึ้นเปนบันไดเหล็กใหญ่ ขึ้นไปสบายไม่เปนที่น่ากลัวเลย ที่บนยอดโคมนั้นมีคนขึ้นไปตั้งร้านขายรูปแลของต่าง ๆ หลายแห่ง ดเปนของแขงแรงมั่นคงมากน่าชมยิ่งนัก

ประตูเข้าตรงกลางด้านหน้ามียานทองเหลืองใหญ่ ทำอย่างในเมืองโรมเมื่อปี ๑๘๕๖ ยานทั้งสองแลกรอบเปนทองเหลืองหล่อทั้งสิ้น

สูง ๑๙ ฟีต กว้าง ๙ ฟีต หนัก ๒๐๐๐๐ ปอนด์เปนราคา ๒๙๐๐๐ เหรียญ ที่กรอบประตูนั้นมีรูปทองเหลืองหลายอย่าง ที่กลางโค้งมีศิร์ษะคอลัมบัส กรอบ ๒ ข้างมีรูปหมายทวีปยุโรป เอเซีย อาฟริกา อเมริกา มีลวดลายต่าง ๆ พันไปที่บานประตู ที่บานประตูนั้นตามกรอบริมบาน ๆ ละ ๒ ด้าน มีรูปคนที่มีชื่อเสียงแต่ครั้งโบราณ ที่เกี่ยวข้องกับอเมริกานี้ ๑๖ รูป ที่ฝังบานแบ่งเปนช่อง ๆ บานละ ๔ ช่อง เปนรูปเรื่องราวที่มีในอเมริกานี้แต่ครั้งโบราณทั้งสิ้น รูปเหล่านี้หล่อติดกับบานทั้งสิ้น เมื่อเข้าประตูทองเหลืองนี้เข้าไปถึงห้องกลางใต้โคมใหญ่นั้น ห้องนี้สูงแต่พื้นถึงเพดาน ๑๘๐ ฟีต กว้างสูญกลาง ๙๖ ฟีต ผนังรอบนั้นแบ่งเปน ๘ ตอน มีรูปเขียนสีน้ำมันแผ่นใหญ่ติดช่องละแผ่น รูปนั้นโตเกือบเท่าขนาดคน บางแผ่นรูปย่อมกว่ากันแต่แผ่นเท่ากันรวม ๘ แผ่น แผ่นที่ ๑ เปนรูปคอลัมบัสกับออฟพีสเซอร์ในพวกของท่านที่ได้ขึ้นเหยียบแผ่นดินที่ควานาหนึ่เฉลิมพระนามสมเด็จพระเจ้ากิงแลกวินสเปน ในวันที่ ๑๒ ออกโตเบอร์ คฤศตศักราช ๑๔๙๒ เขียนแล้วในปี ๑๘๔๖ เปนเงิน ๑๐๐๐๐ เหรียญ โดยช่างเขียนในเมืองนิวยอก แผ่นที่ ๒ เปนรูปเมื่อเดอโซโตพบแม่น้ำมิสซิสซิปปี้ในเดือนเมย์ ๑๕๔๑ ได้ทำเมื่อปี ๑๘๕๐ เปนราคา ๑๒๐๐๐ เหรียญ โดยช่างเขียนในแขวงสเตตโอไฮโอ แผ่นที่ ๓ เปนรูปเมื่อยัปติสม์ นางโบดาซอน ซึ่งเปนบุตริพระเจ้ากรุงเปาฮตันในแขวงเวอยิเนียนี้ในปี ๑๖๑๓ ทำในปี ๑๘๓๖ เปนราคา ๑๐๐๐๐ เหรียญ โดยช่างเขียนชาวเมืองเวอยิเนีย แผ่นที่ ๔ เปนรูปเมื่อพวกสอนสาสนา

ออกเรือมาจากเกรพ์ตเฮเวน เมืองฮอแลนด์ถูกพายุในทะเลแอตแลนติก กำลังสวดอ้อนวอนเมื่อเดือนยุไลย์ ๑๖๒๐ ทำเมื่อปี ๑๘๔๓ เปนราคา ๑๐๐๐๐ เหรียญ โดยช่างเขียนเมืองนิวยอก แผ่นที่ ๕ เปนรูปเมื่อประกาศยกเมืองยูไนเตสเตตอเมริกาเปนเอกราช ที่เมืองฟิลาเดลเฟียในวันที่ ๔ เดือนยุไลย์ ๑๗๗๖ ทำเมื่อปี ๑๘๑๗ เปนเงิน ๘๐๐๐ เหรียญ โดยช่างเขียนในสเตตแห่งกอมเนกติคัค แผ่นที่ ๖ เปนรูปครั้งกองทัพอเมริกันชนะเยเนราลเบอร์กอยน์ที่ตำบลซาราโตกาในสเตตนิวยอก ในเดือนออกโตเบอร์ปี ๑๗๗๗ ทำในปี ๑๘๑๗ เปนจำนวนเงิน ๘๐๐ เหรียญ โดยช่างเขียนคนเดียวกันกับรูปที่ ๕ แผ่นที่ ๗ เปนรูปเมื่อกองทัพอเมริกันชนะกองทัพอังกฤษ คราวกอลวอนลิสที่ยอกเตาน์แขวงเวอยเนียในเดือนออกโตเบอร์ปี ๑๗๘๑ ทำเมื่อปี ๑๘๑๗ เปนราคา ๘๐๐๐ เหรียญ โดยช่างเขียนคนเดียวกันกับรูปที่ ๕ ที่ ๖ แผ่นที่ ๘ เปนรูปเมื่อเยเนราลวอชชิงตันลาออกจากตำแหน่งที่เมืองแอนนาโปลิศในปี ๑๗๘๓ ทำขึ้นเมื่อปี ๑๘๑๗ เปนราคา ๘๐๐๐ เหรียญ โดยช่างเขียนคนเดียวกันกับรูปที่ ๕ ที่ ๖ ที่ ๗ ที่เพดานกลางห้องใต้โคมนี้เปนรูปกลม กลางนูนขึ้นไปทำด้วยแผ่นเหล็กกว้าง ๒๕ ฟิตครึ่ง ไดเมตเตอร์ ๒๐๔ ฟิตโดยรอบ แต่ค่าของที่ทำนี้เปนเงิน ๓๙๐๐๐ เหรียญ ยังค่าเขียนรูปภาพที่นั้นอีก ๕๐๐๐๐ เหรียญ ได้ทำขึ้นในปี ๑๘๖๔ เวลาจุดไฟฟ้าสว่างในห้องนี้ดูเพดานงาม

ยิ่งนัก รูปที่เขียนนั้นในวงกลางมีรูปเยเนราลวอชชิงตันนั่งกลาง ข้างขวาแลข้างซ้ายมีรูปอยู่ข้างละรูป แลมีรูปเทพยดาต่าง ๆ อีก ๑๓ รูป รอบนอกแบ่งเปนตรบ ๖ ตรบด้วยกัน เปนรปภาพขนาดใหญ่งามยิ่งนัก พื้นเปนเมฆแลรุ้งเปนพื้นอากาศ ด้านตวันตกแห่งห้องนี้คือด้านหลัง มีประตูออกไปถึงไลบรารีที่เก็บหนังสือต่าง ๆ ของคองเกรส แลมีห้องยาวสองข้าง ด้านสกัดไลบรารีนั้นเปนไลบรารีของยูไนติดสเตต ไลบรารีนี้ห้องกลางยาว ๙๑ ฟีตครึ่ง กว้าง ๓๕ ฟีตครึ่ง สูง ๓๘ ฟีต ทำแล้วเสร็จในปี ๑๘๕๓ ห้องสองข้างด้านเหนือแลใต้นั้นเท่ากัน ยาว ๙๕ ฟีต กว้าง ๒๙ ฟีตครึ่ง สูง ๓๘ ฟีต แล้วเสร็จในปี ๑๘๖๕ รวมไลบรารี ๓ ห้องนี้ทำสิ้นเงิน ๒๘๐๐๐ เหรียญ กรอยหน้าต่างแลชั้นยกขึ้นไปสำหรับเก็บหนังสือนั้น ทำด้วยเหล็กทั้งสิ้น ทั้งตู้หนังสือก็ทำด้วยเหล็กหุ้มหนังพื้นปูศิลาขาวแลดำ ห้องกลางนั้นยกเปนชั้นขึ้นไปสำหรับไว้หนังสือ ๔ ชั้น ห้องริม ๒ ข้างนั้น ๓ ชั้นทำนองเดียวกัน เก็บหนังสือต่าง ๆ ได้ ๑๗๒๐๐๐๐ เล่ม แลทั้งกฎหมายแลประกาศต่าง ๆ อีก ๒๑๐๐๐๐ ฉบับ แต่บัดนี้มีหนังสือต่าง ๆ ที่เปนเล่มเก็บไว้ถึง ๓๑๕๐๐๐ เล่ม แลที่ไม่ได้เย็บเล่มประมาณ ๑๐๐๐๐๐ ฉบับ แลประมาณที่จะเพิ่มขึ้นในปีละ ๑๒๐๐๐ เล่ม สมดทั้งปวงเหล่านี้บันดาพลเมืองทั้งปวง ตั้งแต่อาย ๑๖ ปีขึ้นไปจะมาอ่านในห้องได้ทั้งสิ้น แต่เอาออกจากห้องไม่ได้ ไลบรารีสำหรับคองเกรสนี้ได้มีขึ้นแต่ปี ๑๘๐๐ เดิมหาสมุดคราวแรกมีสมุดแต่ ๓๐๐๐ เล่ม

ภายหลังคองเกรสได้ปรึกษายอมให้เงินซื้อสมุดตั้งแต่ปีละ ๔๕๐ เหรียญ ถึง ๑๒๐๐๐ เหรียญ ครั้นเมื่อปี ๑๘๑๔ อังกฤษได้เผาแคปิตอลเสีย ห้องเก็บสมุดนั้นก็ทำลายในคราวนั้น ครั้นในวันที่ ๒๑ เดือนเซปเตมเบอร์ ปี ๑๘๑๔ นั้นทอมัสเยฟเฟอสันได้ขายสมุดในไลบรารีของตน คองเกรสได้ซื้อไว้รวม ๖๗๐๐ เล่ม เปนเงิน ๒๓๙๕๐ เหรียญ มีสมุดเก่า ๆ ต่าง ๆ ที่เปนของหายากในประเทศยุโรปเปนอันมาก ครั้นในวันที่ ๒๔ เดือนดิเซมเบอร์ปี ๑๘๕๑ นับจำนวนสมุดมีขึ้นถึง ๕๕๐๐๐ เล่ม เกิดเพลิงไหม้สมุดต่าง ๆ เสียไปในไฟ ๓๕๐๐๐ เล่ม ต้องเสียเงินอีก ๑๕๗๐๐๐ เหรียญซ่อมแซมห้องหนังสือขึ้น แลได้ซื้อสมุดเพิ่มเติมขึ้นอีกเสมอ

ในแคปิตอลตอนกลางนี้ด้านเหนือทางประตูออกจากห้องกลมกลางออกไป มีทางขึ้นยอดโคมอยู่ข้างซ้ายมือ แต่ทางตรงเข้าไปนั้นมีห้องพักห้อง ๑ หน้าศาลใหญ่ ข้างขวามือเข้าไปมีห้องใหญ่ ซึ่งเปนศาลใหญ่ของยุไนติดสเตตส์ ห้องนั้นเปนรูปกลมตัดครึ่งอย่างพระจันทร์ครึ่งซีก ด้านตัดยาว ๗๕ ฟีตตามขวาง ด้านกว้างถึงที่สุดที่โค้งออกไป ๔๕ ฟีต สูง ๔๕ ฟีต ผนังเปนลายปูนแลศิลาปนกัน มีที่นั่งท่านตระลาการใหญ่ตรงกลาง มีที่นั่งเสมียนในที่สุดสองข้าง แลตรงกลางหน้าท่านชีฟยัสติสออกมา ที่นั่งท่านชีฟยัสติสนั้นยกสูงขึ้นไปหลายฟีต มีโต๊ะเขียนหนังสือข้างหน้า พื้นปูพรม ตั้งเก้าอี้รายออกไปสำหรับลูกความแลพยานนั่งชั้น ๑ แถวหลังสำหรับผู้มาดูการชำระแลฟังความ ผนังด้านตวันตกมีรูปศิลา

ของท่านตระลาการใหญ่แต่ก่อน ๆ เปนรูปครึ่งตัวหลายคน ห้องนี้ได้ใช้เปนศาลใหญ่ในเดือนดิเซมเบอร์ย์ ๑๘๖๐ ศาลนี้เปิดในวันจันทร์ที่ ๒ แห่งเดือนออกโตเบอร์ทุกปี แลปิดในเดือนเม การชำระความทุก ๆ วันนั้นเปิดศาลแต่เที่ยงจนบ่าย ๔ โมง ท่านตระลาการแต่งเครื่องยศสำหรับตำแหน่ง เข้าทางประตูด้านเหนือมีผู้คอยยอกขานเวลาเข้ามา คือมาแซลหรือดิปูตี คนที่อยู่ในห้องต้องยืนจนท่านตระลาการนั่ง แล้วจึงมีออฟพีศเซอร์ประกาศเปิดศาล เมื่อเวลาเปิดศาลนั้นประชุมเสเนตด้วย มีที่นั่งท่านเปรสิเดนต์ในช่องผนังยกสูงขึ้นไปข้างหน้า แลต่ำลงมาเปนที่สิเกรตาริแลเสมียนใหญ่ มีที่นั่งยกเปนชั้นบนขึ้นไป มีเสาเหล็กตั้งค้ำ บนที่ชั้นบนนั้นมีรปวอชชิงตันอยู่ด้วย ที่เปรสิเดนต์นั้นอยู่กลางสุดกลาง มีโต๊ะเขียนหนังสือที่นั่งเสเนต ๖๔ ที่ ในมุขด้านนี้มีห้องต่าง ๆ หลายห้อง คือห้องเปนที่ไว้เครื่องยศท่านตระลาการใหญ่ แลห้องเสมียนใหญ่ในพวกท่านตระลาการใหญ่ แลห้องมาแซล แลมีทางเปนห้อง ๆ เปนระยะไปหลายห้อง แลห้องสำหรับยอกโทรเลขเปนของราชการด้วย แลมีทั้งเตเลโฟนด้วย มีบันไดใหญ่อยู่ด้านตวันออกนี้ห้อง ๑ เปนทางขึ้นไปชั้นบน ซึ่งเปนที่เข้าในกาลาริที่พวกหญิงครอยครัวของสิเนเตอร์แลพวกดิโปลมาติกฟังปริกษาราชการ บันไดนี้ทำด้วยศิลาอ่อนขัดอย่างงามทีเดียว ที่เสามีลายทองเหลืองข้างบน ทางขึ้นจากพื้นล่างขึ้นมาเปนคั่นบันไดศิลาอ่อนสีขาว ๑๖ คั่นถึงลานที่ ๑ แล้วเปน

บันไดแยกขึ้น ๒ ทาง ๆ ละ ๑๘ คั่น เพดานห้องบันไดนี้เปนกระจก เพื่อจะได้แสงว่าง มีกรอบเหล็กไปต่อกับลายศิลา ที่หน้าบันไดลงไปมีช่องตั้งรูปศิลา เปนรูปนักปราชญ์โบราณรูป ๑ ที่ผนังด้านตวันออกตรงบันไดชั้นที่ ๑ ขึ้นไป มีรูปเขียนสีน้ำมีเปนรูปครั้งเปอริชนะอังกฤษที่ตำบลใกล้ปูตอินเบทะเลสายเอริ เมื่อวันที่ ๑๐ เดือนเซบเตมเบอร์ ปี ๑๘๑๓ รูปนี้ทำเมื่อปี ๑๘๗๓ เปนราคา ๒๕๐๐๐ เหรียญ

ทางเข้าในตอนด้านเหนือแห่งแคบีตอลนี้ มีทางเข้าขากลานข้างออกอีกทางหนึ่ง มีประตูทองเหลืองเหมือนทางกลาง ประตูนี้ทำเมื่อปี ๑๘๖๘ สูง ๑๔ ฟีตครึ่งกว้าง ๙ ฟีตครึ่งหนัก ๑๔๐๐๐ ปอนด์ ทำเสร็จสิ้นเปนราคา ๕๖๔๙๔ เหรียญ ยานนั้นขึ้นเปน ๘ ห้องเปนเรื่องราวอเมริกันต่าง ๆ เหมือนประตูก่อนนั้น ประตูนี้เปนทางเข้าตรงไปถึงห้องสีเนต มีห้องสำหรับผู้ที่จะจดหนังสือพิมพ์ในการที่ปรึกษา แลมีห้องสำหรับไปรษณีย์ของสีเนตเอง ห้องไปรษณีย์นี้ประดับด้วยศิลาอ่อนงามดี แลมีออฟฟีศของเซอรเยนต์แอตอามแห่งสีเนต แลห้องพักของพวกสีเนตตกแต่งงาม ยาวประมาณ ๖๐ ฟีตแบ่งเปนโค้ง ๒ ช่อง เปน ๔ ตอน พื้นปูพรมม่านแพร เครื่องตั้งทำด้วยไม้กุหลาย มีบันไดทองเหลืองขึ้นทางหน้านี้ด้วย แลมีห้องสำหรับไวซ์เปรสิเดนต์พร้อมห้องกลางในตอนด้านเหนือแห่งแคบีตอลนี้ เปนห้องประชุมสีเนตปรึกษาราชการ ห้องนี้ประดับประดางาม สีเนตได้ประชุมในห้องนี้เปนครั้งแรก

ในวันที่ ๔ เดือนเยนนุอารีย์ ๑๘๕๙ ห้องนี้มีทางเข้า ๕๐ ทาง คือด้านใต้ แลด้านตวันออกตวันตกด้านละทางด้านเหนือ ๒ ทาง ห้องนี้ยาว ๑๑๓ ฟีต ๓ นิ้ว กว้าง ๘๐ ฟีต ๙ นิ้ว สง ๓๖ ฟีต คิดรวมที่พื้นเปนที่ ๙๑๓๖ สแควฟีต ที่ซึ่งจัดเปนที่ปรึกษาราชการนั้นโดยยาว ๘๓ ฟีต กว้าง ๕๑ ฟีต มีห้องเก็บเสื้อชั้นนอกของพวกสิเนต ในด้านตวันออกตวันตกแลด้านใต้ โดยรอบห้องนี้มีกาลารียักเปนหิ้งสูงขึ้นไปทั้ง ๕ ด้าน มีที่คนนั่งบนกาลารีนี้ ๑๒๐๐ ที่ มีประตูเข้าออกข้างหลัง ทางชั้นบนพื้นที่ ๒ ในกาลารีนี้ ด้านเหนือตรงเก้าอี้ที่นั่งท่านเปรสิเดนต์แห่งสิเนตขึ้นไปเปนที่สำหรับพวกที่จดไปลงหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ มีที่นั่ง ๔๐ ที่มีโต๊ะเขียนหนังสือด้วย ตรงที่พวกจดหนังสือพิมพ์ข้าม เปนที่พวกดิโปลมาติกนั่ง ด้านตวันออกเปนที่หญิงหรือชายที่พวกสิเนตได้พามา หรือญาติวงศของพวกเสเนตนั่ง ด้านตวันตกเปนที่ผู้ชายนั่ง ยนกาลารีนี้สำหรับผู้มานั่งฟังปรึกษาการในที่ประชุมนั้น มีโต๊ะเขียนหนังสือสำหรับพวกเสเนตเตอสเตตส์ละ ๒ โต๊ะ ทำด้วยไม้มะโฮกินี ที่นั่งท่านเปรสิเดนต์นั้นมีพื้นยกสูงขึ้นไป ทำด้วยไม้มะโฮกินีเหมือนกัน มีโต๊ะเขียนหนังสือข้างหน้า แลมีโต๊ะเขียนหนังสือสำหรับสิเครตริแห่งสิเนตริยิสเลติฟ ชิฟแลมินิตเคลิก เรียงกัน ข้างหน้าเปรสิเดนต์ออกมา แลมีโต๊ะสำหรับผู้สำหรับจดข้อความไปลงพิมพ์ทางราชการข้างหน้าโต๊ะท่านเหล่านั้นออกไป เซอร์เยนต์แอตอามแลผู้รักษาประตูนั่งที่ยก

พื้น ๒ ข้างท่านเปรสิเดนต์ พื้นที่นั่งปรึกษานั้นยกข้างหลังสูงกว่าแถวหน้า เป่นลำดับไปประมาณชั้นละ ๓ นิ้ว เพื่อจะให้คนข้างหลังแลไปได้ถนัดไม่บังกัน พื้นล่างมีทางลงเดิรแลกลั่นสติมเข้ามาทำให้อุ่นแลให้เย็น ในระดูหนาวเขัดสติมให้อากาศอุ่นประมาณ ๖๘ ถึง ๗๐ ดีกรี ในระดูร้อนปรอทต่ำกว่าข้างนอกแต่ ๘ ถึง ๑๐ ดีกรี พื้นผนังแลเพดานเปนลวดลายต่าง ๆ งามดี เวลากลางวันแสงสว่างลงมาทางเพดานเพราะเปนกระจกสีต่าง ๆ เวลากลางคืนจุดไฟแกสเหนือเพดาน แสงไฟส่องลงมาตามเพดานกระจกนั้น ในพื้นที่ปรึกษานี้ยอมให้คนเข้าไปดูแต่เวลาที่ไม่ได้ประชุม เวลาที่ประชุมนั้นโดยปรกติมักประชุมตั้งแต่เวลาเที่ยงทุกวันยกแต่วันอาทิตย์ แต่เปลี่ยนแปลงได้ตามแต่จะกำหนด ผู้ที่จะเข้าไปดูได้นั้นต้องมีลายเซ็นจากท่านเสเนตจึงจะเข้าได้ เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมาดูในห้องนี้ เปนเวลาที่เสเนตหาได้ประชุมไม่ จึงได้ดูแต่ห้องเปล่า นอกห้องนี้ออกมาด้านเหนือห้องใหญ่อีกห้องหนึ่ง เรียกห้องศิลาอ่อนหรือห้องเสเนตพักยาว ๓๘ ฟีต กว้าง ๒๑ ฟีตครึ่ง สูง ๑๙ ฟีตครึ่ง ห้องนี้งดงามมาก มีเสาศิลาอิตาเลียน ๔ เสา เปนศิลาทั้งแท่งสีขาว ผนังประดับด้วยศิลาอ่อนขัดเปนเงางาม เชิงผนังเปนขอบทำด้วยศิลาอ่อนทั้งสิ้น แลเปนกระจกเงาตามพื้นผนังงามดี ในผนังด้านตวันออกตวันตกทั้ง ๒ ด้าน มีช่องตั้งรูปหัวหน้าพวกอินเดียนทำด้วยศิลาอ่อนทั้งสองข้าง พื้นนั้นประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีต่าง ๆ เปนลายงามดี ห้องนี้ตกแต่งงามนัก ในด้านตวันออกนั้น

มีรูปทองเหลืองเปนรูปท่านอายราห์ม ลิงคอลน์ ซึ่งเปนเปรสิเดนต์ยูไนติดสเตตส์แต่ปี ๑๘๖๑ ขนถึงปี ๑๘๖๕ เปนรูปครึ่งตัว ต่อห้องนี้ไปเปนห้องท่านเปรสิเดนต์ สำหรับท่านผู้เปนเปรสิเดนต์แห่งยไนติสเตตส์มาที่แคปิตอลนี้ ห้องนี้ไม่ใคร่จะได้ใช้นัก ชั่วแต่วันที่สุดแห่งการประชุมคองเกรสครั้งเดียว ในเวลานั้นท่านเปรสิเดนต์แลสิเครตริของท่านแลพวกแคบิเนสมินิสเตอรมานั่งประชุมลงชื่อการต่าง ๆ ที่ปรึกษาตกลงกันนั้น ห้องนี้ประดับประดาเอาแบบอย่างห้องท้องพระโรงน้อยที่วาติคันในเมืองโรมผนังเปนลายสีน้ำมันมีรูปที่เปรสิเดนต์แลแคบิเนตครั้งที่ ๑ ที่เป่นคนแรกแลมิตราของเสเนตด้วย แลมีลวดลายล้วนหมายของสำคัญต่าง ๆ หลายสิ่ง มีโคมกิ่งติดผนังแลแขวนกลางงามดีแลเครื่องตกแต่งทั้งปวงล้วนงดงามทั้งสิ้น ล้วนเปนลายปนทองงามเรียบร้อยยิ่งนัก

มีห้องต่าง ๆ คือห้องร่างหนังสือเปนต้น แลห้องเขียนคำสั่งห้องเสมียนใหญ่เสมียนรอง แลห้องออฟพีศต่าง ๆ หลายห้อง มีทั้งลิฟต์ขึ้นชั้นบนด้วย

ด้านตวันตกมีบันไดใหญ่ขึ้นไปอีกทางหนึ่ง เปนบันไดศิลาขาวขึ้นไปถึงที่เยนเตอลเมนกาลารี ที่นี่เปนศิลาอ่อนขัดเปนเงางาม ทั้งที่คั่นแลราวทั้งปวง ทำนองคล้ายกับด้านตวันออก สเตชที่ตั้งหน้าบันไดเหมือนด้านตวันออกนั้น เปนรูปเปรสิเดนต์คองเกรสที่ ๑ ทำด้วย

ศิลาอ่อนเปนราคา ๕๕๐๐ เหรียญ รูปเขียนติดที่ยันไดอย่างด้านตวันออก
นั้น ด้านนี้เปนรูปครั้งรยกัยเมกซิโกเมื่อปี ๑๘๔๗ เปนราคา ๒๐๐๐
เหรียญ ครั้นตอนเหนือแห่งแคบีตอลนี้ตลอดแล้ว จึงเดิรมาตาม
ทางกลาง เข้าในตอนกลางไปเข้าตอนใต้แห่งแคบีตอลนั้น มีห้อง
ไว้รูปวัดในเมืองกริกเหมือนด้านเหนือ มียันไดเล็กอยู่ริมห้องนี้ตรงเข้า
ไปเลี้ยวขวามือเปนห้องไว้หนังสือราชการ เรืองราวข้อความต่าง ๆ ที่
เกี่ยวข้องในเฮาส์ออฟริเปรเซนเตติฟ เลี้ยวซ้ายเปนที่เก็บกระดาษเครื่อง
เขียนหนังสือของเฮาส์ออฟริเบ่รเซนเตติฟ ห้องทั้งสองนี้เปนห้องโค้ง
อ้อมหุ้มห้องใหญ่กลมที่อยู่กลางทางตรงเข้าไป แต่ในห้องที่เก็บเครื่อง
เขียนหนังสือนี้ มีห้องเล็กต่อออกไปเปนห้องทำธระในการที่จะใช้เงิน
ทองต่าง ๆ ในเฮาส์ด้วย ในห้องนี้เมื่อเฮาส์ออฟริเปรเซนเตติฟ ยัง
ประชุมกันที่ห้องกลมกลาง ตอนนี้เปนที่เมื่อยอนกวินซีอาดัมส์ตกจาก
ที่นั่งในเฮาส์ แล้วได้ยกมาพักในห้องนี้เมื่อวันที่ ๒๓ เดือนแฟบรุอารีย์
คฤศตศักราช ๑๘๔๘ แลได้ถึงแก่กรรมในห้องนี้ภายหลังวันนั้น ๒ วัน
มีรูปท่านครึ่งตัวทำด้วยศิลาตั้งไว้ด้วย

ทางตรงเข้าไปนั้น ถึงห้องใหญ่ซึ่งเรียกว่านาซันแนลสเตชูอารีฮอล
ห้องนี้งามดี เดิมใช้เปนห้องสำหรับประชุมพวกริเปรเซนเตติฟ คองเกรส
ปรึกษาการ ทำอย่างกริก ในห้องนี้เปนรปกลมอย่างพระจันทร์ครึ่งซีก
แต่ด้านตัดครึ่งนั้นมีที่ออกไปอีกหาเปนวงไม่ ด้านตัดแห่งวงนั้นกว้าง

๙๖ ฟีต มีเสาค้ำโดยรอบสูงถึงเพดานประมาณ ๓๕ ฟีต ที่กลางห้องเจาะเปนโคมขึ้นไปสงแต่พื้นประมาณ ๕๗ ฟีต ผนังล้วนประดับศิลาอ่อน พื้นก็ปูศิลาอ่อน ที่โคมกลางนั้นเปนทางลมเข้าออก แลเปนที่จุดไฟด้วย มีรูปฟริดัมทำด้วยปูนอยู่กลาง มีนาฬิกาศิลาตั้งอยู่เรือนหนึ่ง แลมีรูปผู้มีชื่อเสียงทั้งปวงตั้งอยู่เปนอันมาก ในห้องนี้เมื่อย้ายที่ปรึกษาราชการไปที่ห้องใหญ่เมื่อปี ๑๘๕๗ แล้วห้องนี้ก็ว่างเปล่าอยู่ ครั้นปี ๑๘๖๔ คองเกรสได้ปรึกษาเห็นพร้อมกัน จึงได้อนุญาตให้ท่านเปรสิเดนต์แห่งยุไนติดสเตตส์ ให้ขอให้สเตตส์ทั้งปวงทำรูปศิลาหรือทองเหลือง ไม่ให้ยิ่งกว่าสเตตส์ละ ๒ รูป เปนรูปผู้ซึ่งเปนคนมีชื่อเสียงวิเศษซึ่งล่วงไปแล้วนั้น ตามที่มีมาในเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งรู้ทั่วกัน หรือผู้ที่ทำการทหารหรือพลเรือนวิเศษตามแต่สเตตส์นั้น ๆ จะเห็นควร ผู้ใดจะมีรูปไว้เปนที่ระลึกแห่งชาติของตน เมื่อรูปเหล่านั้นแล้วเสร็จจึงนำมาตั้งในที่นี้ สเตตส์ต่าง ๆ ได้ทำรูปมาตามจำนวนที่มีอยู่ในนั้นเปนอันมาก แลยังรูปต่าง ๆ นอกจากที่สเตตส์ทั้งปวงได้ทำมาก็อีกมาก ทั้งมีรูปเขียนต่าง ๆ บ้างในห้องนี้ ต่อห้องนี้เข้าไปถึงแคบีตอล ตอนใต้มีเฉลียงอยู่ที่ตรงทางออกไปนั้น เรียกเฉลียงด้านเหนือ แล้วเลี้ยวไปตามเฉลียงด้านตวันออกไปถึงบันไดใหญ่ด้านตวันออก เมื่อตรงไปถึงที่สุดด้านใต้เปนที่ยอกโทรเลขโดยทางราชการ สายโทรเลขนั้นทอดไปใต้ดิน ไปต่อกับออฟพีตด้านเหนือซึ่งเปนออฟพีตโทรเลขของสิเนต แลมีเฉลียงด้านตวันตกตรงไปถึงบันไดใหญ่ด้านตวันตกอีก

ทางหนึ่ง มีห้องต่าง ๆ อยู่โดยรอบหลายห้อง คือห้องสำหรับเฮาส์กอมมิตตีในการทหาร แขวนรูปย้อมแลที่สอนวิชาทหารของอเมริกันเปนอันมาก มีตู้ยืนยัญจุท้ายติดผนังอยู่ด้วย บันไดใหญ่ด้านตวันออกของเฮาส์ออฟริเปรเซนเตติฟนั้นขึ้นไปถึงกาลารีทั้งปวง กาลารีเหล่านี้เปนที่พวกดิโปลมาติก พวกหญิงชายญาติเพื่อนฝูงพวกริเปรเซนเตติฟแลพวกจดข้อความไปลงพิมพ์ทั้งปวง คล้ายที่เฮาส์ออฟสิเนเตอร์ดังที่ว่ามาแล้วนั้น บันไดใหญ่นี้ทำด้วยศิลาอ่อน ราวทองเหลือง คั่นบันไดเปนศิลาขาวใหญ่สูง รูปพรรณสัณฐานเหมือนกับด้านข้างเสะเนตเชมเบอร์ทุกอย่าง แต่รูปศิลาที่ตั้งในช่องหน้าบันไดลงไปนั้น เปนรูปเยฟเฟอสัน ทำด้วยศิลาในเมืองอิตาลีเปนราคา ๑๐๐๐๐ เหรียญ กับรูปเขียนที่ติดตรงบันไดขึ้นไปนั้น เปนรูปเมื่อเปรสิเดนต์ลิงคอลน์ เซนประกาศซึ่งยกพวกนิโกรให้พ้นจากทาสเมื่อวันที่ ๒๒ เดือนเซบเตมเบอร์ย ๑๘๖๒ เปนราคา ๒๕๐๐ เหรียญ

ในตอนใต้แห่งแคบีตอลนี้ มีทางเข้าแต่ลานข้างนอกด้านหน้าเหมือนกับตอนเหนือ แต่ยานประตูทองเหลืองนั้นหามีไม่ เหตุด้วยช่างผู้ที่ทำด้านตวันออกนั้นได้คิดอย่างพอได้รับคำสั่งให้ทำแล้วก็พอถึงแก่กรรมเสีย ศิษย์ของเขาได้คิดจะทำต่อไปแต่ยังหาได้ทำไม่ เมื่อเข้าประตูนี้แล้วมีทางตรงเข้าไป ทางนี้งามมีลวดลายเปนรูปเข้าสาลียาสูบแลอื่น ๆ พันกันไป มีเสาศิลา ๘ เสาเรียงเปนค่เข้าไปสองข้างทางนั้นมีห้องกอมมิตตีต่าง ๆ หลายห้อง ลวนตกแต่งด้วยลวดลายอันงามดี แลห้องผู้ที่สำหรับจดข้อความที่ปรึกษากัน ไปลงพิมพ์ ทั้งห้องพักแลห้องอื่น ๆ พร้อม

ที่ประชุมพวกริเปรเซนเตติฟปรึกษาราชการนั้นโดยยาว ๑๓๙ ฟีต กว้าง ๙๓ ฟีตสูง ๓๖ ฟีต แต่พื้นกลางที่เปนที่ปรึกษานั้น ยาว ๑๑๕ ฟีต กว้าง ๖๗ ฟีต โดยรอบนั้นเปนกาลารีนั่งได้ราว ๒๕๐๐ คน กาลารีนั้นด้านเหนือแลด้านตวันออกตวันตก เปนห้องโคลกรูมแลรีไตริงรูม ในพื้นที่ปรึกษานั้นตั้งโต๊ะเขียนหนังสือเก้าอี้ เปนที่พวกริเปรเซนเตติฟแลดีลีเกต จัดเปนวงครึ่งอย่างพระจันทร์ครึ่งซีก โดยรอยหันหน้าเข้ามายังที่นั่งสยีกเกอ ๆ นั้นยกพื้นสูงขึ้นไปประมาณ ๓ ฟีต มีโต๊ะเขียนหนังสือใหญ่ด้วย ข้างหน้าเปนโต๊ะเสมียนของที่ปรึกษา แลหน้าออกไปเปนโต๊ะพวกจดข้อความไปลงพิมพ์ทางราชการ ในห้องนี้ประดับด้วยศิลาอ่อนแลศิลาขาวงดงามดี มีนาฬิกาสำหรับเปนที่กำหนดเวลาด้วย ข้างตัวแห่งท่านสยีกเกอนั้น เปนที่ตั้งเครื่องยศสำหรับอำนาจในเวลาประชุม ถ้ามิใช่เวลาประชุมเครื่องยศนั้น เก็บไว้ที่ออฟพีศเซอร์เยนต์แอตอาม มีไม้อำนาจซึ่งมัดด้วยแผ่นเงินยอดเปนรูปพิภพเงินมีนกอินทรีอเมริกันอยู่ข้างบน แลมีรูปเยเนราลวอชชิงตันตั้งอยู่ริมเก้าอี้นั้นด้วย มีรูปภาพน้ำมันติดหลายรูปเปนรูปเรื่องราวต่าง ๆ เพดานเปนกระจกต่างสีมีโครงเหล็กยีดทองเปนลวดลายงาม มีไฟแกสข้างบนถึง ๑๕๐๐ ดวง ส่องแสงสว่างลงมาในเวลาประชุมกลางคืน มีช่องให้อากาศอ่อนแลเปิดให้อากาศเข้าออกข้างบน ในเวลาเมื่อไม่มีการประชุมปรึกษาแล้ว ผู้ที่จะไปดูเข้าดูในพื้นที่ปรึกษากันได้ ประตูเปิดอยู่เสมอ เวลาประชุมแต่เที่ยงไปเหมือนที่เสเนต

เมื่อเวลาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมาดู ที่กำลังประชุมปรึกษากันอยู่ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ขึ้นไปดูยนดิโปลมาติกกาลารี กำลังประกาศแลเถียงคัดค้านกันอยู่ พวกเมมเบอร์นั่งตามโต๊ะของตน ๆ มิกระดาดข้อความที่ปรึกษาทุกคน แต่ความเรียบร้อยนั้นดูหาสู้จะมินักไม่ สุบยุหริ่เคียวยากันกลุ้มไปทั้งนั้น แลเสียงดังแซ่ไป คนเข้าออกดพลุกพล่านอยู่โดยรอบ ห้องใหญ่นี้ มีห้องเก็บหนังสือซึ่งมีข้อความที่ต้องปรึกษาเถียงกันนั้น มีทั้งห้องท่านสยีกเกอของเฮาส์ออฟริเปรเซนเตติฟ ห้องเซอร์เยนต์แอตอาม ห้องเสมียนที่ลงพิมพ์การต่าง ๆ แลห้องจัดเก็บหนังสือต่าง ๆ มีบันไดใหญ่อยู่ด้านตวันตกนี้อีกอันหนึ่ง รูปพรรณสัณฐานแลสิ่งของที่ทำทั้งปวง เหมือนกับด้านตวันออกดังได้พรรนามาแล้วนั้น แต่รูปศิลาในช่องหน้าบันไดลงมานั้น เปนรูป บิ ซิ กิ เปนคนกล้าหาญชาวชิบบัวอศข้างเหนือแห่งสเตตส์ออฟมิสซิสซิปปี้ครึ่งตัว กับรูปเขียนที่หน้าบันไดขึ้นไปนั้น เปนรูปรถไฟแล่นข้ามภูเขารอกกี เมาน์เตนไปทางเมืองแซนฟรานซิสโก รูปนี้ทำเปนราคา ๒๐๐๐๐ เหรียญ แลมีห้องสำหรับกอมมิตติในการทหารเรือด้วย

ได้รับพระราชทานพรรณาถึงพื้นชั้นล่างตลอดแล้ว บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานพรรณาถึงชั้นที่ ๒ ต่อไป

ในตอนกลางแห่งแคบิ่ตอลด้านหลัง ตรงเฉลียงหน้าไลบรารี่ขึ้นไปนั้นเปนห้องเก็บของต่าง ๆ สำหรับไลบรารินั้น แลมีห้องว่างอยู่ ๔ ห้อง ทางยื่นไปด้านเหนือ ซึ่งจะไปต่อกับตอนเหนือนั้นมีห้องเครื่องจักร์

สำหรับจุดไฟฟ้าในแคบิ์ตอลนี้ มีห้องผู้จัดการไฟฟ้าอยู่ริมนั้น มีห้องไลบรารี่ของเสเนตอยู่บนนี้อีก ๓ ห้องต่อกัน แต่เปนห้องย่อม ๆ ทั้งนั้น เปนที่เก็บหนังสือราชการต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์เพื่อใช้การทั้ง ๒ เฮาส์ คือหนังสือเรื่องราวต่าง ๆ แลข้อที่เถียงกันทั้งปวง แลการที่ยกย่องเมมเบอร์ผู้ที่เข้าทั้งข้อบังคับกฎหมายที่ตั้งขึ้นใหม่ ริโปตของศาลใหญ่ สมุดกฎหมายแลข้อความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในราชการ แลหนังสือพิมพ์ที่มีข้อความสำคัญ คัดไว้เปนจำนวนหนังสือประมาณ ๒๕๐๐๐ เล่ม

ในตอนเหนือแห่งแคบิ์ตอลหรือเรียกว่าตอนข้างเสเนตนั้น มีห้องที่เก็บหนังสือข้อความต่าง ๆ ของเสเนต คือข้อความที่กล่าวขอแลข้อกฎหมายริโปตแลหนังสือราชการต่าง ๆ อีก ๔ ห้อง ซึ่งเปนหนังสือที่พิมพ์โดยคำสั่งของคองเกรส มีห้องกอมมิตตีในการพลเรือนด้วย แลทางบันไดใหญ่ทั้งปวง แลบันไดเล็กขึ้นมาชั้นนี้ตามที่พรรณามาแล้ว กาลารีที่พังประชุมปรึกษานั้น ก็นับเข้าในชั้นนี้ดังได้พรรณามาแล้วนั้น มีห้องผู้หญิงพักแลห้องพักใหญ่มีรูปต่าง ๆ ตั้งข้างติดข้างเปนอันมาก แลห้องกอมมิตตีต่าง ๆ แลอื่น ๆ หลายห้อง แต่ห้องทั้งปวงในพื้นชั้นนี้เปนห้องเล็ก ๆ ทั้งสิ้น เพราะที่เปนห้องใหญ่นั้นเพดานสูงทลุขึ้นมาถึงเพดานชั้นนี้เสียด้วย มีห้องพวกหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ห้องหนึ่ง มีลิฟต์ขึ้นถึงพื้นชั้นนี้ด้วย แลมีทางโทรเลขมาต่อสำหรับพวกขดหนังสือพิมพ์ใช้ด้วย

ในตอนกลางแห่งแคบิ์ตอล ทางต่อไปทางด้านใต้นั้น มีห้องเก็บของเครื่องใช้ต่าง ๆ ของไลบรารีแห่งเฮาส์นี้ ๒ ห้อง แลติดต่อกับห้องเก็บข้อความต่าง ๆ อีกห้องหนึ่ง.

ตอนด้านใต้แห่งแคบิตอล หริือเรียกว่าตอนเฮาส์ออฟริเปรเซนเตติฟนั้น มิทางยันไดใหญ่ขึ้นตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น มิทางเปนเฉลียงจากยันไดนี้ไปออกกาลาริแลห้องหญิงพักทั้งปวง กาลาริเหล่านั้นคือที่ได้ว่ามาแต่ก่อนนั้นแล้ว มิไลบราริสำหรับเฮาส์ออฟริเปรเซนเตติฟอยู่ตรงทางด้านเหนือ ที่จะไปต่อกับตอนกลางนั้น ในไลบราริมีสมุดต่าง ๆ ประมาณ ๑๕๐๐๐ เล่ม มิทางขึ้นติดต่อกับห้องที่ประชุมปริกษาราชการแลกอมมิตติของไลบราริ มิทางออกไปที่กาลาริในห้องเก็บรูปศิลาต่าง ๆ ด้วย มิห้องเล็กเก็บสมุดที่สุดกาลาริอีกด้านละห้อง หนังสือเหล่านี้เปนหนังสือสำคัญต่าง ๆ เหมือนทางด้านข้างเสเนตนั้น แล มิห้องสำหรับกอมมิตติต่าง ๆ เหมือนข้างเสเนตอีกด้วย ห้องกอมมิตติเหล่านี้ตกแต่งต่างกันตามสมควร มิห้องสำหรับพวกหนังสือพิมพ์ซึ่งสำหรับพวกที่มาขดข้อความได้มาพักเขียนในห้องนี้ แลออฟพีศโทรเลขในการที่จะส่งหนังสือพิมพ์ ออฟพีศเบิดแต่เวลาคองเกรสประชุม มีสายโทรเลขไปติดต่อออฟพีศต่าง ๆ ที่ออกไปทั่วยุไนติสเตตส์ แลไปต่อออฟพีศด้านเสเนตด้วย ทางยันไดใหญ่ด้านตวันตกขึ้นข้างบนด้วยเหมือนกัน

บัดนี้ขอพระราชทานพรรณาถึงชั้นล่าง ใต้ชั้นที่ ๑ ลงไปอีกชั้นหนึ่ง ในชั้นนี้ตอนด้านเหนือทางเสเนตนั้น มิยันไดใหญ่ลงทั้งสองด้านคือด้านตวันตกด้านตวันออก แลมิยันไดเล็กลงทางด้านเหนืออีกสองทาง มีห้องต่าง ๆ คือห้องกอมมิตติต่าง ๆ ห้องกอมมิตติทั้งปวงนี้ตกแต่ง

ต่าง ๆ กันตามตำแหน่ง มีที่เปิดทางลมเดิรข้างล่างแลทางลิฟต์ลงมา ที่ชั้นนี้ด้วย แลมีห้องใหญ่ซึ่งตกแต่งงามอยู่ห้อง ๑ แขวนรูปต่าง ๆ ด้วย ห้องเก็บม้วนกระดาดแลอื่น ๆ แลเฉลียงไปถึงกันโดยรอบ

ที่ซึ่งต่อมาจากตอนเหนือมาตอนกลางนั้น มีห้องที่ปรึกษาการต่าง ๆ ของศาลใหญ่แห่งยุไนติดสเตตส์ ๓ ห้อง แลห้องอาบน้ำพวกสิเนต แลห้องเก็บของเครื่องใช้ของศาลใหญ่ มีบันไดลงมา ใต้พื้นศาลใหญ่นั้นเปนไลบรารีของศาลใหญ่ เปิดทุกวันยกแต่วันอาทิตย์ เหมือนกับไลบรารีใหญ่สำหรับยุไนติดสเตตส์นั้น ไลบรารีนี้เรียกว่าไลบรารีสำหรับกฎหมาย ห้องนี้เปนวงพระจันทร์ครึ่งซีกอย่างชั้นล่างที่เปนศาลใหญ่นั้น มีกฎหมายอเมริกันแลกฎหมายของนานาประเทศทั้งปวงเปนอันมาก

ในตอนกลางแห่งแคปิตอลนั้น ในวงกลมมีทางออกได้เข้าได้ มีเสา ๔๐ เสาค้ำพื้นแลอะไรต่าง ๆ ภายในห้องนี้เปนที่ว่างเก็บของต่าง ๆ ทำด้วยเหล็กทั้งสิ้น รวมเหล็กหนักถึง ๘๐๐๙๒๐๐ ปอนด์ มีห้องของหัวหน้าผู้รักษาแคปิตอลคือนายโปลิศสำหรับแคปิตอล ห้องก๊าดรูปหรือที่ขังคนบางคราว มีบันไดลงมาชั้นนี้แลลงชั้นล่างต่อไปอีก มีทางเข้าด้านหลังด้วย แลห้องเสเนตกอมมิตติต่าง ๆ อยู่ในตอนนี้ก็มีบ้าง แลมีทั้งห้องเก็บของใช้ต่าง ๆ ด้วย แลพวกกอมมิตติในเฮาส์ออฟริเปรเซนเตติฟมาอยู่ในตอนนี้ก็มีบ้าง แลมีทั้งห้องเก็บเงินต่าง ๆ แลตัวอย่างเครื่องวัดเครื่องตวงเครื่องชั่งทั้งปวงด้วยในตอนกลางนี้

ตอนทิศใต้ของตอนกลาง ซึ่งจะไปต่อกับตอนข้างใต้นั้น มีทางตรงไปเปนช่องเล็ก มีออฟพีศของผู้ว่าการจัดการหนังสือข้อความต่าง ๆ ของเฮาส์ออฟริเปรเซนเตติฟ แลออฟพีศการไปรษณีย์ซึ่งแยกมา แลมีทางไปต่อกับตอนด้านใต้ต่อไป

ตอนทิศใต้แห่งแคยีตอลชั้นนี้ ที่กลางมีทางเปนช่องตรงไปออกด้านใต้ที่สุดเปนทางตรงเปนช่องไป ยาวถึง ๑๔๓ พีตกว้าง ๒๕ พีต มีเสาศิลาค้ำ ๒ ข้างตลอดทางไป ปลายเสาเปนรูปพรรณไม้เข้าโภชแลยาสูบพันกันไป ผนังเขียนลายศิลา พื้นเปนกระเบื้องเคลือบสี เครื่องรอกแลอะไรต่าง ๆ ทำด้วยเหล็กทั้งสิ้น มีห้องสำหรับรับพระราชทานอาหารอยู่ต้นทางซ้ายมือออกมา คนทั้งปวงเข้าไปซื้อรับพระราชทานได้ แลห้องกอมมิตตีต่าง ๆ ในเฮาส์ออฟริเปรเซนเตติฟในนี้ก็มีเหมือนกัน บางห้องมีรูปอินเดียนเปนอันมาก บางห้องตกแต่งงามประหลาทกว่าทุกแห่ง ห้องกอมมิตตีทั้งปวงนี้ตกแต่งต่างกันตามสมควร มีห้องอาบน้ำใหญ่สำหรับพวกในเฮาส์ออฟริเปรเซนเตติฟอาย มีที่อาบน้ำ ๘ ที่ ทำด้วยศิลา ๔ ที่ มีบันไดขึ้นชั้นบนเท่ากับตอนข้างเสเนต มีห้องเก็บน้ำแขงไว้กุญแจต่าง ๆ ด้วย มีทางเข้าด้านหน้าอีกทางหนึ่งเหมือนกัน แลมีออฟพีศไปรษณีย์ของเฮาส์ มีหีบรับหนังสือของเมมเบอร์แลออฟพีศเซอร์ของเฮาส์ทุกคน แลห้องของผู้จดหนังสือข้อความไปลงพิมพ์ทางราชการห้องผู้รักษาประตู ห้องผู้เก็บหนังสือพิมพ์นั้น เปนที่พวกเมมเบอร์

รับหนังสือพิมพ์ไป เพราะเมมเบอร์ทุกคนได้อนุญาตเงินคน ๑ ปีละ ๑๒๕
เหรียญ เปนค่าหนังสือพิมพ์แลกระดาษเครื่องเขียนหนังสือต่าง ๆ ที่
ต้องใช้ แลมีทั้งอินเดกซ์ของหนังสือราชการในข้อความต่าง ๆ ทั้งปวง
ด้วย แลมีห้องเสมียนสำหรับจดข้อความต่าง ๆ ที่เปนผู้จัดส่งข้อความ
ต่าง ๆ ที่ลงพิมพ์ไปตามตึกราชทูตต่างประเทศทั้งปวง มีลงไปยังห้อง
ที่ ๆ เย็ดลมเดิร แลทำให้อากาศร้อนเหมือนด้านโน้นนั้น มีทางท่อเหล็ก
ขึ้นไปถึงที่ประชุมแลทั่วไปในตอนนี้ เปนทางถึง ๑๑ ไมล์สำหรับกลั่น
สติมไปในระดูหนาว แต่ระดูร้อนนั้นเดิมใช้น้ำแข็ง แต่บัดนี้คิดขึ้นใหม่
ดีกว่าใช้น้ำแข็งนั้น

ได้รับพระราชทานพรรณาถึงพื้นชั้นล่าง ต่ำจากชั้นที่ ๑ ลงมาแล้ว
นั้น บัดนี้ยังชั้นต่ำที่สุดอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งจะได้รับพระราชทานพรรณาต่อไป
ในพื้นชั้นนี้มีห้องที่ควรจะพรรณาอยู่นั้น คือตอนเหนือ ซึ่งเรียกว่าตอน
เสเนตนั้น ในที่สำหรับกลั่นไอร้อนเย็ดทางลมเย็นเดิรนั้น เย็ดให้คน
เข้าไปดูได้ด้วย เครื่องจักร์ที่ใช้นั้นมีพัด ๔ อัน หม้อน้ำ ๔ หม้อ เอนยิน
๓ เครื่อง สูบสติม ๒ อัน มีท่อไปยาวถึง ๑๘ ไมล์ มีเครื่องเก็บไอน้ำ
เครื่องหนึ่ง มีท่อรับลมลงมาจากหลังคา ๒ ท่อ แลมาจากริมโคมใหญ่
อีกท่อ ๑ ลมเข้าทางท่อเหล่านี้มาทางไกลถึง ๒๒๐ ฟีต แต่โดยแรงพัด
ที่ปากท่อชักลมเข้ามา มีเครื่องพัดลมเข้าไปตามท่อ ไปขึ้นที่พื้นในห้อง
ทั้งปวงนั้น ๆ ไอร้อนที่กลั่นขึ้นไปในเวลาระดูหนาวประมาณปรอท ๖๘
ถึง ๗๐ ดีกรี แลลมที่สูบไปในเวลาระดูร้อนทำให้ในห้องนั้นเย็นกว่า

อากาศที่แจ้งประมาณปรอท ๘ ถึง ๑๐ ดิกรีต่ำกว่าที่แจ้ง แต่ลมอากาศแลไอร้อนซึ่งกลั่นไปตามกาลารีอยู่สูง ไอตัวคนร้อนขึ้นไป ลมอากาศที่สูบขึ้นไปนั้นประมาณมินิตละ ๓๐๐๐๐ แลสติมประมาณ ๔๐๐๐๐ คูบิคฟีต เครื่องเหล่านี้เดิมคิดขึ้นโดยกับตันผู้หนึ่ง แลการสติมแก้ไขให้ดีขึ้นโดยอินยิเนียใหญ่ในเสเนตยุไนติดสเตตส์ผู้หนึ่ง ถ้าผู้ใดเข้าไปดูแล้วอินยิเนียผู้ประจำการจะได้ชี้แจงให้ฟัง

พื้นชั้นล่างที่สุดแห่งตอนกลางนั้น มีบันไดลงไปจากพื้นถัดขึ้นไปนั้น แลมีทางเข้าในพื้นนี้ต่างหากทางด้านหลัง ห้องต่าง ๆ ในนี้เปนที่ใช้การต่าง ๆ แต่ไม่สำคัญอันใด มีบางห้องที่ควรกล่าว คือห้องของผู้รักษาเครื่องจักร์นั้น มีหนังสือต่าง ๆ ที่เปนของคิดเครื่องจักร์นี้แต่ก่อน แลยังมีห้องเก็บตัวอย่างโมเดลต่าง ๆ ที่เปนของหิ่แคบิตอล เปนต้นว่าโมเดลขัวปลายเสา แลลวดลายต่าง ๆ ทั้งปวง ในใต้วงกลมใต้โคมนั้นเปนที่ว่างเปล่าอยู่ มีแต่รูปที่ระลึกของท่านวอชชิงตันอยู่รูปหนึ่งเท่านั้น เมื่อขณะคองเกรสได้ทรายข่าวอสัญกรรมของท่านเยเนราลวอชชิงตัน ในวันที่ ๒๔ ดิเซมเบอร์ บี ๑๗๙๙ ได้ปรึกษาตกลงในความเศร้าโศกอันนั้น จึงจะสร้างมอนุเมนต์ทำด้วยศิลาโดยยุไนติดสเตตส์ทั้งปวงไว้ในแคบิตอลของเมืองวอชชิงตันนี้ แลท่านเปรซิเดนต์ในครั้งนั้นได้รับอนุญาตให้มีหนังสือไปขอต่อภรรยาของท่านผู้ถึงอสัญกรรมนั้น เพื่อจะขอให้ยอมให้นำเอาศพท่านมาเก็บไว้ในที่ใต้แคบิตอลนี้ เพราะหนังสือของท่านเปรสิเดนต์นี้ มิสเซสวอชชิงตันจึงได้ตอบหนังสือมาเปนข้อความปฏิเสธไม่เห็นชอบด้วย

เพราะฉนั้นความประสงค์ของคองเกรสจึงหาตลอดไปไม่ การที่คิดจะทำอนุเมนต์สำหรับชาตินั้น จึงเลิกไป มีแต่ที่ระลึกอยู่เท่านั้น ในชั้นล่างที่สุดแห่งตอนใต้ ซึ่งเรียกว่าตอนเฮาส์ออฟริเปรเซนเตติฟนั้น มีบันไดลงไปจากพื้นถัดขึ้นมานั้นสองทาง มีห้องเครื่องจักร์กลั่นอากาศร้อนหนาวขึ้นไปเหมือนด้านเหนือนั้น เครื่องจักร์ทนมอินยิน ๓ เครื่อง ๆ หนึ่งสำหรับพัดลมขึ้นไปที่ห้องประชุมใหญ่ เครื่องหนึ่งสำหรับห้องกอมมิตตีต่าง ๆ แลตามทางทั้งปวง อีกเครื่องหนึ่งสำหรับพัดไอร้อนขึ้นไป มีพัด ๒ อันกว้าง ๑๔ แล ๑๘ ฟีตไดเมตเตอร์ พัดสติมร้อน ๒ อัน ๑๐ ฟีตไดเมตเตอร์ หม้อน้ำ ๕ หม้อมีถังน้ำลงมาจากหลังคา ๓ ใบ เครื่องสูบสติม ๒ อัน สำหรับสูบเข้าหม้อน้ำอันหนึ่ง สูบขึ้นบนถังน้ำอันหนึ่ง ท่อสติมที่ต่อไปนั้นยาวรวม ๓๐ ไมล์ อากาศร้อนหนาวเท่ากันกับที่เสเนต ใช้อากาศมินิตละ ๔๐๐๐ สติมไอร้อน ๕๐๐๐ คูบิคฟีต แลมีครัวไฟที่ทำของเลี้ยงในชั้นนี้ด้วย

เรื่องราวของแคปิตอลนี้ มีมาดังจะได้รับพระราชทานพรรณาต่อไป แคปิตอลนี้ ที่พื้นแผ่นดินซึ่งตั้งขึ้นนั้น ท่านเยเนราลวอชชิงตันเปนผู้ได้เลือก เห็นสมควรตามแผนที่เมืองวอชชิงตันนี้ แลที่นั้นได้ตกลงแน่ในปี ๑๗๙๑ มิสเตอร์อิลลิคอตต์ได้วางเส้นศูนย์กลางแลเส้นตวันตกตวันออกแห่งเมือง แล้วที่เส้นตัดผ่านกันนั้น แลเรือนที่อยู่ท่านเปรสิเดนต์ เปนที่ซึ่งจะตั้งเปนแคปิตอล การอันนี้ได้สำเร็จในเดือนมาช

ปี ๑๗๙๒ ท่านกอมมิสชันเนอจึงได้ลงหนังสือพิมพ์ในหัวเมืองต่าง ๆ ที่สำคัญ ๆ ในยุไนติดสเตตส์ ว่าถ้าผู้ใดทำแผนที่ตัวอย่างแคยีตอลนี้มา ถ้าได้ทำตามอย่างของผู้ใดจะให้เปนรางวัล เปนเงิน ๕๐๐ เหรียญ หรือเหรียญที่ระลึกเปนรางวัลในการอันนี้ เยฟเฟอสันได้เอาเปนธระมาก เมื่อครั้งท่านยังอยู่ในประเทศยุโรป ท่านได้เก็บรวบรวมตัวอย่างรูปด้านหน้าตึกที่สำคัญต่าง ๆ นำมาขัดตรวจดู ได้ตัดสินตกลงในขณะนั้นว่ารูปที่จะสร้างแคยีตอลนั้น จะต้องเอาอย่างแบบของเก่าโบราณมาทำ แลเรือนท่านเปรสิเดนต์นั้นจะทำเปนอย่างใหม่ เมื่อหนังสือพิมพ์ที่ท่านคอมมิสชันเนอร์ได้ออกแพร่หลายไปแล้ว มีผู้ทำแผนที่แลตัวอย่างมาเสนอเปนอันมาก แต่ยังหาตกลงเปนจะเอาอย่างของผู้ใดไม่ แต่แผนที่ตัวอย่างซึ่งดอกเตอร์วิลเลียม ทอนตัน ชาวเมืองสเตตส์ เปนสิลเวเนียนั้น แก้ไขบ้างตามสมควร แลแก้ไขให้ดีขึ้นโดยผู้อื่นบ้าง เปนที่ใช้ได้ถูกต้องแก่ความชอบใจของท่านเยเนราลวอชชิงตัน แล้วให้ยกการนั้นมอบให้แก่สติเฟนฮาลเลต์ เปนชาวฝรั่งเศสให้เปนผู้ทำการอันนี้ ครั้นวันที่ ๑๘ เดือนเซบเตมเบอร์ปี ๑๗๙๓ ได้ตั้งการวางศิลาก่อฤกษ์ที่มุมด้านตวันออกเฉียงใต้แห่งตึกนี้ โดยท่านเยเนราลวอชชิงตัน แลทั้งผู้ที่มีชื่อเสียงทั้งปวง พวกฟรีเมซันในหัวเมืองโดยรอบ หมู่ทหารแลฝูงพลเมืองเปนอันมาก มีแผ่นเงินจารึกบัญชุในโพรงศิลานั้น เปนความในภาษาอังกฤษแปลได้ความดังนี้

" แผ่นศิลามุมแห่งทิศตวันออกเฉียงใต้ แห่งแคบิตอล ของยุไนติดสเตตส์แห่งอเมริกาในกรุงวอชชิงตันนี้ ได้ฝังในวันที่ ๑๘ แห่งเดือนเซปเตมเบอร์ ๑๗๙๓ เปนปีที่ ๑๗ ตั้งแต่อเมริกันเปนเอกราชมา เปนปีที่ ๑ ในคราวที่ ๒ แห่งตำแหน่งเปรสิเดนซีของยอชวอชชิงตัน ผู้ซึ่งมีความดีในการรักษาปกครองบ้านเมือง ภายในของท่านเปนการแพร่หลาย เปนประโยชน์เสมอกับความกล้าหาญแลสติปัญญาในการทหาร เปนประโยชน์ในความอิศระภาพของบ้านเมือง แลในปีศักราชเมซันริ ๕๗๙๓ โดยท่านเปรสิเดนต์แห่งยุไนติดสเตตส์ในที่ประชุมพร้อมด้วยพวกแกรนด์ริลอดญ์แห่งเมืองเมริแลนด์ ทั้งพวกลอดญ์ทั้งหลายเปนอันมาก ซึ่งอยู่ในความปกครอง แลทั้งลอดญ์ที่ ๒๒ ตั้งแต่เมืองอาเล็กแซนเดริย ในเวอยิเนีย ทอมมัส ยอนสัน เดวิด สตอกแลดาเนียล คารอลล์ ผู้เปนกอมมิสชันเนอทั้ง ๓ โยเสฟ คลาก ร. ว. ค. ม. ป. ต. เยมส์โฮเบน แล สติเฟ่นฮอลเลก เปนนายงารช่างก่อ คอลิน วิลเลียมส์สัน ม. เมซัน."

เมื่อได้วางศิลาฤกษ์นี้แล้ว ท่านแกรนด์ มาสเตอร์ ป. ต. คือ โยเสฟคลาก ได้กล่าวคำสยีชในเวลาเมื่อทหารยืนให้ญ่ยิงยืนสลุตอยู่นั้น การพิธีนั้นได้สำเร็จ ในที่สุดได้มีการร้องเพลงอ้อนวอน แลเพลงสำหรับเกียรติยศแลยิงยืนสลุต ๑๕ นัด

ท่านเปรสิเดนต์ในเวลานั้น แต่งตัวมีผ้าห้อยข้างหน้าแลเครื่องเต็มยศของพวกเมซันนั้น มีสังวาลพาดย่าทำด้วยงาสำหรับยศ แลสังวาลนี้ยังเก็บไว้เป็นที่ระลึกอยู่ที่พวกลอดญ์ที่ ๙ ที่ยอซเตาน์

เมื่อการก่อฤกษ์นี้เสร็จแล้วได้มีการเลี้ยงในป้ากด้านตวันออกเป็นเสร็จการ

มุขด้านเหนือนั้นได้สำเร็จในปี ๑๘๐๐ จึงขัดเป็นที่ประชุมเสเนตด้านตวันตกเป็นเฮาส์ออฟริเปรเซนเตติฟ ด้านตวันออกเป็นมุขนั้น แลศาลใหญ่อยู่ชั้นล่างเป็นประชุมครั้งแรกในคราวนั้น ครั้นในปี ๑๘๐๑ พวกเฮาส์ได้ย้ายไปตั้งประชุมในปรำข้างด้านใต้ เป็นของใช้พอเวลาหนึ่งเท่านั้น ครั้นในปี ๑๘๐๕ จึงย้ายกลับมาที่ตอนเหนือในที่เดิม เมื่อปี ๑๘๐๓ ร.ห. แลตโรป ได้รับเป็นนายงารก่อแคปิตอลนี้ต่อไป ท่านผู้นี้ได้คิดแก้ไขเปลี่ยนแปลงที่ตอนบน แลพื้นแผ่นดินเป็นอันมาก ยกพื้นขึ้นให้สูงด้วย ในตอนด้านใต้นั้นแล้วสำเร็จใช้เป็นที่คองเกรสได้ในปี ๑๘๑๑ แต่ตอนกลางนั้นยังไม่แล้ว มีแต่ทางกั้นด้วยกระดานไม่ติดต่อกันในระหว่าง ๒ ตอนนี้เท่านั้น ครั้นเมื่อเกิดการรบในปี ๑๘๑๒ การก่อสร้างนั้นก็เป็นอันหยุดไปในคราวนั้น .ในปี ๑๘๑๔ ภายในตอนทั้งสอง

นั้นทำลายไปโดยพวกอังกฤษเผาเสีย ฝ่ายพวกคองเกรสในครั้งนั้น จึงมีการประชุมเมื่อวันที่ ๑๙ เดือนเซปเตมเบอร์ ๑๘๑๔ ในที่แห่งหนึ่ง ซึ่งเรียกกันว่าบลอกณ์เฌตต์โฮเตล ซึ่งอยู่ด้านตวันออกทิศทางแยก ซึ่งเดียวนี้เปนออฟฟิศไปรษณีย์ใหญ่นั้น แล้วภายหลังคองเกรสได้เริ่มประชุมในวันที่ ๑๘ ดิเซมเบอร์ ๑๘๑๕ ประชุมกันในตึกที่มุมด้านตวันออกเฉียงใต้ถนน เอ. แลถนนที่ ๑ ด้านตวันออกเฉียงเหนือ ตึกนั้นทำขึ้นโดยชาวเมืองวอชชิงตันสำหรับการนั้น คองเกรสได้ประชุมในที่นั้นจนกระทั่งทำการซ่อมแซมมุขตอนใต้แห่งแคปิตอลแล้วเสร็จในปี ๑๘๒๗ แลที่ตึกที่ประชุมกันครั้งนั้นเรียกกันว่าแคปิตอลเก่า แลได้ใช้เปนที่ขังนักโทษในคราวขบถเมื่อปี ๑๘๖๒—๑๘๖๕

ในปี ๑๘๑๕ นั้น คองเกรสได้ประชุมปรึกษาตกลงในการที่จะซ่อมแซมแคปิตอลนี้อีก การซ่อมแซมนั้นได้เริ่มลงมือทำโดยมิสเตอร แลตโรบ์ แล้วชานยุลพินช์ชาวเมืองบอสตันเปนผู้ทำต่อไป เริ่มทำตอนกลางคือที่วงกลมแลที่ไลบรารีในปี ๑๘๑๘ แล้วสำเร็จในปี ๑๘๒๗

ในปี ๑๘๑๘ นั้น ได้สร้างตึกพอใช้การ เปนที่สำหรับกอมมิตติคองเกรสกับแคปิตอล การทำแคปิตอลนั้น ตามแผนที่ของแลตโรบ์ ซึ่งแก้ไขบ้างเล็กน้อยนั้น ได้ทำพร้อมทั้งตัวตึกทั้งสิ้นแลทั้งลานแลพื้นแผ่นดินแล้วสำเร็จใน ๑๓ ปี เปนจำนวนเงินเสร็จทั้งที่แก้ไขซ่อมแซมแปลงแลอื่นๆ แลทั้งแก้ไขพื้นแผ่นดินเสร็จขนถึงปี ๑๘๕๑ เมื่อเริ่มเติมตอนสองข้างออกอีกนั้น เปนเงิน ๒๖๘๐๔๕๘ เหรียญ ๒๑ เซนต์ ในเดือน

เซบเตมเบอร์ปี ๑๘๕๐ คองเกรสได้ปรึกษายอมอนุญาตให้ต่อตอนสองข้างนั้นออกอีก มิสเตอรทอมมัส ยุ วอลเตอร์ เป่นช่างก่อมาจากไกราดคอเลชที่เมืองฟิลาเดลเฟีย ได้ยื่นแผนที่ตัวอย่างที่จะทำตอนสองข้างออกไปนั้นแต่ท่านเปรสิเดนต์ฟิลลมอในเดือนยูนปี ๑๘๕๑ ท่านเปรสิเดนต์เห็นชอบตามอย่างอันนั้น จึงได้มอบการให้มิสเตอรวอลเตอร์กระทำการอันนั้น ศิลาฤกษ์ที่มุมแห่งมุขตอนใต้นี้ได้วางในวันที่ ๔ เดือนยุไลปี ๑๘๕๑ มีข้อความจารึกบัญจุในแผ่นศิลา มีความแปลได้ความดังนี้

> "ในเวลาเช้าแห่งวันที่ ๑ ของปีที่ ๖๗ แห่งเวลานับแต่ประเทศอเมริกา อันรวมกันได้เป่นเอกราชขึ้นในกรุงวอชชิงตัน เป่นวันที่ ๔ แห่งเดือนยุไลปี ๑๘๕๑ ศิลานี้สมมุติเป่นศิลาฤกษ์ที่มุมแห่งมุขของแคปิตอลตามแบบแผนที่ซึ่งได้เห็นชอบโดยท่านเปรสิเดนต์ ในความเห็นชอบพร้อมกันแห่งที่ปรึกษาคองเกรสนี้ ได้วางโดยท่านมิลลาดฟิลมอเปรสิเดนต์แห่งยุไนติดสเตตส์ พร้อมด้วยแกรนด์มาสเตอรแห่งพวกเมซันนิคลอดจ์ทั้งหลาย ในที่ฉเพาะหน้าพวกเมมเบอร์ในคองเกรสเป่นอันมาก แลออฟฟิศเซอร์ในกรมซึ่งสิทธิ์ขาดในราชการทั้ง

หลายในอาณาเขตสเตตส์แลดิสตริกต์ แลออฟพีศเซอร์ทหารบกทหารเรือ แลหมู่ผู้มีอำนาจอันรวมกันของเมืองนี้แลเมืองที่ใกล้เคียง แลพวกพลเรือนทหารแลเมซันิคทั้งหลายเปนอันมาก ออฟพีศเซอร์ในสมิทโสเนียนอินสติตูชัน แลนาชันนัลอินสติตูต โปรเฟสเซอรแห่งคอเลชแลครูในโรงเรียนทั้งหลาย ในดิสตริกต์ออฟคอลัมเบียกับนักเรียนศิษย์ทั้งหลายทั้งใกล้แลไกลเปนอันมาก พร้อมทั้งผู้ที่ได้อยู่แลได้เห็นการวางศิลาฤกษ์แห่งแคปิตอลนี้ โดยท่านเปรสิเดนต์วอชชิงตันในวันที่ ๑๘ แห่งเดือนเซบเตมเบอร์ปี ๑๗๙๓ บ้างบางนาย

เพราะเหตุฉนั้นถ้าแต่นี้ต่อไปเมื่อหน้าโดยความประสงค์ของพระเปนเจ้า จะให้ตึกนี้ทำลายไปตลอดถึงราก แลรากนั้นจะทำลายขึ้นมาแลสิ่งที่ฝังไว้นี้จะปรากฏแก่ตามนุษย์ทั้งหลาย ๆ พึงทราบว่าในเวลาวันนี้แผ่นดินของอเมริกันอันรวมกันได้ตั้งอยู่โดยมั่นคง คือกฎหมายของบ้านเมืองยังตั้งอยู่เปนไปโดยไม่มีสิ้นสด แลด้วยรากเหง้าแห่งสิ่งซึ่งเปนประโยชน์แลความสง่างามทั้งปวงมีความเจริญกล้าแข็งขึ้นทุก ๆ วันในความรักใคร่

ของชนชาวอเมริกันหมู่ใหญ่อันนั้น แลชักนำให้เปนสิ่งสำราญแก่โลกมากขึ้นทุกที แลผู้ที่มาประชุมทั้งปวงนี้ ยรรดาซึ่งเปนผู้มีตำแหน่งการก็ดี ผู้หาตำแหน่งการมิได้ก็ดี ประกอบด้วยใจอ่อนน้อมระลึกถึงพระเดชพระคุณแห่งพระผู้มีอิศระภาพเปนเจ้า ในการที่พระองค์ได้โปรดประทานอำนาจแลความสุขแก่บ้านเมือง ผู้กล่าวอ้อนวอนทั้งหลายพร้อมกันในความซื่อสัตย์มั่นคง เพื่อจะให้สิ่งซึ่งบัญจุไว้นี้กับทั้งผนังแลช่องโค้งโคมแลหอคอย เสาแลที่ซึ่งก่อยนปลายเสาทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งจะสร้างขึ้นเหนือที่นี้ จงยั่งยืนอยู่เปนนิจกาลเทอญ

ขอพระผู้เปนอิศระภาพของอภิบาลรักษาประเทศอเมริกาอันรวมกัน

ดาเนียลเวบสเตอร์

ผู้ว่าการต่างประเทศแห่งยุไนติดสเตตส์ ”

แล้วท่านดาเนียลเวบสเตอร์ผู้กล่าวสยีชในวันนั้น เปนผู้เลิกการพิธีอันนี้

ในปี ๑๘๕๕ คองเกรสได้ปรึกษาเห็นพร้อมกัน ให้ยกโคมเก่าออกเสีย ทำโคมใหม่ด้วยเหล็กตามตัวอย่างของวอลเตอร์ผู้เปนช่างก่อนั้น

เพราะโคมเก่านั้นทำด้วยไม้ เมื่อคราวไฟไหม้ในปี ๑๘๕๑ นั้น เพลิงไหม้ภายใน หอสมุด คองเกรสทำลายไป โคมนี้เปนที่น่ากลัวอันตรายยิ่งนัก โคมใหม่ซึ่งทำด้วยเหล็กนี้ได้ทำเสร็จในปี ๑๘๖๕ ภายในโคมเก่านั้นเดิมประดับเปนลวดลายภายในกรอยเปนลายอาวุธต่าง ๆ ตามตัวอย่างวัดในเมืองโรม แต่ย่อมกว่าที่นั้น โคมในแคปิตอลนั้นกว้าง ๖๙ ฟีตไดเมตเตอร์สูง ๑๒๒ ฟีตครึ่ง ถึงช่องแสงสว่าง มีทางขึ้นไปยอดได้ แต่ทางขึ้นนั้นลำยากแลเปนที่น่ากลัวอันตรายด้วย มีหญิงผู้หนึ่งได้พลาดตกลงมาครั้งหนึ่งแล้ว แต่ตกลงไปถึงเพดานกระจก ๆ แตก แต่ค้างอยู่บนกรอย จึงหาตกลงไปถึงล่างไม่

การสร้างแคปิตอลนั้น ได้ทำต่อไปตลอดเวลารบพวกขบถในปี ๑๘๖๑-๑๘๖๕ ในวันที่ ๒๒ เดือนดิเซมเบอร์ปี ๑๘๖๓ ในเวลาเที่ยงได้ตั้งรูปสเตชูออฟฟรีดัมขึ้นที่เบื้องบนยอดโคมอันนี้ ในเวลานั้นได้ห้อยธงอเมริกันที่บนนั้น แลมีพลเมืองแลทหารประมาณ ๑๐๐๐ ได้ร้องสรรเสริญมีปีนใหญ่ยิ่งสลุต ๓๕ นัดที่ปากตวันออกแลที่ย่อมด้วย

ในห้องใหญ่ใหม่ ในตอนใต้ได้เปนที่พวกเฮาส์ออฟรีเปรเซนเตติฟประชุมในวันที่ ๑๖ ดิเซมเบอร์ปี ๑๘๕๗ แลในตอนเหนือได้เปนที่เสเนตประชุมในวันที่ ๔ เดือนเยนอารีปี ๑๘๕๙ แคปิตอลนี้ตั้งแต่ทำมาจนถึงในเวลานั้นเปนจำนวนเงินค่าตอนกลาง ๓,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญ ค่าโคม ๑,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญ ค่าต่อตอนสองข้าง คือตอนเหนือตอนใต้

นั้น ๘,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญ แลค่าการต่าง ๆ ทั้งปวงอีก ๑,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญ รวมทั้งสิ้นเปนจำนวนเงิน ๑๓,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญ

ในท้ายเรื่องที่พรรณามาในแคปิตอลแล้วนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลด้วยเรื่องราวของคองเกรสต่อไปบ้างพอสมควรดังได้ทรายเกล้า ฯ มาดังนี้ คือคองเกรสครั้งแรกนั้น เปย์ตอน แรนกอลฟ์ ชาวเมืองเวอยิเนียเปนหัวหน้าประชุมที่เมืองฟิลาเดลเฟีย ในเดือนเซบเตมเบอร์ปี ๑๗๗๔ กอลอนีทั้งปวงยกเสียแต่เมืองยอเยียได้มาพร้อมกัน พระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ แลข้าราชการทั้งปวง ได้ทรายตลอดในการที่หมู่ชนจำพวกนี้ได้ตั้งกองประชุมหัวเมืองของพระองค์ ในอเมริกาโดยนอกจากพระยรมราชานุญาตของพระองค์ที่เมืองฟิลาเดลเฟีย พระองค์ทรงพระดำริห์มิได้เห็นชอบในการอันนี้ แต่หาได้กระทำสิ่งใดไม่ คองเกรสนี้ได้ประชุมกันที่เมืองฟิลาเดลเฟีย ในวันที่ ๑๐ เดือนเมย์ ๑๗๗๕ ได้เลือกเปรนันแรนกอลฟ์ เปนเปรสิเดนต์ แต่ท่านผู้นี้ป่วยหนักลงจึงได้ลาออกจากตำแหน่ง ครั้นในวันที่ ๒๔ เดือนเมในปีนั้น จึงได้เลือกยอนแฮนกอกเปนต่อไป แต่นั้นมาก็มีการประชุมต่าง ๆ เสมอ ครั้นภายหลังได้ปรึกษาตกลงกันที่เมืองฟิลาเดลเฟียเมื่อวันที่ ๙ ยุไลย์ ๑๗๗๘ ตกลงเปนครองเกรสประชุมทุกปี ในวันจันทร์แรกในเดือนโนเวมเบอร์เสมอไป คองเกรสซึ่งประชุมในข้อกฎหมายบ้านเมืองได้เริ่มประชุมเปนครั้งแรกในวันที่ ๔ เดือนเมย์ ๑๗๘๙ ประชุมสองคราวในเมืองนิวยอก แลประชุมในเมืองฟิลาเดลเฟียบ้าง ในวันที่ ๖ เดือนดิเซมเบอร์ปี ๑๗๙๐

แลประชุมต่อไปในปี ๑๘๐๐ จึงได้ตั้งพวกสิทธิขาดในการงารทั้งปวง แยกมาตั้งเมืองหลวงของริปับลิกณฝั่งแม่น้ำปาโตมัก คองเกรสที่ ๖ แห่งการประชุมคราวที่ ๒ นั้น เปนครั้งแรกที่ประชุมกันในกรุงวอชชิงตัน ประชุมในวันที่ ๑๗ โนเวมเบอร์ปี ๑๘๐๐ ซึ่งเปนวันจันทร์ที่ ๓ ในเดือนนั้น ครั้นณวันที่ ๒๒ เดือนโนเวมเบอร์ในปีนั้นท่านยอนอาดัมส์ผู้เปนเปรสิเดนต์ของยุไนติดสเตตส์ในครั้งนั้น ได้ยื่นแอดเดรสแสดงความยินดีต่อคองเกรสในที่ประชุม ที่ห้องเสเนตในแคปิตอลซึ่งเปนที่ศาลใหญ่ในกาลบัดนั้น ในการที่มาตั้งประชุมในที่ใหม่นี้ ตั้งแต่นั้นมาจนภายหลังยกเสียแต่เมื่อเวลาพวกอังกฤษทำลายภายในแคปิตอลนั้นเสียในปี ๑๘๑๔ คองเกรสได้ตั้งที่ประชุมในแคปิตอลนี้เสมอมา คองเกรสได้ประชุมเริ่มแต่วันจันทร์ที่ ๑ ในเดือนดิเซมเบอร์ต่อมาตามกฎหมายบ้านเมือง

พวกเสเนตนั้น ได้เลือกมาสเตตส์ละ ๒ นาย เลือกโดยพวกลิญิสเลเชอร์ในสเตตส์นั้น ๆ ๖ ปีครั้งหนึ่ง ไวซ์เปรสิเดนต์นั้นเปนเปรสิเดนต์ของเสเนตทั้งปวง ถ้าเวลาใดตำแหน่งนั้นว่างจึงเลือกตามเวลา

พวกเฮาส์ออฟริเปรเซนเตติฟนั้น ได้เลือกทุกปีที่ ๒ โดยประชุมชนเปนอันมากในสเตตส์นั้น ๆ ตามพลเมืองมากแลน้อย กำหนดประมาณตามกำหนดในปี ๑๘๗๐ นั้น ริเปรเซนเตติฟคน ๑ แทนราษฎร ๑๓๑๔๒๕ คน แลเฮาส์นั้นเลือกเปรสิเดนต์แลออฟพีศเซอร์เองเสมอไป

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูในแคบิตอลทั่วแล้ว ยังมีเวลาว่างอยู่ จึงไปเที่ยวขับรถเล่นในโซลเยอส์โฮมต่อไป จนเวลาเย็นกลับมาโฮเตล ครั้นรับพระราชทานอาหารค่ำเสร็จแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันแต่งอิวินิงเดรสไปประชุมริเซปชันที่บ้านมิสเตอร์เดวิสผู้เปนที่ ๒ ในกรมท่าที่บ้านนำเบอร์ ๑๒๑๑ ถนนคอเนกติคัตอเวนู ตามที่ภรรยาท่านได้เชิญไว้ ในเวลานั้นมีคนราชการทั้งทูตต่างประเทศแลบุตรภรรยาเปนอันมาก ท่านเปรสิเดนต์ไปประชุมที่นั้นด้วย ได้พบพูดกับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงด้วย อยู่จนเวลา ๕ ทุ่มเศษกลับมาโฮเตล มิสเตอร์ยอนเดวิสผู้นี้เปนบุตรเขยท่านผู้ว่าการต่างประเทศ อายุดูหนุ่มประมาณ ๓๐ เศษ ๆ แลเปนผู้มีความอุสาหฉลาด กิริยาเรียบร้อยดี ใจคอกว้างขวาง ต่อไปน่าที่จะเปนคนโตเปนแน่

รุ่งขึ้นณวันที่ ๑๗ เดือนเม เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้วได้ไปดูที่วอชชิงตันซิตีโปสต์ออฟพีศ เปนออฟพีศไปรษณีย์สำหรับเมืองวอชชิงตันนี้ ตามที่มิสเตอรคองเกอผู้เปนหัวหน้าได้เชิญไว้นั้น ออฟพีศนี้อยู่ในถนนลุยเซียนาอาเวนูด้านใต้ เวลานั้นเปนเวลาเมล์มาจากนิวยอกด้วย ที่นี่ดูมีธุระมากทั้งพวกจัดพวกตีตรา พวกแยกก็จัดกันเปนหม่ ๆ ไม่ปะปนกัน แต่ออฟพีศนี้ดูเก่า ๆ ไม่สู้จะงดงาม ตกแต่งอันใดยังรงรังนัก มิสเตอร์คองเกอได้พาเที่ยวดทั่วทุกแห่งแลอธิบายให้ฟังด้วย ครั้นดูทั่วแล้วมิสเตอร์คองเกอได้ถวายรูปพวกเจ้าพนักงานซิตีโปสต์ออฟพีศแก่ท่านราชทูตแผ่นหนึ่ง

ครั้นดูทั่วแลขอบใจแล้ว ท่านพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปดูที่ออฟพีศไปรษณีย์ใหญ่ต่อไป

ออฟพีศไปรษณีย์ใหญ่นี้ เปิดทุกวันตั้งแต่เวลา ๓ โมงเช้าจน ๓ โมงเย็น ตั้งอยู่ตรงเปเตนต์ออฟพีศข้าม ในถนนเอฟตลอดทางแยกถนนที่ ๗ ที่ ๘ ด้านเหนือแลถนน อิ แล เอฟ ตึกซึ่งเปนออฟพีศนั้นด้านตวันออกสร้างเมื่อปี ๑๘๓๙ ก่อด้วยศิลาครั้นเมื่อปี ๑๘๔๒ คองเกรสได้ซื้อที่ด้านเหนือต่อออกไปอีก ครั้นเมื่อแล้วเสร็จในปี ๑๘๕๕ วัดได้โดยกำหนดด้านเหนือด้านใต้ยาว ๓๐๐ ฟีต ด้านตวันออกด้านตวันตกยาว ๒๐๔ ฟีต พื้นสองชั้นครึ่ง ชั้นล่างเปนแต่คูหาต่ำ ๆ ในกลางตึกนั้นเปนชาลายาว ๑๘๔ ฟีตกว้าง ๘๕ ฟีต ปูศิลาขาวมีทางรถเข้าไปที่ลานกลางซึ่งปูศิลาแข็งนั้น ซึ่งสำหรับรับแลส่งเมล์ทั้งปวง ตึกนี้ทำเสร็จเปนจำนวนเงิน ๑๗๐๐๐๐๐ เหรียญ มีออฟพีศท่านโปสต์มาสเตอร์เยเนราลอยู่ที่พื้นชั้นที่ ๑ ด้านใต้ เมื่อข้าพระพุทธเจ้าไปถึงได้ไปหาท่านโปสต์มาสเตอร์เยเนราลหาอยู่ไม่ ในห้องนั้นมีรูปท่านโปสต์มาสเตอร์เยเนราลแต่ก่อนทั้งปวงเปนอันมาก มีออฟพีศสำหรับหนังสือที่ไม่มีผู้รับส่งไม่ได้อยู่ข้างด้านเหนือ เข้าทางด้านเหนือออกทางด้านตวันออก มีออฟพีศต่าง ๆ เปนอันมาก รวมห้องในตึกนี้มี ๘๑ ห้อง มีบันไดขั้นที่หว่างกลางในห้องหนังสือที่ไม่มีผู้รับส่งไม่ได้นั้น มีมิวเซียมเก็บของต่าง ๆ ที่ส่งทางไปรษณีย์ไม่มีผู้รับส่งไม่ได้เปนอันมาก ของเหล่า

นี้มีแคตาลอกออกทุกปี ถ้าใครมาแสดงให้เห็นจริงว่าเปนของผู้ใดก็ให้ไป มีของต่าง ๆ เปนอันมาก

ที่ออฟพีศไปรษณีย์ใหญ่นี้ เดิมเปนที่ซึ่งเรียกกันว่าบลอกญ์เญตต์โฮเตล หรือยูเนียนเปซิฟิกโฮเตล ทางด้านใต้ริมทางแยกซึ่งเปนออฟพีศอยู่เดี๋ยวนี้ โดยยาว ๑๒๐ ฟีตกว้าง ๕๐ ฟีตสูง ๓ ชั้นก่อด้วยอิฐลายศิลา เริ่มทำเมื่อปี ๑๗๙๓ แต่เปนโรงละคอน ภายหลังที่พวกไอริชไปอาศรัยอยู่จนถึงปี ๑๘๑๐ คอเวอนเมนต์ได้ซื้อที่นี้ ครั้นเมื่อไฟไหม้แคปิตอลนั้น คองเกรสได้ไปประชุมในที่นี้ แล้วยกเปนออฟพีศไปรษณีย์ เปเตนต์ออฟพีศ แลหอสมุดของคองเกรส ภายหลังหอสมุดนั้นยกมาที่แคปิตอลในปี ๑๘๑๘ แล้วก็ถูกนั้นเพลิงไหม้เสียในปี ๑๘๕๑ แล้วจึงได้สร้างออฟพีศนี้ขึ้น

การออฟพีศไปรษณีย์นั้น เมื่อวันที่ ๒๒ เซบเตมเบอร์ปี ๑๗๘๙ คองเกรสได้ปรึกษาจัดการไปรษณีย์ขึ้น ครั้นในปี ๑๗๙๒ ได้คิดให้มีออฟพีศไปรษณีย์ใหญ่ขึ้น มีโปสต์มาสเตอร์เยเนราลยังคับบัญชา โปสต์มาสเตอร์เยเนราลนั้น ตั้งโดยท่านเปรสิเดนต์ เข้าในพวกแคบิเนตด้วย แต่ไม่มีอำนาจเปนแคบิเนตเต็มที่ จนถึงเมื่อเปรสิเดนต์แยกสัน ได้ขอให้ท่านยาริซึ่งเปนโปสต์มาสเตอร์เยเนราลเข้าเปนแคบิเนตในปี ๑๘๒๙ จึงได้ยกตำแหน่งนี้เปนแคบิเนตต่อมา

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูทั่วแล้วก็ลาท่านกลับมาโฮเตล.

ไปเที่ยวตามหัวเมือง

ครั้นรับพระราชทานอาหารกลางวันแล้ว ท่านราชทูตได้เสด็จไปที่สเตตส์ดิปาตเมนต์ เพื่อจะลาท่านผู้ว่าการต่างประเทศออกจากกรุงวอชิงตันไปตามหัวเมืองต่าง ๆ ได้พบท่านผู้ว่าการต่างประเทศรับรองโดยเรียบร้อยดี แลได้ทูลท่านราชทูตว่าถ้าเสด็จไปมีเหตุขัดขวางประการใดให้บอกโทรเลขมาจะช่วยอุดหนุนทุกอย่าง ท่านราชทูตได้ตรัสตอยขอบใจแลพูดกันด้วยการต่างๆ มีเตือนเรื่องสัญญาสุราขอให้ได้เสนอต่อคองเกรสโดยเร็วเปนต้น แล้วลากลับมา ครั้นเวลาเย็นข้าพระพุทธเจ้าราชทูต ๑ เคาน์ซิลเลอ ๑ สิเครตริล่าม ๑ แอตแตเชอังกฤษ ๑ กงสุล ๑ หมอฉัน ๑ แลล่าม ๑ พร้อมกันสวมเสื้อฟรอกโกตไปที่ไวต์เฮาส์ซึ่งเปนที่อยู่ของท่านเปรสิเดนต์ เพราะธรรมเนียมมีมา ถ้าถึงวันเสาร์มีแตรที่หลังเรือนท่านเปรสิเดนต์เสมอ พวกคนราชการแลพวกดิโปลมาติกทั้งบุตรภรรยา ได้ขึ้นไปนั่งฟังที่เฉลียงหลังเรือนท่านเปรสิเดนต์ พวกหญิงชายพลเมืองมาเดิรฟังในสนามหญ้าหลังบ้าน ท่านเปรสิเดนต์ออกรับด้วย เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปพบกับท่านเปรสิเดนต์ ท่านผู้ว่าการต่างประเทศ แคบิเนตแลพวกทูตทั้งปวงเปนอันมาก ในเวลาวันนี้แตรเข้าเพลงสรรเสริญพระบารมีของสยามด้วย โน๊ตแตรได้ไปจากหมอฉัน๑ แลหัดกันสองวันเข้าได้ แต่จังหวะเร็วเกินไปเท่านั้น ชาวอเมริกันชมกันมาก เมื่อเข้าชนนั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเข็ดหมวกตามธรรมเนียม พวกคนอเมริกันก็พากันเข็ดหมวกเปนอันมาก ได้พูดจากันกับคนที่ไป

ประชุมนั้นตามที่คุ้นเคยกันแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ลาท่านเปรสิเดนต์เพื่อจะออกจากกรุงวอชชิงตันไปตามหัวเมืองต่าง ๆ แลลาท่านแคบิเนตแลทูตต่าง ๆ คนราชการทั้งปวงที่ประชุมอยู่นั้น คนที่มาประชุมนั้นที่ตั้งใจจะมารับลาพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงโดยมาก มีพวกที่ราชทูตอังกฤษเปนต้น ท่านทั้งปวงได้พูดจาให้เปนที่ยินดี มีสรรเสริญพวกไทยเปนต้น แลแสดงความเสียใจที่จะไปเสีย ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่จนเวลาเกือบทุ่มก็ลาท่านทั้งปวงมาโฮเตล

ครั้นเวลาค่ำรับพระราชทานอาหารที่โฮเตลตามเคยปรกติ

อนึ่งข้าพระพุทธเจ้าจะได้ออกจากกรุงวอชชิงตันในเวลาวันนี้แล้ว ขอรับพระราชทานพรรณาถึงพื้นเมืองวอชชิงตันบ้างต่อไป

กรุงวอชชิงตันนี้ เดิมที่จะได้ตรวจในอ่าวชื่อเชซาปีกแลหัวเมืองในเขตนั้น ได้ตรวจในปี ๑๖๐๘ โดยกัปตันยอนสมิท ซึ่งมาจากเขตแดนเมืองเยมสเตาน์ ได้พบที่ต่าง ๆ ที่เปนไชยภูมิดีโดยมากมีแม่น้ำปาโตโอมิกกว้างประมาณ ๖ ไมล์ ๗ ไมล์ เรือเข้าไปได้ถึง ๑๕๐ ไมล์เปนต้น พลเมืองในอ่าวแลในฝั่งแม่น้ำนี้ไม่ต่ำกว่า ๕๐ ครัวเปนพวกอินเดียนทั้งสิ้น หากินด้วยการหาปลาปลูกต้นไม้แลรบพุ่งชิงอาหารกันเปนนิจ แยกเปนหมู่เปนเหล่าไปย่อย ๆ ครั้นในปี ๑๖๓๔ เฮนริฟลิดกับพวกของเขาได้มาที่ปากน้ำปาโตมักนี้ ครั้นในปี ๑๖๖๓ ฟรานซิสโปชได้มาตั้งที่ในที่นี้เปนที่แผ่นดิน ๕๐๐ เอเกอ เรียกว่ารมหรือโรมตั้งอยู่ด้านตวันออกแห่งแม่น้ำออนาคอสเตียนแลปากน้ำไตเบอร์ แลอีกแห่ง ๑

กัปตันโรเบิดตรยได้จองที่อีก ๕๐๐ เอเกอ เรียกสก็อตแลนด์ยาตตั้งลง
พร้อมกัน แลที่แผ่นดินด้านตวันตกของเมืองนี้เรียกว่าวิตโกสไม่ต์
เปนที่แผ่นดิน ๖๐๐ เอเกอลตั้งลงโดยวิลเลียมส์แลงเวิสในปี ๑๖๘๑ นับ
ที่ทั้งปวงนี้เปนชาลส์เคาน์ตี ในเขตแดนเมืองเมริแลนด์

ในปี ๑๗๘๐ แล ๘๑ ดาเนียลคาโรล ได้เปนเจ้าของที่ในฝั่งแม่น้ำ
อานาคอสเตียนแลนอกเลยัง ได้ตั้งที่ตรงปากทางแม่น้ำแยกไปทางทิศ
เหนือ แลเดวิสเยอนส์อยู่ข้างทิศตวันตก ไปจนถึงเมืองยอชเตาน์
เดียวนี้ที่ริมฝั่งน้ำด้านตวันออกแห่งที่ซึ่งเปนออยเสิฟเวตอริในบัดนี้นั้น เปน
แลวกบ้านเรียกว่าแฮมเบกิ แลก่อนนั้นเรียกว่าพ้งสเตาน์ ในแม่น้ำ
อานาคอสเตียนนั้น เหนือที่ทำอาวธขึ้นไปนั้นเรียกว่าคาโรลเบิก แลที่
เหล่านี้เปนที่ไร่นาปลูกเข้าสาลียาสูบแลจันทน์เทศ

ในวันที่ ๓๐ เอปริลปี ๑๗๘๓ ภายหลัง ๑๙ วันจากเวลาเมื่อเบิด
ประกาศหยุดการรบ ในหว่างคอลอนีอังกฤษในอเมริกาเหนือกับเมือง
หลวงนั้น คองเกรสผเอิญปรึกษากล่าวถึงการจะตั้งเมืองหลวงสำหรับ
คอเวอนเมนต์ อเมริกาอันรวมกันทั่วไปขึ้น เพราะในเดือนมาชปี ๑๗๘๓ นั้น
พวกชาวเมืองนิวยอกได้ยอมยกที่เมืองกิงสตอนให้เปนที่ประชุมไปพลาง
ภายหลังมาไม่ช้านักเมืองเมริแลนด์ได้เปนที่ประชุม แลพลเมืองได้
ออกเรี่ยไรเงินให้เปนเงิน ๑๘๐๐๐ เหรียญ

ภายหลังมีผู้หนึ่งได้ขอตามความเห็นของตน ว่าควรจะตั้งแคปิตอล
ในกำหนดเปนคราว ๆ เปนคราวละ ๑๓ ปี ตามที่แผ่นดินอันดีในหัวเมือง

ด้านตวันตก คือเมืองเกดรอยต์ ลุยสวิลล์ คาสกาสเกีย เซนต์วินเซลต์ สแลแซนดัสกีเปนต้น เพราะเพื่อจะให้ที่ต่าง ๆ นั้นเจริญขึ้นเสมอ ๆ กัน เปนเมืองสำคัญขึ้น แลทำให้พลเมืองมั่งคั่งบริบูรณ์ขึ้นโดยเร็วเสมอกัน แลคิดค่าที่เอเกอละ ๑๒ เซนต์เปนอันลบล้างกันในนี้ สำหรับเมืองตามที่คิดประมาณที่ให้แก่คองเกรสนั้น ๒๐ ไมล์ ๔ เหลี่ยม เมื่อย้ายที่นั้นไป แล้วที่เก่าจะยกเปนที่ทหารอยู่ต่อไป ในชั้นต้นนั้นจะตั้งที่วิลเลียมสเบิก เปนเมืองหลวงเก่าของเวอยิเนีย ครั้นในวันที่ ๖ เดือนออกโตเบอร์ ๑๗๘๓ คองเกรสได้โวดเลือกสเตตส์ ซึ่งปรากฏตั้งแต่เวลานั้นเริ่มแต่นิวแฮมแซ ต่อไปด้านใต้ เมืองนิวเยอส์ แลเมืองเมริแลนด์ได้โวดสูงกว่าทุกเมือง แต่ไม่ได้เลือกตกลงเอาเมืองใด ครั้นวันรุ่งขึ้นคือวันอังคารเดือน ๑๑ ขึ้น ๑๒ ค่ำปีเถาะเบญจศก ๑๑๔๕ ได้โวดกัน ตัดสินตกลงโดยเอลกิรดช์เยอริ เปนจะตั้งเมืองหลวงสำคัญที่ใกล้ต้นแม่น้ำเกลาแวใกล้เมืองเตรนตัน แล ได้ตั้งกอมมิตติ ๕ นายไปตรวจทำริโปตที่นั้นในวันที่ ๒๑ ออกโตเบอร์นั้น ได้ปรึกษาตกลงสั่งให้สร้างเมืองหลวงต่ำต้นแม่น้ำปาโตมักลงมา หรือที่ยอชเตาน์ แลได้ตั้งกอมมิตติไปตรวจทำริโปตที่นั้นเหมือนกันเปนสองแห่ง ภายหลังคองเกรสจึงคิดแก้ไขที่เมืองเตรนตอนแลแอนนาโปลิศเสีย เพราะเห็นว่าจะมีเมืองหลวง ๒ แห่งเปนการลำบาก แต่ริโปตที่ไปตรวจทางแม่น้ำเกลาแวนั้น เปนที่ต้องใจแก่คองเกรส ทางปาโตมักนั้นไม่สู้เปนที่ต้องใจ เพราะฉนั้นจึงพร้อมกันเห็นควรตั้งเหนือยอชเตาน์ขึ้นไปประมาณต่ำกว่าเมืองฟรังกสเตาน์สักไมล์ครึ่ง ครั้นในวันที่ ๒๐

ดิเซมเบอร์ปี ๑๗๘๔ ได้ปรึกษากันอีกว่าควรจะสร้างเมืองขึ้นกว่าแห่งเดียว ครั้นวันที่ ๒๓ ดิเซมเบอร์จึงตั้งกอมมิชชันเนอร์ ๓ นายออกไปตรวจกะที่ประมาณไม่ให้ต่ำกว่า ๒ ไมล์ไม่ยิ่งกว่า ๓ ไมล์ ๔ เหลี่ยมในฝั่งใดฝั่งหนึ่งในแม่น้ำเกลา แลประมาณ ๘ ไมล์แต่ต้นแม่น้ำลงมาขัดตั้งเปนเมืองขึ้น

กฎหมายสำหรับประเทศอเมริกาอันรวมกันในปี ๑๗๘๗ ให้อำนาจแก่คองเกรสให้มีอำนาจเต็มที่ จะยังคัยยัญชาสิทธิ์ขาดในจังหวัดแผ่นดินซึ่งตั้งเปนเมืองหลวงนั้น โดยอาณาเขตที่ ๑๐ ไมล์ ๔ เหลี่ยม

เมื่อคองเกรสประชุมครั้งแรก ได้กล่าวปรึกษาถึงการที่จะตั้งเมืองหลวงนี้ ในครั้งนั้นต่างพวกต่างเถียง เพื่อจะให้ตั้งในสเตตส์ของตน ๆ มีหนังสือยื่นยกเหตุผลต่าง ๆ เปนอันมาก ที่ ๑๐ ไมล์ ๔ เหลี่ยมนั้นสเตตส์ต่าง ๆ ยกให้เปนอันมาก คือพวกเมริแลนด์จะให้ตั้งในปี ๑๗๘๘ เปนซิลเวเนียในเดือนเซบเซมเบอร์ปี ๑๗๘๙ เวอยิเนียในเดือนดิเซมเบอร์ปี ๑๗๘๙ แต่บางสเตตส์ขอออกเงินเพิ่มเติมให้ด้วย คือเวอยิเนีย ๑๒๐๐๐๐ เหรียญ แลเมริแลนด์ ๗๒๐๐๐ เหรียญ เปนซิลเวเนียนั้นไม่ได้ออกเงินเปนแต่จะยกเมืองฟิลาเดลเฟียให้ แลข้างเขตเสาท์วาทแลหัวเมืองข้างเหนือบ้าง แลทั้งได้รับเรื่องราวขอให้ตั้งเมืองหลวงตามสเตตส์ แลเมืองนั้น ๆ อีกเปนอันมาก คือเมืองเตรนตอนในนิวเยอสี่ เมืองแลงคาสเตอร เมืองไรต์สเฟอริ เมืองยอก เมืองคาลิซัล เมืองฮาริสเบิก เมืองเรกดิง แลเมืองเยอมันเตาน์ในสเตตส์เปนน์ซิลเวเนีย แลบัลติมอ แลยอชเตาน์

เมริแลนด์ เมืองทั้งปวงนี้ล้วนแลกล่าวพรรณนายกย่องเมืองของตนโดยเหตุต่าง ๆ มีอากาศดี เมืองงาม แลเปนที่สดวกสบายต่าง ๆ กัน เพื่อจะแสดงความปราถนาที่จะให้คองเกรสไปตั้งในที่นั้น ๆ จนหนังสือพิมพ์ในเวลานั้น ลงสนุกสนานมาก

ครั้นเมื่อคองเกรสประชุมครั้งที่ ๒ เรื่องเมืองหลวงนั้นเกิดเถียงแก่งแย่งกันขึ้นอีก คือสเตตส์บัลติมอ วิลมิงตัน เกลาแอ เยอมันเตาน์ ในระหว่างแม่น้ำปาโตมัก แลสิสควิฮันนา ซึ่งได้เลือกกันทั้งนั้น แต่ได้ตกลงว่าจะประชุมกันไปพลางในเมืองฟิลาเดลเฟีย ตั้งแต่วันจันทร์ที่ ๑ ในเดือนดิเซมเบอร์ ๑๗๙๐ แลที่จะตั้งเมืองหลวงที่เปนแน่นอนนั้นจะตั้งในฝั่งแม่น้ำปาโตมัก ในระหว่างแม่น้ำแยกไปทางทิศตวันออก คือแม่น้ำอานาคอสเตียนแลโคโนโกชิก ซึ่งอยู่เหนือปาโตมักขึ้นไป เปนอันจะจัดให้เสร็จให้ทันคองเกรสประชุมในวันจันทร์ที่ ๑ เดือนดิเซมเบอร์ ปี ๑๘๐๐ แลที่นี่ท่านเยเนราลวอชชิงตันให้เห็นชอบด้วยตั้งแต่วันที่ ๑๖ เดือนยุไลปี ๑๗๙๐ แลที่นี่ได้ โวด เสเนตผู้เห็นชอบด้วย ๑๔ ไม่เห็นชอบด้วย ๑๒ ในเฮาส์ผู้เห็นชอบด้วย ๓๒ ไม่เห็นชอบด้วย ๒๙ เปนอันตกลงกัน จึงได้กะประมาณที่ซื้อเปนหนี้ของบ้านเมือง เพราะที่ปาโตมักนั้นอยู่ในระหว่างสองสเตตส์ คือเวอยิเนียแลเมริแลนด์ ครั้นในเดือนดิเซมเบอร์ปี ๑๗๙๐ พวกผู้ว่าการสิทธิขาดในสเตตส์เวอยิเนียได้มีคำสั่งให้จ่ายเงินให้ ๑๒๐๐๐๐ เหรียญ ในกำหนด ๓ ปี ครั้นในเดือนดิเซมเบอร์ปี ๑๗๙๑ พวกสเตตส์เมริแลนด์ได้มีคำสั่งให้จ่ายเงิน ๗๒๐๐๐ เหรียญ

ตามที่ว่าไว้ เมื่อดิเซมเบอร์ก่อนนั้นผู้ว่าการสิทธิขาดนี้ ได้ปรึกษาที่จะตั้งเปนเมืองหลวง ครั้นในวันที่ ๒๒ เดือนเยนุอารีในปี ๑๗๙๑ จึงได้แต่งกอมมิซชันเนอร์ครั้งแรก ๓ นายไปจัดการที่จะสร้างเมืองหลวงนี้ ครั้นวันจันทร์เดือนยี่แรม ๕ ค่ำ ท่านเปรสิเดนต์ได้ออกประกาศสั่งกอมมิซชันเนอร์ ให้วางเส้นที่จะเปนขังหวัดเมืองหลวง ๔ เส้นดังนี้ คือเส้นที่ ๑ ตั้งแต่คอสเฮาส์เมืองอาเล็กแซนเดรีย ในเวอยิเนียในทางทิศตวันตกเฉียงใต้ครึ่งไมล์ แล้วตัดไปตวันออกเฉียงใต้จนถึงชันติงครีก เปนด้านตวันออกเฉียงใต้ ๑๐ ไมล์ แล้วชักเส้นแต่เวอยิเนียไปบรรจบทางตวันตกเฉียงเหนือเปนด้านตวันตกเฉียงใต้ ๑๐ ไมล์ เส้นที่ ๓ ตั้งแต่ที่สุดเส้นตวันตกเฉียงใต้ขึ้นไปบรรจบด้านตวันออกเฉียงเหนือ เปนด้านตวันตกเฉียงเหนือ ๑๐ ไมล์ เส้นที่ ๔ ตัดต่อปลายเส้นที่ ๓ มาบรรจบเส้นที่ ๑ เปนด้านตวันออกเฉียงเหนือ ๑๐ ไมล์ เอาชันติงครีกเปนที่ตั้ง ที่ซึ่งตัดเส้นนี้คองเกรสได้เห็นชอบด้วยแล้ว แต่หมู่ตึกแลที่ว่าราชการต่างๆนั้นเห็นควรจะให้อยู่ทางด้านข้างเมรีแลนด์ เมื่อได้ปรึกษาตกลงกันเสร็จแล้ว ท่านเปรสิเดนต์วอชชิงตันได้ไปดูที่ในแม่น้ำปาโตมักนี้ เมื่อท่านได้ไปถึงในวันที่ ๒๘ เดือนมาชปี ๑๗๙๑ ท่านได้ไปพักอยู่ที่ซูเตอตาเวิน ซึ่งเปนเรือนพันชั้นเดียว ซึ่งเปนที่นิยมของคนเดรทางมาถึงยอชเตาน์ มักอาศรัยที่นี่ ครั้นในวันที่ ๒๙ เดือนมาชนั้น ท่านได้ไปพร้อมกับกอมมิซชันเนอร์ทั้ง ๓ แลพวกเซอเวด้วยกัน ท่านได้ขึ้นม้าไปตรวจดูครั้นเวลาค่ำจึงประชุมปรึกษาที่จะใช้เงินให้แก่เจ้าของที่เดิมนั้น เพราะ

บางคนที่ไม่มีใจนิยมยินดีในการที่จะตั้งเมืองหลวงนี้ ก็มักคิดราคาค่าที่ตามราคาแรง ๆ จึงต้องประชุมกันกำหนดราคาพร้อมด้วยผู้ที่เปนเจ้าของที่นั้น ได้กำหนดตกลงซื้อด้วย ๑๙ เจ้าของด้วยกัน แล้วท่านเปรสิเดนต์ได้ออกประกาศที่เมืองยอชเตาน์ในวันที่ ๓๐ เดือนมาชย์ ๑๗๙๑ เปนกำหนดตามเส้นที่หมายนั้นโดยมั่นคง

แล้วท่านเปรสิเดนต์ได้ออกจากที่นี้ไปเยี่ยมบ้านของท่านที่เมานต์เวอนอน แล้วท่านได้ไปที่เมืองริชมันด์ในเวอยิเนีย เพื่อจะได้ปรึกษากับคอเวอนเนอยี่เวอลิ แรนด์ดอลฟ์ ในการที่สเตตส์ออฟเวอยิเนียจะออกเงินให้ทำเมืองหลวงเปนเงิน ๑๒๐๐๐๐ เหรียญนั้น ครั้นในวันที่ ๑๓ เอปริลนั้น ท่านเปรสิเดนต์วอชชิงตัน ได้มีหนังสือมายังพวกคอมมิชชันเนอร์ ว่าท่านคอเวอนเนอรเวอยิเนีย ยอมจะออกเงินนั้นให้ก่อนเวลาที่กำหนดไว้แต่เดิม ครั้นในวันที่ ๑๕ เอปริล ท่านคอมมิชชันเนอร์ได้ยกศิลากำหนดหมายเขตเมืองหลวงเปนครั้งแรก พร้อมด้วยพวกเซอเว พวกเมซันแลชาวเมืองอาเล็กแซนเดรียเปนอันมาก แล้วจึงได้กะแผนที่ทำถนนหนทางต่าง ๆ แบ่งเสมอกัน คิดเปนราคาค่าที่ประมาณเอเกอละ ๒๕ ปอนด์หรือ ๖๖ เหรียญ ๖๖ เซนต์กับ $\frac{๒}{๓}$ แห่งเซ่นต์ ค่าที่ทำถนนแลทางแยกทั้งป่วงเปนของคอเวอนเมนต์ แล้วได้มีการประชุมปรึกษาที่จะใช้หนี้แก่เจ้าของที่ ได้อย่ในที่ของตนไปก่อนกว่าจะต้องการที่นั้นทำการอันใดขึ้น แต่การยังหาตกลงกันไม่ เพราะฉนั้นแผนที่ถนน

หนทางจึงยังหาได้สั่งมอยไปกับคอมมิซชันเนอร์ไม่ ผู้รักษากฎหมายยุไนติดสเตตส์แลตระลาการทั้งปวง เห็นพร้อมกันว่าคอเวอนเมนต์ยุไนติดสเตตส์ มีอำนาจที่จะว่ากล่าวบังคับบัญชาที่ทั้งปวงเหล่านิสิทธิขาดแต่ก็ยังเปนการแก่งแย่งอยู่ด้วยเรื่องค่าที่ดินที่จะใช้เงินนั้น

การจัดตั้งแบบอย่างที่จะตัดถนนแลบ้านเรือนต่าง ๆ นั้น ได้ตกลงตามแบบแผนที่ของลางฟางต์ ซึ่งท่านเปรสิเดนต์วอชชิงตันได้เห็นชอบด้วยตั้งแต่เดือนออคัสต์ปี ๑๗๙๑ แล้วได้มอยให้เอนดริว เอลลิคอดต์ ชาวเมืองบัลส์ในเปนซิลเวเนีย ผู้นี้เปนผู้มีความรู้แลได้เซอเวที่สำคัญ ๆ มาเปนอันมาก ผู้นี้ได้เกิดในปี ๑๗๕๔ แลถึงแก่กรรมที่เวสต์ปอยนต์ในปี ๑๘๒๐ ในครั้งแรกได้จัดวางเส้นสูญกลางตรงที่แคปิตอล แล้วตัดด้านตวันออกตวันตกแผ่ไปทั่วเมือง แล้วจึงได้ประชุมคิดทำเย่าเรือนต่อไปด้วย ที่ซึ่งขายกันในครั้งแรกนั้น คอเวอนเมนต์มีอยู่ ๑๐๓๖ เรือน ได้ขายที่เมืองยอชเตานเมื่อวันที่ ๑๗ ออกโตเบอร์ ๑๗๙๑ มีผู้ที่จะซื้อไปประชุมเปนอันมาก ราคาค่าที่เรือนนั้นตั้งแต่ ๒๖ เหรียญ ๖๖ เซนต์ขึ้นไปจนถึง ๓๐๖ เหรียญ ๕๙ เซนต์เปนอย่างสูง ในระดูร้อนแลระดูเปลี่ยนจากร้อนเปนหนาวนั้น พวกคอมมิซชันเนอร์ได้คิดจะให้ลงมือทำการในระดูเปลี่ยนหนาวเปนร้อนในต้นระดูได้คิดประมาณค่าสิ่งของแลค่าเลี้ยงคน แลซื้อศิลาจากเกาะยิกกิงตันใต้เมืองลงไป ๔๐ ไมล์ไว้ทำการทั้งปวง

เรือนที่อยู่เปรสิเดนต์นั้น เปนของลงมือทำครั้งแรก แล้วจึงได้ทำที่ต่าง ๆ ต่อไป

ตึกบ้านเรือนในเมืองนั้นมีพร้อมทั้งบ้านคนมั่งคั่งบริบูรณ์ แลคนจนแลที่ทำครั้งแรกนั้นคือผู้หนึ่งชื่อแซมอลยลอกเญตต์ เปนผู้ตั้งตึกใหญ่ขึ้นเปนโฮเตลใหญ่ แต่แล้วบ้าง ยังบ้าง แต่ค้างมาจนภายหลังคอเวอนเมนต์ได้ซื้อเปนออฟพีศไปรษณีย์แลเปเตนต์ออฟพีศนั้น

ในปี ๑๗๙๓ ท่านคอมมิซชันเนอร์ทั้งปวง ได้ทำสัญญากับช่างผู้ฉลาดให้ช่างคนทางเมืองข้างเหนือแลเมืองต่าง ๆ ที่สำคัญ ผู้รับสัญญานั้นคือ โรเบิดบอริส กับเยมสกรินลิฟ ได้รับเปนที่แผ่นดิน ๖๐๐๐ ลอตส์ ในราคา ๘๐ เหรียญต่อลอตส์ สัญญาใช้เงินกันใน ๗ ปีไม่มีดอกเบี้ย ได้ลงมือทำในปี ๑๗๙๔ ไป ๖ ปี ๆ ละ ๒๐ หลัง เรือน ๒ ชั้น แล้วยอนนิกโคลสันรับเหมาการนี้อีก แต่ทำไปหาสำเร็จไม่

ในปี ๑๗๙๖ คองเกรสได้อนุญาตแก่คอมมิซชันเนอร์ โดยคำสั่งของเปรสิเดนต์ ให้ยืนเงิน ๓๐๐๐๐๐ เหรียญ จากพลเมือง สำหรับการสร้างเมืองนี้ แลได้ให้กอมมิซชันเนอร์ริโปตการที่ทำทุกปีแก่ท่านสิเครตริออฟเทรชุริเสมอไป แล้วภายหลังพวกสเตตส์ออฟเมริแลนด์ได้ให้ยืมเงิน ๑๐๐๐๐๐ เหรียญ ครั้นในปี ๑๗๙๙ คองเกรสได้โวดแลเถียงกันโดยยืดยาว ตกลงยอมให้เงินจ่ายแก่คอมมิซชันเนอร์อีก ๑๐๐๐๐๐ เหรียญ เงินนี้สเตตส์ออฟเมริแลนด์ก็ได้ออกล่วงหน้าไปครั้นรุ่งขึ้นอีกปี ๑ ได้ออกเงินอีก ๕๐๐๐๐ เหรียญโดยอาการอย่างเดียวกัน โดยประกันของพวกคอมมิซชันเนอร์

ในเดือนเฟบรุอารีย์ ๑๘๐๐ ได้พร้อมกันทำตั๋วสำคัญจ่ายไปแก่ผู้ที่ได้ให้ยืมเงิน ทั้งที่สเตตส์ออฟเมริแลนด์แลในพวกคอเวอนเมนต์ในเมือง เปนเงินถึง ๓๐๐๐๐๐ เหรียญ นอกจากนี้ยืมคราวหลังอีก ๕๐๐๐ เหรียญ เอาตึกกว้านบ้านเรือนเปนประกัน ในเวลาเมื่อยังไม่ได้ใช้เงินนั้น ที่แผ่นดินที่ได้ไว้แลที่ซื้อไว้เปนของยุไนติดสเตตส์นั้น ยังขายไม่ได้ นอกจากที่ซึ่งได้ริบจากผู้ที่ซื้อไปไม่ใช้เงินตามสัญญา ซึ่งจะต้องขายต่อไป เปนที่ ๔๖๘๒ ลอตส์กับ ๒๐๔๓ พีต หันหน้าลงแม่น้ำซึ่งเรือค้าขายขึ้นล่องได้ เปนเงินถึง ๘๘๔๗๕๐ เหรียญ หนึ่งมีคอเวอนเมนต์อยู่ ๑๔๔๑๒๕ เหรียญ แลที่ทำหนังสือให้ไปสัญญาทั้งดอกเบี้ยแลทุนเดิมรวม ๓๖๐๘๘๑ เหรียญ

ในปีนี้ตอนเหนือแห่งแคปิตอล เรือนที่อยู่เปรสิเดนต์แลออฟพีศการทหารยกแลคลัง ซึ่งได้ลงมือทำในปี ๑๗๙๗ นั้นแล้วพอใช้การได้ แลตึกบ้านเรือนที่ใกล้เคียงแคปิตอลแลเรือนเปรสิเดนต์แล้วขึ้นเปนอันมาก ทั้งที่ตำบลกรินลิฟสปอยนต์แล ในถนนเปนซีลเวเนียก็แล้วเปนอันมาก ทางแต่แคปิตอลมาถึงเปรสิเดนต์เฮาส์นั้นเปนทางมีร่องสองข้าง ทั้งถนนใหญ่น้อยก็ได้เปิดใช้หลายถนน แลปลูกต้นไม้ โดยรอบแคปิตอลแลเรือนเปรสิเดนต์ แลได้เปิดประตูเก็บเงินแก่ผู้เดิรทาง ประตูนั้นซึ่งเปนทางไปเมืองบอลติมอแลสินค้าที่สมควรได้จัดให้ค้าขายตามข้อบังคับคองเกรสวันที่ ๒๔ เอปริลปี ๑๘๐๐ ตรงกับวันพฤหัสบดีเดือน ๖ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีวอกโทศก ๑๑๖๒ แลได้เอากฎหมายพงศาวดารบ้านเมือง

ทั้งปวงของคอเวอนเมนต์มาไว้ในวอชิงตันนี้ แลยกที่ว่าราชการแลออฟพีศต่าง ๆ มาตั้งตามที่ในขณะนั้น ครั้นในเดือนโนเวมเบอร์ที่ ๒๑ ตรงกับวันอังคารเดือนอ้ายขึ้น ๕ ค่ำปีวอกโทศกนั้น คองเกรสได้เริ่มประชุมในตอนเหนือแห่งแคปิตอล คองเกรสได้มีอำนาจเต็มในดิสตริกออฟคอลัมเบียในปี ๑๘๐๑ แลได้ประกาศให้ใช้กฎหมายสเตตส์ออฟเวอยิเนียแลเมริแลนด์ในส่วนแผ่นดินที่ได้มาแต่สเตตส์นั้น ๆ ครั้นในปี ๑๘๐๒ ตำแหน่งกอมมิซชันเนอร์นั้นได้ยกเลิกเสีย ตั้งสุเปอรินเตนเดนต์ชื่อทอมมัสมูนโรซึ่งเปนผู้จะได้จัดใช้หนี้ทั้งปวง แลจะได้จัดขายที่แผ่นดินซึ่งยกเปนประกันเงิน ๒๐๐๐๐๐ เหรียญ ที่ยืมมาจากเมริแลนด์นั้น แลเปนผู้จะว่ากล่าวเรื่องดอกเบี้ยแลที่จะผ่อนใช้เปนคราว ๆ ตามความพอใจของเจ้าหนี้ แต่การเหล่านี้ไม่พอใจกัน จึงต้องจ่ายเงินคลังออกใช้ หยุดการขายที่เสีย แลที่ซึ่งมีผู้ซื้อไปไม่ใช้เงินตามกำหนดนั้นได้ขายต่อไป เพื่อจะให้พอใช้ค่าเงินยืมราย ๕๐๐๐ เหรียญนั้น ถ้าไม่พอเพียงประการใดก็ต้องจ่ายเงินคลังออกให้

ในวันที่ ๓ เดือนเมย์ ๑๘๐๒ คองเกรสได้ปรึกษาตั้งคอเวอนเมนต์ผู้ยังคับบัญชาเมืองวอชิงตันนี้ให้มีแมย์แลเคาน์ซิล แต่อำนาจกฎหมายทั้งปวงอยู่ในอำนาจคองเกรส

ความอันตรายสำคัญของแคปิตอลนี้ ตั้งแต่สร้างมามีสำคัญคราวหนึ่ง คือเมื่ออังกฤษตีเมืองเข้าเมืองได ท่านเปรสิเดนต์แมดิสันกับพวกแคบิเนตนั้น ไม่มีผู้เชื่อถือว่าจะรักษาเมืองหลวงไว้ได้ แล

ไม่สามารถจะสู้รบอังกฤษซึ่งตั้งอยู่ณปากอ่าวเชสาปีก จะเข้ามารบพุ่งเอานั้น แลไม่อุส่าห์จัดการหาของที่จะสู้รบ ในครั้งนั้นได้เรียกทหารที่ไม่ได้ฝึกหัด ๓๕๐๐ คน แลอาวธอันไม่ดีให้ถืออออกไปสู้รบกับพลอังกฤษ ๔๐๐ ที่แบลเดนสเบิกเปนทาง ๕ ไมล์แต่เมืองหลวง ไปในวันที่ ๒๔ เดือนออคัสต์ปี ๑๘๑๔ คอมมอดอยาเนกับลูกเรือแลทหารเรือสองสามร้อย แลทหารพวกบิลล์สเมริแลนด์มิลิเตีย ตั้งแขงสู้รบอยู่ที่ประตูทางเข้าเมืองหลวงนั้น แลทหารนอกนั้นหาได้ช่วยไม่ บ้างหนีเสียแต่ก่อนรบก็มี จึงต้องถอยหนีมาถึงเมืองหลวง ปรึกษาที่จะตั้งรักษาเมืองหลวงนั้น แต่ไม่มีกำลังพอจึงได้สั่งให้ถอยทัพไปตั้งอยู่หลังเมืองยอชเตาน์ทิ้งเมืองหลวงเสีย ทหารทัพใหญ่ของอเมริกันซึ่งตั้งอยู่ที่มอนตโกเมอริคอดเฮาส์ ซึ่งบังคับโดยท่านเปรสิเดนต์แลแคบิเนตแลออฟพีศเซอร์ของคอเวอนเมนต์ทั้งปวง พลอเมริกันทั้งหมดประมาณ ๗๐๐๐ คน แต่รักษากันไม่ชอบ โดยเยเนราลวิลเดอเปนผู้บังคับการแลโดยความรบกวนของเปรสิเดนต์แลแคบิเนต คือท่านสิเครตริแห่งการทหารบกด้วย จึงทำให้ทหารทั้งปวงไปถึงที่รบไม่ถึงครึ่ง แลคนที่ได้ออกรบจริง ๆ นั้นราว ๔ คนใน ๕ คนของครึ่งหนึ่งนั้น กองทัพอังกฤษทั้งหมดบรรดาซึ่งได้ขึ้นปอตูกเซนต์เปนจำนวนคน ๕๑๒๕ แต่ได้มารบเพียง ๔๕๐๐ คน ทหารอเมริกันตาย ๒๖ ป่วยเจ็บ ๕๑ คน ทหารอังกฤษตาย ๑๕๐ ป่วยเจ็บ ๓๐๐ คน ครั้นในค่ำวันนั้นเวลา ๒ ทุ่ม พวกข้าศึกขึ้นบนแคปิตอลนั้นได้ จึงเผาแคปิตอลไลบรารีของคองเกรส

เรือนเปรสิเดนต์ ที่ทำอาวุธ คลัง ออฟพีศว่าการทหารยก สพานยาว แล ออฟพีศต่าง ๆ แลเย่าเรือนย้านทำลายเสียไปในคำ่วันนั้น ที่เนวิยาต แลที่ฟริเกดคอลำเบีย ที่ไว้เครื่องรย แลเรือใยรบ ๕ ลำ เรือยรรทกยี่น ๒ ลำ ทั้งปวงนี้ได้ทำลายเสียโดยคำสั่งของเสนายดีผู้ว่าการทหารเรือ แลที่ไว้ดินยี่นนั้นก็ระเบิดเสีย คนอังกฤษตาย ๑๕ คน เจ็บย่วย ๓๐ คน

ครั้นในเวลาคำ่แห่งวันที่ ๒๕ ออคัสต์ในปีนั้น พวกอังกฤษได้ออกจากเมืองหลวงถอยไปโดยเงียบ ๆ ตามแยบถอยทพ เมื่อยกไปนั้น ทิ้งคนที่เจ็บย่วยล้มตายไว้เปนอันมาก ชาวเมืองได้เก็บศพฝังเสีย เกือบ ๒๐๐ ศพ ประมาณคนอังกฤษตายในครั้งนั้นรวมหมดประมาณ ๑๐๐๐ คน กองทัพอังกฤษได้ถอยกลับไปถึงที่ตำบลเบนิดิกต์ในเวลาเย็น เดือนออคัสต์วันที่ ๒๙ ตรงกับวันจันทร์ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๔ คำ่ แล้วยกทัพเรือกลับไปในวันรุ่งขึ้นนั้น

เมื่อเมืองหลวงไหม้ขึ้นนั้น เมืองที่อยู่ใกล้เคียงมีความตกใจแลมาพร้อมกัน มีท่านผู้ว่าการต่างประเทศชื่อมิสเตอรมอนโรเปนต้น ได้คิดจะตามไปตีอังกฤษ แต่ไม่ได้ยกไป เพราะเห็นพร้อมกันว่าจะตั้งรักษาเมืองอยู่ดีกว่า

ครั้นเมื่อปรึกษากันในการที่จะซ่อมแซมตึกแลบ้านเรือนทั้งปวงที่เสียไปนั้น ข้อความอันนี้เปนที่แก่งแย่งเถียงกันมาก จนถึงจะเกิดรบกันขึ้นเองก็ระงับกันไปได้ ครั้นปรึกษากันตกลงเรียบร้อยแล้ว ได้พร้อมกันยอมจ่ายเงินค่าซ่อมแซมเปนเงิน ๕๐๐๐๐ เหรียญให้ทำเหมือนเดิม ประมาณที่ทำลายเสียไปในคราวนั้นเปนเงิน ๑๐๐๐๐๐ เหรียญ

ครั้นในปี ๑๘๔๖ กำหนดที่ในดิสตริกซึ่งอยู่ในฝั่งตวันตกแห่งแม่น้ำปาโตมักนั้น ได้ยกคืนเปนของสเตตส์ออฟเวอยิเนียไป ครั้นในปี ๑๘๕๐ ได้ห้ามการขายทาสเสีย แลในวันที่ ๑๖ เอปริลปี ๑๘๖๒ ตรงกับวันจันทร์เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำปีขอจัตวาศก ๑๒๒๔ ได้เลิกทาสในดิสตริกนั้งสิ้น

เมื่อคราวเกิดขบถในปี ๑๘๖๑—๑๘๖๕ เมืองหลวงนั้นมีย่อมอันใหญ่เรียกทหารเปนอันมากมา เพื่อจะรักษาข้อยังคับกฎหมายบ้านเมือง แลความเจริญทั้งปวง ได้ตั้งค่ายปลูกเตนต์โดยรอบเนินแคปิตอลนี้ ในเมืองนั้นตั้งโรงรักษาคนเจ็บแลที่เก็บอาวุธต่าง ๆ ในถนนใหญ่น้อยนั้นเปนที่ทหารเดินแลเกวียนส่งของทุกวัน

การซึ่งเกิดขบถขึ้นนั้น เกิดขึ้นเมื่อพลเมืองในเมืองหลวงมากขึ้นแล้ว แต่ยังหาเกิดขบถจนถึงเวลาเมื่อจัดการได้เรียบร้อยแล้วจึงได้เกิดขึ้น จึงเปนการระงับไม่ยากนั้น ในเวลานั้นพลเมืองมากขึ้นเกือบถึง ๕๐๐๐๐ คน คองเกรสในเวลานั้นได้จัดการเมืองหลวงเอาแต่การง่ายพอใจแก่การ ยิ่งกว่าการที่จำเปน ความคิดของท่านวอชชิงตัน ท่านเยฟเฟอสัน ท่านลองฟองต์นั้น ได้เจริญขึ้นต่อเมื่อท่านเหล่านี้ล่วงไปเกือบ ๓ ส่วนแห่งร้อยปี ถนนใหญ่น้อยแลป่ากอันงามได้ประดับประดาเมืองหลวงเปนที่เชิดชูยศสง่างามแก่บ้านเมือง แลได้มีบ้านเรือนวัดแลโรงเรียนอันดีงามขึ้นต่อภายหลังนั้นมาก

เมื่อจบท้ายนั้น ชาวอเมริกันเขาชมต่อไปว่าไม่เปนที่สงสัยเลย เมืองหลวงนี้จะเจริญยิ่ง ๆ ขึ้น แลงามสง่าประหลาทยิ่งขึ้นโดยความอุส่าห์ของชาวอเมริกัน โดยที่ได้จัดการให้ดีขึ้นเสมอ ใน ๑๐ ปีต่อไปข้างหน้าเมืองหลวงของยุไนติดสเตตส์จะเปนเมืองงามที่สุดในโลกนี้โดยแท้

ได้รับพระราชทานพรรณาถึงกรุงวอชชิงตันโดยสังเขปแล้ว ต่อไปนี้จะได้รับพระราชทานว่าด้วยดิสตริกออฟคอลัมเบียซึ่งกรุงวอชชิงตันนี้ตั้งอยู่ต่อไปบ้างพอสมควร ที่ดิสตริกออฟคอลัมเบียซึ่งตั้งเปนเมืองหลวงนี้ตั้งอยู่ในฝั่งตวันออกแห่งแม่น้ำปาโตมัก ที่ตรงทางแยกไปแม่น้ำเหนือซึ่งเรียกว่าแม่น้ำอานาคอสเตียน ที่อาณาเขตดิสตริกออฟคอลัมเบียนี้เปนที่รวม ๖๔ สแควไมล์ ตั้งอยู่ในสเตตส์ออฟเมริแลนด์เกือบทั้งสิ้น ด้านเหนือมีเมืองมอนต์โกเมริเปนกำหนด ด้านตวันออกแลด้านใต้มีเมืองชื่อปรินซ์ยอชเตาน์ดีเปนกำหนด ด้านตวันตกมีแม่น้ำปาโตมักเปนกำหนด

อาณาเขตเมืองหลวงนี้ ได้ตั้งโดยเปรสิเดนต์วอชชิงตัน โดยกำลังบ้านเมืองของสเตตส์อันรวมกัน แลประชุมชนในชาติแลในสเตตส์ทั้งปวงเปนที่ ๑๐ ไมล์ ๔ เหลี่ยม (๑๐๐ สแควไมล์) ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น ที่นี้ได้ประกาศเปนที่เมืองหลวงโดยท่านเปรสิเดนต์ เมื่อเดือนมาชวันที่ ๓๐ ปี ๑๗๑๙ ตรงกับวันพุธเดือน ๔ แรม ๑๑ ค่ำปีขอ

โทศกจุลศักราช ๑๑๕๒ ครั้นในวันที่ ๑๕ เอปริลในปีนั้น ตรงกับวันศุกร เดือน ๕ แรม ๙ ค่ำปีกุญตรีศก ๑๑๕๓ เวลาย่าย ๓ โมง พวกเข้าพนักงารซึ่งแต่งมาแต่เมืองอาเล็กแซนเดรียในเวอยิเนีย ได้มาพร้อมกันที่เรือนที่พวกคอมมิซชันเนอร์เมืองวอชชิงตันอยู่ ได้พร้อมกันยกศิลากำหนดที่ให้มั่นคงพร้อมด้วยประชุมชนเปนอันมาก เดิรเปนกระบวรไปเมื่อยกที่กำหนดเสร็จเลี้ยงดูกันแล้วเปนเสร็จการในวันนั้น มิสยีชกันตามควร แต่เมื่อปี ๑๘๔๖ นั้นได้ยกที่เวอยิเนียแยกคืนไปแก่สเตตส์นั้นเสียประมาณ ๓๖ สแควไมล์ จึงคงเหลืออยู่แต่ ๖๔ สแควไมล์ในกาลบัดนี้

ดิสตริกนี้แบ่งเปนกรุงวอชชิงตันแลยอชเตาน์ แลแว่นแคว้นของวอชชิงตันตลอด

ว่าด้วยคอเวอนเมนต์นั้น คองเกรสของยูไนติดสเตตส์ได้ประชุมกันในเดือนโนเวมเบอร์ปี ๑๘๐๐ เปนการประชุมครั้งแรกในเมืองวอชชิงตัน แลคองเกรสได้มีอำนาจเต็มที่จะตัดสินข้อความต่าง ๆ ในดิสตริก ตั้งแต่เดือนดิเซมเบอร์ปี ๑๘๐๐ แต่ก็ยังหามีอำนาจเต็มไม่ จนถึงวันที่ ๒๗ เฟบรุอารีปี ๑๘๐๑ จึงได้มีอำนาจเต็ม การทั้งปวงได้ส่งให้ท่านกอมมิตติสำหรับดิสตริกออฟคอลัมเบียให้คิดอ่านแลริโปต

อนึ่งคองเกรสได้ปรึกษาตกลงเมื่อวันที่ ๒๑ เฟบรุอารีปี ๑๘๗๑ ว่าที่อาณาเขตใกล้เคียงดิสตริกนี้ให้อยู่ในอำนาจดิสตริกออฟคอลัมเบีย แลให้มีผู้ว่าการสิทธิ์ขาดเปนตำแหน่งคอเวอนเนอ ตั้งโดยท่านเปรสิเดนต์โดยความที่เห็นพร้อมกับเสเนตทั้งปวง แลได้ว่าการในกำหนด ๔ ปี

แลอำนาจการประชุมตั้งกฎหมายต่าง ๆ นั้นให้มีเคาน์ซิล ๑๑ นายตั้งโดยท่านเปรสิเดนต์ แลเสเนตต้องเห็นชอบด้วยเหมือนกัน ได้ว่าการเปนกำหนด ๒ ปี แลมีผู้แทนราษฎรเข้าที่ประชุมอีก ๒๒ นายเลือกโดยราษฎรเปนปี ๆ ไป แลมีเจ้าพนักงานจัดการซ่อมแซมทำนุบำรุงจำพวกหนึ่ง แลเจ้าพนักงานสำหรับรักษาความสุขของดิสตริก แลมีผู้แทนของดิสตริกนี้เข้าในคองเกรสผู้หนึ่ง

ในวันที่ ๒๒ เดือนเยนุอารีย์ ๑๘๗๒ พลเมืองได้ยื่นเรื่องราวต่อคองเกรสฉบับ ๑ เปนการแสดงว่าเจ้าพนักงานกรมซึ่งสำหรับบำรุงการบ้านเมืองนั้น ได้ทำการล่วงเกินในการจัดบ้านเมือง คองเกรสได้ตรวจปรึกษาเห็นว่าหนี้หลวงที่ราษฎรติดนั้น ก็มากขึ้นในส่วนของดิสตริกออฟคอลัมเบีย จึงขอให้แก้ไขการนี้เสีย จึงประชุมกันชำระตัดสินการประชุมนั้นกว่าสามเดือน พวกกอมมิตตีจึงเห็นพร้อมกันว่า การที่จัดคอเวอนเมนต์สำหรับดิสตริกออฟคอลัมเบียอย่างเมื่อครั้งนั้น เปนการใช้ไม่ได้ เพราะเปนการวุ่นวายแลเสียเงินมาก เปนการจำเปนที่จะต้องจัดแก้ไขการเปลี่ยนแปลงใหม่ ให้เปนการสมควรมั่นคงแลจะได้แก้ไขใช้หนี้สินปลดเปลื้องไปบ้าง จึงได้จัดข้อยังคับลงวันที่ ๒๔ ยูนปี ๑๘๗๔ ตรงกับวันเสาร์เดือน ๘ ขึ้น ๗ ค่ำปีขอฉศกจุลศักราช ๑๒๓๖ ตามความที่เห็นสมควรของพวกกอมมิตตี ให้เลิกการที่จัดแผ่อำนาจเข้าไปในอาณาเขต แลให้คงอยู่แต่ผู้จัดการบำรุงความสุขกรมเดียว แลให้มิกอมมิซชันเนอร์ ๓ นายไปพลางก่อน กว่าคองเกรสจะได้จัดตั้งผู้ว่าการตลอดต่อไป จึงใช้กันอยู่ในบัดนี้ดังนี้

กฎหมายถ้อยความต่าง ๆ สำหรับพิพากษาในดิสตริกนั้นนั้น ได้ตั้งโดยคองเกรสทั้งสิ้น เงินเดือนเงินบำจ่ายแก่ผู้ทำการที่ตั้งโดยท่านเปรสิเดนต์นั้นใช้เงินของยุไนติดสเตตส์ แต่ที่ท่านเปรสิเดนต์ไม่ได้ตั้งนั้นใช้เงินของดิสตริกคอเวอนเมนต์ของดิสตริกใหม่นี้ได้เข้าทำการในปี ๑๘๗๑

เงินภาษีอากรที่เก็บเข้าคลังนั้น นับมาจนถึงวันที่ ๓๐ เดือนยูนปี ๑๘๗๔ ตรงกับวันอังคารเดือน ๘ แรม ๒ ค่ำปีจอฉศก ๑๒๓๖

ค่าภาษีที่เก็บค่าที่ดินในดิสตริกคอลัมเบีย เปนเงิน ๘๖๔๓๓๐๗๒ เหรียญ คือในกรุงวอชชิงตันเปนเงิน ๘๐๕๓๙๗๘๒ เหรียญ เมืองยอชเตาน์ ๖๒๗๒๐๑๐ เหรียญ ในเคาน์ตีออฟวอชชิงตัน ๙๖๒๑๒๘๐ เหรียญ รวมประมาณภาษีอากรต่าง ๆ เปนเงิน ๒๐๐๐๐๐๐๐ เหรียญ แลเงินส่วยอื่น ๆ อีกประมาณ ๑๗๐๐๐๐ เหรียญ คอเวอนเมนต์ประมาณจะใช้ในการคองเกรส ๑๗๐๐๐๐๐ เหรียญ ราคาค่าภาษีที่เก็บจากผู้มีเงิน ๑๐๐ เปนเงิน ๑ เหรียญ ๕๐ เซนต์

ตามข้อกฎหมายซึ่งคองเกรสได้ตั้งในปี ๑๘๗๔ เลิกคอเวอนเมนต์ว่า ปกแผ่อาณาเขตทั้งปวงซึ่งตั้งในปี ๑๘๗๑ แลได้จัดข้อบังคับการใช้เงินของดิสตริกออฟคอลัมเบียให้ดีขึ้น แลการหนี้สินที่เจ้าพนักงานที่จัดการบำรุงเมืองนั้นทำไว้ การเหล่านี้เจ้าพนักงานออดิตได้จัดโดยละเอียดแลริโปตแก่คองเกรสเสมอ

จำนวนเงินที่เปนหนี้ในดิสตริกคอลัมเบียนี้ เมื่อวันที่ ๑ ดิเซมเบอร์ ปี ๑๘๗๙ ตรงกับวันจันทร์เดือนอ้ายแรม ๓ ค่ำปีเถาะเอกศก ๑๒๔๑ ในดิสตริกออฟคอลัมเบียเงิน ๑๙๘๓๕๒๐๐ เหรียญ หนี้เก่าเมืองวอชชิงตันเงิน ๑๘๓๓๑๒๓ เหรียญ ๓๓ เซนต์ หนี้เก่าเมืองยอชเตานเงิน ๒๐๐๐๐ เหรียญ รวมเงิน ๒๑๖๘๘๓๒๓ เหรียญ ๓๓ เซนต์ ได้จัดการอันนี้ตามที่ได้ประชุมพวกดิสตริกออฟคอลัมเบียในปี ๑๘๗๑—๗๒—๗๓ แลคองเกรสปรึกษาเมื่อปี ๑๘๗๔—๗๕—๗๘ ได้เอาเงินไปเข้าแบงก์ไว้คิดรวมทั้งดอกเบี้ย ๓ $\frac{๖๕}{๑๐๐}$ เปอเซนต์ เปนเงินคิดทั้งใช้หนี้เสร็จถึงปี ๑๙๒๔ ยังคงเงินอีก ๑๓๕๐๔๙๐๐ เหรียญ

พลเมืองในดิสตริกนี้ รวมทั้งเมืองอาเล็กแซนเดรียถึงปี ๑๘๔๐ แลเมื่อปีต่อนี้ไปไม่ได้คิดเมืองอาเล็กแซนเดรียด้วย คิดเปนปี ๆ ดังนี้

ปี ๑๘๐๐ คน ๑๔๐๙๓ ปี ๑๘๑๐ คน ๒๔๐๒๓ ปี ๑๘๒๐ คน ๓๓๐๓๙
ปี ๑๘๓๐ คน ๓๙๘๓๔ ปี ๑๘๔๐ คน ๔๓๗๑๒ ปี ๑๘๕๐ คน ๕๑๖๘๗
ปี ๑๘๖๐ คน ๗๕๐๘๐ ปี ๑๘๗๐ คน ๑๓๑๗๐๐ ปี ๑๘๘๐ คน ๑๗๗๖๓๘

รวมชาย ๘๓๕๙๔ คนผู้หญิง ๙๔๐๔๔ คนเปนคนพลเมือง ๑๖๐๕๒๓ คน คนต่างประเทศ ๑๗๑๑๕ คน เปนคนขาว ๑๑๘๒๓๖ คน คนมีผิวกายมีสี ๕๙๔๐๒ คน

แบ่งเปนเมือง ๆ ไปดังนี้ เมืองยอชเตานในปี ๑๘๗๐ คน ๑๑๓๘๔ ปี ๑๘๘๐ คน ๑๒๕๗๘ เปนชาย ๕๘๕๔ หญิง ๖๗๒๔ พลเมือง ๑๑๗๖๔ คนต่างประเทศรวม ๘๑๔ เปนคนขาว ๘๘๑๙ คนผิวกายมีสี ๓๗๕๙

เมืองวอชชิงตัน ปี ๑๘๐๐ คน ๓๒๑๐ ปี ๑๘๑๐ คน ๘๒๐๘ ปี ๑๘๒๐ คน ๑๓๒๔๗ ปี ๑๘๓๐ คน ๑๘๘๒๖ ปี ๑๘๔๐ คน ๒๓๓๖๔ ปี ๑๘๕๐ คน ๔๐๐๐๑ ปี ๑๘๖๐ คน ๖๑๑๒๒ ปี ๑๘๗๐ คน ๑๐๙๑๙๙ ปี ๑๘๘๐ คน ๑๔๗๓๐๗ รวมเปนชาย ๖๘๓๒๐ หญิง ๗๘๙๘๗ พลเมือง ๑๓๓๐๗๐ คนต่างประเทศ ๑๔๒๓๗ คนขาว ๙๙๑๒๘ คนผิวกายมีสี ๔๘๑๗๙

พลเมืองในดิสตริกนอกจากเมืองทั้งสองนี้ไป จำนวนปี ๑๘๗๐ คน ๑๑๑๑๗ ปี ๑๘๘๐ คน ๑๗๗๕๓ รวมเปนคนชาย ๙๔๒๐ หญิง ๘๓๓๓ พลเมือง ๑๕๖๘๙ คนต่างประเทศ ๒๐๖๔ คนขาว ๑๐๒๘๙ คนผิวกายมีสี ๗๔๖๔ คน

จำนวนที่แผ่นดินในดิสตริกในปี ๑๘๗๐ มีที่อยู่ ๖๔ สแควไมล์ เปนคนสแควไมล์ละ ๒๐๕๗ คนกับ ๘๑ ในส่วนแห่งร้อย คิดเปนครัว ๒๕๒๗๖ คน คิดเปนครัวละ ๕ คนกับ ๒๑ ส่วนแห่งร้อย คิดเปนบ้าน ๒๓๓๐๘ บ้านคิดบ้านละ ๕ คนกับ ๖๕ ในส่วนแห่งร้อย คงแบ่งเปนจำพวก ๆ คือทำการไร่นา ชาย ๑๓๕๐ หญิง ๑๕ รวม ๑๓๖๕ คน ทำการงานต่าง ๆ กัน รวมชาย ๑๗๙๒๗ หญิง ๑๑๙๑๘ รวม ๒๙๘๔๕ คน ทำการค้าขายด้วยสินค้าต่าง ๆ รวมชาย ๕๘๕๓ หญิง ๒๗๔ รวม ๖๑๒๖ ทำการเครื่องจักร์โรงงาน ทำสินค้าของต่าง ๆ แลทำแร่ทั้งปวง รวมชาย ๑๐๐๗๑ หญิง ๑๖๓๔ รวม ๑๑๗๐๕ คน นอกนั้นทำการอื่นต่อไปไม่มีกำหนด

พลเมืองชาววอชชิงตันนี้ แบ่งเปนสองจำพวก เปนคนราชการจำพวก ๑ ไม่ใช่คนราชการจำพวก ๑ โซไซเอติต่าง ๆ ยอมรับคนทั้งสองจำพวก พวกในราชการนั้นคือผู้ที่ได้ทำการในออฟพีศคอเวอนเมนต์ต่าง ๆ แลทั้งออฟพีศเซอร์ทหารยกทหารเรือ แลครอบครัวบุตรภรรยาทั้งปวง จำพวกไม่ใช่คนราชการนั้นเปนพลเมืองที่ไม่ได้ทำการคอเวอนเมนต์ แลผู้ที่มาเยี่ยมบ้านเมือง

ได้รับพระราชทานพรรณามาพอสมควรแล้ว บัดนี้ขอรับพระราชทานกราบบังคมทูลระยะทางต่อไป

ในค่ำวันนั้นครั้นรับพระราชทานอาหารแล้ว มิสเตอรเยรานเสมียนใหญ่ในกรมท่ามาหาที่โฮเตล เปนการมาส่งลากัน แล้วเขาก็ไป แล้วมิสเตอรคองเกอผู้ว่าการที่ ๒ ในกรมไปรษณีย์มาหาเพื่อจะได้ลากันอีกแล้วลาไป ครั้นเวลา ๔ ทุ่มเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ออกจากโฮเตลอาลิงตัน ขึ้นรถมาถึงสเตชั่นรถไฟซึ่งเรียกชื่อว่าบอลติมอแอนต์ปาโต มัดติโป พอพบมิสเตอรยอนเดวิสที่ ๒ ในกรมท่ากับเลขเตอแนนต์เมซันมาคอยส่งอยู่ที่นั้น พากันไปขึ้นบนรถพูดจากันอยู่จนจวนรถไฟจะออกท่านทั้งสองนั้นก็ลาไป ครั้นเวลา ๕ ทุ่ม ๑๕ มินิตรถไฟออกจากกรุงวอชชิงตันมาตามระยะทาง เมื่อมาถึงเมืองฟิลาเดลเฟียส่งหมอจันดเลลงที่นั้น เพราะบ้านแกอยู่ที่เมืองแคมเดนใกล้เมืองนี้ แกลาไปเยี่ยมภรรยาจนวันจันทร์จะกลับมา รถไฟที่มานี้เปนรถสำหรับนอนใช้เดินทางสบายดี แต่จะได้รับพระราชทานพรรณาถึงรถต่อครั้งหลัง ในเวลาค่ำวันนั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้นอนมาในรถไฟตลอดรุ่ง

ครั้นรุ่งขึ้นณวันอาทิตย์เดือน ๖ แรม ๙ ค่ำ (วันที่ ๑๘ เม) เวลาย่ำรุ่งเศษถึงสเตชั่นเปนซิลเวเนียเรลโรด ซึ่งอยู่ในเมืองนิวเยอสี่ครั้นต่แต่งตัวพร้อมกันแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมาลงเรือที่ท่าของสเตชั่น พร้อมกันข้ามมาเมืองนิวยอกแวะไปรับพระราชทานอาหารที่เตเลอโฮเตล แล้วขึ้นรถมาที่พีฟท์อาเวนูโฮเตล ซึ่งเปนที่อยู่ครั้งก่อนนั้น ได้อยู่ห้องอย่างเช่นคอเวอนเมนต์จัดไว้รับเดิมนั้น

อนึ่งการรับรองซึ่งเปนของคอเวอนเมนต์รับนั้น สิ้นเพียงออกจากกรุงวอชชิงตันนี้ ได้ทราบเกล้า ฯ ว่าคองเกรสได้ปรึกษายอมจ่ายเงินในการรับทูตสยามครั้งนี้เปนเงิน ๑๐๐๐๐ เหรียญ ที่ได้ใช้ค่าโฮเตลแลรถม้าทั้งปวงเสร็จ

ในเวลาเย็นวันนี้เปนวันว่างไม่มีการอันใด ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้รับพระราชทานไปเที่ยวขับรถเล่นในป่ากใหญ่ ซึ่งเรียกว่าเซนตรันป่ากก จะได้รับพระราชทานพรรณาถึงป่ากนี้โดยพิสดาร ในวันเมื่อเช้าพนักงารมารับพาไปดูนั้นต่อไป แล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกลับมาโฮเตลเวลาค่ำไม่มีการอะไร รับพระราชทานอาหารที่โฮเตลแล้วพักอยู่ที่นั่น

รุ่งขึ้นณวันจันทร์เดือน ๖ แรม ๑๐ ค่ำ วันนี้ได้รับพระราชทานย้ายห้องที่โฮเตลนี้ยกจากพื้นชั้นที่ ๑ ขึ้นไปอยู่พื้นชั้นที่ ๒ เพราะเพื่อจะให้ได้ห้องอาบน้ำใกล้ติดกับห้องไม่เปนการลำบาก

ครั้นรับพระราชทานอาหารเช้าแล้ว มิสซิสเลียนโนเวน ซึ่งเปนผู้ถวายภาษาอังกฤษแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแต่ก่อนนั้นมาเฝ้าท่าน

ราชทูต เพราะได้ทราบข่าวว่าทูตสยามมาก็ยินดีมา แลท่านราชทูต
ก็เปนศิษย์อยู่ด้วย มาพูดอยู่ประมาณชั่วโมงหนึ่งลากลับไป ครั้น
เวลากลางวันรับพระราชทานอาหารแล้ว เปนวันนัดจะไปหาท่านแมย์
เมืองนิวยอกนี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงแต่งตัวเต็มยศตามซึ่งเขาขอมา
กับมิสเตอรสมิทกงสุล ท่านราชทูตทรงยูนิฟอร์มสำหรับเครื่องราชอิศ
ริยยศมหาจักริยรมราชวงศ เคาน์ซิลเลอแต่งเต็มยศราชเอดเดอแกมป์
นายเสน่ห์แต่งเต็มยศเมเยอร์ทหารหน้า มิสเตอรไวก์แต่งเต็มยศเอ
แตเช หมอบัดเลล่ามกับมิสเตอรสมิทกงสุล ไม่มียูนิฟอร์ม สวมแต่
เสื้อฟรอกโกตตามธรรมดา รออยู่ที่โฮเตลพร้อมกัน เวลาบ่าย ๒ โมง
คอมมานเดอเตเลอผู้ช่วยราชการของท่านแมย์กับมิสเตอรลูคาสไปรเวต
สิเครตริของแมย์มารับที่โฮเตล คอมมานเดอเตเลอนั้นสวมยูนิฟอร์ม
ทหารเรือ มิสเตอรลูคาสสวมเสื้อฟรอกโกต ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็
พร้อมกันขึ้นรถซึ่งท่านทั้งสองนำมารับนั้น มิโปลิศนำหน้าเหมือนเมื่อวัน
แรกขึ้นยกนั้น เขานำไปที่ซิตีฮอลซึ่งเปนที่ท่านแมย์อยู่ เมื่อถึงหน้าซิตี
ฮอลรถเข้าไปจอดถึงลานหน้าซิตีฮอล มีคนคอยกลุ้มรุมดูอยู่เปนอันมาก
ผู้ที่มารับนำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นไปบนซิตีฮอลเขาพาไปที่ห้องที่ประชุม
ในห้องนั้นมีคนราชการพวกออลเดอแมนแลคอมมันเคาน์ซิล กับพวกจด
หนังสือพิมพ์ประชมอยู่ประมาณ ๓๐ เศษ ท่านแมย์สวมเสื้อฟรอกโกต
คอยรับอยู่ด้วย ท่านผู้นำได้นำท่านราชทูตแลข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงให้

รู้จักกับท่านแมย์ ท่านราชทูตได้ทรงแสดงความยินดีที่ได้มาเยี่ยมเยือน ประเทศอเมริกาอันรวมกัน แลขอบใจในการที่ได้รับรองทั้งปวงในเมืองนิวยอกนี้โดยทางพระราชไมตรีอันดียิ่ง ท่านแมย์ได้ตอบแสดงความยินดีของชาวเมืองที่ได้รับราชทูตสยาม ซึ่งเปนทางพระราชไมตรีกันมาช้านานเปนต้น แล้วท่านแมย์ได้นำพวกทูตให้รู้จักกับพวกออลเดอแมนแลพวกคอมมันเคาน์ซิลทั้งปวง แต่เวลานั้นในห้องนั้นชุลละมุนเต็มที เพราะพวกหนังสือพิมพ์เข้ามากลุ้มรุมคอยจดถ้อยคำอยู่เสมอเปนอันมาก แลดูคนที่ไม่เกี่ยวข้องเลยก็จะเข้ามาได้ ดูกลุ้มกันมากขึ้นทุกที ได้พูดจากันด้วยการตามธรรมเนียมครู่ ๑ ลาท่านแมย์แลพวกที่ประชุมอยู่นั้นกลับมา เวลาเมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงผ่านออกมาตามทางบนซิดีฮอลนั้น สองข้างทางนั้นเต็มไปด้วยคนมายืนคอยดูแน่นทั้งสองข้าง มีทางฉเพาะพอเดรออกมาได้ที่โปลิศกันไว้เท่านั้น ดูทั้งไพร่แลผู้ดีมารุมกันขึ้นซิดีฮอลได้หมดดูไม่งามเลย เมื่อออกมาถึงหน้าซิดีฮอลมีคนเอากล้องชักรูป มาคอยชักเอาที่หน้าออกไปนั้น คอมมานเดอเตเลอขอว่าถ้าไม่รังเกียจอันใดแล้ว ขอให้ยืนให้เขาถ่าย เพราะธรรมเนียมเมืองนี้เอาใจพวกจดหนังสือพิมพ์กันมาก ยอมให้เข้าไปที่แห่งใดได้หมด แลใครจะถ่ายรูปดังนี้ก็ควรจะยอม ข้าพระพุทธเจ้าจึงยืนให้ถ่าย พอเบิดกล้องแล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็ขึ้นรถในเวลานั้นมีคนรมดอยู่จนแน่นสองข้างรถ ที่เข้ามาจับประตรถก็มี ไม่เห็นห้ามปรามกันฟรีกันเต็มที่จนรำคาญ ครั้นขึ้นรถพร้อมกันแล้วก็ออกรถมีคนตามดูเกรียว ๆ เสมอมาจนถึงพีฟท์อาเวนูโฮเตล

ที่ซิตีฮอลเมืองนิวยอกนั้น เปนที่คอเวอนเมนต์ผู้บังคับการในเมืองนั้นอยู่ ตั้งอยู่ในฟากในระหว่างออฟพีศไปรษณีย์แลศาลใหญ่สำหรับเมืองซิตีฮอลนี้ได้สร้างขึ้นในระหว่างปี ๑๘๐๓ แลปี ๑๘๑๒ นั้น สิ้นเงินรวมเสร็จกว่า ๕๐๐๐๐๐ เหรียญ เปนตึกงดงามดี ก่อด้วยศิลาขาวด้านหน้าด้านข้าง แต่ด้านหลังเปนศิลาม่วงทำอย่างอิตาเลียน โดยยาว ๒๑๖ ฟีตกว้าง ๑๐๕ ฟีต ในตึกนี้มีออฟพีศของแมย์ ห้องประชุมคอมมันต์เคาน์ซิล แลออฟพีศต่าง ๆ สำหรับเมืองแลหอสมุดสำหรับเมือง มีทั้งห้องท่านคอเวอนเนอร์สำหรับสเตตส์ออฟนิวยอกนี้อยู่บนพื้นชั้นสอง สำหรับใช้การประชุมใหญ่ที่เปนการหลวง ในห้องนี้รับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง มีโต๊ะเขียนหนังสือที่ท่านเปรสิเดนต์วอชชิงตันได้เขียนหนังสือถึงคองเกรสเปนครั้งแรก แลเก้าอี้ซึ่งใช้ในคองเกรสครั้งแรกด้วย แลเก้าอี้ที่เปรสิเดนต์วอชชิงตันได้นั่งเปนครั้งแรกได้รับที่เปนเปรสิเดนต์ของยุไนติดสเตตส์ แลมีรูปเขียนเปนอันมากเปนรูปท่านแมย์เมืองนี้แต่ก่อน ๆ มาแลคอเวอนเนอของสเตตส์นี้แต่ก่อน ๆ มาด้วย แลผู้ที่เปนหัวหน้าการต่าง ๆ หลายคนล้วนเปนผู้มีฝีมือช่างเขียนที่มีฝีมือมีชื่อเสียงเปนอันมาก ตึกนั้นมียอดเปนโคมขึ้นไปสูงมีนาฬิกา ๔ ด้าน เวลากลางคืนจุดไฟแลเห็นได้ไกล ตึกนี้เปนของงดงามควรดูของเมืองนี้แลทั้งสเตตส์นี้ เพราะเปนของสำคัญที่ได้สร้างขึ้นในเมืองนิวยอกเปนครั้งแรกแลงดงามดีด้วย

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกลับมาถึงโฮเตลแล้ว ได้ผลัดเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวพร้อมกัน คอมมานเดอเตเลอก็ผลัดเครื่องแต่งตัวเช่นด้วย ท่านราชทูตจึงรับสั่งให้กงสุลไปเชิญมารับพระราชทานอาหารด้วยกัน เมื่อรับพระราชทานอาหารอยู่นั้นได้พูดจากันตามธรรมเนียม ครั้นรับพระราชทานอาหารแล้วเขาก็ลาไป

ครั้นเวลาบ่ายข้าพระพุทธเจ้าราชทูต ๑ เคาน์ซิลเลอ ๑ สิเครตริล่าม ๑ ล่าม ๑ แอดแตเช ๑ กงสุล ๑ พร้อมกันสวมเสื้อฟรอกโกตขึ้นไปหาท่านเยเนราลยูเลสเสส ซิมสันกรานต์ ซึ่งเปนเปรสิเดนต์แต่ก่อน ผู้ซึ่งได้เคยเข้ามากรุงเทพ ฯ นั้น เพราะบ้านท่านอยู่ในนิวยอกนี้ ได้พบท่านที่บ้านดท่านชราลงมากแลท่านล้มลงขาขัดไป ต้องใช้ไม้ค้ำแขนสองข้าง ท่านราชทูตได้รับสั่งแก่ท่านแสดงการที่พระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชหฤทัยระลึกถึงท่าน แลครั้งนี้เปนช่องที่ราชทูตได้มาเจริญทางพระราชไมตรีณประเทศอเมริกานี้ จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้มาเยี่ยมเยือนท่านด้วย ท่านเยเนราลกรานต์ได้ตอบขอบพระเดชพระคุณในพระยาทสมเด็มพระเจ้าอยู่หัว แลแสดงความที่ระลึกถึงพระเดชพระคุณแลทั้งระลึกถึงกรุงเทพ ฯ อยู่เสมอ แลมีความปราถนาที่จะให้กรุงสยามเจริญยิ่งขึ้น แล้วท่านทูลถามท่านราชทูตถึงราชการแลการต่าง ๆ ในกรุงสยาม แลถามถึงพระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแลพระบรมวงศานวงศ ข้าราชการซึ่งท่านรู้จักนั้นด้วย · พูดกันอยู่ประมาณครึ่งชั่วโมงแล้วลาท่านกลับมาโฮเตล เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้วไม่มีการอันใด

รุ่งขึ้นณวันอังคารเดือน ๖ แรม ๑๑ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว ได้รับเชิญเมล์เข้ามาแจ้งราชการณกรุงเทพ ฯ แลกรุงลอนดอน จนเวลากลางวันรับพระราชทานอาหารแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้รับพระราชทานอาหารแล้วขึ้นรถไปเที่ยวชมเมือง แล้วไปดูที่ตะพานใหญ่ข้ามแม่น้ำเหนือเมืองแต่เมืองนิวยอกไปเมืองบรุกกลิน ซึ่งเขาชมกันว่าเปนผีมือตะพานอย่างดีที่สุดในโลก ตะพานนี้ประมาณคนได้ข้ามในปีหนึ่งมากกว่า ๘๐๐๐๐๐๐ คน แต่ก่อนยังต่ำอยู่แต่มาทำสูงขึ้นภายหลัง ตะพานนี้อยู่ปลายเมืองนิวยอกใกล้ซิตีฮอล ตะพานนี้แบ่งเปน ๕ ส่วน คือตอนกลางในระหว่างเสาหลักสูงทำด้วยศิลา ซึ่งโยงเชือกที่แขวนตะพานสองข้างนั้นเปนตอนกลางยาว ๑๕๙๕ ฟีต แลนับตั้งแต่หลักศิลาสูงนั้น มาถึงปลายที่ผูกโซ่ด้านริมฝั่งด้านละ ๙๔๐ ฟีต ต่อที่ผูกโซ่โยงมามีตะพานยื่นออกไปอีก แต่ไม่เท่ากันทั้งสองข้าง รวมตะพานนี้ยาวประมาณ ๒๐๐๐ ฟีต คิดเปนไทยประมาณ ๓ เส้น ๑๕ วา โดยกว้าง ๘๕ ฟีตคิดแบ่งเปนทางคนเดิรกลางกว้าง ๑๓ ฟีต สองข้างทางคนเดิรนั้นมีทางรถที่เดิรด้วยลวดเปนสายผ่านกลางรถต่อกันสองรถขับสายลวดนั้นไปสองข้าง แลนอกทางรถที่เดิรด้วยเชือกนี้สองข้างออกไปเปนทางรถม้าข้าม รวมเปน ๕ ทางด้วยกัน ในเวลาน้ำขึ้นสูงเต็มฝั่งวัดแต่พื้นตะพานลงไปจนถึงน้ำได้ ๑๓๕ ฟีต สูงพอที่เรือทั้งปวงจะลอดไปมาได้ โดยสดวก ในตอนกลางนั้นโยงด้วยลวดเหล็กกล้า ๔ สาย ๆ หนึ่งโต ๑๖ นิ้วไดเมตเตอร์ แลมีลวดโยงรั้งติดต่อกันทั้ง ๔ สาย

ลวดนั้นโยงกันหย่อนลงมาประมาณ ๑๒๔ ฟีต หลักเสาสูงสำหรับโยงเชือกนั้นตั้งอยู่บนเขื่อนซึ่งก่อนศิลาใต้น้ำนั้นลึกลงไปประมาณต่ำกว่า ๙๐ ฟีต หลักเสาศิลานั้นก่อแต่รากขึ้นมาเสมอน้ำโดยยาว ๑๓๕ ฟีต กว้าง ๕๐ ฟีต แล้วก่อชรูดขึ้นไปถึงยอดโดยยาว ๑๒๐ ฟีตกว้าง ๔๐ ฟีต สูงพ้นน้ำขึ้นมาเท่ากันประมาณ ๒๖๘ ฟีต สายลวดใหญ่ทั้ง ๔ สายที่โยงตะพานนั้นออกจากตอนกลาง ผ่านไปยนยอดเตาเวอเรียกหลักเสาสูงนั้น แลทอดลงไปสองข้างไปเข้าผูกติดกับผนัง ที่ผูกสูงพ้นน้ำประมาณเกือบ ๘๐ ฟีต ที่ซึ่งผูกปลายลวดนั้นกว้างประมาณ ๒๐ ฟีต โดยยาวแลหนาคิดรวมกันประมาณ ๒๕๐๐ คิวบิกยาต มีสายลวดน้อยโยงสายลวดใหญ่ตลอดไปถึงเตาเวอ ลงไปโยงกับพื้นตะพานข้างล่างทางตั้งแต่สเตชันปลายตะพานทางเมืองบรุกกลินถึงที่โยงลวดใหญ่นั้น ๘๓๖ ฟีต ทางเมืองนิวยอก ๑๓๓๖ ฟีต ทางอันนี้ก่อขึ้นมาแลรัดตรึงกันด้วยเหล็กหมั้นคงแข็งแรง ข้างล่างใต้ตะพานนี้ลงไปที่เปนถนนผ่าน ก็มีโค้งทำด้วยศิลาเปนช่องเบิดทางไปปลายตะพานบรุกกลินนั้นสูงจากน้ำประมาณ ๖๘ ฟีต ในเวลาน้ำขึ้นที่สุด

วิวต่าง ๆ ที่ดูไปจากตะพานนั้น ดูงามแลใหญ่โตดูไปได้ไกลมากคือด้านหนึ่งเห็นเมืองนิวยอกมีตึกบ้านเรือนใหญ่โตมาก ด้านหนึ่งเห็นเมืองบรุกกลินแลเห็นแม่น้ำตวันออกทั้งสองด้าน ซึ่งมีเรือขึ้นล่องเปนอันมาก ซึ่งเขาว่าเปนอย่างมีเรือมากที่สุดในโลกอีก (ที่เกินไปไม่จริงเลย) ถ้าจะใคร่ชมตะพานนี้โดยละเอียดแล้วควรจะเดินข้ามไป

หรือใช้รถเข็ดโถงข้ามไป แต่รถที่เดิรด้วยเชือกนั้นดูข้างเบื้องต่ำเบื้องบนหาเห็นไม่ ผู้ที่เดิรไปนั้นหยุดดูได้ทุกแห่งตามชอบใจ แต่ที่เฉลียงลานรอยเตาเวอนั้นน่าดมาก

เมื่อข้าพระพุทธเจ้าไปถึงที่ตะพานนี้ เสียเงิน ที่ทางเขาเอารถข้ามไปตามทางสำหรับรถไป ได้เห็นเรือเดิรเปนอันมากแลวิวงามที่สุด ครั้นข้ามไปถึงฝั่งข้างบรุกกลิน ข้าพระพุทธเจ้าได้เที่ยวขับรถดูเมืองบรุกกลินต่อไป

เมืองบรุกกลินนี้เปนเมืองที่มีวัด โดยมากไม่เปนเมืองค้าขาย เปนแต่การเรือแลบรรทุกสินค้าลงเรือเท่านั้น เมืองบรุกกลินนี้วัดโดยรอบ ๒๓ ไมล์ครึ่ง เปนที่แผ่นดิน ๑๓๓๓๗ เอเกอ โดยยาวแต่ด้านเหนือไปด้านใต้ประมาณ ๗ ไมล์กับ ๓ ส่วนแห่ง ๔ กว้างแต่ด้านตวันตกไปตวันออกประมาณ ๕ ไมล์ แต่ด้านตวันตกที่หันลงแม่น้ำนั้นยาวประมาณ ๘ ไมล์ครึ่ง เมืองวิลเลียมสเบิกแต่ก่อนนี้แยกออกไป แต่บัดนี้รวมเข้าในเมืองนี้ตั้งแต่ปี ๑๘๕๕ เรียกกันว่าเปนเมืองด้านตวันออก ที่เมืองนี้เปนที่คนชอบตั้งบ้านอยู่มากเพราะเปนที่แผ่นดินสูง แลใกล้ทะเลลมอากาศดี ถนนกว้างเปนที่มีความสุขสบาย มีท่าเรือข้างข้ามไปมาจากเมืองบรุกกลินไปนิวยอกหลายท่า ประมาณคนที่ข้ามไปมาในปีหนึ่งไม่ต่ำกว่า ๒๕๐๐๐๐๐ คน มีที่ค้าขายแลที่สำคัญต่าง ๆ เปนต้นว่าแยงก์แลอินชูรันเปนต้นอยู่โดยรอบซิตีฮอล แลที่ริมน้ำนั้นเปนที่ค้าขายมาก เต็มไปด้วยท่าเรืออู่เรือแลโรงไว้ของสินค้าเปนอันมาก พรรณถั่วต่าง ๆ

ที่บรรทุกมาแต่ที่ต่าง ๆ ย่อมเอาขึ้นที่บรุกกลินนี้ จนเรียกว่าเปนที่เก็บถั่วใหญ่ในโลกอีก ถั่วซึ่งบรรทุกมาจากสเตตส์ต่าง ๆ ทางตวันตกมาโดยเรือขึ้นที่เมืองนิวยอกแล้วเอามาขึ้นฉางไว้ที่นี่ สำหรับจ่ายไปในยุโรปติดสเตตส์แลประเทศยุโรปด้วย ประมาณถั่วที่บรรทุกมาขึ้นที่เมืองนี้ในปีหนึ่งไม่ต่ำกว่า ๒๕๐๐๐ ลำ เปนเงินประมาณเกือบ ๓๐๐๐๐๐๐๐ เหรียญทุกปี แลเมืองบรุกกลินนี้ด้านริมน้ำมีของใหญ่ควรชมอยู่สิ่งหนึ่ง คืออู่เรือทะเลที่เรียกแอตแลนติกดอก เปนของกอมปนีตั้งขึ้นเมื่อปี ๑๘๔๐ เปนที่พักเรือทะเลแอตแลนติกทั้งปวง หน้าอู่นี้ออกไปตรงกับเกาะที่เรียกว่าคอเวอนเนอร์ไอแลนด์ ในอู่นี้มีสระน้ำที่เรือจอดประมาณเปนที่ ๔๐ เอเกอลีก ๒๕ พีต พอที่จะทอดเรือกำปั่นอย่างใหญ่ได้ จอดกำปั่นได้ในนี้ถึง ๕๐๐๐ ลำ

ซิตีฮอลนั้นตั้งอยู่ที่ทางแยกไปฟลุตันคอต แลถนนโญเรเลมันสตรีต ก่อด้วยศิลาขาวเปนอย่างเอโอนิกสไตล์ มีเฉลียงใหญ่เสาค้ำ ๖ ด้านโดยยาวแห่งฮอลนี้ ๑๖๒ พีต กว้าง ๑๐๒ พีต สูง ๗๕ พีต เปน ๔ ชั้นทั้งใต้ดินด้วย ชั้น ๓ ยอดเปนเตาเวอสูงถึงยอด ๑๕๓ พีต แต่แผ่นดินขึ้นไป มีนาฬิกาอยู่ข้างบน กลางคืนจุดไฟเปนโคมนาฬิกาเหมือนกับที่นิวยอก ซิตีฮอลนี้สร้างเมื่อปี ๑๘๔๕ เปนจำนวนเงิน ๒๐๐๐๐๐ เหรียญ

แลมีตึกใหญ่ ๆ อีกเปนอันมาก คือศาลใหญ่ที่เรียดว่ากิงสเคาน์ตีคอตเฮาส์ อยู่ด้านหลังซิตีฮอล แลตึกอื่น ๆ มีทั้งบ้ากชื่อวอชชิงตัน

ป๊ากแลที่ฝังศพทหาร ทั้งเนวิยาตที่ขังคนโทษเปนคุกใหญ่ ที่ทำอาวุธแลฮอสปีตัลโรงรักษาคนไข้หลายโรง โรงมโหรีพังขับร้องต่าง ๆ หลายโรง มีทั้งออปราเล่นเต้นรำต่าง ๆ ด้วย แลทั้งโรงเก็บรูปภาพต่าง ๆ แลโรงเรียนหอสมุดใหญ่น้อยแลวัดโรงสวดเปนอันมาก แลทั้งป๊ากที่เรียกว่าปรอสเปกป๊าก เปนป๊ากใหญ่ ในเมืองนี้มีทั้งคลับแลโฮเตลเปนหลายตำบล ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้เที่ยวขับรถดูตามถนนแล้วกลับข้ามสพานใหญ่มาตามทางรถกลับนั้น กลับมาเมืองนิวยอก กลับมาโฮเตล เวลาค่ำไม่มีการอะไร

รุ่งขึ้นณวันพุธเดือน ๖ แรม ๑๒ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารเช้าแล้ว พวกเจ้าพนักงารโรงเรียนมารับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกจากโฮเตลขึ้นรถไปดโรงเรียน ชื่อว่านอมัลคอเลช เมื่อไปถึงพอกเจ้าพนักงารได้นำให้รู้จักกับผู้จัดการโรงเรียน ๆ จึงพาไปเที่ยวดูที่ต่าง ๆ โรงเรียนนี้เปนโรงเรียนดีที่ชาวเมืองนิวยอกนิยมกันมาก ตั้งอยู่ในถนนที่ ๖๙ ในระหว่างถนนเล็กซิงตันอาเวนู แลอาเวนูที่ ๔ รูปตึกนั้นก่องดงามดีมาก โดยยาวประมาณ ๓๐๐ ฟีตกว้าง ๑๒๕ ฟีต แต่ด้านที่ออกทางอาเวนูที่ ๔ นั้น ๗๕ ฟีตสูง ๗๐ ฟีต ทำอย่างโคพิกสไตล์ ด้านหน้าตรงกลางมีเตาเวอสูงยอดตัด คอเลชนี้ใช้เปนโรงเรียนอย่างคอมมัน สกล อยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงาร การเล่าเรียนที่เรียกว่า ยอดออฟเอกเคชันเปนที่หญิงเด็กแลสาวเล่าเรียนการหนังสือแลการต่าง ๆ

ในโรงเรียนนั้มีห้องหัด ๓๐ ห้อง มีห้องสำหรับเทศน์แปลแลแสดงการต่าง ๆ เปนห้องใหญ่ ๓ ห้อง แลมีห้องสำหรับซ้อมหัดเอกเซอรไซส์ห้อง ๑ ที่เรียกชื่อว่าคาลิส เทเนียม แลมีไลบรารีเก็บหนังสือต่าง ๆ ห้อง ๑ มีห้องครู ๖ ห้อง ๆ ออฟพีศของเปรสิเดนต์ แลมีห้องใหญ่ห้อง ๑ มีที่นักเรียนนั่งได้ ๑๖๐๐ คน แลมีห้องอ่านหนังสือมีที่นั่งอ่าน ๑๔๔ คน จำนวนเงินซึ่งสร้างโรงเรียนนี้เปนเงิน ๓๕๐๐๐๐ เหรียญ มีโรงเรียนสำหรับฝึกหัดอยู่ด้านหลังเปนที่นักเรียนได้เล่าเรียน เด็กนักเรียนนั้นมีประมาณ ๑๖๐๐ เสมอ ได้แบ่งเล่าเรียนภาษาละติน วิชาพีซิล วิชาคิมมิสตริ ภาษาเยอรมัน วิชาแพซุรัสไซเยนซ์ ภาษาฝรั่งเศส วิชาเขียน แลวิชาดนตรี คอเวอนเมนต์ต้องเสียเงินรักษาการโรงเรียนนี้ประมาณปีละ ๑๐๐๐๐๐ เหรียญ การฝึกสอนวิชาแลหัดต่าง ๆ โดยเรียบร้อยดียิ่งนัก

เมื่อเจ้าพนักงานพาพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมาถึงห้องเลกเชอร์ใหญ่ เขาเชิญให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นบนเดสก์ ซึ่งยกพื้นสูงอยู่กลางห้องนั้น นั่งเก้าอี้เปนลำดับกัน ขณะนั้นผู้ที่สำหรับดีดหีบเพลงสัญญาก็ดีดหีบเพลงขึ้น พวกหญิงนักเรียนก็เดิรเปนแถวเข้ามาทางประตูใหญ่ ๒ ข้าง หัดเดิรเปนขังหวะมายืนตรงเก้าอี้ที่นั่งของตน ๆ ครั้นมาพร้อมกันแล้วยืนอยู่ พอหยุดหีบเพลงเปลี่ยนเพลงใหม่ หญิงนักเรียนทั้งปวงก็ร้องเพลงเปนคำอ้อนวอนพระเจ้าจบแล้ว ผู้จัดการโรงเรียนจึงยืนขึ้นสปีช บอกให้นักเรียนทั้งปวงรู้จักท่านคอมมิชชันเนอร์ ๆ จึงยืนขึ้นสปีชบอกในการที่พาพวกทูตทั้งปวงมา แลกล่าวถึงกรุงสยามกับกรุงอเมริกา

เปนไมตริกันเปนต้น แลนำให้รู้จักพวกทูตทั้งปวง แล้วท่านราชทูตจึง
ทรงประทานถ้อยความในภาษาไทย ให้หมอจันดเลล่ามยืนขึ้นสยิช
เปนภาษาอังกฤษ แสดงความยินดีได้มาเยี่ยมโรงเรียนนี้ที่เปนของ
บำรุงวิชาเปนต้นของวิชาทั้งปวง ครั้นสยิชกันแล้วผู้เทศน์ก็อ่านหนังสือ
เทศน์สอนเด็กนักเรียนทั้งปวงแล้ว ให้เด็กนักเรียนยืนขึ้นพูดเปนข้อ
ความต่าง ๆ ตามที่ตัวจำได้คนละท่อนเปนคน ๆ ไป ที่ว่าได้คล่องแคล่ว
ดีก็มี ที่ประหม่าจนติดก็มี ครั้นแล้วก็ร้องอ้อนวอนพร้อมกันแล้วก็ดีดหีบ
เพลง พวกหญิงนักเรียนก็เดิรกลับไปเปนท่องแถวกันไปไม่สับสน ครั้น
ไปหมดห้องแล้วพวกเจ้าพนักงารก็พาพวกข้าพระพุทธเจ้าเข้าไปข้างใน ไป
ในห้องเล็กเซอรใหญ่อีกห้อง ๑ ย่อมกว่าห้องก่อนนี้ เขาพาขึ้นนั่งยนเดสก์
ซึ่งยกสูงขึ้นไป ครั้นดีดหีบเพลงขึ้นพวกเด็กก็เดิรเปนแถวเข้ามาทำอาการ
ดังก่อน แต่ที่แห่งนี้เปนเด็กลงไปอายุต่ำกว่า ๑๓ ปีทั้งสิ้น รวมพวกที่
อายุเหนือ ๑๓ นั้นว่ารวมประมาณ ๑๕๐๐ คน พวกต่ำ ๑๓ ปีนี้ประมาณ
๙๐๐ คนเข้ามาร้องแลว่ายทคนละท่อนเหมือนห้องก่อน แต่ไม่มีสยิชจาก
พวกทูต ครั้นดูห้องนี้แล้วเจ้าพนักงารก็พาไปห้องชั้นล่าง ซึ่งเปนห้อง
เอกเซอร์ไซส์นั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงนี้นั่งยนยกพื้นแล้ว มีหญิง
พวกอายุเหนือ ๑๓ นั้นมาในห้องนี้ ยืนเปนแถวกัน ๖ แถวประมาณแถว
ละ ๓๐ คน มีครเปนหญิงผู้ใหญ่ยืนอยู่กลางเดสก์ ดีดหีบเพลงเปนจังหวะ
ให้หญิงทั้งปวงเต้นรำทำท่าต่าง ๆ เปนการบำรุงแรงกำลังพร้อมกันน่าดู
ยิ่งนัก ครั้นดูที่เอกเซอร์ไซส์แล้วก็ออกมาที่ออฟพีศของท่านคอมมิซชัน

เนอร์ ๆ ขอให้พวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงชื่อในสมุดของเขา แล้วขอบใจผู้จัดการแลพวกเจ้าพนักงานแล้วลามาขึ้นรถ

เมื่อขณะไปดโรงเรียนอยู่นั้น พวกจดหนังสือพิมพ์ก็มาตามคอยจดอยู่เสมอ แลยังมีผู้หนึ่งมาปนอยู่ด้วย เวลานั้นเข้าใจว่าเปนพวกเจ้าพนักงานโรงเรียน ครั้นเวลาขึ้นรถลาพวกเจ้าพนักงานแล้ว ผู้นั้นก็ขึ้นรถมาด้วยบอกให้รถพาไปที่บ้านเขา นำไปเที่ยวดูห้องรับแขกแลห้องเขียนหนังสือแล้ว ขอให้รับพระราชทานของว่างสำหรับเวลากลางวันแลน้ำอุ่นบ้าง พูดกันไปมาดูกิริยาเปนนักเลงอยู่ แต่ดูที่เปนคนมีเงินพูดว่ามีโรงจักรฟอกน้ำตาลทรายอยู่จะขอพาพวกข้าพระพุทธเจ้าไปดู ภายหลังข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจึงได้ทราบโดยคำพูดของเขา ว่าเขาชื่อเฮนริแฮฟฟนายยา เปนบุตรชายใหญ่ของท่านแมย์เมืองนิวยอก แต่ก่อนเปนคนมีทรัพย์สมบัติมาก ครั้นเลี้ยงดูกันแล้วเขาพาขึ้นรถไปถึงท่าข้ามๆแม่น้ำไปทางฝั่งเมืองบรุกกลินซึ่งโรงจักรฟอกน้ำตาลของเขาอยู่นั้น ครั้นถึงที่โรงจักรเขานำให้รู้จักกับน้องชายของเขาทั้งสองคน ซึ่งทำการโรงจักรอยู่ แล้วพาให้ดูในโรงจักรตั้งแต่เอาน้ำตาลแดงที่ป่นกับอ้อย แลผงโสโครกมาละลายจนสูบไปประสะกรองลงที่สอาดเปนน้ำตาลขาว แลที่เทียบน้ำตาลแลอื่นทั่วทุกแห่ง มีโรงจักรยังกำลังทำอยู่อีกก็มียังค้างอยู่ น้ำตาลทรายที่ฟอกนั้นบรรทุกมาจากเมืองจีนกรุงสยามแลที่ต่าง ๆ นั้นเอามาใช้ฟอกที่นี่ ครั้นดูทั่วแล้วจะลากลับมาก็ไม่ยอมให้กลับขอให้รับพระราชทานอาหารที่นั่น แลได้ขอตัวว่าไม่มีเวลาก็ไม่ฟัง ต้องหนี

มาเสียก่อน ๆ มิสเตอร์เฮนริ แอฟฟนายยาก็ตามมาส่งถึงโฮเตล ขอยใจเขาแล้วขึ้นบนโฮเตล

เวลาย่ายรับพระราชทานอาหารแล้ว พวกเจ้าพนักงารกองคัยเพลิงมาพาพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปจากโฮเตล ไปที่ ๆ เก็บเครื่องดับไฟแห่งหนึ่ง เข้าไปในนั้น โรงนั้นมีประตูกลางกว้างใหญ่พอเครื่องเอนยินเข้าออกได้ มีประตูเล็กทางคนเข้าออกสองข้าง ในโรงนั้นกลางถัดประตูเข้าไปมีเครื่องเอนยินดับไฟอยู่เครื่องหนึ่ง หม้อน้ำกาไหล่เงินรักษาสอาดดี เครื่องนี้เปนเครื่องมีล้อแลคานสำหรับม้าลาก ในเตานั้นมีถ่านแลเชื้อเพลิงอยู่พร้อม มีไม้พันผ้าน้ำมันมีขี้ดไฟอยู่ปลายไม้เสร็จวางอยู่ปากเตา ในหม้อนั้นมีน้ำร้อนไขขึ้นมาตามท่อต่อลงไปชั้นล่างมีสติมกลั่นขึ้นมาเข้าหม้ออย่ ๒๔ ป่อนด์เสมอ ที่คานเครื่องเอนยินนั้นมีเครื่องม้าแขวนอยู่บนเพดานคู่ ๑ แต่หาใช่เครื่องม้าธรรมดาไม่ เปนเครื่องอย่างแต่งม้าได้โดยเร็ว ปลอกคอก็ผ่าเปนสองซีกกางไว้ แลสายทามสายถือแลสายต่าง ๆ ที่ตรงจะผูกจะต่อใช้ริเปนแหนบทั้งสิ้น เพื่อจะได้ผูกได้โดยเร็ว ในโรงนั้นมีม้ายืนอยู่ในที่คอกประจำอยู่สองม้ามีสายหนังผูกจากบังเหียนไปติดกับผนังแลมีระฆังสัญญาอยู่ริมผนังด้วย พื้นชั้นบนตั้งเตียงคนนอนเปนลำดับไป ริมเตียงนั้นมีรองเท้าบูดสูงซึ่งมีกางเกงเย็บติดอยู่เตียงละคู่ทุกเตียง แลมีเสื้อผ้าเขียวแลหมวกดำแขวนอยู่บนศีร์ษะทุกเตียงมีทางขึ้นโดยบันไดทางหนึ่ง แต่มีช่องเจาะกลม ๆ ที่พื้นกว้างประมาณสองศอกไดเมตเตอร์หลายช่อง มีเสาทองเหลือง

เกลี้ยงปักกลางช่องนั้นแต่เพดานลงไปจนถึงพื้นทุกช่อง ระฆังสัญญานั้นเปนระฆังไฟฟ้าล่ามไปติดกับหีบซึ่งติดไว้ตามเสาโคมริมถนนทุกถนนตามระยะ ผู้ทำนั้นได้ตีระฆังนั้นเข้าเชือกที่ผูกปากม้าไว้นั้น ก็หลุดออกด้วยไฟฟ้า ม้านั้นได้ยินเสียงระฆังก็วิ่งออกมาเอง มายืนเข้าเทียบคู่สองข้างคาน ฝ่ายคนซึ่งนอนอยู่บนเตียงก็ลุกขึ้นสวมเครื่องแต่งตัวที่ห้อยแลวางอยู่นั้น รดเสาทองเหลืองกลางร่วงลงมา ผู้ที่เปนผู้ขับม้าก็ขึ้นที่นั่งกระทุกเชือกซึ่งแขวนเครื่องม้าไว้นั้น เครื่องก็ร่วงลงมาครอบตัวม้าลง มีผู้สำหรับผูกสวมเครื่องให้เรียบร้อยม้าละคน ฝ่ายผู้อยู่ท้ายคน ๑ ก็ปิดสตรูที่ให้น้ำเข้าหม้อนั้น ปิดให้หม้อกับพื้นขาดต่อกันอีกคน ๑ ก็เอาไม้ซึ่งพันผ้าน้ำมันนั้นจิ้มไฟจุดไฟในเตาพร้อมเสร็จออกได้ใน ๑๐ สักนาเท่านั้น แต่นี่เปนอย่างที่รู้ตัวกันอยู่ ถ้าจริงๆ ก็คงจะไม่กว่ามินิตหนึ่งคงได้ออกจากโรง เครื่องดับไฟแลการที่จัดให้ออกได้โดยเร็วนี้ ถ้าจะชมกันว่าดีในโลกก็ควร ไม่สู้น่าเกลียดเหมือนไปเที่ยวได้ว่าดีในโลกทุกหนทุกแห่งไป นี่เตรียมกันน่าดูยิ่งนัก ครั้นดูที่นี่เสร็จแล้วเข้าพนักงารก็พาข้าพระพุทธเจ้าป่วง ไปดูที่ไว้บันไดสำหรับช่วยชีวิตคนที่บ้านไฟไหม้อยู่อีกแห่งหนึ่ง โรงแลจัดในโรงเหมือนกันกับโรงที่ไว้เครื่องอินยินสูบน้ำนั้น แต่ที่วางเครื่องจักรสูบน้ำนั้นตั้งบันไดพับต่อกันเปนท่อน ๆ ขึ้นไปแทนวิธีที่ตีระฆังเรียกคนนั้นก็เหมือนกับโรงก่อน แต่ล้อที่รองบันไดนี้นั้นยาวกว่าเครื่องสูบน้ำต้องมีคนถือท้ายคน ๑ ออกได้โดยเร็วเหมือนโรงก่อนเหมือนกัน เมื่อตีระฆังเอาบันไดออกจากโรงแล้วได้ลองพาดเรือนสูงหน้า

โรงนั้นให้ดู วิธีที่พาดนั้นเอาบันไดอันต้นที่มีขอข้างปลายเกี่ยวหน้าต่างพื้นชั้นที่ ๑ เข้า คนขึ้นขึ้นไปแล้วเอาบันไดอีกท่อนหนึ่งเกี่ยวหน้าต่างพื้นชั้นที่ ๒ ขึ้นไปแล้วขึ้นขึ้นไป เกี่ยวขึ้นไปทุกชั้นจนถึงหลังคา คนที่อ่อนแอลงมาไม่ได้ ใช้ผูกเชือกหย่อนลงมาโดยว่องไวดี ครั้นดูเสร็จแล้วเจ้าพนักงานจึงพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปที่ถนนแห่งหนึ่ง ห่างจากยุเนียนสแควประมาณเส้นหนึ่ง เขาไขกุญแจหีบที่ติดอยู่กับเสาโคมสำหรับกดเวลาเพลิงไหม้ที่ริมนั้น ท่านราชทูตทรงกดสำคัญสำหรับเพลิงไหม้เข้าแล้ว เขาพาวิ่งไปที่ยุเนียนสแควพอถึงก็พอเห็นเครื่องจักรดับไฟแลบันไดมาเปนหลายเครื่อง แลมาทอย ๆ กัน เสมอมาพร้อมอยู่ที่นั่น แล้วเปิดท่อน้ำตามถนนเอาสายสูบหย่อนลงไปต่อสูบน้ำขึ้นมาให้ดู แลถ้าไฟไหม้สูงสูบไม่มีแรงพอขึ้นไปถึง มีเครื่องต่อยกสายลอยขึ้นไปได้ แล้วเอาบันไดพาดขึ้นโฮเตลที่อยู่ในสแควนั้นให้ดู ผู้คนมากลุ้มกันหมายว่าเพลิงไหม้จริง ๆ บ้างก็มี มากลุ้มรุมกันเปนอลหม่าน การที่เอาเครื่องดับเพลิงมาลองให้ดูในที่แข้งดังนี้ ก็ดูเอะอะเกินเล่นไปหน่อยหนึ่ง ดูน้ำนองแน่นถนนไปทั้งนั้น เปนที่หมายแห่งการรับรองแขงได้อย่างหนึ่ง เวลานั้นราชทูตฮาวายมาอยู่ที่นั่นด้วย ได้พบกันกับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงด้วย ครั้นหยุดการดับเพลิงแล้วคนที่มาแน่นดูอยู่นั้นกลับมารุมดูพวกข้าพระพุทธเจ้าเปนกลุ่มไป โปลิศก็ไล่ไม่ใคร่ไหว พวกข้าพระพุทธเจ้าจึงลาพวกเจ้าพนักงานแลขอบใจแล้วขึ้นรถกลับมาโฮเตล

เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้วไม่มีการอะไร ข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานไปดูละคอนชื่อตามถนนที่ตั้งอยู่ว่าละคอนถนนที่ ๑๔ ไม่สู้ประหลาทอันใดนัก สู้ละคอนในลอนดอนหาได้ไม่ ดูอยู่จนเวลา ๕ ทุ่มเศษกลับมาโฮเตล

รุ่งขึ้นณวันพฤหัสบดีเดือน ๖ แรม ๑๓ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว พวกเจ้าพนักงารมารับพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปจากโฮเตลไปที่ท่า เจ้าพนักงารนำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ลงในเรือซึ่งสำหรับจะไปที่เกาะนั้น ในเรือนั้นมีนักโทษบรรทุกรถตู้ลั่นกุญแจมา แล้วให้ลงในเรือนั้นหลายคน ครั้นพร้อมกันแล้วออกเรือจากท่าไปตามลำแม่น้ำตวันออก ไปถึงเกาะชื่อแยลกเวลไอแลนด์ เปนเกาะอยู่ในแม่น้ำนั้นแวะส่งพวกนักโทษแลรับของที่จะเลี้ยงพวกลูกเรือแล้วออกเรือต่อไป เมื่อผ่านท่าหน้าคุกนั้น ที่ท่านั้นเอาธงอเมริกันมาปูลาดตามท่าเปนการแต่งรับที่นั้นมีบันอยู่สองกระบอก ครั้นเมื่อเรือผ่านไปก็ยิงบั้นสองกระบอกนั้นเปนการคำนับกระบอกละสองครั้ง แต่ด้านเสียครั้งหนึ่งคงเปนสามนัดตามมีตามได้ เรือแล่นเลยขึ้นไปตามลำแม่น้ำถึงเกาะชื่อวาดไอแลนด์จอดเรือเทียบกับท่าที่นี่ แล้วพวกเจ้าพนักงารได้นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นบนเกาะนั้น แล้วให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถหลังหนึ่งซึ่งบรรทุกมาในเรือนั้นด้วย นำไปที่โรงรักษาคนเสียจริต พาให้รู้จักกับหมอผู้รักษาคนเสียจริตที่นั่น แล้วนำให้ดูโรงงารต่าง ๆ ที่ใช้คนเสียจริตที่ค่อยคลายแล้วนั้น ที่โรงนี้รักษาแต่ชายเท่านั้น พวกคนที่เสียจริตค่อยทุเลาแล้ว

เขาใช้ทำการต่าง ๆ ตามวิชาที่ตัวมีอยู่ คือเย็บเสื้อกางเกง รองเท้า แลถักพรมปูเช็ดเท้า แลการบัตริแลทำการอื่น ๆ ตามถนัด ที่ทำไม่เปน ก็ใช้ให้คลี่เศษเชือกขาด ๆ ออกให้คนทำเปนถักของต่าง ๆ เปนห้อง ๆ ไป ในตึกเหล่านี้ลั่นกุญแจโดยรอบเข้าออกไม่ได้ ชั่วแต่เดิรอยู่ในตึกเท่านั้น การหุงทำอาหารรับพระราชทานก็ใช้คนเสียจริตที่คลายแล้วทั้งสิ้น ต่อเมื่อหมอเห็นว่าหายเปนปกติดีแล้ว จึงจะปล่อยให้ไปบ้านช่องตามเดิม แล้วเขาพาเข้าไปดูชั้นในซึ่งขังคนเสียจริตไม่ได้สตินั้น แต่เห็นปล่อยให้ออกเดิรกลุ้มไปทั้งนั้น แต่เมื่อพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเข้าไปดูนั้น เขาเอาเก้าอี้ยาวกันไว้เสียไม่ให้ออกมา แต่บ้างก็มายืนเท้าเก้าอี้พูดจาเอะอะสบัชบ้าง พูดเล่าอะไรบ้าง นิ่ง ๆ บ้าง เดิรไปมาบ้างดูกลุ้มไปทีเดียว แต่เขาไม่ยอมให้ดูนานนัก เพราะมักจะทำให้ใจคอพังสร้านขึ้น จึงพากันกลับออกมาดูคนบ้าทำงารในห้องต่าง ๆ ต่อไป ยังมีคนหนึ่งอายุประมาณ ๕๐ เศษ ว่าเปนนายเรือใบเคยเข้ามากรุงเทพ ฯ ด้วย เมื่ออยู่ในเรือนั้นมีลูกเรือลอบพ่นเอากระดูกศีร์ษะแตกจึงเสียจริตไป ครั้นรักษาหายแล้วเขาปล่อยให้ไปอยู่บ้าน ไปอยู่ได้ไม่ช้านักก็กลับมาขออาศัยอยู่ในโรงรักษาคนเสียจริตอีก เพราะว่าไปอยู่บ้านไม่เงียบสบาย เห็นว่าขืนอยู่ต่อไปอีกคงจะกลับเสียจริตอีก จึงต้องมาอยู่ที่โรงนี้อีกเห็นเปนความสุขไป แต่ไม่ต้องอยู่ในที่ขังปล่อยให้ไปไหนได้ตามใจ ครั้นข้าพระพุทธเจ้าดูทั่วแล้วจึงไปที่ ๆ อยู่ของหมอ ได้รู้จักกับภรรยาของหมอ ๆ

ได้เลี้ยงของว่างแลน้ำอุ่นบ้าง พูดกันด้วยการต่าง ๆ ภรรยาของหมอ
ได้นำคนเสียจริตแลจักษุบอดทั้งสองข้าง คนหนึ่งมาดีดหีบเพลงให้ฟัง
เปนคนดีดหีบเพลงดี เขาว่าเมื่อหัดดีดนั้นจักษุพิการแล้ว แต่ฟังเสียงดู
คล่ำไปก็ดีดถูกชำนาญเข้าทุกที ภายหลังจึงได้เสียจริต แต่บัดนี้ได้สติดี
แล้ว แต่ยังไม่สนิทเท่านั้น แต่ดีดหีบเพลงดีเหมือนคนปรกติทีเดียว
พูดกันอยู่ประมาณครึ่งชั่วโมงขอบใจหมอแลภรรยาแล้วลาขึ้นรถมาลงเรือ
แล่นกลับลงมาถึงเกาะแยลกเวลไอแลนด์ที่แวะครั้งก่อนแล้ว พวก
เจ้าพนักงานก็นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นบนเกาะนั้น ให้ขึ้นรถที่บรรทุก
มาด้วยแลมีรถบัสอีกหลังหนึ่ง บรรทุกคนไปที่ตึกแห่งหนึ่งซึ่งจัดเปน
ที่เลี้ยงนั้น ไปนั่งพักรอกันอยู่

เกาะแยลกเวลนี้เปนเกาะยาว เปนที่แผ่นดินประมาณ ๑๒๐ เอเกอ
ตั้งอยู่ในแม่น้ำตวันออกนี้ตรงถนนที่ ๔๘ จนที่ ๘๓ ด้านตวันออกแห่ง
เมืองนิวยอก เกาะนี้มีลำน้ำทั้งสองข้าง เรือใหญ่ขึ้นล่องได้ทั้งสองทาง
บนเกาะนี้มีโรงทานที่รักษาคนไข้ โรงรักษาโรคผีดาษ รักษาไข้แลรักษา
เด็ก โรงรักษาคนไข้หนักที่จะรักษาไม่หาย โรงรักษาโรคเรื้อนแลโรง
รักษาง่อยเปลี้ยต่าง ๆ ทั้งมีคุกขังนักโทษ โรงทานเลี้ยงคนจน โรงให้
คนจนทำงาร แลโรงรักษาหญิงเสียจริต

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพักอยู่ที่ตึกนั้นครู่หนึ่ง พวกเจ้าพนักงาร
ก็นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นไปบนห้องใหญ่ชั้นบนซึ่งจัดตั้งโต๊ะไว้นั้น แล
ในห้องนี้ประดับประดาด้วยธงเปนอันมากเปนการจัดรับ เจ้าพนักงารได้

เชิญข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารกลางวันที่นั้นพร้อมกัน ครั้นรับพระราชทานเสร็จแล้วมิสยีชกันบ้างเล็กน้อย แล้วมานั่งพูดสูบบุหรี่กันที่ห้องล่างคร่า ๑ พวกเจ้าพนักงานก็นำพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปถึงที่สนามหน้าโรงรักษาหญิงเสียจริต เวลานั้นเขาปล่อยหญิงเสียจริตที่ไม่วุ่นวายดุร้ายทั้งปวง ออกมานั่งเปนหมู่อยู่ในสนามหญ้านั้นประมาณ ๕๐๐ เศษ แต่ที่วุ่นมากนั้นหาได้ให้ออกไม่ ครั้นเมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปถึง วันนี้เปนวันเบิดเมริโกเราด์ที่กลางสนามสำหรับหญิงเสียจริตทั้งปวงเล่น แต่เขาทำแล้วเสร็จก่อนหน้าพวกข้าพระพุทธเจ้ามาสามวันแล้ว แต่รอไว้เบิดวันนี้ เขาจึงให้พวกหญิงเสียจริตเหล่านั้น ผลัดกันขึ้นนั่งบนหลังรูปสัตว์ซึ่งทำเปนรูปสิงห์ เสือ กวาง ม้า ช้างแลสัตว์ต่าง ๆ นั้นหันเวียนไปพวกละห้าหกรอบ แล้วผลัดเอาพวกอื่นขึ้น ดูทำท่ากิริยาต่าง ๆ ตามวิสัยคนเสียจริต บางคนว่าตัวเปนภรรยาเยเนราลกรานต์บ้าง บางคนว่าตัวเปนน้องเอมเปอเรอเม็กสิโก ดูพูดกันแหลวไหลไป นั่งดูอยู่ประมาณชั่วโมงหนึ่ง แล้วออกจากที่สนามหญ้านั้นขึ้นรถไปที่คุกที่ขังนักโทษ เข้าไปที่ออฟพีศของผู้รักษาการใหญ่ เจ้าพนักงานนำให้รู้จักแล้วเขานำให้ไปดูที่ขังนักโทษนั้น เวลานั้นนักโทษกำลังรับพระราชทานอาหารอยู่ ดูนักโทษที่รับพระราชทานนั่งโต๊ะที่ติดกับหลังเก้าอี้ นั่งหันหน้ามาทางเดียวกันทั้งนั้น โต๊ะนั้นเปนกระดานติดกับพนักเก้าอี้เรียงกันไป ครั้นรับพระราชทานกันแล้ว เจ้าพนักงานให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมายืนในห้อง ซึ่งเปนทางที่ขังนักโทษนั้นดูนัก

โทษเดิรเปนแถวกันอกติดหลังเปนแถวมา ที่โทษหนักจำตรวนก็มีมาเปนแถวเดิรไปเข้าห้องของตน ๆ ห้องนั้นก่อเปนผนังตึกซ้อนกันขึ้นไป ๔ ชั้นอยู่กลางห้องที่ก่อนั้นแบ่งเปนห้อง ๆ กว้างประมาณห้องละสองศอกเศษยาวประมาณ ๔ ศอก ในห้องนั้นมีกระดานปูไว้แผ่นหนึ่งยกสูงกว่าพื้นสักศอกเศษ ประตูห้องนั้นเปนยานเหล็กขัดกันเปนตรางอยู่ห้องละคน เมื่อเดิรไปเข้าห้องตลอดแถวแล้วผู้คุมร้องบอกให้เยี่ดประตู ก็เยี่ดพร้อมกันทีเดียว ผู้คุมจึงไปเดิรตรวจลั่นกุญทุกห้อง แล้วก็ไปยอกแถวอื่นต่อไปทั้ง ๘ แถว ๔ ชั้น ครั้นดูคนนักโทษเข้าห้องแล้ว เขาพาไปดูห้องที่นักโทษแรกส่งมา จดยาญชีแล้วเอาไปตัดโกนผมโกนศีร์ษะโล้น แล้วอาบน้ำผลัดเครื่องแต่งตัวใหม่ เครื่องที่แต่งมานั้นเอาเก็บไว้ให้เมื่อพ้นโทษจะได้แต่งไป เครื่องที่เขาแต่งนั้นเปนเสื้อกางเกงสีลูกหมากพลัยแล้วเอาขึ้นชั่งตัวดูน้ำหนักแลวัดสูงต่ำ จดรูปพรรณตำหนิแล้วจึงส่งเข้าคุก ครั้นดูทั่วแล้วก็ขอยใจลาเจ้าพนักงารออกจากคุก ไปดูที่ซึ่งสำหรับหญิงที่มีครรภ์เปนคนไม่มีสามีแลยิดามารดา หรือสามียิดามารดาเปนคนยากไร้ ไม่มีกำลังที่จะเสียเงินค่าที่ภรรยาจะคลอดบุตรเปนต้น แลบรรดาหญิงที่มีครรภ์ไม่มีเงินทองจะใช้ค่าคลอดบุตรด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งก็ดี ก็รับมาไว้ ในที่นี้มีหมอยาหมอผดุงครรภ์สำหรับพยาบาลพิทักษ์รักษาพร้อมมีหญิงที่มีครรภ์เปนอันมาก เขาให้ทำการเยาที่คนมีครรภ์พอทำได้ เปนต้นว่าการเย็บปักถักร้อยต่าง ๆ เมื่อบุตรคลอดแล้วมีกำลังพอจะไปเลี้ยงดูกันได้ ก็ยอมให้ไป ถ้าไม่มีกำลังจะอยู่ต่อไปก็ได้

ที่ซึ่งหญิงทั้งปวงอยู่นี้ มีที่นอนเตียงนอนสอาดเปนสุขสบาย ที่นอนของใครเมื่อตื่นขึ้นก็ต้องจัดของตัวให้เรียบร้อยเสมอ ครั้นดูที่นั่นทั่วแล้วเข้าพนักงารพาไปดูโรงรักษาคนไข้ แต่ในห้องที่ป่วยไข้จับแลโรคที่ควรดูในที่รักษาคนไข้นั้น ติดอยู่กับโรงรักษาหญิงมีครรภ์ จัดคล้าย ๆ กัน ครั้นดูทั่วแล้วเปนเวลาเย็นเสีย จะดูโรงทานแลอื่น ๆ อีกไม่พอ ก็พากันกลับมาลงเรือกลับมาที่ท่าขึ้นเมืองนิวยอกขอบใจเจ้าพนักงารแล้วลากลับมาโฮเตล

เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้ว มิสเตอรสมิทกงสุลได้พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปที่ไว้อาวุธเครื่องแต่งตัวผู้กหัดทหารเรียกว่านาชันแนลกาดริยีเมนต์ที่ ๗ เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปถึงขึ้นไปยนตึกนั้นพบกับออฟพีศเซอทหารแล้วออฟพีศเซอนั้น นำไปหาท่านเยเนราลใหญ่ได้พูดจากับท่านครู่ ๑ ท่านให้คอลอแนล พาข้าพระพุทธเจ้าไปดูในโรงนั้นผู้กหัดด้วย

โรงที่ไว้อาวุธนี้เปนโรงงามในเมืองนิวยอกนี้ เปนของทำขึ้นใหม่สำหรับทหารริยีเมนต์ที่ ๗ ตั้งอยู่ในระหว่างถนนที่ ๖๖ แล ๖๗ แลอาเวนูที่ ๔ แลเลกซิงตันอาเวนู เมื่อคอลอเนลนั้นพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกมาจึงบอกว่า ค่ำวันนี้เปนกำหนดจะให้ทหารออกหัดตามเคยทุกวันมา แต่ที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง จะดูหัดในถนนนั้นก็ไม่ประหลาดอันใด เพราะหัดเดิรเท่านั้น ท่านเยเนราลได้มีคำสั่งให้หัดถ้าอาวุธ ให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูในโรงสำหรับหัดก่อน ขอให้ข้าพระพุทธเจ้าไปดูที่โรงหัดก่อน ข้าพระ

พุทธเจ้าทั้งปวงก็ตามท่านคอลอเนลขึ้นไปนั่งในชานที่ยกสูงขึ้นไปนั้น ในเรื่องหัดนั้นโดยยาว ๓๐๐ ฟีต กว้าง ๒๐๐ ฟีตสูง ๑๐๐ ฟีต ดูกว้างใหญ่ยิ่งนัก หลังคาเปนโค้งเครื่องเหล็กทั้งนั้นไม่มีเสาเลย หลังคามุงกระจกตลอดกลางคืนใช้ไฟแกสห้อย พื้นเปนกระดานปูเกลี้ยงตลอดน่าดูยิ่งนัก ด้านสกัดมีนาฬิกาใหญ่ไดเมเตอ ๖ ฟีตอยู่กลาง ครั้นข้าพระพุทธเจ้าไปนั่งบนกาลารินั้น เห็นบุตรภรรยาเพื่อนฝูงทหารมานั่งคอยดูหัดอยู่เปนอันมาก ประมาณครู่ ๑ ผู้ถือแตรสัญญาก็เป่าแตรเรียกทหารมาตั้งแถวพร้อมกันฝึกหัด ถ้าขึ้นแลหัดทำฟอมเดิรต่าง ๆ ประมาณครึ่งชั่วโมง แล้วเดิรแถวออกจากโรง ไปหัดในถนนต่อไป ครั้นพวกทหารออกไปหมดแล้ว คอลอเนล กับหมอพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูในโรงทหารเปนกอมปนี ๆ ไป ๑๐ กอมปนี ๆ ละห้อง เครื่องแต่งห้องนั้นแต่งต่าง ๆ กันทุกห้องดูงามต่างกัน ประดับด้วยไม้ต่าง ๆ ก็มี เปนเครื่องทองเหลืองยี่ห้อทองก็มีดูงามยิ่งนัก ในห้องนั้นจัดเปนตู้ย่อม ๆ พอจุเก็บเครื่องยูนิฟอร์มแลอาวุธขุดน ๑ เพราะทหารนี้หาใช่ทหารอยู่ประจำโรงไม่จึงมีแต่ตู้เก็บเสื้อผ้า เครื่องอาวุธอยู่เท่านั้น กลางห้องมีโต๊ะเก้าอี้ตั้งจัดงามต่างกันทั้ง ๑๐ กอมปนี มีห้องออฟพีศเซอรประชุมกันห้องครูทหาร ห้องริเซยชั่น ห้องอ่านหนังสือใหญ่ แลห้องพีลด์ออฟพีศเซอร แลสตาฟออฟพีศเซอร แลห้องเยเนราลออฟพีศเซอร ห้องเล่นชิงช้าต่าง ๆ เปนการบำรุงกำลัง มีห้องอาบน้ำใหญ่อยู่ชั้นล่าง แลเข้าหัดยิงยืนอยู่ในโรงนั้นพร้อม ตึกนี้ก่อด้วยอิฐเอามาแต่ฟีลาเดลเฟีย ประดับด้วยศิลา เปนราคากว่า

๓๐๐๐๐๐ เหรียญ ภายในตกแต่งประดับประดาเปนเงินของริยิเมนต์เรียไรจ่ายทั้งสิ้น แลเงินเรียไรรายฎรบ้าง มีห้องหนึ่งซึ่งจัดเปนห้องริเซยชั่นนั้น ประดับประดางามยิ่งนักเปนเครื่องทองเหลืองทองแดงแลเหล็กทั้งสิ้น เปนของฝีมือทำงามดีก็มีที่รู้จักประดับเปนต้นว่า เอาสายโซ่พันเสาดูงามประหลาทดี ครั้นดูทั่วแล้วท่านคอลอเนลกับหมอขอให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงชื่อไว้ที่นั้น แล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขอบใจท่านผู้นำแล้วลากลับมาโฮเตล

รุ่งขึ้นณวันศุกร์ เดือน ๖ แรม ๑๔ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้วมิสเตอรเฟรนซ์ ซึ่งเปนเปรสิเดนต์ ของโปลิศกับเจ้าพนักงานนายโปลิศมาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถออกจากโฮเตลไปที่สนามคลิใหญ่ปลายเมืองนิวยอกด้านตวันตก ให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นนั่งบนปรำสูงนายโปลิศได้หัดโปลิศเดิรท้าวทั้งปวงแยตตาเลียน ๑ ดูหัดอยู่ครู่ ๑ นายโปลิศเชิญข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงไปที่สนามให้ยืนกลางแถวโปลิศล้อม ๔ ด้าน คำนับแล้วมายืนริมสนามให้โปลิศทั้งปวงเดิรผ่านคำนับเปนแถว ๆ ไปทั้งแยตตาเลียนแล้วข้าพระพุทธเจ้าไปพักรอเวลาอยู่ที่โรงเลี้ยงครู่ ๑ พอเวลาเที่ยงเศษเขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถมาที่ถนนแห่ง ๑ แล้วให้โปลิศซึ่งขี่ม้ามาหัดให้ดูกอมปนี ๑ โปลิศหลังม้านี้หัดเข้าแถวเดิรเข้าฟอม ๔ ฟอม ๘ คล่องแคล่วดี ครั้นหัดแล้วก็กลับมาโฮเตลกับพวกนายโปลิศทั้งปวง ๆ ได้ให้โฮเตลจัดโต๊ะไว้เลี้ยงกลางวัน พวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานกับพวกโปลิศทั้งปวง ครั้นรับพระราชทานแล้วพวก

นายโปลิศนำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปจากโฮเตล ถึงที่ว่าการโปลิศใหญ่ ท่านเปรสิเดนต์โปลิศก็พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูในโรงนั้น มีศาลชำระความใหญ่ที่ออฟพีศผู้บัญชาการที่ออฟพีศต่าง ๆ ทั้งออฟพีศของพวกดิเตกติฟ แลมีมิวเซียมเก็บรูปนักโทษทั้งปวง ที่ต้องจำคุกแลคนที่หนียังยลขังตัวอยู่เปนอันมาก แลสรรพสาตราวุธซึ่งขังได้จากผู้ร้ายที่แทงฟัน ยิงทำร้ายแก่ผู้อื่นทั้งปวง แลเครื่องการพนันต่าง ๆ ที่เปนของล่อลวงแลผิดกฎหมาย แลทั้งเงินปลอม แลของต่าง ๆ ที่โปลิศขังได้มาเปนอันมาก ตึกนี้สี่ชั้น ๆ ล่างเปนออฟพีศต่าง ๆ ชั้นที่ ๒ เปนห้องเสมียนแลผู้ทำการ ชั้นที่ ๓ เปนศาลที่ชำความ ชั้นที่ ๔ เปนที่เก็บของเสื้อผ้าโปลิศเปนต้น ครั้นดูทั่วแล้วนายโปลิศทั้งปวงก็พาพวกข้าพระพุทธเจ้าไปดูโรงยามโปลิศตามถนนแห่ง ๑ ชั้นล่างเปนออฟพีศที่ตรวจโปลิศแลสำหรับถามปากคำคนที่ขังมา ชั้นบนขึ้นไปอีก ๓ ชั้นเปนที่โปลิศแลนายโปลิศอยู่ด้านหลัง มีคุกขังนักโทษที่ขังมาไว้ยังไม่ได้นำไปส่งออฟพีศใหญ่ ครั้นดูในโรงนี้ทั่วแล้ว นายโปลิศในโรงนั้นจึงเชิญข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นนั่งยนยกพื้นที่สำหรับตรวจโปลิศนั้น แล้วเรียกแถวโปลิศมาตรวจขานชื่อกันแล้วยอกแถวคำนับ แล้วออกจากโรงไปเที่ยวเปลี่ยนยามตามถนน ครั้นพวกโปลิศนี้ไปแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขอบใจท่านเจ้าพนักงานแลนายโปลิศทั้งปวงที่นำให้ดูนั้น แล้วลากลับมาโฮเตล

เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้ว นายโปลิศที่มานำไปดูโรงโปลิศแต่กลางวันนั้นมานำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปดูละคอนโรงชื่อคาซิโน เมื่อไปถึงเห็นที่โรงละคอนนั้น ชักธงช้างสยามขนหลังคาโรง ในที่ซึ่งจุดโคมไฟสีต่าง ๆ สว่าง แลเจ้าของโรงมาคอยรับอยู่ที่ประตูโรง นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเข้าไปนั่งในบอกซ์ ซึ่งจัดไว้รวม ๒ บอกซ์เบียดต่อถึงกัน ดูละคอนเล่น โรงละคอนนี้งามยิ่งนัก ดูงามดีกว่าในเมืองลอนดอนทุกโรง ลวดลายข้างในเปนทองอย่างแขก แขกทำนองโรงอาลัมบราเทียเตอ ในเมืองลอนดอนแลดูงามกว่านั้น ที่ก็ดีกว่ากันดูโปร่งดีมาก เวลาเบียดม่านพักก็มีที่ไปเดิรเล่นบนหลังคาโรง ที่จัดเปนสวนไว้มีบันไดแลลิฟต์ขึ้น ใต้สวนลงมาเปนโรงเลี้ยงใหญ่สำหรับรับพระราชทานอาหาร เวลาเลิกละคอนแล้วยังมีแตรต่อไปที่สวนนั้น ดูวิธีจัดผิดกว่าแลสบายกว่าละคอนในเมืองลอนดอนมาก แลการซึ่งเปนที่เบื่อหน่าย คือต้องแต่งอิวนิงเดรสนั้น ธรรมเนียมอเมริกันก็ไม่ถือ แต่งอะไร ๆ ก็ได้ ดูเปนสุขสบายดีมาก ในวันนี้เจ้าของโรงก็รับรองโดยแขงแรง พาให้ดูเปนหลายแห่ง แต่มามีเหตุซึ่งเปนที่กีดกั้นความสนุกสบายเสียอย่าง ๑ คือมิสเตอแฮฟฟานายยาที่พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปดูโรงทำน้ำตาลนั้น ตั้งแต่นั้นมาก็ตั้งกองมาหาข้าพระพุทธเจ้าที่โฮเตลวันละ ๒—๓ เที่ยว บางทีแต่งยูนิฟอร์มมา เพราะเขาเปนทหารอยู่ด้วย แต่ฉเพาะมาเวลาที่ไม่อยู่กันไม่ได้พบเสมอ ครั้นภายหลังข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงทรายเกล้า

ว่าเปนคนมักเสพสุรามากจึงไม่ใคร่ให้พบเสียเพราะจะมาพูดเลอะเทอะไปต่าง ๆ ครั้นเวลาวันนี้มาคอยดักอยู่กับพวกโปลิศด้วยกัน พอข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกจากโฮเตลก็ตามไปด้วย ถึงโรงละคอนก็เข้าไปนั่งในยอกซ์ด้วย พูดจาอะไรเอะอะไปต่าง ๆ บ่นกับนายสเน่ห์ว่าไม่ควรจะมากับโปลิศบ้าง ชวนไปขับรถบ้างอะไรต่าง ๆ จนรำคาญ ท่านราชทูตแลเคาน์ซิลเลอนั้น ทำเปนพูดอังกฤษไม่เปนเสีย นายสเน่ห์รำคาญก็ต้องหนีเสีย จนนายโปลิศเห็นวุ่นนักจึงเรียกออกไปขอให้ออกไปเสีย แต่มาทำให้เปนที่รำคาญอยู่กว่า ๒ ชั่วโมง ครั้นละคอนเลิกแล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเดิรเล่นในสวนบนหลังคาโรงครู่ ๑ แล้วขอบใจนายโปลิศแลผู้จัดการโรงลากลับโฮเตล

รุ่งขึ้นณวันเสาร์ เดือน ๖ แรม ๑๕ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว พวกคอมมิซชันเนอจัดการป้าก มาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปที่เซนตรัลป้ากเที่ยวดูทั่วไปในป้ากนี้ เซนตรัลป้ากนี้เปนป้ากงามในเมืองนิวยอก เมื่อ ๒๕ ปีก่อนนี้มาแล้ว ที่นี่เปนป่ารกอยู่แลเปนที่ลุ่มไม่สอาด แลมีหินผากก้อนใหญ่ ๆ ไม่งามเลย แต่ภายหลังโดยฝีมือแลสติปัญญาของอินยินเนีย อาคิเตก แลช่างทำสวนอันงามแลช่างตัดทางผ่าศิลาทั้งปวง ทำให้เปนที่งามสบายอย่างยิ่ง เปนที่ชาวอเมริกันชมกันมาก ผู้ใดได้ฟังสำนวนอเมริกันชมอันใดว่าวิเศษประเสริฐในโลกแล้ว ควรนึกว่าของสิ่งนั้นน่าดูอยู่เปนของควรดู แต่จะว่ายิ่งยวดในโลกนั้นก็ยากอยู่ เพราะของสิ่งเดียวกันดูยิ่งยวดใน

โลกหลายครั้งหลายหนแห่งนัก แลถึงอย่างไรก็ดีซันตรัลป๋ากนี้ก็งามควรชมอยู่ เพราะใหญ่โตมากเปนที่แผ่นดิน ๘๔๓ เอเกอ โดยยาวแต่ถนนที่ ๕๘ ถึงถนนที่ ๑๑๐ แลด้านกว้างมีถนนอาเวนที่ ๕ อยู่ด้านตวันออก อาเวนูที่ ๘ อยู่ด้านตวันตก มีสระใหญ่ทางลดเลี้ยวไปมีเรือใบเรือกรรเชียงไปมาเล่นในสระนี้ได้เปนอันมาก มีท่าห่านแลหงส์ฝรั่งว่ายอยู่ในน้ำเปนอันมาก มีท่าขึ้นเปนทางถนนข้าง ทางเดิรในสนามหญ้าเนินเขาข้าง เดิรบนเขาศิลาขึ้นป่ายไปก็ได้ แลมีถ้ำขุดทลุไปหลายแยก มีท่อน้ำไหลลงมาเปนน้ำตกบนก้อนศิลา ริมขอบสระนั้นเปนถนนข้าง ชาลาลาดลงมาข้าง ปลูกหญ้าข้าง ที่เปนก้อนศิลาลงมาจนถึงน้ำก็มี เปนที่สนุกสบายยิ่งนัก ต้นไม้ที่ปลูกนั้นที่ควรใช้ไม้สวนก็ใช้ไม้สวน ที่ทำเปนป่าครึ้มก็ปลูกไม้ ป่าไม้เลอยไม้ดอกไม้ผลต่าง ๆ หลายอย่างพรรณ ถนนนั้นมีทั้งทางขับรถทางม้าแลทางคนเดิรไม่ปะปนกัน ทางนั้นที่ตรงก็มี ที่ลดเลี้ยวไปในซอกเขาข้ามลำธารลอดไปถ้ำต่าง ๆ ข้าง ดูเหมือนไปในสวนข้าง ดูเปนเข้าป่าใหญ่มีกระต่ายกระรอกวิ่งอยู่น่าเพลิดเพลินยิ่งนัก เวลาเย็นหญิงชายชาวเมืองมาประชุมกันเปนหลายพันดูเดิรล่ำไป ที่ขี่รถขับไปก็มีที่ไปยนหลังม้าก็มี ดูครึกครื้นยิ่งนัก มีแตรเป่าอยู่กลางสวนด้วย บางคนก็ลงตีกรรเชียงเล่นเรือกัน แลเด็ก ๆ ก็ขี่รถไสแล่รถเล็ก ๆ

เทียมด้วยแพะไปมาน่าสนุก มีที่ร่มใต้ต้นไม้แลที่แจ้งเปนสนามหญ้าใหญ่งามดี รวมทางรถเดิรในป่ากว้างตั้งแต่ ๕๔ ถึง ๖๐ ฟีตนั้น ยาวถึง ๙ ไมล์ ทางม้ากว้างประมาณ ๑๖ ฟีตนั้นกว่า ๕ ไมล์ ทางคนเดิรกว้างตั้งแต่ ๑๓ ฟีตถึง ๔๐ ฟีตนั้นรวมยาวกว่า ๒๙ ไมล์ มีตึกโรงเรือนต่าง ๆ ในป่ากนี้รวม ๓๐ หลัง มีที่คนนั่งได้กว่า ๑๐๐๐๐ คน อยู่ใต้ต้นไม้แลที่ต่าง ๆ ในที่ป่ากนี้ตั้งแต่เขีดมาได้ปลูกต้นไม้ลงกว่า ๕๐๐๐๐ ต้น แลต้นไม้เก่า ๆ ก็เปนไม้ใหญ่ไป ทำให้งามยิ่งนัก ยกที่ขังน้ำใหญ่เสียยังมีที่ซึ่งเปนน้ำอีกประมาณ ๔๓ เอเกอ แย่งเปนสระน้ำใหญ่น้ำน้อย ๖ แห่ง มีสพานใหญ่ตพานน้อยข้ามย้างตามควร ในป่ากนี้มีรูปสเตชูใหญ่น้อยต่าง ๆ คือ ริบเบินล์อาเลกแซนเดอแฮมินตอน พีตซ์กริน ฮอลเลกซัมโบลด์ตแมซซินี เวบสเตอ เชกสเบีย สกิลเลอ เซอวอลเตอสกอตท์ มอส แลรูปอื่น ๆ อีกเปนอันมาก

เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปถึงที่ เขาจึงพาไปที่ทางคนเดิรใหญ่ ให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถเดิรไปในที่มอลล์นั้น เปนทางโยกซีเมนต์ พื้นสอาดเตียนดีเปนที่งามในป่ากนี้ แล้วเดิรไปถึงที่สุดทางนี้มีบันไดลงไปในถ้ำ ไปออกที่ริมน้ำสระใหญ่ แลถ้าจะไม่เข้าในถ้ำจะเดิรไปทางบนก็ได้ เมื่อไปถึงริมสระใหญ่แล้ว ที่นั้นเปนลานใหญ่ปลูกต้นไม้ที่มีใบแลดอกงามดี แลถนนซีเมนต์กว้างใหญ่ แลน้ำพุใหญ่อยู่กลาง ก่อด้วยศิลาเหลืองอยู่หน้าถ้ำ ที่เปนหลังคาโค้งเปนที่

พักรับพระราชทานอาหารต่าง ๆ ที่นั้นแล้ว พวกเจ้าพนักงานได้พาข้าพระพุทธเจ้าลงเรือติกรรเชียงเที่ยวชมในสระใหญ่นั้น ตามทางลดเลี้ยวไป แล้วไปขึ้นที่ท่าริมเขาแห่ง ๑ เดิรเข้าถ้ำย่อม ๆ ไปขึ้นบนสนามหญ้าใหญ่ ดูเด็ก ๆ ที่มาประชุมอยู่ที่นั้นร้องรำเต้นต่าง ๆ ตามฤดูเดือนเมซึ่งเปนที่เล่นกันสมมุติให้มีกวินออฟเมร้องกันต่าง ๆ หลายหมู่ หลายพวกมีเด็กเปนอันมาก แล้วเขาพาไปดูที่เสาศิลาใหญ่ ซึ่งให้แก่เมืองนิวยอกโดยอิศไมล์ปาชา ซึ่งเปนเกดีฟเก่าของเมืองอิยิปต์ แล้วข้ามทะเลใหญ่มาโดย เลฟเตแนนต์คอมมานเดอกอรินช์ ทหารเรืออเมริกัน เอามาตั้งไว้ในป๋ากนี้ มีเนินดินล้อมรอยปลูกหญ้า เสานี้เปนของโบราณกว่า ๓๓๐๐ ปีมาแล้ว มีลายสลักเปนของเก่ามาก มีผู้ได้สังเกตุอ่านคำที่จารึกนั้นมีความว่า สร้างขึ้นโดยคำสั่งของทอทเมสที่ ๓ ซึ่งเปนพระเจ้าแผ่นดินมีอำนาจปรายปรามกษัตริย์ทั้งหลายในอิยิปต์แต่ครั้งโน้น เสานี้สร้างขึ้น ๒ เสาด้วยกันในเมืองซือพระอาทิตย์เปนเจ้า คือ ฮิลิโอโปลิศ โดยพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นี้ แลครั้นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้นสวรรคตไปได้ประมาณ ๓๐๐ ปี มีพระเจ้าแผ่นดินอีกพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าราเมเสสที่ ๒ เปนพระเจ้าแผ่นดินใหญ่เสมอด้วยพระองค์ก่อน ได้โปรดสั่งให้จารึกเสาศิลาทั้งแท่งนี้ตามที่ว่างนั้น ครั้นเมื่อเมืองกรีกมีอำนาจไปในอิยิปต์นี้ จึงได้

ย้ายเสาศิลาทั้ง ๒ นี้มาจากเมือ ซิลิโอโปลิศ มาไว้ที่เมืองอาเลกแซนเดรีย ยกไว้ที่ริมท่าให้คนไปมาเห็นได้จนบัดนี้ เกดิฟเมืองอียิปต์จึงยกให้แก่เมืองนิวยอกเสา ๑ เมืองลอนดอนเสา ๑ เปนของเก่าประหลาทดีด้วย

แล้วพวกเข้าพนักงารพาข้าพระพุทธเข้าทั้งปวงไปดูมิวเซียมในบ้ากนี้ ชื่อเมโตรโปลิแดนมิวเซียม อยู่ด้านข้างพิฟท์อาเวนูตรงกับถนนที่ ๘๓ โดยยาว ๒๑๘ พีต กว้าง ๘๕ พีต ก่อด้วยอิฐแดงมีศิลาประดับเปนลวดลายต่าง ๆ อย่างโกทิกสไตล์ ในมิวเซียมนี้มีของที่เปนผีมือโบราณต่าง ๆ ชมกันด้วยคำว่า เปนของวิเศษในโลกอิก แลมีทั้งเครื่องถ้วยชามต่าง ๆ รูปภาพ รูปแกะสลักแลอาวุธต่าง ๆ เครื่องสลักไม้แลของอื่น ๆ เปนอันมาก มีทั้งเงินยาทเงินเหรียนของสยาม แลตราบุษปมาลาดวง ๑ ดิโปลมาเซนพระราชหัตถ์เลขา แลพระราชลัญจกรฉบับ ๑ ด้วยของประหลาท ๆ เอามาแต่กรุงสยามมีหลายสิ่ง ครั้นดูในมิวเซียมนี้ทั่วแล้ว พวกเข้าพนักงารก็พาข้าพระพุทธเข้าทั้งปวงไปดูที่ขังน้ำใช้ในเมืองเปนสระใหญ่สูงขึ้นไป สระนั้นขอบก่อด้วยศิลามั่นคง เปนที่ถึง ๑๐๖ เอเกอจุน้ำในนั้นได้ถึง ๑๐๐๐๐๐๐๐๐ แกลัน มีสพานเปนทางยาวข้ามไป แลมีโรงสบน้ำอยู่ริมปากสระนั้น มีเครื่องจักรสบน้ำเข้าไปในเมืองท่อทางน้ำเดิรนั้น มีถ้ำหุ้มอยู่ ในถ้ำนั้นคนลงไปได้ ข้าพระพุทธเข้าทั้งปวงได้ลงไปเห็นท่อใหญ่ ๆ หลายท่อทอดไปแลมีที่เบิดน้ำบิดน้ำให้เดิร

มากแลน้อย ถ้ามีเหตุเกิดเพลิงไหม้เป่นต้นจึงเบิดมาก ปรกติก็เบิดแต่พอใช้การ แล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเดิรไปในถ้ำนั้นไปออกทางหนึ่ง ให้เอารถอ้อมมารับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถออกจากเซนตรัลป๊ากตัดไปริมน้ำ เที่ยวดูถนนป๊ากริมน้ำ ที่เรียกว่าริเวอไซด์ป๊าก อยู่ริมแม่น้ำฮุดสัน โดยยาวตั้งแต่ถนนที่ ๗๒ ถึงถนนที่ ๑๓๐ รวมยาวประมาณ ๓ ไมล์แต่แคบประมาณสัก ๕๐๐ พีต เปนที่ประมาณ ๑๗๘ เอเกอ เปนแต่ที่ขับรถแลเดิรเล่นดูวิวต่าง ๆ งามดี เพราะเปนที่สูงกว่าแม่น้ำมาก แต่ต้นไม้อะไรก็ไม่งามอะไรเปนของพึ่งทำขึ้นยังรกร้างอยู่มาก แลเวลานั้นแดดร้อนไม่สนุกอะไรเลย แลมีสนุกอื่นดูเสียด้วย คือมิสเตอสมิทกงสุลนั่งง่วงโงกไปตลอดทาง จนพวกคอมมิชชันเนอก็หัวเราะกันขึ้นทั้งนั้น รถผ่านป๊ากนี้ไปแล้วไปแวะที่บ้านท่านเยเนราลคอมมานเดอ ของป๊ากทั้งปวงได้พบรู้จักกับภรรยาแลพวกพ้องของท่านแล้ว ท่านให้รับพระราชทานอาหารกลางวันที่นั้น ครั้นรับพระราชทานแล้วนั่งพูดเล่นต่าง ๆ อยู่ประมาณสักชั่วโมงหนึ่งแล้ว พวกเจ้าพนักงารทั้งปวงก็พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปในเซนตรัลป๊ากอีก แวะไปดูมิวเซียมสัตวแลแร่ต่าง ๆ ที่เปนแนชุรัลฮิสตอริมิวเซียม ซึ่งตั้งอยู่ในป๊ากในระหว่างถนนที่ ๗๗ แลที่ ๗๑ แลถนนอาเวนูที่ ๘ แลที่ ๙ ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปถึงแล้วเจ้าพนักงารพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูในมิวเซียมนั้น มีนกประหลาทต่าง ๆ ทั้งสัตวสี่เท้าสัตวตัวแมลงต่าง ๆ เปนอันมาก เปนของตายแล้ว เย็บแลใส่ยาเก็บไว้ทั้งสิ้น ทั้งศิลาแลแร่ต่าง ๆ เปน

เอนกประการ มิวเซียมนี้จัดเปน ๔ ชั้น ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นดูตลอดแล้วกลับลงมา แล้วพวกเจ้าพนักงารก็พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปขึ้นรถไฟ ที่เดิรบนสพานสูงในเมืองเรียกว่าเอลาเวเตดเรลโรด เปนของมีแต่ในเมืองนิวยอกตรงกันข้ามกับที่มีรถใต้ดิน คืออันเดอเกรานเรลเว ในเมืองลอนดอนนั้นรถไฟนี้มีหลายทาง ๆ นั้นอยู่บนสพานสูงประมาณรถยัสขนาดสูงที่มีคนนั่งบนหลังคาลอดไปมาได้ โดยสดวกเปนอย่างต่ำนอก ๆ เมืองออกไป บางที่สูงกว่า ๒๐ ฟีต สพานนั้นเปนเสาแลเครื่องทั้งปวงเหล็กทั้งสิ้นดูโปร่งไม่เทอะทะแลมั่นคงแขงแรงด้วย ไม่เปนที่น่ากลัวอันตรายเลย ทางไปทางหนึ่ง มาทาง ๑ บางที่สพานติดกัน บางที่แยกไปคนละต่างหาก ใต้สพานลงมารถม้าลอดไปมาได้ โดยสดวก ที่สเตชั่นนั้นอยู่ ๒ ทางมีบันไดขึ้นไปมีที่นั่งรอรถแลที่ขายหนังสือพร้อม รถที่เดิรนั้นตัวรถเครื่องจักรเปนรถขนาดเล็กลากรถพ่วง ๓ รถเท่านั้น ไปมาอยู่ใน ๕ มินิต รถ ๑ เสมอ ทางเข้าในเมืองมีหลายทางต่อรวมกันทุกทาง รถเดิรบนตพานนี้เปนของประหลาดน่าชมอยู่ ดีกว่ารถใต้ดินในเมืองลอนดอนอย่าง ๑ แต่เพียงไม่เหม็นกลิ่นควันแลสติม แต่ดูไม่ใคร่ไว้ใจเหมือนรถใต้ดิน แลเขาติกันอีกอย่างหนึ่งว่า รถนั้นมักสงพอเสมอชั้นที่ ๓ ของเรือนริมทางนั้น มักเห็นเข้าไปในห้องนอนของผู้ที่มีบ้านอยู่ริมทางรถไฟนั้น ครั้นเมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปถึงสเตชั่นที่ถนนที่ ๘๑ ขึ้นไปบนสเตชั่นเข้า

พนักงารที่นำไปนั้น ได้ซื้อติกเกต วิธีเก็บติกเกตไม่เหมือนธรรมเนียม
อังกฤษ คือใครจะไปเพียงไรไกลใกล้ไม่ว่าซื้อติกเกต ๒๕ เซนต์หมด
เสมอกัน แล้วติกเกตนั้นไม่ต้องถือไปกับตัว ด้วยเวลาจะเข้าไปคอย
รถนั้นมีหีบแก้ววางอยู่ใบ ๑ เอาติกเกตทิ้งลงในหีบแก้วแล้ว ผู้เฝ้า
ประตูก็ปล่อยให้ไป แล้วก็ขึ้นรถไปเพียงใดได้หมด แลรถก็ไม่แบ่ง
เปนชั้นที่ ๑—๒—๓ นั่งปนกันไปหมด ครั้นลงในรถไฟไปถึงสเตชั่นที่
ถนนที่ ๑๓๕ ลงจากรถไฟที่นั่น รถม้าไปคอยรับอยู่ที่นั่น ขึ้นรถม้าไป
ถึงสนามคลิ ซึ่งดูหัดโปลิศนั้น เอารถเข้าไปในสนามไปจอดที่หน้าประรำ
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นบนประรำชั้นสูง ซึ่งเขาจัดไว้นั้น ดูพวกเล่น
เบสบอล เล่นกันเปนวันนัดวันนี้ แต่ไม่ใคร่จะเข้าใจวิธีเล่นนัก ดูอยู่
ประมาณชั่วโมง ๑ กลับมาขึ้นรถออกจากสนามนั้นไปเข้าในเซนตรัลปาก
อีก ไปหยุดรถริมทางรออยู่ครู่ ๑ มีรถอย่างเทียมม้า ๔ ขับเปนแถวกัน
ไปเปนอันมากประมาณ ๒๐ รถเพราะในฤดูร้อนวันเสาร์มีพวกขับรถเทียม
๔ ม้าขับในปากนี้เสมอ บนรถนั้นมีชายแลหญิงแต่งตัวประกวดกัน
พวกหญิงแต่งขาวประดับประดาด้วยดอกไม้เปนอันมาก เวลาเมื่อพวกรถ
๔ ม้าจะมานั้น พวกเจ้าพนักงารที่เฝ้าสวนไล่ไม่ให้รถเดิรทางนั้น ครั้น
รถเทียม ๔ ม้าไปหมดแล้ว ก็กลับมาโฮเตล เวลาค่ำดินเนอแล้วไม่
มีการอันใด เปนแต่มิสเตอแฮฟฟานายยาเสพสุรามาหาอีกแต่ไม่พบใคร

รุ่งขึ้นณวันอาทิตย์ เดือน ๗ ขึ้น ๑ ค่ำ ไม่มีการอะไรเขียนหนังสือ
ไปแจ้งข้อราชการในกรงลอนดอน แลกรงปาริส ทั้ง ๒ ลิเกชั่น เวลา
บ่ายได้รับพระราชทานไปขับรถเล่นในเซนตรัลปาก ค่ำไม่มีการอันใด

รุ่งขึ้นณวันจันทร์ เดือน ๗ ขึ้น ๒ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว ได้รับพระราชทานไปที่ห้างติฟฟนี่ อยู่ที่เนียนสแควเปนห้างขายเครื่องเพชร์พลอยทองคำเงินต่าง ๆ เปนห้างใหญ่ในเมืองนี้ ได้ดูซื้อของต่าง ๆ บ้างเล็กน้อยแล้วกลับมาโฮเตล เวลาบ่ายรับพระราชทานอาหารแล้ว มิสเตอไวก์ซึ่งเปนแอแตเชอังกฤษได้พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปที่โรงเจียรไนเพชร์ เปนของมิสเตออาลเบิตใยฟ่อส ซึ่งเปนเพื่อนฝูงกับมิสเตอไวก์อยู่ที่ถนนวอตเตอสตริต พบมิสเตยใยฟอสที่นั่น มิสเตอไวก์นำให้รู้จักกันกับพวกข้าพระพุทธเจ้า แล้วมิสเตอใยฟอสได้นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูการเจียรไนเพชร์ตั้งแต่เอาเพชร์ที่ยังไม่ได้เจียรไนมาเจียรไนถกันด้วยเพชร์ ๒ เมดเอาผงในซิเมนต์ห้มย่ลายไม้ เพชร์ต่อเพชร์ถูกันจนเปนเหลี่ยม ตามแต่จะพลิกไป แล้วเอาเพชร์ที่เจียรไนเหลี่ยมแล้วนั้นมาผังในตะกั่ว มีเครื่องจักร์หมุนแผ่นเหล็กกลมซึ่งขัดเกลี้ยงดีนั้น แผ่นเหล็กนั้นหมุนสกันละ ๘ รอบ เอากากเพชร์ที่ถูกันร่วงนั้นมาประสมน้ำมัน ทางบนแผ่นเหล็กนั้นแล้ว เอาเพชร์ที่ติดกับตะกั่วกันวางบนแผ่นเหล็กพาดไว้ ให้แผ่นเหล็กหมุนขัดเพชร์นั้นจนขึ้นเงาดี การซึ่งต้องซื้อเพชร์ที่ยังไม่ได้เจียรไนมาเจียรไนเอานั้น เพราะเพชร์ที่เจียรไนแล้วเอาเข้าในเมืองอเมริกาต้องเสียภาษีแรงนัก จึงต้องใช้เจียรไนเอา ครั้นดูทั่วแล้วขอบใจเข้าของโรงแล้วลามาโฮเตลเวลาบ่าย

๕ โมงเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงสรวมเสื้อฟรอกโกตขึ้นรถไปที่บ้านมิสซิศยอตตา ซึ่งเปนเจ้าของบ้านที่มิสซิสเลียนโนเวนส์ อาศรัยอยู่นั้น

เพราะมิสซิสยอตตา แลมิสซิสเลี่ยนโนเวนซ์ ได้เชิญข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไว้ขอให้ไปประชุมในวันนี้ ครั้นไปถึงที่บ้านนั้น มิสเตอเซสยอตตากับมิสซิสเลี่ยนโนเวนส์ได้รับรองข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง พาไปยืนเรียงกันในห้องตรออิงรูมนำหญิงชายที่มาประชุมนั้นเรียงกันมาคำนับให้รู้จักเปนอันมาก ยืนรับอยู่ประมาณชั่วโมงหนึ่ง พอหมดคนแล้วพูดจาปราไสยอยู่อีกครู่ ๑ แล้วลากลับมาโฮเตล เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้รับพระราชทานไปดูละคอนที่โรงชื่อคาซิโนอีก เพราะครั้งก่อนไปดูเย่นการเชาเชิญไปครั้งนี้จึงได้ซื้อตีกเกตไปดูเสีย ครั้นละคอนเลิกแล้วเที่ยวเดิรเล่นแล้วกลับมาโฮเตล

รุ่งขึ้นณวันอังคาร เดือน ๗ ขึ้น ๓ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว พวกออลเดอแมนเมืองนิวเยอสิมาเฝ้าท่านราชทูตเอาแอดเดรสมาอ่านแสดงความยินดีที่ราชทูตสยามได้มา แลกล่าวถึงการค้าขายแลทางพระราชไมตรีกรุงสยามกับกรุงอเมริกาเปนต้น แลขอเชิญทูตไปเยยมเมืองเขาด้วย ท่านราชทูตทรงตอบขอบใจแลแสดงความยินดีที่ได้เชื้อเชิญแลอื่น ๆ แต่รับไปไม่ได้ ด้วยไม่มีเวลา แล้วพูดจากันอีกครู่ ๑ ก็ลากลับไป เวลาเช้า ๕ โมงเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้รับพระราชทานไปถ่ายรูปพร้อมกันที่ช่างถ่ายรูปชื่อสโรนี ได้รับพระราชทานถ่ายเต็มยศยูนิฟอร์มแล้วกลับมาโฮเตล รับพระราชทานอาหารกลางวันแล้ว เวลาบ่ายพวกแฟมลีเดอฟริซ เปนพี่น้องของภรรยามิสเตอใยฟอสช่างเจียรไนเพชร์นั้นมาหา ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงที่โฮเตล เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้วไม่มีการอะไร

รุ่งขึ้นณวันพุธเดือน ๗ ขึ้น ๔ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว พวกออลเดอแมนเมืองยอสตันมาเฝ้าท่านราชทูตมีแอดเดรสมาอ่านด้วย ๔ คนด้วยกัน แสดงความยินดีในชื่อของราษฎรชาวเมืองนั้น ที่ได้ทราบ ว่าทูตสยาม มา แลขอ เชิญไปเยี่ยม บ้านเมืองใน ชื่อท่าน แมย์เมืองยอสตัน ท่านราชทูตทรงตอบยินดีขอบใจ แลทรงรับจะเสด็จไปแต่จะไปถึงวันใดจะบอกเวลาไปภายหลัง พูดจากันครู่ ๑ แล้วลาไปเวลาเที่ยงเศษข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ ไปที่ห้างติฟฟ์ที่ร้านขายเครื่องทองอีก อยู่จนเวลา บ่ายโมงเศษ กลับ มาโฮเตล รับพระราชทาน อาหาร กลางวัน แล้วได้ รับพระราชทานไปดูม้าในที่เขาประชันกันที่โรงริมโฮเตลนี้ มีม้ามาประชันกันหลายอย่าง คือม้าขี่ ม้าเทียมรถเดียวเวิ่งงาม เวิ่งเร็ว เทียมคู่แลเทียม ๒ ตัวเรียงกัน เทียม ๔ แลม้าอย่างโตสำหรับขนทุกของแลลากเกวียน ม้าที่ใช้หัดเทียมเครื่องดับเพลิงแลอื่น ๆ หลายอย่างมีรางวัลเปนชั้นที่ ๑—๒—๓ ดูอยู่ประมาณชั่วโมงหนึ่งกลับมาโฮเตล เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้วไม่มีการอันใด

รุ่งณวันขึ้นณวันพฤหัสเดือน ๗ ขึ้น ๕ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันขึ้นรถออกจากโฮเตลไปถึงท่าเรือที่ถนนที่ ๒๒ ลงในเรือกลไฟเปนเรือจ้างชื่อ อาลเบอนี สำหรับไปเมืองอาลเบอนี เรือนี้เปนเรือจ้างขนาดใหญ่จักร์ข้าง ๒ ปล่องมีที่คนโดยสารหลายชั้น มีห้องเล็ก ๆ สำหรับเสียเงินเพิ่มเติมแล้วมีห้องเล็กอยู่หาไม่ต้องรวมกันในห้องใหญ่ ในห้องเรือนี้ตกแต่งงามเปนไม้ลายปิดทอง

สอาดดี แลกว้างขวางรูปอย่างเรืออเมริกันซึ่งเรียกกันว่ารูปเต่า ออกเรือจากท่าแล่นไปตามลำแม่น้ำฮุดสัน ไปดูตามชายฝั่งริมแม่น้ำนิ่งดงามยิ่งนัก มีเขาแลที่เตียนที่มีต้นไม้เปนระยะกันไปน่าชมที่สุด เรือแล่นมาหยุดเปนระยะ ๆ ไป เรือนี้ว่าเปนเรือเร็วที่สุด (ในโลก) ด้วย แม่น้ำนี้น้ำเชี่ยวด้วยเรือแล่นไปได้ เหนเมืองแลหมู่บ้านโฮเตลแลที่อยู่พลเมืองตามริมฝั่งเปนระยะไป ตั้งแต่เรือแรกออกเหนเห็นเมืองนิวเยอสีแลโฮโบเกนใต้ด้านเหนือเมือง นิวยอกด้านใต้ข้างขวาเปนที่มีตึกเรือนโรงร้านแลอยู่เรือตลอดไป แล้วในฝั่งซ้ายนั้นเหนเมืองฮาลิเสดส์แต่ไกล เมืองนี้มีเขาเปนเชื่อนริมตลิ่งชันสูงขึ้นไปประมาณ ๓๐๐ ถึง ๕๐๐ ฟีต แลฝั่งขวาก็ชันตลอดไปจนถึงที่แม่น้ำกว้างใหญ่ ที่ตำบลนั้นเรียกว่าแตยแปนซีไกลจากเมืองนิวยอก ๒๐ ไมล์ แล้วไปที่กว้างไปจนถึงตำบลเรียกว่าอ่าวฮาเวอสตรอไกลจากนิวยอก ๓๖ ไมล์ ศิลาริมตลิ่งแถบนี้งามเปนก้อนใหญ่น้อยแลดูเปนถ้ำห้วยธารต่าง ๆ ที่ซึ่งควรชมในฝั่งตวันออกนั้นคือที่มันหัตตันวิลลี่อยู่ในเขตเมืองนิวยอก ที่นี่มีโรงรักษาคนเสียจริตใหญ่อยู่บนเนินเขา แลต่อไปคาเมนส์วิลล์มีโรงรักษาคนไข้แลหูหนวกเปนตึกใหญ่ ต่อไปข้างเหนือถึงย้อมซื่อฟอดวอชชิงตันอยู่บนเนินตลิ่งชัน ต่อไปถึงเมืองชื่อยองเกอล์เปนเมืองใหญ่มีพลเมืองมาก เปนคนทำงานในเมืองนิวยอกเปนพื้น แล้วถึงหมู่บ้านชื่อแตยแปนซึ่งเปนที่รบกับอังกฤษครั้งก่อน แลวถึงเมืองแนกตรังกยเมืองตารเตานขามเมืองละผังเหนือขึ้นไปถึงซิงซิงอยู่ฝั่งตวันออกบนเนินเขาริม แหลมใหญ่ ชื่อโครตน เปน

แหลมยาวขวางแม่น้ำออกมา ดูทางน้ำตรงน้ำงามยิ่งนัก แลแหลมนั้น
ดูศิลาก็งามดี ที่ริมน้ำมีคุกขังนักโทษใหญ่เปนที่ถึง ๑๓๐ เอเกอตรง
เมืองซิงซิงข้าม มีเมืองชื่อรอกแลนด์ ที่นี่ในเข้าไปมีทเลสายย่อม ๆ
อยู่บนเนินเขาสูง เปนที่ซึ่งเมืองนิวยอกเอาน้ำแข็งมาจากที่นี่ประมาณ
ถึงปีละ ๒๐๐๐๐๐ ตัน ที่ตำบลแหลมโครตนนั้นมีสวนองุ่นอยู่ริมปากแม่น้ำ
โครตน ซึ่งเปนแม่น้ำที่เอาน้ำไปใช้ในเมืองนิวยอกถึงวันละ ๖๐๐๐๐๐๐
แกลัน เรือแล่นออกที่กว้างชื่อเฮเวอสตรอเบนั้น แล้วถึงที่แหลมชื่อ
สโตนิปอยนต์เปนที่มีศิลางามดี เรือแล่นขึ้นไปอีก ๓ ไมล์ถึงแหลมชื่อ
คอลต์เวลส์แลนดิง เปนเนินเขาสูงขึ้นไปแต่นี้ไปแม่น้ำแคบเข้า ตรง
แหลมนี้ข้ามมีเมืองชื่อบีลล์คิลล์เปนเมืองน้อยแต่งามดี เพราะอยู่ตรง
ทางแม่น้ำเลี้ยวหักไปข้างซ้ายน้ำที่นี่แรง เพราะแม่น้ำแคบเข้า แต่เลี้ยว
นี้ไปถึงเลี้ยวหน้าเรียกว่าฮอสเรสที่แข่งม้า เปนศิลาทั้ง ๒ ข้าง ตรงปลาย
แหลมบนมีเขาชื่อแอนโตนิส์โนสสูงกว่า ๑๘๐๐ ฟีต ทางรถไฟที่เดิรริม
ฝั่งน้ำนั้นต้องลอดอุโมงไปใต้เขานี้ แม่น้ำแต่นี้ไปเลี้ยวตัดตรงไปด้านเหนือ
อีก พอแลเหนที่ตำบลเวสต์ปอยนต์ แต่เมื่อก่อนจะถึงนั้นผ่านที่
ตำบลชื่อคอสเซนต์แลนดิง ซึ่งมีโฮเตลชื่อคอสเซนโฮเตล เปนที่โฮเตล
ใหญ่งาม อยู่บนเนินเขาดูแม่น้ำได้ไกล ไปอีกไมล์ ๑ ก็ถึงที่เวสต์ปอยนต์
ไกลจากเมืองนิวยอก ๕๑ ไมล์ ที่นี่มีโรงเรียนทหารใหญ่ เพราะเปน
ที่สบายโรงเรียนทหารนี้สร้างขึ้นเมื่อปี ๑๘๑๒ ครั้นเมื่อเรือถึงจอดเทียบ
ฝั่งแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นจากเรือนั้น ขึ้นรถข้างหลัง ๑ ขึ้นไป

บนเนินเขาตามทางไปได้ประมาณครึ่งทางพยรถ ลงมารถหนึ่งมีออฟฟีศเซอร์ทหารแต่งยูนิฟอร์มมาในรถนั้น ครั้นเมื่อสวนกันเขาก็ลงจากรถมาหาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง แจ้งความว่าท่านเยเนราล พึ่งได้ทราบโดยโทรเลขจากเมืองนิวยอกว่า พวกไทยมาจึงจัดให้เขาลงมารับ แล้วก็ขับรถเลยไปถึงที่สนามหัดทหารใหญ่ ออฟฟีศเซอรผู้นั้นยอกให้วอรถที่นั่น ในสนามนั้นมีทหารคอยรับอยู่แถว ๓ กับยิงใหญ่หกกระยอก ครั้นเมื่อรถข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปหยุดที่นั่น ทหารทั้งปวงคำนับแล้วยิงปืนใหญ่สลุต ๒๔ นัด ความจริงนั้นจะสลุต ๒๑ นัด แต่ปืน ๖ กระยอกยิงเลยไป สามกระยอกจึงเปน ๒๔ นัด ครั้นสลุตแล้วออฟฟีศเซอผู้นั้นจึงนำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปหาท่านเยเนราลผู้บังคับการทหารที่ตำบลนั้น ได้พบท่านที่ตกที่อยู่ของท่าน พูดจาปราสัยกันคร่า ๑ แล้วท่านพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูในจังหวัดที่เรียนทหารนั้น มีโรงทหารอยู่โรงเรียนที่ทำอาวุธแลอื่น ๆ หลายหลัง มีทั้งสนามหัดใหญ่กว้างด้วย ที่นี่เปนที่สบายแลงามที่สุดในแม่น้ำนี้เพราะเปนที่แหลมออกไป มีน้ำ ๓ ด้านแลดลิ่งเปนเชิงเขาสูงทั้ง ๒ ฟากงามยิ่งนัก ทางน้ำดูไปตามลำแม่น้ำทั้งข้างล่างแลข้างบนงามยิ่งนัก แลริมดลิ่งเปนเขาทำให้งามมากขึ้นด้วย แลโรงทหารแลสนามหัดทำให้งามขึ้นอีก จึงดูงามยิ่งนัก เด็กนักเรียนทหารที่เปนคเดตมีประมาณใน ๒๕๐ เสมอ การที่เด็กจะเข้าเปนคเดตนั้น คองเกรสแลเปรสิเดนต์ของยุไนติดสเตตส์จัดมาดิสตริกต์ละคน พวกนักเรียนเหล่านี้ได้มีการไล่วิชาในเดือนยูนทุกปี เมื่อมีสุติปัญญาความรู้สมควรจึงยอม

ให้เข้าเปนคเดดมียศในทหารต่ำกว่าสกันต์เลฟเตอแนนต์ลงมา การเล่าเรียนนั้นเปนวิชาสำหรับทหารอย่างเลอียดเปนต้นว่า วิชาเลขแมทธมาติก แลกระยวรตั้งทัพ แลที่ไชยภูมิซึ่งจะตั้งทัพเปนต้น มีการฝึกหัดตั้งทัพในเดือนยุไลแลออคัดต์เสมอทุกปี ทางตั้งแต่ท่าน้ำขึ้นมาขนถึงโรงเรียนนั้น ตัดขึ้นมายนภูเขา ที่ซึ่งตั้งโรงเรียนอยู่นั้น สูงกว่าน้ำ ๑๕๐ ฟีด จึงดูวิวในแม่น้ำได้ดี ยนยอดเขานี้ด้านใต้เปนโรงเรียนใหญ่ แลด้านตวันตกเปนที่อยู่ออฟพีศเซอผู้บัญชาการ ตัวเนินยอดเขานั้นเปนสนามหัดคเดด มีทั้งมิวเซียมไว้อาวุธต่าง ๆ มีอาวุธประหลาทควรดูหลายอย่าง ที่ริมท่าเรือไฟนั้นมีโรงหัดม้าเปนที่สำหรับพวกคเดดหัดขี่ม้าในเวลา ๕ โมงเช้าถึงบ่ายโมง

ท่านเยเนราลนำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูที่ต่าง ๆ เหล่านี้คือที่ ๑ เข้าไปดูในมิวเซียมอาวุธต่าง ๆ ตั้งแต่ของโบราณชนิดที่ใช้อยู่ทุกวันนี้ แลในมิวเซียมนี้เปนที่คเดดหัดเขียนแผนที่แลเขียนรูปต่าง ๆ ทั้งมีที่เล่นชิงช้าเครื่องบำรุงกำลังทั้งปวงด้วย แล้วท่านพามาดูโรงทหารซึ่งเปนที่อยู่ของคเดดทั้งปวงอยู่ห้องละสองคนผลัดกัน รับผิดรับชอบในห้องของตนที่จะไม่ให้เยื้อนเปรอะแลรกเดือนละคน ที่มิวิชาดิกได้เปนออฟพีศเซอมีห้องโตขึ้น แล้วท่านพาออกมาที่สนามหลังโรงดพวกคเดดตั้งแถวไปรับพระราชทานอาหาร กลางวัน ครั้นแถวพวกคเดดไปแล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกับทั้งท่านเยเนราลก็ตามไปที่โรงเลี้ยงพวกคเดด เวลานั้นพวก

คเดดรับพระราชทานอาหารอยู่ พอข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเข้าไป ออฟพีศเซอซึ่งกำกับอยู่ในนั้นก็บอก คเดดทั้งปวงก็วางซ่อมมิดนิ่งอยู่ทุกคน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเบิดหมวกเดิรผ่านเข้าไปห้องใน ดูที่ทำอาหารแลครัวใหญ่ แล้วกลับออกมาแล้วขึ้นรถลาท่านเยเนราลไปรับพระราชทานอาหารที่แคลนสตอนโฮเตล อยู่ในตำบลเวสต์ปอยน์ต์นี้ โฮเตลนี้เปนโฮเตลเบิดแต่ฤดูร้อน เพราะเปนฤดูคนไปเที่ยวที่ตำบลนั้นมาก ฤดูหนาวที่นี่หนาวจัดจึงบิดโฮเตลเสีย เพราะไม่มีผู้ใดมา ครั้นรับพระราชทานอาหารแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปที่บ้านของท่านเยเนราลอยู่ด้านเหนือแห่งสนามหัดใหญ่นั้น บ้านนี้เปนบ้านย่อม ๆ แต่ดูเย่นสุขสบายดี ท่านเยเนราลแลครอบครัวอยู่ที่ตำบลนี้เสมอ จึงได้สร้างบ้านไว้ ได้พบกับท่านเยเนราลอีกคราว ๑ ท่านแต่งเต็มยศคอยรับอยู่ แล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกไปที่สนามหัด มีพวกคเดดแถวหนึ่งมาหัดเพลงอาวุธแลเดิรแถว คำนับแลท่านเยเนราลพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงผ่านแถวเวลาคำนับ แล้วพักทหารคราว ๑ ท่านเยเนราลแลออฟพีศเซอทั้งปวงก็พาข้าพระพุทธเจ้าเข้ามาในบ้านท่านเยเนราล ๆ ได้เลี้ยงขนมยังน้ำองุ่น แลบุหรี่ ตามสมควรแล้ว ท่านเชิญให้ออกมานั่งที่เฉลียงบ้านท่าน ดูทหารหัดเข้าแถวเดิรเปนกระบวรอีกจนเวลาจวนบ่าย ๕ โมงได้เวลา ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขอบใจท่านเยเนราลแลออฟพีศเซอทั้งปวงลาขึ้นรถกลับลงมาจากเนินเขา เดิมคิดกันว่าจะกลับทางรถไฟ แต่คนที่ขับรถเข้าใจว่าจะกลับทางเรือก็พาเลยสเตชั่นรถไฟไปจะไปจอดที่ท่าเรือ จึง

ยอกให้กลับรถมาจอดที่สเตชั่นรถไฟ เวลาเมื่อกลับรถอยู่นั้นถนนแคบ รถกลับชิดนัก คานรถหัก ม้าคู่ที่เทียมนั้นตื่นพารถวิ่งไปแต่สายทามเท่านั้น คานไม่มีรถเซไปเซมาน่ากลัวที่สุด ต่อไปถึงทางขึ้นเนินเขา คนขับรถจึงได้ชักม้าหยุดได้ พอหยุดคานที่หักก็แทงต้นขาม้าตัวหนึ่ง ลึกประมาณเกือบคืบ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรีบลงจากรถได้ เดชะพระบารมีปกเกล้า ป้องกันอยู่ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจึงมิได้มีอันตราย เวลาที่ม้ายังวิ่งอยู่นั้นเปนที่น่ากลัวหลายอย่าง ถ้ารถขวางไปก็อาจจะล่มได้ ทางนั้นก็สูงแลใกล้แม่น้ำชิดทีเดียว ด้าน ๑ ก็เปนเขาถ้าล่มลงด้านใดด้านหนึ่งก็เปนที่น่ากลัวอันตรายยิ่งนัก เปนด้วยเดชะพระบารมีปกเกล้า ที่สุดจึงไม่มีอันตราย แต่ม้านั้นโลหิตออกมาก น่ากลัวจะไม่รอด ครั้นเรียบร้อยกันแล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็มารอรถไฟที่สเตชั่น ถึงเวลารถไฟมาถึงสเตชั่น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นบนรถไฟออกจากตำบลเวสต์ปอยนต์มาทางฝั่งตวันตกไปตามทางริมแม่น้ำข้ามสพานเข้าถ้ำหลายตำบล มาจนถึงเมืองนิวเยอสี ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็ลงจากรถไฟ ลงไปเรือกลไฟรับข้างข้ามส่งคนมาขึ้นที่ท่าถนนที่ ๔๒ ขึ้นรถไฟเอลเวเตดเรลโรดมาถึงสเตชั่นถนนที่ ๒๓ ลงมาจากรถไฟมาถึงโฮเตลเวลา ๔ ทุ่มเศษรับพระราชทานอาหารแล้ว ไม่มีการอันใด

ร่ำขึ้นณวันศุกร์ เดือน ๗ ขึ้น ๖ ค่ำ เปนวันดิกกอเรชันเดคือเปนวันที่นับมา แต่เมื่อครั้งรบกับพวกขบถในปี ๑๘๖๕ คนตายเปนอันมาก ครั้นในเดือนเมวันที่ ๓๐ นี้เปนวันที่ได้นำศพทหารทั้งปวงมาฝังไว้ ครั้น

ถึงวันนี้ใดก็มิได้การแห่ทหารทั้งปวง นำพวงดอกไม้แลต้นไม้ไปประดับประดาที่ฝังศพนั้น

อนึ่งท่านเปรสิเดนต์ได้มาแต่กรุงวอชชิงตัน มาอยู่ที่พีฟทอาเวนโฮเตล ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าอยู่นั้น ตั้งแต่เวลาค่ำนี้ เพราะฉนั้นตั้งแต่ข้าพระพุทธเจ้ามาถึงประเทศอเมริกานี้เมื่อไปอยู่ที่อาลิงตันโฮเตล ๆ นั้นก็ชักธงช้างสยามขนเสายอดโฮเตล ครั้นมาอยู่ที่พีฟทอาเวนโฮเตลนี้ก็ชักธงช้างเสมอจนเวลาวันนี้ เปนวันที่ข้าพระพุทธเจ้าจะออกไปด้วย แลพอสยที่ท่านเปรสิเดนต์มา แลเปนวันดีกกอเรชันเดด้วยจึงลดธงช้างลงเสีย ชักธงอเมริกันขนเสายอดโฮเตล ในเวลาวันนี้ในเมืองนิวยอกประดับประดาชักธงต่าง ๆ เปนอันมาก ห้างแลตึกร้านที่ค้าขายก็ปิดทั้งสิ้น

เวลาเช้า ๓ โมงเศษข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารแล้วแต่งตัวสวมเสื้อฟรอกโก๊ดตามธรรมเนียม เพราะเจ้าพนักงานได้เชิญไว้ ครั้นจวนเวลาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็ลงไปที่หน้าโฮเตล ซึ่งเขาจัดเปนประรำปูลาดด้วยผ้าแลธงเปนอันมาก เจ้าพนักงานได้รับรองพาขึ้นไปยืนบนประรำนั้น รออยู่ประมาณ ๑๕ มินิต พอกระบวรแห่ทหารสวมเสื้อขาวหมวกขนโตเปนกระบวรแห่ ท่านเปรสิเดนต์เองนั่งมากับท่านแมยเมืองนิวยอกรถหนึ่ง แลพวกแคบิเนตแลคนราชการต่าง ๆ ตามมารถละ ๒ คน รถท่านเปรสิเดนต์นั้น เปนรถรวมตามธรรมดา แต่เทียมม้า ๔ นอกนั้นเทียม ๒ ทหารแห่หน้าท่านเปรสิเดนต์ แตรวง ๑ ทหารประมาณ

๑๐๐ เท่านั้น แลมิทหารเก่าสรวมเสื้อยาวคล้ายฟรอกโก๊ตแต่ดุมทอง สรวมหมวก อย่างมาลา พันเชือกทอง เดิรตาม ๒ แถว ประมาณแถวละ ๕๐ คนมือเปล่าหาได้ถืออันใดไม่ ท่านเปรสิเดนต์นั้นว่าทั้งตลอดปี มิเวลาที่ได้มิทหารแห่แต่วันเดียวเท่านั้น นอกนั้นจะไปแห่งใดก็อย่างคนธรรมดาไม่มิทหารไปด้วยจนสักคน ๑

ครั้นกระบวรท่านเปรสิเดนต์มาถึงประรำนั้น คนทั้งปวงเยิดหมวกแลตบมือร้องชูราเปนอันมาก ท่านเปรสิเดนต์กับท่านแมย์แลท่านทั้งปวงลงจากรถขึ้นบนประรำนั้น ได้จับมือกับพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงด้วย แลท่านแมย์นิวยอกได้เชิญท่านราชทูตแลเคาน์ซิลเลอไปยืนที่มุขยื่นออกไป หลังท่านเปรสิเดนต์นั้นพอยืนที่เรียบร้อยกันแล้วก็เดิรกระบวรแห่ริวิวทหารทั้งปวงหลายหมู่หลายจำพวกทั้งทหารแตรทหารเดิรเท้าแลทหารม้า ที่เปนทหารเก่านั่งไปยนรถก็มิ เมื่อมาถึงหน้าท่านเปรสิเดนต์ก็คำนับทั้งนั้น เวลาเมื่อธงอเมริกันผ่านไปคันใด ท่านเปรสิเดนต์เยิดหมวกคำนับทุกคัน ท้ายกระบวรมิเกวียนบันทุกต้นไม้ดอกไม้ ใบไม้ ไปเปนอันมาก รวมทหารที่เข้าในกระบวรวันนี้ ประมาณกว่า ๑๕๐๐๐ คน ยืนดูอยู่เกือบ ๓ ชั่วโมง ในเวลาเมื่อกระบวรเดิรอยู่นั้น มิของที่ขันอยู่อย่าง ๑ คือในทหารหมู่ ๑ มิคนหิ้วถังน้ำกับน้ำแขงตามมาทุกหมู่ ๆ หนึ่งมิคนคำคน ๑ หิ้วถังน้ำนั้นมา ครั้นมาถึงหน้าประรำก็แวะเข้ามาถามท่านเปรสิเดนต์ ว่าจะรับพระราชทานน้ำหรือไม่ ท่านเปรสิเดนต์สั่นศีรษะ แล้วคนคำนั้นก็ย้อนไปถามท่านแมย์อีก ท่านแมย์บอกว่าไม่ต้องการขอบใจ แล้วท่านแมย์

มาถามท่านราชทูตว่า จะเสวยน้ำหรือ ท่านราชทูตทรงตอบว่าไม่ต้องการขอบใจ แล้วคนดำนั้นคำนับแล้วก็ไป ดูประหลาทดี ต่อหน้าการใหญ่โตก็มาถามกันได้ดังนี้

ครั้นสิ้นกระบวรแห่แล้ว ท่านเปรสิเดนต์แลท่านแมย์ก็ขึ้นรถไปเปนกระบวรเหมือนเมื่อมานั้น ตามกระบวรแห่ไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็กลับมาโฮเตลรับพระราชทานอาหารกลางวันแล้ว เห็นกระบวรแห่ท่านเปรสิเดนต์มาขึ้นที่โฮเตลนี้

เวลาบ่ายเลฟเตอแนนต์เมซัน ซึ่งมาจากเมืองวอชชิงตันกับท่านเปรสิเดนต์ มาเยี่ยมข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงที่ห้องซึ่งข้าพระพุทธเจ้าอยู่พูดจากันครู่ ๑ ก็ลาไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็เตรียมสิ่งของต่าง ๆ ที่จะออกจากเมืองนิวยอกไปตามหัวเมืองฝ่ายตวันตกนั้น จะได้กรายถวายบังคมลา ออกเดิรทางในวันนี้

อนึ่งข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกรายบังคมทูลพระกรุณา ถึงเมืองนิวยอกนี้บ้างตามสมควรที่ได้ทรายเกล้ามา เดิมเกาะนี้ตามชื่ออินเดียนเรียกว่าแมนฮัตตัน แปลว่าที่ซึ่งเมาทุก ๆ คนเกาะนี้ได้พบโดยเวอแรนซานี ซึ่งเปนคนมาจากเมืองฟลอเรนซ์ โดยสมเด็จพระเจ้าฟรานซิศที่ ๑ ได้โปรดใช้ให้มาตรวจฝั่งทะเลในประเทศอเมริกา เหนือในปีคฤศตศักราช ๑๕๒๔ ประมาณจุลศักราช ๘๘๖ ในการที่ได้พบนี้ชนทั้งหลายย่อมยกว่าพบโดยเฮนดริกฮัดสัน เปนคนเดิรเรืออยู่ในพวกดัชอิสต์อินเดียกอมปนี ผู้นี้ได้เดิรเรือชอพระจันทร์ครึ่งซีกเข้าในอ่าวนิวยอก

เมื่อปลายฤดูใบไม้ร่วงในปี ๑๖๐๙ ประมาณจุลศักราช ๙๗๑ แลได้แล่นใบขึ้นไปข้างเหนือในแม่น้ำเหนือนั้นจึงได้ชื่อว่าฮัดสันริเวอ เฮกเกเวลเดอ ผู้แต่งเรื่องราวได้จดหมายในการที่พบปะพวกอินเดียนไว้ มีความว่าท่านผู้เปนหัวหน้าของพวกที่มีหนังอันแดงแล ประดับเครื่องประดับด้วยโลหนั้นกับบริวารของเขาได้มาที่ฝั่งโดยเรือคูน ต่างพวกต่างคำนับแลแสดงการสามัคคีต่อกันกับพวกคนขาว แล้วอีกครู่ ๑ ก็ได้เลี้ยงกันด้วยสุราอันแรง ซึ่งทำให้ที่ประชุมนั้นสนุกแลสยาย ครั้นเวลาเมื่อคุ้นเคยกันยิ่งขึ้น พวกหนังขาวจึงกล่าวขึ้นว่า พวกเขาอยากจะอยู่กับพวกหนังแดง ถ้าพวกหนังแดงจะยอมให้ที่จะปลูกผักทำไร่นาเรือกสวน แต่เพียงที่เท่าหนังโคตัว ๑ จะแผ่คลมออกไปโดยรอบเท่านั้น การที่ขอนั้นเปนอันตกลงยอมกัน พวกคนขาวจึงแสดงความฉลาด (โกง) ที่จะทำให้หนังนั้นเปนที่มาก จึงตัดหนังนั้นเปนเส้นยาวคล้ายกับเชือกพอที่จะขึงออกไปโดยรอบ เปนที่เปนอันมากการที่กระทำความฉลาด (โกง) ดังนี้ พวกอินเดียนเปนคนซื่อแลวางใจแก่พวกคนขาว จึงมีความพิศวงแลเปนที่ชอบใจของเขาที่เห็นอุบายอันนี้ด้วย แลเพราะพวกอินเดียนนั้น เต็มใจจะให้ที่ให้พอแก่ความประสงค์ของคนขาวด้วย จึงได้ยินดียกให้ พวกดัชนั้น ก็มีความประสงค์จะถือเอาที่แผ่นดินเหมือนกัน เพราะเขาถือว่าเขาเปนผู้มาพบ ภายหลังมาจึงได้ตั้งกอมปนีในเมืองฮอลันดา ในการที่จะส่งคนมาอยู่ในที่นี้ ครั้นในปี ๑๖๒๕ ประมาณจุลศักราช ๘๘๗ ได้คิดแบ่งที่เขตแดนกันครั้งหนึ่ง ครั้นในปี ๑๖๒๖

ประมาณจุลศักราช ๙๘๘ บิเตอมินูตผู้เปนไดเรกเตอของพวกนิวแอม
สเตอแดมกอมปนี ได้ซื้อที่เกาะซึ่งชื่อแมนฮัดตันนี้ เปนจำนวน
เงิน ๖๐ กิลเดอส์ คือ ๒๔ เหรียญ หรือ ๑๑ ตำลึง ครั้นในปี ๑๖๕๒
ประมาณจุลศักราช ๑๐๑๔ ในวันที่ ๔ เดือนเอปริลได้จัดตั้งคอเวอนเมนต์
ขึ้นแลเกาะนี้จึงได้ชื่อว่านิวแอมสเตอแดม ครั้นล่วงไป ๑๒ ปีอังกฤษ
ได้เมืองนี้ จึงเปลี่ยนชื่อเมืองเรียกว่านิวยอก ให้เปนเกียรติยศแก่
ดุกออฟยอก ในครั้งนั้น ครั้นในปี ๑๖๗๓ ประมาณจุลศักราช ๑๐๓๕ พวก
ดัชกลับได้เมืองนี้อีก จึงเปลี่ยนชื่ออีกเรียกว่านิวออเรนซ์ ครั้นล่วง
ไปอีกปี ๑ กลับเปนของอังกฤษอีก โดยหนังสือสัญญาที่ได้ทำกัน
อังกฤษได้เปนเจ้าของเมืองนี้มาจนคฤศตศักราช ๑๗๘๓ เมื่ออเมริกัน
ได้ตั้งเปนเมืองเอกราชขึ้นจึงได้พ้นจากอังกฤษ ในเวลาเมื่อตั้งเปนเอก
ราชนั้น ในเมืองนี้มีพลเมืองประมาณหมื่นสามพัน ครั้นในปี
คฤศตศักราช ๑๗๘๗ วอชิงตันได้เปนเปรสิเดนต์ที่ ๑ ของยุไนติด
สเตตส์ แลโรงเรียนสำหรับคนทั้งปวงเรียนไม่ต้องเสียเงิน ได้ตั้ง
ขึ้นในเมืองนี้เมื่อปี ๑๗๙๗ หลายตำบล แลได้รวมซื้อเปนโรงเรียนหลวงใน
ปี ๑๘๐๕ ในปี ๑๘๐๗ เรือกลไฟได้ใช้เปนครั้งแรกในแม่น้ำฮัดสัน
แลเรือข้างกลไฟใช้ข้ามไปเมืองบรูกกลินได้ตั้งขึ้นในปี ๑๘๑๔ ครั้นใน
ปี ๑๘๑๗ มีเรือค้าขายได้เดิรไปมากับเมืองลิเวอปลเปนครั้งแรก แต่ใน
ปี ๑๘๑๙ ได้ตั้งแยงกรักษาเงินเปนครั้งแรก ไฟแกสคือลมประทีป
ได้ใช้ในเมืองนี้ในปี ๑๘๒๕ แลทำท่อน้ำมาจากแม่น้ำโครตนในปี ๑๘๔๒

เมืองนี้ที่ปลายเกาะที่สุดข้างใต้นั้นแคบ ฝั่งด้านตวันตกของเกาะนี้เปนที่ตรงเสมอไปโดยมาก ไม่ใคร่มีอ่าวแลฉวากอันใด แต่ฝั่งตวันออกนั้นมีอ่าวแลแหลมเปนอันมาก แลเกาะนั้นกว้างออกตั้งแต่ที่แยตตารี ถึงคอเลียส์ฮุกใกล้ท่าถนนแกรนด์สตริต ที่นี้กว้างประมาณสองไมล์ ตลอดไปถึงแม่น้ำชาเลม ซึ่งเปนแม่น้ำต่อแยกจากแม่น้ำเหนือไปแม่น้ำตวันออกซึ่งทำให้เมืองนิวยอกนี้เปนเกาะนั้น ที่ตั้งแต่แยตตารีไปจนถึงแม่น้ำนี้โดยยาว ๘ ไมล์ ครึ่งแล้วที่นั้นสอยเล็กเข้าไปจนกว้างไม่ถึงไมล์ไปจนถึงที่สยยุเตนไดยวิลคริก โดยยาวแต่แยตตารี ๑๓ ไมล์ครึ่ง ทางกลางเกาะนี้มีถนนใหญ่ชื่อบรอกเวยนี้ไปตั้งแต่แยตตารีไปทางเหนือผ่านกลางเกาะ แลที่แผ่นดินซึ่งสูงที่สุดไปจนถึงถนนที่ ๑๐ จึงเลี้ยวคดไปทางทิศตวันตก แล้วยืนไปจนใกล้แม่น้ำฮัตสันที่ถนนที่ ๒๓ นั้น อาเวนูที่ ๕ ผ่านคัยบรอกเวตทไปทิศตวันออก แล้วอาเวนูนั้นยืนเปนสูญกลางเกาะต่อไปที่ผ่านกันนั้น ตรงกับพีฟทอาเวนูโฮเตลซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่นั้น ด้านข้างตวันออกตั้งแต่ที่แชทัมสแควไปจนถึงถนนที่ ๔ มีทางใหญ่ที่เปนถนนกลางเมือง ชื่อถนนเบาเวอรีใต้ถนนที่ ๑๔ ลงมาถนนไม่ใคร่จะตรง แต่เหนือขึ้นไปนั้น ถนนใหญ่ถนนน้อยทั้งปวงตัดกันตรงได้บันทัดทั้งสิ้น ถนนใหญ่ทั้งปวงนั้นเกือบจะตัดตรงทิศเหนือแลใต้ที่เดียว แลถนนน้อยทั้งปวงนั้น ตัดตรงทิศตวันออกแลตวันตก แต่แม่น้ำเหนือไปจดแม่น้ำตวันออกทุกถนน ถนนใหญ่

อาเวนูที่ ๕ นั้น ตั้งแต่วอชชิงตันสแควมาทางทิศเหนือ ถนนใหญ่นั้น เปนที่แบ่งนำเยอถนนน้อยเปน ๒ ฟาก ๆ ข้างแม่น้ำตวันออก ก็ตั้ง ๑ ไปจากอาเวนที่ ๕ นี้ไป เรียกนำเยอนั้นแห่งถนนนั้นด้านตวันออกแลด้านข้างแม่น้ำฮัดสันก็ตั้ง ๑ ไป เรียกนำเยอนั้น แห่งถนนนั้น ด้านตวันตก เปนต้นว่า ถนนที่ ๑๔ ตั้งแต่อาเวนูที่ ๕ ไปด้านตวันออกเรียงถนนที่ ๑๔ ด้านตวันออกไปข้างตวันตกเรียกถนนที่ ๑๔ ด้านตวันตกมีนำเยอตั้ง ๑ ทั้ง ๒ ข้าง แต่ชื่อถนนนั้นไม่มีชื่อมาก เปนแต่ถนน ๑ ด้านตวันออก ตวันตกเรียกไป แลถนนก็ตรง ๆ ทำให้จำทางง่ายเข้าไม่ใคร่หลง

เมืองนิวยอกนี้โดยยาวที่สุด ๑๖ ไมล์ โดยกว้างที่สุด ๕ ไมล์ครึ่ง เปนที่แผ่นดิน ๔๑ สแควไมล์ครึ่ง หรือ ๑๖๐๐๐ เอเกอร ทั้งเกาะแปลก เวอลล์ไอแลนด์วาดส์ไอแลนด์แรนดอลไอแลนด์ ในแม่น้ำตวันออกเกาะชื่อคอเวอนเนอส์ ที่สุดเมื่อแรกมาถึง เยดโลส์แลวิลลิศไอแลนด์ ในอ่าวหน้าเมือง

อนึ่งหนังสือฉบับ ๑ ว่าด้วยพลเมืองในเมืองนิวยอกนี้ ตั้งแต่ปี ๑๖๘๙ ประมาณจุลศักราช ๑๐๖๑ มีพลเมืองอยู่ ๖๐๐๐ ครั้นมาจนถึงเมื่อปี ๑๘๐๐ ประมาณจุลศักราช ๑๑๖๒ พลเมืองทวีขึ้นถึง ๑๐๐๐๐ แลเมืองนั้นกว้างแต่แยตตารี คือที่ปลายแหลมขึ้นไป ๒ ไมล์ ในปี ๑๘๓ ตรงกับจุลศักราช ๑๑๙๒ พลเมืองทวีขึ้นอีกรวมถึง ๒๐๒๐๐๐ ในปี ๑๘๕๐ จุลศักราช ๑๒๑๒ พลเมือง ๕๑๕๐๐๐ ในปี ๑๘๖๐ จุลศักราช ๑๒๒๒ พลเมือง ๘๐๕๐๐๐ ในปี ๑๘๗๐ จุลศักราช ๑๒๓๒ พลเมือง ๙๔๒๐๐

แลในปี ๑๘๘๐ ตรงกับปีมโรงโทศกจุลศักราช ๑๒๔๒ พลเมืองถึง ๑๒๕๐๐๐๐ เมืองนั้นตั้งแต่ปลายปี ๑๘๗๓ มามีบ้านเรือนเต็มทั้งเกาะตลอดถึงแม่น้ำซาเลมรีเวอ

ระยะทางกลับจากนิวยอก

ในเวลาวันนั้น ครั้นจัดของที่งจะเดิรทางเสร็จแล้ว เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้กรายถวายบังคมลาออกจากพีฟท อาเวนูโฮเตล ขึ้นรถไปถึงท่าเรือลงในเรือข้างกลไฟข้ามแม่น้ำฮัดสันริเวอไปขอดเทียบท่าที่สเตชั่นรถไฟชื่อเปนซิลเวเนียเรลโรดดิโปก์ ทางฝั่งข้างเมืองนิวเยอสี มิสเตอแยดเยอเปนผู้กำกับรถไฟ เปนคนอยู่ในกอมปนีปลแมนแปเลสคา ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้เช่ารถเขาหลัง ๑ สำหรับที่จะเดิรทางนั้น ได้นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปขึ้นรถไฟโฮเตลคาหลังที่เช่ามานั้น ชื่อ เปรสิเดนต์ รถหลังนี้เปนรถที่เยเนราลกรานต์เคยใช้ไปเที่ยวในสเตตต่าง ๆ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นยนรถพร้อมกันรอเวลาอยู่

อนึ่งรถไฟอเมริกันนั้น กว้างขวางยาวกว่ารถอังกฤษมาก รถกอมปนีปุลแมนนั้น เปนรถดีกว่าทุกแห่ง แลเดิรในสายของกอมปนีทั้งปวงได้เปนอันมาก ในรถที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปนั้นมีทางเดิร กลางเดิรได้ตลอดหน้ารถท้ายรถ แลในรถนั้นห้องกลางเปนห้องยาวมีเก้าอี้นั่งได้ ๒ คน ตั้งหันหน้าแลหันหลังหากันทั้ง ๒ ข้างทาง เก้าอี้นั้นหันหน้า

แลหลังไปข้างท้ายแลหน้ารถเปนระยะไป ด้านละ ๕ ระยะรวมเปนเก้าอี้ ระยะละ ๒ ตัว เปนเก้าอี้ ๒๐ ตัวถ้าจะขันทุกคนนั่งได้ ๔๐ คน ถ้าถึงเวลาจะรับพระราชทานอาหารก็มีกระดานแผ่น ๑ มีเท้าพับได้เท้า ๑ ม้าตั้งด้านปลายกระดานอีกด้านหนึ่งนั้นมีเดือยติดเข้ากับผนังใช้เปนโต๊ะตั้งขานแลเครื่องรับพระราชทานทั้งปวง เวลารับพระราชทานแล้ว ก็ถอดโต๊ะไปเก็บเสีย ถึงเวลาที่จะนอนเก้าอี้ที่หันหน้าเข้าหากันนั้น มีไม้ค้านกลางเข้าอัน ๑ แล้วเลื่อนเบาะที่นั่งแลพนักที่พิงนั้น สาดลงทั้ง ๔ ท่อน เปนเตียงมีเบาะปูวางหมอนแลผ้าห่มนอนพร้อม เวลาถ้าคนมาก จะนอนไม่พอกัน ก็มีหิ้งชันลงมาแต่เพดาน รถเปนที่นอนซ้อนขึ้นไปอีกชั้น ๑ เมื่อจะไม่ใช้ที่นอนอันบนนั้นก็ผลักหิ้งขึ้นไปเสียก็ดูสนิทเปนเพดานเกลี้ยงๆ มีลวดลายไม่รุงรัง เวลาที่จะนอนนั้นมีกระดานอีกแผ่น ๑ สอดกันตามพนักเก้าอี้ที่หันหลังหากันนั้น แบ่งเปนห้อง ๆ ไปหน้าที่นอนก็มีม่านมาเกี่ยวกับราวกลัดดุมไว้มิดชิดดี แลกว้างขวางพอนอนสบายที่เดียวที่กระดานที่กันนั้น มีหิ้งพับได้ติดด้านข้างศีรษะอัน ๑ ปลายเท้าอัน ๑ สำหรับวางนาฬิกาแลของต่าง ๆ ที่กลางรถตามทางกลาง ๆ แถวที่เปนทางเดินนั้น มีโคมแขวนเปนระยะไป มีสายเชือกโยงอยู่กลางรถไปผูกกับระฆังที่เครื่องจักร์สำหรับเกิดเหตุการณ์อันใดจะได้กระตุกให้หยุดจักร์ได้ทันที ตอนหน้ารถนั้นเปนเปนห้องอีกตอน ๑ กลางเปนทางเดินข้างขวา มีที่ล้างหน้า ๒ ที่ น้ำนั้นสูบลงมาแต่หลังคา เวลาล้างแล้วเปิดท่อเทน้ำที่กลาง

อ่างล้างหน้านั้น มีที่วางถ้วยแก้ว ไม่ให้เลื่อนตก แลที่วางแปรงสย่
แลเครื่องหวีศีรษะพร้อม มีกระจกติด ๒ บาน แลราวเชดหน้าด้วย ริม
นนมีหมอยญุนาเยนแลนาแชง สำหรับรับพระราชทานข้างละหมอ รวมที่
ล้างหน้ามีห้องเล็กสำหรับเก็บของต่าง ๆ ห้อง ๑ ข้างซ้ายทางนั้น มี
ห้องถ่ายอุจาระสำหรับชายห้อง ๑ หญิงห้อง ๑ ในห้องหญิงนั้นมีที่ล้าง
หน้าในนั้นอีกสำรับ ๑ มีเครื่องเหมือนข้างนอกนั้น นอกห้องเล็กนี้ออกไป
มีประตูออกไปหน้ารถมาเฉลียงเบี้ดโถงอยู่ กว้างเต็มหน้ารถยื่นออกไป
ประมาณศอกเศษ มียันไดลง ๒ ข้าง กลางเบี้ดเปนทางสำหรับเดิรไป
รถที่พ่วงข้าง หน้ามีราวเหล็กกั้นด้วย ตอนท้ายกั้นเปนห้องเล็กตอน
หนึ่ง เหมือนข้างหน้า แต่ข้างท้ายนี้เปนครัวทำกับเข้ามีเฉลียงท้ายรถ
เหมือนข้างน่าเหมือนกับรถของกับปุลแมนนั้น มีหลายอย่าง ๆ ที่ข้า
พระพุทธเจ้าทั้งปวงไปนี้ เรียนโฮเตลคา แลยังมีครออิงรูมคาอีกอย่าง
หนึ่ง เก้าอี้ที่นั่งเปนเก้าอี้อามแชทั้งสิ้น แลห้องหน้าแลท้ายนั้นก็มี
เหมือนกัน แต่ห้องท้ายไม่เปนครัวไฟ เปนห้องสูบยุหรี่เสียอีกอย่าง
หนึ่งเรียกสลิยิงคา เปนเก้าอี้อย่างเช่นรถโฮเตลคานี้ทั้งสิ้นไม่มีครัวไฟ
อีกอย่าง ๑ เรียกไดนิงคา มีห้องไว้กับเข้าไม่มีครัวไฟ นอกนั้นเหมือน
โฮเตลคา แต่ไม่มีที่นอน อีกอย่างหนึ่งเรียกริดดิงรูมคา มีตู้ไว้
หนังสือต่าง ๆ เปนอันมาก อีกอย่างหนึ่งเรียกสโมกกิงคา ไม่ใคร่
ประดับประดามาก เพราะที่สูบยุหรี่มักโสโครกด้วยน้ำลายเปนต้น รถ
ต่าง ๆ นอกจากสโมกกิงคานั้นู ภายในเปนไม้แดงทาน้ำมันเงาสลัก

ลวดลายขัดทองข้าง ฝั่งไม้ข้างงดงามดี ที่เปนกลอนหรือราวอะไรนั้นก้า ไหล่เงินทั้งสิ้น หน้าต่างนั้น เปนยานกระจกชักขึ้นชักลงสองชั้น ถ้าจะต้องการลมแต่จะกันฝุ่นมีลวดโปร่งขัดแลมีกระดานคั่นบังลมด้วย ดูทำงดงามดีมาก ภายนอกทาดำเขียนลายทอง ใต้รถมีตู้ไว้เนื้อผักผ้นเครื่องทำอาหารต่าง ๆ ได้เสร็จพร้อมบริบูรณ์

ครั้นจวนเวลารถไฟจะออก มิสเตอสมิทกงสุล จึงลาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถไป ครั้นเวลาย่ำค่ำเศษรถไฟออกจากสเตชั่นเมืองนิวเยอสิไปตามทาง ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารไปในรถนั้น รถไฟเดิรผ่านออกจากเมืองนิวเยอสิไปตามทางเปนทุ่งนาไปประมาณ ๙ ไมล์ ถึงเมืองชื่อนิววาก เปนเมืองทำของต่าง ๆ มีพลเมืองประมาณ ๑๐๐๐๐ แต่ไม่ได้หยุดที่นั้น ครั้นไปล่วงทางอีก ๖ ไมล์ถึงเมืองชื่ออิลิซา เปนที่อยู่ของคนซึ่งมาทำการในเมืองนิวยอกเปนอันมาก ไปทางอีก ๒๐ ไมล์ถึงเมืองราห์เว ไปอีก ๓๒ ไมล์ถึงเมืองนิงบรันสวิก แล้วไปทาง ๕๘ ไมล์ คิดแต่สเตชั่นมาถึงเมืองเตรนตัน ซึ่งเปนเมืองหลวงของนิวเยอสิ ครั้นพ้นสเตชั่นที่แม่น้ำเดลาแวริเวอ ไปข้ามตพานยาว ๑๑๐๐ ฟีต ที่ตพานนี้ดูเมืองเตรนตันได้งามดี ครั้นจวนจะถึงเมืองฟีลาเดลเฟียรถไฟเดิรผ่านไปในป่ากแลข้ามแม่น้ำ มีตพานงาม ๆ มาก ข้างซ้ายแลเห็นที่แผ่นดินเมือง มีการเอกซฮิบิเชนเมืองคราวงาร ๑๐๐ ปี ในปี ๑๘๗๖ นั้น รถไฟเดิรผ่านสเตชั่นเก่าไป เดิรยนตพานสูงไปจอดที่สเตชั่นในเมืองฟีลาเดลเฟีย

ครั้นรถหยุดที่สเตชั่นนี้แล้ว จึงส่งหมอจันดเลล่ามลงที่นี้ ให้ไปพักอยู่ที่บ้านของแกที่เมืองแคมเดนไม่ต้องไปกับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง รถหยุดคร่ ๑ แล้วก็ออกจากเมืองพีลาเดลเพียเดิรต่อไป เปนเวลากลางคืนหาเห็นตามทางที่ไปไม่ ตามหนังสือฉบับ ๑ กล่าวไว้ว่า เมื่อออกจากเมืองพีลาเดลเพียไปผ่านเมืองบริมอ ทาง ๙ ไมล์ เมืองนี้เปนที่คนมาเที่ยวในเวลาฤดูร้อนโดยมาก ตั้งอยู่ที่แผ่นดินสูง ๔๕๐ ฟีต ต่อนั้นไปทางอีก ๑๐๐ ไมล์เศษ เปนที่แผ่นดินไร่นาต่อไป แลชนต่อมานี้ก็ถือสาสนาแปลก ๆ ออกไปบ้าง ครั้นไปถึงเมืองแลงคาสเตอ ทาง ๖๙ ไมล์ เปนที่สำคัญอีกแห่ง ๑ เพราะเปนเมืองทำการค้าขายเจริญมาก ครั้นพ้นแลงคาสเตอไปแล้ว ไปถึงเมืองฮาริสเบิก ซึ่งเปนเมืองหลวงของสเตต เปนซิลเวเนียทาง ๑๐๕ ไมล์ ตั้งอยู่ในฝั่งตวันออกแห่งแม่น้ำสัสควิฮันนา ได้ตั้งเปนเมืองหลวงมาแต่ปี ๑๘๑๒ มีทั้งโรงทำอาวุธด้วย ในเมืองนี้เปนเมืองมีโรงทำการเหล็ก แลทอผ้าเปนสินค้า ออกจากฮาริสเบิกไปทาง ๑๕ ไมล์ตามทางเดิรริมแม่น้ำยูเนียตา เห็นบ้านริมแม่น้ำดูงดงามดี ไปทางริมน้ำประมาณ ๑๐๐ ไมล์ ไปถึงเชิงเขารถไฟเดิรข้ามตพานข้ามแม่น้ำนั้น ตพานนั้นยาว ๓๖๗๐ ฟีต แลเดิรผ่านสเตชั่นน้อย ๆ แลเมืองใหญ่น้อยต่าง ๆ ไปเปนอันมาก จนถึงเมืองชื่ออลตูนา ซึ่งเปนที่ทำการของกอมปนีรถไฟเปนซิลเวเนียนี้ เมืองนี้มีพลเมืองประมาณ ๒๐๐๐ พึ่งตั้งขึ้นโดยพวกกอมปนีรถไฟนี้ มีโรงงารของพวกกอมปนีรถไฟนี้กว่า ๑๕๐ เอเกอร ออกจากเมืองอลตูนานี้ไป รถไฟขึ้นไปทางยาวไมล์หนึ่ง

สูงขึ้นถึง ๙๐ ฟีต จนถึงที่กิตตาตินนิป่อยนต์ แต่นี้เป็นทางรถเดิรอ้อมไปตามฉวากเขาเป็นรูปโค้งไปอย่างรองท้าวม้า ดูวิวเบื้องล่างลงมาได้งามดี แล้วรถเดิรเข้าในถ้ำที่เจาะศิลาภูเขาไปยาวถึง ๓๖๑๒ ฟีต แลยังเดิรชันขึ้นไปเสมอจนถึงปากถ้ำทางทิศตวันตก ปลายทางนั้นเป็นที่สูงที่สุดสูงจากทเลถึง ๒๑๖๐ ฟีต แล้วถึงเมืองเครสสัน ทาง ๒๕๒ ไมล์ เมืองนี้อยู่บนเขาเป็นที่คนมาเที่ยวในฤดูร้อนมาก แล้วผ่านเมืองยอนสตัน ซึ่งเป็นที่ทำเหล็ก ไปถึงเมืองโปลิวา เป็นที่งามใหญ่โตดี แล้วไปถึงเมืองซีอซิลไสด์ ทาง ๓๐๔ ไมล์ มีถ้ำใหญ่ที่เมืองนี้

ในวันเสาร์เดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ นี้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งบ่วงได้มาในรถไฟตลอดเวลากลางวันรับพระราชทานอาหารในรถ แต่พวกที่ไม่ได้มารถโฮเตลคานั้นถึงเวลาเช้ากลางวัน รถไฟหยุดตามสเตชั่นใหญ่ ๆ พอมีเวลาที่จะรับพระราชทานอาหารประมาณ ๒๕ มินิตหรือครึ่งชั่วโมงตามควร ครั้นเวลาย่ำค่ำเศษถึงเมืองบีตต์สเบิก รยะทาง ๓๕๔ ไมล์ รถข้าพระพุทธเจ้าทั้งบ่วงเข้าหยุดในสเตชั่น แต่รถที่จูงมาข้างหน้านั้นเลยไป รถข้าพระพุทธเจ้าต้องเปลี่ยนสายใหม่ที่เมืองบีตต์สเบิกนี้ๆ อยู่ในระหว่างแม่น้ำทั้ง ๒ คือแม่น้ำออลเลกฮานี กับแม่น้ำมอนองกาเฮลา ซึ่งไหลมาจากโอไฮโอ กว้างที่นี้ประมาณ ๑—๔ ไมล์ เมืองนี้ได้ตั้งขึ้นครั้งแรกในปี ๑๗๖๕ เป็นเมืองใหญ่งามดีมีตึกกว้านบ้านเรือนมาก

เมื่อรถหยุดที่สเตชั่นนี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งบ่วงลงไปเดิรเล่นตามสเตชั่นประมาณ ๒๐ มินิตก็ขึ้นรถ รถไฟอีกสาย ๑ มาลากต่อไป เวลาค่ำ

ดินเนอไปในรถ รถออกจากเมืองยีตต์สเบิกไป ออกจากสเตต เปนซิล เวเนียเข้าในสเตตส์ออฟโอไฮโอ ผ่านเมืองนิวากทาง ๑๖๐ ไมล์ ซึ่งเปน เมืองมีแร่ต่าง ๆ แล้วไปถึงเมืองคอลัมบัสทาง ๑๘๓ ไมล์ ซึ่งเปนเมือง หลวงของสเตตโอไฮโอนี้ ตั้งอยู่ฝั่งตวันออกแห่งแม่น้ำซิโคต มีบ้านเรือน แลถนนใหญ่งามดี มีถนน ๑ ชื่อบรอดเว กว้าง ๑๒๐ ฟีตยาวตรงไป กว่า ๒ ไมล์ เปนถนนงามดี ทั้งตึกแคยีตอลก็งดงาม เขาชมกันว่างาม กว่าทั้งปวงหมดในอเมริกา เห็นจะลืมแคยีตอลที่วอชชิงตันเสีย มีทั้ง โรงสวดโรงเรียนแลตึกต่าง ๆ มาก มีทั้งป่ากงาม ๆ ด้วย เมื่อออก จากคอลัมบัสไปแล้ว มีเมืองที่ควรจะยกขึ้นว่า คือเมืองซีเนีย ซึ่งมี บ้านช่องเย่าเรือนแลโรงจักร์ทำการต่าง ๆ เปนอันมาก

ครั้นดินเนอแล้วเวลาทุ่ม ๑ กับ ๕๐ มินิต ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไป ถึงเมืองซินซินนาตี ครั้นรถไฟเข้าไปหยุดในสเตชั่น แล้วข้าพระพุทธเจ้า ทั้งปวงก็ลงจากรถไฟ ขึ้นรถข้างไปถึงที่แกรนด์โฮเตล ตลอดคืน

เมืองซินซินนาตินี้ตั้งอยู่ในฝั่งข้างเหนือแห่งแม่น้ำโอไฮโอ ตรงกับ เหนือแม่น้ำลิกกิงข้าม ตั้งอยู่ในแลตติจูด ๓๙ ดิกรี ๒๐ มินิต ตวันตก หน้าเมืองลงแม่น้ำ หลังเมืองเปนป่าแลเขาสูงขึ้นไปถึง ๓๐๐ ฟีต เมืองนั้น โดยยาว ไปตามแม่น้ำ ๑๐ ไมล์ แต่มิตพานอย่างที่โยงแขวนไม่ได้บ้าก เสาถี่ ๆ นั้น ข้ามแม่น้ำไป ถึงเมืองโควิงตัน แลเกนตักกี ในฝั่งข้าม กันนั้น ถนนในเมืองนี้กว้างโดยมาก แลมีต้นไม้ปลูกด้วย ตึกแลเรือน

โรงต่าง ๆ มักก่อด้วยศิลาน้ำเงินหรือสิเทาซึ่งเปนศิลาโอไฮโอนี้ การทำมาหากินในเมืองนี้ มีสำคัญอยู่คือทำหมูเคมลงกลักอย่าง ๑ ทำเหล้าเบียอย่าง ๑ แลมีโรงจักร์ทำรองท้าวอย่าง ๑ พลเมืองในเมืองนี้เปนเยอรมันประมาณส่วน ๑ ใน ๓ ส่วนของคนพื้นเมือง ๆ ซินซินนาตีนี้ เขานับว่าเปนเมืองกลางในสเตตทั้งปวง แลเปนเมืองมีสินค้าต่าง ๆ มารวมเปนอันมาก ทั้งสินค้าที่มาแต่ทิศเหนือทิศใต้แลทิศตวันตกตวันออก สินค้านั้นคือแร่ต่าง ๆ ไม้กระดานที่มาจากทเลสายมิชิแกน แลในย่าข้างเหนือทั้งปวง ยาสูบแลผ้ายมาจากหัวเมืองข้างใต้ เข้าเมืองนี้เสมอเปนอันมาก เพราะไม่มีเมืองใดแข่งกันในที่ใกล้เคียงนี้ ผ้ายที่ส่งมาจากหัวเมืองข้างใต้นั้น ส่งมาทั้งเมล็ดเอามาหีบที่เมืองนี้ แลยาสูบก็จำหน่ายที่เมืองนี้โดยมาก ทั้งพรรณถั่วต่าง ๆ ซึ่งบรรทุกรถไฟมาจากหัวเมืองตวันตกเปนอันมาก อนึ่งสินค้าต่าง ๆ ที่ทำ ในเมืองคือเบียนั้นก็ได้บรรทุกไปเมืองอื่นโดยมาก นอกจากที่ใช้ในเมือง แลของอื่น ๆ ทั้งปวงทำภาษีให้แก่คอเวอนแมนต์เปนอันมาก แลสินค้าที่นอกจากพรรณามาแล้วอีกหลายสิ่ง

เมืองซินซินนาตีนี้ได้เลือกที่แผ่นดิน ตั้งขึ้นเมื่อปี ๑๗๘๙ ประมาณจุลศักราช ๑๑๕๑ แลได้ลงมือสร้างขึ้นในปีนั้น โดยคอลอเนลอิสเรียนลัดโลซึ่งได้เซอเวเปนครั้งแรกแลพวกที่มาจากเมืองนิวเยอสมีหัวหน้าคือแมตเทียสเดนแมนโรเบิตแปตเตอสันแลยอนคลิฟส์สิมเมส รากของเมืองซินซินนาตีนี้ ได้ทำประมาณ ๓๐ ปี ภายหลังเมื่อพื้นเลผู้ได้เที่ยวมา

ที่เมืองเกนตักกี แลเมืองที่ตั้งใหม่นี้ก็ยังไม่เจริญได้ จนภายหลังได้ปรายปรามพวกอินเดียนในปี ๑๗๙๔ แล ๑๗๙๕ ในเวลาเมื่อ สเตตโอไช โอได้ปรากฏแก่โลกทั้งหลายแล้ว ในปี ๑๘๐๒ ประมาณจุลศักราช ๑๑๒๔ มีบ้านเรือนตามแนวริมแม่น้ำบ้างเล็กน้อย มาจนถึงเวลานี้แปลกไปเปนอันมาก เมืองนี้เดิมเรียกบ้อมวอชชิงตัน แลโลแสนติวิล แล้วจึงเรียกว่าซินซินนาติ ชื่อที่ ๑ นั้นให้ตามชื่อบ้อมริมนั้น ซึ่งทำไว้บ้องกันพวกอินเดียนในจังหวัดนั้น แลชื่อที่ ๒ นั้นเปนคำว่า เมืองตรงปากน้ำข้าม เพราะเมืองตั้งอยู่ตรงแม่น้ำลิกกิงข้าม

พลเมืองเมื่อแรกตั้งเมืองในปี ๑๘๐๐ นั้น มีอยู่แต่ ๗๕๐ ครั้นในปี ๑๘๑๙ พลเมืองขึ้นถึง ๙๘๗๓ บ้านเรือนก็แผ่มากออกไปทุกที ในปี ๑๘๑๑ ได้เดิรเรือไฟเปนครั้งแรก เปนเรือทำที่เมืองยีตลเบ็ก ครั้นในปี ๑๘๕๐ เมื่อเมืองซินซินนาติได้ปรากฏว่าเปนเมืองใหญ่นั้น มีพลเมือง ๑๑๕๔๓๘ พลเมืองนั้นชาวเยรมันเปนอันมาก แลทั้งปวงไอริชก็มาก พวกคนดำก็มาอยู่ในเมืองนี้มาก ในเมื่อปี ๑๘๘๐ พลเมืองซินซินนาติขึ้น ๒๕๕๑๓๙ คือที่เปนคนเกิดในพื้นเมือง ๑๘๓๕๘๐ แลคนเกิดต่างเมือง ๗๑๖๕๙ คน เงินที่เก็บจากคนทำการต่าง ๆ เปน ๕๐๕๓๒๑๐๐ เหรียญ แลค่าสินค้าต่าง ๆ ได้ ๑๐๕๒๕๘๑๖๕ เหรียญ โรงจักร์ทำการต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นนั้น มีกำหนด ๓๒๗๖ แห่ง

เงินค่าสินค้าต่าง ๆ นั้นกำหนดต่าง ๆ กัน แต่สุรา เหล็ก ไม้หนังนี้เปนสินค้ามากกว่าอื่น ๆ

คอเวอนเมนต์เมืองนิมิแมย์ แลยอดออฟออลเดอแมน แลเคาน์ซิล เมนยอดออฟซิติคอมมิสชันเนอโปลิศคอมมิศชันเนอ พวกคนทำการเหล่านี้ เลือกโดยรายฎรย้างตั้งย้าง แลมีเจ้าพนักงารพวกอื่น ๆ อิก ต่าง ๆ ตามสมควร

รุ่งขึ้นณวันอาทิตย์เดือน ๗ ขึ้น ๘ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว เวลาเช้า ๕ โมงเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถเที่ยวดูในเมืองนี้แล้วไปเที่ยวดูที่ป่ากชื่อเอเดนป่าก ๆ นี้ เดิมเรียกว่าสวนเอเดนเปนที่สำหรับประชุมชนในเมืองนี้ ไปเที่ยวเปนสุขสบายที่นี่เปนที่ ๒๐๖ เอเกอร แต่ปลูกต้นไม้ไม่เสร็จประมาณ ๒๐ เอเกอร เปนทางลดเลี้ยวข้ามคลองขึ้นเขาไปต่าง ๆ ดูงามดี แต่ไม่มีป่ากแห่งใดงามเสมอในนิวยอกเลย เพราะเล็กแลรกเรี้ยวอย่มาก ป่ากนี้มีภายิกว่าป่ากในเมืองนิวยอกอย่างเดียวแต่มีที่เขาสูง ๆ มากเท่านั้น นอกนั้นไม่สนุกอะไรเลย ครั้นดูในป่ากนี้ทั่วแล้ว จึงได้เลยไปดูสวนสัตว์ต่าง ๆ ซึ่งคนอเมริกันได้ยอกโท่ไว้หลายครั้งว่า สวนสัตว์ที่เมืองนี้เปนวิเศษประเสริฐกว่าสวนสัตว์ทั้งปวงในโลก แต่เมื่อไปเห็นเข้าจริง ๆ แล้ว ก็เห็นว่าในโลกอย่างอเมริกันจริง ถ้าจะว่าตามจริงแล้ว เปนเลวกว่าสวนสัตว์ทั้งปวงบรรดาที่ข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นมา แต่ฉนั้นเขายังชมกันว่า ผู้ใดได้มาถึงเมืองนี้แล้วไม่ไปที่สวนสัตว์ไม่ได้ เพราะว่าเปนที่มีสัตว์มากกว่าทุกสวนในอเมริกา มีสัตว์อยู่แห่งละไกล ๆ แลดูกร่อย ๆ เต็มที่ ตามสำนวนเขาก็ชมกันว่านั่นก็ดีนี่ก็งามไปตามเขาเห็นชอบกัน มีกรง

สัตว์เปนเรือน ๆ แลย่อน้ำเลี้ยงแมวน้ำหรือนาคกินปลา ซึ่งเปนที่คนต่น
เต้นกันมาก แต่ข้าพระพุทธเจ้าไม่กล่าวติเตียนว่าจะเปนเลวไม่ดีอย่างไร
แต่ว่าสู้ในเมืองอังกฤษ แลฝรั่งเศสซึ่งได้เห็นมาแล้วนั้นเปนไม่ได้หลุด
ที่เดียว ครั้นดูในสวนสัตว์นี้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็กลับขึ้นรถขับ
ไปทางตำบลที่เรียกว่า คลิฟตัน ทำเปนบ่าครมไป มีบ้านเรือนเปนระยะ ๆ
ที่นี้ดูค่อยงามพอชมได้ว่าดีจริง ๆ เพราะดูสบาย บ้านผู้ที่อยู่แถบนั้น
น่าอยู่ทั้งสิ้น แล้วออมมาในเมืองเที่ยวดูเมืองบ้าง เมืองนี้เราเรียกว่าดี
ว่างามสารพัด แต่เมื่อได้มาเห็นแล้วระอาเต็มที ถนนก็โสโครกลุ่ม ๆ
ดอน ๆ เปนหลุมเปนบ่อไปแทบทุกถนน แลโสโครกเปนโคลนไปทั้งนั้น
ไม่เห็นอะไรงามเลย บ้านเรือนก็ดูมอม ๆ แมม ๆ ไปทั้งนั้น เหลือที่จะ
เอาใจช่วยเรียกว่าดีไปตามได้ ครั้นกลับมาถึงแกรนโฮเตลแล้ว สั่ง
อาหารกลางวันรับพระราชทานก็ต้องรอกว่าจะได้รับพระราชทานจนถึงบ่าย
๔ โมง โฮเตลนี้สักแต่ว่าใหญ่เท่านั้น ดูเต็มที่ยิ่งนัก คนใช้ ๆ คนดำ
ทำกิริยาเหมือนล้อหลอกอยู่เปนนิจ ในห้องนอนก็โสโครกฝุ่นปูพรมแต่
เยียบลงไปก็ดำติดขึ้นมาทั้งนั้น อาหารที่รับพระราชทานก็สักแต่ว่าเปน
อาหารพอประทังชีวิตไปเท่านั้นไม่มีรสเลย เนื้อก็เหมือนอินเดียรับเขอ
ขนมปังก็เหมือนมูลเลื่อย จะอายน้ำไขน้ำออกก็เปนโคลนแดงไปเต็มอ่าง
ตั้งแต่มาถึงเมืองนี้ไม่เห็นอะไรเจริญตาเจริญใจเลย อีกประการพวกรีปอต
เตอหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ รู้ข่าวก็มากลุ้มอยู่ที่โฮเตลซักมิสเตอไวก์ลอฟตัส
โดยอย่างที่หยาบคายไม่มีอัทยาศัยเลย ที่ ๑ ก็เอ่ยว่าข้าอยากจะพูดกับ
เจ้าเฉย ๆ ไม่ได้มีอัธยาศัยเลย

ครั้นรับพระราชทานอาหารแล้ว จัดของไปลงรถไฟแล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกรายถวายบังคมลาออกจากโฮเตลเดิรไปลงสเตชั่น เพราะรถไฟเปลี่ยนสายมาอยู่ที่สเตชั่นริมโฮเตลนี้ ลงในรถไฟโฮเตลคาซ์ เปรสิเดนต์นั้น เวลาทุ่มกับ ๑๐ มินิตรถไฟออกจากสเตชั่นเมืองซินซินนาติต่อไป

เมื่อออกจากซินซินนาติไปแล้ว รถไปตามระยะ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารค่ำไปในรถ ครั้นเวลายาม ๑ ถึงที่เขาชันรถขึ้นไม่ไหว เพราะลากรถที่พ่วงมายาวเกินไป ต้องแย่งไปเปน ๒ ตอน ผ่อนตอนหน้าไปก่อน แล้วตอนหลังจึงไปคราวหลัง รถที่พ่วงข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปนั้นต้องรนอยู่ประมาณ ๔๐ มินิต รถไฟจึงมารับจึงไปต่อไป

ทางซึ่งรถไฟเดิรจากเมืองซินซินนาติมาแล้ว มาแวะที่เมืองซ้ออินเดียนาโปลิศ ซึ่งเปนเมืองหลวงของสเตตอินเดียนา เมืองนี้ตั้งอยู่ฝั่งตวันตกแห่งแหลมในแม่น้ำชื่อไวต์ริเวอแม่น้ำขาว เปนเมืองจักร์โรงงารทำสินค้าต่าง ๆ ออกไปเปนอันมาก มีทั้งตึกหลวงตึกรายฎรแลถนนหนทางใหญ่ ๆ มาก แต่มีสวนงาม ๆ เล็ก ๆ บ้าง แต่รถหยุดพักครู่ ๑ แล้วออกต่อไป

ออกจากเมืองนี้ไปทางอิก ๙๓ ไมล์ ถึงเมืองซ้อแตฮูต เปนเมืองงามดีมีตึกกว้านบ้านเรือนใหญ่ ๆ มาก อยู่ริมแม่น้ำชื่อวาบาช มีทั้งโรงจักร์โรงงารทำสินค้าแลแร่ต่าง ๆ เปนอันมาก ทางแต่เมืองนี้ไป ก็ไม่มีเมืองใดสำคัญที่ควรจะยกขึ้นกล่าว

รุ่งขึ้นณวันจันทร์ เดือน ๗ ขึ้น ๙ ค่ำ เวลาเช้ารถไฟเดิรข้ามแม่น้ำมิสซิสซิปปี้ โดยสพานใหญ่ใกล้เมืองเซนต์หลุย ซึ่งชาวอเมริกันชมกันว่าเปนสพานใหญ่ แลงามกว่าสพานทั้งปวงในโลก สพานนี้ได้สร้างขึ้นโดยความคิด ซอมเยมส์ยี อิดส์ เปนจำนวนเงิน ๓๐,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญ สพานนี้ข้ามแม่น้ำแบ่งเปนโค้ง ๓ ช่อง ๆ ละ ๕๐๐ ฟีต มีรากก่อกับศิลาใต้น้ำ ๔ แห่ง ที่โค้งนั้นทำด้วยเหล็กกล้าแท่งใหญ่ ทางที่ข้ามสพานนี้ทางเปน ๒ ตอน ๆ ล่างเปนทางรถไฟเดิร ทางบนเปนทางรถม้าแลคนเดิรดูใหญ่โตวิถารอยู่ แต่จะเปนในโลกจริงหรือประการใดนั้นยากที่จะสันนิษฐาน แลข้องามนั้นเห็นจะสู้สพานใหญ่ข้ามแต่นิวยอกไปยรุกกลินไม่ได้

ครั้นเวลาเช้า ๓ โมงถึงสเตชั่นเมืองเซนต์หลุย เวลานั้นคอลอเนลยอชอิเลตัน ซึ่งเปนคนโดยสารมาจากเมืองอังกฤษในเรืออาลาสกา พร้อมกับเมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงข้ามมาจากเมืองอังกฤษนั้น บ้านเขาอยู่เมืองนี้ เขาจึงขอไว้กับมิสเตอรไวก์ให้บอกให้เขาทราบว่า จะมาถึงเวลาใดวันใด มิสเตอรไวก์ได้มิโทรเลขบอกมาแต่เวลาวานนี้ ครั้นเมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมาถึง คอลอเนลเลตันจึงมาคอยรับอยู่ที่สเตชั่นพบกับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ทักทายปราสัยกันตามที่คุ้นเคยกันแล้ว คอลอเนลเลตัน จึงขอเชิญข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ไปประชุมที่บ้านเขาในเวลาบ่ายวันนี้ พูดกันอยู่ครู่หนึ่งก็ลากลับไป

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารเช้าแล้ว ก็พร้อมกันขึ้นรถไปเที่ยวชมบ้านเมืองตามถนนแลที่ต่าง ๆ

เมืองเซนต์หลยส์นี้ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำมิสซิสซิปปี้ ใต้ปากน้ำแม่น้ำมิสซูรีลงมาประมาณ ๑๘ ไมล์ เปนเมืองกลางของเมือง ในแม่น้ำมิสซิสซิปปี้นี้ ประมาณที่ตรงแลตติจูด ๓๘ ดิกรี ๔๐ มินิต เหนือลองติจูด ๙๐ ดิกรี ๒๐ มินิต ตวันตกอยู่ในสเตสมิสซูรี ที่แผ่นดินแต่ริมน้ำลาดค่อยเปนเนินขึ้นไป จนสูงถึง ๑๕๐ ฟีตเปนสันเขตเมือง เมืองนี้เปนที่ ๒๑ สแควไมล์ เมืองนี้ได้ตั้งขึ้นเปนครั้งแรก เปนที่พักสินค้าของฝรั่งเศส ในปี ๑๗๖๔ ประมาณจุลศักราช ๑๑๒๖ เมืองนี้ได้อาศรัยกำลังการนั้นเปนอันมากจึงจะเจริญขึ้น สินค้าที่ออกจากเมืองนี้นั้น คือ ถั่ว เนื้อสุกร แลไม้ซุงเปนมากกว่าทุกสิ่ง ตอนใต้แห่งเมืองนี้เปนที่ทำการค้าขายมาก

ในเมืองนี้ตามความเห็นของข้าพระพุทธเจ้า ที่ได้มาเห็นแต่ครั้ง ๑ คราวเดียว เห็นด้วยเกล้า ว่า งามสอาดเรียบร้อยกว่าในเมืองซินซินนาตีมาก ตึกใหญ่ ๆ ก็งดงามสอาดดี บ้านช่องก็ดูเปนที่สบาย ถนนก็เรียบร้อยเกลี้ยงสอาด ดูน่าสบายกว่าซินซินนาตีมาก แต่ไม่ใคร่ครึกครื้นเท่านั้น

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ได้เที่ยวชมบ้านเมืองอยู่จนบ่าย ๒ โมง จึงกลับมาที่สเตชั่นรถไฟ รับพระราชทานอาหารกลางวันในรถแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็ขึ้นรถไปที่บ้าน คอลอเนลเลตัน ตามที่เชิญไว้

ได้พบท่าน คอลอเนล กับมิสซิสเลตันผู้ภรรยา แลคนราชการในเมืองนั้น ที่ท่านคอลอเนลเลตันได้เชิญมาหลายนาย ทั้งท่านเยเนราลเชแมน ซึ่งเปนนายทหารอเมริกันใหญ่ ซึ่งมาเที่ยวเมืองนี้ ก็ได้มาพบกับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงด้วย ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้พูดจาสนทนากับท่านเจ้าบ้านแลผู้ที่มาประชุมอยู่ครู่หนึ่ง ท่านคอลอเนล เชิญข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงแลผู้ที่มาประชุมเหล่านั้น ไปที่ห้องรับพระราชทานอาหาร เลี้ยงแชมเปนแลขนมยั่งสดแห้งข้างเปนของว่าง ท่านคอลอเนลสยีชแสดงความยินดีที่ได้รับรอง แลสรรเสริญอัธยาศรัยชาวสยาม ท่านราชทูตทรงตอบขอบใจแลแสดงความยินดี แลสรรเสริญความดีของชาวอเมริกัน ที่มีใจกว้างขวางโอบอ้อมอารีเสมอกัน พูดกันอยู่ประมาณครึ่งชั่วโมงก็ลาท่านทั้งปวงกลับมาที่รถไฟ เวลานั้นคิดด้วยเกล้า ฯ ว่า จะไปเที่ยวชมเมืองต่อไปอีก แต่ฝนตกเสียจึงต้องมาพักรออยู่ที่รถไฟ ครั้นเวลา ๒ ทุ่ม ๒๙ มินิต ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกราบถวายบังคมลาออกจากเมืองเซนต์หลุย ไปโดยรถไฟต่อไป รับพระราชทานอาหารค่ำในรถไฟนั้น ระยะทางแต่เมืองนี้ไปไม่มีเมืองใดสำคัญที่ควรจะยกขึ้นว่า มีแต่เมืองเดียวชื่อเยฟเฟอสันซิตี้ เปนใหญ่กว่าทุกเมือง

รุ่งขึ้นณวันจันทร์ เดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ รถไฟเดิรผ่านออกจากสเตตมิสสูริ เข้าสเตตอาแกนสาส เวลาเช้า ๒ โมง ๒๐ มินิต ถึง

เมืองแกนสาสซิตี ข้ามแม่น้ำซื่อมิสสูรี เข้าถึงสเตชั่นในเมืองแกนสาสซิตี ครั้นรถไฟหยุดแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันขึ้นรถไปเที่ยวดูบ้านเมืองตามสมควรแก่เวลา

เมืองแกนสาสนี้ เปนเมืองสำคัญเมืองหนึ่งในแม่น้ำมิสสูรี เมืองนี้เจริญขึ้นตั้งแต่เกิดขบถมาแล้วนั้น ในเวลาเมื่อรบกันอยู่นั้น การสินค้าในเมืองนี้เสียไปมาก แลพลเมืองก็ลดลงมาก ภายหลังมาเมืองที่ใกล้เคียงเปนเมืองมีสินค้ามาก ทำให้เมืองเจริญขึ้นได้โดยเร็ว สินค้าสำคัญในเมืองนี้ มีการค้าขายโคแลสุกรเปนสินค้าใหญ่ เนื้อโคสุกรได้จำหน่ายออกไปมากในเมืองต่าง ๆ แลที่นี่เปนที่สำคัญ เปนที่ทางของทางรถไฟมาก ทั้งมีตึกร้านบ้านเรือนใหญ่ ๆ มาก แลสพานที่ข้ามแม่น้ำนั้น เปนราคาค่าทำถึง ๑๐๐๐๐๐ เหรียญ

ข้าพระพุทธเจ้าได้เที่ยวดูในเมืองนี้ เปนเมืองอยู่บนเขา ถนนขึ้นเขาลงเขามาก แลดูถนนทั้งปวงล้วนแต่ยังทำอยู่ทั้งสิ้น ดูเหมือนการยังค้างอยู่มาก ถ้าแล้วเสร็จคงจะงามอยู่

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูอยู่ประมาณชั่วโมงหนึ่ง ก็กลับมาสเตชั่นรถไฟรับพระราชทานอาหารในรถไฟที่สเตชั่นนั้น

อนึ่งได้ทราบเกล้าฯ ว่าเวลาคืนนี้รถไฟสายที่มาหน้ารถข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงนั้น เวลาหยุดที่สเตชั่นกลางป่า คนผู้ตรวจในรถ ลงไปตรวจท้ายรถ มีคนดำคน ๑ ลักอยู่ในป่าออกมาลอยแทงเยรกเกอผู้ตรวจนั้นตาย ลักเอาเงินในกระเป๋าไปเสียสิ้น ขับตัวหาได้ไม่ เมื่อได้ยินเข้า

ดังนี้ชักให้นึกถึงคำที่กล่าวกันว่า จะมาเที่ยวอเมริกาทางสเตตกลาง แผ่นดินนี้ ต้องมีบันสั้นติดตัวอยู่ คำที่ว่านี้คิดดูก็ดูไม่เห็นจริงว่าจะต้องทำถึงเพียงนั้น ครั้นเวลาพูดจาเล่นกันได้สอบถามเลฟเตอแนนต์เมซันเล่น เขาก็ว่า ในสเตตกลาง ๆ นั้น คนมักเถื่อน ๆ อยู่มาก ครั้นมาได้ยินข่าวนี้ก็ดูเปนที่สดุ้งสเทือนอยู่บ้าง แต่หากระลึกถึงพระเดชานุภาพยารมีปกเกล้า ฯ เปนที่หวังใจป้องกันอันตรายไปในทางคนพาลเหล่านั้น

ครั้นเวลาเช้า ๓ โมง ๕๗ มินิต ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกรายถวายบังคมลาออกจากเมืองแกนสาสซิติไปต่อไป เวลาออกจากสเตชั่นไปผ่านคอกโคไป คอกนี้ว่าจุโคได้ถึง ๒๐๐๐๐ ตัว

รถไฟเดิรมาในสายชื่อแอตเชสันโตปีกาแอนด์แซนตาเฟเรลโรดไป ทางถึงเมืองลอยุนตาทาง ๕๖๐ ไมล์ รถไฟสายนี้เดิรวันละคราวตั้งแต่ออกจากแกนสาสซิติไป เวลากลางวันถึงเมืองโตปีกาทาง ๕๐ ไมล์ หยุดพักรับพระราชทานอาหารที่นี่ ๒๕ นิมิต ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานในรถ แล้วออกรถต่อไปตามระยะทาง เวลาค่ำหยุดพักรับพระราชทานอาหารค่ำที่เมืองนิวตัน ทาง ๑๙๕ ไมล์ แล้วออกเดิรต่อไป

ทางเดิรที่ข้าพระพุทธเจ้าคิดจะไปนั้น หมายจะไปทางเมืองแสนตาเฟแลลอสแองเกเลส แล้วจึงจะตัดขึ้นทางแซนฟรานซิสโกกลับทางเหนือ แต่เวลาวันนี้ได้ทรายเกล้า ฯ ตามโทรเลขว่า น้ำป่าหลากมามากทางนั้นทำลายทางรถไฟนั้นหมดไปไม่ได้ จึงคิดใหม่ต้องไปทางเหนือ ครั้น

เมื่อรถถึงที่ตำบลปูโบล ทางทิศเหนือ โดยสายชื่อโลราโด ต่อไป รถไฟข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็แยกทางขึ้นไปเดนเวอแอนด์รีวกรานด์เรลโรด ไปทางคอ

รุ่งขึ้นณวันพุธ เดือน ๗ ขึ้น ๑๑ ค่ำ รถไฟข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมาตามระยะทางริมเขาใหญ่ชื่อรอกกีเมาน์เตน แลเห็นน้ำค้าง อยู่ยนยอดเขาขาวดาดไป ดูงามดีระยะทางเปนทุ่งกว้างไม่ใคร่มีต้นไม้ ดูมีแต่หญ้างามเตียนดี รถมาทางข่อนน้ำเรียกคอโลราโดสปริง ซึ่งเปนสระน้ำเปนเอง ที่กลางสระ เขาเอาท่อปักไว้เปนน้ำพุดูงามดี มีบ้านเรือนแลโฮเตลบ้าง เปนที่คนมาเที่ยวเปนสุขสบาย รถผ่านที่นี้ไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารเช้าแลกลางวันมาในรถ ครั้นเวลาบ่าย ๓ โมงเศษ ถึงเมืองเดนเวอ ซึ่งเปนแคปิตอลของสเตตออฟคอโลราโด เปนที่บันจบทางรถไฟคันใหญ่แห่ง ๑ พลเมืองมีกว่า ๔๐๐๐๐ แลเปนเมืองมีสินค้าอุดมดี เมืองนี้ตั้งอยู่ริมแม่น้ำชื่อแปรตต์ ไม่ห่างกับเชิงเขารอกกีเมาน์เตนนัก เปนเมืองดีกว่าทุกเมืองในแขวงนี้ เพราะเปนท่ามกลางแห่งทางสินค้าในสเตตคอโลราโดนี้ แลมีตึกร้านบ้านเรือนมาก เปนที่เห็นความประหลาทของความเจริญที่เมืองนี้ได้สร้างเมื่อปี ๑๘๕๘ นี้ มีตึกใหญ่ ๆ เปนที่สำคัญหลายแห่ง อากาศก็ดีในเมืองนี้ แลทั้งวิวดูไปจากเมืองก็งามด้วย

ครั้นรถเข้าหยุดถึงสเตชั่น ในเมืองเดนเวอแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็ขึ้นรถไปพักอยู่ที่โฮเตลชื่อวินเซอ ครั้นเวลาค่ำรับพระราชทาน

อาหารแล้ว ได้ทรายเกล้าฯ ว่ามิสซิสแลงตรี ซึ่งเปนคนงามมีชื่อเสียงโด่งดังว่า เล่นละคอนดี แลมีชื่อวิเศษต่าง ๆ ดังปรากฏได้ยินอยู่ทั่วกันนั้น บัดนี้มาเล่นละคอนอยู่ในเมืองนี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง จึงได้ซื้อตั๋วแล้ว ขึ้นรถไปดูละคอนโรงนั้น ชื่อตายออปปาราเฮา ดูละคอนพวกของมิสซิสแลงตรีที่มาเล่นอยู่นั้น มิสซิสแลงตรีกับละคอนพวกนี้ได้ข้ามมาจากเมืองอังกฤษมาเล่นละคอนอยู่ในอเมริกา ในเมืองต่าง ๆ ทางทิศตวันออก แล้วมิสซิสแลงตรีได้ซื้อรถไฟสลิปยิงคาของกอมปนี ปุลแมนหลังหนึ่ง ให้ทำฉะเพาะเขาทีเดียว แล้วเที่ยวมาโดยรถไฟหลังนั้น จะไปจนถึงแซนฟรานซิสโก แล้วจะลงเรือไปออสเตรเลียต่อไป

ข้าพระพุทธเจ้าดูละคอนอยู่จนเลิก แล้วกลับมาโฮเตล พักอยู่ที่วินเซอโฮเตลนี้คืนหนึ่ง

รุ่งขึ้นณวันพฤหัสบดี เดือน ๗ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปเที่ยว ชมบ้านเมือง ๆ นี้ดูเปนเมืองใหญ่โตอยู่ตามย่าน ๆ ของเมืองเหล่านี้เปนที่น่าชม ความเจริญของเขาอยู่ทั้งบ้านเรือนแลถนนหนทางก็ดูเรียบร้อยดีกว่าเมืองซินซินนาตีมากนัก แต่ข้าพระพุทธเจ้าหาได้ไปเที่ยวมากนัก เพราะคิดกันที่จะไปดูย่อแร่ด้วย จึงกลับมาโฮเตลจัดการที่จะไปนั้น ครั้นจัดเสร็จแล้ว แต่เวลายังมีอยู่ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจึงได้รับพระราชทานไปเที่ยวตามร้านขายเครื่องแร่ต่าง ๆ เพราะเมืองนี้เปนที่มีแร่ต่าง ๆ แล

สินค้าต่าง ๆ เปนของประหลาทผิดกับของในเมืองตวันตกมาก เครื่องแร่ต่าง ๆ ดูงามดี เปนต้นว่ากรอยรูป นาฬิกา แลของอื่น ๆ ประดับด้วยแร่ทองแร่เงินแร่เหล็กแร่ทองแดงดีบุก แลแร่อื่น ๆ แลโมราศิลาต่าง ๆ ดูงามประหลาทดีมีหลายอย่าง ครั้นดูซื้อของต่าง ๆ ตามร้านแล้วก็กลับมาโฮเตล

เวลากลางวันรับพระราชทานอาหารแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ออกจากโฮเตลมาสเตชั่นรถไฟขึ้นรถไฟที่จะไปนั้น รถนั้นหาใช่รถเก่าไม่เพราะเปนทางเล็ก รถที่ซื่อเปรซิเดนต์ไปไม่ได้ จึงต้องไปรถเล็กนาโรเกดเปนแต่รถนั่งไป เวลาบ่ายโมงเศษ รถออกจากสเตชั่นไปตามทางเข้าไปในหว่างเขารอกกี้เมาน์เตน ตามทางรถเข้าไปดงามยิ่งนัก รถเดิรไปฉะเพาะทางริมเขาด้าน ๑ ริมทางน้ำไหลด้าน ๑ ทางน้ำนั้นน้ำไหลเชี่ยวแรง เปนคลองลดเลี้ยวไป บางทีน้ำลดตกเปนคั่น ๆ บางทีมีศิลาขวางกั้นทางน้ำเปนละลอกขาวเปนฟองงามยิ่งนัก ริมทางน้ำเปนศิลา มีต้นไม้ข้าง เปนระยะ ทางน้ำนั้นเปนลำธารคล้ายกับธารสระบาย เมืองจันทบุรีนั้น แต่ใหญ่กว่า แลน้ำแรงกว่า แต่รถเดิรไปริมธารนี้ตลอดทางดูน่าเพลิดเพลินยิ่งนัก รถไปทาง ๑๕ ไมล์เท่านั้น แต่เดิรถึง ๒ ชั่วโมง เพราะเปนทางไปบนเขาลดเลี้ยวข้ามแม่น้ำขึ้นเขาเลียบฝั่งน้ำโดยมาก เดิรไปเร็วไม่ได้ต้องไปช้า ๆ ไปจนถึงที่ทำแร่ริมเมืองเซนตรัลซิตี พวกในกอมปนีที่ทำแร่นั้น มาคอยรับข้าพระพุทธเจ้าอยู่ที่สเตชั่นรถไฟ ข้าพระพุทธเจ้าขึ้นจากรถไฟแล้วผู้นั้น

ก็นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปดูการทำแร่ที่นั้น ในโรงที่ตำแร่นั้นใช้เครื่องจักร์แรงน้ำ ซึ่งไหลลงมาแต่ยอดเขา มีจักร์รานำให้น้ำพัดหมุน มีสายพานมาต่อกับเครื่องตำแร่ แลเครื่องจักร์นั้นสูบลมเข้าไปในถ้ำที่ระเบิดแร่ด้วย สำหรับเปนลมหายใจแลใช้การอื่น ๆ ด้วย แร่ที่ถลุงระเบิดลงมาแต่ข้างบนเขานั้น ยันทุกเกวียนลงมาเทลงข้างหลังมีช่องเปนทางแร่ไหลมาลงในครกตำเอง แล้วเขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง เดิรไปตามทางที่เกวียนเดิรเปนช่องหลังคาตลอด เกวียนที่บันทุกแร่ขึ้นลงนั้น มีทางเหล็ก ๒ ทาง เปนทางสำหรับจะได้หลีกกัน รถนั้นมี ๒ หลัง มีเชือกโยงขึ้นไปถึงที่รอกข้างบนปลายเชือกลงมาผูกรถอีกหลัง ๑ ถ้าจะส่งรถหลัง ๑ ลงมาอีกหลัง ๑ ก็ขึ้นไปเอง ไม่ต้องเปลืองกำลังฉุดลาก เพราะรถที่ลงมาหนักกว่า ฉุดรถเปล่าขึ้นไปได้โดยง่าย เดิรไปออกปากทางแล้ว เขาก็พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปถึงปากถ้ำที่เจาะเข้าไปขุดเอาแร่นั้น เตรียมโคมแลเทียนพร้อมแล้วก็พากันเข้าไปในถ้ำที่ขุดเจาะภูเขาเข้าไปนั้น ทางนั้นกว้างข้างแคบข้างไม่แน่ แต่อย่างแคบที่สุดพอคนเดิรมีหมวกอยู่บนศีร์ษะด้วย เดิรไปได้โดยสดวก ในเวลานั้นเปนฤดูร้อนอากาศข้างนอกร้อน แต่เมื่อเข้าไปในถ้ำนั้นยิ่งลึกเข้าไปก็ยิ่งเยนเข้าทุกที จนถึงที่สุดหนาวเสมอหน้าหนาวจัด ๆ ทีเดียว ถ้ำนี้มีทางแยกไปหลายทาง เพราะเขาระเบิดไปตามทางสายทองเดิร แต่ไปตันทั้งนั้น เพราะฉนั้นคนที่เข้ามาทำการในนี้ ไม่มีลมจะหายใจได้ จึงต้องมีท่อสูบเอาลมอากาศข้างนอกเข้า

ไปเสมอ พออากาศได้เปลี่ยนพอหายใจ ทางที่เขานำพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเข้าไปทาง ๒ ไมล์ ถึงที่สุดซึ่งยังกำลังเจาะอยู่ เขาได้ให้คนทำงานซึ่งอยู่ที่นั้น ใช้เครื่องมือสำหรับเจาะให้ดูเครื่องมือนั้น บันทุกอยู่บนเกวียนเล็ก ๆ เวลาจะตั้งแรกเอาเสาเหล็กตั้งขึ้นก่อน ถ้าเสานั้นสูงไม่ถึงเพดานก็เอาศิลาก้อนใหญ่หนุนขึ้นพอจดเพดานแล้ว เอาลิ่มไม้จิ้มตอกให้มั่นคงแล้ว จึงเอาสูบแม่แรงขันไว้แล้วเอาท่อที่สูบลมอากาศสำหรับหายใจนั้น ไปต่อกับสูบแม่แรงเอาเหล็กสำหรับเจาะติดข้างปลายแล้ว เปิดลมอากาศที่สูบเข้ามานั้น เปนแรงให้สูบแม่แรงเดินให้เครื่องมือนั้นเจาะศิลา ไม่ต้องใช้สติมเอาลมอากาศนั้นเปนสติมครั้นเจาะศิลาเปนโพรงหลายโพรงแล้ว จึงระเบิดด้วยไดนาไมต์ภายหลังแร่ที่ระเบิดแล้วนั้น บันทุกเกวียนน้อย ๆ เดินตามทางเหล็กที่ฝังเข้าไปออกมาตำที่โรง ที่ข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นนั้น ครั้นเขาเจาะให้ดูแล้ว ท่านราชทูตได้ประทานเงินแก่คนทำงานที่ทำให้ดู ๒ คนนั้น คนละเหรียญ เวลาดูเจาะอยู่นั้น ได้ยินเสียงระเบิดทางหนึ่ง เสียงดังก้องไปทั้งถ้ำ ครั้นดูแล้วเขาพากลับออกมาปากถ้ำ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ขอบใจผู้นำแล้วก็ลาขึ้นรถขึ้นบนเขาไปถึงที่เซนตรัลซิตี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปพักอยู่ที่โฮเตลชื่อเตลเลอเฮาส์ เปนโฮเตลย่อม ๆ แต่เปนใหญ่ที่สุดในเมืองนี้ มีห้องก็น้อยแลห้องย่อม ๆ ด้วย ตั้งแต่ข้าพระพุทธเจ้ากราย ถวาย บังคม ลา มาถึงประเทศยโรปแลอเมริกาพึงได้ ใช้โคมน้ำมันปริโตเลียมในห้องนอนเวลาวันนี้ ทำให้ระลึกถึงกรุงเทพ ฯ ขึ้นอีกมาก

แต่โฮเตลนี้ไม่ใคร่มีสุข ที่นอนก็ใช้กระดานหนุน ขึ้นมาให้ดูสูงแทน
นุ่นแลสปริง ทั้งเครื่องใช้ต่าง ๆ ก็ไม่ใคร่มีอะไร ที่ใช้น้ำมันปริโต
เลียมนั้น เพราะเปนเมืองเล็กอยู่บนเขาผู้คนน้อย หามีแกสไม่ตามถนน
ใช้เสาโคมตั้งตะเกียงน้ำมันปริโตเลียมทั้งสิ้น ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้ง
ปวงมาพักรับพระราชทานอาหารแล้ว ท่านแมย์เมืองนี้มาที่โฮเตล เพื่อ
จะได้เผ้าท่านราชทูต แต่มาพบกับแอตแตเชอังกฤษ ๆ บอกว่า ท่าน
ราชทูตทรงเห็นจะเหนื่อยมา ทรงมีความยินดีที่ท่านแมย์มาแล้ว แต่
ไม่สามารถที่จะรับได้ แต่ที่จริงเสื้อผ้ายังไม่มาถึงทันที่จะผลัด เพราะ
เมื่อเข้าไปในถ้ำนั้น ถูกที่ชื้นแลน้ำที่หยดลงมาเปื้อนเสื้อผ้าทุกคน ครั้น
ท่านแมย์ไปแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงผลัดเสื้อผ้าแล้ว พวกกอมปนี
ทำแร่นั้น มาเชิญข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปดูแร่ที่เขาได้เก็บรวบรวมไว้
เปนของประหลาทเปนตัวอย่างนั้น โรงออฟพีศของเขาอยู่ริมโฮเตลนี้
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจึงได้เดิรไปถึงที่ออฟพีศของเขา ๆ คอยรับแลให้ดู
แร่อย่างที่มีทองมาก แลแร่ธาตุต่าง ๆ เปนอันมาก แลได้คิดไว้แต่
เดิมว่า จะไปดูแร่บ่อใหญ่ซึ่งอยู่ไกลออกไป ต้องขี่ม้าไป ถ้าจะ
ไปค่ำวันนี้ดูเสร็จ กว่าจะได้กลับราว ๑๐ ทุ่ม จึงเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า
จะอ่อนกำลังนัก จึงเปนอันยกเลิกเสีย เพราะได้ดูถ้ำนี้ก็พอแล้ว
แลถ้ำนี้ก็ใหญ่อยู่ แลถ้ำที่นี่เจาะในเขานี้ซ้อน ๆ กันถึง ๗ ชั้น ครั้นข้า
พระพุทธเจ้าดูแร่ต่าง ๆ แล้ว พวกกอมปนี้แร่รับจะหาอย่างแร่ที่มีทอง

มากแลน้อย มีราคามากน้อยทุกอย่าง ถวายท่านราชทูตเย่นตัวอย่างด้วย ท่านราชทูตทรงชอบใจ แล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็กลับมาโฮเตล พักอยู่ที่โฮเตลนี้คืนหนึ่ง

รุ่งขึ้นณวันศุกร์เดือน ๗ ขึ้น ๑๓ ค่ำเวลาย่ำรุ่งเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารเช้าแล้ว ขึ้นรถมาที่สเตชั่นรถไฟ ได้เห็นเมืองเซนตรัลซิตีมาตามทาง เมืองนี้เปนแต่ที่ทำแร่ บ้านเรือนมีเปนหมู่ ๆ หลัง ๆ ห่าง ๆ กัน แลเปนเรือนย่อม ๆ อยู่บนไหล่เขาเปนหย่อม ๆ ไปไม่สู้จะคริกครัน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไฟแล้วเวลาเช้า ๒ โมง ๑๐ มินิตรถไฟออกจากเมืองเซนตรัลซิตี แล่นอ้อมถอยหน้าบ้างถอยหลังบ้างลงมาจากยอดเขาจนถึงที่โรงทำแร่ที่เชิงเขาที่ข้าพระพุทธเจ้าลงเวลาวานนั้น ทางที่ลงมานั้นมาตามทางเลียบไหล่เขาลงมาอ้อมไปหลายวง ทั้งต้องมีสพานก็มีดูลำยากมาก แต่รถที่ไม่ได้รับคนโดยสารเปนแต่บันทุกแร่นั้น เขาปล่อยลงมาเฉย ๆ แต่ทางนั้นเอนลงมารถก็ไหลลงมาเอง ไม่ต้องมีรถลาก ที่ตอนดินเขานั้นมีแต่โรงงารทำแร่แลโรงพวกจีน ที่มีรางกั้นกันน้ำที่ล้างแร่แลเก็บกากแร่ที่พวกกอมปนีฝรั่งกรองเอาเนื้อทองไว้แล้วนั้น พวกจีนเอาน้ำแลกากแร่นั้นไปทำเก็บทองที่ยังตกเหลืออยู่อีกนิดอีกชั้นหนึ่ง แล้วรถไฟที่พวกข้าพระพุทธเจ้ามานั้นก็เดิรกลับมาตามทาง เลียบริมทางมาเหมือนขาเข้าไปนั้นกลับออกปากซอกเขารอกกิเมาน์เตน มาถึงที่ซึ่งหลอมแร่ซึ่งอยู่ห่างเมืองเดนเวอสเตชั่น ๑ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถไฟเข้าไป

ดูการหลอมที่โรงนี้ ผู้จัดการได้รับข้าพระพุทธเจ้าแล้วพาเที่ยวดูในโรงงาน ของเขานั้นตั้งแต่เอาแร่ที่ตำแล้วบันทุกรถไฟมานั้น มาหลอมซัดยาให้เหล็กไหลออกมาทาง ๑ เหลือแต่แร่ที่ต้องการนั้นไปตำเปนผงผึ่งในเตาไฟแล้ว เอากรดกัดลงปรอท แล้วมิท่อน้ำร้อนละลายเงิน จัดเงินแลทองแดงต่าง ๆ ตามวิชาในกระบวรแร่ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูทั่วแล้วก็ขอบใจ ลาผู้พาให้ดูขึ้นรถม้าซึ่งมีโทรเลขให้มาคอยรับอยู่จากเดนเวอร์นั้น กลับมาเมืองเดนเวอร์ไปที่สเตชั่นขึ้นพักอยู่ที่รถไฟชื่อเปรสิเดนต์นั้นรออยู่จนเวลาบ่ายโมงครึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกรายถวายบังคมลาออกจากเมืองเดนเวอร์ไปตามระยะทาง รับพระราชทานอาหารกลางวันไปในรถ ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมง ๕๐ มินิตถึงเมืองเชเยนิทาง ๑๐๖ ไมล์จากเดนเวอร์ทางที่ล่วงมานั้นไม่มีสิ่งใดสำคัญที่ควรกล่าว มีแต่เห็นภูเขาไกล ๆ ซึ่งเปนเขาเนื่องมาจาก รอกลีเมาน์เตน ต่อๆมาผ่านเมืองชื่ออีแวนต์ทาง ๔๘ ไมล์ เมืองนี้มีการไร่นาเรือกสวนมากไปอีก ๔ ไมล์ถึงเมืองชื่อดริเล ซึ่งเปนเมืองเจริญขึ้นโดยเร็ว ได้ตั้งขึ้นในปี ๑๘๗๐ บัดนี้มีวัดแลโรงเรียนงามดี แลการไร่นาก็เจริญมาก มีคลอง ๒ คลอง ๆ หนึ่งยาว ๑๐ ไมล์ คลองหนึ่งยาว ๒๗ ไมล์ เปนคลองขุดขึ้นที่แผ่นดินเมืองนี้ ประมาณ ๑๐๐๐๐ เอเกอร แต่เมืองนี้มีกฎหมายห้ามขายสุราที่แรง เมื่อพ้นเมืองนี้ไปแล้ว ผ่านไปในป่าอเมริกัน ผ่านสเตชั่นไปหลายสเตชั่น ในเหล่านี้มีสัตว์จำพวกหนึ่งซึ่งชาวอเมรินเรียกว่า แปรริดอก รูปขนาดแลคล้ายกระต่ายแต่หูสั้น

ตามระยะทางเปนอันมาก มักขุดแผ่นดินขึ้นเปนกองเหมือนพระทราย แล้วขึ้นไปนั่งบนยอด ยกท้าวหน้า ๒ ท้าวขึ้นเปนอันมากดประหลาทดี สัตว์นี้เปนสีแดง เขาว่ากำหนดโดยยาวประมาณ ๑๖ นิ้ว มักอยู่เปนหมู่ ๆ ร้องแลเห่าได้คล้ายสุนักข์ แต่ที่อยู่นั้นมักขุดหลุมเปนโพรงอยู่ เขาได้ลองที่จะจับมาเลี้ยงแล้ว แต่ไม่ใคร่จะรอดได้ เมื่อล่วงทางเหล่านี้ไปแล้ว จึงถึงเมือง เชเยนี

เมือง เชเยนี นี้เรียกว่าเมืองกล เพราะเหตุที่เจริญขึ้นเร็วดังกระทำโดยกล เมืองนี้มีพลเมืองประมาณ ๕๐๐๐ ที่แผ่นดินสูงจากทะเลประมาณ ๖ พีต เมืองนี้เรือนแรกซึ่งได้ปลูกเปนที่ ๑ ในปี ๑๘๖๗ แลบัดนี้มีบ้านเรือนแน่นหนา เปนเมืองเจริญสำคัญเมืองหนึ่ง มีโรงจักร์โรงงาร ทำการสินค้าต่าง ๆ เปนอันมาก มีเครื่องประดับที่ซึ่งเปนของนิยมกันในจังหวัดนี้ขายมาก แลสิ่งของต่าง ๆ อีกหลายสิ่งเปนเมืองหลวงของสเตต การที่เมืองนี้เจริญด้วยเหตุ ๒ ประการ ๆ หนึ่ง ด้วยเปนที่ต้นทางของการค้าขายทั้งปวง อีกประการหนึ่งด้วยแร่ทองที่พบใหม่ แลทั้งเปนต้นทางที่รถไฟที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง มาตามสายคอโรราโดนั้น มาต่อกับสายยูเนียนแปซิฟิกที่นี้ เมืองนี้มีตึกใหญ่ที่ว่าราชการ แลคุกสำคัญด้วย ทั้งยังมีกสกูลโรงละคอน แลคลับต่ ๆ เปนอันมาก เปนการเจริญขึ้นรวดเร็วโดยประหลาทที่สุด

การค้าขาย ซึ่งเปนการเจริญในเมืองนี้ อาศรัยที่แผ่นดินอันทุ่งกว้างใหญ่บริบูรณ์ด้วยหญ้า นับด้านตวันออก แต่เชิงเขาชื่อ แปลกชิล ด้านเหนือ ถึงแม่น้ำ เปลต ตอนเหนือแลด้านใต้ไปขนถึงอ่าวแมกซิโก ซึ่งบัดนี้เปนที่เลี้ยงโคแลแกะเปนหลายล้าน เมืองเชเยนนี้เปนเมืองกลางของการเลี้ยงสัตว์ สินค้าทั้งปวงนี้คนที่อยู่ใกล้เคียงเมืองนี้เปนคนเลี้ยงโคแกะม้าฟ่าขายโดยมาก นอกจากแกะแล้วไม่ต้องมีหญ้าแห้งเลี้ยงสัตว์เหล่านี้เลยตลอดปี ปล่อยไปหากินพอตลอดปี ยกแต่ที่เลี้ยงเก็บไว้ใช้การทั้งปวง แลสินค้าที่ทำให้เจริญอีกนั้น คือ การรถไฟพวกกอมปนี มีโรงงารทำเครื่องจักร์แก้ไขรถไฟใหญ่ในเมืองนี้ แลการพรานยิงสัตว์ต่าง ๆ ด้วย

การสินค้าในเมืองนี้ซึ่งนับว่าเปนเมืองกลางแลเจริญเร็วนั้น มีกำหนดเมื่อปี ๑๘๗๔ นั้น โคแลแกะแลสัตว์ต่าง ๆ ได้ขนทุกออกไปโดยรถไฟถึง ๓๗๕ รถ คิดเปนสัตว์ ๗๕๐๐ ศีร์ษะ ในปี ๑๘๗๕ การขนทุกสัตว์ในเมืองนี้ทวีขึ้นถึง ๕๒๕ รถ หรือ ๑๐๕๐๐ ศีร์ษะ แลในปี ๑๘๘๐ ถึง ๑๐๐๐ รถ หรือประมาณ ๒๐๐๐๐ ศีร์ษะ แลต่อมาก็เจริญขึ้นเสมอ

รถที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมานี้หยุดพัก พอคนโดยสารรับพระราชทานอาหารแล้ว รถข้าพระพุทธเจ้าเปลี่ยนสายใหม่ เข้าในสายยูเนียนแปซิฟิก เรลโรด แล้วเวลาย่ำค่ำ ๑๕ มินิต ออกต่อไปทางทิศตวันตกต่อไปทางต่อนี้ไปเดิรสูงขึ้นไปทุกที่ ประมาณไมล์ละ ๕๐ ฟิต ผ่านเมือง

ต่าง ๆ ย่อม ๆ ไป คือซาซาดแลออดโต แล้วไปทาง ๕๓๖ ไมล์ ถึงหว่างเขาเรียกแกรไนต์คานอน ซึ่งตัดภูเขาลงข้างทางไปเปนอันมาก แลดูสีต่าง ๆ หลายอย่าง ทางแต่นี้ไป มีเครื่องย้องกันสะโนถี่มากขึ้น เพราะที่สงมีสะโนมาก ที่กันสะโนนั้นเปนที่ไม่สำคัญก็มี แต่เสาปักแล้วมีกระดานกั้นเปนคั่น ๆ ขังเปนเกล็ด ๆ ไป ที่เปนที่สำคัญก็ต้องมีประรำครอบทางรถไฟไปตั้งไมล์ก็มี ประรำนั้นกระดานกั้นโดยรอยมิตเหมือนเข้าถ้ำแล้วผ่านไปบนเขา ขึ้นเขาหลายตำบลจนถึงสัมปโด เชอแมนนี้สูงกว่าทะเลถึง ๘๒๔๒ ฟีต ซึ่งกำหนดว่าเปนสเตชั่นรถไฟอย่างสูงที่สุด (ในโลก) ตั้งแต่นี้ไปทางรถไฟเดิร์ต่ำลงเสมอ แลผ่านสพานไม้ที่เดอคริก ยาว ๖๕๐ ฟีต แลสูงจากเขาขึ้นมาถึง ๑๒๕ ฟีต แล้วผ่านที่ตำบลชื่อ ซานิเนาบัตส์ ให้ชื่อดังนี้ เพราะที่นี้ทรายแดงดาดไปเปนอันมาก จนเปนเขาสูงแต่ ๕๐ ถึง ๑๐๐ ฟีต แล้วผ่านที่ย้อมชื่อฟอตแสนเตอ แลเหนได้จากทางรถไฟแต่ไกล ๆ แต่เวลานั้นเปนเวลาค่ำข้าพระพุทธเจ้าแลหาเห็นไม่ แล้วถึงเมืองชื่อ ลาราไม ทาง ๕๖ ไมล์ จากเชเยนี เมืองนี้ที่แผ่นดินสูงจากทะเลถึง ๗๑๒๓ ฟีต ในเดือนเอปริล ในปี ๑๘๖๘ ได้สร้างบ้านในเมืองนี้เปนครั้งแรก ครั้นภายหลังสร้างบ้านนั้นอีก ๓๐ วัน ทางรถที่พาดไปนั้นสำเร็จถึงที่นี่ แลเมืองนี้เจริญแผ่ใหญ่ออกใน ๑๒ เดือน มีตึกร้านบ้านเรือนที่บริบูรณ์ดีในเวลานี้ มีวัดแลโรงตึกใหญ่ ๆ มาก ทางแต่นี้ไปก็ไปในหว่างเขาริมเขาตลอดไป ผ่านสเตชั่นต่าง ๆ ไปจนถึงตำบลรอกคริก ซึ่งเปนสเตชั่นใหญ่ ออกจาก

ตำบลนี้ไป ผ่านสเตชั่นชื่อ เมลิซิมโย เปนที่มีชื่อตามแม่น้ำห้วยอยู่ริม
นั้นแล้วถึงตำบลคายอน ซึ่งมีถ่านศิลาขุดได้อยู่ใกล้ที่นั้น แล้วผ่าน
สเตชั่นชื่อเปอซิเซอฟริส์ ย้อมชื่อฟอตสควิล เมื่อจะถึงย้อมมีที่ข้าม
แม่น้ำนอตแปลตซึ่งเปนแม่น้ำใหญ่ แล้วจึงถึงย้อมนั้น ย้อมนั้นก่อด้วย
ศิลา แล้วไปถึงสเตชั่นชื่อคารไนส์ เปนที่มีต้นไม้แลหญ้าโยราณ
แล้วผ่านสเตชั่นต่าง ๆ ที่ไม่สำคัญไปอีกหลายตำบล

ต่อขึ้นณวันเสาร์ เดือน ๗ ขึ้น ๑๔ ค่ำ รถไฟข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง
มาตามระยะทางผ่านสเตชั่นตำบล ชิตเตออิก ซึ่งเปนที่มีบ้านเรือนคน
มาก แล้วผ่านตำบล แถกบัทส์ ซึ่งเปนที่มีถ่านศิลาดี ๆ มาก แล้ว
ผ่านปอยนต์ ออฟรอก ที่นี้มีรถที่บรรทุกคนโดยสานไปตามทางบ้า ไป
ที่ตำบล สวอตเตอไมม์ ทางไกล ๗๕ ไมล์แต่สเตชั่นรถไฟไป ผ่าน
สเตชั่นเล็กหลายตำบล จนถึงแม่น้ำกรินริเวอ เปนที่รถหยุดพัก
รับพระราชทานอาหารเช้า ๒๔ มินิต ที่นี่เปนเมืองที่จะตั้งไหม่อาศรัย
เอาทางรถไฟบำรุงความเจริญของบ้านเมือง ครั้นรถไฟออกจากสเตชั่น
นี้ไป ข้ามแม่น้ำชื่อ กรินริเวอ เปนแม่น้ำมีน้ำไหลแรง ที่ให้ชื่อดังนี้
เพราะที่ในลำแม่น้ำนั้นเขียว เพราะที่นี่ลึกถึง ๒๐๐ ฟีตไปสุดแม่น้ำใน
คอโลราโด ใต้จากตำบลนี้ลงไปประมาณ ๑๕๐ ไมล์ แล้วผ่านเมืองชื่อ
ปริแยน ซึ่งเปนเมืองเจริญขึ้นโดยเร็ว เพราะมีรถไฟผ่านไปทางนี้
แล้วเดินข้ามแม่น้ำชื่อ แยลกฟอก ผ่านไปตามริมบ้านแอยแม่น้ำนั้น
แล้วผ่านสเตชั่นชื่อ แครงเกอ แล้วผ่านย้อมชื่อ บริดเยอ ซึ่งเปนที่

แผ่นดินสูง ๗๘๓๕ ฟีต จากทะเล ที่เหล่านี้มีถ่านศิลาเกิดขึ้นมาก แล้ว ผ่านต้นทางที่จะไปเมือง เปยิริเวอ ซิตี ซึ่งเปนเมืองเก่าสร้างขึ้นแต่ เมื่อยังไม่มีรถไฟ แต่ไม่เจริญไปได้ ยัดนิก็ซุดโทรมไป ออกจาก ตำบลนี้ไปข้ามแม่น้ำชื่อ เซยิริเวอ ไปจนถึงเมือง มิสเตชั่นใหญ่ชื่อ อิแวนสตัน เวลาเที่ยง ๔๕ มินิตรถข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเข้าหยุดพักรับ พระราชทานอาหารกลางวันในสเตชั่นนี้ ๒๕ มินิต เมืองนี้เปนเมือง ปลายเขต สเตตวอมมิง เปนกึ่งทางแต่แซนฟรานซิสโก ถึงโอมาหา เมืองนี้ได้สร้างให้เจริญขึ้นโดยพวกกอมปนีรถไฟ ในปี ๑๘๗๐ แต่นั้นมา ก็เจริญขึ้นโดยเร็ว ทางรถไฟนี้ใหญ่โตไปเสมอกับเมืองใหญ่ ๆ ในทิศ ตวันตกของ โอมาหาทั้งปวง แลอาศรัยการที่มีถ่านศิลา แลแร่เหล็ก บรรทุกไปในที่ต่าง ๆ หลายตำบล มีตึกร้านบ้านเรือนก่อสร้างขึ้นใหม่ หลาย ๆ ตำบลในขังหวัดเมืองนี้ สิ่งที่งามควรชมโดยรอยเมืองนั้นนั้น คือมีสระน้ำแลเขาโดยรอย ดูงามดีเปนที่มีสุขสบาย แลคนที่ชอบ การยิงสัตว์ก็เพลิดเพลิน ในการยิงนกแลสัตว์ต่าง ๆ ในเขาโดยรอย นั้น เมื่อเวลารถหยุดพักอยู่นั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ได้ ลงเดิรเล่นตามสเตชั่นบ้าง มีพวกอินเดียนที่เปนคนพื้นเมืองเดิม ของที่แผ่นดินเหล่านี้ มาขายของแลขอทาน ที่สเตชั่นเปนหลายคน ทั้งชายหญิงแลเด็กลูกอ่อนด้วย เหตุของพวกอินเดียนทั้งปวงนี้ ตั้งแต่ นอกแปลตไปจนถึงเขตราลาไมเปลน เหล่านี้เปนที่อินเดียนเปนอัน มาก กิริยาอัทธยาศัยความประพฤติธรรมเนียมของคนพวกนี้ ตาม

ที่ยิมเปเกอ ซึ่งเปนนายพรานเก่าในรอกกิเมาน์เตน ได้กล่าวถึงกิริยา
อัทยาศรัยพวกเหล่านี้ต่อเยเนราลมาซิว่า คนจำพวกนี้เปนคน
ไม่แน่นอน ถึงผู้ใดจะทำบุญคุณประการใดก็ไม่สู้ประหลาทอะไร สิ่งที่
ช่วยคนจำพวกนี้ จะพึงพอใจนั้น มิอย่างเดียวแต่เลี้ยงดูด้วยอาหาร
เท่านั้น เปนที่ชอบใจมาก คนจำพวกนี้ดูรูปร่างใหญ่แขงแรง หญิง
กับชายดูไม่สู้เห็นผิดกันได้ โดยง่ายนัก ผิวเนื้อเปนสีดำแดง หน้า
กว้าง ๆ แต่งตัวคลุมด้วยผ้าหนา ๆ บางที่เปนหนังฟอกย้อมด้วยใหม
แลถูกย้อมข้างดูงามดี หน้านั้นทาชาดเปนสีแดงที่แก้มทั้งสองข้างแล
หน้าผาก กิริยาดูป่าเถื่อนมากไม่เปนที่น่าไว้ใจเลย มีคำเล่าว่า
แต่เดิมเมื่อแรกสร้างทางรถไฟขึ้นใหม่ ๆ นั้น เวลารถหยุดตาม
สเตชั่น เขาก็มานั่งบนรถเรื่อยไป ผัดแลในรถเรียกเอาตักเกตก็ไม่ได้
จึงไล่ลงจากรถเสียภายหลังพวกอินเดียนี้ มีความเกลียดชังรถไฟนี้ จึง
เอาก้อนศิลาบ้าง ท่อนไม้บ้าง วางขวางทางรถไฟเสียบ่อย ๆ บางที
ถึงกับรื้อทางเสีย เพื่อรถไฟไปติดเข้าก็พาพักพวกมารุมปล้นรถไฟเอา
ถึงแก่ชีวิตคนโดยสานก็มี ภายหลังคนอเมริกันได้ คิดปรายปรามแลเอา
ใจยอมให้ใช้รถไฟเปล่าๆ ไม่ต้องเสียเงินทองจึงค่อยสงบไป ภาษาที่พูด
กันนั้น ดูเปนเสียงประหลาท แต่มีคนอเมริกันเข้าใจกันดี คนเหล่านี้
เปนพวก ๆ หมู่ ๆ กันหลายพวก บ้านเรือนที่นั่นก่อด้วยดินดิบ เปน
กระโจมมีโพรงทางเข้า บ้างหุ้มด้วยหนังเสือบ้าง อย่างป่า ๆ ทีเดียว
คนจำพวกนี้อยู่กลางแผ่นดินอเมริกามาก เพราะที่ริมทะเลทั้งสองข้าง
ฝรั่งเข้าไปอยู่ไล่พวกเหล่านี้ร่นเข้าไปอยู่กลาง

ครั้นเวลาบ่าย ๑๐ มินิต รถข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกจากตำบล อิแวนสตัน ต่อไป ผ่านสเตชั่นบ้าง ๆ ไปหลายตำบล แลผ่านอุโมงที่เจาะภูเขาเข้าไปยาวถึง ๗๗๕ ฟีต เปนอุโมงยาวที่สุดในทางนี้ แล้วเข้าในหว่างเขาชื่อ อิโดคานอน ซึ่งเปนที่คนชอบมาก เพราะมีที่ควรดูเปนเขาแลต้นไม้ต่าง ๆ ที่งามดีมาก ที่นี่เข้าในเตอริตอริของอตา ที่นั้นมีเขาชันที่สุด ๒ ข้างทาง ๆ รถไฟเดิรแล่นเข้าไปเหมือนเข้าประตู แลดูเหมือนบ่อมใหญ่ทำด้วยศิลาทราย แต่เปนของเกิดเอง จึงให้ชื่อตามที่นั้นว่า คาสตันรอก เพราะดูเหมือนบ่อมร้าง ต่อไปอีกถึงที่ปลิตรอก ซึ่งมีทางเกวียนไปจากสเตชั่นนี้ ต่อไปอีกถึงบ่อมเก่าของพวกมอมัน ได้ทำขึ้นในปี ๑๘๕๗ สำหรับต่อสู้ทหารของยูในติดสเตต์สในใต้บังคับเยเนราลยอนสัน ต่อไปอีกถึงเมืองชื่อ อิโกซิติ ซึ่งเปนเมืองงามตั้งอยู่ในระหว่างเขาทั้งสองชื่อ อิโกคานอน กับเวเยอคานอน ครั้นออกจากสเตชั่นนี้ไปเข้าในเวเยอคานอนนี้ ทางรถไฟเดิรไปตามริมธารน้ำไหลแรงทีเดียว ทางสองข้างเปนเขาชันขึ้นไป แลรูปเขานั้นดูประหลาดต่าง ๆ ทางนับแต่ อิโกซิติมาประมาณ ๖ ไมล์ รถไฟเดิรในทางหลวงซึ่งตัดภูเขาระเบิดเปนทางไป ทางเข้าในทางที่นั้นไปไม่ไกลนัก ถึงที่ต้นไม้ ๑๐๐๐ ไมล์ เพราะต้นไม้ต้นนี้เปนที่กำหนดวัดแต่เมืองโอมาหามาได้ ๑๐๐๐ ไมล์ตรงต้นไม้ใหญ่ต้นนี้ ไปจากนี้ไม่ไกลนักที่เขาข้างซ้ายเรียกว่า เดวิลส์สไลด์ เปนกำแพงศิลาสองสาย ยืนตั้งแต่ที่เชิงเขาริมน้ำขึ้นไปถึงยอดเขา ตรงดีทั้งสองสายเปนฉนวนขึ้นไป ปลายกำแพงนั้นเปน

ยอดแหลม ๆ เหมือนปลายรั้วตลอดขึ้นไป ที่ตำบลนี้เป็นที่ประหลาทมาก
ตามที่มีหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งชมพรรณาว่า ควรพิศวงที่ภูเขาสูง ๘๐๐ ฟุต
เป็นศิลาทรายแดงแท่งใหญ่ แลดูเกลี้ยงลาดขึ้นไปตลอดถึงยอดที่สุด
แลชันขึ้นไปยังอีก ๘ หรือ ๑๐ ดีกรีจะตัดตรงทีเดียว ที่เชิงเขานี้แม่น้ำ
เวเนอไหลแรงที่สุด ตั้งแต่เชิงเขาขึ้นไปถึงยอดสูง ๘๐๐ ฟุตนั้น มีที่ซึ่ง
เรียกว่า เดวิลส์สไลส์ เป็นศิลาปูนขาวเกลี้ยงตลอดขึ้นไปแต่เชิงเขา
ตรงขึ้นไปจนถึงยอด ตรงแลเกลี้ยงอย่างแกลังทำไว้ ทางนั้นกว้าง
ประมาณ ๑๕ ฟุต เสมอกันตลอดขึ้นไปสองข้างทางขาวนั้นมีสิ่งซึ่งเห็น
ปรากฏ เป็นกำแพงศิลาขาวอย่างตรงเสมอกันดี กำแพงนั้นสูงแต่
๑๐ ฟุตถึง ๓๐ ฟุตไม่เสมอกัน ดูเป็นทางฉนวนศิลาขาวตั้งอยู่บนภูเขา
ศิลาแดง ดังมนุษย์หรือยักษ์ ได้ทำแต่ยอดเขาลงมาจนถึงลำธารแม่น้ำ
เวเบอริเวอฉนั้น การทำรถไฟในทางนี้เป็นการลำบากมาก เป็นที่
สำแดงให้เห็นความดีความอุสาหของผู้คิดประมาณทางและผู้ทำการนี้สำเร็จ
นั้น แล้วรถไฟข้ามแม่น้ำ เวเบอ อันไหลเชี่ยวแรงนั้นโดยสพาน แล้ว
เข้าในถ้ำที่เจาะภูเขาเข้าไปยาว ๕๕๐ ฟุต แล้วไปเข้าอีกถ้ำหนึ่งแต่สั้น
กว่าถ้ำก่อน แล้วถึงสเตชั่นชื่อ เวเบอ ซึ่งเป็นที่มีบ้านเรือนพวกมอมัน
มาก แล้วถึงตำบล เดวิลส์เกด ซึ่งทางรถไฟข้ามยอดเนินเขาสองยอด
ต่อกัน รถไฟเดิรบนสพานข้ามธารน้ำตกไป สพานนั้นสง ๕๐ ฟุต ข้าม
ตรงที่น้ำตกเป็นทางเลี้ยวของแม่น้ำนั้น พ้นนี้ไปอีก ๓ ไมล์ พ้นที่ห่าง
เขาออกที่ทุ่งกว้างมีบ้านเรือนอยู่ริมทเลสาปชื่อ สอลต์เลก เพราะน้ำใน

ทเลสาบนี้เคม พ้นจากที่นี้ไปถึงตำบลเรียกตามชื่อสเตตนี้ว่า (อูตาห์) เปนสเตชั่นต่ำกว่า คาสเตอลรอก ๑๗๐๐ พีต เปนที่ในซอกเขาย่อม ๆ ที่สเตชั่นนี้แต่ก่อนเปนต้นทางเกวียนไปเมือง สอลต์เลกซิตี ซึ่งเปนเมืองหลวงของสเตตนี้ แต่บัดนี้มีทางรถไฟชื่อ อูตาห์ เซนตรัล เรลเว ไปถึงเมือง สอลต์เลกซิตี แล้วการทั้งปวงก็ไปเดิรทางรถไฟเสีย

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารกลางวันมาในทางรถไฟ แล้วดูระยะทางตลอดไปจนเวลาบ่าย ๕ โมง ถึงเมืองชื่อ ออกเดน เปนที่หยุดส่งคนโดยสานซึ่งจะไปเมือง สอลต์เลกซิตี โดยทางรถไฟที่ได้กราบบังคมทูลพระกรุณามาแล้วนั้น

รถไฟข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง เข้าหยุดในสเตชั่นพักอยู่ที่ตำบลนี้ชั่วโมงครึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ขึ้นรถไปเที่ยวดูเมืองนี้ด้วย ในเมืองนี้ที่ทำการต่าง ๆ แลโฮเตลทั้งปวงนั้นอยู่ไกลจากสเตชั่นไปประมาณครึ่งไมล์ พลเมืองในเมืองนี้เปนพวกมอมันโดยมาก บ้านเมืองทั้งปวงก็ดูคึกคักตามสมควร มีทางรถไฟ อูตาเซลตรัล เรลเว แยกจากสายยูเนียนแปซิฟิกที่ริมสเตชั่นนั้นไปเมืองสอลต์เลกซิตี ทางแต่ออกเดิรไป ๓๖ ไมล์ เมืองออกเดนนี้ให้ชื่อตามมิสเตออกเดน ซึ่งเปนคนตรวจตราชำนาญในลูเซาแต่ก่อนได้อยู่แลถึงแก่กรรมในเมืองนี้ เมืองนี้มีโรงจักร์โรงงารบ้างแต่ไม่มากนัก มีแร่เหล็กที่หาได้ในจังหวัด ๕ ไมล์แห่งเมืองนี้ การทำเหล็กนั้นได้ลงมือจัดการครั้งหนึ่ง แต่กอมปนีนั้นคิดประมาณดูเห็นไม่มีเงินที่จะลงทุนก่อนที่การจะสำเร็จได้ แต่ยังคิดกันที่

จะให้สำเร็จอยู่เสมอ ที่นี้ได้ตรวจดูเห็นว่ามีเหล็กแลถ่านมาก แต่ค่าบรรทุกเข้าในเตอริตอรีนี้แรงมากต้องเสียถึง ๖๐ เปอเซนต์ แต่คิดดูว่าเหล็กนี้อดีบางทีจะพอใช้การนี้ได้ เงินก็ตรวจพบในภูเขาหลังเมืองนี้ว่าเปนแร่ดีด้วย แร่ที่พบนี้ในออกเดนคานอนห่างเมืองนี้ไปประมาณ ๕ ไมล์ บนภูเขาด้านตวันออกแห่งเมืองนี้ได้ตรวจพบกระดานชนวนอย่างดี แลศิลาที่ใช้การได้เปนอันมาก ว่าเปนศิลาดีเสมอกับที่หาได้ในสเตตฝ่ายตวันออก มีทั้งแม่น้ำชื่อ ออกเดนริเวอ เปนแม่น้ำสามแยกมาจากเขาด้วย

เมืองออกเดนนี้ ที่แผ่นดินสูงจากพื้นทะเล ประมาณ ๔๓๕๐ ฟีต ที่สเตชั่นนี้เปนที่นับตามหนังสือสัญญากอมปนีทั้งสอง เปนสเตชั่นฝ่ายตวันตก ของสายยูเนียนแปซิฟีกเรลเว แลเปนสเตชั่นฝ่ายตวันออกของสายเซลตรัลแปซิฟีกเรลเว เมืองนี้นับเปนเมืองสำคัญในเตอริตอรี. เปนเมืองใหญ่ แลมีพลเมืองมากเปนที่ ๒ ในเตอริตอรีนี้ มีที่ว่าราชการของพวกมอมัน ๒-๓ วัด เมืองนี้แบ่งเปนสองส่วน คือส่วนเหนือ แลส่วนใต้ ส่วนเหนือนั้นตั้งอยู่ที่แผ่นดินสูงลาดมาจากเนินเขา ทางลดลาดลงมาตอนล่าง เปนออกเดนตอนใต้ ตอนบนนั้นมีบ้านเรือนเปนที่คนอยู่ มีสนามแลมีสวนไม้ต่าง ๆ โดยมาก มีสิ่งที่แปลกอยู่อย่างหนึ่งตามเมืองใน เตอริตอรีนี้ คือมีน้ำไหลสองข้างถนนแทบทุกถนน น้ำนั้นไหลมาจากเขา มาลงลำธาร เปนทางน้ำที่ชำระร่องให้สอาด แลรดน้ำต้นไม้ทั้งปวง พลเมืองในเมืองนี้มี ประมาณ ๖๐๐๐ แลประมาณว่ายังจะ

มากขึ้นอีก ที่นี้ใช่แต่ที่เปนต้นทางของกอมปนีทั้งสองที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นหามิได้ แต่เปนต้นทางรถไฟ สายอูตาเซลตรัล แอนด์อูตาห์ นอเธินบรานช์เรลเวด้วยกอมปนีทั้งสามนี้ ได้เข้ากันซื้อที่แผ่นดินทั้งปวง มีโรงแก้เครื่องรถไฟที่นี่ด้วย แลเปนที่คนโดยสารรับพระราชทานอาหารเย็นด้วย

คนในเตอริตอรีนี้ ถือสาสนาที่เรียกว่า มอมัน หรือ แลตเตอเดเซนต์ เปนพวกถือสาสนา อดุเกชั่น เล็กน้อย แลมีอัธยาศัยอย่างประหลาทที่สุดของพวกนี้ ที่เกิดในเมือง เวอมองในปี ๑๘๐๕ เขาได้แสดงว่ามีเทพดามาปรากฎให้เขาเห็นในปี ๑๘๒๓ ได้บอกที่แก่เขา ที่จะได้พบหนังสือโบราณ ๆ นี้ เขียนเปนหนังสือรูปร่าง อียิปต์เขียนในแผ่นทองสามแผ่น ว่าเปนของแต่ครั้ง ในคฤศตศักราชระหว่าง ๓๐๐–๔๐๐ นั้น แต่งโดยนักปราชญ์ชื่อ มอมันสมิทนั้น ได้แปลหนังสือนั้นแต่งขึ้นเรียก บุกออฟมอมัน ในคำที่เขาว่านั้น ว่าเมื่อสมิทแปลเสร็จแล้วเทพยดานั้นก็มาเอาแผ่นทองนั้นไปเสีย แลแผ่นทองนั้นไม่มีผู้ใดได้เห็นนอกจากสมิทกับศิษย์ของเขา ๒–๓ คนเท่านั้น ครั้นภายหลังพวกศิษย์เหล่านั้น บางคนได้แตกกับสมิทแลได้ยอมปติเสธว่า เรื่องราวของแผ่นทองนั้น เปนการไม่จริง มีคำกล่าวว่า มิยาดหลวงผู้หนึ่งชื่อสแปรดิงอยู่ที่เมือง คอนนอต ในสเตตโอโยโอ ได้เริ่มแต่งด้วยข้อแก้สาสนาเปนพวกกันดังนี้ ก่อนสมิทแต่งไม่ช้านัก หนังสือนั้นว่าด้วยการสาสนาเปนเรื่องราว ซึ่งกล่าวสอนให้ออกความเห็นในคำถีแลใบเบล แล

หนังสือเรื่องราวนั้น เรียกว่า แมนูสคริปต์ เฟานด์ มีคำกล่าวว่า ภายหลังเมื่อ สปอลดิง ถึงแก่กรรมแล้ว หนังสือเรื่องราวนี้ตกไปอยู่กับ สิดเนริกดัน ซึ่งเปนเพื่อสนิทของสนิท แลภายหลัง เปนหัวหน่าในหมู่ศิษย์ของเขา แลหนังสือฉบับนี้ความคล้ายคลึงกันกับหนังสือยุกออฟมอมัน ในบัตยุบันนี้ การเรื่องนี้ได้สำแดงในปรากฏ ออกโดยภรรยาของ สปอลดิง ให้รู้เห็นการนี้ตลอด แลคนผู้อื่น ซึ่งรู้กลอุบายของสมิทนี้ด้วย ครั้นหนังสือที่ชื่อว่า ยุกออฟมอมัน ได้ออกแพร่หลายไปแล้ว ยังเกิดหนังสือชื่อ ยุกออฟดอกตริน แอนด์ดอน วิแนนตส์ ออกอีก ในหนังสือนั้นเปนการยกหนุนตัวสมิทกับ (น้องหรือพี่) ชายของเขาที่ชื่อ ไฮรันไปขังคุกไว้ พวกคนพลเมืองทั้งปวง จึงได้ทำลายคุกนั้นเข้าไปฆ่าสมิทกับน้องชายทั้งสองนั้นตาย ภายหลังมาไม่ช้านักยริกชัม ยังได้รับที่สมิทเปนนักปราชญ์ในการเช่นนี้อีก พวกศัตรูซึ่งอยู่ในเมืองใกล้เคียง เมืองนูเวอนั้น ก็มีขึ้นอีก แต่พวกมอมันได้คิดปรายปรามที่นั้นจะให้สงบ แต่ค่อยสงบลงได้ต่อปี ๑๘๔๖ แต่ต้องทรมานความลำยากอยากแค้นซึ่งยังไม่เคยมีมาเปนอันมาก จำพวกที่เหลืออยู่ในใต้บังคับนั้น จึงคิดเห็นพร้อมชอบกันอพยบครอบครัวยกข้ามทุ่งใหญ่ไปถึงฝั่งริมทะเลสาบชื่อ เกรตสอลต์เลกนี้ จึงได้มาตั้งตัวขึ้นเปนเสต์เรียกว่าดีซิเรตเตอริตอริออฟอตาห์ ในบัตยุบันนี้ เดิมอยู่ในแมกซิโก แลพวกมอมันเหล่านี้ขัดขืนกฎหมายยุในเตดสเตดส ครั้นภายหลังเมื่อเสร็จการรบกัน ในระหว่างเมกซิโกกับยุในเตดสเตดส พวกมอมันนั้นขัดแข็ง

ต่อคอเวอแมนต์ยุในเตดสเตตสมาหลายปี แต่คอเวอแมนต์ได้กดขี่ให้ถือข้อกฎหมายทั้งปวง การที่จะกดขี่นี้กว่าจะสำเร็จก็เย่นการปี แต่พวกมอมันจึงได้ยอมถือกฎหมายทั้งปวง ยกแต่ข้อเดียวแต่ข้อที่ห้ามมิให้มีเมียมากเท่านั้น ตั้งแต่ได้ตรวจพบแร่เงินในเตอริตอรีนี้ มีคนที่ไม่ใช่มอมันเข้าไปอยู่ในเตอริตอรีนี้มากขึ้น แลการข้างสาสนามอมัน แลการวัดวานั้นก็ลดถอยลง คนอเมริกันในยุในเตดสเตตสทั้งปวงตัดสินเห็นว่าการที่มีเมียมากนั้นคงจะต้องเลิกเสีย แลพลเมืองในเมืองนั้นอันบริบูรณ์ด้วยแร่ต่างๆ งามดี นี้จะต้องถือตามกฎหมายยุในเตดสเตตสเมื่อได้มีกฎหมายตั้งขึ้น ไปยังคับให้พวกเหล่านี้ถือแล้ว การมีเมียมากนั้นจะเปนอยู่ไม่ได้เลย แลสาสนามอมันนั้น ก็จะต้องสายสญไปด้วย แลข้อบังคับพวกมอมันจะต้องเลิก การความประพฤติในพวกมอมัน ซึ่งเปนการประหลาทอันใหญ่นั้น ก็คือว่าการมีเมียมากเท่านั้น ซึ่งเปนที่เกลียดชังรังเกียจของสเตตสทั้งปวงเปนยิ่งยวด แต่ความชั่วอันนี้หาได้เกิดขึ้นแต่ครั้งแรกตั้งวัดขึ้นไม่ ตั้งแต่ปี ๑๘๔๓ คนจำพวกนี้ยังมีเมียคนเดียวอยู่ แต่ในปีหลังนั้นมาโยเสปว์สมิทได้กำเริบขึ้นคิดให้เกิดการมีเมียมากขึ้น แต่ก็ยังไม่ปรากฎทั่วไป จนถึงเวลาเมื่อออกจากเมืองนูโอ ตั้งแต่นั้นมาเขาก็คิดให้เกิดการนั้นมากขึ้นแลป้องกันมิให้การนั้นเสียไป พวกในวัดทั้งปวงนั้นยอมให้มีเมียคนหนึ่ง แต่เมียมากนั้นยอมให้มีแต่ท่านโปรดเฟต เปนที่หมายศรรดาศักดิ์ของพวกเซนต์ด้วยกำหนดบุตรภรรยามากแลน้อยยิ่งยศใหญ่ก็ยิ่งได้มีมากขึ้น เขาทั้งปวงนั้นได้กล่าว

ต่อสู้ทางความคิดอันยุติธรรมของชนในโลกอันใหญ่ด้วย แลทางตามคำสั่งสอนคือเขาแก้ว่าความชั่วในการมีเมียนั้นไม่เท่าความชั่วอื่น ๆ ที่เปนอยู่ แลเขาเปรียบเทียบในการบ้านช่องทั้งปวงนั้น ว่ามีเมียมากจัดการบ้านช่องดีกว่าคนเดียว คนจำพวกนั้นทำเปนจะเชื่อถือในพระเปนเจ้าทั้ง ๓ ด้วย ว่าคนทุก ๆ คนอยู่ในความยาปด้วยเหตุความผิดที่อาดัม ขัดคำพระเปนเจ้านั้นแต่เพราะเหตุที่ ไครลส์ ได้รับยาปแทนมนุษย์ทั้งปวงแล้วชนทั้งปวงในยุคนี้พ้นจากยาปเดิมแล้ว เขาเชื่อในการที่จะไปสู่สวรรค์นั้นด้วยเหตุ ๔ ประการ คือเชื่อในคำสั่งสอนของไครลส์ ๑ ล้างยาป ๑ กระทำการบัพไตสม์ด้วยการจุ่มน้ำเพื่อจะล้างเสียซึ่งยาปต่อหน้าท่านผู้แทน ไครลส์ ๑ แลวางตัวไว้ในอำนาจของพระวิญญาณ ๑ ถ้าผู้ใดประพฤติการเหล่านี้ก็จะพ้นจากยาปด้วยความยกโทษ แลต้องเชื่อถือในการที่จะมีผู้ยกโทษในยาปทั้งปวงได้แลเปนผู้นับถือพระวิญญาณ เชื่อการทำนายแลตักเตือนสั่งสอนทั้งปวง แลอำนาจที่ทำให้คนเจ็บตายกลับหายฟื้นได้ แลการเห็นข้างหน้าเมื่อเหตุยังไม่มี แลอำนาจกระทำปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ทั้งปวงด้วย เขาเชื่อในการที่มิชาติอิศเรียล แลการที่พวกสิบจำพวกได้แยกย้ายออกไป คือภเขาโซน จะบังเกิดขึ้นในคอนติเนนต์ฝ่ายตวันตก ซึ่งไครลส์จะปกครองโลกด้วยพระองค์เองใน ๑๐๐๐ ปี แลโลกจะได้จัดซ่อมแซมใหม่ แลได้ความสว่างอันพิเศษ เขาชำนาญที่จะกระทำตามวัดก่อน ๆ คือมีผู้

เทศสั่งสอน มีนักปราชญ์ มีบาดหลวง มีครู แลอื่น ๆ เขากล่าวว่า พวกเขาเชื่อถือ แลประพฤติในการที่ให้เปนคนมีความสัจ มีความจริงมี ความเรียบร้อยไม่มักมาก มีความใจดีมีใจกรุณาแลซื่อตรง แลกระทำการดีแก่มนุษย์ทั้งปวง แลมีอีกสิ่งหนึ่งซึ่งได้กล่าวว่า ต้องประพฤติทั่วกันทั้งพวก ตามคำสอนของสมิทว่าต้องเปนมอมันแท้ ต้องมีความสัจจริง แลความดีต่อสาสนาอื่น ๆ ทั้งปวงทุกคน

เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวขับรถอยู่ในเมืองนี้ ได้เห็นมีชายพวกมอมันผู้หนึ่ง ขับรถเที่ยวเล่นกับภรรยาของเขาทั้ง ๕ คนดูประหลาทดี ที่ฝรั่งมีเมียมากดังนี้ แต่นอกจากพวกมอมันแล้วดูเกลียดชังด่าว่าค่อนแคะกันต่าง ๆ ที่สุดสิ่งของต่าง ๆ ก็เกลียด ดูเปนที่รังเกียจของคนเปนอันมาก แต่ดอิยาศัยคนมอมันในเมืองนี้ดเถื่อนมาก เหมือนกับไม่รู้จักกลัวมนุษย์ในที่ควรกลัวเปนต้น แลกับผู้หญิงแล้วดูมักเกี้ยวกันดูท่าทางผิดปรกติ ดูขบขันมาก ความประพฤติคนในเมืองนี้ดูแปลกกว่าเมืองทั้งปวงที่ได้เห็นมา แลดูมักเกียจคร้านมากด้วย

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูในเมืองนี้สมควรแก่เวลาแล้วกลับมาที่สเตชั่นรถไฟ เวลาบ่าย ๕ โมง ๑๕ มินิต เวลาแปซิฟิกไตม์ รถไฟข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกต่อไปตามทางทิศตวันตก ตั้งแต่ออกจากออกเดนไป แลเห็นทเลสาบสอลต์เลกไปข้างเปนระยะ ๆ ผ่านตำบลชื่อยอนวิลล์ แล ปริกชัมซึ่งเปนเมืองมอมันอีก แล้วถึงเมืองคอรินน์ ซึ่งคนต่างสาสนาไปอยู่มากที่ตำบลนี้ เปนท่าเรือไฟสำหรับไปในที่ต่าง ๆ

ในทะเลสายนี้รถไฟสเตชั่นริมทะเลสายข้ามแม่น้ำเยียริเวอ เปนแม่น้ำใหญ่แยกออกจากทะเลสาย แล้วถึงแหลมชื่อโปรมอนตอรี ที่ตรงนี้เปนที่สำคัญมาก เพราะเปนที่ทางรถไฟยูไนยิน แลเซนตรัลแปซิฟิกต่อกัน มีเรื่องราวมาดังนี้

ในวันที่ ๑๐ เดือนเม ปี ๑๘๖๙ ตรงกับณวันพฤหัศบดี เดือน ๖ แรม ๑๑ ค่ำ ปีมะเสงเอกศก จุลศักราช ๑๒๓๑ ทางรถไฟที่แข่งกัน ๒ กอมปนี้ได้ต่อถึงกันเหลืออยู่แต่ชั่วทางสองท่อนที่จะทำพิธีเท่านั้น ในเวลา ๒ โมงเช้า ผู้ตรวจตราได้มาถึง ในเวลาอีก ๑๕ จะถึง ๓ โมง ได้ยินเสียงหลอดรถไฟของกอมปนี้เซนตรัลแปซิฟิกเรลโรด ครั้นรถไฟที่ ๑ นั้นมาถึงมีคนโดยสารมาเปนอันมาก แลมีรถไฟสายของยเนียนแปซิฟิกเรลโรดมาแต่ทิศตวันออก ถึงที่นั้นพร้อมกัน ครั้นเวลาเช้า ๕ โมง ๑๕ มินิต รถไฟท่านคอเวอนเนอ (สแตนฟอด) มาถึง ตัวรถไฟนั้นประดับด้วยใบไม้ ธงแลผ้าสีต่าง ๆ เปนสีแดงขาวแลน้ำเงิน แล้วได้วางไม้รองทางรถไฟอันที่สุดลง ไม้นั้นโดยยาว ๘ ฟีตกว้าง ๘ นิ้วหนา ๖ นิ้ว ทำด้วยไม้ชื่อลัวเรล ของในสเตตคาลิฟอเนีย ทาน้ำมันขัดเงางาม ประดับด้วยแผ่นเงินทำเปนตรามีอักษรจารึก (ยอกเรื่องวางหมอนอันที่สุดในวันที่ ๑๐ เดือนเม) แล้วลงชื่อผู้จัดการแลผู้ยัญชาการในพวกเซนตรัลแปซิฟิกกอมปนี แลผู้ให้ไม้นั้นด้วย ที่ซึ่งต่อกันนั้นนับส่วนของยเนียนแปซิฟิกกอมปนีมาแต่เมืองโอมาหา ทาง ๑๐๘๕ ไมล์กับเศษ ๘ ส่วน ข้างเซนตรัลแปซิฟิกนั้นทาง ๖๘๐ ไมล์นับแต่เมือง สคราเมนโต ซึ่งเปน

ที่มีเครองจักร์ของกอมปนีนั้นใหญ่ในที่นี้ ในขณะนั้นเอนยินชื่อ ยูยีเตอ ของกอมปนีเซนตรัลแปซิฟีก แลเอนยิน นำเบอร์ ๑๑๙ ของกอมปนียูเนียน แปซิฟีกในเวลาก่อนเที่ยงนั้นได้ยอกการอันนี้ไปยังกรงวอชชิงตัน ว่าจะได้ ตอกตะปูเล่มที่สุดที่จะต่อทางรถไฟแต่มหาสมุทแอนแลนติกไปถึงแปซิฟีกนี้จะได้ต่อสายโทรเลขตลอดไป ด้วยเวลานั้นคนประชุมคอยฟังข่าวที่ ออฟพีศโทรเลขเปนอันมาก ผู้จัดการโทรเลขนั้นก็ได้ต่อสายโทรเลข เข้ากับค้อนที่จะตอกตะปูถึงกันในที่ประชุมนั้น สายโทรเลขนั้นก็ได้ต่อ กับสายสำคัญทั้งปวง แล้วยอกไปยังเมืองต่าง ๆ ว่าการนั้นพร้อมแล้ว ฝ่ายเมืองนิวออลินส์นิวยอก แลยอสตันก็ตอยมาในทันทีว่าพร้อมแล้ว ในเมืองแซนฟรานซิสโกนั้นสายลวดไปต่อกับสายที่ออฟพีศ เฟนยิด้วย ครั้นต่อสายโทรเลขยอกไปยังเมืองต่าง ๆ แล้วได้ยอกว่าจะได้ตอกตะปู ทางรถไฟต่อกันในขณะนี้ ครั้นรอเงียบพร้อมกันแล้วได้ตอกตะปูด้วยฆ้อน มีลวดไปถูกที่ระฆังยังเมืองต่าง ๆ แลทางที่ตำบลนี้ก็ได้ตอกตะปูลง พร้อมกันความกระเทือนนั้นไปตามสายโทรเลขถึง แคยีตอล ในเมืองต่าง ๆ ก็ตีระฆังใหญ่กึกก้องไปครั้นเสร็จแล้วก็ยอกไปยังเมืองต่าง ๆ ว่าการเสร็จแล้ว ครั้นแล้วก็กันคนให้ออกไปห่างจากทางแล้วท่านเรเวอเรนดอกเตอตอดชาวเมืองในสเตตแมสสจเสต ได้กล่าวคำอ้อนวอน และมีการสยีชต่างๆ ให้พรเปรสิเดนต์ ให้พรยุในเตดสเตตสให้พรรถไฟกอมปนี คนทำงารแลผู้จัดการทั้งปวงในเวลาที่ตอกตะปูที่ต่อกันทั้ง ๔ เล่ม คือตะปูทอง ๒ เล่ม เงิน ๒ เล่ม ตะปูเหล่านี้เปนของสเตตต่าง ๆ คือ

มอนตนะเล่ม ๑ ไอดาโทเล่ม ๑ คาลิฟอเนียเล่ม ๑ นิราดาเล่ม ๑ ตะปู
เหล่านี้โตยยาว ๗ นิ้ว ใหญ่กว่าตะปูเหล็กธรรมดาหน่อยหนึ่งแล้ว ครั้น
ตอกทางวางเรียบร้อยแล้วรถไฟทั้ง ๒ กอมปนีก็แล่นเข้ามาต่อชนชิดกัน
แล้วได้ต่อยขวดเหล้าตามอย่างพิธีของเขายนรางทางเหล็กที่สุดที่ต่อกัน
นั้น เวลานั้นคนที่มาประชุมทั้งชายแลหญิงประมาณ ๑๐๐๐ คนครั้นเสร็จ
การพิธีแล้วมีการเลี้ยงดูกันตามธรรมเนียม แต่ไม้รองทางที่ทำด้วย
ไม้รัวเรลนั้น เมื่อเสร็จการแล้วได้ขุดขึ้นเอาไม้อื่นเปลี่ยนทอดไว้แทนไม้
ท่อนนั้นเอาไปเก็บไว้เปนที่ระลึก

ครั้นพ้นตำบลโปรมอนตอริปอยนต์ ไปแล้วรถไฟเดิรเข้าในเขต
ชื่อเกรตอเมริกันเดเสิต นี้เปนที่แผ่นดินถึง ๒๐๐ สแควไมล์ ที่มีผู้น
มากเบียดในรถไฟขาวไปทั้งนั้น แล้วรถผ่านเมืองชื่อเกลตัน ซึ่งเปนต้น
ทางเกวียนไปสเตตไอดาโฮ แลออริกัน แล้วผ่านตำบลชื่อเตอเรสซึ่ง
กอมปนีมีโรงงารอยู่ที่นี่ แล้วผ่านตำบลชื่อลูกิน ซึ่งใกล้ตำบลนี้มี
แร่เงินมากสำคัญแลสเตชั่นนี้เปนปลายที่สุดของอูตาห์ เตอริตอรี่

รุ่งขึ้นณวันอาทิตย์ เดือน ๗ ขึ้น ๑๕ ค่ำ รถไฟข้าพระพุทธเจ้าทั้ง
ปวงเดิรเข้าในสเตตออฟนิวาดาถึงสเตชั่นชื่อ ติโคมา เปนต้นทาง แล้ว
ถึงสเตชั่นชื่อ โตอาโน ซึ่งเปนที่รับของแลคนที่ทำแร่ทั้งปวงไปในที่ต่างๆ
แล้วผ่านตำบล โอเตโกแล้วไปถึงตำบลชื่อ เวลล์ ซึ่งเปนเมืองทำ
แร่เงินทองแดงแลตะกั่วในสเตชั่นนี้มีหมู่บ้านริมน้ำสำหรับคนทำแร่พักรอ
เวลารถไฟ แลมีย่อน้ำเรียกย่อน้ำที่ ๒๐ ที่ย่อนี้ว่าเดิมจะเปนภูเขาไฟ เขา

ได้ลองหยั่งดูไม่มีสิ่งใดที่จะวัดให้รู้ว่าลึกเท่าใดได้ เมื่อออกจากตำบล
เกลล์ไปแล้วเข้าในเขตชัมโบลด์ซึ่งเปนที่มีของน่าดูต่าง ๆ อีก เพราะ
ตั้งแต่ทเลสายสอลต์เลกมาแล้วไม่มีของควรดูมีแต่ที่ว่าง ๆ เปนทราย
แลศิลามาจนถึงที่นี้ แล้วถึงตำบลชื่อ ตลาสโก แลเมืองฮอลเลกเปน
สเตชั่นสำหรับขึ้นข้อมฮอลเลก แล้วผ่านสเตชั่นชื่อ ออฟิโนถึงเมืองชื่อ
เอลโกเปนหยุดพักให้คนโดยสารรับประทานอาหารเช้าในที่นี้ ๒๕ มินิต
แต่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานมาในรถไฟ แลที่นี้เปนที่ส่ง
อาหารไปให้คนทำแร่ในที่ต่าง ๆ ด้วย ครั้นได้เวลารถไฟออกจากที่
ตำบลนี้เดิรต่อไปผ่านตำบลชื่อ คาลิน ซึ่งเปนต้นทางเกวียนไปที่เขา
ชื่อ มิเนอรัลฮิล ในที่เหล่านี้มีกระท่อมพวกอินเดียนที่ยากจนอยู่เรียราย
ไปตามทางเปนอันมาก แล้วถึงตำบล ชื่อปาลิเสด ซึ่งเปนต้นทาง
เกวียนไปที่มิเนอรัลฮิลเหมือนกัน แลไปในที่แร่ต่าง ๆ ด้วยมีหมู่ ไวต์
ไปน์ดิสตริกเปนต้น แล้วผ่านตำบลชื่อบิโอ. วา. วิ. แลโซโซนไปถึงตำบล
ชื่อ อาเยนตาสเตชั่นเปนต้นทางรถไฟตำบลออสตินทาง ๙๐ ไมล์ แล้ว
รถไฟผ่านที่แผ่นดินราบ ไม่มีต้นไม้ไปถึงตำบลสโตนเฮาส์เปนที่เก็บ
อาวุธแลอาหารสำหรับปรายปรามพวกอินเดียนแต่ก่อน เรือนศิลาสำหรับ
เก็บสินค้านั้นยังมีอยู่ แล้วถึงตำบลชื่อ กอลคอนดาเปนสเตชั่นสำหรับที่
โกลด์ริเวอไมนิงดิสตริก แล้วถึงตำบลชื่อ วินนิมคคเปนสเตชั่นใหญ่มี
เครื่องซ่อมแซมรถไฟของกอมปนีอยู่ที่นี่ด้วย แลที่นี่เปนต้นทางเกวียน
ไปเมือง บอยล์ซิตี แลที่ทำแร่ทั้งปวง แล้วผ่านสเตชั่นที่ไม่สำคัญไป

หลายตำบลขนเข้าใน นิวาดา เดเสิต ครั้นเวลาเที่ยง ๒๐ มินิตถึงที่ชั้น
ชัมโบลด์ เฮาส์ สเตชั่นหยุดพักให้คนโดยสารรับประทานอาหารกลางวัน
๑๕ มินิตในหมู่ที่ตำบลนี้เปนที่ว่างไม่มีต้นไม้เพราะเปนที่ทรายร้อนจัดแต่
ที่สเตชั่นนี้ กอมปนีนี้ได้ลองที่จะปลูกให้ต้นไม้ขึ้น เดี๋ยวนี้ก็ขึ้นสูง ๆ ได้
แลมีบ่อน้ำพุเลี้ยงเป็ดแลนกต่าง ๆ บ้าง ข้าพระพุทธเจ้าได้เที่ยวดูตาม
สเตชั่นนี้ มีพวกอินเดียนมาขอทานเปนอันมาก ทั้งหญิงชายลูกเด็ก ๆ
ก็หอบเอามาน่าเวทนาที่สุด เด็กอินเดียนนั้นเขาเลี้ยงประหลาทมาก
พอออกมาก็เอาเศษผ้าพัน แลเอาเชือกรัดติดกับแผงยาว ๆ ตามรูปคน
มือแลท้าวกระดิกไม่ได้มัดหมด เหลือแต่หน้าออกมาไว้เท่านั้น แผงนั้น
สานสำหรับฉะเพาะที่เดียว บางอันมีหลังคาติดยังบนศีร์ษะด้วย แยกไป
ไหนไปได้ทั้งท่อนดูน่าเวทนาจริง ๆ มันยอกว่ามัดไว้ดังนี้จนอายุขวบ ๑ จึง
จะได้แก้ ข้าพระพุทธเจ้าเที่ยวดูที่ต่าง ๆ จนขวนเวลา มาขึ้นรถไฟ

ครั้นเวลาเที่ยง ๔๕ มินิตออกรถต่อไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง
รับพระราชทานอาหารกลางวันไปในรถ ผ่านสเตชั่นน้อย ๆ ไปหลาย
ตำบล แลเดิรริมทะเลสายชื่อชัมโบลด์ ไปตามระยะทางจน
ถึงเมืองชื่อ วาดสเวิต เปนสเตชั่นใหญ่ มีโรงซ่อมแซมรถของ
กอมปนีอยู่ที่นี้ใหญ่โตมาก แลเปนต้นทางเกวียนไปรวมถึงตำบลออนติน
ด้วย แลเปนทางไปย่อมฟอตเซอซิล ในที่ตำบลนี้มีแร่ทองด้วย รถไฟ
ออก จาก ตำบล นี้ไป เวลาบ่าย ๔ โมง เศษ เปน ทาง ขึ้น เขา รถไฟที่
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมานั้นพ่วงยาวเกินไป ขึ้นไม่ไหวต้องแย่งเปน ๒

ตอนอิก เสียเวลาอิกประมาณ ๕๐ มินิต เดิรผ่านไปอิก ๒—๓ สเตชั่น จนเวลาย่ำค่ำ ๓๕ มินิตถึงสเตชั่นเมืองริโน เปนสเตชั่นปลายแดนสเตตนิวาดา เปนสเตชั่นใหญ่หยุดพักให้คนโดยสารรับพระราชทานอาหารเย็น ๒๕ มินิต ข้าพระพุทธเจ้าได้เที่ยวเดิรดูในเมืองนี้ในเวลาหยุดพักนั้น เมืองนี้มีธุระมากซึ่งจะเปนเมืองสำคัญต่อไป เมืองนี้อยู่ริมแม่น้ำตรักกิ แลเปนต้นทางรถไฟแยกไปเมืองเวอยิเนีย แต่เมืองนี้จะได้กรายบังคมทูลพระกรุณาในเมื่อเที่ยวกลับ เพราะจะได้มานอนในเมืองนี้ แต่ในเวลาเมื่อข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นแต่เวลาหน่อยหนึ่งเท่านี้ก็ได้เห็นแต่ว่าเมืองนี้เรียกว่าเมืองใหญ่ในหมู่บ้าน ๆ นี้ได้ ดูคริกคริดอยู่ เวลาทุ่มเศษออกรถไฟจากเมืองริโนเดิรต่อไป รับพระราชทานอาหารค่ำมาในรถไฟนั้น เข้าในสเตตคาลิฟอเนีย เข้าในระหว่างเขาซื่อวดเดดคานอน ผ่านตำบลซื่อเวอดี ถึงตำบลซื่อโยคา เปนสเตชั่นที่ ๑ ในสเตตนี้ พ้นจากที่นี้ไปเข้าในปะรำกันสโนใหญ่อัน ๑ ซึ่งปลูกคลุมทางรถไฟไว้กันสโนในแถบนั้น เพราะมีสโนมากตลอดปี ถึงเมืองซื่อตรักกิ เปนเมืองใหญ่มีพลเมืองถึง ๒๐๐๐ อยู่ฝั่งเหนือแห่งแม่น้ำตรักกินั้น พลเมือง ๆ นี้ทำการค้าขายไม้กระดานแลซุงต่าง ๆ แลที่นี่เปนต้นทางเกวียนไปทะเลสาย ดอนเนอเลก ทางไกลจากนี้ ๓ ไมล์ แลไปทะเลสายตาโททาง ๑๒ ไมล์ ทะเลสายทั้ง ๒ นี้เปนที่คนไปเที่ยวมาก แต่ตำบลนั้นไป ทางที่ไปมีวิวน่าดูตลอดไป จนถึงปากทางเข้าในสโนเชด คือปะรำกันสโนนั้นต่อไปอิก ปะรำอันนี้ยาว ๑๕ ไมล์ ถึงตำบลซื่อ สัมมิต

ซึ่งเปนยอดเขาที่สูงจากทะเล ๗๐๔๒ ฟีต เมื่อผู้ที่ได้มาเห็นทางรถไฟในตำบลนี้แล้ว ย่อมเห็นความฉลาดอุส่าห์ของช่างผู้ประกอบการอันนี้ที่ให้ทำรถไฟขึ้นบนเขาสูงอันทำขึ้นได้โดยยาก แต่นี้ไปรถเดิรขึ้นบนไหล่เขาสูงพ้นสัมมิตไป รถไฟเข้าในประรำกันสโนอันยาวที่สุดถึง ๔๕ ไมล์ ข้ามยอดเขาชื่อ เซียรานิวาดาเมาน์เตน เพราะบนยอดเขานี้เต็มไปด้วยสโนทั้งสิ้น ในประรำกันสโนนี้ยาวถึง ๔๕ ไมล์ รถไฟเดิรในนี้ถึง ๒ ชั่วโมงเศษ เข้าปากประรำแต่เวลายาม ๑๕ มินิต ได้ออกถึง ๕ ทุ่ม ๒๐ มินิต ในระยะประรำนั้นมีสเตชั่นเปนตอน ๆ ไป ๔ สเตชั่น บางแห่งข้างประรำนั้นเปิดเปนช่องเหมือนหน้าต่าง แลออกไปข้างนอกเวลานั้นเดือนหงาย ดูสโนขาวไปทั้งนั้นประดุจพื้นอันโรยทรายขาวสอาดดูงามรื่นยิ่งนัก แลมีต้นไม้คล้ายต้นสนลำต้นสูงขึ้นไป มีพุ่มข้างบน เปนระยะไปดูคล้ายสวนงาม ๆ แห่ง ๑ น่าชมจริง ๆ แลทางตำบลนี้ลดลงไปทุกที ขนเวลา ๒ ยามครึ่งถึงตำบลหนึ่งเรียกว่าเคยฮอลที่ตำบลนี้น่าพิศวงอีกแห่ง ๑ ที่ทางรถไฟเดิรเลียบไปตามไหล่ยอดเขาคดอ้อมวงไปตามไหล่เขานั้น แลลงมาเบื้องต่ำดูชันที่เดียว เห็นพื้นแผ่นดินแลต้นไม้ข้างล่างไม่สู้ถนัด เพราะที่นั้นสูงจากที่แผ่นดินข้างล่างหลายพันฟีต จนมีเมฆเปนก้อน ๆ ลอยอยู่ต่ำกว่าทางรถไฟแลลงไปบางแห่งเมฆยังไม่แลเห็นพื้นดินข้างล่างก็มีเปนที่น่าพิศวงแห่ง ๑ พ้นที่นี้ไปถึงเมืองชื่อ คอลแฟกซ์ ซึ่งเปนเมืองใหญ่เมือง ๑ แลเปน

ต้นทางเกวียน แลรถไฟไปเมือง นิวาดาซิตี แล้วถึงเมืองชื่อ ยูวเยิน เปนเมืองเจริญเมือง ๑ แต่อูวเยินนี้ไปในข้าทางประมาณ ๘ ไมล์ มีถ้ำศิลาขาวถ้ำหนึ่งซึ่งเปนของประหลาดงามดี ผ่านเมืองอวเยินไปตามทางผ่านนิวคอสเตลถึงตำบล รอกลิน แล้วถึงทางรถไฟแยกสายกันที่นั้น เรียกตำบลนั้นว่ายังชั่น ทางแยกนี้เข้าต่อกับรถไฟสายที่เดิร ในสเตตคาลิฟอเนียไปออริกอน ครั้นผ่านตำบลชื่อ อาเกดไปแล้ว รถไฟเดิรบนสพานข้ามแม่น้ำอเมริกันริเวอ ไปอีก ๓ ไมล์ก็ถึงเมืองสคราเมนโต ๆ นี้เปนเมืองหลวงของสเตตคาลิฟอเนีย แลเปนเมืองใหญ่ที่ ๒ รองแซนฟรานซิสโกมา เปนสูนกลางของรถไฟในจังหวัดนี้ คือทางรถไฟ เซนตรัลแปซิฟิกสคราเมนโตแวลเล คาลิฟอเนีย แอนต์ออริกอน แลคาลิฟอเนียแปซิฟิกเรลเว ในเมืองนี้มีตึกแลบ้านเรือนใหญ่โตงดงามเปนอันมาก มีสเตตเฮาส์หรือแคปิตอลใหญ่ยอดโคมคล้าย ในวอชิงตันเมืองเพลิงไหม้เสียคราวหนึ่งชำรุดเสียไปมาก แต่ได้เจริญขึ้นอีกโดยเร็วที่สุด คนที่จะไปเมืองแซนฟรานซิสโกนั้น เมื่อมาถึงสคราเมนโตนี้แล้ว มีทางรถไฟไปได้ ๓ ทางคือ ไปรถไฟทาง ๑ ไม่ต้องข้ามน้ำไปได้ถึงแซนฟรานซิสโกทีเดียว แต่เปนทางอ้อมแลทางเล็ก อีกทางหนึ่งต้องข้ามน้ำด้วยรถไฟ คือทางที่ข้าพระพุทธเจ้าจะได้ไปนั้น ยังอีกทางหนึ่งไปรถไฟถึงเมืองชื่อ วอลลิโย แล้วลงเรือข้ามไปทาง ๒๐ ไมล์ หรือจะไปเรือไปตามแม่น้ำแต่เมืองนี้ ถึงแซนฟรานซิสโกทีเดียวก็ได้ มีเรือออกจากที่นี้ทุกวัน ทาง ๔ ชั่วโมงรถไฟออกจากสคราเมนโต เข้า

ในทางของกอมปนีคาลิฟอเนียแปซิฟิกเรลโรด ข้ามแม่น้ำสคราเมนโต โดยสพานโหญ่ไปตามระยะทางถึงตำบลชื่อ เดวิสวิล ทาง ๑๓ ไมล์ แต่สคราเมนโต แล้วรถไฟตัดลงทิศใต้ไปจนถึงเมืองเอลไมรา ซึ่งเปนเมืองเจริญขึ้นเมืองหนึ่ง ไปอีก ๑๐ ไมล์ถึงตำบลแฟฟิลด์เปนมืองใหญ่เจริญเร็วมีพลเมืองมาก ที่นี่รถข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงตัดลงทิศใต้ตรงทีเดียว

รุ่งขึ้นวันจันทร์ เดือน ๗ แรม ๑ ค่ำ เวลาย่ำรุ่งรถไฟถึงตำบลเยนิเซีย เปนเมืองใหญ่มีพลเมือง ๑๕๐๐๐ มีโรงจักร์ทำงารแลเปนที่มีสินค้าต่าง ๆ มาก แต่เดิมเปนเมืองแข่งกับแซนฟรานซิสโกในการสินค้าต่าง ๆ แต่ด้วยเหตุเมืองแซนฟรานซิสโกใกล้ทเลกว่าจึงเจริญได้มาก รถไฟมาถึงที่นี่แล่นไปถึงท่าริมปากน้ำแม่น้ำสคราเมนโตนั้น ที่นี่รถไฟต้องแล่นลงในเรือไฟสำหรับข้ามแม่น้ำที่ท่านั้นเรือไฟสำหรับบรรทุกรถไฟนี้มีอยู่ลำเดียวเปนเรือข้างข้ามอย่างใหญ่ที่สุดชื่อ โซลาโน เรือลำนี้ปากเรือยาว ๔๒๔ ฟีต ท้องเรือยาว ๔๐๖ ฟีต ที่กว้างที่สุดนั้น ๑๑๖ ฟีต กินน้ำเวลายรรทุกเต็มที่ลึก ๖ ฟีต ๖ นิ้ว มีเครื่องจักร์ทั้ง ๒ เครื่อง สูบกว้าง ๖๐ นิ้วจักร์หมุนไป ๑๑ ฟีต เครื่องจักร์ทั้ง ๒ นั้นอยู่ตรงกลางลำชั้นล่าง ยนดาดฟ้าถัดขึ้นมามีทางรถไฟ ๔ ทางเรียงกัน เรือนี้เปนเรือจักร์ข้างกงจักร์นั้นกว้าง ๓๐ ฟีตไดเมตเตอ มีใบจักร์ ๒๔ ใบ ๆ จักร์นั้นกว้าง ๑๗ ฟีต จักร์นั้นติดกับเครื่องจักร์ข้างละเครื่องจะหมุนแต่จักร์เดียวก็ได้สำหรับช่วยแรงถือท้ายให้กลับเรือได้ง่าย เครื่องจักร์นี้มีหม้อ

น้ำทำด้วยเหล็กกล้า ๘ หม้อ ๆ นั้นยาวหม้อละ ๒๘ ฟีต มีความร้อน ๑๙๖๕๐ สแควฟีตแรง ๔๐๐๐ แรงม้า รอดดาดฟ้า เรือนทำด้วยเหล็กเพราะจะให้ทนน้ำหนักรถไฟได้ เรือนแบ่งเปนห้องกันน้ำ ๑๒ ห้อง มีหางเสือทั้งซ้ายแลศรีษะด้านละ ๒ อัน ถือท้ายด้วยสติมยาว ๑๑ ฟีตครึ่งกว้าง ๕ ฟีตครึ่งโยงถึงกัน ทางรถไฟในเรือ ๔ สายนั้นบรรทุกรถสินค้าได้ ๔๘ รถกับทั้งรถเครื่องจักร์ด้วย หรือบรรทุกรถคนโดยสารได้ ๒๔ รถปล่องเรือนั้นอยู่ ๒ ฟาก ๆ ละ ๒ ปล่อง ขณะเมื่อรถไฟจะลงในเรือนั้นมีสพานลาดลงไปสพานนั้นยกขึ้นลงสูงต่ำได้โดยยาว ๑๐๐ ฟีต หนัก ๑๕๐ ตัน เวลายกขึ้นลงนั้นใช้แรงน้ำตามที่ใช้กัน ครั้นตัดรถไฟเปนท่อน ๆ แบ่งลากลงในเรือทีละตอนครบ ๔ สายแล้ว เรือโซลาโนก็ออกจากท่าข้ามปากน้ำแม่น้ำสคราเมนโต ไปถึงตำบล ปอตคอสตา เรือไฟเทียบท่าทางศรีษะ ฝ่ายคนที่ท่าก็โรยสพานที่ยกขึ้นลงได้เหมือนกับฝั่งที่ข้ามมาแล้วนั้น ลงมาเสมอกับที่พื้นเรือ รถไฟก็ลากรถคนโดยสารขึ้นไปทีละสายทั้ง ๔ สาย แล้วต่อถึงกันเสร็จแล้ว แต่เวลาเมื่อมาในเรือนั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ลงเดิรเล่นในเรือ แลเวลาถึงก็ดูรถไฟขูงรถคนโดยสารขึ้น แล้วจึงเดิรขึ้นไปบนท่าไปขึ้นรถไฟเมื่อเวลาต่อกันเสร็จแล้วนั้น แล้วรถไฟเดิรต่อไปตามระยะทางเลียบริมฝั่งอ่าวใหญ่นั้น ทางเดิรเลียบไปตามริมเขาข้าง เข้าในอโมงเจาะเขาเปนทางเข้าไปข้างเห็นทเลตลอดทางไป ผ่านเมืองชื่อแซนย์บโล ซึ่งเปนเมืองของสเปนแต่เดิม มีวัดโรมันคาโทลิกอยู่ มีพลเมืองประมาณ ๓๐๐ รถไฟ

เดิรต่อมา ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานกาแฟมาในรถนั้น ครั้น
เวลาเช้าโมง ๑ กับ ๑๕ มินิต รถไฟถึงเมือง โอกแลนด์ ซึ่งเปนที่สุด
ของทางรถไฟที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมา เมืองโอกแลนด์นี้เปนเมือง
อยู่ในแซนฟรานซิสโกตั้งอยู่ในอ่าวตรงข้ามกับแซนฟรานซิสโกเปนที่งาม
ดีแลอากาศดีกว่าในแซนฟรานซิสโก มีเรือข้ามไปมาถึงกันเสมอคน
โดยสารข้ามไปมาไม่ต่ำกว่าวันละ ๑๕๐๐๐ คน เรือที่ข้ามไปมานั้นเปน
เรืองามข้ามครึ่งชั่วโมงครั้ง ๑ พลเมือง ๆ นี้ทวีขึ้นโดยเร็วในบัดนี้มีถึง
๕๐๐๐๐ คน มีตึกกว้านย้านเรือนแลวัดวาใหญ่ ๆ แลคุกสำหรับเมือง
ด้วย เมืองนี้ชื่อโอกแลนด์นั้นเพราะมีต้นโอกใหญ่อยู่ในที่ตั้งเมืองนั้น
สงสำคัญในเมืองนี้เรียกว่าเปนที่เล่าเรียนของสเตตคาลิฟอเนีย เพราะ
มีโรงเรียนใหญ่ ๆ เปนอันมาก แลมีทั้งโรงเรียนสำหรับสเตตแลโรง
เลี้ยงคนหูหนวกตายอดใยด้วย แต่รถไฟข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงหาได้
หยุดอยู่แต่เพียงนี้ไม่ แล่นเลยไปจนถึงเมืองโอกแลนด์ปอยนต์ทางแหลม
ออกไปในอ่าวประมาณ ๒ ไมล์เศษ ถึงสเตชั่นใหญ่ที่นั้น ข้าพระพุทธเจ้า
ทั้งปวงลงจากรถไฟไปยนสเตชั่น ๆ นี้ต่อกับท่าเรือของกอมปนี้ด้วย ใน
สเตชั่นนี้มีห้องพักใหญ่โตตกแต่งงาม ผนังนั้นเต็มไปด้วยรูปถ่ายซึ่ง
ช่างถ่ายรูปในเมืองนี้มาแขวนไว้เปนตัวอย่างสำหรับคนไปมาได้เห็นจะได้
เปนที่ชอบใจ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงตามคนนำทางที่มากับรถไฟนั้นไป
ลงในเรือข้างกลไฟสำหรับข้ามอ่าวไปเมืองแซนฟรานซิสโกนั้น ครั้น
ลงในเรือแล้วรออยู่ครู่ ๑ ครั้นเวลาโมง ๒๙ มินิตเรือออกจากท่าเมือง

โอกแลนด์ แล่นข้ามอ่าวใหญ่ไปในเรือนั้น คนโดยสารเปนอันมาก เต็มไปทั้งลำในเรือจัดที่นั่งแลตกแต่งห้องงามดี แลดูผนังเต็มไปด้วยรูปถ่ายทั้งสิ้นทางข้ามอ่าวนี้ทาง ๓ ไมล์ ผ่านไปริมเกาะโคตไอแลนด์ซึ่งอยู่ในอ่าวนั้น เรือแล่นมาเวลาเช้าโมง ๕๐ มินิตถึงท่าขึ้นเมืองแซนฟรานซิสโก ซึ่งเปนเมืองในทิศตวันตกที่สุดของทางที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้กรายถวายบังคมลามา แลเปนเมืองไกลที่สุดของข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงตั้งแต่จากกรุงเทพ ฯ มานับเปนได้ล่วงโลกมาเกือบ ๒ ส่วนเหลือส่วน ๑ ของโลกแล้ว ยังอีกทเลเดียวกั้นอยู่ก็จะย้อนกลับมากรุงสยามได้ ทำให้ระลึกถึงกรุงสยามมากขึ้น ครั้นเรือเทียบท่าแล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นจากเรือไปบนท่า ๆ นี้ยาวถึง ๑๑๐๐๐ ฟีตเปนท่าใหญ่ ขณะนั้นมีรถมาจากโฮเตลต่าง ๆ มาคอยพาคนเดิรทางไปโฮเตลของตนมีคนร้องสรรเสริญโฮเตลของตน ๆ อยู่ดังกึกก้องไปทั้งนั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ขึ้นรถมาที่โฮเตลชื่อ แปเลศโฮเตล ซึ่งเปนโฮเตลใหญ่ในเมืองนี้ เข้าพักเปนที่สบายแลได้อาบน้ำให้คุ้มที่ทนมาไม่ได้อาบเปนนานมาแล้วนั้น พักอยู่จนเวลาเที่ยงกินกลางวันแล้ว ครั้นเวลาบ่ายโมงครึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปที่สวนใหญ่ชื่อ โกลเดนเกตปาก ซึ่งเปนปากงามในเมืองนี้ แต่เขาชมกันเหลือเกินไปอีกว่าจะเปนปากงามที่สุดในโลก ปากนี้เปนที่ ๑๑๐๐ เอเกอร เมื่อ ๗—๘ ปีล่วงมาแล้วในเวลานั้นที่นี้เปนทรายเปล่าทั้งสิ้นแต่เขาได้อุสาหทำที่ให้งาม ตัดทางแลปลูกต้นไม้ขึ้นดูเรียบร้อยงามดี เปนที่สำหรับคนทั้งปวงไปขับรถเปนที่สบาย

ในวันอากาศดี ๆ มีคนไปขับรถเปนอันมาก แลวข้าพระพุทธเจ้าได้ลงจากรถเข้าไปในเรือนกระจกปลูกต้นไม้ที่กลางสวนนั้นอยู่ บนเนินสูงขึ้นไปมีบันไดศิลาขึ้นไปถึงลานชั้นนอกปลูกไม้ดอกไม้ใบเปนลวดลายต่าง ๆ งามดี ในเรือนกระจกนั้นปลูกไม้ดอกไม้ผลแลไม้ใบต่าง ๆ ที่เปนไม้หายากปลูกยากทั้งปวงทำเปนป่าคลุมไปดูงามดี เรือนกระจกนี้เล็กกว่าที่กิวกาเดนในเมืองลอนดอนแลจัดข้างในงามดีกว่า คือจัดจังหวะต้นไม้เรียบร้อยดี ครั้นเที่ยวดูในเรือนกระจกนี้ตลอดแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็กลับขึ้นรถขับไปเที่ยวบนยอดเขาชื่อ โลเมานเตนเปนที่ดูวิว เมืองนี้แลดูทเลแปซิฟิกโอชั่นด้วย ที่ยอดเขานี้มีทางรถอ้อมลดเลี้ยวไปเปนที่สนุกสบาย แลวข้ามเขานั้นไปริมชายทเลแปซิฟิกโอชั่นไปที่ตำบลแห่ง ๑ มีเรือนอยู่บนไหล่เขาสูง เรือนนั้นเปนที่คนไปกินเข้าเรียกว่าคลิฟต์เฮาส์ เพราะอยู่บนไหล่เขาชัน เรือนนั้นมีพื้น ๒ ชั้นหันหน้าลงทเลทางเข้าด้านหลัง แลวออกไปนั่งเฉลียงด้านหน้า ๆ เรือนนั้นมีเกาะย่อม ๆ มีแต่ศิลา ๓ เกาะเปนหมู่กันห่างจากฝั่งไม่ไกลนักประมาณสักเส้น ๑ ที่เกาะทั้ง ๓ นั้นเต็มไปด้วยแมวน้ำที่ฝรั่งเรียกว่าซีลหรือซีไลออนนั้นนอนบ้างคลานบ้างดูอลหม่านเต็มไปทั้ง ๓ เกาะ ที่ว่ายน้ำอยู่ก็มีดูเพลินยิ่งนักมีตั้งแต่ขนาดใหญ่ที่สุดยาวถึง ๑๑ ฟุตจนลูกเล็ก ๆ ก็มีรวมหมดกว่าพัน เสียงร้องกึกก้องไปน่าพิศวงยิ่งนัก ดูท่าต่าง ๆ แลขนสีต่าง ๆ งามดี แมวน้ำเหล่านี้หาใช่ของเกิดในที่นี้ไม่ เปนของในเมืองข้างเหนือขับมาได้มาปล่อยไว้ที่นี้ ก็เกิดพืชพรรณ์มากขึ้นแต่มีกฎหมายบังคับห้ามมิให้คนไป

ยิง ถ้าผู้ใดยิงตายต้องปรับตัวละ ๒๕๐๐ เหรียญ แต่ถึงกระนั้นยังมีคนที่ห่ามเพราะถือว่าตัวมีเงินไปยิงตัวสำคัญที่ใหญ่ที่สุดตายตัว ๑ ก็ต้องยอมรับตามนั้น ที่เรือนนี้มีกำไรอาศรัยสัตว์จำพวกนี้เป็นนิจ เพราะได้เลี้ยงคนที่มาดูเปนต้น ที่นี่เปนที่คนมาเที่ยวตากอากาศเปนที่สบาย มีทั้งทางรถม้าแลทางรถไฟย่อม ๆ ไปทั้ง ๒ ทาง เพราะเปนที่ตากอากาศแลดูวิวทเลดูแมวน้ำ แลเปนที่ดูวิวที่ปากช่องอ่าวเมืองนี้ ซึ่งเปนที่เขาขาดเข็ดทางเรือเข้าไปในอ่าวที่ตำบลนั้นเรียกว่า โกลเดนเกตนั่น ครั้นข้าพระพุทธเจ้าพักอยู่ที่นั้นประมาณครึ่งชั่วโมงก็ขึ้นรถจะกลับมาเวลานั้นพบของประหลาทอย่าง ๑ คือมีสุนักข์อยู่ในเรือนนั้นตัว ๑ มีขนออกมาจากดวงตายาวประมาณนิ้ว ๑ หลายเส้น เขาว่ามีผู้ขอซื้อ ๒๐๐ เหรียญแล้วดูประหลาทอยู่ ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถแล้วให้ขับอ้อมไปตามทางริมทเล มาริมย้อมที่สำหรับรักษาปากอ่าวนั้นเปนย้อมดินมีกำแพงขางบนย้อมนี้ไม่สู้โตนัก แต่ข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นแต่ใกลไม่สู้ถนัดนักเพราะทางเลี้ยวเสียไกลย้อม ครั้นจะไปทางย้อมเปนทางอ้อมมากแลไม่สู้ประหลาทอันใดนัก รถผ่านมาทางที่ฝังศพพวกโรมันคาทอลิก ตามเนินเขาเห็นที่ฝังศพเปนอันมาก ทำด้วยศิลาก็มีไม้ก็มีดูเปนที่ประหลาทอย่างที่เมืองนี้ชอบใช้ไม้มากแต่ที่ฝังศพก็ทำด้วยไม้ ยังไม่เคยเห็นเมืองใดทำด้วยไม้ดังนี้เลย ที่ฝังศพพวกโรมันคาโทลิกนี้บนยอดเขากลางหมู่ที่ฝังศพนั้นมีไม้กางเขนใหญ่ยกอยู่เปนที่หมายของโรมันคาทอลิก แล้วผ่านที่ฝังศพพวกโปรเตสแตนต์แลพวกจีนเปนอันมาก แล้วกลับมาตาม

ทางเข้าในเมืองมาที่โฮเตล เวลาค่ำรับพระราชทานอาหาร แล้วได้รับพระราชทานเขียนเมล์ไปแจ้งข้อราชการณกรุงลอนดอน

รุ่งขึ้นณวันอังคาร เดือน ๗ แรม ๒ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว เวลา ๔ โมงเศษ นายห้าง เตเบอ ช่างถ่ายรูปใหญ่ในเมืองนี้ มาขอเชิญท่านราชทูตกับซวิตไปถ่ายรูปที่ร้านของเขาเพราะเขาอยากจะได้รูปไว้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันไปถ่ายที่นั้นแล้วได้รับพระราชทานไปเที่ยวซื้อของต่าง ๆ ตามร้านที่รับของมาขากเมืองจีนมีเปนอันมาก ในเมืองนี้ทั้งของญี่ปุ่นก็มีมากด้วยแล้วแวะไปดูซื้อของเครื่องเงินต่าง ๆ ที่ร้านใหญ่ชื่อ โกลเดนรูลยาซา เพราะในเมืองนี้มีโรงจักร์ทำเครื่องเงินเปนผีมือชาวเมืองนี้ทำแปลกกว่าที่เคยเห็นมาแต่ก่อนทางตวันตก เปนผีมืองามดีแลราคาถูกกว่าในยุโรปหรือหัวเมืองทางทิศตวันออกมีนิวยอกเปนต้นจนเวลาย่าย ๒ โมงกลับมารับพระราชทานอาหารที่โฮเตล แล้วไปดูร้านเครื่องเงินอีก เวลาค่ำ มิสเตอร์ยอนคาริงตัน ซึ่งเคยเปนพวกมิชชันนารีเข้าไปอยู่ในกรุงเทพฯ หลายปีพูดภาษาไทยได้ ออกมาจากกรุงเทพฯ ๘ ปีมาแล้ว ครั้นได้ทรายเกล้าฯ ว่าราชทูตสยามมาก็มาเฝ้าท่านราชทูตได้พบกับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงปราสัยกันตามธรรมเนียมพูดถึงเมื่อครั้งเข้ามาอยู่กรุงสยามแลการต่าง ๆ แต่หมอคนนี้พูดไทยได้ชัดดีแต่คำพูดนั้นผิดมากแรกมาถึงพูดว่า ฉัน ครั้นอยู่สักครู่ ๑ ดูกิริยาเหมือนตกใจว่าพูดผิดไป กลับใช้คำว่า ข้า แทน กลับกลายเปนหยาย

มากไปอีก ครั้นไปแล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารค่ำแล้ว ดิเตกติฟ มาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปที่หมู่บ้านจีนที่เขาเรียกกันว่า ไชนิสกวอเตอร์ หรือไชนิสเตาน์ เพราะจีนที่มาอยู่ในเมืองนี้มีเปนอันมากเขาจัดให้ไปอยู่หมู่ ๑ ในหมู่บ้านเก่าของเมืองนี้ เรือนนั้นมักเปนเรือนรูปอย่างฝรั่ง เพราะเปนเรือนฝรั่งแต่เดิม แต่ผิดกับฝรั่งอยู่แต่มีเฉลียงไม้ยื่นออกไปจากพื้นชั้น ๒ ออกมายนถนน ๆ นั้นแคบ ๆ ทั้งสิ้นเรือนเปนเรือน ๒ ชั้นโดยมาก ในถนนนั้นเกลื่อนไปด้วยธูปแลกระดาษที่เผาแล้วเปนอันมากมีกลิ่นเหม็นโสโครกปนกับกลิ่นธูปพุ่งไปเปนอักมาก เหมือนสำเพ็งในกรุงเทพ ฯ คนที่เดิรอยู่ตามถนนเปนจีนโดยมากเกือบจะไม่มีฝรั่งเลยจนมีหนังสืออเมริกันกล่าวว่าในเมืองแซนฟรานซิสโกนี้ไม่มีที่แห่งใดที่ไม่แลเห็นเจ๊กเลย เขากล่าวว่า ถ้าจะเอาหินขว้างไป ตามบุญตามกรรมคงจะไม่พ้นถูกจีนสักคน ๑ เปนแน่ แต่คำกล่าวอันนี้ถ้าจะว่าโดยจริงแล้ว จะว่าคงจะไม่พ้นถูกฝรั่งเองจะจริงกว่า ถ้าจะว่าตามส่วนแล้วฝรั่งมากกว่าจีน ถนนนั้นกว้างพอจุหาบคอนเข้าได้ มีบ้านใหญ่คือโฮเตล ๑ ชื่อ โกลบโฮเตล อยู่มุมถนนแยกสัน แลถนน ดูปอนต์ โฮเตลนี้เปนที่จีนอยู่ประมาณ ๑๕๐๐๐ มีหัวหน้าอยู่ด้วย พวกฝรั่งมักพูดว่าดูโฮเตลนั้นเหมือนรังผึ้ง ในที่เหล่านี้มักมีไข้เจ็บเกิดมาก เด็ก ๆ ที่อยู่ในหมู่นั้นมีอันตรายมาก เปนต้นว่าการผีดาดนั้นเปนกันไม่ได้ในเขตพวกจีนนั้น ในการแต่งตัวแลความประพฤติต่างๆของพวกจีนนั้น ไม่ต้องกรายยังคมทูล

พระกรุณามากเพราะจีนในกรุงเทพ ฯ มีมากอยู่แล้วก็ไม่ผิดอันใดกันเลย ของที่ควรไปดูข้างตามที่ฝรั่งประหลาท ๆ กันนั้น ดิเตกติฟได้พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปที่ศาลเจ้า สุดแต่มีจีนอยู่ที่ใดก็มีศาลเจ้าที่นั้น เล็กบ้างใหญ่บ้างตามส่วนจีนมากแลน้อย ที่เมืองนี้ที่ข้าพระพุทธเจ้าได้ไปดูนั้นเปนศาลใหญ่อยู่ ศาลนั้นภายนอกดูเปนเรือนธรรมดาไม่งดงามอะไร แต่พวกจีนได้เรี่ยไรกันทำศาลเจ้านั้นมากกว่าพวกอเมริกันเข้าเรี่ยไรกันทำวัดอเมริกันมาก วัดนี้อยู่ในความยังคับยัญชาของพวก ๖ พวก (ดังจะได้กราบยังคมทูลพระกรุณาในภายหลัง) หรือมีผู้จัดการในใต้ยังคับคนจำพวกนั้นสำหรับคนในพวกของตนไปนมัสการ มีวัดใหญ่ ๕ วัดด้วยกัน แต่งงามต่าง ๆ กัน รูปเจ้าที่บูชากันนั้น เรียกตานชื่อฝรั่งว่า มาจู เปนเทพธิดาในการทเล แลมีบริวารอยู่ ๒ ข้าง ๆ ละคน เจ้านั้นว่าเปนบุตรคนทเลสำหรับช่วยเรือทั้งปวง บริวารทั้ง ๒ นั้นชื่อ หูลมเปนที่รักคน ๑ ตา ๑๐๐๐ ไมล์คน ๑ ศาลนี้ประมาณราคาค่าทำ ๓๐๐๐๐ เหรียญ ในศาลเจ้านั้นตั้งโต๊ะที่บูชามีกระถางธูปเชิงเทียนแลของต่าง ๆ อย่างศาลเจ้าจีนในกรุงเทพ ฯ เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเข้าไปถึงในนั้นได้จุดธูปแลสั่นตีวเล่นข้าง แล้วออกจากวัดนั้นไปต่อไป จำนวนจีนที่อยู่ในเมืองนี้ซึ่งเปนจีนมาจากเมืองจีน เพราะหนีการเก็บภาษีแรงในเมืองนั้น มีจำนวนตามริโปต ปี ๑๘๘๑ ประมาณ ๙๗๐๐๐ จำนวนที่นับทั้งชาวญี่ปุ่นแลชาติเอเซียทั้งปวงรวม ๑๐๕๖๗๘ จีนในอเมริกาทั้งหมดนั้น ประมาณ ๗๕๐๐๐ ในคาลิฟอเนีย แลอีก ๒๐๐๐๐ นั้น ชั่วแต่ในแซนฟานซิสโก

แลจำนวนหญิงเด็กแลพ่อค้าในอเมริการวม ๑๐๐๐๐ จีนที่มานี้มาจากช่องกงแลกวางตุ้งโดยมาก ในปี ๑๘๕๑ จีนที่เข้ามาในอเมริกา มีไม่ถึง ๕๐๐๐ แต่เมื่อเขารู้ว่าเมืองอเมริกาเปิดเมืองให้เปนที่ทำมาหากิน แลมีทองในเมืองมาก ในปี ๑๘๕๒ ชั่วปีเดียวเท่านั้นมีจีนเข้ามาถึง ๑๘๐๐๐ ทำให้สเตตคาลิฟอเนียตกใจมาก แต่ครั้นปี ๑๘๕๓ จีนเข้ามาแต่ ๕๐๐๐ แลปีต่อ ๆ มา คิดเฉลี่ยประมาณปีละ ๕๐๐๐ ในการโดยสารนั้นนับด้วยร้อยที่เดียว จึงทำให้เปนที่เขาคิดว่าต่อไปเมื่อหน้า กลัวจีนจะเต็มไปทั้งโลก ตามบาญชีต่อไปนี้ เปนจำนวนจีนที่ขึ้นที่เมืองแซนฟรานซิสโก ทำขึ้นโดยเจ้าพนักงารโรงภาษี แต่ไม่ได้คิดจีนที่กลับแลตาย หักออกคือ—

ปี	ชาย	หญิง	รวม
ปี ๑๘๖๘	๑๐๐๒๕	๒๕๖	๑๐๒๘๐
ปี ๑๘๖๙	๑๓๗๑๐	๑๕๔๐	๑๓๒๕๒
ปี ๑๘๗๐	๙๖๖๖	๖๔๘	๑๐๓๑๘
ปี ๑๘๗๑	๔๘๖๔	๑๐๐	๔๙๖๔
ปี ๑๘๗๒	๘๘๑๒	๕๖๕	๙๓๗๗
ปี ๑๘๗๓	๑๖๖๐๕	๕๑๖	๑๗๑๒๑
ปี ๑๘๗๔	๑๓๔๔๓	๙๐๗	๑๒๙๕๐
ปี ๑๘๗๕	๑๘๐๙๐	๓๕๘	๑๘๔๔๘

ในปี ๑๘๗๖ มีจำนวนตามที่ได้ทรายเกล้า ๆ แต่ ๓ เดือน คือ —

เยนุวารี	ชาย	๑๑๗๐	หญิง	๗	รวม	๑๑๗๗
เฟบรุอารี	ชาย	๑๑๙๗	หญิง	ไม่มี	รวม	๑๑๙๗
มาช	ชาย	๑๘๗๒	หญิง	ไม่มี	รวม	๑๘๗๒
รวมทั้งสิ้น	ชาย	๙๕๗๕๓	หญิง	๔๒๙๖	รวม	๑๐๐๔๙

จีนทั่วปวงนั้นตั้งเปนพวก ๖ พวกตามที่อเมริกันเรียกว่า ซิกซ์ กอมปนีส์ คือชื่อมิงยุงพวก ๑ ฮอยโวพวก ๑ กงเงาพวก ๑ ยงโวพวก ๑ สัมยักพวก ๑ เยนโวพวก ๑ แต่พวกมิงยุงนั้นใหญ่กว่าทั้งปวง ประมาณคนในพวกเหล่านี้ไม่ต่ำกว่าพวกละพัน มาความประสงค์แลอำนาจต่าง ๆ กันในพวกเหล่านี้ บางพวกถืออำนาจตนสิทธิ์ขาดในการปกครองแลที่จะรับคนเข้าส่งคนออกทั้งปวง เขากระทำแลคิดราคาที่จะรับข้างทำการงารทั้งปวงแลเงินค่าโดยสารทั่วปวง การระงับวิวาทแลการรับข้างไปฆ่าคนด้วย การลอบฆ่าตามแต่พวกเขาเห็นชอบพร้อมกันจะเลือกผู้ใดไปรับข้างฆ่าคน ความชั่วของพวกจีนที่มาอยู่ในอเมริกานั้น เปนที่เชื่อได้ว่าชั่วกว่าพวกไอริชมาก แลเมื่อผู้ที่รับการคอเวอนเมนต์อเมริกันหรืออังกฤษไปอยู่ในเมืองจีนแลพวกมิชชันนารีที่พูดภาษาแลอ่านหนังสือจีนได้ไม่ยอมเข้าในพวกเหล่านี้ ฉันใด คนจีนก็ไม่ยอมเข้ากับคนทั่วไปฉันนั้น การที่ตั้งหมู่กันดังนี้ เพื่อจะให้เปนที่แน่ในการที่จะรักษาซึ่งกันแลกัน เพราะเปนคนจรมาด้วยกันก็ตั้งการอุดหนุนในพวกของตน คือรักษาคนป่วยไข้แลส่งคนประพฤติไม่ดีกลับคืนไปเมืองจีน แลระงับการ

วิวาทด้วย ความตัดสินกัน แลจัดให้มีอำนาจขึ้นแก่ผู้เปนนายหมู่นาย พวกที่จะยังคัยบัญชาระงับการวิวาททั้งปวง แลเปนผู้จัดการว่ากล่าวกับ กอมปนี่เรือไฟ คือแปซิฟิก เมล์สติมชิป กอมปนีที่จะป้องกันมิให้จีนผู้ที่ ยังมีหนี้สินติดตัวอยู่ยังมิได้ใช้นั้นหนีกลับไปเมืองจีนได้ แลจะได้รวบรวม กระดูกจีนผู้ตาย ในพวกของตนส่งกลับไปเมืองจีน แต่พวกเหล่านี้ไม่มี อำนาจในการที่จะชำระความมหันตโทษได้ แลถ้ายิงพวกคนราชการ อเมริกัน จะไม่เอาเปนธุระอุดหนุนเข้ากับพวกเหล่านี้ แล้วก็จะไม่เปน การดีได้ดังนี้ เมื่อเวลาก่อนที่พวกจีนเหล่านี้จะออกจากเมืองตนมา มัก จะไม่มีผู้ใดทรายเลยว่ามีพวกเหล่ากันดังนี้ ครอยครัวในเมืองนั้น ๆ เขา จัดการส่งญาติพี่น้องออกมาคนหนึ่งคนใดมาจากฮ่องกง ครั้นเมื่อมาถึง แล้วเขาก็เข้าอยู่ในกอมปนีหนึ่งกอมปนีใด เพื่อจะได้ปกครองรักษาตัวเขา แลอุดหนุนในการทั้งปวง แลพวก ๖ กอมปนีนั้น ได้แต่งคนแลมีหนังสือ ไปชักชวนคนให้มาจากเมืองจีนเสมอ จีนในอเมริกานั้นเกือบจะเปนจีน กวางตุ้งทั้งสิ้น คือมาจากเมืองกังตั้งเปนต้น เพราะฉนั้นภาษาที่พูดกัน ในที่นั้นใช้ภาษากวางตุ้งทั้งสิ้น จีนที่มาจากแขวงใดก็มักเข้าในคอมปนี ในแขวงนั้น ๆ การที่เข้านั้นไม่ต้องเสียเงินค่าเข้าเลยมีจำพวกที่ตั้งเปน พวกคิดตั้งราคาค่ารับจ้างซักเสื้อผ้า ไม่เกี่ยวข้องกับพวก ๖ กอมปนี้ เปนกอมปนีเข้ากันทำการหากินที่เรียกว่า เทรดยูเนี่ยน ไม่เปกการเกี่ยว ข้องกับพวก ๖ กอมปนีเลย การรวมกันทำมาหากิน คือเทรดยูเนี่ยนนี้ มีปรากฏในเมืองจีนทั่วไปเหมือนในเมืองอเมริกา เพราะฉนั้นจึงไม่เปน

การประหลาทที่เขารวมกันตั้งกำหนดราคาค่ารับข้างซักเสื้อผ้าขึ้นได้ แล ห้ามปรามกันมิให้โรงซักเสื้อผ้าขึ้นแข่งกันในที่ใกล้ชิดกันกับกำหนดของโรงที่ตั้งอยู่ก่อนได้ และราคาที่เขาตั้งขึ้นนั้นก็สูงพอที่จะเปนเงินเลี้ยงชีวิตเขาได้ แลเปนราคาต่ำพอที่จะตัดทางหากินของพวกไอริชได้ การที่พวกจีนเหล่านี้กระทำ แลประพฤติเปนการชั่วอย่างยิ่งนั้น คือทำอยายคายแก่หญิงมาก หญิงที่มาอยู่ในอเมริกานั้น จะได้เปนคนดีมีความสุขประมาณในพัน ๑ ไม่ถึง ๑๕๐ คน นอกนั้นเขากระทำอย่างเช่น กระทำกับหญิงจีนชื่ออาโฮดังนี้ คือเมื่อจะมานั้น เขาทำสัญญากันมีความว่าอาโฮมาจากเมืองจีนถึงแซนฟรานซิสโก เปนหนี้แก่นาย ค่าโดยสารอาโฮจึงได้ขอต่อมิสเตอยิกวันให้ออกเงินไป ๖๓๐ เหรียญ อาโฮยอมตัวรับใช้การงารของมิสเตอยิ ในการแพศยาเปนจำนวน ๔ ปี เงินนี้ไม่มีดอกเบี้ย แลอาโฮจะไม่ได้รับเงินสินจ้าง เมื่อพ้นกำหนด ๔ ปีแล้ว จึงพ้นจากมิสเตอยิ เปนโสตกับตัวเอง มิสเตอยิจะไม่รังแกทำให้เดือดร้อน ถ้าอาโฮหนีไปในกำหนดยังไม่ถึง ๔ ปี ผู้นายจะปรับไหมแลส่งกลับไปค่าโดยสารกินอยู่อาโฮจะต้องเสียเอง ถ้าอาโฮป่วยไข้ไปรับการไม่ได้กว่า ๑๐ วันขึ้นไป ต้องรับการทวีขึ้น ๑๐ วันต่อเดือน

ครั้นภายหลังอาโฮหนีมาที่สกูลสำหรับปกครองของมิสเตอยิยสันขอให้ช่วย เขาพูดว่าถูกโยยตีแลกระทำการไม่สมควรต่าง ๆ ให้เห็นได้ว่าทำอย่างทาส การนี้คอเวอนเมนต์ต้องช่วยอยู่เสมอ ในการที่ทำผิดกฎหมาย คือช่วยทาสอันนี้

การภาษีอากรที่เก็บจากพวกจีนนี้ ในเมืองแซนฟรานซิสโก ปี ๑๘๗๖ คิดเปนตัวคนหรือเปนร้าน ประมาณ ๓๒๔ มีทรัพย์สมบัติ ๕๓๑๓๐๐ เก็บเปนเงินภาษีสำหรับเมืองพันละ ๙๔๓ ส่วน เปนภาษีสำหรับสเตต ร้อยละ ๙๐ มารวบรวมเข้า แต่คนจำพวกอื่นเสียมากก็มี มีร้านขายชาแห่งหนึ่ง ตั้งภาษีประมาณสมบัติถึง ๒๓๐๐๐ เหรียญ อีกแห่ง ๑ ถึง ๒๒๐๐๐ เหรียญ ยังมีอีก ๖ ร้าน มี ๑๐๐๐๐ เหรียญ หรือมากกว่านั้น ในปี ๑๘๘๐ เขาใช้เงินภาษี ปอลล์แตกซ์ ตั้งแต่คนละ ๒ เหรียญ ถึง ๔ เหรียญ แต่ทรัพย์สมบัติของจีนพวกนี้เอาเปนแน่ไม่ได้ แต่เชื่อได้ว่าการเก็บภาษีดังนี้ เปนที่ชอบใจของพวกจีนมากที่จะต่อไป เงินที่ทำได้เขามีพอเสียภาษี บางทีก็มีกำไรมาก แลจีนพวกนี้ไม่ได้รบกวนขอลดภาษีเลย แลไม่มีขาญชีที่จีนต้องค้างเงินภาษีเลย เพราะภาษีที่เก็บนั้นสมควรแก่เขาเห็นเปนอย่างต่ำ จีนบางคนมีเงินถึง ๑๐๐๐๐๐–๒๐๐๐๐๐ เหรียญ ความประพฤติของพวกจีนนั้น อเมริกันชมว่าเปนหมั่นทำการแต่เช้าจนค่ำ แลเปนคนสงบไม่เปนพาลในถนนเลย จีนเหล่านี้ถึงเปนคนมักย่องเบาลักของ แลมักตั้งเปนพวกเหล่าก็ดี แต่ไม่ดีชิงคนเดิรในถนนดึก ๆ เลย จีนเหล่านี้ย่อมเปนคนมักกล่าวเท็จ แต่คำพูดแลความประพฤติก็ไม่ชั่วกว่าพ่อค้าธรรมดาเลย แลการที่เขากระทำงานการทั้งปวงก็ดีทุกอย่าง การใช้สอยเงินทองก็อย่างน้อยที่สุด แลรู้จักเก็บเล็กผสมน้อย มีการที่คอยเก็บเศษทองที่เหลือจากที่คนทำแร่ต้องการแล้วนั้นเปนต้น แลอุสาห์เก็บกากถ่านไปยังสุกรขายไม่ต้องเสีย

ค่าผ้น เครื่องใช้สอยในเย่าเรือนทั้งปวงก็ล้วนไม่มีราคา มีหีบเทียนไข ต่างเก้าอี้เปนต้น แลจีนนั้นเปนคนชำนาญในการทำของเทียมเลียนอย่างของเก่า ๆ มาก แต่ไม่รู้จักคิดทำขึ้นใหม่ด้วยปัญญาตัวเลย การที่จะว่ากล่าวดัดแปลงความรู้สึกในใจเขานั้นเปนการไม่ยากนัก แต่เมื่อจะสังเกตกิริยาเขานั้นยาก เพราะธรรมดาจีนชาวอเมริกัน เปรียบว่าหน้าเฉยเหมือนกับแผ่นศิลา คือไม่ยินดียินร้ายหัวเราะร้องไห้อย่างน้อยที่สุดแลไม่เปนคนกลัวตายในเวลาที่ตกใจเลย กิริยาของจีนเช่นนี้ตรงกันข้ามกับพวกฝรั่งเศสทีเดียว พวกจีนนั้นกลัวแต่คำสบถเปนอย่างยิ่ง ก็แต่เปนที่น่าสงสัยที่ใช้คำสบถทั่วไปทุกคราวที่จะแสดงน้ำใจ ซึ่งเปนที่คนอเมริกันไม่ชอบใจก็แต่การนี้ ถ้าเขาได้รับธรรมเนียมเข้าก็คงจะละเว้นเสีย จีนที่มาอยู่ในเมืองนี้ทำการค้าขายต่าง ๆ กัน คือตั้งโรงจำนำ โรงแลกเงิน เปนคนแขงค์ทำนาฟิกา แลขายเครื่องทองต่าง ๆ การซักเสื้อผ้านั้นมีเปนระยะไป ซักได้ดี ๆ ก็มีโดยมาก แต่เวลาที่พรมน้ำที่ผ้าเมื่อจะรีดนั้น ใช้พ่นด้วยปากซึ่งเปนการแปลกต่อชาวอเมริกัน บางที่ทำการหายของขายหนักประมาณ ๓๐๐ ปอนด์ หายไปได้ตั้งทาง ๑๐—๑๒ ไมล์ ในวัน ๑ ของที่หายขายนั้น คือผักปลาแลมันต่าง ๆ ไปเที่ยวขายตามประตูบ้านคนทั้งปวง จีนที่รับจ้างทำงานนั้นทำการได้ดี ๆ มาก คือจีนที่สูงได้สดวกทำการเร็ว แลที่ทำโดยมากนั้น คือทำการมวนยุหรี่เลื่อยไม้ ทำสวน ทำแร่ เก็บผลไม้แลอื่น ๆ บ้าง แลที่พวกจีนทำได้

ดีนั้น คือทำทางรถไฟแลปรายที่เปนดีกว่าทุกอย่าง ค่าจ้างจีนทำการนั้นถูกกว่าฝรั่งคริ่งตัวทีเดียว จ้างรายวันประมาณวันละ ๙๐ เซนต์ ถึง ๑ เหรียญ ๒๐ เซนต์ เปนอย่างสูง การพนันเล่นเบี้ยหวยแลการเล่นต่าง ๆ นั้นจีนชอบเล่นมาก แต่มักเล่นแต่ในหมู่จีนด้วยกัน ไม่ใคร่ยอมให้คนขาวเข้าไปในโรงบ่อน ยกแต่โปลิศเท่านั้น

อนึ่งดีเตกตีฟนั้น ได้พาข้าพระพุทธเจ้าไปที่โรงงิ้ว เดิมเขาจะเอาอำนาจพาเข้าไปเฉย ๆ แต่ข้าพระพุทธเจ้าเห็นไม่สมควร จึงให้ซื้อตีเกตตามธรรมเนียม ตีเกตนั้นคนละเหรียญ แต่ตัวดีเตกตีฟเองนั้น ไม่ต้องเสีย เพราะมีตราอำนาจติดมาที่อกเสื้อกั๊กด้วย ดีเตกตีฟนำลงไปชั้นล่าง ไปเข้าในโรง ออกไปนั่งดูบนโรงทีเดียว ปนอยู่กับพวกตีพิณพาทย์ทั้งปวงนั้น งิ้ววันนั้นเล่นเรื่องสามก๊กด้วย ทำให้ระลึกถึงงิ้วในกรุงเทพ ฯ มากขึ้นทีเดียว งิ้วในเมืองนี้มีอยู่ ๒ โรง ทางที่คนดูธรรมดาเข้าไปนั้นเปนทางแคบประมาณ ๕ ฟีต ยาวเข้าไป ๒ ข้าง ตั้งลูกไม้แลขนมสำหรับเข้าไปถึงที่คนดูนั่งชั้นล่าง ได้ประมาณ ๖๐๐ มิ ยกพื้นอย่างเฉลียงออกมา ๒ ข้าง ๆ หนึ่งสำหรับผู้ชาย ข้าง ๑ สำหรับผู้หญิง นั่งดูข้างละ ๒๐๐ แต่เขาว่าอีกโรง ๑ นั้นมีห้องไปรเวตด้วย ค่าเข้าไปดูนั้นเปนต่าง ๆ ตามกำหนดเวลา คือเข้าแต่เวลาเย็นเสีย ๒ เหรียญ พัน ๔ ทุ่มไปแล้ว เหรียญ ๑ พัน ๒ ยามไปแล้วครึ่งเหรียญ ว่าเล่นไปจน ๔ ทุ่มหรือ ๓ ยาม วิธีที่เล่นแลจัดโรงทั้งปวง ก็ไม่ผิดอันใดกับงิ้วในกรุงเทพ ฯ เลย แปลกแต่โรงเปนตึกมั่นคงไม่ใช่เครื่องสดเท่านั้น คน

ที่ดูนั้นบางคนมาเกาะพื้นโรงยืนดูก็มี อย่างพลุกพล่านทีเดียว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูอยู่ครู่ ๑ ก็กลับออกมา แล้วดิเตกติฟได้พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปดโรงเลี้ยงของพวกจีน โรงเลี้ยงนั้นสังเกตได้โดยง่าย เพราะทาสีแดงแลมีลายทองด้วย แขวนโคมจีนอย่างใหญ่ห้อยลงมาจากเพดาน พื้นชั้นบนขึ้นไปจัดเปนที่เลี้ยงเปนห้อง ๆ ตั้งโต๊ะแลม้าที่นั่งมิมโหริดด้วย มโหรินั้นเล่นด้วยหญิงมีตอกแลขลุ่ยซอเท่านั้น คนที่มากินนั่งในห้องได้ประมาณห้องละ ๑๒ คน เวลากินนั้นประมาณวันละ ๑๒ เวลา เครื่องที่เลี้ยงกันนั้นเปนเกาเหลาแลของจีนทั้งสิ้น ใช้ตะเกียบแลช้อนถ้วยอย่างจีนพร้อม แต่ข้าพระพุทธเจ้าหาได้ดอยู่นานไม่ ออกจากโรงเลี้ยงแล้วดิเตกติฟพาไปดูที่อยู่ของพวกจีน เข้าไปดูจนถึงห้องนอนกำลังนอนสูบยาฝิ่นอยู่ มีห้องเล็ก ๆ อยู่ห้องละคน ๑ บ้าง ๒ คนบ้าง แล้วเขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปดูที่ต่าง ๆ ต่อไปจนเวลา ๕ ทุ่มเศษ กลับมาแปเลศโฮเตล

รุ่งขึ้นณวันพุธแรมสามค่ำเดือนเจ็ด เวลาเช้าได้ไปเที่ยวดูซื้อของต่าง ๆ ตามร้านจีน แล้วกลับมาโฮเตลรับพระราชทานอาหารกลางวัน แล้วได้รับพระราชทานไปดูร้านขายของญี่ปุ่นต่าง ๆ เข้าของร้านนั้น ได้พาข้าพระพุทธเจ้าไปดูรูปแกะด้วยผมือญี่ปุ่นรูป ๑ เปนของแกะด้วยไม้ ผู้ที่แกะนั้นอายุ ๘๐ ปี เปนรูปคนญี่ปุ่นชื่อ ไอโน ซึ่งเปนคนญี่ปุ่นคนแรก ว่าอยู่ในเกาะแห่ง ๑ ไปพบเงือกตัวผู้เข้าเงือกนั้นชื่อ นิงโย รูปนี้ว่าเปนราคาถึง ๕๐๐๐ เหรียญ เพราะเปน

ฝีมือดีที่สุด ข้าพระพุทธเจ้าได้พิจารณาดูฝีมือทำดีเหมือนคนทั้งสิ้น ดูกล้ามเนื้อแลเส้นเอ็น ผมแลขนมีพร้อมทุกอย่าง ที่สุดขนขมขนก็ทำโดยเลอียด ท่วงทีกิริยาไม่ผิดถ้ามนุษย์เลย เขาว่าหมอได้มาตรวจแล้วว่าเหมือนคนทุกอย่าง เสียนิดหนึ่งแต่หน้าผากนั้นย่นเสมอกันไปเท่านั้น เขาว่ามีผู้มาต่อให้ราคา ๓๕๐๐ เหรียญ แล้วยังหาได้ขายไม่ แต่ของนี้ฝีมือดีมาก แล้วข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานไปดูร้านขายเครื่องประดับ ทำด้วยแร่ทองคำขัดชักเงางาม เปนทองประไปทั้งนั้น อย่างเช่นฝาหีบพระสี ที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ว่าให้ทำมาทูลเกล้า ฯ ถวาย เปนที่ระลึกในคราวที่ข้าพระพุทธเจ้าได้มาในราชการครั้งนี้ เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้ว ไม่มีการอันใด

รุ่งขึ้นวันพฤหัสบดี เดือน ๗ แรม ๔ คา เวลาเชารับพระราชทานอาหารแล้ว ชาลส์วอลคอตยรุกส์ ซึ่งเดิมเปนกงสุลญี่ปุ่น แลว่าเปนแอเตเชในทูตญี่ปุ่นด้วย เปนคนอเมริกันนาย ๑ กับอาราตาตัตสุตาเปนคนญี่ปุ่น ว่าเปนกงสุลญี่ปุ่นอยู่ในเมืองนี้มาเฝ้าท่านราชทูตที่โฮเตลเปนการเยี่ยมเยือน ได้พูดจาปราสัยกันตามธรรมเนียม ท่านราชทูตรับสั่งถึงการที่อยากจะเสด็จไปเมืองญี่ปุ่นเปนต้น เขาก็ว่าถ้าเสด็จไปแล้ว สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินญี่ปุ่นคงจะทรงยินดีรับรองเปนแน่ แต่มิสเตอยรุกนั้น เอาตราญี่ปุ่นมาขอดูด้วย กล่าวขึ้นว่าตราญี่ปุ่นนั้นงามนัก ท่านราชทูตได้ทรงเห็นแล้วหรือยัง ท่านราชทูตรับสั่งว่าได้เคยทรงเห็นแล้ว อย่างที่เรียกว่าไรซิงสันหรือ เขารับว่าอย่างนั้น

แล้วเอาออกมาจากกระเป๋าเสื้อ มาอวดว่าตราอย่างนี้เป็นสูงที่สุด ที่จะให้แก่คนต่างประเทศได้ (แต่ตรานั้นเป็นแต่ชั้นที่ ๔ หรือที่ ๕ เท่านั้น) ท่านราชทูตทรงถามว่าตราคอมเปเนียนเท่านี้ จะเรียกว่าสูงอย่างไร หรือมีกฎหมายในญี่ปุ่นไม่ยอมให้ตราคนต่างประเทศสูงกว่านี้ เขาก็ว่าไม่มีกฎหมายเช่นนั้น คือตราญี่ปุ่นนั้นแบ่งเป็นอย่าง ๆ ที่ ๑ สำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรง ถัดลงมาสำหรับเสนาบดี ถัดลงมาคือที่เขาได้นี้เป็นอย่างสูงรองเสนาบดี ท่านราชทูตทรงถามว่าตราญี่ปุ่นมีกี่ชั้น เขาก็ตอบว่าจำไม่ได้ หันไปถามกงสุลญี่ปุ่น ๆ ก็ไม่ทราบ เลยไม่ได้ความว่ากระไรร้องแต่ว่าตราของตัวสูงเท่านั้น พูดกันด้วยการต่าง ๆ ครู่หนึ่งแล้วลากลับไป แล้วมิสเตอเบรานด์ เป็นคนได้เคยเป็นเสมียนของพระยาสยามธุระพาห์ แต่เมื่ออยู่ในกรุงเทพ ฯ เป็นคนขาขาดข้าง ๑ นำพวกในยอกราฟีคัลโซไซอติ ๓ นายมาเฝ้าท่านราชทูต ได้พบกับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพูดจาปราสัยกันตามธรรมเนียม มิพูดถึงกรุงเทพ ฯ เป็นต้น ประมาณครู่ ๑ ก็ลาไป เวลากลางวันรับพระราชทานอาหารแล้วไม่มีการอัน ใดไปเที่ยวชื่อรูปบ้านเมืองต่าง ๆ ตามสมควรที่ต้องการ เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้ว ได้รับพระราชทานเขียนเมล์มาแจ้งข้อราชการณกรุงเทพ ฯ

ในวันนี้เป็นคืนที่สุดท้ายข้าพระพุทธเจ้าได้ไปอยู่ในเมืองแซนฟรานซิสโกนี้ เพราะฉนั้นข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกรายยังคมทูลพระกรุณาถึงเมืองแซนฟรานซิสโกนี้บ้างตามสมควร เมืองแซนฟรานซิสโก

นี้เปนเมืองใหญ่ในสเตตคาลิฟอเนีย ตั้งอยู่บนแหลมแคบยื่นออกไป
ในอ่าวยาวประมาณ ๓๐ ไมล์ แหลมนี้เปนที่กั้นในระหว่างอ่าวแซน
ฟรานซิสโกกับทเลแปซิฟิกโอชัน ที่แผ่นดินที่ตั้งเมืองนั้น เปนเนินเขา
ข้างยางแห่งลาดลงมาจนถึงฝั่ง แต่ที่เปนเนินเขานั้นก็ปรายลงที่หล่ม
ก็ถมขึ้นในแนวริมทเลนั้นได้ทำเขื่อนกันสิ้นเงินกว่า ๓๐๐๐๐๐ เหรียญ
เขื่อนนั้นข้างบนกว้างถึง ๖๕ ฟีต ลึกลงไปใต้น้ำ ๒๕ ฟีต น้ำใช้ใน
เมืองนั้นฝั่งท่อมาแต่ โลบอลคริก ทางห่างจากเมืองไป ๓ ไมล์ครึ่ง
มีถังน้ำใหญ่รับในเมือง ใช้น้ำประมาณวันละ ๑๐๐๐๐๐๐ แกลอน์
แลทั้งฝั่งท่อเอาน้ำมาจากทเลสาป ซอนดาด้วยทาง ๓ ไมล์ เมืองนั้น
ตั้งอยู่บนที่สูงซึ่งดูวิวอ่าวได้สดวก เมืองนี้เจริญขึ้นอย่างประหลาดที่สุดผิด
กว่าเมืองทั้งปวงในอเมริกา ในปี ๑๘๔๘ มีแต่ร้านเลว ๆ บ้างเล็กน้อย
ความที่เจริญขึ้นเร็วนั้นตั้งแต่ได้พบแร่ทองในที่ใกล้เคียง คือในเมือง
แซนโยควิน แลในแม่น้ำสคราเมนโตนั้น แลในส่วนที่บ้านเมืองเจริญ
ขึ้นนั้นโดยความอุสาหของชาวเมือง แลชาวเมืองใกล้เคียงทั้งปวง เพราะ
การแร่ทองนั้นไม่กระทำให้เปนการเจริญแก่สินค้าใหญ่ ได้อาศรัยความ
อุสาหเท่านั้น เมืองนี้เดิมชื่อเยอยาบูนาแปลว่าผักหญ้างาม ได้เปลี่ยน
ชื่อแซนฟรานซิสโก ในปี ๑๘๔๗ โฮเตลในเมืองนี้ มีแปเลศโฮเตล
ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่นั้นเปนใหญ่ที่สุด อยู่ที่มุมถนนมาเกต แล
ถนนมอนต์โยเมอรี่ จุคนได้ถึง ๑๒๐๐ เปนที่ซึ่งควรชมได้แห่งหนึ่ง
ก่อด้วยอิฐแลเครื่องเหล็กสูง ๙ ชั้น ภายในที่กลางนั้น มีสนามที่จอด

รถกว้างใหญ่ครึ่ง ๑ อีกครึ่ง ๑ เปนที่คนเดิร โยกซิเมนต์ปูศิลาทั้งสิ้น สนามนี้มีหลังคากระจกข้างบนด้วยทำนองคล้ายโฮเตลในเมืองฝรั่งเศส แต่โฮเตลนี้เปนขนาดใหญ่ที่สุด ที่ข้าพระพุทธเจ้าได้พักมาแต่ก่อน บนหลังคานั้นเปนดาดฟ้าดูวิวได้รอบเมืองงามยิ่งนัก มีถังน้ำสูบขึ้นไปไว้ ๔ ถัง มีลิฟต์ขึ้น ๕ แห่งค่าทำโฮเตลนี้เปนเงินถึง ๓๕๐๐๐๐ เหรียญ แลโฮเตลอื่นๆ ใหญ่ ๆ ก็มีอีก คือยอลด์วินส์โฮเตล แกรนด์โฮเตล เปนต้น แต่ไม่ใหญ่ถึงโฮเตลนี้ ๆ ในห้องก็ตกแต่งสอาดดี มีเครื่องใช้มาก ห้องก็กว้างดีกว่าโฮเตลทั้งปวงที่ได้เห็นมาในอเมริกานี้ ของที่แปลกมาได้เคยเห็นในเมืองนี้มีอีกอย่างหนึ่ง คือรถอย่างที่เดิรด้วยสายลวดเรียกเคเบอลเรลโรดในถนนใหญ่ๆ ทั้งปวงมีทางรถอย่างนี้เดิรแทบทุกถนน ๆ นั้นมีรางเหล็กสำหรับเดิรที่เดียวไปสาย ๑ มาสาย ๑ อย่างรถไฟแลในกลางทางนั้น มีช่องลงไปใต้ถนนในช่องนั้นเปนโพรงใหญ่ตลอด มีสายลวดใหญ่ประมาณ ๓ นิ้วโดยรอยเดิรในร่องนั้นเสมอที่รถนั้นมีไกยื่นลงไปในร่องเวลาจะให้เดิรผลักไกเข้าไกก็ขัยเชือกไว้แน่นเชือกก็ลากรถไปตามทาง เมื่อเวลาจะหยุดถอนไกให้วางเชือกเสียรถก็หยุดแต่เชือกนั้นเดิรอยู่เสมอ ข้าพระพุทธเจ้าได้เข้าไปดูในโรงที่สำหรับทำให้เชือกเดิรนี้มีเครื่องจักร์ใหญ่เดิรอยู่เสมอ เครื่องจักร์นั้นว่าไม่สู้จะต้องการแรงมากนัก เพราะถนนเมืองนมักจะขึ้นลงเขาเสมอ รถ ๑ ขึ้นรถ ๑ ลงก็ช่วยแรงกันอยู่ชั่วแต่ให้มีแรงพอลากรถไปเท่านั้น เครื่องจักร์นั้นก็ไม่สู้ประหลาดอันใด เปนแต่เครื่องสำหรับหมุนพานให้เชือกเดิรไปเสมอเท่านั้น แลเขาต่อ

สายพานจากเครื่องนั้นไปใช้กลิ่งเครื่องรถเครื่องมือต่าง ๆ ด้วย รถนั้นทำโย่ร่งดีดูเหมือนประรำเตี้ย ๆ ตั้งเก้าอี้คนนั่งได้เต็มที่กว่า ๒๔ คนมีห้องย่อม ๆ อยู่ตอนหน้าสำหรับผู้หญิงนั่งด้วยดูคล้ายเรือไฟกลาย ๆ พบทุกแห่งทุกถนน ข้าพระพุทธเจ้าได้ตั้งใจว่าจะลองไปขึ้นสักคราว ๑ แต่หาช่องที่ควรหาได้ไม่จึงหาได้ไปไม่ แต่ชมได้ว่าช่างคิดที่ไม่ต้องเปลืองม้าแลเดิรดีกว่าม้ามาก ชั้วได้เร็วได้ตามที่ขยับเชือกแน่นแลไม่แน่นดูเปนของประหลาทอยู่ ถนนในเมืองแซนฟรานซิสโกนี้ก็ตัดตรง ๆ ไปถนนมาเกตสตริตนั้นเปนถนนที่แบ่งของถนนทั้งปวง ตอนเหนือจากมาเกตสตริตนั้นกว้างเสมอกันประมาณ ๗๐ ฟีตตัดกันตรง ๆ คือแต่เหนือไปใต้แต่ตวันตกไปตวันออกตรง ๆ ทั้งสิ้น ระยะถนนนั้นห่างกันประมาณร้อยห้าสิบฟีต แต่ถนนตอนใต้ถนนมาเกตสตริตนั้นบางทีก็กว้างมากบางทีก็แคบมาก เพราะแรกสร้างเมืองนี้ทำถนนใหญ่ ๆ ขึ้นภายหลังเห็นว่าระยะห่างกันหนักจึงทำถนนแคบ ๆ ตัดไปอีก การค้าขายในเมืองนั้นมีเปนอันมากในที่ริมฝั่งทเลด้านเหนือของถนนมาเกตสตริตเต็มออกมาจากฝั่งทเลประมาณ ๓—๔ ถนน เปนพวกขายของสินค้าบ้าง อินชุรันกอมปนีบ้าง แลออฟฟีศต่าง ๆ ทั้งปวง ด้านใต้ของถนนนี้เปนที่ค้าขายของพ่อค้าไม้โดยมาก แลทั้งโรงจักร์แลห้างต่าง ๆ ด้วยตลาดขายอาหารนั้นตั้งอยู่ในระหว่างถนนที่ ๔ แลมีหลายแห่งทั่วไปทั้งเมือง ค่าน้ำใช้สรอยในเมืองนี้แพงกว่าในเมืองนิวยอก ๒-๓ เท่า บางบ้านต้องเสียค่าน้ำมากกว่าค่าขนมปัง เพราะบ้านเรือนในเมืองเหล่านี้มักมีสวนมาก

ต้องใช้น้ำในบ้านมากกว่าสิ่งอื่น อยู่แต่โรงทำเงินอยู่ในถนนที่ ๕ แรงดีมาก คนเข้าไปดูได้แต่ ๔ โมงเช้าถึงเที่ยง ในโรงนี้มีเงินต่าง ๆ ที่เก็บรวบรวมไว้ด้วยมีเงินที่เก่า ๆ หายากโดยมาก มีอัฐอัน ๑ ที่เปนอัฐเซนต์ ๑ ในปี ๑๘๐๔ เขาได้ซื้อมาเก็บไว้ในที่นี้เปนราคาถึง ๑๕๐๐ เหรียญ ทั้งที่คอเวอนเมนต์ต่าง ๆ อีกนั้นคือออฟพีศไปรษณีย์อยู่ในถนนวอชชิงตันสตริต แลโรงภาษีอยู่ติดกัน ทั้งซิตีฮอลนั้นเปนตึกใหญ่ประดับประดางามตั้งอยู่ในป่ากชื่อ เยอยาบูนา ในถนนแมคาลิสเตอใกล้ถนนมาเกต แลที่อื่น ๆ อีกเปนอันมาก ประมาณคิดเฉลี่ยเรือนที่สร้างขึ้นใหม่ในเมือง ในปี ๑๘๗๐ กว่า ๑๐๐๐ หลัง แต่เมื่อก่อนปีนั้นไป ๓ ปีคิดเฉลี่ยได้ไม่ถึงครึ่งนี้ แต่บ้านเรือนในเมืองนี้มักมีหน้าต่างที่ยื่นออกไปอย่างที่เรียกว่า เบวินโด โดยมากจนมีผู้เรียกเบวินโดซิตี แลบ้านเรือนนั้นมักก่อสร้างด้วยไม้ โดยมากเพื่อจะกันพังในเวลาแผ่นดินไหว เพราะมีแผ่นดินไหวบ่อย ๆ ในเมืองนี้แต่เขาชำนาญในการทำไม้เปนลวดลายต่าง ๆ ทาสีขาวดูคล้ายก่อด้วยอิฐที่เดียว ไม้ที่ใช้ปลูกเรือนนั้นใช้ไม้แดงที่เรียกว่า ซีควอย เปนของมาแต่ตำบลที่เรียกว่าโคสต์เรนซ์ เพราะไม้นี้ไฟไม่ใคร่จะไหม้ แลถึงเกิดเพลิงไหม้ก็ไหม้ช้ากว่าไหม้ในเมืองตวันออก แลอาศรัยที่มีเครื่องดับเพลิงดีด้วย อากาศร้อนหนาวในเมืองนี้เปนที่สบาย ในเวลาเมื่อข้าพระพุทธเจ้าไปอยู่นั้นหาสู้

ตึกของคอเวอนเมนต์ในเมืองมีสำคัญนี้เปนตึกใหญ่แลงามเครื่องจักร์นั้นแขงโมงเช้าถึงเที่ยง ในโรงนี้มีเงินต่าง ๆ

ร้อนจัดไม่ แต่ถึงเวลานั้นเปนฤดูร้อนก็ดี แต่เมืองอยู่ใกล้ทเลถึงหาสู้ร้อนจัดไม่ ฝนในเมืองนี้มีแต่ฤดูหนาว ๆ นั้นอากาศชื้นไปตลอดฤดู แต่เวลาฤดูร้อนก็ไม่ร้อนจัดเพราะได้ลมทเล ถึงฤดูหนาวก็ไม่หนาวจนถึงน้ำแข็ง เพราะความร้อนเกิดจากแผ่นดิน แลไอน้ำทเลด้วย ได้รับพระราชทานพรรณาถึงเมืองแซนฟรานซิสโกตามสมควรแล้ว บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาระยะทางต่อไป

รุ่งขึ้นณวันศุกร์ เดือน ๗ แรม ๕ ค่ำ ได้รับพระราชทานหนังสือเมล์กรุงเทพ ฯ ซึ่งส่งไป แต่ตึกราชทูตณกรุงลอนดอน ได้ทรายเกล้า ฯ ข้อราชการต่าง ๆ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว ได้ตระเตรียมสิ่งของที่จะออกจากเมือง แซนฟรานซิสโก กลับมา เวลากลางวันรับพระราชทานอาหารแล้ว เวลาบ่าย ๒ โมง ๑๙ มินิต ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกราบถวายบังคมลาออกจาก แปเลศโฮเตล ขึ้นรถมาลงเรือที่ท่า ลงในเรือข้างกลไฟ ข้ามอ่าวมาขึ้นที่ท่าเมืองโอกแลนด์ มาขึ้นรถไฟโฮเตลคา ชื่อแปรซิเดนต์ ซึ่งรออยู่ในสเตชั่นนั้น ครั้นเวลาบ่าย ๓ โมงครึ่งรถไฟออกจากสเตชั่นเมืองโอกแลนด์ มาตามระยะทางถึงท่าที่ตำบลปอตคอสตา รถไฟเดิรตัดเปนตอน ๆ ลงในเรือไฟลำใหญ่ชื่อโซลาโนนั้น ข้ามปากน้ำ แม่น้ำสคราเมนโต มาขึ้นที่เมือง เบนิเซีย เหมือนเมื่อเที่ยวไปนั้น ครั้นรถไฟขึ้นต่อกันตลอดแล้วก็ออกเดิรต่อไปตามทางเดิม ครั้นเวลาค่ำถึงเมืองสคราเมนโต หยุดพักให้คนโดยสารรับพระราชทานอาหาร ๒๕ มินิต แล้วออกต่อไปตามระยะทาง

รุ่งขึ้นณวันเสาร์เดือน ๗ แรม ๖ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารมาในรถไฟ เวลาเช้า ๕ โมงเศษถึงเมืองริโนในสเตตนิวาดา ทาง ๒๘๓ ไมล์ แต่แซนฟรานซิสโก เปนต้นทางรถไฟสายที่แยกไปเวอยิเนีย ซิตี้หรือเวอยิเนีย แอนด์ตรักกิเรลโรด รถไฟข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเปลี่ยนสายเข้าเดินในสายนี้ไปตามทางหว่างเขาซื่อเรดเมาน์เตน ตามทางรถไฟไปนั้น แลไปถึงเขามีรางไม้เทลงมาแต่ยนเขาไม่สู้ชันนั้น มาจนถึงต้นทางรถไฟหลายตำบล รางนี้ต้นรางเขาเอาไปต่อกับปลายลำธาร ให้น้ำในลำธารไหลลงในรางเวลาเมื่อตัดไม้ได้ก็ลอยลงมาตามรางนั้น ไม่ต้องมีล้อเกวียนไปขนลำยาก ทำดังนี้กันโดยมาก รถไฟไปหยุดตามสเตชั่นต่าง ๆ คือที่ตำบลฮัฟเฟเกอส์ ซึ่งเปนที่เอาไม้ในป่ามายันทกขึ้นรถไฟ ต่อไปถึงตำบลเรียกเยราน์เปนสเตชั่นที่ยันทกไม้อีก ต่อไปถึงสเตชั่นชื่อสติมโปตสปริงส์ทางไกลจากริโนไป ๑๑ ไมล์ ในที่นี้มีบ่อน้ำเล็ก ๆ เปนอันมากดูติดต่อกัน สายน้ำเดินถึงกันทั้งหมู่มีเปน ๒ หมู่ด้วยกัน น้ำในบ่อนี้ร้อนจัดปรอทขึ้นถึง ๒๑๒ ดีกรีฟาเรนเหตุมีควันขึ้นแลเห็นถึงทางรถไฟ น้ำนั้นร้อนแรงจนที่แผ่นดินคราก ไปโดยมาก เขาว่าแต่ก่อนนี้น้ำนั้นพุ่งขึ้นไปถึง ๑๐ ฟีต ในน้ำนั้นมีแร่กำมถันโดยมาก คนที่เนื้อไม่ปรกติไปรับพระราชทานก็หายได้ มีคนไปหาแร่กำมถัน ได้กำถันยริสุทธิ์ดีมาก ออกจากที่นี้ไปถึงเมืองชื่อวอซูซิตี้เปนที่คนมาเที่ยวอยู่ตามเนินเขาเปนที่สบาย มีทเลสายย่อม ๆ แลบ้านเรือนไม่สู้มากนัก ไปจากวอซูทาง ๔ ไมล์เศษถึงเมือง

ชื่อแฟรงก์เตาน์ ซึ่งเปนเมืองขึ้นของพวกมอมันแต่ก่อนเปนต้นทางราง
ไม้มาจากเขาเหมือนกัน แต่น้ำที่ลงมานั้นเปนน้ำค้างแขงมากเพราะเขา
สง ต่อไปถึงตำบลเรียกว่ามิลสเตชั่นทาง ๓ ไมล์จากแฟรงก์เตาน์ มี
โรงจักรเก่าอยู่ตอนเหนือ แห่งหมู่บ้านนี้ แลที่นี้ดูไปเหนทเลสายวอชู
ได้ตลอดโดยยาว ๑๐ ไมล์ กว้าง ๖ ไมล์ แลที่นี้มีรางไม้มายันทุกรถ
ไฟเหมือนกัน ออกจากนี้ไปเข้าในถ้ำเจาะเขาเข้าไปแต่ไม่ยาวนัก พอ
ออกก็ถึงตำบลหมู่บ้าน ชื่ออิเกอลแวลเล ในที่ตำบลซึ่งแย่งเขตรเมืองวอชู
กับอิเกอลแวลเลต่อกันนั้น รถไฟผ่านท่อน้ำซึ่งเอาน้ำบริสุทธิมาจากด้าน
ตวันตกแห่งเขา เซียราส์ ลงมาในที่แผ่นดินต่ำนี้ ไปถึงเมือง เวอยิเนียซิตี
โกลด์ฮิล แลซิลเวอซิตี ท่อนี้ยาว ๗ ไมล์เปนท่อเหล็ก เนื้อเหล็กหนัก
๕๒๒ ตัน ๑๖๐๐ ปอนด์ ที่ต่อกันนั้นยาว ๒๖ ฟิตทกแห่ง แลใช้ตะกั่วถึง
๒๓ ตัน กับ ๑๕๐๐ ปอนด์ในที่ต่อกันนั้น น้ำนั้นเอามาจากหว่างเขาเรียก
ว่า ดอลส์คริก ใหลมาในรางกว้าง ๑๘ นิ้ว มาทาง ๔ ไมล์แล้วจึงเข้าใน
ท่อเหล็ก ปลายท่อสูงจากทางรถไฟถึง ๒๑๐๐ ฟิต ท่อนั้นกว้างฟุต ๑
น้ำใหลมาถึงวันละ ๒๐๐๐๐๐ แกลัน ค่าที่ทำท่อนี้สิ้นเงินถึง ๗๕๐๐๐ เหรียญ
ซึ่งเปนที่เขานิยมว่าเปนของวิเศษที่ทำขึ้นในสเตตส์นี้ ออกจากที่นี้ไปถึง
ตำบลเรียกว่าเลกวิว ทาง ๒ ไมล์จากฮิลสเตชั่น เปนที่ดูวิวทเลสายวอชู
ดีกว่าทกแห่ง ออกจากที่นี้ไปถึงเมืองคาสันซิตี ซึ่งเปนเมืองหลวง
ของสเตต นิวาดานี้ เมืองนี้ได้ตั้งขึ้นในปี ๑๘๕๘ โดยเมเยอออนสบี กับ
ผู้อื่นด้วย มีพลเมืองประมาณ ๔๐๐๐ ตั้งอยู่ในที่สมควร ถนนก็ตัด

ตรง ๆ ดี มีตึกใหญ่ คือแคยีตอล โรงทำเงิน ศาล แล ย้านใหญ่ ๆ ย้าง มีวัด ๔ วัด แลโรงเรียน แลมีคนดีมาก ๆ เปนที่อยู่อันสมควรของสเตตส์นี้ แลเปนต้นทางสินค้าในสเตตส์นี้ด้วย แลเปนต้นทางเกวียนไปที่ต่าง ๆ เปนอันมาก อนึ่งมีถ้ำอยู่ถ้ำ ๑ เปนของขุดขึ้น เปนของประหลาทในการทำแร่ ชื่อซูโตรตันเนล ปากถ้ำที่ขุดไปจากแม่น้ำชื่อ คาสันริเวอ ตัดทลุเข้าไปในเข้าทางกว้าง ๑๕ ฟีต สูง ๑๐ ฟีต ถ้ำนี้ตรงไปทาง ๒๐๐๐ ฟีต ไปถึงที่ทำแร่เมือง เวอยิเนียซิตี้ ท่อน้ำมิใช่จะเปนประโยชน์แต่การที่จะถ่ายเอาน้ำในย่อแร่ไปอย่างเดียวหามิได้ ได้ทำให้ลมอากาศเดินดี แลเปนทางที่ขนแร่มาได้สดวกดีด้วย เขาถือว่าเปนความคิดอันพิเศษในการทำแร่นี้ เมื่อรถข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมาถึงที่เมือง คาสันซิตี้ แล้วยังทางต่อไปเปนทางคดอ้อมมาก รถเปรซิเดนต์ไปไม่ได้ต่อไปเพราะยาวนัก ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจึงได้ออกจากรถนั้นไปขึ้นรถไฟขนาดย่อมอีกหลังหนึ่ง เปนรถนั่งตามธรรมเนียม ออกจากเมืองคาสันซิตี้ไปต่อไปตามระยะทาง ทางรถไฟตั้งแต่คาสันซิตี้ไปนี้เขาว่ามักจะหักย่อย ๆ เพราะทางคดอ้อมนัก บางที คดอ้อมไป ถึง ๑๕ ดีกรีบ้าง ๑๙ ดีกรีบ้าง ในระหว่างนั้นทางอ้อมวงไป ไมล์ละ ๙๐ ฟีต เขาว่าครั้งหนึ่งอินยิเนียอยู่ในรถ ถึงที่ทางอ้อมมากนั้นจนแลเห็นโคมแดงที่ท้ายรถสายที่ตัวลากมาเอง สำคัญว่าจะไปโดนกับรถผู้อื่น ถึงกับกระโจนจากรถครั้ง ๑ เมื่อออกจากคาสันซิตี้ไปนั้นผ่านสเตชั่นน้อย ๆ ไป ๒–๓ สเตชั่นถึงตำบลชื่อ เมอริแมก ทางรถไฟเดิร

ขึ้นบนเขา ข้ามแม่น้ำน้อย ๆ ไปจนถึงตำบลชื่อ อูริกา แล้วเดินต่อไป ถึงเมานด์เฮาส์ ทางไกลจากอูริกาไมล์เศษ แต่นี้ไปทางตรงดิ่งไปสัก ๒๐๐—๓๐๐ ฟีต ที่ซึ่งนับว่าทางตรงยาวกว่าทุกแห่งในทางนี้ แลที่ตำบลเมานด์เฮาส์นี้ เปนต้นทางแยกรถไฟไปออกสายชื่อว่าคาสันแอนด์คอโลราโดเรลโรด แต่รถไฟข้าพระพุทธเจ้าไปทางเดิม ตัดไปทางเหนือไปทางริมเขาชื่อโกลด์ฮิลล์ซึ่งติดต่อกับเมือง เวอยิเนียซิตี ไปจนถึงสเตชั่นเมืองเวอยิเนียซิตี เมืองเวอยิเนียซิตีนี้เปนเมืองประหลาทที่จะดู เพราะเปนเมืองทำแร่ทั้งเงินแลทอง เมื่อวันที่ ๒๖ เดือนออกโตเบอ ปี ๑๘๗๕ ตรงกับวันอังคาร เดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ ปีกุญสัปตศก จุลศักราช ๑๒๓๗ เพลิงไหม้เมืองนี้เสียสิ้นทั้งเมืองคราวหนึ่ง แต่ได้สร้างขึ้นใหม่มาจนบัดนี้ บ้านเมืองงามขึ้นกว่าเก่ามาก พลเมืองในเวลานี้มีประมาณกว่า ๒๐๐๐๐ ถนนในเมืองนี้มักแคบ ๆ มากเพราะที่แผ่นดินเปนเนินเขาทั้งนั้น ที่ซึ่งจะทำเรือนไม่ใคร่มี แต่เมื่อดูแต่บ้านเมืองแล้วก็เห็นเปนเมืองเล็ก ดูน่าจะไม่พอคนเท่านั้นอยู่ แต่พลเมืองที่ลงไปอยู่ใต้ดินนั้นประมาณส่วน ๑ ใน ๓ ส่วนของพลเมือง ซึ่งต้องใช้เทียนไฟตลอดกลางวันกลางคืน เพราะคนเหล่านั้นทำการแร่ไม่ได้หยุดจึงมีที่นอนที่กินอยู่ใต้ดินทีเดียว คนที่ทำการในบ่อแร่นั้นทำการแบ่งเปน ๓ ผลัด ๆ ละ ๘ ชั่วโมง ในที่บางแห่งที่ขุดแผ่นดินลงไปลึกถึง ๒๐๐๐ ฟีต มีคนทำงารในนั้นตั้ง ๑๐๐๐ แลคนที่อยู่บนดินนั้นก็ทำการต่าง ๆ เปนการสำหรับเมือง มีซักเสื้อผ้าเปนต้น นับเปน

เมื่องที่คนทำการมากเมื่องหนึ่งได้ แลยนเมื่องนั้นเปนที่ดูวิวงามด้วย
เพราะที่แผ่นดินสูง ๆ ต่ำ ๆ กว่ากันมาก แลไปในที่ไกลก็มีเขาน้อย
ใหญ่ล้อมอยู่โดยรอบ เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปถึงที่สเตชั่นแล้ว
มิสเตอแปตเตอ เปนคนกอมปนีทำแร่นั้น ได้ทรายเกล้า ๆ ทางโทรเลข
ก็มาคอยรับ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่ที่สเตชั่น พาข้าพระพุทธเจ้าทั้ง
ปวงขึ้นรถไปดูโรงทำแร่ การทำแร่ในเมืองเวอยิเนียซิตี้ ได้พบแร่
ตำบลนี้ ในปี ๑๘๕๗ โดยคนที่มาตรวจค้นหาทอง ครั้นมาพบแร่แปลก
กว่าที่เขาเคยเห็นมา ซึ่งพวกแมกซิกันคิดว่าเปนแร่เงิน แต่เขาเห็น
ประหลาดกว่าแร่เงินธรรมดา ครั้นเขาได้ตรวจเข้าก็พบแร่มีทองมากไม่
ลึกนัก จึงได้ตั้งการขุดทำขึ้น ได้ทองเปนอันมาก ผู้นั้นชื่อคัมสตอก
บ่อทองนั้นจึงชื่อดังนั้น แล้วจึงได้มีกอมปนีต่าง ๆ มาขุดทำในที่ต่าง ๆ
แพร่หลายออกไป เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปดูอยู่ที่โรงที่สำหรับซัก
รอก เอาคนแลของขึ้นลงในบ่อนั้น เครื่องจักร์นั้นใหญ่มากสำหรับซัก
เชือก ถักด้วยลวดแยนกว้างประมาณ ๖ นิ้ว หนาประมาณนิ้ว ๑ ที่ผูก
กับรอกหย่อนลงไปในบ่อนั้น เมื่อหย่อนลงไปได้กี่ศีกก็มีเข็มบอกลงไป
เสมอ พอจะถึงที่ก็พอโรยได้พอดี ไม่ต้องกระแทก ทางรอกที่หย่อน
ลงไปนั้นเปน ๒ ทาง ทางหนึ่งซักขึ้นแล้วหย่อนทางหนึ่งลงเสมอ มี
อย่ ๖ รอกด้วยกัน ถ้าคนที่อย่ใต้ดินจะให้ซักรอกนั้นเมื่อใด มีสาย
เชือกโยงขึ้นมาผูกกับระฆังบอกให้คนเครื่องจักร์รู้ ก็เยิดจักร์ซักรอกขึ้น
มา แล้วเขาพาไปดูที่โรงจักร์สำหรับสูบน้ำในบ่อแร่ขึ้นมาไม่ให้ท่วม

เครื่องจักร์นั้นใหญ่มาก ไดเมตเดอโปเล จักร์ใหญ่ยาวประมาณ ๓ วา เศษ สูบน้ำได้นิตละ ๔๐๐๐ แกลัน ครั้นดูที่โรงจักร์สูบน้ำแล้ว เขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปเที่ยวดเมืองนี้ ขึ้นไปจนถึงยนเนินเขาสูง ไปตามทาง เลียบไปตามทางแคบบนไหล่เขาดูวิวเมือง แล้วเข้ามาดูในเมือง แต่รถเมืองนี้ชำนาญเดิรตัดออกนอกถนน แลขึ้นเขาลงเขามาก เดิรลงเขาชนน่ากลัว เขาชัน ๆ จะขับไปตามทางที่เขาตัดค่อย ๆ ลาดลงไปก็ไม่ทันใจคนขับ ตัดออกนอกถนน ผ่าลงไปตามเขาชัน ๆ เปนหลายแห่ง จนตกใจเปนหลายคราว ครั้นไปถึงที่โรงเลี้ยงโรงหนึ่ง เปนเวลาที่จะรับพระราชทานอาหาร ผู้นำก็พาข้าพระพุทธเจ้าเข้าไป รับพระราชทานอาหารในโรงนั้น ครั้นรับพระราชทานอาหารเสร็จแล้ว เขาก็นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถที่โรงทำแร่นั้นอีกเขาจัดห้องเสื้อผ้า เครื่องแต่งตัวสำหรับลงไปดูทำแร่ในใต้ดินไว้พร้อมเขาให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง เปลื้องเครื่อง ผลัดแต่งเครื่องของเขาเพราะลงไปใต้ดินนั้นร้อนจัดแลน้ำเปรอะด้วย เครื่องที่แต่งตัวนั้นดูประหลาดที่สุด ที่ข้าพระพุทธเจ้ายังไม่เคยแต่งอย่างนั้นเลย คือกางเกงหลวม ๆ ผ้าสักหลาดหยาย ๆ บาง ๆ เสื้อคล้ายเสื้อจีน ทำด้วยสักหลางอย่างกางเกง ที่เทา ๆ ทั้งนั้น ถุงท้าวอย่างหยาบ รองท้าวอย่างเช่นคนทำงานใช้ ขาด ๆ หนา ๆ เทอะทะที่เดียว หมวกทำด้วยผ้าขี้ผึ้งคล้ายหมวกจีโบ ที่กางเกงนั้นไม่ต้องมีที่สำหรับรัด ใช้คาดเชือกธรรมดา ครั้นแต่งตัวพร้อมกันแล้ว หัวเราะกันเสียพักหนึ่ง แล้วถือโคมเทียนไข

คนละใบ ไปยืนในชั้นที่สำหรับโรยลงไปนั้น ชั้นนั้นทำด้วยเหล็กโปร่ง ๆ ยืนได้ ๒ ชั้น ครั้นยืนบนชั้นเสร็จแล้ว เขาก็เยืดจักรโรยลงไป หิ้งที่ยืนหย่อนลงไปนั้น ๒ ข้าง มีไกลูกไม้ลงไปสำหรับ ถ้าสายที่ถูกนั้นขาดเวลาใด หิ้งนั้นหาตกลงไปไม่ ไกยึดไม้ไว้แน่นทีเดียว เวลาหย่อนลงไปนั้น ว่าลงไปมินิตละ ๒๐๐ ฟีต จนลมออกจากหูออไปต้องกลั้นน้ำลายย่อย ๆ ครั้นลงไปถึงพื้นชั้นที่ ๑ ลึกจากแผ่นดิน ๒๕๐๐ ฟีต เปนชั้นต้น เครื่องจักหยุดให้คนที่ยืนในหิ้งชั้นล่างออกยืนกับพื้นถ้ำแล้ว กระตุกเชือกเครื่องจักรก็ย่อนลงมาอีกหน่อยหนึ่ง ให้คนที่ยืนบนหิ้งชั้นบนลง ครั้นลงพร้อมกันแล้ว ก็เที่ยวดูในถ้ำที่เขาขุดแร่นั้น แต่ดูคล้ายกับที่ได้เห็นที่เซลตรัลซิตินั้น ไม่ผิดอันใดกัน ผิดแต่ถ้ำโน้นเดิรตรงเข้าไป แต่ที่นี้ลงไปในแผ่นดิน แลอีกอย่าง ๑ ที่ถ้ำโน้นยิ่งเข้าไปลึกยิ่งหนาว แต่ถ้ำนี้ร้อนจัดเต็มที เหงื่อโทรมไปทั้งตัวเสมอ เข้ากระโจมไฟถ้ำนี้มีทางน้ำไหลเสมอ น้ำนั้นเปนน้ำร้อน ที่ร้อนเองร้อนด้วยธาตุกำมะถันนั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ดูเข้าไปจนถึงทางลงไปชั้นล่างอีก แต่เห็นด้วยเกล้า ฯ ว่าเพียงชั้นต้นยังร้อนเพียงนี้ หายใจไม่ใคร่จะออกแล้วลงไปถึงชั้นล่างจะร้อนเพียงไร จึงหาได้ลงไปอีกไม่ ที่ยังไม่ได้ลงไปนั้นอีกชั้นหนึ่ง เปนชั้นที่ ๒ ลึกกว่าพื้นชั้นที่ ๑ ลงไปอีก ๒๐๐ ฟีต แล้วอีกชั้น ๑ เปนชั้นที่สุด ลึกกว่าชั้นที่ ๒ ลงไป ๓๐๐ ฟีต รวมลึก ๓๐๐๐ ฟีตด้วยกัน แต่เปนการเหลือสติกำลังที่จะลงไปให้เห็นตลอดได้ จึงกลับมาเข้าในหิ้ง

กระตุกเชือกเดินจักรกลับขึ้นมาถึงชั้นบน เข้าในห้องเปลื้องเครื่องอาบน้ำแล้วแต่งตัวตามเดิม คิดด้วยเกล้า ฯ ว่าจะขอยืมเครื่องแต่งตัวนั้นมา แต่เกรงอยู่ว่าเขาจะให้เปล่าเสียคณเขามีมากอยู่แล้ว จึงหาได้ขอยืมมาด้วยไม่ ครั้นแต่งตัวเสร็จแล้ว เขาพาไปดูคนทำงานขึ้นมาอาบน้ำในห้องใหญ่ แลแขวนเครื่องแต่งตัวเดิมที่เขาแต่งกันมานั้นแขวนไว้เปนแถวไป ครั้นดูทั่วแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขอบใจผู้จัดการโรงทำแร่แลผู้นำแล้ว ขึ้นรถมาตามทางถึงสเตชั่นรถไฟรอรถอยู่ที่นั่น ผู้ที่จัดการโรงแร่นั้นเปนนายกอมปนีรถไฟสายนี้ด้วย มาพูดอยู่กับข้าพระพุทธเจ้าที่สเตชั่นจนเวลาบ่าย ๓ โมงเปนเวลารถไฟออก ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไฟ ผู้ที่เปนนายกอมปนีนั้นก็ขึ้นมาด้วย เพราะจะมาแวะพาให้ดูการทำแร่ตามทางนั้น แต่ที่นั้นหาใช่สเตชั่นที่หยุดไม่ แต่เขามีคำสั่งให้หยุดสักครู่ ๑ ครั้นออกจากเมืองเวอยิเนียซิตี้ไปถึงที่ทำบลแร่นั้นก็หยุดรถที่นั่น เขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงขึ้นไปดู ที่ทำแร่นั้นเปนโรงใหญ่มีสติมมาหมุนให้ไม้เหล็กยาวทำแร่แลที่เผาแร่ทั้งปวงทำนองคล้ายกับที่เมืองเดนเวอนั้น เขาได้ถวายทองคำ เงิน ที่ทำในที่นั้นแก่ท่านราชทูตอย่างละน้อยพอเปนตัวอย่าง ดูอยู่ประมาณ ๕ มินิตเท่านั้นก็ลงกลับมารถไฟ การที่อวดถึงกับหยุดรถไฟกลางย่านดังนี้ ก็เรียกว่ารับรองเปนอย่างพิเศษ เพราะคนโดยสารอื่นมาเปนอันมาก มาพลอยเสียเวลาด้วยเปล่า ๆ เมื่อกลับออกมากำลังคนโดยสารออกมาโหนต้นไม้เล่นเปนการขบขันที่รถมาหยุด

กลางทางดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอบใจเขามาก ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถเสร็จแล้ว ก็ออกจากที่นั้นเดินมาถึงเมืองคาสันซิตี้ ซึ่งรถไฟเปรซิเดนต์รออยู่ที่นั้น รถหยุดเอารถเปรซิเดนต์ต่อ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถเปรซิเดนต์ เชิญผู้ที่มาด้วยนั้นมานั่งในรถ ให้รับพระราชทานแชมเปนด้วยกัน ครั้นรถต่อกันเสร็จแล้ว ก็ออกจากเมืองคาสันริเวอกลับมาทางเดิมถึงเมืองริโน ต้นทางรถไฟนี้ต่อกับเซนตรัลแปซิฟิกนั้น แต่รถไฟสายที่มาทางตวันออกนั้นจะมาถึงต่อเวลาเช้า จึงต้องรออยู่ที่เมืองริโนนี้คืน ๑ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้รับพระราชทานไปเที่ยวดูในเมืองริโนนี้ย้างตามที่มีเวลาอยู่ เมืองนี้เปนเมืองบริบูรณ์ด้วยต้นไม้มาก ที่แผ่นดินเมืองริโนนี้สูง ๔๕๐๗ ฟีต มีพลเมืองประมาณ ๒๖๐๐ มีศาลใหญ่ทำเปนราคาถึง ๓๐๐๐๐ เหรียญ มีวัดใหญ่ ๔ วัดแลมีทั้งโรงเรียนด้วย บ้านเรือนดูแน่นหนาดีอยู่ เวลาค่ำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารในรถไฟนั้น แล้วพักอยู่ในเมืองนี้คืน ๑

รุ่งขึ้นณวันอาทิตย์ เดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ เวลาเช้าโมงเศษ รถไฟออกจากเมืองริโนไปตามสายเซนตรัลแปซิฟิกทางทิศตวันออก เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารเช้าในรถ ครั้นเวลาเช้า ๕ โมงเศษถึงตำบลซัมโบลด์ หยุดพักให้คนโดยสารรับพระราชทานอาหาร ๒๕ มินิตแล้วออกต่อไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารกลางวันในรถแล้วไปตามทางจนเวลาค่ำ หยุดรับพระราชทานอาหารตามระยะทาง ข้าพระพุทธเจ้ารับพระราชทานในรถนั้น

รุ่งขึ้นณวันจันทร์ เดือน ๗ แรม ๘ ค่ำ เวลาเช้าโมงเศษ หยุดให้คนโดยสารรับพระราชทานอาหารที่เมืองออกเดนแล้วออกต่อไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารไปในรถ ครั้นเวลาเที่ยงเศษหยุดให้คนโดยสารรับพระราชทานอาหารกลางวัน ที่ตำบลอิแวนสตันแล้วออกต่อไปจนเวลาค่ำถึงตำบลกรินริเวอ หยุดให้คนโดยสารรับพระราชทานอาหาร แลพักอยู่ประมาณครึ่งชั่วโมงแล้วออกต่อไป ระยะทางแถบนี้เปนที่มีพวกอินเดียนอยู่มาก แลทั้งกระบือป่าก็ชุม มีผู้ได้มายิงบ่อย ๆ บางทีที่แผ่นดินเปนเขา มีลำธารบ้างไม่มีบ้าง บางทีเปนทุ่งใหญ่ไปตลอดทาง ดูไม่ใคร่ขาดเพราะระยะทางเปลี่ยนไปเสมอ เวลาเข้าในหว่างเขานั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมักนั่งข้างท้ายรถไฟ เพราะรถเปรซิเดนต์ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปนั้น เปนรถสเปเชียลคา มักต่อปลายสายที่สุด สำหรับจะหยุดแห่งใดจะได้ปลดได้ง่าย เพราะฉนั้นท้ายรถเปรซิเดนต์นั้นจึงดูวิวงามสบายดี เวลาเย็นสบายยิ่งนัก แต่ถ้าที่บางแห่งมีฝุ่นมากมักขึ้นมาเข้อนบ้าง

อนึ่งรถไฟอเมริกันนั้น ที่หน้ารถเครื่องจักร์นั้นต้องทำไม้ยื่นเปนตรางแหลมคลุมยื่นออกไป สำหรับกันสัตว์ต่าง ๆ เพราะมักจะมีโค แลม้า แกะ มายืนบนทางรถไฟ เมื่อรถไฟไม่เห็นมักจะโดน บางทีถึงรถไฟกระเดนออกนอกทางจึงต้องทำดังนั้น แต่ถึงทำอย่างนั้นแล้วก็ดี ก็ยังต้องโดนสัตว์อยู่เสมอ ในคราวที่ข้าพระพุทธเจ้าไปนี้ก็โดนเปน ๒ คราว ที่เขาเห็นเสียก่อนเบ็ดหลอดไล่ไปเสียก็หลายคราว แต่ที่

ไล่ไม่ไปขนรถไปโดนเข้ากระเทือนตลอดทุกรถ แล้วเห็นโควิ่งหนีไปก็มีเปนการลำยากของทางรถไฟมาก แต่ในเวลานี้ดีขึ้นกว่าแต่ก่อน ที่ไม่มีพวกอินเดียนมาปล้นรถ แลทำอันตรายต่อทางรถไฟเหมือนแต่ก่อน รถเดินสดวกเข้ามาก

รุ่งขึ้นณวันอังคาร เดือน ๗ แรม ๙ ค่ำ เวลาเช้า ๔ โมงเศษ ถึงเมือง เชเยิน ที่สุดทางที่ข้าพระพุทธเจ้าได้ผ่านมาแล้วนั้น หยุดพักให้คนโดยสารรับพระราชทานอาหารครึ่งชั่วโมง ที่นี้ทางรถไฟมาแต่เมือง เดนเวอ มาต่อที่นี่ แต่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจะได้กลับตัดไปทางเหนือ ซึ่งเปนทางที่คิดไว้แต่เดิมว่าจะกลับทางนี้นั่น

ครั้นได้เวลารถออกจากเมืองเชเยินเดิรต่อไปทางทิศตวันออก ไปทางริมเขาข้างเหนือชื่อแบลกฮินส์แลทางข้างใต้ชื่อลองบิ๊กสูง ๑๔๐๐๐ฟีต แลเห็นได้จากทางรถไฟ แล้วถึงสเตชั่นชื่อแอตกินส์ ผ่านไปยังแลเห็นเขารอกกี้เมานเตนได้ไกล ๆ แล้วผ่านสเตชั่นชื่อ ฮินส์เดล แล เอกเบิต เปนสเตชั่นเล็ก ๆ พ้นจากที่นี้ไปที่แผ่นดินสูงประมาณ ๕๐๒๕ ฟีตจากทเล แลในที่แถบนี้เปนที่คนในเมืองเชเยินมายิงสัตว์ต่าง ๆ ไปขนสเตชั่นชื่อไปน์บัลฟฟ์ ที่สเตชั่นนี้เปนปลายแดนสเตตส์ไวโอมิง เข้าในสเตตส์นิปราสกา ถึงสเตชั่นเล็กที่ตำบล ยัชเนล แอลติโลป แล เยนเนต แลผ่านสเตชั่นตำบลปอตเตอ แลเปราวน์สัน ในที่เหล่านี้เปนที่มิสนักข์แปรริดอก เปนอันมาก เมื่อรถไฟผ่านไปมักหนีลงในรังเสียโดยมาก แต่ยังเห็นนั่งตัวตั้งอยู่บนยอดกองดินที่ปากรังเปนอันมาก ครั้นเวลาบ่าย

โมงเศษถึงสเตชั่นตำบล สิสเน หยุดพักให้คนโดยสารรับพระราชทานอาหาร ๒๕ มินิต ในที่ตำบลนี้มีกองทหารมาตั้งอยู่ไม่ไกลกับสเตชั่นนี้นัก ในที่ตำบลเหล่านี้เดิมเปนเขตอินเดียนอยู่มาก แลแต่เดิมเปนที่อยู่ของเยมส์ เอ มัวร์ ซึ่งเปนเจ้าของฝูงแกะใหญ่แลเปนคนขี่ม้าแข็งมีชื่อเสียงด้วย สำหรับขับม้าถือหนังสือไปในทุ่งกว้างนี้ มีเรื่องราวเล่าว่าผู้นั้นครั้ง ๑ ได้ถือหนังสือสำคัญขับม้าไปทางทิศตวันออกห่างจากสเตชั่น ยูลสเบิก ไปประมาณ ๑๕๐ ไมล์ เข้าหยุดพักอยู่ประมาณ ๗ มินิตแล้วก็ขึ้นม้ากลับมาในทันที รวมทาง ๒๘๐ ไมล์ ทั้งไปมารวม ๑๔ ชั่วโมง ๔๖ มินิตเท่านั้น อนึ่งการที่เดิรหนังสือด้วยม้านี้ได้ใช้กันแต่เวลาก่อน ได้เริ่มเดินในปี ๑๘๖๐ แรกออกเดิรในวันที่ ๓ เดือนเอปริลในปีนั้น ตรงกับวันอังคาร เดือน ๕ แรม ๑๓ ค่ำ ปีวอก โทศกจุลศักราช ๑๒๒๒ เปนเที่ยวแรก แลม้านั้นเดิรได้เร็วมากไปจากโอมาหาถึงคาลิฟอเนียได้ใน ๑๓ วัน กอมปนี้ได้ตั้งขึ้นเปนครั้งแรกในปี ๑๘๕๘ แล ๑๘๕๙ ในสเตตคาลิฟอเนีย กอมปนี้นั้นชื่อเซนตรัลโอเวอแลนด์คาลิฟอเนียแอนด์ไปกส์ยักเอกสเปรส ในเวลานั้นยังไม่มีโทรเลขหรือทางเกวียนไปในสเตตส์นี้เลย การนี้จึงเปนการสำคัญมาที่จะตั้งขึ้น ในที่แรกที่เขาได้จัดม้าเร็วนี้ขึ้นเขาได้ตั้งสเตชั่นระยะละ ๖๐ ไมล์ เดิรทางตั้งแต่เมืองเซนต์โยเลฟในสเตตมอนตานา ไปจนถึงเมืองสคราเมนโต · แลระยะตั้งแต่ทเลแอตแลนติกไปจนถึงแปซิฟิกทาง ๑๔ วัน แลตั้งแต่เซนต์โยเสฟไปถึงเมืองแซนฟรานซิสโกทาง ๑๐ วัน ระยะม้าเร็วเดิรในเวลานั้นกอมปนี้เขาคิดตั้งระยะไว้ดังนี้

ตั้งแต่เซนต์โยเสฟไปถึง	เมริสวิล	๑๒	ชั่วโมง
,, ,,	ฟอตเกียนี	๓๕	,,
,, ,,	ลาราม	๘๐	,,
,, ,,	ฟอตบริกเยอ	๑๐๘	,,
,, ,,	สอลต์เลก	๑๒๔	,,
,, ,,	แคปต์ฟลอยด์	๑๒๘	,,
,, ,,	คาสันซิติ	๑๑๘	,,
,, ,,	แป่เลสวิลล์	๒๒๖	,,
ตั้งแต่เซนต์โยเสฟไปถึง	สคราเมนโต	๒๓๒	ชั่วโมง
,, ,,	แซนฟรานซิสโก	๒๔๐	,,

คนสำหรับถือหนังสือนั้น ออกจากที่ทั้ง ๒ ข้างในวิกละหน รับหนังสือมาได้ไม่หนักกว่าคราวละ ๑๐ ปอนด์ คนที่จะขับม้าเร็วนี้เลือกเอาคนจำพวกที่เปนพราน เอาคนที่ว่องไว แลชำนาญในทางนั้น ๆ เปนคนกล้า แลไม่มีโรคไภย แลมีกำลัง ทั้งม้าก็เลือกเอาที่มีผีท้าวเร็ว แลมีแรง ใช้ม้าอเมริกัน แลม้าพวกอินเดียน แลเมื่อไปพัก ๑ ใน ๖๐ ไมล์ ถึงสเตชั่นแล้ว ก็หยุดรอให้ม้าตอนอื่นมารับทอดต่อไป จนพวกที่ออกจากเมืองด้านโน้นกลับมาถึง ก็รับหนังสือกลับมาอีก คนถือหนังสือจำพวกนี้ มีอันตรายบ้าง คือถูกพวกอินเดียนแลพวกโจรปล้นตีต่าง ๆ แต่ที่จะทำให้คนเหล่านี้มีใจ เขาจึงให้เงินเดือนอย่างแรง ถึงเดือนละ ๑๒๐๐ เหรียญทุกคน ค่าหนังสือที่ส่งไปนั้น เปนราคาแพงถึง ส่วน ๑ ใน ๔ ส่วนแห่ง

เอานิ เปนทองหนัก ๕ เหรียญ แลในเมื่อผู้ถือหนังสือจะออกจากเซนต์โยเสฟนั้น มีสายรถไฟนำเอาข่าวต่าง ๆ ที่ได้ทรายตามสายโทรเลขทั่วทั้งโลกย์นั้น ส่งมาแต่เมืองนิวยอก มาลงเปนหนังสือพิมพ์ เปนหนังสือสองน่าซื่อ เซนต์โยเสฟเดลิกาเซต ส่งให้ม้าเร็วนั้นถือไปยอกข่าวในสเตตส์คาลิฟอเนีย ลงพิมพ์ให้ทรายตลอดถึงกัน ทางตั้งแต่เซนต์โยเสฟไปพ้นตำบลเปลตต์แวลเลไปแล้ว เดิรตามทางเหนือ ทางทางรถไฟแปซิฟิกเดียวนี้หน่อย ๑ ไปจนถึงลารามี แล้วตัดขึ้นไปตามแม่น้ำสวิตวอตเตอ ไปเมืองสอลต์เลก แล้วลงทาง ซัมโบลด์ไปสคราเมนโต ม้านี้วิ่งไปทั้งกลางวันกลางคืนจนเต็มกำลังมีย่อย ๆ ที่เวลาที่ม้าทางนี้ไปถึงสเตชั่น ยังหาลงจากม้า ก็ปลดแต่ถงหนังสือส่งให้ม้าตอนโน้นซึ่งมาคอยอยู่ ตอนโน้นก็ส่งให้ม้าตอนนี้ แล้วต่างคนก็ต่างขับออกทันทีไปถึงสเตชั่น ต่อไปก็เปนดังนั้นอีกไปประมาณ ๘ วันก็พอถึงต้นทางรถไฟ ไม่คราดสักกี่มินิตเลย ทางตลอดนี้ที่ม้าเร็วเดิรนั้น ประมาณ ๒๐๐๐ ไมล์

การเดิรหนังสือด้วยม้าเร็วดังนี้ ใช้อยู่ได้ ๒ ปีก็เลิก เพราะการทำสายโทรเลขตลอดถึงกัน ในปี ๑๘๖๒ กอมปนีนี้ เสียเงินขาดไปในการนี้ถึง ๒๐๐๐๐ เหรียญ ข้อความที่จะต้องริบเดิรโดยเร็ว เพราะเปนความสำคัญ เปนต้นว่าข่าวการเลือกเปรซิเดนนั้น ส่งข่าวไปแต่เมืองเซนต์โยเสฟ ไปถึงเมืองเคนเวอในสเตตส์คอโลราโด ทาง ๖๒๕ ไมล์ เดิรใน ๖๘ ชั่วโมง แลส่วน ๑๐ ไมล์ ตอนปลายที่สุดนั้นเดิรได้ ๓๑ มินิต

อนึ่งหนังสือราชการนั้น คอเวอนเมนต์ ได้เหมากับกอมปนี โอเวอแลนด์เมล์ ได้เดิรตั้งแต่ปี ๑๘๕๘ ให้เดิรเปนเดือนละคราว มาจาก แซนฟรานซิสโก ถึงแม่น้ำมิสสูริ ประมาณเหมาปี ๑ เปนเงิน ๖๕๐๐๐ เหรียญ ในกอมปนีนี้ผู้เปนเปรสิเดนต์ชื่อ ยอนยัดเตอพีล ซึ่งเปนคนขับรถผ่านที่แผ่นดินนี้เปนครั้งแรก เดิมคิดจะใช้เดิรด้วยโคต่างไปทางเมืองแสนตาเฟ แต่ในปี ๑๘๖๐ พวกอินเดียนประพฤติรบกวนต่าง ๆ จึงได้เปลี่ยนเปนเดิรด้วยม้าไปทางนี้ ครั้นภายหลังมาไม่ช้านัก จึงได้ตั้งให้เดิรทุกวัน ใช้เงินปีละ ๑๐๐๐๐๐ เหรียญ

แลคนโดยสารเดิรทางเหล่านี้ แต่เมื่อยังไม่มีรถไฟนั้น เดิรด้วยรถหรือเกวียน ๆ นี้ ยันทุกหนังสือไปเหมือนกัน แลได้ความลำยากมากด้วยเหตุต่าง ๆ แลทั้งอาหารไม่ใคร่มีด้วย

ครั้นได้เวลารถไฟ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกจากสเตชั่นตำบลซิสเน ไปผ่านที่แผ่นดินอันบริบูรณ์ด้วยหญ้า เปนที่เลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ไปถึงสเตชั่นชื่อลอดโปล ต่อนี้ไปว่ามักมีเลียงผาชุกชุมในจังหวัดนี้ ออกจากที่ตำบลนี้ไปตามระยะทาง ถึงสเตชั่นเมืองเวีย ซึ่งแต่ก่อนเรียกว่าเมืองยูลสเบอก ในที่นี้เกือบจะเปนป่าอยู่แล้ว เพราะคนพลเมืองมีมากถึง ๔๐๐๐ ก็จริง แต่เปนคนเลวทรามหยาบช้า เล่นการพนันต่าง ๆ แลบ้านเรือนก็มีแต่พออาศรัยไม่มั่นคง มีเรื่องราวพรรณาถึงเมืองนี้ เขาเรียกว่าเปนเมืองอย่างเลวทรามที่สุดในอเมริกา ที่สุดโดย

อาหารจะกินก็หายาก พวกรถไฟยูเนียนแปซิฟิกเรลโรดกอมปนี มีทางแยกแต่ที่นี้ไปถึงตำบลกริลิ ในสเตตคอโลราโดตรงสเตชั่นข้ามในฝั่งแม่น้ำฝั่งโน้น ทางไกล ๓ ไมล์มีย้อมชื่อ ฟอตเสดวิก ออกจากที่นี้ไปผ่านสเตชั่นตำบล ยาตัน บียิกสปริง ยรูล โอกาลัลลา แลรอสโค ไปพ้นที่แผ่นดินอันเปนหญ้าเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ซึ่งเนื่องมาจากเขารอกกิเมาน์เตน เข้าในเขตไร่นาในที่ริมแม่น้ำเปลตต์ แลที่แผ่นดินเหล่านี้ต่ำแลแฉะมาก ไปถึงสเตชั่นตำบล โอฟอลลอนส์ เปนชื่อตั้งจากตลิ่งชันในฝั่งแม่น้ำด้านใต้นั้น ในที่ตลิ่งชันเหล่านี้ เปนที่พวกอินเดียนอาศรัยอยู่โดยมาก แล้วผ่านสเตชั่นตำบล นิโคลส์ไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง รับพระราชทานอาหารในรถทุกเวลา ครั้นเวลาย่ำค่ำ ๓๖ มินิต ถึงสเตชั่นตำบล นอทเปลตต์ รถไฟหยุดพักในสเตชั่น ให้คนโดยสารรับพระราชทานอาหารครึ่งชั่วโมง ตำบล นอทเปลตต์นี้เปนเมืองกลางของ ลิงคอลน์เคาน์ตีกอมปนี รถไฟมีโฮเตลแลโรงจักรทำการรถไฟงามดีในที่นี้ เมืองนี้เดิมเปนที่เก็บรถไฟใหญ่ในฤดูหนาวปี ๑๘๖๖—๗ ในเวลานั้นมีพลเมืองประมาณ ๒๐๐๐ เปนคนต่ำหยายช้าโดยมาก แต่บัดนี้พลเมืองย้ายไปอยู่ทางสเตชั่นใหม่โดยมาก

ครั้นเวลาทุ่ม ๘ มินิตรถไฟออกจากตำบลนี้ไปข้ามแควเหนือแห่งแม่น้ำนอทเปลตต์กว้างถึงไมล์เศษ โดยสพานทำด้วยไม้เท่านั้น แต่ดูมั่นคงดี ครั้นข้ามแม่น้ำแล้วไปถึงสเตชั่นตำบลแกนเนตต่อไปอีกถึงสเตชั่นตำบลแมกเฟอสัน เปนสเตชั่นสำหรับส่งของแลคนไปที่ย้อม

ฟอตแมกเฟอสัน ไกลจากสเตชั่นไปประมาณ ๕ ไมล์ในจังหวัดที่เหล่านี้มีไม้ใหญ่ที่ตัดใช้เปนซุงเปนอันมาก ต่อไปผ่านสเตชั่นตำบลเกาะแยรกกิไอแลนด์วิลโลไอแลนด์ ไปจนถึงปลัมคริกแลเอลม์คริก ในที่นี้แต่ก่อนเปนที่พวกอินเดียนข้ามแม่น้ำ นอทเปลตต์ ไปฝั่งใต้เที่ยวยิงสัตว์ต่าง ๆ แลแต่ในครั้งนั้น คนเดิรทางถูกพวกอินเดียนฆ่าเสียในแถบนี้โดยมาก หนึ่งเมื่อรถข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกจากสเตชั่นนี้คนในรถเห็นมีคนคอยอยู่นอกสเตชั่นประมาณ ๕—๖ คน พอรถข้าพระพุทธเจ้าซึ่งเปนรถที่สุดผ่านไปก็กระโดดขึ้นข้างท้าย แล้วได้ยินคนที่ยังอยู่ข้างล่างพูดว่าขึ้นไม่ทันรถเดิรเร็วเสียแล้ว ครั้นออกมาพ้นสเตชั่นแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเยี่ยมท้ายรถ ออกไปดูเหนคนนั่งซุ่มอยู่มืด ๆ ที่ท้ายรถนั้นสองคนออกไปถามได้ความว่า เปนคนจนเดินทางไม่มีเงินจะเสียค่ารถไฟ จะไปเมืองโอมาหาจึงคอยย่องขึ้นท้ายรถไฟ เพราะหิวยังไม่ได้รับพระราชทานอาหารมาแต่เช้า ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมีความเวทนาหมายจะให้ทานอาหารบ้างพออิ่ม แลไม่เหนจะมีอันตรายอะไร ถึงจะยอมให้นั่งไปข้างท้ายเพราะเปนรถของเราทั้งรถ แต่มิสเตอแปตเยอคนกำกับนำทางไม่ยอมว่าผิดกฎหมายของเขา กอมปนีเขามีคำสั่งว่าถ้าพบคนดั่งนี้ถึงรถยังแล่นอยู่ก็ให้ผลักลงไปเสีย เขาเล่าว่าคนจำพวกนี้ชั่วมาก ถ้าแอบขึ้นท้ายเวลาคนไม่เห็นดั่งนี้ ถึงเวลาดึก ๆ คนหลับก็มักย่องเข้ามาลักของต่าง ๆ ของคนโดยสาร แลคนจำพวกนี้มักมีอาวุธติดตัวมาด้วย มักทำอันตรายแก่ชีวิตคนโดยสารก็มี เพราะ

ฉนั้นพอถึงสเตชั่นหน้าเข้า มิสเตอแปตเยอก์ไล่ลงไปทั้ง ๒ คน แต่ ๗ กุกที่ทำกับเข้าในรถนั้นมีความเวทนาจึงเอาอาหารที่เหลือรับพระราชทาน แล้วนั้นห่อกระดาดส่งให้ คนทั้ง ๒ นั้นก็รับฉดไปจากมือแก้ห่อออกรับพระราชทานในทันที เขาเล่าว่าในระยะทางแถบนี้มีคนมักขึ้นท้ายรถชุกชุม ว่าคน ๑ ชำนาญในการกระโดดลักขึ้นท้ายรถดั่งนี้ คนในรถเห็นผลักลงไปขนขาลิ่วไปข้าง ๑ รถไปถึงสเตชั่น เกียนี เปนสเตชั่นสำหรับส่งทหารแลสิ่งของไปที่ป้อม ฟอตเกียนี เปนที่ทหารตั้งอยู่ในป้อมนี้เปนป้อมเก่าแลสำคัญมาก ทางไกลจากสเตชั่นไปประมาณ ๔ ไมล์ อยู่ฝั่งแม่น้ำข้าง ๑ รถไฟที่ข้าพระพุทธเจ้ามานั้นตั้งแต่เข้าในสเตตส์ นิบราสกามาก็เดิรริมแม่น้ำนอทเปลตต์ตลอดทางมา สเตชั่นเกียนี้นี้เปนทางแยกของรถไฟ เยอลิงตัน แอนด์ มิสสูรีริเวอเรลเว กับยูเนียนแปซิฟิกเรลเวต่อกัน ออกจากสเตชั่นนี้ไปตามสายยูเนียนแปซิฟิกถึงสเตชั่นตำบลแม่น้ำวุดริเวอ รถไฟออกจากที่นี้ข้ามแม่น้ำไปเข้าในเขตร์ที่มีกระบือป่าชุกชุมอีก ในเวลาแต่ก่อนนี้มีชุกชุมเปนอันมาก แต่บัดนี้มีบ้างแต่ไม่ชุมเหมือนแต่ก่อน แลรถไฟถึงตำบลเหล่านี้มักเปนเวลากลางคืนโดยมาก แลกระบือป่านี้พอได้ยินเสียงรถไฟก็มักไปซุ่มซ่อนได้โดยเร็ว รถไฟไปถึงเมืองชื่อ แกรนด์ไอแลนด์ เปนสเตชั่นใหญ่อีกแห่ง ๑ เมืองนี้ให้ชื่อตามเกาะในแม่น้ำเปลตต์ที่ริมเมืองนี้ยาว ๗๑ ไมล์กว้าง ๔ ไมล์ ในเมืองนี้มีพลเมืองประมาณ ๑๐๐๐ แลเปนคนเยรมันโดยมากแล้วผ่านสเตชั่นตำบลลอกวุดไปถึงตำบลชื่อ โลนทรีหรือในหนึ่งเรียกว่า เซนตรัลซิตี้เปนเมือง

กลางของเมอริกซิติมิไร่นาอยู่โดยรอบ ที่นี่เปนที่คนเดิรทางแต่ก่อน ข้ามแม่น้ำเปลตต์ไปทางฝั่งตวันตกด้วย ยังมีทางอยู่ รถข้าพระพุทธเจ้าหยุดหลีกกันที่นี่ประมาณชั่วโมงหนึ่งจนเวลา ๘ ทุ่มจึงออกต่อไป ผ่านสเตชั่นตำบลคลากส์ซิลเวอคริก แลตำบลแยกสันไปแล้วถึงเมืองคอลำบัส เปนเมืองกลางในเปลตต์เคานติ ในเมืองนี้เปนมีสินค้าๆขายแลเจริญเปนเมืองสำคัญโดยเร็ว มีทางรถไฟแยกไปจากที่นี่ทั้งทางทิศเหนือทิศใต้ทางแต่เมืองนี้ไป ทางทิศตวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๑๔ ไมล์เปนที่พวกอินเดียนพวกปอนิซึ่งเปนพวกร้ายกาจอย่างยิ่งกว่าทุกพวกไปไว้ที่นั้น แต่ก่อนแต่ยังนี่คอเวอนเมนต์ยุในติดสเตตส์ได้ย้ายไปไว้ในอินเดียนเตอริตอริหลายปีมาแล้ว ออกจากที่ตำบลนี้ไปผ่านสเตชั่นตำบล ริชแลนด์ไปถึงสเตชั่นในเมือง สกุลเลอ เปนเมืองใหญ่มีพลเมืองประมาณ ๑๐๐๐ ที่เมืองนี้มีสพานข้ามแม่น้ำเปลตต์ห่างจากเมืองประมาณ ๒ ไมล์เปนทางนำสินค้ามาจากเมืองข้างทิศใต้แห่งแม่น้ำนี้ ในเมืองนี้มีที่เลี้ยงสัตว์ใหญ่สำหรับขังสัตว์ที่จะบันทุกรถไฟไปทางทิศตวันออก แลมีทางรถไฟส่งคนจรไปอยู่เมืองต่าง ๆ ด้วย ออกจากที่นี่ไปผ่านสเตชั่นตำบล โรเยอส์ไปถึงสเตชั่นตำบล นอทเบนด์ เปนเมืองใหม่ตั้งอยู่ในที่ไร่นาเปนที่สุดทางที่เดิรริมแม่น้ำเปลตต์มาตั้งแต่แรกเข้าในสเตตส์นิบราสกานี้ ในที่นี้เปนที่แม่น้ำกว้าง เวลาน้ำขึ้นกว้างกว่าไมล์ แต่ในเวลาน้ำลงมักมีหาดผุดทำให้ลำแม่น้ำเปนทางร่อง ๆ ไป น้ำตื้นคิดเฉลี่ยประมาณสักฟุต ๑ เรือเดิรไม่ได้จึงไม่เปนทางบันทุกสินค้าไปมาได้ ทางที่เดิรเลียบริม

แม่น้ำมานั้นประมาณ ๓๐๐ ไมล์เศษแลเห็นแม่น้ำนี้ได้เปนแห่ง ๆ ตลอดทางมา กอมปนีรถไฟมีที่แผ่นดินเปนอันมากใน ๒ ข้างทางรถไฟนี้ออกจากที่นี้ไป ออกเดิรห่างแม่น้ำไปข้างทิศเหนือถึงสเตชั่นตำบล ฟริมอนต์ เปนสเตชั่นใหญ่ เมืองนี้เปนเมืองเจริญโดยเร็ว ทางรถไฟไปสอกส์ซิตี แลแปซิฟีกมาต่อกับสายนี้ที่สเตชั่นนี้ด้วย ออกจากที่นี้ไปรถไฟเดิรตัดลงทิศใต้แลเหนแม่น้ำเปลตต์ริเวออีก ไปจนถึงตำบลแวลเลออกจากที่นี้ไปตามระยะทางข้ามแม่น้ำ เอลคอน ซึ่งแยกมาจากแม่น้ำ เปลตต์ ในที่ตำบลนี้เปนที่พวกเยรมันที่จรมาอาศรัยอยู่ทำให้บ้านเมืองเจริญขึ้นมาก จนเห็นได้ว่าไม่ช้านักจะเปนเมืองที่เจริญที่สุดในสเตตนิบราสกา ในแม่น้ำเอลคอนนี้บริบูรณด้วยปลา แลริมแม่น้ำนั้นมีเนื้อกวางแลเลี้ยงผาชุกชุม แลในฤดูดี ๆ มีนกแลเป็ดน้ำไก่งวงแลห่านป่าชุกชุมมาก ไปถึงสเตชั่นตำบลเอลคอนเปนสเตชั่นที่รับถั่วมาจากที่ต่าง ๆ ในเขตแม่น้ำเอลคอนนี้ ออกจากตำบลนี้ไปถึงสเตชั่นตำบลปายีลลัน อยู่ริมแม่น้ำปายีลลันนี้ ต่อไปถึงสเตชั่นชื่อกิลมอ ซึ่งทางเลี้ยวขึ้นทางทิศเหนือใกล้เมืองโอมาหา

รุ่งขึ้นณวันพุธเดือน ๗ แรม ๗ ค่ำเวลาเช้าโมง ๑๐ มินิต ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงถึงเมืองโอมาหา รวมทางตั้งแต่แซนฟรานซิสโกถึงเมืองนี้ ๑๙๑๔ ไมล์ คิดระยะทางเปนตอน ๆ ไปตั้งแต่โอมาหานี้ ดังนี้

ตั้งแต่เมืองโอมาหา ไปถึงเมือง แกรนด์ไอแลนด์ สเตตนิบราสกา ๑๕๔ ไมล์

" " " " สิดเน " " ๔๑๔ "

ตั้งแต่เมืองโอมาหาไปถึงเมืองเชเยินสเตตไวโอมิง							๕๑๖	,,
,,	,,	,,	,,	รอกคริก	,,	,,	๕๗๓	,,
,,	,,	,,	,,	กรนรเวอ	,,	,,	๘๔๕	,,
,,	,,	,,	,,	อีแวนสตัน	,,	อูตาห์	๘๕๕	,,
,,	,,	,,	,,	ออคเดน	,,	,,	๑๐๓๒	,,
,,	,,	,,	,,	เอลโก	,,	นิวาดา	๑๓๐๗	,,
,,	,,	,,	,,	ฮัมโบลด์ต	,,	,,	๑๔๘๒	,,
,,	,,	,,	,,	ริโน	,,	,,	๑๗๒๒	,,
,,	,,	,,	,,	แซนฟรานซิสโก	,,	คาลิฟอเนีย	๑๘๑๕	,,

เมืองโอมาหานี้ตั้งอยู่บนที่กว้างริมแม่น้ำมิสสุริ มีบ้านเรือนงามใหญ่โต แลมีการสินค้าเปนอันมาก มีทั้งวัด โรงเรียนแลโรงละคอนหลายโรง โรงตึกใหญ่สำคัญนั้น คือศาลใหญ่ ออฟพีศไปรสณีย์แลโรงเรียนชื่อไฮสกูล เมืองนี้เปนต้นทางรถไฟยูเนียมแปซิฟิกทำออกไปจากเมืองนี้ จึงทำให้เมืองเจริญขึ้นเปนอันมาก เมืองนี้เดิมเปนเมืองหลวงของสเตตนิบราสกา แต่ครั้นในปี ๑๘๖๘ ที่ว่าการคอเวอนเมนต์ได้ย้ายไปตั้งที่เมืองลิงคอลฟ์

เมืองนี้เปนเมืองสำคัญมาก แต่ข้าพระพุทธเจ้าหาได้พักอยู่นานไม่ จึงหาได้กรายบังคมทูลพระกรุณาโดยเลอียดไม่ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพักอยู่ที่เมืองนี้ครึ่งชั่วโมงแล้วออกต่อไป ข้ามแม่น้ำมิสสูริโดยสพานเหล็กซึ่งเปนสพานอย่างดีที่สุดในเมืองนี้ ทำขึ้นสิ้นเงินเปนราคา

ถึง ๑๐๐๐๐๐ เหรียญ สพานนี้ยาวกว่าไมล์ พ้นสพานไปแล้วไปทางอีกประมาณ ๑ ไมล์ ถึงตำบลเคานซิลบลัฟ เปนเมืองใหญ่ตั้งอยู่ตรงฝั่งแม่น้ำมิสสูรีข้ามกับเมืองโอมาหา เมื่อข้ามแม่น้ำมิสสูรีมาแล้วนั้น ออกจากสเตตส์นิบราสกาเข้าในสเตตส์ไอโอวา ไปตามระยะทางผ่านสเตชั่นเล็กไปหลายตำบลมาตามทางวันนี้ฝนตกหนาเม็ดมากคล้ายฝนในกรุงเทพ ฯ ซึ่งยังไม่เคยมีในเมืองอังกฤษเลยนั้น เวลากลางวันรับพระราชทานอาหารแล้ว เวลาบ่าย ๓ โมง ๑๗ มินิตถึงเมือง ชื่อเดมอนส์ ซึ่งเปนเมืองหลวงของสเตตไอโอวานี้อยู่ริมแม่น้ำราคูน มีสพานข้ามแม่น้ำในจังหวัดเมืองนี้ถึง ๖ สพาน รถไฟเข้าหยุดพักในสเตชั่นให้คนรับพระราชทานอาหารครึ่งชั่วโมง รถไฟสายที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมาจากเมืองโอมาหา แลยังจะไปจนถึงเมืองชิคาโกนี้ชื่อสายชิคาโกรอกไอแลนด์แอนแปซิฟิกเรลเวเปนสายกลาง

เมืองเดมอนส์ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพักอยู่ในขณะนี้ มีตึกบ้านเรือนงาม ๆ มาก แคปิตอลนั้นเปนตึกที่มีราคามากในสเตตข้างฝ่ายตวันตกนี้มีวัดแลโรงทานเปนหลายแห่งมีทั้งป่าก แลที่แข่งม้าด้วยเปนเมืองใหญ่เมือง ๑

ออกจากเมืองนี้ไปตามระยะทางถึงสเตชั่นตำบลนิวตันเปนที่มีถ่านมาก แล้วถึงสเตชั่นตำบลกรินเนลเปนที่เล่าเรียนของสเตตส์ไอโอวานี้มีสายรถไฟชื่อ นอทไอโอวาต่อกับสายนี้ที่ตำบลนี้ด้วย รถไฟเข้าหยุดให้คนโดยสารรับพระราชทานอาหาร ๕๐ มินิตจนเวลาทุ่ม ๒๕ มินิต ออก

ต่อไปจนเวลา ๒ ทุ่ม ๕ มินิตถึงเมืองไอโอวาซิตี้ รถไฟเข้าหยุดพักในสเตชั่น ๒๕ มินิต เมืองไอโอวาซิตี้นี้เปนเมืองขริบูรณ์แลงามดี ตั้งอยู่ริมแม่น้ำไอโอวา แต่ก่อนเปนเมืองหลวงของสเตตไอโอวานี้ มีแคปิตอลใหญ่ด้วย แต่บัดนี้ใช้เปนโรงเรียนสเตตส์ยุนิเวอซิตี้เสีย รถไฟออกต่อไปจนเวลา ๒ ทุ่ม ๕๘ มินิต ถึงเมืองชื่อเวสต์ลิเบอตี้เข้าในสเตชั่นเปลี่ยนสายรถไฟเดิรถอยไปถอยมาจนเข้าสายใหม่ เวลา ๒ ยาม ๒๕ มินิตออกต่อไปถึงเมืองวิลตัน ซึ่งมีทางแยกจากเมืองนี้ไปเมืองมัสกาไต ทาง ๑๒ ไมล์ผ่านไปริมแม่น้ำ มิสซิสซิปปี้ รถไฟออกเดิรต่อไปทางทิศตวันออกจนเวลา ๔ ทุ่ม ๓๗ มินิต ถึงเมืองดาเวนปอตเปนสเตชั่นปลายแดนสเตตส์ไอโอวา เปนเมืองงามดีตั้งอยู่บนที่แผ่นดินสูงยาวไปตามแม่น้ำประมาณ ๔ ไมล์ กว้างประมาณ ๒ ไมล์ มีตึกใหญ่งามดีมาก แต่โรงออปรานั้นเปนอย่างงามที่สุด เมืองนี้เปนที่รับถั่วมาจากที่ต่าง ๆ เปนใหญ่ที่สุดในแม่น้ำมิสซิสซิบปี้นี้ มีที่ขับรถเล่นเปนอันมากแลวิวงามดีด้วย รถไฟเข้าไปพักในเมืองนี้จนเวลา ๕ ทุ่ม ๒ มินิต ออกจากสเตชั่นเดิรบนสพานเหล็กใหญ่ ข้ามแม่น้ำมิสซิสซิบปี้ สพานเหล็กนี้ทำเสร็จในปี ๑๘๗๑ เปนจำนวนเงินถึง ๑๐๐๐๐๐ เหรียญ เวลารถไฟข้ามไปนั้นแลเห็นในแม่น้ำมีเรือไปมาเปนอันมาก เรือไฟยางลำที่เปนเรือลาดตระเวรจุดไฟฟ้าฉายไปตามเกาะในแม่น้ำสว่างดูงามยิ่งนัก ริมตลิ่งมีโคมไฟฟ้ารายไปเปนอันมากดูคริกครื้นที่สุด รถไฟข้ามสพานไป

ถึงเมืองชื่อโมลิน อยู่ริมฝั่งตวันออกแห่งแม่น้ำมิสซิสซิบปี้ เมืองนี้ตรงข้ามกับเกาะน้อยตอนเหนือแห่งเกาะรอกไอแลนด์ แต่เดิมคงจะเปนเกาะเดียวกับรอกไอแลนด์ แต่สายน้ำแรงแทงขาดออกไปเปนเกาะน้อยเรียกชื่อสโลห์ ในช่องน้ำนั้นกว้างประมาณ ๘ ฟีต ในเกาะน้อยนั้นคอเวอนเมนต์ได้จัดทำโรงจักรต่าง ๆ สร้างขึ้นบนนั้นแห่งเกาะนี้ไป ๓ ไมล์ถึงตำบลรอกไอแลนด์ ตั้งอยู่ในแม่น้ำมิสซิสซิบปี้เหนือปากน้ำแม่น้ำรอกริเวอประมาณ ๒ ไมล์ ตัวเกาะยาว ๑๕ ไมล์ เปนเมืองมีโรงจักรทำงารมาก แต่ในเกาะน้อยนั้นยาว ๓ ไมล์เปนของคอเวอนเมนต์เอง คอเวอนเมนต์ได้สร้างตึกใหญ่ไว้อาวุธต่าง ๆ ที่กลางมีที่ขับรถแลคนเดิรเล่นโดยรอบ มีสพานเหล็กไปต่อกับเมืองโมลิน แลไปต่อกับเกาะรอกไอแลนด์ใหญ่ด้วย รถไฟออกจากที่ตำบลนี้ไปผ่านสเตชั่นตำบลเยเนสโก เปนเมืองมีสินค้าเปนของไร่นาเรือกสวนมาก ตั้งแต่ข้ามแม่น้ำมิสซิสซิบปี้มาแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเข้าในสเตตส์อิลลินอยส์มาตามระยะทางผ่านตำบลยูโรไปที่นั้น ทางรถไฟโปเสียบรานช์เรลเวตัดผ่านไปทางทิศใต้ แลถึงสเตชั่นตำบลลาสอลเปนที่ผ่านทางรถไฟอิลลินอยส์เซนตรัลเรลเว รถไฟเดิรไปตามสายเดิมถึงสเตชั่นเมืองออตตาวา เปนเมืองงามตั้งอยู่ในแม่น้ำ อิลลินอยส์ริเวอ ใกล้ปากน้ำแม่น้ำฟอกซ์ริเวอ แม่น้ำนี้มีน้ำมากแลมีที่มีถ่านริมแม่น้ำนี้ด้วย ต่อไปผ่านสเตชั่นตำบลสตำบลมอริส ไปถึงเมืองโยเลียต เปนที่เจริญ

งามตั้งอยู่ริมแม่น้ำเดเปลนส์ ที่ตำบลนี้มีศิลามากซึ่งเขาได้เอาไปใช้ในเมืองชิคาโกโดยมาก รถไฟข้าพระพุทธเจ้าเดินผ่านสเตชั่นเมืองต่าง ๆ ไปตามระยะทางตลอดคืน

รุ่งขึ้นณวันพฤหัสบดีแรม ๑๑ ค่ำเดือน ๗ เวลาย่ำรุ่ง ๕๐ มินิต รถไฟข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงถึงเมืองชิคาโก เข้าจอดในสเตชั่นในเมืองครั้นเวลาเช้า ๓ โมงเศษ ข้าพระพุทธทั้งปวงรับพระราชทานอาหารแล้วก็เดินออกจากสเตชั่นไปไม่ไกลนัก ถึงโฮเตลชื่อแกรนด์แปซิฟิกโฮเตล ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพักอยู่ที่โฮเตลนี้ ได้รับพระราชทานหนังสือเมล์ที่ส่งมาจากกรุงเทพ ฯ แลที่ส่งมาจากตำราชทูตกรุงลอนดอนหลายฉบับ เวลากลางวันรับพระราชทานอาหารแล้ว ได้รับพระราชทานอ่านแลเขียนเมล์กรุงเทพ ฯ แลลอนดอนจนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ได้รับพระราชทานขึ้นรถไปเที่ยวชมเมือง ไปตามริมทเลสายแล้วไปเที่ยวที่ป่าแลที่ต่าง ๆ แล้วกลับมาโฮเตล เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้วเขียนหนังสือเมล์มาแจ้งข้อราชการณกรุงเทพ ฯ แลกรุงลอนดอน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพักอยู่ที่โฮเตลนี้คืน ๑

เมืองชิคาโกนี้ เปนเมืองเจริญขึ้นโดยเร็วอย่างประหลาท ยังไม่มีเมืองใดเจริญเร็วเหมือน เมื่อ ๕๐ ปีที่ล่วงไปแล้วนั้น เปนแต่ที่พักสินค้าน้อย ๆ ของพวกอินเดียน ที่แผ่นดินซึ่งสร้างเมืองขึ้นนี้ แต่เดิมก็เปนที่ว่างเปล่าอยู่เท่านั้น ในปี ๑๘๓๓ ที่เหล่านี้มีเรือนอยู่ ๓๕ หลัง อยู่นอกกำแพงป้อมฟอตเดียบอน เปนเรือนไม้โดยมาก ในปี ๑๘๔๓ มีพลเมือง

เพียง ๗๐๐๐ ในปี ๑๘๕๐ พลเมืองมีมากขึ้น ถึง ๒๙๐๐๐ ในปี ๑๘๖๐ ถึง ๑๓๐๐๐๐ แลประมาณว่าในบัดยุบันนี้ มีพลเมืองไม่ต่ำกว่า ๕๐๐๐๐๐ เมือง นี้ตั้งอยู่ในที่ลานกว้าง ริมฝั่งตวันตกแห่งทเลสาย ชื่อเลกมิชิแกน อยู่ที่ปากน้ำแม่น้ำชิคาโก แม่น้ำนั้นแยกเปน ๒ แคว แบ่งเมืองนี้ เปน ๓ ตอน เรียกว่าตอนเหนือ ตอนใต้ แลตวันตก ถนนในเมืองนี้ นั้นกว้างแลตรงมาก บ้านเรือนในเมืองนี้ ที่งามก็มีที่รุงรังก็มี แต่ภายหลังเมื่อเพลิงไหม้ในวันที่ ๘ ออกโตเบอ ปี ๑๘๗๑ ตรงกับณวันจันทร์ เดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ ปีมแมตรีศก จุลศักราช ๑๒๓๓ บ้านเมืองเจริญมากขึ้น ตามที่มีเรื่องราวมาดังนี้

เมืองชิคาโกนี้ได้ตั้งขึ้นในครั้งแรกในปี ๑๗๓๒ ได้สร้างป้อมเล็ก ๆ ขึ้นริมปากน้ำแม่น้ำชิคาโก แลคอเวอนเมนต์ได้ตรวจตลอดไปในอิลลินอยส์ แอนด์ มิชิแกนแคแนล เพื่อจะตัดทางน้ำในแม่น้ำอิลลินอยส์ มาลงในทเลสายมิชิแกน แลได้สร้างบ้านเรือนขึ้นด้วยเปนการครั้งแรกที่ทำให้มีคนจรไปอาศรัยอยู่เปนรากง่าวของเมืองนี้ ผู้ที่มาตรวจครั้งแรกนั้นได้เห็นที่แผ่นดินเปนที่ลุ่ม ๆ บางแห่งจึงได้ปรายถมที่ให้เรียบ เพื่อจะสร้างเมืองให้มีเย่าเรือนแลสวนนี้ แลก็ยังมีบ้านเรือนสร้างขึ้นจนถึงปี ๑๘๓๓ แต่ในเวลานั้นก็ยังไม่เจริญขึ้นได้ มีแต่คนเลว ๆ อยู่บ้างเท่านั้น เปนชาวนาที่มาหาที่นาทำในที่แผ่นดินใหม่โดยมาก แลมีพวกอินเดียนที่ไม่รบกวนอยู่บ้าง แต่บางคราวก็รบกวนบ้าง แต่ไม่มีอันตรายอันใด บ้านเมืองยังเปลี่ยวอยู่มากจนปี ๑๘๓๔ มีห้างไปตั้งขึ้นเปนครั้งแรกในต้อน

ใต้แห่งเมืองนี้ แล้วจึงค่อยเจริญขึ้นตามระยะปีมา ครั้นในปี ๑๘๓๓ เมืองชิคาโกได้ตั้งเปนเมืองขึ้นมีพลเมือง ๕๑๗๐ แต่คอเวอนเมนต์ยุในติดสเตตส์ได้ลงมือขัดการให้เปนบ้านเมืองในปี ๑๘๔๐ ขณะนั้นมีพลเมือง ๔๔๗๙ รวมตั้งแต่ได้ลงมือตั้งเมืองมาได้ ๗ ปี ในระหว่างนั้นไม่มีการสิ่งใดเจริญนัก ทั้งพลเมืองแลการค้าขายก็ยังไม่เจริญ ครั้นได้ขัดการบ้านเมืองขึ้นให้มีสินค้าต่าง ๆ มีถั่วเปนต้นขึ้นในปี ๑๘๔๕ มีพลเมือง ๑๒๐๘๘ ครั้นคอเวอนเมนต์ยุในติดสเตตส์ตรวจบาญชีในปี ๑๘๕๐ มีพลเมือง ๒๙๙๖๓ ครั้นการขุดคลองสำเร็จพรรณเข้าต่าง ๆ ในสเตตอิลลินอยส์เข้ามาในเมืองนี้เปนอันมาก แลในทเลสายนั้นก็มีเรือบรรทุกสินค้าแลคนโดยสารมาจากเมืองข้างเหนือมาขึ้นเปนอันมาก จนการค้าขายบริบูรณ์เกือบเสมอเมืองข้างตวันออก ครั้นมีทางรถไฟไปถึงการค้าขายก็ยิ่งเจริญทวีขึ้น ครั้นในปี ๑๘๕๕ คอเวอนเมนต์ได้ตรวจสอบทำบาญชีได้จำนวนสินค้าทวีขึ้น แลพลเมืองก็มากทวีขึ้นคิดประมาณ ๘๐๐๐๐ เศษในปีเท่านั้น แลต่อไปก็เจริญขึ้นตามสมควร บาญชีของคอเวอนเมนต์ยุในติดสเตตส์ ได้ทำในปี ๑๘๖๐ มีพลเมือง ๑๐๙๒๐๖ แลความบำรุงของเมืองก็ทวีขึ้น คือยกที่แผ่นดินเดิม ที่สูงพ้นน้ำแต่ ๖ ฟีต ให้สูง ๑๐ ฟีตเปนต้น ครั้นตรวจจำนวนคนตามบาญชียุในติดสเตตส์ ในปี ๑๘๖๕ พลเมืองๆ นี้มี ๑๗๘๔๘๒ ครั้นล่วงไปอีก ๕ ปี บาญชียในติดสเตตส์ ในปี ๑๘๗๐ มีพลเมือง ๒๙๘๙๗๗ ในปลายปีนั้นผู้บัญชาการได้ตรวจทำบาญชี มีพลเมืองถึง ๓๐๖๖๐๕ มาจนถึงปี ๑๘๗๕ บาญชีของคอเวอนเมนต์ยุในติดสเตตส์ว่ามีถึง ๕๐๓๓๘๓ แลในขณะนี้ คงมีไม่ต่ำกว่า ๖๐๐๐๐๐

เมื่อครั้งเพลิงไหม้ใหญ่ในเมืองชิคาโก ในวันที่ ๘ แลที่ ๙ เดือนออกโตเบอ ปี ๑๘๗๑ ตรงกับณวันอาทิตย์ เดือน ๑๑ แรม ๙ ค่ำ แลวันจันทร์ เดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ ปีมแมตรศก ๑๒๓๓ นั้น ไหม้บ้านเรือนในเมืองไปเปนที่ประมาณ ๓๑/๓ สแควไมล์ บ้านเรือนทำลายไปประมาณ ๑๗๕๐๐ หลัง ทั้งเรือนคนอยู่แลโรงงานทำการค้าขายต่าง ๆ ทั้งปวง รวมเงินที่สูญเสียไปในครั้งนั้นประมาณที่เสียไปทีเดียวสัก ๑๘๒๐๐๐๐๐ เหรียญ แลที่ประมาณนี้ว่ามิได้ประมาณมากไปเลย แลยังที่ไม่เสียไปทีเดียวนั้นยังอีกประมาณ ๑๐๐๐๐๐๐๐ เหรียญ รวม ๒๘๒๐๐๐๐๐ เหรียญ ครั้นได้สร้างเมืองใหม่นี้ขึ้น ยิ่งงามดีขึ้นกว่าเมืองเก่ามาก เพราะความอุสาหของพลเมืองทั้งปวง

ตึกใหญ่ ๆ สำคัญในเมืองนี้นั้นคือเซมเยอออฟคอมเมิส เปนตึกใหญ่แลงามดี เจ้าพนักงารการค้าขายของ เมืองชิคาโกประชุมกันในตึกนี้ แลยังโรงภาษี แลออฟพีศไปรยณีย์ก็ใหญ่โตยาว ๓๔๒ ฟีต กว้าง ๒๑๐ ฟีต เปนจำนวนเงินค่าทำถึง ๕๕๐๐๐๐ เหรียญ ยังที่เอกซชิบิเชนแต่ก่อน แลหอสมุด ยับลิกไลบรารี มีหนังสือถึง ๖๐๐๐๐ เล่ม แลยังโรงเรียน แลวัดต่าง ๆ อีกหลายตำบล

น้ำใช้ในเมืองนี้มีท่อฝังมาใต้พื้นทเลสาย ยาวประมาณ ๒ ไมล์ แลที่กลั่นน้ำอยู่ในที่กลางทเลสายนั้น เรียกว่าคริบ เปนของควรชมอย่างสำคัญที่เปนของงามในเมืองชิคาโกนี้ คือป่ากมีถึง ๖ ตำบล เปนที่แผ่นดินเกือบ๒๐๐๐ เอเกอร มีเนินดินยกเปนเชิงเทินปลูกหญ้าแลต้นไม้

งามตลอดทางไปต่อกับฝั่งเหล่านั้น คือสาย ๑ ตั้งแต่ในเมืองไปถึงลิงคอลน์ฝั่งเหนือ แล้ววงไปทางหน้าเมืองริมทเลสาย เปนที่ขับรถตลอดไปทางยุเนียนฝั่งเหนือ แลเลกฝั่งเหนือ

การค้าขายในเมืองนี้ มีสิ่งสำคัญ คือที่ยูเนียนสตอกยาด เปนที่ใหญ่โตมาก ประมาณ ๓๕๐ เอเกอร มีที่ขังสุกรได้ถึง ๑๐๐๐๐๐ โค ๒๕๐๐๐ แกะ ๒๒๐๐๐ แลมีที่เลี้ยงม้าได้ถึง ๑๒๐๐ แลที่เก็บถั่ว มีเครื่องจักร์ยกถั่วขึ้นไปเก็บไว้บนที่สูงสำหรับเทลงเรือได้ง่ายรับถั่วขึ้นแลส่งลงเรือได้มากโดยรวดเร็วด้วย

ณวันศุกร์ เดือน ๗ แรม ๑๒ ค่ำ เวลาเช้า รับพระราชทานอาหารแล้ว เวลาเช้า ๓ โมงเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปดที่ สตอกยาด สตอกยาดนี้ตั้งอยู่ข้างทิศใต้แห่งเมืองนี้ มีที่แผ่นดิน ๓๔๕ เอเกอร มีท่อเปนรางใหญ่สำหรับเทของโสโครกไปลงในคลองไปออกลำแม่น้ำ ทางร่องทั้งปวงทั่วทั้งยาดนี้ยาวไม่ต่ำกว่า ๓๐ ไมล์ ในสตอกยาดนี้มีคอกสัตว์ไม่น้อยกว่า ๕๐๐ คอก เล็กบ้างใหญ่บ้างแปลก ๆ กัน มีทางรถไฟใช้ในที่นี้ด้วย แลมีแยงก์โฮเตลแลโปลิศรักษาเปนของกอมปนีนั้นเอง ทั้งสิ้น ทางรถไฟฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ แลตวันตกมาติดต่อที่ยาดนี้ทั้นสิ้น แลมีที่ขนของขึ้นลงทุก ๆ สาย ที่รอดรถไฟนั้นยาว ๓๐๐๐ ฟีต

เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ไปถึงตำยลนั้น ได้ส่งหนังสือที่พวกในแกรนด์แปซิฟิกโฮเตลให้ไปนั้นแก่ผู้จัดการที่ออฟพีศ เขาจึงให้คนผู้หนึ่งมาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปดูที่เขาฆ่าสัตว์แลที่ ต่าง ๆ สัตว์ที่

ฆ่าในที่นั้น ประมาณ ๘๐๐๐๐๐ รวมทุก ๆ อย่างด้วยกัน คือรวมโค ประมาณ ๑๒๕๐๐๐ ตัว สุกร ประมาณ ๖๕๐๐๐๐ ตัว เหลือนั้นเป่น แกะทั้งสิ้น โคที่ฆ่าแลทำเป่นเนื้อเคมลงกลักในเมืองนี้ ประมาณปีละ ๘๐๐๐ แลสุกร ประมาณ ๕๐๐๐๐๐ ตัว คิดประมาณในฤดูที่ฆ่านั้น ประมาณโคฆ่าได้วันละ ๒๕๐ หรือ ๓๐๐ เพราะมีเครื่องที่ฆ่าได้โดยเร็ว เงินที่จะจ่ายใช้ในที่นี้ ประมาณปีละ ๒๐๐๐๐๐ เหรียญ มีคนทำงารประมาณ ๓๐๐ คน แลเนื้อที่ขายไปเปนเงิน ประมาณ ๑๒๐๐๐๐๐ เหรียญ แลในที่ฆ่าสุกรนั้น ยิ่งฆ่าได้มากขึ้น รวมมีที่ฆ่า ๖ โรง ประมาณวันละ ๘๖๐๐๐ แลบางโรงฆ่าได้วันละ ๒๐๐๐ ตัว รวมคนทำการฆ่าสกรนี้ ประมาณ ๗๕๐๐ คน เนื้อสกรที่จ่ายไป เปนเงินประมาณ ๕๐๐๐๐๐๐ เหรียญ

เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ไปถึงที่ฆ่าสุกร แล้วขึ้นไปดูบนที่ซึ่งเขายกเปนเกยขึ้นไป แลดูในห้องใน มีคอกเตี้ย ๆ กัน เปนทางมาเปนตอน ๆ เต็มไปด้วยสุกรทั้งนั้น มีคนถือไม้ปลายมีเชือกเปนแซ่ไล่ติต้อนสุกรให้ออกจากคอกที่ไกลมา เข้าในคอกใกล้เข้ามาทุกที จนคอกใกล้ที่สุด มีคนรับทอดต้อนเข้ามาเปนตอน ๆ ในคอกใกล้ที่สุดนั้น มีกระดานกั้นเปนฝามีประตูพอสุกรลอดออกมาได้ คนที่อยู่ในคอกนั้นก็ไล่ติสกร ให้ออกทางประตูนั้นลงมาในคอกที่สำหรับฆ่า คอกนี้ลดพื้นต่ำกว่าคอกก่อน ๆ นั้น แลพื้นจะปูด้วยอะไรแลหาเห็นไม่ เห็นแต่เปนที่เลี่ยน ๆ เต็มไปด้วยโลหิตทั้งนั้น ที่กลางคอกนั้นมีท่อสำหรับ

ให้โลหิตไหลลงไป มีเหล็กโปร่ง ๆ ยึดอยู่ เมื่อสุกรเข้ามาในคอก นรกนั้นแล้วมีคน ๒ คนสำหรับเอาโซ่มีปลายเปนขอ ๒ อันไปประกับที่ท้าว หลังสุกรข้าง ๑ รูดปลอกเข้าไปให้ขอ ๒ อันนั้นยึดท้าวสุกรไว้แน่นแล้ว เอาปลายโซ่นั้นมาเกี่ยวกับเชือกมีคนคอยกดขาอย่างที่โยงเชือกไปกับ รอกติดขาสุกรนั้น เมื่อกดขาอย่างเข้าเชือกก็ดึงท้าวสุกรสูงขึ้นมา แล้ว เอาขอปลายโซ่ที่ผูกท้าวสุกรนั้นเกี่ยวไว้กับรอกบนราวเล็ก ให้สุกรห้อย ศีร์ษะลงมาพอปล่อยรอกที่อยู่บนราวเหล็กก็เดิรไปเอง เพราะราวนั้นเท อยู่ข้าง ๑ ไม่มากนัก ครั้นเมื่อตัวที่เอาขึ้นแขวนเลื่อนไปแล้วก็เอาอีก ตัว ๑ ขึ้นแขวนทอย ๆ กันไปไม่ขาดระยะ คนสำหรับผูกท้าวสุกรขึ้น แขวนนี้ ๒ คนเท่านั้นทำได้รวดเร็วมาก เมื่อสุกรไปถึงริมท่อมีคนอีก คน ๑ ที่เปนยมพยาลถือมีดประมาณยาวคืบ ๑ แลดูตัวแลเสือหน้าตา ตลอดตัวเต็มไปด้วยโลหิตเก่าใหม่ซับซ้อนไปทั้งนั้น เมื่อสุกรไปถึง หน้าผู้นั้นเข้า ผู้นั้นก็ยึดท้าวสุกรไว้เอามีดแทงคอสุกรยางที่จนสุดมีด จนมือเข้าไปด้วย เวลาที่แทงนั้นประหลาทที่สุกรมิได้ดิ้นเลยนิ่งทีเดียว ต่อถอนมีดโลหิตออกแล้วจึงดิ้น ผู้แทงนั้นดูไม่ได้หยุดเลย พอปลอยตัว ที่แทงแล้วไปก็พออีกตัว ๑ มาถึงหน้าพอดียางที่ถึงมาคั่งกันอยู่ก็มี ที่ซึ่ง ผู้ฆ่ายืนนั้นมีโลหิตนองไปจนผ้านั้นเดิรเลื่อนลื่นไถลไปด้วยโลหิตทั้งนั้น ผู้ แทงนี้ได้เงินเดือนแรงมากถึงปีละ ๔๐๐๐ เหรียญ ครั้นสุกรที่แทงแล้ว เลื่อนเลยหน้าผู้แทงไปถึงปลายราวมีคนคอยปลดสุกรนั้น ลงในรางน้ำร้อน เรียง ๆ กันไป ที่สุดปลายรางนั้นมีรางเหล็กโปร่งรูปโค้ง ๆ มีเครื่องขัดร์

ทำให้รางนั้นชอนสุกรที่ลวกน้ำร้อนแล้วขึ้นมาวางบนแผ่นเหล็กบนที่แห้ง มีคนยืนคอยจับสุกรที่รางเหล็กยกขึ้นมาจากน้ำร้อนนั้นหันศีร์ษะส่งเข้าไปในเครื่องจักร์สำหรับขูดหนังแลขน เครื่องจักร์นั้นมีใบพัดทำด้วยแผ่นเหล็กกลาบาง ๆ หมุนพัดขูดหนังแลขนสุกรเอง แลมีเครื่องผลักให้สุกรนั้นเดิรไปข้างหน้าเสมอจนสุดปลาย เครื่องขูดหนังมีคนคอยรับที่นั่นสำหรับขูดหนังดำ ๆ แลขนที่เครื่องจักร์ขูดไม่หมดนั้น แลตัดศีร์ษะผ่าอกเอาเครื่องในออกหมดล้างสอาดแล้ว เอาขอเกี่ยวเท้าขึ้นแขวนบนรอกเหมือนเมื่อยังไม่ได้ฆ่า รอกเดิรไปตามรางที่ทอดเทไปน้อย ๆ เดิรไปตามทางหลายห้องจนถึงห้องที่พักนั้นก็ไปหยุดรออยู่ มีคนมาปลดจากรางนั้นไปขึ้นรางใหม่แขวนผึ่งเรียงกันไว้เต็มห้อง ที่แห้งแล้วก็มีคนผ่าเปนสองซีกส่งไปห้องตัด มีคนตัดขาแลโครงส่งไปทำเค็มตามที่ของเขา แต่ที่ซึ่งทำเค็มนั้นเขาไม่ยอมให้ไปดู เห็นแต่อีกห้อง ๑ มีหมูแขวนเย็บคลุมด้วยถุงผ้าไปแขวนอยู่เปนอันมาก แต่เครื่องในนั้นเขาเอาไปทำอีกแห่ง ๑ โลหิตที่ไหลลงในท่อมีรางไปออกมีเกวียนมาบรรทุกไปใช้ฟอกน้ำตาลทราย สุกรที่ฆ่าในวันนั้นว่าฆ่าแต่ ๕๐๐๐ ดูน่าสังเวชยิ่งนักเสียงร้องกึกก้องไป แลได้เห็นทั้งที่ยังเปนอยู่จนเข้ามาในที่ใกล้ความตาย จนถึงกิริยาที่จะตายขณะที่ตายจนทำลายรูปกลายเปนสิ่งอื่นไป เปนของควรเห็นแต่ครั้งเดียวเท่านั้น ข้าพระพุทธเจ้าไม่ปราถนาจะเห็นสิ่งซึ่งร้ายกาจพึงสังเวชดังนี้อีกต่อไปเลย แลมีกลิ่นอันเหม็นไปทั้งโรงน่าเกลียดน่าชังเปนที่สุด

เมื่อออกจากโรงฆ่าสุกรนี้แล้วเขาพาไปดูที่ฆ่าโคอยู่ริมกัน แต่ที่นี้ไม่สู้จะหน้าสังเวชเหมือนที่สุกร เพราะไม่มีโลหิตให้ปรากฏออกมา แลไม่มีเสียงดังแลกลิ่นเหม็น วิธีซึ่งเขาฆ่าโคนั้น แรกต้อนโคเปนฝูงมาในคอกถึงคอกที่สุดแคบเข้าทุกทีที่ปลายคอกนั้น มีไม้กระดานกั้นเปนทางพอโคตัวเดียวเดินไปได้ ข้างซ้ายทางแคบนั้นมีประตูเปนช่อง ๆ เรียงไปตลอดทางในประตูนั้นก็กั้นเปนช่องย่อม ๆ พอโคยืนได้ตัว ๑ กลับหน้าไม่ได้ เขายึดประตูเอาประตักแทงให้โคเข้าไปยืนในคอกเล็ก ๆ นั้น ช่องละตัว ๆ หน้าช่องนั้นไปมีประตูยึดอยู่ ยนหลังช่องนั้นมีกระดานเลื่อยเปนสพานไป คนสำหรับฆ่านั้นถือปืนอย่างยิงไม่ดัง ปืนสั้นใช้ดินสำลีคอยยิงอยู่คน ๑ มักยิงตรงหว่างเขากลางหน้า พอโคถูกปืนก็ล้มลงในคอกนั้น คนในโรงสำหรับชำและก็เปิดประตูหน้าช่องนั้นออกมาลากเอาโคที่ล้มแล้วนั้นเข้าไปแขวนถลกหนังแลตัดเนื้อทำคล้ายกับที่สุกร เมื่อช่องใดทำการชำและเกือบจะเสร็จ ผู้ยิงดูอยู่ทางหน้าต่างเห็นเกือบจะเสร็จก็ยิงอีกตัว ๑ ลงมีคนคอยต้อนไปเข้าช่องสำหรับตายนั้นเสมอไม่ขาด แต่ดูหาสู้จะน่าสังเวชนักไม่ เพราะใช้ยิงทีเดียวก็ล้มทีเดียว

ครั้นดูที่ฆ่าโคแล้วเขาพาไปดูที่ทำเนื้อกลัก แต่เวลาที่ต้มแลเอาลงกลักนั้นเขาไม่ยอมให้คนดู เขาว่าเปนของไม่สอาด เมื่อไปเห็นมักทำให้รับพระราชทานเนื้อกลักไม่ใคร่ได้จะทำให้สินค้าเขาตกไป ข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นแต่ที่เครื่องจักร์เปนสายพานหมุนขึ้นมาจากชั้นล่าง ขึ้นทาง ๑ ลงทาง ๑ ที่สายพานนั้นมีเหล็กยื่นออกมาเปนแผ่นย่อม ๆ พอวาง

กลักได้ เมื่อหมุนขึ้นมาถึงพื้นชั้นบนเวลาสายนั้นจะกลับหมุนลงไปก็เท กลักที่วางอยู่บนนั้นกองไว้บนพื้นชั้นนั้นมีผู้หญิงเอากระดาษทาขนมเปียกติดรอบทุกกลักเปนลายแลยอกว่าเนื้อสิ่งนั้น ๆ อย่างเช่นส่งไปขายในที่ต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ เปนต้นเท่านั้นไม่ประหลาทอันใด ครั้นดูที่แห่งนี้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็ขึ้นรถกลับมาโฮเตล สิ่งที่ได้เห็นมามีการฆ่าสุกรเปนต้น ความร้ายกาจที่ได้แลเห็นแลความเหม็นที่ยังมีกลิ่นติดอยู่ทำให้ไม่สบายแทบทุกคน เวลารับพระราชทานอาหารกลางวันสรรพอาหารที่เปนเนื้อสัตว์ ๔ เท้านั้น รับพระราชทานได้โดยยาก แต่เนื้อสุกรต้องยอกเลิกกันในวันนั้น สมกับที่คำโบราณห้ามไม่ให้ดูเขาฆ่าสัตว์ว่าจะต้องไปเปนพยาน แต่ที่จะเปนพยานมาทำให้เปนโทษแก่ตัวที่รับพระราชทานอาหารได้โดยยากดังนี้

เวลากลางวันรับพระราชทานอาหารแล้ว เวลาบ่ายโมงเศษข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกัน ขึ้นรถไปที่สเตชั่นรถไฟ สายอิลลินอยส์เซนตรัลเรลโรด อยู่ที่ริมฝั่งทเลสาบหน้าเมือง รออยู่จนเวลาบ่าย ๒ โมง รถไฟมาถึง ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันขึ้นบนรถไฟนั้น รถไฟสายนี้เปนสายเล็กสำหรับไปทางใกล้ คนโดยสารนั่งไปเท่านั้น รถออกจากสเตชั่นไปตามระยะทาง หยุดตามสเตชั่นราย ทางไปทุกตำบล ประมาณชั่วโมง ๑ ถึงที่เมือง ปุลแมน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถไฟ มีพวกในกอมปนี่ทำรถไฟมาคอยรับอยู่ที่สเตชั่น พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเข้าไปดูการทำรถ สำหรับพ่วงท้ายรถไฟต่าง ๆ ในโรงนี้ใหญ่โต

มากแลดูเหมือนเมือง ๆ หนึ่งทีเดียว เขาพาไปดูที่โรงจักร์สำหรับเปน
แรงทำการต่าง ๆ ทั้งโรงเครื่องจักร์นั้นใหญ่โตแลสอาดดีมาก แต่หา
สู้ประหลาทอันใด เขาพาไปดูการทำไม้ ตั้งแต่เอาไม้กระดานที่เลื่อยไว้
หยาบ ๆ มาเข้าในเครื่องจักร์ในคราวเดียว เมื่อไม้ไปออกทางปลาย
เครื่องจักร์ก็เปนรูปขนาดที่จะใช้ทำฝา ทั้งเลื่อยให้เท่ากัน ไสกบให้
เกลี้ยง เซาะลายลวด แลเซาะล่องสำหรับต่อกันได้ในคราวเดียว
แล้วดูเครื่องที่เจาะไม้ ยากไม้เข้าปากกบต่าง ๆ ในการไม้ทั้งสิ้น ทำ
ด้วยเครื่องจักร์ได้รวดเร็วยิ่งนัก ถ้าจะทำด้วยมือเติมคนทำงารอีก ๒
เท่าก็คงจะทำไม่ได้เร็วดังนี้ แล้วเขาพาไปดูที่ทำล้อรถไฟ เปนของ
ประหลาทมาก ที่รถดี ๆ มาใช้ล้อทำด้วยกระดายโดยมาก ดูไม่น่า
เชื่อเลย เขาเอากระดายคล้ายกับกระดายฟางมาผนึกติดกันเข้า จน
หนาประมาณกระเบียด ๑ มีเครื่องจักร์บีบให้แน่น แล้วกลึงรอยให้
กลมแบนเรียบดีแล้ว เอาผนึกกันอีก จนหนาขนาดที่จะทำล้ออัดไว้จน
แน่น ล้อนั้นกรอยแลใจกลางเปนเหล็ก เอากระดายอุดหว่างใจกลาง
กับขอบ เขาว่าล้อกระดายนั้นดีกว่าล้อเหล็กทั้งแท่งที่ทนกว่า ไม่
ใคร่หนัก แลไม่ดัง แลไม่กระเทือนมากเหมือนล้อเหล็ก เปนของ
ประหลาทอยู่ ดูเขากลึงอย่างแขงแรงแขงกว่าไม้มาก เพราะเหนียว
แนนติดกัน แต่เสียเวลานานแลแพงเงินกว่าล้อเหล็ก เพราะฉนน
รถบรรทุกสินค้าจึงใช้ล้อเหล็กอยู่ ได้ไปดูวิธีทำเหล็กเครื่องรถไฟต่าง ๆ
แลเครื่องคุมล้อเข้าในคาน แลการเหล็กต่าง ๆ ดูคล่องแคล่วว่องไว

ไม่ต้องใช้แรงคนมากเลย ทำด้วยสติมแทบทุกอย่าง แล้วเขาพาไปดู ที่ต่อรถเปนหลังขึ้น มีทั้งรถสำหรับคนโดยสาร แลรถบรรทุกสินค้า ทุกอย่าง รถคนโดยสารนั้น เขาว่าหลังหนึ่งราคาไม่ต่ำกว่า ๓๐๐๐ ปอนด์ เพราะทำงดงามดีมาก แต่รถบรรทุกสินค้านั้น ทำได้รวดเร็ว คิดดูใน ปี ๑ คิดเฉลี่ยออกไปว่าทำได้วันละ ๓๐ หลังรถ ที่ทำในกอมปนี้นี้ใช่ แต่จะใช้ในเมืองอเมริกานั้นหามิได้ กอมปนีต่าง ๆ ทั่วทั้งโลกก็ซื้อ ไปหลายกอมปนี ในเมืองอังกฤษนั้น กอมปนีลอนดอน ไปรตัน แอนด์ เซาท์ โคสต์เรลเว ก็ใช้เดิรในสายรถ เอกซเปรสลงไป ไปรตัน แห่ง หนึ่งซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นแล้วนั้น แลเขายังว่าในเมือง คอนติเนนต์ ยโรป ก็ใช้เปนอันมาก เขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดทั่วทั้งโรง จนที่ ถังน้ำใช้ในโรงงารนี้ แลที่อื่น ๆ ทั่วไป แล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ขอบใจกอมปนีนั้น แล้วลามาสเตชั่นรถไฟ ผู้ที่พาไปเที่ยวดูนั้นก็ตาม มาส่งถึงสเตชั่น ครั้นรถไฟมาถึงสเตชั่น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ขึ้น รถไฟ ลาผู้ที่มาส่งนั้น ออกจากเมือง ปุลแมน กลับมาเมืองชิคาโก ในเมื่อเที่ยวกลับมานี้ เกิดความลำบากขึ้นอย่างหนึ่ง คือเปนเวลาที่ โรงงารต่าง ๆ เขาเลิกงารกัน รถไฟหยุดที่สเตชั่นใด คนทำงารก็ เต็มเข้ามาในรถไฟทุก ๆ แห่งขนเต็มทุกรถ ลำบากที่รถไฟอเมริกา เขาจัดเสมอกันหมดไม่มีที่ ๑—๒—๓ เหมือนรถอังกฤษ เพราะฉนั้นต้อง นั่งปนกับคนทำงาร ที่แต่งตัวผ้าเก่า ๆ กลิ่นสายเหม็นพุ่งไป แลเสือกาง เกงขาด ๆ ชุน ๆ ปะ ๆ เต็มไปด้วยฝุ่น แลปูนเบื่อนเปรอะไปทั้งนั้น

ใช่แต่เพียงแต่งตัวเยื้อนเปรอะอย่างเดียวนั้นหามิได้ ยังคนมากเข้าเขาก็มานั่งเคียง ๆ เบียดเสียดสีต่าง ๆ ท่านราชทูตกับเคาน์ซิลเลอนั้น เข้าไปนั่งเสียที่มุมปลายที่สุด ให้นายสเน่ห์นั่งขั้นไว้ แต่ฉนั้นกลิ่นหมูนสายยังมาถึงได้ตลอดกัน มิหนำซ้ำอมยากันแทบทุกคน บ้วนน้ำลายลงเยื้อนพื้นสรกปรกเต็มที่ การเหล่านี้เปนของหยาบคาย หาควรที่จะกรายยังคมทูลพระกรุณาไม่ แต่ทว่าเปนความที่ได้ไปถูกปนกับคนเลวที่สุดครั้ง ๑ ซึ่งไม่เคยพบเลย เปนของประหลาทอยู่ แลความรำคาญด้วยคนจำพวกนี้ ใช่แต่ดังที่ได้กรายยังคมทูลพระกรุณามาเท่านั้นก็หามิได้ ยังคุยกันอึกกระทึกกึกก้องจนไม่สยายหู ที่สุดเขาเถียงกันว่าข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง เปนจีนฤๅญี่ปุ่นแน่ ต่างคนต่างออกความเห็นกันยังแต่จะมาถามเอาเท่านั้น พอถึงเมือง ชิคาโก แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมีความยินดีเปนที่สุด ที่พ้นจากมนุษยจำพวกนมาได้ ถ้าอยู่กรุงเทพฯ ก็เห็นจะต้องถึงอายน้ำมนต์กันเปนแน่ ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถไฟแล้ว ก็ขึ้นรถกลับมาโฮเตล

เวลาวันนี้ มิสเตออาดัม ฟอปอ ผู้จัดการฟอปอเซอคัสมาที่โฮเตล ขอให้ผู้จัดการโฮเตลทูลเชิญเสด็จท่านราชทูตทั้งปวงไปดู เซอคัส ของเขา แต่ได้ทรายเกล้า ฯ ว่ามีช้างมาตัวหนึ่ง ว่าเปนช้างเผือกสยามอีกพวกนี้เปนคู่แข่งกันกับพวกยานัน ซึ่งเอาช้างมาหลอกในเมืองอังกฤษว่าเปนช้างเผือก ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจะไปตามที่เขาเชิญก็เกรงว่าเขาจะเอาพระนามท่านราชทูตไปลงพิมพ์ยอมรับรองว่าเปนช้างเผือก

แลจะเลยใส่ความเอาท่านราชทูตทรงรับรองว่าชาวสยามนับถือบูชาช้างเผือกต่าง ๆ ตามที่ชาวยุโรปเข้าใจกันอยู่นั้น เพราะฉนั้นท่านราชทูตจึงได้ทรงตอบขอบใจไป แต่ทว่าจะเสด็จไปไม่ได้ เพราะไม่เปนการประหลาทอันใดที่จะเสด็จ ครั้นเวลาย่ายตัวมิสเตอฟอปอมาขอพบกับมิสเตอไวก์เอง เอาก๊าศเชิญเขียนมาเปนความนอบน้อมอย่างสมควร แลมีตั๋วสำหรับยี่อกที่ดู ๒ ยี่อกมาขอให้มิสเตอไวก์ช่วยทูลท่านราชทูตด้วย เขามีความประสงค์โดยความนับถืออย่างยิ่ง เพื่อจะได้เปนเกียรติยศแก่เขา ๆ ขอเชิญเสด็จให้จงได้ถ้ามีเวลา เพราะฉนั้นเขาพูดมาโดยอ่อนน้อมดังนี้จึงจำเปนต้องยอมรับ แต่ต้องสัญญากันว่าอย่าเอาพระนามไปลงพิมพ์ด้วยการต่าง ๆ เปนอันขาด ยกเสียแต่คนหนังสือพิมพ์ไปเห็นจะเอาไปลงเอง เปนตกลงกัน

ครั้นเวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันขึ้นรถไปที่เต็นใหญ่ของเขาที่ปักในสนามที่เล่นนั้น มิโปลิศมาคอยรับที่รถ ๒—๓ คนกับพวกในกอมปนีนั้นออกมาคอยรับอยู่ด้วย ข้าพระพุทธเจ้าเข้าไปดูสัตว์ต่าง ๆ ที่เปนของประหลาทที่เขามีอยู่มีสัตว์ต่าง ๆ เปนอันมาก คือช้าง เสือเขงกอล โคลังกา ม้าลายเสือ เสือลายตลับ อูฐ ฟ้ามา ม้ามีเขา ที่เรียกว่างปุมา สัตว์กินมด เสือดาว หมีดำ หมีทิเบตา หมีขาว แดงการู แรด ยิราฟ ฮิยโปโปตามัส เลียงผา ไลออน วานร สัมเสด จามจุริ ฮยีนางู แลสัตว์อื่นประหลาท ๆ มาก มีโคค่หนึ่งเล็กขนาดสุนักข์ฝรั่งขนาดใหญ่น่าเอนดูดี

ครั้นจวนเวลาเล่นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปนั่งในบ๊อกซ์เขาจัดไว้ ๒ บ๊อกซ์เปนบ๊อกซ์อยู่กลางดูได้ถนัด ลงมือเล่นต่าง ๆ คือแห่แลใช้ช้างม้าทำการต่าง ๆ แตวิธีทำนองคล้าย ๆ กับที่เข้าไปเล่นในกรุงเทพ ฯ มีแปลกบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่โรงนี้ใหญ่มาก ในวันนี้เขาปักธงช้างที่กลางหลังคาเต็นมีธงอเมริกัน ๒ ข้าง ธงชาติต่าง ๆ ปักโดยรอบ ดูการเล่นอยู่จนเวลา ๕ ทุ่ม ที่เล่นนั้นมีประหลาทที่ควรกล่าว คือลูกช้างเล่นตลกได้ต่าง ๆ ตามวิธีที่เขาหัดดีมาก ครั้นสันการเล่นแล้วเขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปดูช้างที่เขาหัด เรียกว่าช้างเผือกนั้นอยู่กลางหมู่สัตว์ทั้งปวง ช้างนั้นเปนลูกช้าง สูงประมาณ ๒ ศอกเศษหรือ ๓ ศอก มีช้างตามธรรมดามายืนเทียบสีกันอยู่ด้วยตัว ๑ ช้างที่เรียกว่าช้างเผือกนั้นสีตัวเห็นด้วยเกล้า ฯ ว่าทาสีเอาเท่านั้น แต่ถึงกระไรไหน ๆ จะทาสีทั้งทีเพื่อจะหลอกเอาคนมาก ๆ จะสียสวนดูว่าช้างเผือกจริง ๆ สีอย่างไรให้แน่นอนเสียก่อนก็จะได้หลอกเขาสนิทขึ้น นี่หาเช่นนั้นไม่สีช้างนั้นเปนสีเทาคล้ายเท่าหรือสีนกพิราบกลาย ๆ ผิดกับสีช้างที่จะเปนได้ ชนแลตาก็ดำอย่างปรกติ แต่เขายังยืนยันอยู่ว่าเปนเองไม่ได้ทาเลย ว่าหมอได้ตรวจแล้วว่าเปนเอง แต่ความจริงหมอจะได้ตรวจจริงหรือหามิได้ก็หาทรายเกล้า ฯ ไม่ ถ้าจะต้องอ้างหมอเปล่า ๆ ก็ได้ ถึงหมอจะว่าจริง หมอจะมายืนคอยยอกว่าสีแท้อยู่เสมอก็ยากที่จะเชื่อได้ เพราะสีผิดกับช้างที่เปนสีประหลาทไปได้อย่างนั้น แต่การที่จะได้มาจากกรุงสยามนั้นดู

อ้อมแอ้มอยู่ แล้วเขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปดูเต็นอีกหลัง ๑ มีคนประหลาทต่าง ๆ คือคนสัตว์สีดำแดงเต็มตัวยกแต่หน้า มีหญิงคน ๑ ชายคน ๑ กับหญิงอันผิดส่วนคน ๒ คน ผู้ชายสูงคน ๑ แต่ดไม่ถึงจินใหญ่นั้น กับคนเด็ก ๆ ผิดส่วนคนสูงสักศอกเศษเปนสามีภรรยากันคู่ ๑ พี่น้องกันคู่ ๑ กับคนศีร์ษะเล็กคล้ายวานร รูปศีร์ษะยาวคล้ายผลมะพร้าวอ่อนเมื่อปอกเปลือกนอกแล้วคู่ ๑ คนประหลาทเหล่านี้นั่งเรียงเปนแถวไป ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูทั่วแล้วก็ขอบใจผู้จัดการแลผู้นำทั้งปวงแล้วลาขึ้นรถกลับมาโฮเตลที่อยู่นั้น

รุ่งขึ้นณวันเสาร์ เดือน ๗ แรม ๑๓ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว มิสเตอร์ติลตันเปนคนโดยสารมาในเรืออาลาสกาพร้อมกันเมื่อข้าพระพุทธเจ้ามาจากเมืองอังกฤษนั้นมาหาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงที่โฮเตล แล้วเขาพาข้าพระพุทธเจ้าไปดูที่ยอดออฟเทรด ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปถึงที่นั้นเปนตึกใหญ่เปนที่ว่าราคาสินค้าต่าง ๆ มีถั่วเปนต้น ที่นี้เปนต้นราคาของร้านที่ค้าขายกันทั้งปวง (ในโลก) มีพ่อค้าแลพวกว่าราคาสินค้าไปประชุมเปนอันมาก เวลาที่ประชุมกันนั้นอยู่ในระหว่างเช้า ๓ โมงครึ่งจนบ่าย ๓ โมง คนที่จะเข้าไปดูหรือเข้าไปว่าราคาของได้ทั้งสิ้นไม่ต้องเสียค่าเข้า แต่มีประมาณอยู่แต่เพียงว่าเมมเบอเปนผู้ที่จะพาคนอื่นเข้าไปดูได้ เมื่อมิสเตอร์ติลตันพาข้าพระพุทธเจ้าไปยังนั้น เขาให้พบกับสิเครตรีผู้จัดการนั้น แล้วเขาพาเข้าไปดในที่ว่าราคากันนั้น มีที่ลึกเปนที่หลุมลงไป แลโดยรอบหลุมนั้นเปนคั่น ๆ สูงขึ้นมาโดยรอบ ผู้ขายร้องขายอยู่กลาง ผู้ว่าซื้อยืนที่ขั้น ๆ ขึ้นมาโดยรอบ

การที่ขายของที่นี่เปนการประหลาท เพราะไม่ได้ขายของที่มีอยู่แล้ว ขายกันปากเปล่าเท่านั้น คือมีผู้ว่าจะขายถั่วเท่านั้นกระสอย จะส่งในกำหนดเท่านั้นบี้ หรือเดือน ใครจะซื้อเปนเงินกระสอยละเท่าใดว่าซื้อกันอย่างเลหลัง เอาราคาสูงเปนประมาณ เมื่อซื้อกันตกลงแล้ว ถ้าถั่วราคาขึ้นไปอีก เพราะผู้ที่ซื้อไว้เอาถั่วที่จะได้รับนั้นมาขายอีกได้กำไรเปล่า ๆ ไม่ต้องออกทุนเลย ถ้าถั่วราคาตกผู้นั้นจะเก็บถั่วไว้ขายต่อไป เมื่อราคาขึ้นภายหลังก็ได้ หรือจะเห็นว่าถั่วในขณะนั้นเปนเวลาราคาตกจะขายยอมขาดทุนเสีย เพราะถ้าตกมากจะขาดทุนมากไป เปนการประหลาทที่ขายกันด้วยลมปาก ไม่มีถั่วอยู่ในมือผู้ขายเลย ในเวลาที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงยืนดูอยู่นั้น ฟังไม่ได้ศัพท์ ว่าพูดกันตกลงอย่างไรเลย เสียงเอ็ดไปทั้งห้อง มีผู้มาบอกโทรเลขที่มีอยู่ในโรงนั้นไปยังเมืองต่าง ๆ ให้รู้ราคาทั่วกันเท่านั้น ผู้ขายนั้นถ้าเปนคนไม่มีถ้อยคำสำนวนที่จะต่อขายได้ดี มักจ้างพวกโยรกเกอเปนผู้ว่าขายให้ เพราะคนจำพวกนั้นชำนาญหากินในทางนี้ มีถ้อยคำดีที่จะทำให้ของราคาสูงขึ้นได้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูอยู่ประมาณครู่ ๑ ก็กลับมาขึ้นรถไปทางตอนเหนือแห่งเมืองนี้ ถึงอุโมงที่ถนนเปนอุโมงลอดใต้แม่น้ำใหญ่ตั้งแต่ตอนเหนือไปขึ้นตอนใต้ เขาทำกันน้ำมั่นคงดี เริ่มทำเมื่อปี ๑๙๔๗ แล้วเสร็จในปี ๑๙๗๓ เปนทางรถ ๒ ทาง ไปทาง ๑ มาทาง ๑ มีเสาบ่กกลาง มีทางถนนทั้ง ๒ ข้างด้วย รถข้าพระพุทธเจ้า ลอดใต้อุโมงนี้ขึ้นทางตอนเหนือ แล้วขับไปดูที่สูบน้ำใช้ในเมือง เพราะน้ำใช้ในเมือง

นั้น ต้องการน้ำบริสุทธิ์ที่สูบขึ้นมาจากท้องทเลสายที่ลึก เพื่อจะให้พ้นจาก
น้ำที่โสโครกที่บนทเลสายนั้น เพราะของโสโครกที่ทิ้งไปจากฝั่ง ลงใน
ทเลสายเปนอันมาก เพราะฉนั้นเขาจึงมีที่แห่ง ๑ ถมขึ้นเปนเกาะห่างฝั่ง
ไปประมาณ ๒ ไมล์ มีเครื่องสูบน้ำที่นั้น ไหลมาตามท่อที่ทอดใต้ดิน
ทเลสายมาถึงฝั่ง ท่อนี้ลึกจากขอบทเลสายลงไป ๘๐ ฟีตลงมือทำเมื่อ
ปี ๑๘๖๔ การทั้งปวงสำเร็จใช้ได้ในปี ๑๘๖๗ มีที่สูบให้น้ำไปทั่วเมืองอยู่
ริมฝั่งที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้เห็นนั้น น้ำที่สูบไหลมาจากเกาะนอก
ซึ่งอยู่กลางทเลสายนั้น มาตามท่อใหญ่ใต้ทเลสายมาถึงที่สูบนี้ สูบน้ำ
นั้นขึ้นไปบนถังน้ำสูง ทำให้น้ำไหลไปตามท่อแรงไปได้ทั่วเมือง ได้ใช้
ตามท่อถนน แลในบ้านเรือนคนทั้งปวง ครั้นในปี ๑๘๗๓ เขาได้ทำท่อ
อย่างนี้ไปถึงที่สูบน้ำอีกแห่ง ๑ แล้วสำเร็จ ในปี ๑๘๗๔ เพราะทางไกล
กว่าที่ก่อน สำหรับน้ำใช้ในเมืองจะได้มากพอที่จะใช้ ในโรงสูบน้ำนั้น
มีเครื่องจักร์สูบน้ำขนาดใหญ่มีแรงมาก มีโรงละ ๓ เครื่อง สำหรับ
เครื่องใดเครื่องหนึ่งเสียจะได้ใช้เครื่องอื่นได้ หรือถ้ามีเหตุเพลิงไหม้
ต้องการน้ำมาก จะได้สูบได้มาก โรงสูบน้ำนั้นใหญ่โตแขงแรงมาก ว่า
สูบน้ำได้วันละ ๑๐๐๐๐๐๐๐ แกลัน น้ำใช้ในเมือง คิดเฉลี่ยประมาณ
วันละ ๕๘๐๐๐๐๐ แกลัน ค่าที่ทำนั้นสิ้นเงินถึง ๘๘๐๒๐๐๐ เหรียญ
ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูที่สูบน้ำนั้นแล้ว จึงขึ้นไปดูป่ากต่าง ๆ ในเมือง
นี้ ข้าพระพุทธเจ้าไปดที่ลิงคอลน์ป่าก เปนที่ ๑ อยู่ข้างตอนเหนือแห่ง
เมืองนี้ มีทางขับรถไปริมทเลสาย ประมาณเปนที่แผ่นดิน ๒๒๐ เอเกอร์

ป๊ากนี้เปนป๊ากใหญ่ แลเก่ากว่าป๊ากอื่น ๆ ทางไกลจากคอตเฮาส์ไป ๒ ไมล์ เปนป๊ากงาม แลสนุกสบายมาก มีสระน้ำแลต้นไม้ใหญ่ แล ต้นไม้ย่อม ๆ ต่าง ๆ เปนอันมาก มีเรือนเปนศาลาย่อม ๆ เปนระยะ ๆ ยังมีสัตว์ต่าง ๆ เปนต้นว่า ห่าน เป็ด นกต่าง ๆ ก็มีเปนอันมาก แล้วอ้อมไปเข้าฮัมโบลด์ป๊าก อยู่ด้านตวันตกแห่งลิงคอลน์ป๊าก ทางรถใหญ่ติดต่อกัน ป๊ากนี้งามดีเหมือนกัน มีทางขับรถ แลทางคนเดิรริมทะเลสาบเปนที่สบาย ทเลสาบในป๊ากน หาใช่ทเลสาบใหญ่ไม่ เปนแต่เหมือนสระใหญ่เปนของทำขึ้นเท่านั้น ป๊ากนี้เปนที่แผ่นดินถึง๒๒๕เอเกอร มีทางถนนแลทเลสาบลานใหญ่ มีน้ำพุแลถ้ำ สนุกสนาน งดงามดีมาก ในสระแลคลองน้อย ๆ ในป๊ากนี้ มีเรือโบตกรรเชียง สำหรับคนเช่าไปตีกรรเชียงเล่นเปนที่สนุกสบายมาก ออกจากฮัมโบลด์ป๊ากไปทางทิศใต้ มีเนินสูงใหญ่ เปนทางรถขับไปบนนั้น ไปถึงกาพีลด์ป๊าก ทางรถนี้กว้างประมาณ ๔๐๐ ฟีต ข้างตอนเหนือแบ่งเปนทางรถ กลาง ๒ ข้างทางรถ กลางนั้นเปนทางที่คนขี่ม้า แลสองข้างทางม้านั้น เปนทางรถอีก ๒ ข้างทางรถสายนอกนี้ เปนทางคนเดิร ทางทั้งปวงที่แบ่งนี้ มีแนวต้นไม้แลปลูกหญ้าเปนแถว คั่นเปนส่วน ๆไป แต่ตอนใต้เมื่อจะถึงกาพีลด์ป๊าก นั้นกว้างประมาณ๒๕๐ ฟีต แลยังหาสู้งามนักไม่ ครั้นเข้าในกาพีลด์ป๊ากนี้ ซึ่งแต่ก่อนนี้เรียกว่าเซนตรัลป๊าก เปนที่แผ่นดิน ๑๘๕ เอเกอร ในป๊ากนี้ยังไม่แล้วเสร็จยังทำอยู่เสมอ แต่ก็งดงามดีสิ่งที่ควรกล่าวในที่นี้ คือที่ระลึกในคราวที่เพลิงไหม้ในปี ๑๘๗๑ นั้น เปนของทำไว้งามดีมาก รูป

แลแผนที่ป่ากนี้ ก็งดงามดี มีสระน้ำใหญ่เกาะน้อย ๆ แลคลองเล็ก ๆ ตลอดไป มีทั้งเนินเขาเล็ก ๆ เปนเขามอแลซุ้มต้นไม้ ทางขับรถทางคนเดินแลสนามที่ว่าง แลที่ร่มไม้เปนจังหวะ ๆ ไป ป่ากนี้อยู่ทิศตวันตกไกลจากคอตเฮาส์ ประมาณ ๔ ไมล์ มีทางออกจากป่ากนี้ยกเปนเนิน ปลูกต้นไม้เหมือนกัน เรียกว่าวอชชิงตันบลเลวาด ตัดไปทางทิศตวันออกไปเปนต้นทางมาจากคอตเฮาส์ แต่ข้าพระพุทธทั้งปวงตัดอ้อมไปทางทิศใต้ ออกจากกาพีลด์ป่ากไปตามทางที่ปลูกต้นไม้งามดังเช่นกล่าวมาแล้วนั้น ทางตอนนี้เรียกว่าบุกโลป่ากบลเลวาดไปต่อกับดูกลาศป่ากทางนี้กว้างตลอด ประมาณ ๒๕๐ ฟีต แปลนเปนสวนปลูกไม้น้อยเปนลายต่าง ๆ กลางกว้าง ประมาณ ๑๕๐ ฟีต มีทางรถ ๒ ข้างกว้างประมาณข้างละ ๔๐ ฟีต แลที่เหลืออยู่ ๒ ข้างทางรถนั้น เปนที่ปลูกต้นไม้แลทางคนเดิร ครั้นข้าพระพุทธเข้าทั้งปวง เข้าไปดูกลาศป่ากแล้ว ก็ขับรถเที่ยวชมต่อไป ป่ากนี้กว้างเปนที่แผ่นดินประมาณ ๑๙๐ เอเกอร ในป่ากนี้ก็มีสระใหญ่ยาวลดเลี้ยวไปเปนที่ตึกรรเชียงเล่นได้ดี สระใหญ่นั้นอยู่ในกลางป่ากก มีแควน้อย ๆ แยกออกไปทั้งทางทิศเหนือทิศใต้ไปจนสุดป่ากทั้ง ๒ ข้าง มีสพานข้าม ทำอย่างของบ่า ๆ ใช้ประดับด้วยกิ่งไม้ งดงามแลแขงแรงดีด้วย มีทั้งเกาะเล็ก ๆ แลน้ำตกบำรงความงดงามให้มากขึ้นด้วย

เมืองซิคาโกนี้เปนที่สบายงดงาม เพราะด้านหน้ามีทเลสายอันใหญ่ หน้าเมืองตกทเลสายยาวไปถึง ๑๒ ไมล์ น้ำท่าอากาศดีเปนที่สบาย

แก่พลเมืองทั้งปวง แลป่ากในเมืองต่าง ๆ คงจะจัดไม่ได้ดีเหมือน
เมืองนี้ในบัดยุบันนี้ เพราะตั้งแต่ทเลสายด้านหน้าไปมีป่ากเปนระยะล้อม
เมืองอยู่โดยรอบ มีถนนเปนเนินสูงประดับงามด้วยต้นไม้ ติดต่อถึงกัน
ทุก ๆ ป่าก เปนทางม้ารถสยายอย่างยิ่ง เมืองนี้มีที่แผ่นดิน ๒๓๑๕๐
เอเกอรนั้น เปนป่ากเสียถึง ๒๓๐๐ เอเกอร

ป่ากเมืองนี้แบ่งเปน ๓ จำพวก พวก ๑ มีคอมมิสชันเนอดูแลจัด
การแยก ๆ กันทั้ง ๓ หมู่ จำพวกที่ได้กรายบังคมทูลพระกรุณามาแล้ว
นั้นเปนจำพวกด้านตวันตก ยังจำพวกอื่นอีกดังที่จะได้รับพระราชทาน
กรายบังคมทูลพระกรุณาต่อไปนี้ คือป่ากจำพวกข้างทิศใต้นั้น อยู่ใน
ยอดออฟคอมมิสชันเนอร อีกจำพวก ๑ คือป่ากที่ ๑ ชื่อเสาธิป่าก เปน
ป่ากใหญ่ที่แผ่นดินถึง ๕๐๐ เอเกอร ยาวตั้งแต่ถนนที่ ๔๑ ไปจนถึง
ถนนที่ ๖๐ แลอีกป่าก ๑ เรียกว่าอิสต์หรือเจฟเฟอสันป่าก ก็มีที่แผ่นดิน
ประมาณ ๕๐๐ เอเกอร ป่ากทั้ง ๒ นี้ติดต่อกันที่ถนนนั้น มีชื่อว่าแกรนด์
บลเลวาดแลเดรกเซลบลเลวาดออกมาจากเสาธิป่าก ยื่นออกไปด้านเหนือ
เปนทางเข้าเสาธิป่าก ๆ นี้ พึ่งได้ลงมือจัดทำในปี ๑๘๗๔ แต่เจริญได้
ด้วยเร็วพลัน มีทางรถ ทางเดิร ทางขี่ม้ามีทั้งสระน้ำ แลลำคลอง
คดอ้อมสนุกสนานดี แลมีไม้สูงใหญ่เปนทิ่ร่ม เขาได้หามาปลูกไว้
แลด้านใต้ของอิสต์ป่ากนั้นก็มีเรือนใหญ่งดงามมาก สิ่งสำคัญของ
หมู่ป่ากจำพวกข้างใต้นี้ก็ คือทางถนนใหญ่ที่เรียกว่าแกรนด์แลเดรกเซล
บลเลวาดที่ได้กล่าวแล้วนั้น แกรนด์บลเลวาดนั้นอยู่ด้านตวันตก ที่สุด

แห่งบลเลวาดทั้งปวง ยาวตั้งแต่ถนนที่ ๓๕ ตลอดไปทางทิศใต้จนถึงถนนที่ ๕๑ เปนทางเข้าเสาธ์ชัยอันใหญ่ที่เดียว บลเลวาดนี้กว้าง ๒๐๐ แบ่งเปนสาย ๆ ดังนี้ คือสายกลางกว้าง ๖๐ ฟีตเปนทางรถไฟใหญ่สำหรับคนไปขับรถเล่นสบาย ๒ ข้างทางกลางนี้มีที่ปลูกหญ้าแลต้นไม้ ใหญ่เปนแถวไป ๒ ข้างออกไปเปนทางรถสำหรับรถต่าง ๆ เดิรได้ทั่วกัน นอกออกไปเปนทางคนเดิร ๒ ข้าง ถนนกว้างนี้ยาวไปประมาณ ๒ ไมล์ เครกเซลบลเลวาดนั้นยาวไปเคียงกับแกรนด์บลเลวาดห่างกันชั่ว ๓ ถนน ตั้งต้นตั้งแต่ถนนที่ ๓๗ ไปจนถึงเสาธ์ชัยเปนที่ทำดีขึ้นมา เอาตามอย่างถนนอาเวลลิมเปราตริศในเมืองปาริส ซึ่งเปนถนนงามที่สุด (ในโลก) บลเลวาดนี้กว้างประมาณ ๒๐๐ ฟีตตลอดไป ในตอนกลางกว้าง ๙๐ ฟีต ปลูกต้นไม้ต่าง ๆ ทั้งไม้ ใหญ่แลไม้เล็ก ไม้ดอกแลไม้ ใบ มีทางคนเดิรลดเลี้ยวไปเปนลายงามดี ที่ปลูกต้นไม้นี้ยกสูงกว่าทางรถ ๒ ข้างนั้น ๆ กว้าง ๔๐ ฟีต ที่ปลูกต้นไม้ตอนกลางนั้นแบ่งเปนระยะ ๆ มีลวดลายต่างกัน ต้นไม้ต่าง ๆ กัน ทั้งไม้น้อย ๆ แลไม้ดอกก็แปลก ๆ กันทั้งสิ้น บลเลวาดนี้ยืนตั้งแต่ถนนที่ ๓๙ ซื่อ เปนที่กำหนดเขตเมืองด้านใต้ไปจนถึงถนนที่ ๕๑ แล้วทางนั้นเลี้ยวเข้าในเสาธ์ชัย ที่ทางเลี้ยวนี้กว้างประมาณ ๔๐๐ ฟีต บลเลวาดทั้ง ๒ นี้ คือแกรนด์ แลเดรกเซล ติดต่อถึงกันที่ถนนที่ ๔๐ มีบลเลวาดอีกอัน ๑ มาต่อ ชื่อโอกวุดบลเลวาด ๆ นี้งามดี เปนที่ขับรถได้สบายเหมือนกัน มีที่ปลูกหญ้าแลทางคนเดิรคล้ายกัน ตั้งแต่เสาธ์ชัยไปทางทิศตวันตกมีบลเลวาดอีกสาย ๑ เรียกปาวิเลียนชัยเว

หรือกาพีลด์ยลเลวาด ๆ นี้กว้างประมาณ ๒๐๐ พีต มีที่ปลูกต้นไม้กลาง กว้าง ๙๐ พีต มีทางรถทางคนเดิรทั้ง ๒ ข้างยาวตลอดไปทางทิศตวันตกจนถึงเวสเตินอาเวนู แล้วเลี้ยวขึ้นไปทางทิศเหนือ ไปต่อกับดุกลาศป๊าก ทำให้เปนเขตป๊ากใหญ่ติดต่อกันตลอดรอบเมือง

ป๊ากใหญ่ ๆ ทั้งปวงดังนี้ที่ได้รับพระราชทานพรรณามาแล้วนี้ เปนที่ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ผ่านไปแล้วทั้งนั้น เปนที่บำรุงความสุขของพลเมืองโดยรอบ คอเวอนเมนต์ต้องจ่ายเงินบำรุงเปนอันมากเพื่อจะอุดหนุนความสบายของพลเมืองที่ทำการหนัก เวลาว่างการก็ได้ผันผ่อนไปให้หาที่สบายกาย สบายตาตามสมควร ยังมีป๊ากน้อย ๆ อีกหลายตำบลอยู่ในที่ต่าง ๆ เปนระยะ ๆ ไปพอเปนที่โปร่ง คนทั้งปวงได้ไปนั่งแลเดินเล่นเปนที่สบาย คือยูเนียนป๊าก เจฟเฟอสันป๊าก เวอนอนป๊าก ทั้ง ๓ นี้อยู่ทิศตวันตก ยูเนียนป๊าก เปนป๊ากเก่าแลเปนของงามในเมืองนี้ ป๊ากนั้นยาวตลอดไป ด้านทเลสายแลถนนแมดิสันสตริตเปนด้านเหนือแลด้านใต้ แลแอชแลนด์อเวนูอยู่ด้านตวันตก ออกเดนอาเวนูด้านตวันออก แลเจฟเฟอสันป๊ากนั้นหาสู้ใหญ่แลงามนักไม่ ยังส่วนข้างใต้นั้นมีป๊ากชื่อเลกป๊ากยาวตลอดถนนมิชิกันอาเวนู แลฝั่งทเลสายนั้นตลอดไปตั้งต้นแต่ถนนแยกสันสตริตไปพาดถึงถนนที่ ๑๒ เปนที่ขับรถ ริมทเลสายมีสนามหญ้าใหญ่เปนที่สบาย ยังโกรฟแลนด์ป๊ากใหญ่ทิศใต้ถนนที่ ๓๓ อยู่ใกล้ทเลเหมือนกัน แลวุดแลนด์ป๊ากยาวต่อไปทางทิศใต้จนถึงถนนที่ ๓๕ แลเอลลิสป๊ากอีกแห่ง ๑ รวมเหล่านี้เปนป๊ากย่อม ๆ ทั้งสิ้น

ยังที่ซึ่งไม่ใช่ป้ากแต่งดูงามสอาดดีเปนต้นว่าที่ทางแยกถนนที่เรียกว่าวอชชิงตันสแคว อยู่ข้างตอนเหนือเปนที่ตั้งอยู่กลางหว่างหมู่เรือนล้อมอยู่รอบเปนตอนมีถนนผ่านกันที่นั้น ในกลางที่นี้มีน้ำพุใหญ่โดยรอย น้ำพุนั้นเปนที่คนเดิรปลูกหญ้าแลต้นไม้ต่าง ๆ งามดียิ่งนัก

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูป้ากแล้ว ได้รับพระราชทานแวะดูซื้อของต่าง ๆ บ้างตามสมควรแล้ว ไปที่คอลเวนชั่นฮอลซึ่งอยู่ริมทเลสาปนั้น เข้าไปดูในนั้นทั่วทุกแห่ง ที่นี่เรียกเอกซโปสิชันบิลดิง เปนที่เคยมีเอซหิบิเช่นแต่ก่อนหลายครั้งที่นั้น แต่ที่เปนโรงกำปั่นโดยยาว ๑๐๐๐ ฟีต โดยกว้างคิดเฉลี่ยประมาณ ๒๕๐ ฟีต ที่ตอนกลางสูงขึ้นไป ๑๖๘ ฟีตจากดิน เมื่อข้าพระพุทธเจ้าเข้าไปดูนั้น เห็นห้องที่ตอนกลางมีกระดานกั้นเปนซอกแซกไป แลดูรก ๆ เหมือนโรงงาร ไม่ได้กวาดเลย เข้าไปถึงที่ห้องข้างตอนเหนือที่เปนคอนเวนชั่นฮอลนั้น เขาจัดใช้เมื่อประชุมปรึกษาเลือกเปรซิเดนต์ใหม่ เมื่อก่อนหน้าข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมาถึงเมืองนี้ ห้องนั้นเปนห้องใหญ่ยาว ๒ ข้างยกพื้นสูงขึ้นไปแล้วค่อยลดลงมาทีละน้อย พอให้คนที่อยู่ข้างหน้าไม่บังคนข้างหลัง มีเก้าอี้เปนอันมากตั้งเปนตับ ๆ ลงมาหันหน้าตามกัน ตั้งแต่ฝาประจันห้องจนถึงกลางห้องอีกด้าน ๑ ก็หันหน้าลงมาบันจบกัน ที่กลางห้องนั้นยกพื้นสูงขึ้นไป มีเก้าอี้ตั้งเปนที่สำหรับผู้สยีชนั่ง ในห้องนี้ตบแต่งประดับด้วยธงแลผ้าสีต่าง ๆ เปนอันมาก แต่ยังมีสิ่งที่ให้เห็นได้ว่า คนอยู่เมริกันสกปรกกว่าคนไทยอย่างหนึ่ง คือ ที่พื้นในห้องนั้นมีกากยา

ที่ชาวอเมริกันชอบอมกันแทนสูบบุหรี่นั้น เบื่อนเปรอะไปแทบทุกหน้าเก้าอี้ ถึงมาทว่าไทยจะประชุมกันมากดังนี้จะมีน้ำหมาก ก็คงจะไม่เปรอะเต็มไปเกือบจะลาดพื้นด้วยกากยาดังนั้นเป็นแน่ น่าพิศวงยิ่งนัก ต่างพากันอมมาคายไว้ราวกับนัดกันมาดูเกลื่อนไปทั้งสิ้น ใช่แต่กากยาเท่านั้น ยังเปลือกกล้วยเปลือกส้มรกไป่ ถ้าจะเก็บกวาดสิ่งที่รกสกปรกในที่นั้นไม่น้อยกว่า ๓ กระบุงเปนแน่ สิ่งที่ทำให้คิดประหลาทว่าที่เลือกเปรซิเดนต์เปนการสำคัญ ไฉนจึงรกรุงรังดังนี้ ครั้นข้าพระพุทธเจ้าดูที่ห้องนั้นแล้ว ก็ไปดูห้องสำหรับมีการเอกซหิบิเช่นอยู่ทางมุมใต้ แต่ไม่มีอะไร มีแต่ตู้ว่าง ๆ หัก ๆ พัง ๆ เปนลองเบื่อนไปเท่านั้น ทำให้ระลึกถึงคำที่มิสเตอรสมิทกงสลได้แนะนำไว้แต่แรกจะไปว่า ไปถึงเมืองชิคาโกแล้วไม่ได้เห็นอะไรก็ทำเนา แต่อย่าคลาดที่จะดูคอนเวนชั่นฮอลเลย ขอให้ดูให้จงได้ ครั้นมาเห็นเข้าก็น่าดูจริง ๆ ด้วย ยังไม่มีที่แห่งใดรกรุงรังเบื่อนเปรอะดังนี้เลย ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานจบเรื่องเอกซโปซิชันยิลดิงนี้เสีย เพราะดูใหญ่โตงดงามแต่ภายนอกเท่านั้น ข้างในนั้นไม่ควรจะกรายยังคมทูลพระกรุณามากไปอีกเลย

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกจากที่นั้นขึ้นรถไปดูที่ร้านขายของยางร้านแล้วกลับมาโฮเต็ล เวลากลางวันรับพระราชทานอาหารแล้ว จัดของขนลงหีบเตรียมที่จะออกต่อไปพร้อมแล้ว ส่งของไปขึ้นรถไฟ ครั้นเวลาบ่าย ๓ โมง ๑๕ มินิต ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถใหญ่รวมกัน

อย่างที่เรียกว่าขัสหลัง ๑ ไป ถึงสเตชั่นรถไฟขึ้นบนรถไฟชื่อเปรซิเดนต์ นั้น ครั้นเวลาย่าย ๓ โมง ๒๕ มินิต รถไฟออกจากเมืองชิคาโก ไปตามระยะทางรถไฟสายชื่อ เลกชอแอนด์มิชิกันเสาธ์เทินเรลโรด ผ่านสเตชั่นน้อยไปหลายตำบล ทางแถบนี้เดิรริมทเลสาปทีเดียว แล เห็นทเลสาปข้างซ้ายมือเปนระยะๆ ไปดูงามดี ขนสุดฝั่งทเลสาปถึง สเตชั่นตำบล ลาปอต เปนสเตชั่นใหญ่แห่ง ๑ รถไปตัดขึ้นทาง ตวันออนเฉียงเหนือไปถึงสเตชั่นตำบลเสาธ์เบนด์ เปนที่รับสินค้าทางเรือ แห่งแม่น้ำเซนต์โยเสฟริเวอต่อไปตามระยะทาง เวลาย่ำค่ำเศษถึงเมือง ชื่อ เอลกาด เปนเมืองบริบูรณ์ เปนต้นทางรถไฟแยกไปเมืองเซนต์โย เสฟ รถข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเข้าหยุดพักให้คนโดยสารรับพระราชทาน อาหารค่ำ ๒๕ มินิต แล้วออกต่อไปทางทิศตวันออกเฉียงเหนือ บริสตัล ไวท์ยีนโกลด์วอตเตอโยนสวิลชิลเดล แลอาเดรียน ตำบลเหล่า นี้เปนสเตชั่นน้อยๆ ทั้งสิ้น ตั้งแต่ตำบล ลาปอต มาถึงที่นี้ข้ามที่แผ่น ดินที่เปนแหลมใหญ่ยื่นไป ข้างทิศเหนือน้ำทเลสายมิชิกันกับทเล สายเอรีออกจากกัน ครั้นเวลา ๕ ทุ่มเศษ ที่เมืองโตเรโดตั้งอยู่ ในฝั่งตวันตกแห่งแม่น้ำเยอริริเวอ ห่างจากทเลสาปชื่อ เลกเอรี นั้น ประมาณ ๔ ไมล์ แม่น้ำที่นี้กว้างเกือบถึงไมล์ ๑ เหนือขึ้นไปที่ อ่าวลึกยาวประมาณเกือบไมล์ ที่เมืองนี้เปนที่มีสินค้าถั่ว แลเปนที่ ค้าขายมียุ้งฉางมาก แลเปนที่ทางรถไฟมารวมกันหลายทาง ออก จากเมือง โตเรโด ไป ผ่านสเตชั่นตำบลนอวอก แลตริมอนต์ ถึง

ตำบลโอเยอลิน ซึ่งเปนที่มีโรงเรียนงามดี แลตำบลเอลีเรียแล้ว
ถึงเมืองคลิฟต์แลนด์ เปนเมืองสำคัญที่ ๒ ในสเตตซ์โอไฮโอรองเมือง
โตเรโด แลเขาชมว่าเมืองนี้เปนเมืองงามที่สุดในยูในติดสเตตส์ เมือง
นี้ตั้งอยู่ในฝั่งใต้แห่งทเลสาย เอริ เปนทุ่งใหญ่ ที่แผ่นดินสูงกว่าทเลสาย
ประมาณ ๘๐ ถึง ๑๐๐ ฟีต อยู่ริมปากน้ำแม่น้ำ คูโยกา แม่น้ำนี้ย่า
เข้าไปในเมือง มีสพานใหญ่ข้ามแม่น้ำนี้ทำแล้วเสร็จในปี ๑๘๗๘ เปน
จำนวนเงิน ๒๒๐๐๐๐ เหรียญ ในเมืองนี้งดงามมากด้วยมีต้นไม้เปน
อันมากจนเรียกกันว่า ฟอเรสต์ซิตี สินค้าที่ออกไปจากเมืองนี้มีเหล็กน้ำ
มันปริโตเลียมแลศิลาต่าง ๆ พ้นเมืองนี้ไปประมาณ ๒๘ ไมล์ ถึงไปร
เนสวิลพ้นไปรถไฟข้ามสพานใหญ่ทำด้วยศิลาแข็งแรง ไปต่อไปถึง
ตำบลคอนนินต์ แล้วออกจาก นอกสเตตซโอไฮโอ ไปถึงสเตชั่นตำบล
เอริ อยู่ริมฝั่งทเลสาปนั้นเปนต้นทางรถไฟ พีลาเดลเพียแอนด์เอริเรลเว
แลเอริแอนด์เปติสเยิกเรลเว เปนสเตชั่นสำคัญในที่นี้ พ้นสเตชั่นนี้
ต่อไป ออกจากสเตตเปนซิลเวเนีย ถึงสเตชั่นตำบล ริยเล ในเมือง
นิวยอกฝ่ายเหนือต่อไป ผ่านตำบล เวสต์ฟีลด์ ไปถึงตำบล ดังเกิด
ต่อไป ผ่านตำบล ซิลเวอกริก แลตำบล เลกวิว ทางรถไฟสายนี้
ตั้งแต่ โตเรโดมา เดิรเลียบริมทเลสาย เอริ มาเสมอตลอดทางประมาณ
๒๐๐ ไมล์

รุ่งขึ้นณวันอาทิตย์ เดือน ๗ แรม ๑๔ ค่ำ เวลาเช้าโมงเศษถึงเมือง
บัฟฟโล รถไฟเข้าหยุดในสเตชั่น เมืองบัฟฟูโลนี้ เปนเมืองใหญ่ที่ ๑

ในสเตตนิวยอกทั้งอยู่ในแม่น้ำนิอากราริมทเลสายเอริ มีท่าใหญ่สำหรับเรือเดิรในทเลสายนี้ด้วย ด้านหน้าลงน้ำยาวประมาณ ๕ ไมล์ มีโรงไว้สินค้าเปนอันมาก มีทั้งโรงขนถ่ายขึ้นฉางเทลงเรือ แลท่าเรือไฟเปนอันมาก เมืองนี้ได้ตั้งขึ้นครั้งแรกโดยพวก ฮอลลันแลนด์ แลกอมปนีในปี ๑๗๓๑ ครั้นเมื่อมีการรบในปี ๑๘๑๒ เมืองนี้ไหม้เสียหมดโดยพวกอังกฤษได้เผาเสีย แล้วจึงให้ทำขึ้นใหม่ในปี ๑๘๑๕ ในเวลานี้มีตึกร้านบ้านเรือนแลที่ว่าการต่าง ๆ ใหญ่ ๆ เปนอันมาก มีทั้งสพานใหญ่เรียกว่า อินเตอนาชันแนนยริช ข้ามแม่น้ำนิอากรา เปนสพานใหญ่ทำสำเร็จในปี ๑๘๗๓ เปนเงินถึง ๑๕๐๐๐๐ เหรียญ เปนสพานรถไฟสายเอริ์นิวยอกเซนตรัล แลสายรถไฟไปแคนาดาสามสาย

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกจากเมืองบัฟฟโลไปตามระยะทางรถไฟสายเดิรเลียบริมแม่น้ำนิอากราจนเวลาเช้า ๔ โมงเศษถึงเมืองอากรารถไฟเข้าหยุดในสเตชั่น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารแล้วได้ขึ้นรถไปเที่ยวดูในที่ตำบลเหล่านี้ คนขับรถว่าควรจะไปดูที่ใกล้ ๆ ก่อน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็ให้คนรถนั้นขับไปตามที่เขาเคยนำ

ที่ ๑ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้รับพระราชทานไปดูที่เวิลปุลเรยีด ห่างจากที่น้ำตกในอากราฟอลลงไปประมาณ ๒ ไมล์ น้ำไหลมาจากที่น้ำตกมาถึงที่นี่เชี่ยวแรงแลสีเขียวจัด ตลิ่ง ๒ ฟากสูงชันที่สุด เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปถึงที่นั้น เข้าไปในโรงที่สำหรับลงไปดู เขาให้ลงนั่ง

ในลิฟต์ซึ่งลงไปตามตลิ่งชันนั้นลงไปจนถึงชายตลิ่งข้างล่าง ออกจาก ลิฟต์แล้วลงบันไดไปถึงชายหาดศิลาริมน้ำ เห็นสายน้ำเชี่ยวแรงจน พันเปนเกลียวไปเสียงดังกึกก้อง เปนคลื่นกระฉ่อนแรงแลดูเร็วที่สุด น้ำที่พันกันเปนเกลียวแรงจนเปนคลื่นพลุ่งกระจายสูงพ้นศีรษะคนที่ยืนดูอยู่ที่ นั้นประมาณ ๒๐—๓๐ ฟีตดูพิลึกน่ากลัวยิ่งนัก น้ำที่เชี่ยวเปนฟองขาว แลเปนประกายกระจายไปดูเปนฟองขาวงามดี ที่น้ำตำบลนี้เชี่ยวแรงนั้น เพราะเหตุ ๒ อย่าง คือน้ำที่ตกลงมาจากที่น้ำตกนั้นโดยแรงที่ตกลงมา จากที่สูงลอดลงไปใต้แม่น้ำที่ใกล้นั้นมาพลุ่งขึ้นทันจึงทำให้เชี่ยวกว่าตอน ข้างเหนือ อีกอย่าง ๑ เพราะแม่น้ำที่นี้แคบกว่าทุกแห่ง ทางน้ำกว้าง ในระหว่างตลิ่งทั้ง ๒ ข้างนั้นประมาณ ๓๐๐ ฟีตเท่านั้นน้ำที่ไหลมาแต่ทเลสาย สุปีเรีย มิชิกัน เซนต เคลีย ฮูรอน แลเอรี มารวมที่นี่อากรานี้ เพราะ ฉนั้นน้ำนี้จึงไหลแรงประมาณชั่วโมงละ ๒๗ ไมล์ ตามที่เซอซาลส์ไลเยล ได้ คิดประมาณน้ำในที่นี้ประมาณน้ำที่ผ่านไปในมินิตละ ๑๔๐๐ คูบิคฟีต ที่ตำบลนี้ไม่มีผู้ใดจะสามารถที่จะหยั่งน้ำได้เพราะน้ำแรงไม่มีอันใดจะ หยั่งถึง เปนแต่คิดประมาณดูไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ฟีต

คนที่ลงไปดูที่ตำบลนี้มีลิฟต์ ที่อเมริกันเรียกว่า เอเลเวเตอได้สร้าง ขึ้นในปี ๑๘๖๙ เปนจำนวนเงินถึง ๒๐๐๐๐ เหรียญเปนเครื่องจักร์คล่องแคล่ว ดี เครื่องจักรนี้ใช้ด้วยแรงน้ำมีจักร์หมุนชักขึ้นแลลงจากพื้นดินบนมาพื้น ตลิ่งชั้นล่างสูง ๓๐๐ ฟีตเศษ ในที่แห่งนี้เปนที่มีเรื่องราวอยู่คือเมื่อวันที่ ๖ เดือนมิยูนปี ๑๘๖๑ ตรงกับวันพุธดิหัสเดือน ๗ แรม ๑๓ ค่ำปีระกาตรีศก ๑๒๒๓

มีเรือลำ ๑ เปนเรือไฟเล็ก ๆ ชื่อเมดออฟดิมิสต์ได้แล่นออกจากที่ซึ่งเคย
เดิรอยู่เหนือตพานนั้น ผ่านที่ตำบลนั้นลงไป แต่เรื่องนี้เปนเรื่องยืดยาว
ข้าพระพุทธเจ้าจะได้กราบบังคมทูลพระกรุณาต่อภายหลัง แลที่นี้เปนที่
กับตันเวบต์ซึ่งเปนคนว่ายน้ำแข็งมาถึงแก่กรรมที่นี่ด้วย ที่นี่มีช่างชักรูป
คอยชักรูปคนที่ไปมาในที่นี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ชักรูปหมู่ ๑ ดังที่
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ขอพระราชทานส่งมาทูลเกล้า ฯ ถวายนั้น

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูที่แรยีดนี้แล้ว ก็พร้อมกันมายืนที่ลิฟต์
เดิรรอกขึ้นมาชั้นบน ดูซื้อของต่าง ๆ แลรูปต่าง ๆ ที่เปนของที่ตำบลนี้
แล้วขึ้นรถไปที่ตำบลเรียกว่าเวิลปุล ที่นี่อยู่ใต้แรยีดลงไปเปนอ่าวกลม
น้ำไหลลงมาแต่ที่แรยีดนั้น พุ่งแรงมาถึงที่นี่ เปนทางแม่น้ำเลียวเปน
ข้อศอกที่เดียว น้ำที่นี่วน เพราะน้ำเชี่ยวพุ่งแรงมากกระทบฝั่งที่เปนศิลา
จึงบัดแรงหมุนไป ที่นี่ดูตลิ่งสูงเหมือนกันเปนศิลาทั้งนั้นดูเปนอ่าวกลม
น้ำเชี่ยว ๆ จนเปนฟองละลอกขาวไปทั้งนั้น น้ำที่กลางอ่าวกลมนี้ สูงกว่า
ริม ๆ หลายพีต เพราะน้ำที่ไหลแรงมาแต่แม่น้ำข้างเหนือ มาถึงที่ตรง
กลางแล้ว จึงแยกไปกระทบฝั่ง แล้ววนเข้ากลางอีก จึงได้ไหลออก
ทางแยกข้างขวาต่อไป โดยที่กำลังแรงของน้ำไปกระทบฝั่งจนวนไปนั้น
ทำให้ตลิ่งกลมเข้าทุกที ตลิ่งโดยรอบที่นี่สูงชัน ประมาณ ๓๕๐ พีตดูงาม
ยิ่งนักทางที่จะลงไปดูที่ชายตลิ่งริมน้ำนั้น มีบรรไดลงไปหามิลิฟต์ไม่
แลชันด้วย แต่เหนด้วยเกล้า ฯ ว่า จะไม่ผิดกับดูข้างบนนักจึงหาได้ลง
ไปไม่

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ดูทั่นแล้วก็ขึ้นรถพร้อมกัน กลับมาตามทางเดิม ไปถึงที่ปรอสเปกต์ป้ากก ดน้ำตกด้านที่เรียกว่าอเมริกันฟอล เพราะน้ำตกที่นี่แบ่งเปน ๓ ตอน ๆ เหนือที่ตกใหญ่ที่สุดนั้มเรียกฮอสชูฟอล เพราะรูปคล้ายรองเท้าม้า ตอนใต้อยู่ฝั่งข้างอเมริกันนี้เรียกอเมริกันฟอล ในระหว่าง๒ตอนนี้มีน้ำตกย่อม ๆ ตอนกลางอีกตอน ๑ เรียกเซนตรัลฟอล ข้าพระพุทธเจ้ามาดูที่อเมริกันฟอลก่อน แต่ที่นี่ก็แลเหนได้ทั้ง ๓ ฟอล ที่ปรอสเปกต์ป้ากนี้ เปนที่มีต้นไม้ให้คนมาเที่ยวเปนสุขสบาย แลดูน้ำตกด้วย ที่ริมน้ำตกนั้น มีกำแพงกั้นหน้ากันคนมิให้ตกลงไปพอคนยืนเท้าบนกำแพงได้สบาย ที่ตรงนี้ดูอเมริกันฟอลได้งามดีที่สุด เห็นทั้งน้ำที่ไหลมาแลทั้งน้ำที่ตกไปกระจายเปนฟองอยู่ข้างล่างแลเหนศิลาซึ่งพังลงไปเกลื่อนอยู่ ทำให้น้ำที่ตกลงไปกระจายขาวงามดี ตัวอเมริกันฟอลนั้นกว้างประมาณ ๑๐ เส้นหรือส่วน ๑ ใน ๔ ส่วนแห่งไมล์ สูงเปนที่น้ำตก ๑๖๔ ฟีต เซอร์ชาลไลเยล ได้ประมาณน้ำตกในที่นี้ ไม่ต่ำกว่ามินิตละ ๑๕๐๐๐๐๐๐ คูบิกฟีต ที่ซึ่งน้ำตกนั้นไม่ลาดเสมอกัน ที่อื่นออกไปมากก็มีที่ยื่นน้อย มีที่เปนชวากลึกเข้าไปก็มี จึงทำให้ดูงามมาก น้ำที่ตกซับซ้อนกันเปนหลายชั้น สีต่าง ๆ ที่ขาวเปนฟองดูราวกับสำลีก็มี เขียวบ้าง ม่วงบ้าง สีชมพูบ้างเปนสีต่าง ๆ ตามทางน้ำตกหนาแลบางเปนฟองมาก แลตามที่ถูกแสงพระอาทิตย์มากแลน้อยตามท้องที่เหมือนครุยสีต่าง ๆ ห้อยไว้ดูงามยิ่งนักสุดที่จะพรรณาให้ชัดเจน ในความที่งามได้

เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง อยู่ในปรอสเปกต์ป๊ากนี้ มีช่างถ่ายรูปในที่นี้ คอยถ่ายรูปคนที่มาดู ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ได้ถ่ายรูป ๑ พร้อมกัน ด้านหลังแลเห็นน้ำตกด้วย ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ได้ส่งรูปนี้มาทูลเกล้า ฯ ถวายด้วย

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ออกจากที่นี้ไปถึงที่สเตชั่นที่ลงไปดูข้างล่างใต้น้ำตกนั้น ทางที่จะลงไปนั้น มีเก้าอี้เปนที่นั่ง ๒ ข้าง ขึ้นข้าง ๑ ลงข้าง ๑ ใช้เชือกลวดชักขึ้นลงด้วยเครื่องจักร์แรงน้ำ ทางที่เก้าอี้เลื่อนขึ้นลงนั้นเปนพื้นเกลี่ยงทอดเอนลงไปชันที่เดียว มีรางกันให้ตรงลงไปตอนกลางมีที่ว่างอยู่สำหรับหลีกกัน ๒ ข้างทางนี้มีบันไดสำหรับคนที่เสียเงินน้อยเดินลงไป เปนบันได ๑๓๒ คั่น แต่ที่เก้าอี้สำหรับขึ้นลงนั้นเปนเก้าอี้ยาวนั่งได้ ๒ คน ตั้ง ๔ แถว เปนเหมือนเกวียนยกโกษฐุในกรุงเทพ ฯ นั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงนั่งในเกวียนนั้น เลื่อนโรยลงไปถึงตลิ่งริมน้ำ ที่นี้มีท่าเรือมีเรือเล็ก ๆ สำหรับเช่าตีกรรเชียงไปดูที่หน้าน้ำตก แลสำหรับข้ามไปทางฝั่งแคนาดา ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเข้าไปในโรงที่ผลัดผ้า เขาจัดกันเปนห้องย่อม ๆ พอผลัดผ้าห้องละ ๒ คน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเปลี่ยงเครื่องแต่งตัวเดิม สวมเครื่องแต่งตัวสำหรับไปดูในน้ำตกนั้น คือกางเกงสักหลาดอย่าย ๆ เสื้อรูปจิน ๆ รองเท้าทำด้วยผ้าใยเย็บ ๒ ข้าง แล้วเอาเชือกผูกหุ้มเท้าเข้าเท่านั้น สวมเสื้อแลหมวกฝนชั้นนอกพร้อมกัน แล้วผู้สำหรับนำก็นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปตามทาง ไต่ไปตามก้อนศิลาไปถึงสพานทางเข้าไปดูริมที่น้ำตก

เรียกว่าแชโดออฟดีร็อก ที่สพานน้ำตกลงมากระทบศิลากระจายเปน
ลอองไปเย็นกแฉะคนที่เดิรไปนั้นเย็นกทั้งตัว ลอองน้ำนั้นมิได้เปนฝอยเลย
โตกว่าเมล็ดฝนในกรุงเทพ ฯ มาก ทั้งมีเสืออยู่แล้วยังเย็นตัว ผู้นำ ๆ
ไต่สพานเข้าไปจนสุดทาง มียันไดลงไปที่ตรงนี้ใกล้น้ำตกมาก ลม
ที่น้ำตกลงมาแรงจัดทานตัวยากที่สุด ทั้งน้ำก็สาดอู้ ๆ อยู่เสมอ ลืมตา
ไม่ใคร่ไหว ค่อยถอยหลังลงยันไดไปถึงสพานชั้นล่าง เปนสพานไม้
กระดาน ๒ แผ่นผูกไม่แน่นหนาน่ากลัวที่สุด เดิรไปตามตรงนั้นต้อง
ถอยหลังเข้าไป เพราะหันหน้าเข้าไปสู้ลมแลน้ำไม่ใคร่ไหว แต่ถอยหลัง
แลมีหมวกฝนคลุมอยู่แล้วยังลืมตาไม่ใคร่ได้ ลองหันหน้าไปน้ำเข้า
เย็นกเต็มหน้า แลลมจัดหายใจไม่ใคร่ออก ค่อยย่องถอยหลังเข้าไป
จนถึงที่สุดใต้เงื้อมเขา มีกระดานเลียบเปนร้านกว้างสัก ๔ ศอก ๔ เหลี่ยม
ดูโยกคลอนอยู่ไม่แน่นหนาเลย ลมก็พัดจัดน้ำก็สาดจนลืมตาไม่ได้
ดูน้ำใต้ร้านลงไปก็เดือดพล่านเปนฟองไปทั้งนั้น ไม่น่าเปนที่ไว้ใจเลย
คนที่ไปด้วยกันไม่มีใครวางใจได้เลย เพราะถ้าสพานแลร้านหักลงไปแล้ว
เปนไม่มีใครรอดเลย แต่เวลานั้นไปยืนรวมเกาะแง่ศิลาอยู่ด้วยกันทั้งนั้น
แต่มิสเตอร์ลอฟตัสคนเดียวอวดดีว่าเปนฝรั่งสนุกจนไม่รู้จักที่ตาย พอ
เข้าไปถึงก็กระโดดเล่นจนร้านนั้นโยกตกใจต้องทุบไหล่เข้า เพราะเหตุที่
ร้านนั้นไม่ได้แน่นอยู่กับอะไรเลย ผูก ๆ ยัน ๆ ไว้พออยู่เท่านั้นอาจหักได้
โดยง่ายที่สุด ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่ในนั้นครู่ ๑ ก็กลับออกมา พอ
มาพ้นที่นั้นแล้วมานึกว่าไม่พอที่จะเข้าไปเลย ไม่มีอะไรประหลาทเลย

ถึงประหลาทก็ดูไม่เห็น เพราะลืมตาไม่ใคร่ได้ แลใกล้ต่อความตายเปนที่สุด เข้าไปแต่พอชื่นชื่อว่าได้เข้าไปเท่านั้นเอง ออกมาจากที่นั้นแล้ว ๆ เขาพาไปดูที่ก้อนศิลาใหญ่หน้าน้ำตก ๒ ก้อน มีสพานกระดาน ๒ แผ่นพาด สพานนี้อยู่หน้าน้ำตกขึ้นไปนั่งคบนสพานใกล้ดี แลน้ำที่เปนลองกระเซนมา แต่ที่นี้น้ำตกเหมือนอาบน้ำฝนเหมือนกัน แลดูที่น้ำตกได้งามดีที่สุด ที่เหล่านี้อยู่ข้างขวาน้ำตกอเมริกันฟอล ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูที่นี้แล้วก็กลับมาที่โรงสำหรับผลัดผ้า ผลัดเครื่องที่เบียกออกแต่งเครื่องเดิมมานั่งที่เก้าอี้เกรินเดิรรอกกลับขึ้นมาข้างบน แวะไปดูร้านขายของต่าง ๆ ในปรอสเปกต์ยัก ของขายที่นี้มีคล้าย ๆ กันแทบทุกร้าน คือรูปน้ำตกขนาดต่าง ๆ ถ่ายในกระดาษบ้าง กระเบื้องบ้างเปนต้นของสินค้าทั้งปวง นอกนั้นมีพัดทำด้วยขนนกต่าง ๆ เปนพัดแขน ๆ มีนกทั้งตัวติดกลาง แลเครื่องแต่งตัว เครื่องใช้ทำด้วยศิลาแลโมราต่าง ๆ เครื่องแต่งตัวพวกอเมริกันอินเดียน ของเหล่านี้มีขายแทบทุกร้าน

ครั้นดูที่ต่าง ๆ ในปรอสเปกต์ยักแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกัน ขึ้นรถกลับมาที่สเตชั่นรถไฟ รับพระราชทานอาหารกลางวันในรถชื่อเปรซิเดนต์นั้น ครั้นรับพระราชทานอาหารแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกัน ขึ้นรถไปที่ริมทางเหนือน้ำตก รถขับเข้าในประต ข้ามสพานข้ามแม่น้ำไปที่เกาะโค๊ตไอแลนด์ เที่ยวดูที่ต่าง ๆ ในเกาะนี้ สพานที่ข้ามไปนั้น เดิมเปนสพานทำด้วยไม้ ใช้อยู่แต่ปี ๑๘๑๘ แต่บัดนี้ได้ทำ

สพานเหล็กอันแขงแรงงามดีขึ้น ในฤดูร้อนปี ๑๘๕๖ สพานนี้ลาดด้วยไม้โอ๊กอย่างหนา แลเลียบศิลาแรง เครื่องทำด้วยเหล็ก กำลังที่สพานตั้งอยู่นั้น เพราะที่โคลงเหล็กใหญ่เปนโค้ง ๔ ตอน โดยยาวแห่งสพานนี้ ๓๖๐ ฟีตโดยกว้าง ๒๗ ฟีต มีทางรถไปมาคนละทาง รวม ๒ ทาง กว้าง ๑๖ ฟีตครึ่ง มีทางคนเดิร ๒ ข้าง ๆ ละ ๕ ฟีต ๓ นิ้ว สพานแย่งเปน ๔ ตอนตามโค้งนั้น ในหว่างโค้งอันหนึ่ง ๆ มีเสาก่อนมาจากใต้น้ำหนา ๑๙ ฟีต คิดแย่งสพานเปน ๔ ตอน ๆ ละ ๙๐ ฟีต สพานเดิมที่ทำเปนครั้งแรกที่หัวเกาะนี้ ในปี ๑๘๑๗ นั้น พอถึงฤดูสปริง น้ำแข็งลอยลงมาปัดสพานนี้หักไปหมด แล้วจึงได้ทำขึ้นอีกในปี ๑๘๑๘ ในที่สพานเดี๋ยวนี้ แล้วได้ซ่อมเปลี่ยนแปลงในปี ๑๘๓๙ แลในปี ๑๘๔๙ แล้วจึงได้ทำสพานนี้ขึ้นในปี ๑๘๕๖ แต่เมื่อคิดไป เปนความฉลาดของช่างมากที่ทำได้ดีถึงเพียงนี้ เพราะน้ำที่นี้ไหลเชี่ยวแรงที่สุด ไม่น่าจะมีอะไรตั้งอยู่ได้เลย เวลาเมื่อยืนอยู่บนสพานนั้น แลขึ้นไปทางเหนือน้ำเห็นน้ำไหลเชี่ยวแรงโตรกลงมาเปนลูกคลื่นละลอกลาดลงมา ราวกับจะพัดเอาเกาะแลสพานลอยตามน้ำไป น้ำที่ไหลลงมานั้นดูเทลาดลงมาจนแลดูไปข้างเหนือเห็นน้ำสูงกว่าศีร์ษะ ที่ตรงน้ำเชี่ยวเหนือที่น้ำตกนั้นตั้งแต่ต้นที่น้ำเชี่ยวมาถึงที่น้ำตก ทางประมาณ ๓๐ เส้นหรือ ๓-๔ ไมล์ น้ำลดต่ำกว่ากันถึง ๖๐ ฟีต แลประมาณไหลแรงในชั่วโมงละ ๗ ไมล์ถึง ๓๐ ไมล์ ดูน้ำเดือดพล่านเปนฟองกระจายลงมาแลใสดี แลลงไปเห็นพื้นศิลาใต้น้ำได้

ครั้นข้ามตะพานตอนนั้นไปถึงเกาะยาทไอแลนด์ เปนเกาะเล็ก ๆ ที่แผ่นดินประมาณเอเกอร์ ๑ ที่เกาะนี้มีโรงทำกระดายด้วย เรียกว่านิอากราฟอลเปเปอมิลล์ ที่ทำกระดายนี้เขานิยมกันว่าเปนโรงทำกระดายใหญ่ที่สุดในยุไนติดสเตตส์ ที่เกาะนี้เหนือขึ้นไปหน่อยหนึ่งมีเกาะน้อย ๒ แห่งชื่อชิปแลยริกไอแลนด์ แต่เขามีทางไปใหม่ ทางรถที่เกาะนี้เดิรตัดตรงไปกลางเกาะเท่านั้น สุดฝั่ง ทางนอกมีตะพานเหล็กอีกอัน ๑ คล้ายกับตะพานก่อน แต่เล็กกว่าหน่อย ๑ รถข้ามตะพานนั้นไปถึงเกาะใหญ่ชื่อโค๊ตไอแลนด์ ๆ นี้ใหญ่ เปนที่แผ่นดินประมาณ ๖๒ เอเกอร์ โดยยาวประมาณไมล์เศษ มีต้นไม้ใหญ่ ๆ มาก ในปี ๑๗๗๐ มีคนชื่อสเตอแมน ได้เอาแกะมาเลี้ยงที่นี้ จึงได้เรียกชื่อว่าโค๊ตไอแลนด์ แต่เดิมนั้นชื่อว่าไอริสไอแลนด์ เพราะเห็นรุ้งริมเกาะนี้บ่อย ๆ ที่โค๊ตไอแลนด์นี้มีคนได้ไปเที่ยว แต่ก่อนทำตะพานขึ้น แต่ไม่สู้มากนัก เพราะเปนที่หน้ากลัวแลลำบากมาก ที่เขาได้ค้นพบมีคนได้ไปเที่ยวในปี ๑๗๗๑–๑๗๗๒. แล ๑๗๗๙ ได้พบเขาขาริกไว้กิ่งต้นไม้ ริมฮอสซูฟอล เกาะนี้อยู่ในระหว่างฮอสซูฟอลอยู่ข้างซ้าย อเมริกันฟอลอยู่ข้างขวา แต่เซนตรัลฟอลนั้นอยู่ชิดเกาะนี้ นอกเซนตรัลฟอลออกไปมีเกาะน้อยขึ้น ขั้นอเมริกันฟอลกับเซนตรัลฟอลให้แยกกัน เกาะน้อยนั้นชื่อลูนาไอแลนด์ เมื่อรถข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขับเข้าในโค๊ตไอแลนด์ เลี้ยวไปตามทางรถข้างขวามือเข้าไป เปนทางใต้ต้นไม้ใหญ่ร่มเหมือนป่า ไปถึงต้นทางที่จะไปลูนาไอแลนด์ รถหยุดที่นั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถ เดิร

ลงไปตามทางข้ามตะพานที่ข้ามลำน้ำสาย ซึ่งไหลไปตกในเซนตรัลฟอล นั้น ลำซึ่งน้ำนี้กว้างประมาณ ๑๐๐ ฟีต น้ำใต้ตะพานนั้นไหลเชี่ยว ๆ ขัดเปนฟองไปทั้งนั้น เมื่อไปถึงที่ลนาไอแลนด์แล้ว เปนที่ดูวิวอเมริกัน ฟอล เซนตรัลฟอล แลฮอสชูฟอลได้งามดี แลเห็นตลอดทั้งแม่น้ำใต้ ฟอลลงไป แลตะพานรถไฟที่ต่าง ๆ งามดีมาก แลคนเข้าไปใกล้อเมริกันฟอลได้ชิดขนเอามือวิดน้ำเล่นได้ เปนที่หน้าดูมาก ครั้นกลับจากลูนาไอแลนด์มาตามทางเดิม ขึ้นบนเกาะโค๊ตไอแลนด์ ขึ้นรถวงไปตามทางต่อไป ถึงต้นทางที่จะไปดูฮอสชูฟอล ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถลงบันไดที่เจาะดินแลศิลาเปนชั้น ๆ ลงไปถึงชั้นล่างมีตะพานยาวทอดออกไป ห่างจากฝั่งไปถึงเกาะน้อย เปนศิลาใหญ่ก้อนหนึ่งเท่านั้น อยู่ในระหว่างฮอสชูฟอลนั้นเอง ที่นี่เดิมเขาได้ก่อหอคอยเปนรูปเตาเวอร์ขึ้นไว้ เพราะเปนที่เด่นออกไปในทางน้ำตก เมื่อมาอยู่ตรงนี้ ดูน้ำที่แรงที่เชี่ยวไปตกนั้น จะพัดเอาเกาะน้อยนี้ลงไปเสียด้วยเหมือนกัน เพราะดูไม่น่าจะทนทานน้ำไหวเลย แต่ข้าพระพุทธเจ้าเชื่อแน่ว่า คงจะต้องถูกน้ำพัดทำลายลงไปสักหนึ่งเปนแน่ เพราะศิลาริม ๆ นั้น ที่เปนรอยแตกตกลงไปแล้วมีเปนอันมาก ที่หน้าฟอลลงไปก็มีก้อนศิลาที่ตกลงไปเกลื่อนอยู่เปนอันมาก แลได้ทรายเกล้า ๆ ว่าเขาคิดประมาณน้ำตกนี้ ทางถอยพังถอยหลังเข้าไป ในปีละ ๓ ฟีตเสมอ รูปก็เปลี่ยนไปเสมอ เพราะฉนั้นเกาะน้อยนี้ ดูศิลาพื้นก็ร้าววงอยู่เปนหลายแห่ง ก็จะต้องทำลายสักคราวเปนแน่ มีผู้ชำนาญได้คิดประมาณน้ำตกนี้ ว่าถอยหลังขึ้นไปเสมอ

เขาตรวจดูตามที่ว่าถอยหลังมาห่างจากที่เดิมประมาณ ๔ ไมล์แล้วแต่ดูก็เป็นการประหลาดอยู่ เตาเวอร์ที่ข้างพระพุทธเจ้าที่ได้กรายบังคมทูลพระกรณามาแล้วนั้น ได้ทำขึ้นโดยคนชาวเมืองนิวยอกชื่อปอเตอ ในปี ๑๘๓๓ แต่ใน ๒-๓ ปีล่วงมาแล้วนี้ เขาได้รื้อเสียแล้ว

ที่เกาะน้อยนี้เป็นที่ดูวิวงามดีมาก ดูทางน้ำเดือรเชี่ยวแรงมาก แต่ข้างเหนือไหลแรงลงมา เป็นละลอกขาวพ้นแม่น้ำดูเชี่ยวจัด ไหลหลากลงมาตามที่แผ่นดินต่ำ มาจนถึงที่น้ำตก เมื่ออยู่ในที่นี้เห็นวิวน้ำตกฮอสชูฟอลได้ดีกว่าทุกแห่ง ที่น้ำตกใหญ่ที่เรียกว่าฮอสชูฟอลนี้ ยาวตั้งแต่ฝั่งแม่น้ำข้างแคนาดามา ถึงเกาะโค๊ตไอแลนด์ ประมาณเป็นที่น้ำตก ๒๓๗๖ ฟีต สูงที่น้ำตกลงไป ๑๕๘ ฟีต ชื่อที่เรียกว่าฮอสชูนั้น เพราะรูปคล้ายรองท้าวม้า แต่บัดนี้รูปได้เปลี่ยนแปลงไปกว่าเมื่อได้ตั้งชื่อมาจนดูไม่เป็นรูปรองท้าวม้าแล้ว เพราะลึกเข้าไปมาก จนเกือบจะเหมือนรูปตัวงอ, นั้น น้ำที่ตกในที่นี้มากกว่าทุกแห่ง เขาได้ประมาณที่น้ำตรงที่ตกนั้น ว่าเป็นแผ่นหนาประมาณ ๒๐ ฟีต เพราะดูเป็นสีเขียวจัด น้ำที่ตกนั้นประมาณ ๑๓๕๐๐๐๐๐๐ คูบิกฟีตเต็มที่เดียวในมินิต ๑ แต่การที่ประมาณน้ำที่ตกนี้ว่าต่าง ๆ กัน โปรเฟสเซอไลเยล ว่าประมาณ ๑๕๐๐๐๐๐๐๐ ฟีตในมินิต ๑ ดอกเตอร์ดไวท์ซึ่งเป็นเปรซิเดนต์แห่งเยลคอเลช แต่ก่อนว่า ๑๐๐๒๐๐๐๐ ตันในชั่วโมง ๑ ยัดเดอโอกซ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือของเขาว่า ๕๐๘๔๐๘๘๕๓ ใน ๒๔ ชั่วโมง ๒๑๑๘๓๖๘๕๓ ในชั่วโมง ๑ หรือ ๓๕๓๐๖๑๔ ในมินิต ๑ หรือไหล ๘๓๔๓ ในสกัน ๑

ตกว่ากำหนดประมาณน้ำลึกที่ยนยอดฟอลนั้น ได้คิดประมาณโดยเซอร์ชาลไลเยล แลผู้อื่นว่าราวสัก ๒๐ พีต ในที่ตรงกลางหรือที่ซึ่งแลเห็นน้ำเชี่ยวจัด แต่มีพยานที่อ้างได้มั่นคงควรเชื่อได้ ดีกว่าสิ่งอื่นนั้นมีอยู่เรื่อง ๑ คือมีเรือชื่อเดตรอยต์ เปนเรืออยู่ในทะเลสายกอมปนี ได้ซื้อมาขนทุก กระบือ หมี กวาง แลสุนักข์จิ้งจอก แลสัตว์อน ๆ บ้าง ปล่อยลงมาในทางน้ำตกนี้ ในปี ๑๘๒๙ เรือนั้นแตกเปนท่อน ๆ ไปในที่แก่งน้ำแรงจัดนั้น เหลือแต่ห้องเรืออยู่ครึ่ง ๑ มีน้ำเต็มขมลงไปประมาณ ๑๘ พีต ลอยผ่านตก ที่น้ำตกฮอสชูฟอลลงไปไม่ได้ถูกศิลาที่นั้นเลย การนี้พอเชื่อได้ว่า ที่ประมาณนั้นจะไม่ผิดนัก

ที่น้ำตกนี้เวลาพระอาทิตย์ส่องถูกแล้ว ดูงามขึ้นมาก บางที่เห็นเปนสายรุ้งโค้งไปตั้งแต่อเมริกันฟอลไปจนถึงฮอสชูฟอล แลตัวฟอลเองก็งามใหญ่โตเหลือที่จะพรรณา แต่ที่กลางฟอลนั้นแลหาใคร่จะเห็นได้ ไม่ เพราะน้ำที่ตกลงไปโดยแรงกระทบกันเปนละอองพลุ่งขึ้นมาเหมือนควันสูงขึ้นไปบนฟ้า ทำให้เปนสายรุ้งในเวลาเมื่อถูกแสงพระอาทิตย์แลตามริมขอบบนที่ตรงน้ำตกนั้นดูเปนสีต่าง ๆ อย่างที่เช่นอเมริกันฟอล แต่ที่นี่เชี่ยวมาก เพราะน้ำมากกว่ากันเสียงดังสนั่นกระเทือนก็กก้องด้วยเปนอันมาก ความงามประหลาทน่าพิศวงแลความกึกก้องที่น่ากลัวนี้ ข้าพระพุทธเจ้าไม่สามารถที่จะกราบบังคมทูลพระกรุณาพรรณาให้สมกับที่เปนอยู่นี้ได้

อนึ่งตรงกลางฮอสชูฟอลนี้เปนที่ขั้นเขตแดนอเมริกันกับแคนาดาของอังกฤษกำหนดเขตแดนแบ่งกัน ตัดเส้นมากลางแม่น้ำนิอากรามาแบ่งที่กลางฮอสชูฟอลนี้ แล้วเลี้ยวแบ่งกลางแม่น้ำไปตามลำแม่น้ำขนสุดแม่น้ำนี้

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าไปดูที่นี้แล้วก็กลับมาขึ้นรถขับต่อไป ถึงท่าที่จะไปเกาะสามพี่น้อง ซึ่งเรียกตามภาษาอเมริกันว่า ตริซิสเตอร์ไอแลนด์ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถเดิรไปที่เกาะนั้น เกาะตริซิสเตอร์ไอแลนด์เหล่านี้ติดต่อกับเกาะโค๊ตไอแลนด์โดยมิสพานไปถึงกันเปนที่ดูวิวทางน้ำเดิรแรงลงมาได้ดีกว่าทุกแห่ง เกาะเหล่านี้อยู่ด้านตวันตกเฉียงใต้ริมหัวเกาะโค๊ตไอแลนด์ ในที่นี้ในปี ๑๘๔๑ มิคนชื่อ เอ. บี. เอลเลน ได้ลองที่จะข้ามแม่น้ำตรงนี้โดยเรือเล็ก ๆ ลำ ๑ แต่เพอินเคราะห์ร้ายกระเชียงหักเสียเล่ม ๑ แต่เขาริบตีข้างเดียวโดยความที่มีฝีมือแลความกลัวด้วยริบตีมาจนถึงเกาะนอกนี้ได้ เขาริบกระโจนขึ้นบนเกาะทันที แต่เรือนั้นลอยตามน้ำลงไปราวกับลูกศรตกลงไป ในที่น้ำตกลงทันที แต่เวลานั้นยังไม่มิสพานไปที่เกาะเหล่านี้ เพราะฉนั้นเขาจึงต้องอดอาหารอยู่ที่เกาะนี้ถึง ๓ วัน ภายหลังเขาคิดสุมไฟขึ้นบนเกาะพอมิควันขึ้นให้คนเห็น คนทั้งปวงจึงได้คิดการที่จะช่วยมิคน ๑ ชื่อรอบินสัน ได้คิดขว้างเชือกไป แล้วเอาเรือเล็กผูกสาวเชือกไปในระหว่างเกาะ ๑ ๆ ไปตลอดทั้ง ๓ เกาะจนช่วยรอดกลับมาได้ แล้วจึงได้คิดทำสพานไปต่อถึงกัน สพานแต่เกาะโค๊ตไอแลนด์ไปถึงเกาะในยาว ๘๒ ฟีต แต่

เกาะในไปถึงเกาะกลาง ๘๐ ฟีต แต่เกาะกลางถึงเกาะนอกยาว ๖๒ ฟีต ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงผ่านไปทั้ง ๓ เกาะดเปนที่สยายมาก ตพานทั้ง ๓ นี้หาได้ปักเสาลงในน้ำไม่ เปนตพานโยงแขวนเหนี่ยวกันไว้ทั้งนั้น แต่แขงแรงดีมาก ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงนั่งพักอยู่ที่ปลายเกาะนอกดูสายน้ำไหลแรงมาก ที่ศีร์ษะเกาะนั้นดูน้ำเกือบจะท่วมทีเดียวมีไม้ซุงที่ลอยมาแต่เหนือน้ำมาติดอยู่ที่หัวเกาะเปนอันมาก น้ำในหว่างเกาะเหล่านี้ไหลแรงมาก ที่แห่ง ๑ ข้าพระพุทธเจ้าได้ลองดู เพราะที่ตรงนั้นศิลาสูงเปนคันอยู่น้ำดูไม่สู้ลึกนัก แลเห็นศิลาพื้นได้สดวกแต่น้ำไหลแรง ข้าพระพุทธเจ้าได้ลองเอาก้อนศิลาพอยกขึ้นได้ ทิ้งลงไปน้ำแรง ศิลาหาตกถึงพื้นล่างได้ไม่ ไหลไปตามน้ำพัดตกลงไปข้างล่างทีเดียว ข้าพระพุทธเจ้าเที่ยวดูอยู่ในเกาะทั้ง ๓ นี้ แล้วกลับขึ้นรถอ้อมขึ้นไปทางหัวเกาะโค๊ตไอแลนด์อ้อมไปรอบเกาะที่ตรงหัวเกาะนั้น เปนที่ดูวิวแม่น้ำได้ตลอดตามกว้างแลที่สูงลาดขึ้นไปดูเปนลำน้ำใหญ่งามดี แลไปแต่ไกลเห็นเนวี่ไอแลนด์ ซึ่งเปนเกาะที่ได้มีเรื่องราวในการรบมามีป้อมชื่อฟอตสคอสเสอ อยู่ด้านข้างอเมริกัน แลเห็นเมืองชื่อซิบเปวา อยู่ในฝั่งข้างแคนาดา

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูในเกาะเหล่านี้ทั่วแล้วก็กลับมาตามทางข้ามตพานมาที่ฝั่งแล้วเลยไปถึงทางที่จะข้ามฝั่งข้างแคนาดา รถข้ามตพานไปตพานนี้เปนตพานแขวนอย่างที่เรียกว่าสัสเปนชั่นบริช เปนตพานงามมากแต่ไม่แข็งแรงเหมือนตพานข้างใต้ เพราะไม่ใช่ตพานรถไฟ

เปนแต่ตพานคนเดิรแลรถเท่านั้น ดูเหมือนใยสายลวดโยงแขวนตพาน ลอยไว้บนอากาศ ขาดไว้ในระหว่างยอดตลิ่งชันทั้ง ๒ ฟาก เขานับว่าเปนตพานเยาที่สุด แลโปร่งบางที่สุดแลแข็งแรงมั่นคงดี เปนที่ดวิวน้ำตกทั้ง ๓ ได้งามดีเหมือนกัน เหมือนรถลอยไปบนอากาศข้ามแม่น้ำไปฉนั้น แลเขาว่าเปนตพานแขวนอย่างยาวที่สุดในโลก ที่เตาน์เวอสำหรับที่ตพานที่แขวนนั้นมีทั้ง ๒ ฝั่ง แต่ฝั่งข้างแคนาดานั้นมีลิฟต์สำหรับขึ้นไปบนยอดเตาเวอดูวิวน้ำตกแลเมืองใกล้ได้ทั่ว เตาเวอนี้ทำสิ้นเงิน ๒๕๐๐๐ เหรียญ ตพานนี้โดยยาวในระหว่างแต่เตาเวอด้าน ๑ มาถึงเตาเวออีกด้าน ๑ ยาว ๑๒๖๘ ฟีต สูงพ้นน้ำขึ้นไป ๑๘๐ ฟีต เตาเวอสูงแต่พื้นดินบนขึ้นไป ด้านข้างคานาดา ๑๐๕ ฟีต ด้านข้างอะเมริกัน ๑๐๐ ฟีต รากเตาเวอน ๒๘ ฟีต ๕ เหลี่ยม ยอด ๕ ฟีต ๕ เหลี่ยม ตพานนี้แขวนมั่นอยู่ด้วยลวดใหญ่ ๆ สายหนึ่งมีลวดใหญ่ ๗ เส้น มีลวดผูกเปนระยางรวม ๑๓๓ เส้น แลลวดใหญ่อีก ๘ เส้น ลวดใหญ่เหล่านี้น้ำหนักประมาณฟุตละ ๘ ปอนด์ไดเมตเตอร์ของลวดนั้น ๗ นิ้ว ตัวตพานนั้นหนักประมาณ ๒๕๐ ตัน สพานนี้อยู่ใต้อะเมริกันฟอลลงไปประมาณ ๕ เส้นหรือเศษหนึ่งส่วนแปดไมล์ ได้เยี่ดให้คนเดิรในวันที่ ๔ เดือนเยนุวารี ปี ๑๘๖๙

เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงข้ามตพานนี้ไปถึงฝั่งทางด้านแคนาดา พวกเจ้าพนักงานภาษีอังกฤษซึ่งเฝ้าอยู่ต้นทางริมตพานนั้นจะมาค้นของต้องห้ามตามธรรมเนียมที่ข้ามเขตแดนกัน แต่ท่านราชทูตได้ประทาน

ก๊าศพระนามให้ดูรู้ว่าเปนราชทูตแล้วจึงหาได้ค้นไม่ ทั้งสิ่งของที่คน
ใช้คมไปก็หาได้ค้นไม่ เพราะมีก๊าศพระนามท่านราชทูตอยู่แล้ว ข้า
พระพุทธเจ้าทั้งปวงข้ามไปถึงฝั่งแคนาดา ให้คนขับรถขับไปที่เรือนแห่ง ๑
เปนห้างขายของต่าง ๆ อย่างเช่นขายกันชุกชุมในที่ตำบลนี้ แลเรือน
นั้นอยู่ริมฮอสชูฟอลด้านข้างซ้าย ได้พักดูของปลาดต่าง ๆ ที่นั้นครู่ ๑
กลับมาที่โฮเตลหลัง ๑ ริมกันกับเรือนหลังนั้น โฮเตลนี้ชื่อปรอสเปก๎ต์
เฮาส์ อยู่ใกล้ที่น้ำตกฮอสชูฟอลที่เดียว ข้าพระพุทธเจ้าพักอยู่ที่
โฮเต็ลนี้ ได้รับพระราชทานเขียนหนังสือไปแจ้งข้อราชการณเมืองลอนดอน
แลยอกข้อราชการเข้ามาณกรุงเทพ ๆ เวลาค่ำรับพระราชทานอาหาร
แล้วพักอยู่คืน ๑ ในเวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้ว ข้าพระพุทธเจ้า
ทั้งปวงออกไปนั่งแลเดิรเล่นตามน่าปรอสเปกต์เฮาส์ แลเห็นที่น้ำตก
ทั้ง ๓ แห่ง เขาจุดไฟฟ้าฉายด้วยกระจกสีต่าง ๆ ดูน้ำเปนสีแดง เขียว
ม่วง น้ำเงิน เหลือง แลสีอื่น ๆ เปลี่ยนไปเสมอดูงามยิ่งนัก ที่น้ำตก
เองก็งามประเสริฐวิเศษอยู่แล้ว ยังฉายเอาสีต่าง ๆ ไปประกอยเข้าด้วย
นึกดูเหมือนของที่ช่างอย่างพิเศษแกล้งทำขึ้นให้เปนที่เจริญตา ดูเหมือน
กับมีใช่ของเกิดเปนเองไม่ ยิ่งพิจารณาไปก็ยิ่งงามจนสุดที่จะพรรณาได้

อนึ่งที่ปรอสเปกต์เฮาส์ ที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพักอยู่นั้น ใกล้
กับที่น้ำตกฮอสชูฟอล ไม่ถึง ๑๐๐ ยาต ลอองน้ำที่พุ่งกระเซ็นมาจาก
ที่ตกนั้นเยียกมากมาถึงนี่ด้วย ถนนที่หน้าโฮเตลออกไป แฉะเหมือน
ฝนตกอยู่เสมอ ตามชานเรือนนั้นเวลากลางวันมีแสงแดดทำให้แห้งไป

กลางคืนก็ชื้นเย็นเหมือนฝนตกเสมอ เวลานั่งอยู่ในห้องนั้น ได้ยินเสียงน้ำตกกึกก้องอยู่เปนนิจไม่หยุดเลย และเรือนก็กระเทือนสั่นอยู่เสมอเพราะใกล้ที่สุด ต้นไม้ต่าง ๆ ตามริมเรือนดูสดงามที่สุด เพราะได้ไอน้ำพรมอยู่เสมอ เวลานอนก็ได้ยินเสียงเสมอตลอดเวลา

รุ่งขึ้นณวันจันทร์ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๘ เวลาเช้า ๒ โมงเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง พร้อมกันไปที่เรือนริมน้ำตกใกล้กับปรอสเปกต์เฮาส์ที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่นั้น เข้าไปในห้องข้างในสรวมเสื้อแลกางเกงผ้าขี้ผึ้ง หมวกผ้าขี้ผึ้ง รองท้าวผ้าใบ แต่ไม่ต้องผลัดเครื่องข้างในเหมือนที่แชโดออฟดีร็อกนั้น แต่งตัวเสร็จแล้ว ผู้นำ ๆ ไปลงบันไดเวียนอยู่ที่น่าร้านนั้น เปนบันไดไม้ลงไปถึงชายตลิ่งชั้นล่างเดิรเลียบไปตามก้อนศิลาที่ตกลงมากองอยู่นั้น ไปขนริมที่ฮอสชูฟอล ถูกลองน้ำที่กระเซ็นมาบ้าง แต่ไม่สู้มากนัก เพราะเข้าไปไม่ได้ใกล้ตลิ่งตลิ่งที่จะไปต่อไปชันเต็มที เมื่อเดิรไปนั้นก็ลอดทางน้ำตกไปสาย ๑ แต่ไม่ใช่สายใหญ่ เปนแต่สายเล็ก ๆ กว้างประมาณสักวา ๑ พุ่งออกไปไกล คนเดิรลอดใต้นั้นได้สบาย ครั้นข้าพระพุทธเจ้า ไปจนสุดทางที่คนไปได้แล้วก็กลับมาทางเดิม แวะดูที่ตำบลที่เรียกว่าเตเยอลร็อกเตเยอลร็อกนี้อยู่ด้านข้างแคนาดา ติดกับข้างซ้ายของฮอสชูฟอล เปนที่สุดทางรถที่เดิรเลียบริมฝั่งไปทางนั้น ที่นี่เดิมศิลาที่ตลิ่งสูงข้างบนนั้นยื่นเงื้อมออกไป ข้างล่างเปนที่ว่าง เปนเหมือนเงื้อมเขาคล้ายกับโต๊ะขาเดียวที่ยื่นออกไปฉนั้น เขาว่าเดิมยาวประมาณ ๒๕๒ ฟีต หนา

ประมาณ ๔๘ ฟีต ยื่นออกไปพ้นที่แนวตลิ่งปรกติ ประมาณ ๕๐ ถึง ๖๐ ฟีต เปนที่คนออกไปยืนดูน้ำตกได้ดี เห็นได้เต็มหน้าที่เดียวเปนที่ประหลาทดีทำนองเห็นจะคล้ายเงื้อมเขาที่เหนือพลับพลา ที่เมืองไทรโยค แต่ที่นี่ตลิ่งสูง เงื้อมเขานั้นจึงรอยมากขึ้นไปดูเหมือนโต๊ะ แต่ยังหาเปนอย่างเช่นเดิมไม่ ยังคงอยู่แต่ชื่อเท่านั้น เพราะพังลงย่อย ๆ ตามที่มีกำหนดไว้ดังนี้ เมื่อปี ๑๘๑๘ ได้พังครั้ง ๑ ยาว ๓๖๐ ฟีต กว้าง ๔๐ ฟีต พังตกลงไปในแม่น้ำที่เดียว แลในปี ๑๘๒๘ ศิลาที่ริมฮอสชูฟอล พังติดต่อมาถึงที่เตเบอลร็อกนี้ด้วย พังเปนก้อนใหญ่ ๆ ลงไป ๓ ก้อน เสียงดังกระเทือนราวกับแผ่นดินไหว เรือเล็ก ๆ ลำ ๑ วางไว้ในที่นั้นก็พังลงไปด้วย ครั้นในฤดูร้อนปี ๑๘๒๙ พังอีกคราว ๑ แล้วมาจนถึงปี ๑๘๕๐ พังใหญ่อีกหน ๑ ยาวทั้งท่อนด้วย ประมาณ ๒๐๐ ฟีต กว้าง ๑๖๐ ฟีต หนา ๑๐๐ ฟีต ในการที่พังครั้งนี้หน้ากลัวมาก เพราะเปนศิลาใหญ่ทั้งแท่ง พังจมหายลงไปในแม่น้ำที่เดียว เสียงที่พังนั้นสะเทือนลั่นไป ราวกับแผ่นดินไหว ได้ยินไปถึง ๕-๖ ไมล์ ทั้ง ๒ ฝั่งแม่น้ำ แลในเวลาก่อนหน้าที่จะพัง ใน ๒--๓ มินิตนั้น มีคนไปยืนอยู่ที่นั้นสัก ๔๐-๕๐ คน แต่เปนบุญที่สุดไม่มีใครยืนอยู่จนถึงเวลาที่พังเลย แลต่อมาก็พังไปทีละเล็กละน้อยเสมอ จนปี ๑๘๕๗ ครั้ง ๑ ในปี ๑๘๖๗ ศิลาริมทางรถร้าวมาก คอเวอนเมนต์แคนาดา เห็นไม่เปนที่ไว้ใจได้ก็ให้ระเบิดเสียคราว ๑ จนบัดนี้ยังเห็นเงื้อมอยู่น้อย ๆ เท่านั้น แต่ศิลาที่ตลิ่งข้างล่างนั้น ดูแตกยับมาก เห็นจะตกมาแต่ข้างยอนทั้งนั้น ครั้น

ข้าพระพุทธเจ้าดูที่นั้นแล้วก็กลับขึ้นมาทางบันไดเวียนนั้น มาถึงที่ตลิ่งชั้นบน ยังหาได้เปลื้องเครื่องไม่ ได้รับพระราชทานถ่ายรูป แต่งตัวอย่างเช่นลงไปดูน้ำตกนั้นพร้อมกันตรุบ ๑ ดังที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ส่งมาทูลเกล้า ฯ ถวายแล้วนั้น แล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูซื้อรูปวิวต่าง ๆ ในที่นั้น ที่ร้านผลัดเครื่องแต่งตัวนั้น เจ้าของร้านพาไปเข้าในกระโจม เปนกล้องฉายเอารูปน้ำตกมาติดในผ้าปูโต๊ะ เปนกระโจมสำหรับฉายมาจะได้ร่างเขียนรูปต่าง ๆ เปนของประหลาทดีอยู่ ดูเหมือนเขียนรูปภาพสลิงไว้เหมือนกัน แลหมุนเลื่อนได้ ตามแต่จะหันปากกล้องไปทางไหน ลายก็ฉายมาลงในโต๊ะกลางกระโจมนั้นทั้งสิ้น ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูที่นั้นแล้วก็กลับมาที่ปรอสเปกต์เฮาส์รับพระราชทานอาหารเช้าแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถให้คนขับไปตามริมแม่น้ำด้านข้างแคนาดาไปข้างเหนือที่น้ำตกดูวิวต่าง ๆ ตามลำแม่น้ำงามดีมาก รถไปข้ามสพานไปถึงเกาะชื่อ ซิดาไอแลนด์ มีสพานอย่างแขวนที่เรียกว่า สัสเปนชั่นปริช ข้ามไปในเกาะนี้มีทางรถสำหรับคนไปขับเที่ยวเล่น มีต้นไม้ริมทางไม่มากนั้นดูเหมือนไม้ปลูกขึ้น เพราะดูเปนระยะงาม โดยรอบเกาะนี้เปนสายน้ำไหลไปตกที่น้ำตก ดูน้ำสีเขียวเชี่ยวแรงเปนละลอกแตกเปนฟองขาวไปทั้งนั้น ลำแม่น้ำที่เหล่านี้ก็กว้างมากด้วย ดูงามสบายดี เกาะนี้ไม่ใหญ่โตนักไปพอสุดปลายเกาะมีสพานข้ามเปนสพานแขวนเหมือนกัน ที่เหล่านี้จำเปนต้องใช้สพานแขวน เพราะสายน้ำเชี่ยวแรงจัด พื้นแม่น้ำเปนศิลาย่อมเสาไม่อยู่ ได้ข้ามสพาน

ไปถึงเกาะชื่อ คลากฮิลไอแลนด์ เปนเกาะเล็ก ๆ เหมือนกัน สั้นกว่าเกาะซีดามาก เกาะซีดานั้น นัยหนึ่งเรียกว่า เกาะลองไอแลนด์ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงผ่านไปตามทางรถในเกาะคลากฮิลนั้น แล้วข้ามสพานแขวนอีกแห่ง ๑ ไปถึงที่แผ่นดินที่ผุ่งนั้น แล้วข้ามสพานไปเข้าเกาะชื่อ ซินเทียไอแลนด์ เที่ยวตามทางเกาะนั้น เกาะนี้อยู่ชิดผุ่งแนวเกาะข้างนอกเสมอกับแนวผุ่งแต่น้ำแทงล้อมเข้าไปจึงได้เปนเกาะ ครั้นไปสุดปลายเกาะแล้วข้ามสพานไปถึงผุ่งหน้าเรือนหลัง ๑ แวะที่นั้นเรียกว่า เบินนิงสปริง อยู่ที่เหนือน้ำตกขึ้นไปประมาณไมล์ ๑ ใกล้กับต้นทางที่แม่น้ำเขาไหลเชี่ยวนั้น เพราะแม่น้ำตอนบนขึ้นไปหาสู้จะเชี่ยวไม่ มาจนถึงที่น้ำตกนี้จึงไหลเชี่ยวจัด ดแม่น้ำจากที่นี้เห็นสายน้ำต่อกันที่น้ำไหลเรื่อย ๆ เปนปรกติมาถึงที่คั่นจึงได้ไหลแรงเปนละลอกกระฉ่อนลงไป ดูวิวแม่น้ำจากที่นี้ได้ดี น้ำที่ไหลมาพอตกถึงที่เชี่ยวก็ไหลแรงประมาณชั่วโมงละ ๔๐ ไมล์ เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปถึงที่เรือนนั้นแล้ว ผู้ที่อยู่ที่เรือนนั้นนำข้าพระพุทธเจ้าเข้าไปในห้องที่ดูย่อไฟ ย่อนั้นเปนย่อกลมปากกว้างประมาณ ๒ ศอก ลึกลงไปประมาณ ๘ ศอก ถึงน้ำๆนั้นเดือดอยู่เสมอเปนน้ำมีไอแร่กำมถันเปนแกสออกจากศิลา เขาทำเปนเหมือนฝาชี แต่ยอดเปนท่อเล็กสงขึ้นมา เขาเอาฝาชีนั้นครอบลงไปถึงน้ำในย่อนั้น เอาไฟจุดที่ปากรูท่อลุกเหมือนไฟแกส แต่ดูเปนการประหลาดที่ไฟนั้นร้อนแต่เปลว เขาได้ลองเอาผ้าเช็ดหน้าคลุมปาก

ท่อนั้นเหนี่ยวให้ตึงแล้วเอาเพลิงจุด ไอแกสที่ลอดพื้นผ้าขึ้นมาติดไฟลุกได้ แต่ผ้าเช็ดหน้าหาไหม้ไม่ ที่สุดเวลาเอาผ้าเช็ดหน้าออกโดยเร็วไฟก็ยังลุกอยู่ แล้วเขาเอานิ้วมือยึดชิดปากรูแต่ไม่ให้มิดพอให้มีช่องเล็ก ๆ ริ ๆ เปลวเพลิงก็ไปตามรูปช่องนั้นแลหาร้อนมือไม่ ข้าพระพุทธเจ้าได้ลองกับมือเองเปนแต่อุ่น ๆ น้อย ๆ เท่านั้น จนถึงเอามือยึดปากท่อเสียเพลิงก็ดับ เขาลองยกฝาชีขึ้นมาแล้วเอาเพลิงหย่อนลงไปในย่อที่เดียวก็ลุกเปนเปลวในย่อคล้ายกับกอฮอแต่ครู่ ๑ ก็ดับไปเอง แล้วเอาฝาชีครอบเอาเพลิงจุดที่ปากท่อก็ลุกอย่างเดิม แต่น้ำนั้นหาเหมือนกอฮอไม่ ถ้าตักขึ้นมาเอาเพลิงจุดหาติดไม่ แลลองเอาถ้วยครอบคว่ำลงไปในย่อแล้วยกขึ้นมาเอาเพลิงจุดก็ติดวุบ ๑ ดูประหลาทดี น้ำนั้นหาร้อนไม่ ที่เดือดนั้นเดือดเหมือนมีลมเข้ามาแต่ข้างล่าง น้ำในย่อนี้เขาว่ารับพระราชทานได้เปนยาแก้เนื้อเย็อยที่สุดจนเปนโรคเรื้อนก็แก้หาย เขามีสูบสำหรับสูบขึ้นมาให้คนรับพระราชทาน ฝรั่งดูชอบรับพระราชทานกันมาก มิสเตอร์ไวก์นั้นรับพระราชทานถึง ๒ ถ้วยแล้ว แต่ไทย ๆ ยากที่จะดื่มเข้าไปได้มาก เพราะกลิ่นน้ำนั้นเหม็นเหมือนกับฟองเปดที่เสียฉนั้น สู้แขงใจดื่มกว่าจะได้ครึ่งถ้วยก็เต็มทีต้องวางกัน ครั้นดูที่เบินนิงสปริงนี้แล้ว มาดูซื้อรูปแลของต่าง ๆ ที่เรือนนั้นแล้ว ขึ้นรถตัดอ้อมไปข้างในมีทางขึ้นไปบนยอดเขา ตัดผ่านทางรถไฟไป ถึงถนนบนเนินเขาริมแม่น้ำ ที่นั้น ดเปนสนามหญ้าลงเปนชั้นเชิงชอยกลดี แลลงไปแต่ที่นี้เห็นน้ำตกทั้ง ๓ แห่ง ตั้งแต่เหนือน้ำตกขึ้นไป ตลอดลงไปจนถึงที่

แรยีดดูงามดีมากในที่เขตเหล่านี้ ไม่ว่าที่แห่งใดสุดแต่แลเห็นน้ำตก ได้แล้วงามไปเสียทั้งนั้น น้ำตกนี้เปนศรีของเมืองอเมริกาได้จริง ๆ ไม่มีอันใดจะเปรียบได้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ไปตามทางยอดเขาตัดลงมาถนนเนินตลิ่งชั้นบนมาจนถึงทางจะกลับมาปรอสเปกต์เฮาส์ ผ่านหน้ามิวเซียม จึงได้รับพระราชทานแวะดูที่มิวเซียมอีกแห่ง ๑ ในมิวเซียมนี้มีของต่าง ๆ ล้วนเปนของเกิดเองเปนเองโดยมาก คือ แนชรัลฮิสตอริ แต่เปนของอื่นบ้าง เปนต้นว่าศพที่ขุดมาจากอียิปต์ตั้งหลาย ๆ พันปีเปนต้น แต่ก็ไม่เปนมิวเซียมเปล่า หน้ามิวเซียมเปนที่ขายของอีก ข้างมิวเซียมนี้มีสวนเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ แต่สัตว์ที่ควรกล่าวนั้นคือ กระบือป่าอย่างที่เรียกว่าบัฟฟโลนั้น มีอยู่คู่ ๑ ดูรูปร่างใหญ่โตน่ากลัวมาก ท่วงทีน่าจะแข็งแรงร้ายกาจอยู่ ข้าพระพุทธเจ้าดูมิวเซียมตลอดทั้ง ๔ ชั้นจนชั้นบนที่เปนโดมออกไปยนดาดฟ้า เปนที่ดูน้ำพุเหมือนนัยเอาน้ำภูนั้นมาเข้าในมิวเซียมด้วยเหมือนกัน ของในมิวเซียมนั้นก็ไม่เห็นมีอันใดประหลาทนัก มีแต่ศิลาต่าง ๆ แร่ต่าง ๆ สัตว์แลนกต่าง ๆ ที่เย็บหนังไว้เปนต้น ครั้นข้าพระพุทธเจ้าดูที่มิวเซียมนี้แล้ว ก็กลับมารับพระราชทานอาหารกลางวัน ที่ปรอสเปกต์เฮาส์

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง รับพระราชทานอาหารแล้วก็พร้อมกันขนรถมาตามทาง ข้ามสพานแขวนอันก่อนนั้นกลับมาทางฝั่งอเมริกา มีพวกเจ้าพนักงานโรงภาษีอเมริกาคอยตรวจอยู่เหมือนกัน แต่เมื่อได้รู้จักท่านราชทูตแล้ว ก็มิได้ค้นของต่อไปได้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไป

ตามทาง ถึงร้านขายของต่าง ๆ ริมทางที่จะไปโค๊ตไอแลนด์นั้น เพราะเห็นเปนร้านใหญ่อยู่ ได้รับพระราชทานดูซื้อของต่าง ๆ พอได้เอามาเปนที่ระลึก แล้วขึ้นรถข้ามสพานลงไปที่โค๊ตไอแลนด์อีก เพราะที่ซึ่งยังไม่มีเวลาจะดูแต่วานนี้ ยังมีอยู่บ้างบางแห่ง ครั้นรถเข้าในโค๊ตไอแลนด์แล้วรถขับไปถึงทางที่จะลงไปดูที่ถ้ำลมคือเคฟออฟดีวินด์ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถเข้าไปในเรือนเล็ก ๆ ที่นั้นกั้นเปนห้องเล็ก ๆ สำหรับผลัดผ้าเหมือนกัน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงผลัดผ้าสรวมเครื่องแต่งตัวอย่างที่ไปดูที่แซโดออฟดีรอกนั้นพร้อมกันเสร็จ แล้วก็ลงบันไดลงไป บันไดนั้นเรียกว่าบิดเดอลส์สแตร์ส ที่ให้ชื่อบันไดนี้ เอาชื่อของนิโคลัสบิดเดอลส์เอสไกว์ ซึ่งเปนเปรสิเดนต์ของแยงกี้ไนติดสเตต มีคนรู้จักชื่อเสียงมาก ท่านผู้นี้เปนผู้ออกเงินให้สร้างบันไดนี้ในปี ๑๘๒๙ บันไดนี้อยู่ริมฝั่งเกาะโค๊ตไอแลนด์ สำหรับลงไปแต่ตลิ่งชั้นบน ถึงชายตลิ่งชั้นล่างยื่นลงไปตามน่าผาที่ชันนั้น เปนบันไดเวียนเสาไม้มีเหล็กมาโยงยึดไว้กับศิลาข้าง ๆ มั่นคง ตลิ่งที่ชันเปนหน้าผาลงไป ที่ตรงทำบันไดนี้สูง ๑๘๕ ฟีตแต่น้ำ ขึ้นไปถึงตลิ่งชั้นบน แต่บันไดนี้หาได้ลงมาแต่ยอดทีเดียวไม่ มีบันไดตรง ๆ เยีด ๆ ลงไปก่อน จนถึงที่ตลิ่งชันทีเดียวจึงเปนบันไดเวียน แลที่ข้างล่างก็หาได้ไปถึงชายตลิ่งล่างทีเดียวไม่ เพราะที่นั้นมีทางชั้นสูงกว่าชายตลิ่งริมน้ำขึ้นมามาก

เพราะฉนั้นบันไดนี้สูงแต่ ๘๐ ฟีตเท่านั้น นับคั่นได้ ๘๐ คั่น ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงไปสุดบันได ถึงต้นทางชั้นล่างเปนทางปราย

ศิลา เดิรไปได้สดวกสบาย กว้างประมาณ ๖ ศอก ไปทางน้ำตกด้าน
อเมริกันฟอล ไปสักมินิต ๑ ก็ถึงต้นทางที่จะลงไปในเคฟออฟดิวินด์
เขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงบันไดไป ๓ คั่นเปนบันไดไม้ แล้วเดิร
เข้าไปใต้น้ำตกเซนตรัลฟอล ที่นั้นเรียกว่าเคฟออฟดิวินด์ มีน้ำตกที่แล
เห็นเรียกว่าเซนตรัลฟอลนั้น ไหลอยู่ข้างบนลงไปตกในแม่น้ำภายใน
ใต้ฟอลนั้นศิลาเปนเพิงโค้งเข้าไป คนเข้าไปอยู่ได้ ศิลาในนั้นเปนคั่น ๆ
เข้าไปพอยืนได้สดวกสบาย แลลืมตาได้สดวก ไม่ใคร่จะถูกลองน้ำ
จัดนัก ในเวลาที่เข้าไปยืนอยู่ในถ้ำนั้น แลมาข้างนอกเหมือนกับม่าน
ใหญ่คลุมยึดปากถ้ำอยู่เหมือนกัน เพราะสายน้ำตกนั้นคลุมอยู่ เวลา
ที่เข้าไปนั้นอยู่ข้างจะไม่สู้สนุกหน่อย ๆ เพราะต้องผ่านใกล้ที่น้ำตกเข้าไป
ลองน้ำตกพลุ่งขึ้นมาเปียกมาก แลลมจัดด้วย ลอดที่เดิรเข้าไปตาม
ลมเท่านั้นจึงค่อยเบา ถ้าทวนลมเห็นจะทนไม่ใคร่ไหว เมื่อเข้าไปถึงใน
ถ้ำแล้วจึงค่อยสบาย เพราะเปนโพรงลึกเข้าไป แลเวลาย่ายมีสายรุ้ง
ในระหว่าง ในสายน้ำที่ตกเข้ามา ดูเปนรุ้งมาอยู่ใกล้ ๆ ตัวไม่กี่พีตนัก
แลเขาว่าไม่มีแห่งใดอีก (ในโลก) ที่จะแลเห็นสายรุ้งได้กลมโดยรอบ
นอกจากที่นี่ บางที่เห็นได้๒–๓ วง ดูงามประหลาทดี ในถ้ำนี้กว้าง ๑๐๐ พีต
ประมาณเปนไดเมตเตอร ๖๐ พีต สง ๑๐๐ พีต ในที่นี้มีคนมาเที่ยว
ทั้งชายหญิง เพราะเปนที่น่าดูมาก ถ้ำนี้เปนขึ้นได้เพราะแรงน้ำตก
ทำให้มีลมแลเปนสายน้ำขึ้นไป ทำลายศิลาที่หน้าผานั้นลึกเข้า
ไปทุกที จนเปนถ้ำใหญ่หน้าเขียดมีม่านน้ำแทงใหญ่ยึดหน้าไว้งาม

ประหลาทดี แลในถ้ำนี้แรงน้ำที่ตกลงมาแรง ทำให้เปนลอองเข้าไปข้าง แลเปนพยุดัดลมพัดแรง แต่ไม่ถึงกับลืมตาไม่ขึ้น เหมือนที่แชโดออฟดีร์อก ข้าพระพุทธเจ้า ไปอยู่ในถ้ำลมนั้นครู่ ๑ แล้วคนนำทางนำเลยต่อไป ออกข้างขวาฟอลหาใช่ทางที่เข้าไม่ เซนตรัลฟอลนี้ มีทางลอดเข้าข้างหลังแล้วไปออกทาง ๑ ได้ แต่ทางที่ออกไปนั้นไม่ใคร่จะสดวก เพราะศิลาที่เดิรออกไปนั้นชันแลแคบ ที่เดิรเปนคั่น ๆ ไม่ใคร่มีที่แยนถึง ๖ นิ้ว แลไม่มีราวด้วย น้ำก็ไหลกลบศิลานั้นอยู่เสมอ ดูน่าจะมีตะใคร่น้ำ ลื่นดูน่ากลัว จนข้าพระพุทธเจ้าเคาน์ซิลเลอต้องรอหยุดตรองจะกลับทางเดิม แต่ผู้นำไม่ยอมมา ฉุดเอาไป ยอกให้ช้า ๆ ก็ไม่ฟัง ฉุดไปพัก ๑ พอลอดทางที่น้ำกระเซ็นมาจากน้ำตกแล้ว ก็ถึงศิลาก้อนใหญ่สบาย พอออกไปแล้วในขณะนั้นข้าพระพุทธเจ้าอยู่ในระหว่างอเมริกัน แลเซนตรัลฟอล ลงยันไดไม้ไปถึงสพานไม้กระดาน ๒ แผ่นเลียบไป ดูค่อยเปนสุขขึ้น สพานนั้นทอดยื่นออกไปตามก้อนศิลาที่ตกลงมากระจายอยู่นั้น ออกไปจนปลายกองศิลาข้าง แห่งน้ำที่ตกไหลแรงไปตามหว่างก้อนศิลาลงไปเปนคั่น ๆ แต่เพียงน้ำที่ไหลตามก้อนศิลาตอนล่างนี้ ก็ดูคลิกคลื้นใหญ่โตกว่าพุน้ำโจนที่เมืองไทรโยคเสียแล้ว บางแห่งนอก ๆ ออกไปริมแม่น้ำไหลอ่อน ๆ แลตื้น ๆ ก็ลุยออกไปจนถึงก้อนศิลานอก ที่เด่นที่สุด ออกไปนั่งพักกันอยู่ที่นั้น อยู่ตรงน่าเซนตรัลฟอลออกมา น้ำที่ตกลงมากระทบศิลา กระเซนมาถึงที่พวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงนั้นเหมือนอายน้ำฝน แล

น้ำที่ไหลตามซอกศิลาที่เปนลำกว้าง ๆ ตื้น ๆ น้ำอ่อน ๆ ก็ลงอาบกันเปนที่ลำราญยิ่งนัก ทำให้ระลึกถึงกรุงเทพ ๆ เปนอันมาก ถ้าได้เสด็จพระราชดำเนิรมาประพาสในที่นี้แล้ว จะเปนที่สำราญพระราชหฤทัยเปนอย่างยิ่ง งามกว่าน้ำตกที่ไทรโยคมากนัก สู้ไม่ได้อย่างเดียวแต่เหมือนที่พุท้องช้างนั้น น้ำที่ตกลงมาคนเข้าไปอาบรองได้ เพราะเปนแต่สาย คล้ายเมล็ดฝน แต่น้ำตกเหล่านี้ ตกกันทั้งลำแม่น้ำใหญ่น้ำที่ตกหนาหลาย ๆ พื้นหนักราวกับก้อนศิลา เสียงกึกก้องราวกับเสียงฟ้า ถ้าคนไปรองที่ตรงน้ำตกนั้นแล้ว เห็นจะไม่มีชีวิตอยู่ได้ไม่ถึงนาที ๑ เปนแน่ แต่เพียงที่กระเซนมาก็พอใช้ได้อยู่แล้ว แลเปนที่น่ากลัวอีกอย่าง ๑ ที่แรงน้ำหนักนัก พัดเอาก้อนศิลาใหญ่ ๆ พังทำลายลงมาเปนอันมาก ถ้าจะตกลงมาแต่ก้อนย่อมในเวลาที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่ในที่นั้นแล้ว จะต้องกรายถวายยังคมลากันหลายคนเปนแน่ แต่เอาความพิศวงประหลาทเข้าตั้งหน้า หากลัวความที่ประมาทดังนี้ไม่ที่พ้นอันตรายได้ก็นัยได้ว่าเดชะพระบารมีปกเกล้า ๆ อยู่ แลการที่ได้มาเห็นของพิเศษในโลก (จริง ๆ ไม่ใช่ในโลกอย่างอเมริกัน) ทั้งนี้ก็เพราะพระเดชานุภาพบารมีปกเกล้า ๆ จึงได้มาเห็นเปนขวัญตาอย่างยิ่ง อนึ่งที่เคฟออฟดิวินด์นี้ เปนที่น่าดูน่าพิศวงเปนที่สนุกสำคัญงามดีกว่าทุกแห่ง ที่ได้ลงไปดูทั้งปวงพอคุ้มกับการที่น่ากลัวอันตรายที่อุสาหะตั้งอยู่ในความประมาทลงมา แลคุ้มข้าที่ต้องผลัดผ้าแต่งตัวไม่เสียเปล่าเลย ยังเสียอยู่อย่างเดียวที่ได้อาบน้ำไม่ใคร่พอใจ เพราะ

ที่ซึ่งออกไปนั่งอยู่นั้นเด่นออกไปในแม่น้ำ ผู้หญิงมาจากข้างบนแล
เห็นได้ จึงต้องสวมทั้งเสื้อแลกางเกงสักลาดอายน้ำ ถ้ากระไรผ่อน
เสื้อออกเสียได้ถึงจะไม่ใช้ผ้าอาบไทย จะใช้กางเกงสักลาดก็จะสนุก
ขึ้นอีกมาก นี่รังลำยากทั้งเสื้อกางเกง หมวกรองเท้าดไม่ใช่อายน้ำ
เลย แต่ถึงที่สุดเข้าหมวกก็เปนอันรวม ๆ ไปแต่สิ่งอื่นก็คงไว้นั้นเอง
ครั้นอายน้ำพอเปนที่สบายพอใจทั่วกันแล้วก็ลุยน้ำมาจากก้อนศิลาที่ไปนั่ง
อายน้ำกันนั้นกลับมาขึ้นสพานซึ่งทอดมาข้างหน้าน้ำตกนั้น มาบรรจบทาง
เดิมเปนอันได้วงรอบน้ำตกเซนตรัลฟอล แล้วกลับมาขึ้นบันไดเวียน
ถึงห้องที่สำหรับผลัดผ้าชั้นบน เปลี่องเครื่องที่เบียกแต่งเครื่องเดิมเสร็จ
แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปที่ทางลงไปดูที่เกาะลูนาไอแลนด์อีก
เพื่อจะดูไปแต่ข้างบนว่าข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ออกไปเพียงไร ดูไป
เห็นก้อนศิลาที่ออกไปนั่งนั้นเล็กไม่สมกับที่คนเปนอันมากออกไปนั่งอยู่ได้
เลย แลห่างตลิ่งออกไปมาก ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูแล้วกลับมาแวะ
ซื้อของประหลาทต่าง ๆ ที่ร้านบนฝั่งริมทางนั้น แล้วกลับมาที่สเตชั่นขึ้น
บนรถไฟ ชื่อเปรซิเดนต์นั้น

อนึ่งการบางสิ่งบางอย่างที่ควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณาว่าด้วย
ตำบลเหล่านี้ ที่ข้าพระพุทธเจ้ายังหาช่องจะจดลงหาได้ไม่ เพราะฉนั้น
ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานพรรณาต่อไปในที่นี้ เมื่อก่อนที่จะออก
จากที่นี่ต่อไปตามสมควรพอเปนสังเขปที่ได้ทราบเกล้า ฯ มา

ว่าด้วยแม่น้ำนิอากราริเวอ ตั้งแต่ทเลสายแคย เปนช่องแม่น้ำที่เมืองยัฟฟโลมาขนถึงสคลอสเสอ เปนทาง ๒๐ ไมล์ แม่น้ำไหลเทต่ำลงมา ๒๐ ฟีต คิดเฉลี่ยประมาณไมล์ละฟุต มีเกาะใหญ่เกาะ ๑ ชื่อว่าเกรนด์ไอแลนด์ โดยยาว ๑๒ ไมล์ กว้าง ๘ ไมล์ ตั้งอยู่ในกลางแม่น้ำใหญ่นั้นอยู่ที่หว่างกลาง นับแต่เมืองยัฟฟโลมาถึงหัวเกาะ เท่ากันกับวัดแต่ที่น้ำตกไปถึงท้ายเกาะ ทางน้ำแยกออกไหล ๒ ข้างเกาะนี้ดูเปนแม่น้ำใหญ่ แลลึกทั้ง ๘ ข้างมารวมเปนแม่น้ำสายเดียวกันอีก ที่ท้ายเกาะตรงตำบลคิลคริก ตั้งแต่ที่นี่ไปน้ำไหลแรงขึ้นจนใต้สคลอสเสอร์ลงไปที่น้ำเชี่ยว ทาง ๓ ไมล์เศษ แล้วไหลแรงลงเปนละลอกกระฉ่อนที่เดียว ย่วนไหลเปนฟอง ๆ ไปขนถึงที่น้ำตก ถึงเกาะโค๊ตไอแลนด์ ทางแม่น้ำแยกเปน ๒ ทาง เพราะเกาะโค๊ตไอแลนด์คั่นอยู่อีก จึงแย่งแม่น้ำแยกไปทุกที อเมริกันฟอลข้าง ฮอสชูฟอลข้าง แล้วน้ำที่ตกนั้นก็ลงไปรวมกันเปนแม่น้ำเดียวที่แม่น้ำสายล่าง ตั้งแต่ใต้ที่น้ำตก ซึ่งมีลอองน้ำเปนควันพลุ่งอยู่เพราะแม่น้ำทั้งลำ ตกลงมาถึง ๑๖๔ ฟีตนั้น ไหลลงไปเปนทางเดียว ถึงลิววิสตันทาง ๗ ไมล์ แม่น้ำเทต่ำลงไป ๗๘ ฟีต ต่อไปน้ำก็ไหลช้าเปนปรกติเรื่อยไปขนออกทเลสายเลกออนตารัว

คนชาติขาวคนแรกที่ได้มาพบที่น้ำตกนี้ ตามที่รู้ได้ตามเรื่องราวได้ความว่าชื่อฟาเดอเฮนเนยัง เปนมิชชันนารีพวกเยซุวิต ออกจากเมืองฝรั่งเศสมา เพื่อจะมาสั่งสอนพวกอินเดียนประมาณในปี ๑๖๗๘ เขาได้

พรรณาสรรเสริญมากมายที่เดียว ยางที่เขาว่าขนเกินไป คือเปนต้นว่าที่น้ำตกนั้นเขาสูงถึง ๖๐๐-๗๐๐ ฟีต แลว่าที่ใต้ที่น้ำตกนั้นกว้างคนเดิรงมือกันเปนตับได้ถึง ๔ คน แลไม่มีความลำยากอันใดที่จะเดิร นอกจากลองที่กระเซ็นไปบ้างเล็กน้อยเท่านั้น การที่เขากล่าวผิดดังนี้ จะเปนด้วยเขาจะแกล้งพรรณาให้เหลือเกิน หรือไม่รู้ประมาณที่จะวัดให้ถูกต้อง หรือยางที่จะได้กำหนดที่ไม่ถูกนี้มาจากพวกอินเดียน หรือครั้งโน้นจะใกล้กับที่เขาประมาณไว้ก็หาทรายเกล้า ๆ ไม่ แต่ถึงอย่างไรที่จะสูงกว่า ๓๐๐ ฟีตขึ้นไปนั้นเห็นจะไม่ได้ เพราะตลิ่งที่สูงที่สุดก็เพียง ๓๐๐ ฟีตเท่านั้น

อนึ่งแม่น้ำนิอากรานี้ ตั้งแต่ทเลสายบนไปจนถึงทเลสายล่างเปนระยะโดยยาวประมาณ ๓๖ ไมล์ เปนที่ขั้นเขตแดนในระหว่าง ๒ คอเวอนเมนต์ บางที่เปนที่รบพุ่งกันบ่อย ๆ ในอาณาเขตอากรานี้ เดิมเปนที่อยู่ของพวกอินเดียน ครั้นภายหลังเมื่อสิ้นการรบแล้ว ก็เปนที่สำราญอันพิเศษของมนุษทั่วโลก

ครั้นเมื่อตกเปนของคนขาวแล้ว ในเขตนี้มีชื่อว่าอิรอกัว เปนชื่อพวกฝรั่งเศสให้ เปนที่ของชาติทั้ง ๕ รวมกัน คือโมหอกส์อยู่ที่แม่น้ำชื่อนี้พวก ๑ ออเนียดาอยู่ฝั่งข้างใต้แห่งทเลสายออเนียดาพวก ๑ กายูคาใกล้ทเลสายชื่อนี้พวก ๑ แลเซเนคายืนตั้งแต่ทเลสายเซเนดาไปจนถึงแม่น้ำอากรา ฟาเดอเฮนเนปิง กล่าวว่าหมู่บ้านของพวกเซเนคาอยู่ที่ในอากรานี้ ไม่ห่างไปจากน้ำตกนี้กี่ไมล์นัก เพราะฉนั้นพวกอิรอกัวเซเนคา

เปนเจ้าของที่นี้ก่อนน่าคนขาวทั้งปวง แลมีอีกจำพวก ๑ ชื่อตัสคาโรราส เปนพวกที่เข้ารวมกับพวกอิรอกัวในปี ๑๗๑๒ ได้ครอบครองที่แผ่นดินของเขาในหมู่บ้าน ๑ ประมาณห่างจากที่น้ำตกนี้สัก ๙ ไมล์ พวกเซเนคาที่ยังเหลืออยู่นั้น อยู่ต่อไปข้างทิศใต้ จำพวกต่าง ๆ เหล่านี้มักชุมนุมกันคิดการต่าง ๆ เปนวงรอยกองเพลิงเสมอ ถึงมาทว่าเมื่อคนขาวเข้าไปเอาที่เหล่านี้แล้ว เขาก็ยังประชุมกันอย่างนั้นเสมอ ครั้นชาวยุโรปได้บำรุงมากขึ้น คนชาวอินเดียนก็ค่อยเลื่อนห่างออกไป แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีอยู่บ้าง

ว่าด้วยที่ในเขตนี้ ตามที่เซอชาลไลเยลได้กล่าวไว้ว่า สิ่งซึ่งเปนที่น่าพิศวงในที่แรกที่จะกล่าวนี้ คือที่ตลิ่งริมแม่น้ำสงแลชันตรงที่เดียว ยืนตลอดไปตั้งแต่กวินเตาน์ไปไกลทางทิศตวันออกฝ่ายด้านข้างแคนาดานั้น สูงกว่า ๓๐๐ ฟีตเปนที่น่าประหลาทมาก ที่ริมตลิ่งชันอยู่ได้ดังนี้ แลมิใช่ศิลาแข็งแรงอันใด เปนทรายบ้าง แลศิลาอย่างไลม์สโตนบ้างเท่านั้น

ที่น้ำตกนี้เห็นได้เปนแน่ว่ารูปเปลี่ยนไปเสมอ ตามที่ได้สังเกตทรายกันมา ว่าศิลาที่น้ำตกนี้พังลงมาเสมอ อย่างเช่นเห็นมีบ้างตามเกาะโค๊ตไอแลนด์ แลศิลาที่ตกทำลายลงมานั้นสูญไปเพราะแรงน้ำที่ตกละลายไป แลน้ำที่ตกนั้นก็ย่อมถอยหลังเข้าไปทุกที เขาเชื่อว่าประมาณ ๕๐ ปีมา ที่น้ำตกนี้ถอยหลังเข้าไปประมาณ ๕๐ ยาต บางปีก็พังมาก บางปีก็พังน้อยไม่เสมอไป แต่ในปี ๑ ไม่ต่ำกว่าฟุต ๑ ศิลา

ที่ตกอยู่ตามที่น้ำตกลงมานั้น เปนพยานให้เห็นได้ว่าที่น้ำตกนี้พังอยู่เสมอ เพราะมีศิลาก้อนใหญ่ตกอยู่ตามที่ตรงน้ำตกลงมา ที่เห็นได้ว่าเปนศิลาตกลงมาแต่ข้างบนเปนอันมาก

อนึ่งความสุขสบายในเมืองนี้ ย่อมเปนที่สนุกสบายอย่างยิ่ง ในเมืองนี้มีพลเมืองประมาณ ๓๐๐๐ ไม่มีความไข้สิ่งใดเกิดขึ้นเลย เขาคิดว่าจะเปนด้วยน้ำไหลแรง ทำให้ลมหายใจมนุษยสอาดบริสุทธิ์ เปนที่สนุกสำราญแลสบายอย่างยิ่ง

อนึ่งชื่อที่เรียกว่านิอากรานี้เปนชื่อย่อมาจากอินเดียนว่าออนยาการา เขาคิดว่าเปนภาษาของพวกอิโรกัว เพราะตามที่ได้รู้เห็นได้นั้น ก็ได้ความว่าพวกอิโรกัวนี้ ได้อยู่ที่นี่เปนครั้งแรก คำอันนั้นแปลว่าน้ำตกมีอานุภาพประหลาทแรงเหมือนเสียงฟ้า น้ำตกนี้ตั้งอยู่ในแลติจูด ๔๓ ดีกรี ๖ มินิต เหนือลองติจูด ๗๙ ดีกรี ๕ มินิต ตวันตกจากเมืองกรีนิช มีแม่น้ำแรงกว่าแม่น้ำนิอากรา อยู่ในระหว่างทเลสายทั้ง ๒ คือเลกเอรีแลออนตารัว แม่น้ำนั้นยาว ๓๖ ไมล์ เมื่อพ้นทเลสายออนตารัวไปแล้วออกถึงแม่น้ำเซนต์ลอเรนซ์ ผ่านที่แรบีด แลเกาะชื่อพันเกาะ เมืองมอนตริลควิเบก แล้วออกไปถึงอ่าว คือกัลฟ์ออฟเซนต์ลอเรนซ์ ห่างจากควิเบกไป ๔๕๐ ไมล์

ประมาณน้ำในทเลสายเหล่านี้ ตามกำหนดกว้างยาวแลลึกดังนี้ ทเลสายเลกสุปีเรีย เปนทเลสายใหญ่ที่สุดในโลก มีกำหนดประมาณฉนี้

	ยาว	๔๕๐	ไมล์	กว้าง	๑๐๙	ลึก	๘๐๐	ฟุต
ทเลสาบเลกซูรอน	,,	๒๑๘	,,	,,	๑๘๐	,,	๕๐๐	,,
ทเลสาบเลกมิชิแกน	,,	๓๐๐	,,	,,	๕๕	,,	๒๐๐	,,
ทเลสาบเลกเซนต์เกล	,,	๔๐	,,	,,	๑๕	,,	๘๐	,,
ทเลสาบเลกเอริ	,,	๓๙๐	,,	,,	๖๕	,,	๙๐๐	,,

แลทเลสาบเหล่านี้สูงกว่าน่าน้ำในมหาสมุทใหญ่ ถึง ๕๖๕ ฟุต แลยังทเลสาบเล็ก ๆ อิกหลายแห่ง แลทั้งแม่น้ำประมาณ ๑๐๐ แม่น้ำทั้งเล็กใหญ่ย่อมไหลมาตกในนิอากรานี้ทั้งสิ้น

ในแม่น้ำอันนี้เปนที่รวยรวมน้ำแขงมากกว่าแม่น้ำอื่น ๆ (ในโลก) แต่น้ำที่ตรงน้ำตกนั้นไม่ใคร่แขงเลย แม่น้ำในแคนาดาประมาณครึ่งหนึ่งของแม่น้ำที่มีอยู่ แลประมาณ ๓ ใน ๔ ส่วนแห่งแม่น้ำในอเมริกาเต็มไปด้วยน้ำแขงในฤดูหนาว ครั้นมีลมพายุก็พัดเอาน้ำแขงลอยลงมาหลายเอเกอมาติดตามริมฝั่งบ้าง ที่ลอยมาจนมาคั่งอยู่ที่น้ำตกก็มี เมื่อปี ๑๘๕๕ น้ำแขงลอยมาติดเปนแพอยู่ที่เหนืออเมริกันฟอลจนคนออกไปเดิรได้ จนเกือบถึงกลางน้ำตก

อันตรายแก่มนุษย์ซึ่งมีในที่ตำบลเหล่านี้ก็มีบ้างเปนคราว ๆ แต่ที่เปนการโด่งดัง กล่าวกันอยู่เสมอในกาลบัดนี้ มีเรื่องที่กัปตันเวบว่ายน้ำที่แรยีดข้างล่าง ถึงแก่กรรมนั้นเปนต้น

ที่นิอากราฟอลนี้ ตามกล่าวกันว่าถ้าคนมาเที่ยวในฤดูร้อนเปนเวลาสบาย แลไม่ใคร่จะมีภัยอันใด แต่ในฤดูหนาวนั้นหนาวจัดแลลอง

น้ำที่ตกลงมากระจายไปติดตามตลิ่ง แลยนไม้แขงขาวไป จนยางที่เกาะหนาจนเปนรูปต่าง ๆ ไปดูงามดี ต้นไม้ยางต้นค้อมลงด้วยน้ำหนังแห่งน้ำแขงที่คลุมอยู่นั้นดูงาม เปนรูปต่าง ๆ แต่ไม่ใคร่จะมีใครไปเพราะหนาวขัดนัก ได้รับพระราชทานพรรณาถึงน้ำตก นิอากรานี้โดยสมควรแล้ว ยัดนี้ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกรายยังคมทูลพระกรุณาระยะทางต่อไป

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง มาถึงรถไฟพักรอเวลาอยู่ในรถ ครั้นเวลาย่ำค่ำ ๓๗ มินิต รถไฟออกจากที่น้ำตกนิอากรามาตามทางเดิม ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง รับพระราชทานอาหารมาในรถไฟ ครั้นเวลา ๑ ทุ่ม ๓๓ มินิตถึงเมืองบัฟฟโลต้นทางนั้น รถเข้าพักในสเตชั่น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ได้รับพระราชทานเดิรเล่นข้าง ในระหว่างที่รอเวลาอยู่นั้นพักอยู่จนเวลายาม ๒๐ มินิต ออกจากเมืองบัฟฟโลไปตามระยะทางต่อไปทางทิศตวันออก ไปตามระยะทางผ่านสเตชั่นไปหลายตำบล จนถึงเมืองชื่อสิราคุสเปนเมืองใหญ่เจริญดี มีพลเมือง ๕๐๐๐ มีบ่อน้ำเค็มอยู่ใกล้เมืองนี้เปนนาเกลือ คนทำเกลือจากที่นี้ได้ประมาณ ๘๐๐๐๐ ปุชเชลมีทั้งโรงเลี้ยงคนจนด้วย ออกจากที่เมืองนี้ต่อไปผ่านสเตชั่นเล็ก ๆ ไปอีกหลายตำบล ถึงเมืองชื่อโรม เปนเมืองสำคัญเมือง ๑ มีสินค้ามาก มีคลองใหญ่ชื่อเอริคาแนล ผ่านไปในเมืองนี้ แลที่ทางรถไฟไปต่อกับเมืองต่าง ๆ ในทเลสายออนตารัว ออกจากที่นี้ไปผ่านสเตชั่นน้อย ๆ ไปอีกหลายตำบล จนเวลา ๓ ยาม ๖ มินิตถึงเมืองอูติกา เปนเมือง

งามแลเจริญดี มีโรงทำการขนสัตว์ แต่ไม่สู้ใหญ่ แลมีของสำหรับจำหน่ายขายแก่คนทำไร่นาเปนอันมาก มีทั้งโรงรักษาคนเสียจริตเปนตึกใหญ่จุคนได้ ๔๐๐ แลที่นี่เปนต้นทางรถไฟที่จะไปดูการทำยี่ที่เมืองอิลิออนด้วย รถไฟข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง เข้าหยุดพักในสเตชั่นนี้

รุ่งขึ้นณวันอังคาร เดือน ๙ ขึ้น ๒ ค่ำ เวลาย่ำรุ่ง ๒๐ มินิต รถไฟออกจากอูติกาไปตามระยะทาง ประมาณ ๑๕ มินิต ไปถึงเมืองชื่ออิลิออน รถไฟข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงหยุดที่สเตชั่น ขณะนั้นพวกกอมปนีทำยี่น คือเรมิงตันกอมปนี มาคอยรับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่ที่สเตชั่น ๒—๓ นาย มีทั้งรถมาคอยอยู่พร้อม เขามารู้จักกับท่านราชทูตแลพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงแล้ว เขาพาข้าพระพุทธทั้งปวงไปขึ้นรถไปถึงโฮเตลแห่งหนึ่ง เข้าหยุดพักที่โฮเตลนั้น เขาจัดอาหารเช้าให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานที่นั่นเสร็จแล้ว ๆ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเดิรไปถึงที่โรงทำยี่นของเขานั้น อยู่ใกล้กันกับโฮเตลนี้ เขาพาข้าพระพุทธเจ้าไปยนโรงที่ห้องรับแขกของเขา พวกเจ้าของกอมปนีมารับพร้อมกัน ในห้องนั้นมีตัวอย่างยี่นต่าง ๆ ตั้งแต่เก่าคายศิลามาจนของใหม่ในบัดยุบันนี้ คิดขึ้นใหม่ ๆ เปนอันมาก เขาได้เอายี่นใหม่ ๆ ที่คอเวอนเมนต์จะใช้ในทหารไทยนั้น มาให้ดู ๓ อย่างด้วยกัน คือยี่นอย่างที่เรียกว่าลิกันอย่าง ๑ เรมิงตันอย่าง ๑ วิชิสเตออย่าง ๑ มาตรวจดู แต่ยี่นลินั้นเปนของใหม่ มิสเตอลีผู้คิดก็มาอยู่ที่นั่นด้วย ดูเปนของดีอยู่ที่ไม่เสียเวลายันจุมาก มีกลักที่ยันจุบัดสันได้ ๖ ลูก

เตรียมไว้หลายอัน เมื่ออันไหนยิงสิ้น ๖ ลูกแล้วยิบไกก็หลุดออกมา เอาอันใหม่เข้าที่ได้ทันที ดูดีอยู่ ข้าพระพุทธเจ้าราชทูต เคาน์ซิลเลอ สิเครตริล่าม แลแอตแตเชอังกฤษ ได้ว่าสั่งเขาคนละกระยอก ครั้นแล้วเขาพาข้าพระพุทธเจ้าไปที่เข้าสำหรับลองปืน มิสเตอลีได้ลองปืนลิให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดู เขายิงได้รวดเร็วมาก เขายิงให้ดูประมาณ ๕๐ นัด แล้วเขาพาข้าพระพุทธทั้งปวง ไปดูโรงทำงารของเขาตลอด ตั้งแต่เอาเหล็กมาตัดด้วยเครื่องตัดอันมีแรงมาก ตัดเหล็กเหมือนกับขี้ผึ้ง แล้วเอาเหล็กมาดีเปนแท่งกลมโตประมาณไดเมตเตอร์ สัก ๓ นิ้ว ยาวสักคืบ ๑ เอาเข้าไฟแล้วเอามาเข้าเครื่องรีด ๆ ให้ยาวเล็กลง ให้เนื้อแน่นสนิท จนยาวแลโตได้ที่แล้วเจาะลำกล้อง เจาะรูชนวน แล้วเขาพาไปดที่ระเบิดลองกระยอกปืนที่เขาบันจดินไว้เต็ม ที่วางเรียงไว้ประมาณ ๒๐ กระยอก มีศิลาทับไว้มั่นคง ที่ชนวนนั้นวางทายขี้นมาทุกกระยอก มีดินโรงเปนชนวนติดถึงกันทุกกระยอกไป จนถึงที่ไก ๆ นั้นมีแก๊ยอยู่อัน ๑ โยงเชือก ที่ผูกกับค้อนที่จะตีแก๊ยออกไปนอกห้อง ครั้นดูที่ในห้องแล้ว เขาให้ออกมานอกห้องปิดประตูเสีย แล้วเขาส่งค้อนมาถวายท่านราชทูตให้ทรงตี ก็ได้ยินเสียงปืนข้างในลั่นทั้งตับ เขาเปิดประตูเข้าไปดู ควันกลุ้มไปทั้งห้อง เขาลองเช่นนี้ทุกกระยอก เห็นปืนที่กระยอกเนื้อเหล็กไม่ดีแตกกระเดนไปฝังอยู่ตามเพดาน แลฝาผนังเปนอันมาก ครั้นดูที่ลองปืนนี้แล้ว เขาพาไปดูที่ตีเหล็กใหญ่ ตีด้วยค้อนที่ใช้ด้วยแรงสตีมเหล็กนั้น ใช้คีมใหญ่คีบแขวนรอกช่วย

แรงคน ดูติดังกระเทือนกึกก้องไปทั้งนั้น เขาพาไปเที่ยวดูการทำเหล็กต่าง ๆ ที่เปนไกนกยืนเปนต้น ใช้แรงสตีมกระแทกติพิมพ์ทั้งสิ้นน่าดูยิ่งนัก แล้วเขาพาไปดูการทำไม้ต่าง ๆ มีเหลารางยืนเปนต้น รางยืนที่เหลามานั้นเปนแต่โกลน ๆ มาเปนรูปไม้ยาว ๆ ต้นแยน ๆ กว้าง ๆ เท่านั้น เอามาเข้าเครื่องกลึงสตีม เครื่องกลึงนั้นดูประหลาทมาก ที่กลึงรางยืนให้ดูรูปดี โดยไม่ต้องมีคนคอยขยับถือไว้เลย มีเหล็กทำเปนรูปรางยืนเปนแม่พิมพ์อันหนึ่ง เครื่องนั้นมียึด ๒ อัน ๆ หนึ่งยึดพิมพ์เหล็กนี้ อีกอัน ๑ ยึดไม้ที่จะทำเปนรางยืน หมุนไปพร้อมกันขังหวะเร็วช้าเท่านั้น ตัวเหล็กคม เครื่องมือที่จะขุดไม้นั้น มีเครื่องยึดมายันเกี่ยวอยู่กับเครื่องพิมพ์ เมื่อเหล็กพิมพ์นั้นหมุนถึงที่แยน เครื่องมือก็กินไม้ลึกเข้าไป เมื่อถึงที่หมุนสูงขึ้นมาแม่พิมพ์ก็คำให้เครื่องมือถอยห่างออกมาอย่างนี้จนได้ที่เสมอกันทุกอัน แลถึงที่เซาะร่องเจาะรูในรางยืนต่าง ๆ ก็มีเหล็กพิมพ์กำหนดให้เครื่องเซาะเจาะเดิรเหมือนกัน ถ้าเมื่อเครื่องมือเดิรไปถึงที่กำหนดแล้วจะเจาะเลยไปอีกไปไต้ ฉนั้นของเขาจึงเท่าเสมอกันไม่มีทางที่จะเจาะเสียได้จนสักอัน ๑ เขาพาเที่ยวดูจนถึงคุมขึ้นกระบอกยืนไช้ได้ แลวิธีบัญจุลงหิบมาก ๆ ทั้งปลายหอกแลเครื่องพร้อมเสร็จทกอย่าง

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าเที่ยวดูตลอดในโรงงารทำยืนนี้แล้ว เขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมาที่ออฟพีศของเขา ๆ ให้ดูเครื่องเขียนหนังสือด้วย

พิมพ์ดีดอย่างดีดหีบเพลง คืออย่างที่เรียกว่า เรมิงตันไตปไรเตอนั้น แต่ไม่เปนการอัศจรรย์อะไรนัก เพราะแลเห็นเกลื่อนอยู่ในกรุงเทพ ฯ แล้วเปนอันมาก ครั้นดูเสร็จแล้วเขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกจากที่โรงงารของเขากลับมาทางเดิม ถึงริมถนนหน้าโฮเตลนั้น มีคลองอยู่คลอง ๑ เขาเอาเครื่องสำหรับสูบน้ำที่ทำโดยกอมปนีของเขามาให้ดู ใช้สูบด้วยม้าเทียมแล้วขับให้เดินหมุนไป แรงสูบนั้นได้น้ำมากแลสูงด้วย เมื่อใช้ม้าเสร็จแล้วลองใช้คนหมุนได้แรงดีแต่ต้องใช้คนมาก สูบนี้เปนเครื่องเบาม้าลากได้คู่ ๑ พอดี เวลาจะสูบต้องบ๊กหลักยันไว้สำหรับจะได้หมุนด้วย เขาว่าคอเวอนเมนต์ต่าง ๆ ซื้อไปใช้มาก เพราะสูบได้แรงไม่ต้องติดไฟใช้สตีมช้าลำบากดูของเขาก็เปนของชอบกลอยู่

เวลานั้นพอฝนตกเขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเข้าไปพักในโฮเตลสูบยุหรี่แลสนทนากันอยู่จนฝนหาย เวลาเช้า ๔ โมงเขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปเที่ยวดูเมืองแลเครื่องจักรทำนาต่าง ๆ ที่เขาทำขายมีโรงงารอีกแห่ง ๑ แต่หาได้แวะดูไม่ เพราะไม่มีเวลาพอได้เห็นแต่ที่วางไว้ขายตามริมโรงงารนั้นเครื่องไถนา เครื่องบ้านเรือนแลอื่น ๆ เปน อัน มาก แล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกลับมาที่สเตชั่นรถไฟรอรถอยู่ที่นั้นจนเวลาเช้า ๔ โมง ๓๕ มีนิต รถไฟเปรซิเดนต์ซึ่งติดสายไปเปลี่ยนทางกลับลงมาถึงสเตชั่นนี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นบนรถไฟลาพวกกอมปนี เรมิงตันบรรดาที่ตามมาส่งแลขอบใจแลรถไฟออกจากที่นั้นย้อยกลับมาเมืองอีกา อีก เพราะรถไฟ เอกสเปส เขาหยุดฉเพาะแต่ที่อูติกา หาได้หยุดที่

อิลิออนด้วยไม่ เพราะ ฉนั้น จึง ต้อง กลับ มา รอ คอย ต่อกับรถ
เอกสเปรสทิอติกา

ครั้นเวลาเช้า ๕ โมงเศษรถไฟเอกสเปรสต่อกับรถไฟเปรซิเดนต์เวลา ๕ โมง ๑๖ มินิต ข้าพระพุทธเจ้าออกจากเมืองอูติกาไปตามระยะทางผ่านสเตชั่นเมืองอิลิออนนั้นไปอีก แต่เดิรคนละทางไปต่อไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารเช้าในรถอีก ครั้ง ๑ เพราะ รับพระราชทาน ที่โฮเตลนั้นเปนแต่กาแฟแลขนมปังเท่านั้น รถไฟไปตามระยะทางผ่านสเตชั่นน้อย ๆ หลาย ตำบลที่ ไม่ได้แวะนั้นข้ามแม่น้ำเรียก เอริคาแนลแล โมฮอกริเวอ ถึงสเตชั่นตำบลลิตเติลฟอล เปนเมืองริมแม่น้ำน้อย ๆ ดงามดีแลอยู่ริมทเลด้วย ต่อไปผ่านสเตชั่นตำบลแอมสเตอแดมทางผ่านไปในเขตแดนพวกอินเดียน ที่เรียก ว่าพวก โมฮอกไปประมาณเกือบ ๑๐๐ ไมล์ไปจนถึงเมืองชื่อสเคลเนกตาดี เปน เมือง เก่า อยู่ในแม่น้ำโมฮอก เปนที่สำคัญของโรงเรียนยูเนียนคอเล่ช ที่เปนคอเลชเก่า ที่สุดในเมืองนี้ต่อไปผ่านสเตชั่นเล็กไปอีกหลายตำบลทางแยกตัดลงทางทิศใต้จน เวลาบ่าย ๒ โมง ๑๕ มินิต ถึงเมือง อัลเบอนี รถไฟ เข้า หยุด พัก ในสเตชั่นให้คนโดยสารรับพระราชทานอาหารกลางวัน ๔๐ มินิต เมือง อัลเบอนี้ เปนเมืองหลวงของสเตตสนิวยอก เปนเมืองอยู่บนเขาสูงแลดูเมืองใกล้เคียงได้ โดยรอบ สิ่งที่ควรกล่าวในเมืองนี้นั้น คือ สเตตแคปิตอนใหม่เปนตึกงามดีแลใหญ่โตตบแต่งงาม ได้สร้างในปี ๑๘๗๑ เปนที่ประชุมว่าการในสเตตนี้ แลยอมให้คน ทั้งปวงเข้าไปดูได้ด้วย

แลที่หอสมุดสเตตไลบรารีก็เปนที่สำคัญอยู่ มีสมุดต่าง ๆ ถึง ๒๕๐๐๐ เล่ม แม่น้ำเอริแดแนลมาต่อถึงแม่น้ำฮัสสันที่เมืองนี้ด้วย แต่เมืองนี้มีทางที่สำหรับจะได้ข้ามแม่น้ำไปฝั่งตวันออกโดยสพาน เหล็กใหญ่ เปนสพานรถไฟทำขึ้นสิ้นเงิน ๑๐๐๐๐๐ เหรียญ ด้านตวันตกเฉียงเหนือแห่งเมืองนี้มีป่ากงามดีเปนที่ให้คนทั้งปวงไปเที่ยวเปนที่ สบายทั่ว กันทั้งเมือง ครั้นถึงเวลารถไฟออกจากเมืองเยอนีต่อไป สายชื่อ ยอสตัลแอนด์อัลเยอนี เรลโรดผ่านสเตชั่นตำบลแซทมีถึงบีตส์พีลด์ เปนเมืองสำคัญที่ ๑ แต่เข้าในสเตตแมสชูเสตมา ในเมืองนี้มีที่ตกป่ากงาม ๆ ควรดูมาก มีทั้งที่ระลึกถึงทหารทั้งปวงที่ตายในกลางศึกทำด้วยทองเหลืองอยู่ในป่ากนั้น ออกจากที่นี่ต่อไปถึงเมืองชื่อสปริงพีลด์เปนเมืองงาม ตั้งอย่ ใน แม่น้ำ คอเนกติกัตริเวอ มีตึกร้านบ้านเรือนใหญ่โตมากมีทั้งโรงทำอาวุธใหญ่ในอเมริกา อาวุธในโรงนี้เดิมว่ามีพอใช้ถึง ๒๕๐๐ คน แต่บัดนี้น้อยลงมามาก เมื่อเกิดการรบครั้งก่อนอาวุธเปนอันมากได้ทำไปจากที่นี้ทั้งกลางวันกลางคืน อาวุธที่ทำไปคราวนั้นถึง ๘๐๐๐๐ สิ้นเงิน ๑๒๐๐๐๐๐ เหรียญ ต่อไปผ่านสเตชั่นตำบลปามเมอ แลสเตชั่นเล็ก ๆ ไปหลายตำบลจนถึงเมืองวุสเตอ เปนเมืองงามมีตึกงาม ๆ มาก มีทั้งโรงรักษาคนเสียจริตสำหรับสเตตนี้ด้วย ในเมืองแลที่ใกล้เคียงเมืองนี้มีโรงทำเหล็ก แลโรงทำขนสัตว์ แลผ้าย รองเท้าต่าง ๆ เปนอันมาก แต่เมืองนี้ต่อไปผ่านตำบล แอชแลนด์ไปจน เวลา ยาม กับ ๕๕ มินิต ถึง เมืองยอสตันเปนเมืองท่าในสเตตแมสชูเสตต์นี้

อนึ่งในระยะทางที่มาขวนจะถึงบอสตันนี้ ดูระยะทางงามดีมีเขาสูง ๆ ใกล้ชิดกับทางต้นไม้ก็งามดีดเหมือนรปเขียน มีลำธารไหลไปเปน หลั่น ๆ มีสพานศิลาใหญ่เปนทางรถไฟเดิรสูงแลมั่นคงดีดูงามยิ่งนัก แต่เวลาวันนี้ถูกร้อนตลอดทาง ดูรู้สึกร้อนมากกว่าเมื่ออยู่ในกรุงเทพ ๆ มากแต่ฝนตกลงมาหนาเม็ดมากค่อยทุเลาไปบ้าง

ครั้นรถไฟเข้าจอดในสเตชั่นแล้ว มิสเตอสมิทกงสุลหมอจันดเลล่าม กับพวกออลเดอแมนเมืองบอสตันประมาณ ๕ นายมารับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงที่รถไฟ ท่านราชทูตได้ทรงปราสัยตามสมควร ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกจากสเตชั่นขึ้นรถที่เขาจัดมารับนั้นพาไปที่ปาเกอเฮาส์เปนโฮเตลอย่ริมที่อย่ท่านแมย์ เขาจัดห้องไว้รับเสร็จเขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเข้าไปในห้องรับแขกรออยู่ เวลานั้นท่านแมย์เมืองนี้มาคอยอยู่ที่โฮเตลแล้ว ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพักเรียบร้อยแล้วพวกออลเดอแมนพาท่านแมย์เข้ามาในห้อง นำให้รู้จักกับท่านราชทูต แลข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ท่านแมย์ได้กรายทูลชื่อรายฎรพลเมืองทั้งปวงแลกล่าวถึงทางพระราชไมตรีกรุงสยามกับประเทศยูในติดสเตตสอเมริกาที่ได้สนิทติดพันธ์มาเปนต้น โดยกิริยาคล้ายคลึงกันกับที่นิวยอกนั้น ท่านราชทูตได้ทรงตอบขอบใจในการที่รับรองแลแสดงความยินดีทั้งปวงตามธรรมเนียมเสร็จแล้ว ท่านแมย์ได้กรายทลท่านราชทูตว่าได้จัดเครื่องเลี้ยงเวลาค่ำไว้รับเสด็จขอเชิญไปเสวย ว่าดังนั้นแล้วท่านแมย์จุงท่านราชทูต ท่านผู้หัวหน้าออลเดอแมนจุงเคาน์ซิลเลอ ท่านผู้หัวหน้า

เคาน์ซิลลอขุงสิเครตริล่าม พวกออลเดอแมนแลคอมมันเคาน์ซิล ทั้งปวงก็ขุงข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงไปที่ห้องรับพระราชทานอาหารชั้นล่าง นั่งโต๊ะโดยลำดับรับพระราชทานอาหารด้วยกันแล้ว ท่านแมย์แลออลเดอแมนต์ทั้งปวง พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกลับขึ้นมายนห้อง พูดกันอยู่ครู่ ๑ ก็ลาไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง พักอยู่ที่โฮเตลนี้คืน ๑

อนึ่งค่าอยู่โฮเตลแลค่ารถไปที่ต่าง ๆ แลค่าที่รับพระราชทานอาหาร ทั้งปวง ในเวลาที่อยู่ในเมืองปอสตันนี้ คอเวอนเมนต์เมืองปอสตัน จ่ายเงินสำหรับเมืองให้เปนการรับรองทั้งสิ้น

รุ่งขึ้นณวันพุธ เดือน ๙ ขึ้น ๓ ค่ำ เวลาเช้า ๒ โมงเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง รับพระราชทานอาหารแล้ว ท่านแมย์มาตินกับพวกออลเดอแมน แลคอมมันเคาน์ซิลทั้งปวง กับมิสเตอรอยบินส์ผู้เปนนายโรงจักร์ทำนาฬิกาอเมริกันวอตช์กอมปนี่ที่วอลทัม มารับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไป ถึงสเตชั่นรถไฟ เขานำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปขึ้นรถไฟสเปเชียนเทรน เปนรถสเปเชียนแท้มีแต่รถจง คือรถเครื่องจักร์หลัง ๑ กับรถที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปเท่านั้น ไม่มีรถอื่นต่ออีก ในรถนั้นมีแต่พวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง กับท่านฮิสออเนอแมย์มาติน ๑ ท่านแซแมน ซี.วี. ไวเตน ออฟ ดิยอดออฟออลเดอแมน ๑ ออลเดอแมนเลตัน ๑ เปรซิเดนต์ เย เอชลิ ออฟดิคอมมันเคาน์ซิล ๑ เคาน์ซิลแมนเย ยิ ฟริแมน ๑ เคาน์ซิลแมนไอเซกรอนนอสกี ๑ ซิ ติเมสเสนเยอออลวาห์ เอช ยีเตอส์ ๑ แลเทรชูเรอ รอแย อิรอยบินส์ แห่งอเมริกัน

วอตซ์กอมปนี่ ๑ รถไฟออกจากพีตสเบิก สเตชั่นสุเปอรินเตนเดนต์ อาดัมส์ผู้จัดการรถไฟสายนี้กับคอนดักเตอฟอย เปนผู้กำกับรถไฟไป ตามทาง ๆ ๑๐ ไมล์ รถเดิร ๒๐ มินิต ถึงสเตชั่นเมืองวอลทัม เขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถไฟ เข้าในสเตชั่นไปขึ้นรถม้า ออกจากสเตชั่นไปถึงที่โรงจักร์อเมริกันวอชกอมปนีนั้น ที่โรงจักร์นั้นใหญ่โตมาก แลดูสง่างามด้วย ที่กลางโรงจักร์นี้มีเตาเวอใหญ่สูงขนยอดเตาเวอนั้น ชักธงช้างเผือกสยามรับด้วย ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปถึงที่โรงจักร์แล้ว มิสเตอรอยบินส์นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูในโรงจักร์ทำนาฬิกาตลอดทุกแห่ง มิสเตอรอยบินส์กับช่างนาฬิกาทั้งปวงได้ตามเที่ยวอธิบายในการเครื่องจักร์แลการที่ทำต่าง ๆ ตลอดในโรงจักร์ทำนาฬิกานี้ ใช้คนทำงารถึง ๒๕๕๐ คน คิดเฉลี่ยทำนาฬิกาได้วันละ ๑๒๕๐ เรือน ในเวจาที่ทำงารอยู่นั้น ทำนาฬิกาไม่ต่ำกว่า ๑๐๐๐ เรือน ที่กำลังทำอยู่เสมอ เขาว่านาฬิกาที่ส่งไปขายจากที่นี้ ประมาณเดือนละ ๖๐๐๐

การเครื่องจักร์ทำนาฬิกานี้ น่าพิศวงมาก คือเขาใช้ด้วยเครื่องจักร์ทั้งสิ้น เพราะฉนั้นนาฬิกาอเมริกันจึงเที่ยงเสมอกัน เพราะมิพิมพ์ดิเอาทั้งนั้น หน้าพิศวงที่สุด แต่ที่เกลียวสกรเหล็กอย่างเล็กที่สุด ประมาณเล็กเท่าเขม หรือเล็กกว่าที่จะเห็นได้ในนาฬิกาทุก ๆ เรือนนั้น การทำเปนของประหลาทมาก คิดดูถ้าจะทำด้วยมือกว่าจะแล้วสักอันก็ทั้งยาก นี่เขาทำดูง่ายดายเต็มที มีเครื่องจักร์เรียงกันเปนแถวไป วิธีที่ทำนั้น

มีลวดขนาดสกรูที่จะต้องการนั้น สอดเข้าในรูที่เขามีไว้สำหรับเท่านั้น แล้วคนไม่ต้องเปนธุระเลย เครื่องจักร์นั้นส่งลวดเล็กให้ยื่นออกมาพอดี มีเครื่องสำหรับเข้าไปหมุนกัดเหล็กลวดนั้นให้เปนเกลียวสกรูพอดีกับที่ต้องการ แลวกคลายเกลียวออกมาเอง แลวเครื่องมือสำหรับตัดกเขามาตัด ยาวพอดี พอตัดเกือบจะขาดเครื่องมือสำหรับหยิบก็มาจับปลายไว้พอตัด ๆ ขาดพอดี ครั้นขาดแล้วเครื่องจักร์ก็ยกไปพักอยู่ข้าง ๑ ส่วนข้าง ๑ ก็มีลวดยื่นออกมาพอดี จะต้องการเครื่องทำเกลียว ก็มาทำตามพนักงารของตัว ๆ เปนระยะไปไม่ช้าไม่เร็วเลย ส่วนสกรูอันที่ตัดแล้วเครื่องมือสำหรับจับ ๆ ไปพักไว้ทาง ๑ มีเครื่องมืออีกอย่าง ๑ มาผ่าที่ศีร์ษะสกรูนั้น ให้เปนรอยผ่าสำหรับจะได้ไขควงนั้น ครั้นผ่าถึงที่พอดีแล้วเครื่องผ่าก็ถอยไปเอง มีสปริงลั่นพ่งสกรูอันที่ทำแล้วนั้นไปฉเพาะลอดลงในกระบอก ไปตกในจานที่รองไว้ พอสกรูอันนั้นหลุดไปแล้ว เครื่องจับก็กลับมาจับเอาตัวอันที่ทำอยู่เวลาเมื่อตัวก่อนผ่าศีร์ษะอยู่นั้น พอดีกันเอามาผ่าศีร์ษะอีก อย่างเดียวกันเสมอ คนไม่ต้องเปนธุระเลย มีแต่จะคอยว่าลวดยาวนั้นเกือบจะหมด คอยเอาอันใหม่สอดเติมเข้าเท่านั้น แล้วคนคอยว่าได้มากเกือบเต็มจานแล้ว ก็เปลี่ยนจานที่รองเสียใหม่เท่านั้น เครื่องจักร์ทำสกรูหมุดเล็ก ๆ นี้ หน้าดูมากเหมือนกับมนุษย์ที่เปนช่างอันพิเศษชำนาญที่สุดเหมือนกัน เพราะทำได้เร็วและเสมอทุก ๆ อัน พิจารณาไป ดูราวกับจะมีวิญญาณรู้สึกพนักงารของตัวเหมือนกัน ดูพอลวดโผล่ออกมา เครื่องทำเกลียวก็เข้ามาเอง พอเกลียวแล้ว

ก็ถอยไปเอง เครื่องตัดเข้ามาเอง พอตัดเกือบจะขาด เครื่องหยิบก็มา
จับเตรียมไว้พอขาดเครื่องตัดก็ออกไปเอง เครื่องหยิบก็ยกย้ายที่มาเอง
พอตรงเครื่องผ่า ๆ ก็ออกมาผ่าเอง หน้าชมยิ่งนัก แลการทำเขมแล
จักร์ต่าง ๆ นั้น ใช้เหล็กหรือทองเหลือง ตามแต่ต้องการจะใช้เปนแผ่น
แบนมาติ เอาอย่างติเจาะเงินเหรียญเสมอกันหมด ที่สุดจนการเจียรนัย
พลอย ที่สำหรับฝังในเครื่องจักร์ เปนพลอยเม็ดเล็ก ๆ นั้น ก็มีแว่นตา
แลเครื่องมือทำได้โดยสดวกตาย ยังของที่ต้องทำด้วยมืออยู่อย่าง ๑
ที่ไม่ได้นึกเลย ว่าจะต้องทำด้วยมือ คือหน้ายัดนาฬิกานั้น น่าที่จะ
ใช้พิมพ์ด้วยอย่างหนึ่งอย่างใด แต่เมื่อได้มาเห็นเขาเขียนด้วยมือทั้งสิ้น
แผ่นทองแดงที่จะทำหน้ายัด เอามาลงยาขาวเกลี้ยงเข้าไฟแล้วเอาไป
ที่ห้องเขียน การเขียนมินิตแลสกันนั้น เขามีเครื่องจักร์ช่วยมือให้เสมอ
เครื่องนั้นเปนคั่น ๆ ไปผู้เขียน ๆ ด้วยพู่กันพาดกับเครื่องนั้น ขีดไปตาม
ระยะ แต่ถึงกระนั้นแต่คนทำไม่เปนก็เต็มที แต่ตามที่บอกโมงนั้น เขา
เอาสีดำทาลงเปนตอน ๆ เสียก่อน แล้วจึงเอาเครื่องมือคล้ายมีดขูดเอา
ภายหลังเปนตัวดี แต่ยังไม่น่าพิศวงเหมือนที่เขียนบอกชื่อห้างที่ทำนั้น
ตัวก็ยิบเต็มทีแลต้องเขียนให้งามเหมือนตัวพิมพ์ด้วย ดูน่าลำยาก
มาก ต้องใช้แว่นฉายโตที่เดียว ข้าพระพุทธเจ้าเที่ยวดูตลอด จนเอา
เข้าเปนรูปเขียนนาฬิกาแลทั้งที่ทดลองเอาเข้าที่ร้อนแลที่หนาวกว่าอากาศ
ปรกติ เพื่อจะแก้ไขให้เดินเที่ยงเข้า แลที่ต่าง ๆ ตลอด

นาฬิกาอเมริกันนี้ ไม่ได้ทำนาฬิกาตั้งหรือนาฬิกาที่มีวันด้วยเลย เขาทำแต่ตามธรรมดาเท่านั้น มีประหลาดออกไปก็แต่มีโครโนคราฟย้างเท่านั้น เปนนาฬิการาคาถูก ตามสูญแลเวลามักเที่ยงดีโดยมาก เพราะทำด้วยเครื่องจักร์ ทำได้มากแลเสมอกันหมด ชั่วแต่เครื่องมากแลน้อยดีเลวเท่านั้น ที่ใช้พลอยนั้นก็ใช้ทับทิมโดยมาก ไม่ใคร่จะใช้เพ็ชร์เหมือนนาฬิกาอังกฤษหรือสวิส พลอยนั้นมาแต่เมืองต่าง ๆ ที่เอาไปจากกรุงสยามก็มีโดยมาก

ครั้นเขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูทั่วในโรงจักร์นั้นแล้ว เขาก็นำข้าพระพุทธเจ้ามาที่ออฟพีศของเขา เลี้ยงขนมปังแลแชมเปนกัน เวลานั้นพอถึงเวลาเลิกงารกลางวัน พักให้คนได้รับพระราชทานอาหารเห็นคนออกมาจากโรงทำงารทั้งชายหญิงเปนอันมาก รออยู่จนเวลาจวนย่ายโมงข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ขอยใจเข้าของโรงทำนาฬิกา แล้วก็พร้อมกันขึ้นรถกลับมาที่สเตชั่นรถไฟ เมืองวอลทัมนี้เปนเมืองเล็ก ๆ แต่มีการโรงจักร์ทำงารมาก นอกจากโรงจักร์ทำนาฬิกานี้ มีโรงจักร์ทำผ้ายแลขนสัตวอีกเปนอันมาก

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกับท่านแมย์ แลพวกออลเดอเมนเคาน์ซิลเมนทั้งปวงมาถึงที่สเตชั่นแล้ว รถไฟสเปเชียลหลังนั้นก็มารับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ออกจากเมืองวอลทัมกลับมาเมืองบอสตัน ถึงสเตชั่นพีตสเบิก แลท่านแมย์พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกจากสเตชั่นมาขนรถม้าแต่สเตชั่นไปถึงที่บังเกอฮิลมอนุเมนต์ ตั้งอยู่ที่กลาง

มอนุเมนต์สแควยนเนินเขาชื่อ บริดชิล ซึ่งเปนที่อเมริกันได้รบกับ
อังกฤษนั้น มอนุเมนต์นั้นสูง ๒๒๑ ฟีต ๒ นิ้ว ก่อด้วยศิลาควินซิแกรไนต์
รวมด้วยกันคิดเปนน้ำหนัก ๖๗๐๐ ตัน รากล่างนั้นกว้าง ๓๐ ฟีต ๔ เหลี่ยม
ภายในเปนช่องมีบันไดศิลา ๒๙๕ ค่นขึ้นไปจนถึงห้องชั้นบน ห้องนั้น
กว้าง ๑๑ ฟีต ๔ เหลี่ยม สูง ๑๗ ฟีต เปนที่ววไปจากหน้าต่างได้งามดี
เพดานห้องนี้เปนศิลาแท่งใหญ่หนัก ๒ ตันครึ่ง ในห้องนี้มีปืนใหญ่
อยู่ ๒ กระบอก จารึกเรื่องราวไว้ด้วย มอนุเมนต์นี้ได้ก่อฤกษวางศิลา
แรกในวันที่ ๑๗ เดือนยูน ปี ๑๘๒๕ ตรงกับณวันศุกร์ เดือน ๘ ขึ้น ๓ ค่ำ
ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๑๘๗ โดยเยเนอราลลาฟเยตต์ เมื่อทำเสร็จ
สิ้นเงิน ๑๕๐๐๐๐ เหรียญ ได้เปิดเมื่อวันที่ ๑๗ เดือนยน ปี ๑๘๔๓ ตรงกับ
ณวันศุกร์ เดือน ๗ แรม ๕ ค่ำ ปีเถาะ เบญจศก จุลศักราช ๑๒๐๕ โดย
เปรซิเดนต์ไตเลอกับแคบิเนตทั้งปวง แล้วได้ทำการฉลองเปนที่ระลึก
ในการรบครบ ๑๗ ปี เมื่อวันที่ ๑๗ เดือนยูน ปี ๑๘๗๕ ตรงกับณวัน
พฤหัสบดี เดือน ๗ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีกุญสัปตศก จุลศักราช ๑๒๓๗ ในที่นั้น
เปนที่การใหญ่ มอนุเมนต์นี้อยู่ในความบำรุงรักษาของพวกบังเกอฮิล
มอนุเมนต์แอสโซซิเอชั่น แลที่ริมมอนุเมนต์นี้ที่หมายที่ซึ่งเยเนราล
วอเรนต์ถึงแก่กรรมในกองทัพด้วย

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้รับพระราชทานดมอนเมนต์นี้ แล้วผู้เฝ้า
ที่นั้นได้ขอให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง เซ็นชื่อไว้ในสมุดของเขาสำหรับ
คนที่มาดูนั้น แล้วท่าน แมย์แลออลเดอแมน เคาน์ซิลแมนทั้งปวง

พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมาที่ท่ามอนุเมนต์นั้น มีรูปสเตชูของเคอล์เนล วิลเลี่ยมเปรสคอตอยู่ที่นั้น ซึ่งกำหนดว่าเปนที่ท่านผู้กล้าหาญนี้ได้ยืน ยังคัยทหารทั้งปวงในเวลาแรกรบที่ยังเกอชิลนี้ รูปนั้นหล่อด้วยทองเหลือง สูง ๗ ฟีต มีฐานศิลารอง สเตชูนี้ได้เปิดมีการพิธีในวันที่ ๑๗ เดือนยูน ปี ๑๘๘๑ ตรงกับณวันศุกร์ เดือน ๗ แรม ๖ ค่ำ ปีมเสงตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓ ครั้นดูที่นี่แล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกับผู้สำเร็จราชการเมืองนี้ ได้พร้อมกันขึ้นรถออกจากที่นั้นไปถึงเฟนอิลฮอล เปนฮอลใหญ่ ใช้เปนที่ปรึกษาราชการแต่ก่อนแลยังดีนี้ สำหรับใช้ประชุมสภาซึ่งเรียกว่าโปลิติคัลมิตติงหรือการประชุมใหญ่ต่าง ๆ ฮอลนี้โดยยาว ๗๕ ฟีต ๓ นิ้ว กว้าง ๗๔ ฟีต ๓ นิ้ว ในพื้นล่างซึ่งเปนที่ประชุมนั้นหามีเก้าอี้ไม่ มีแต่ขนกาลารีย้าง ได้สร้างตึกนี้แต่ในปี ๑๗๖๒ เปนของควรดูที่เก่าโบราณมาก มีรูปภาพต่าง ๆ ติดเปนอันมาก ในฮอลนี้ยอมให้คนเช่ามีการประชุมต่าง ๆ ในเวลากลางวัน ๒๐ เหรียญ กลางคืน ๒๕ เหรียญ มีห้องเล็กไว้ของห้อง ๑ เปนมิวเซียมเล็ก ๆ เก็บของโบราณต่าง ๆ ผู้ที่รักษาได้ขอให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเซ็นชื่อไว้เหมือนกัน ครั้นดูที่ฮอลนี้แล้วท่านแมย์แลท่าออลเดอแมนเคาน์ซิลแมนทั้งปวง พาข้าพระพุทธเจ้าออกจากฮอลนั้น ข้ามไปที่ตลาดตรงฮอลนี้ข้าม เรียกชื่อว่ากวินซี มาเกต ๆ นี้แต่เดิมเรียกชื่อว่าเฟนอิลฮอลมาเกต แลยังนี้ชื่อในราชการก็ยังเรียกอยู่ดังนั้น แต่ตามที่คนเปนอันมากเรียกกวินซี เปนตลาดใหญ่ในเมืองบอสตันนี้ ในตลาดนั้นด้านข้างเหนือขายผักต่าง ๆ เปนแถว

ใหญ่หลามออกไปขนถนนนอก แลร้านอื่น ๆ ขายเนื้อต่าง ๆ ปลาต่าง ๆ ทั้งของกินทั้งปวง มีเนยแขง เนยอ่อน ขนมปังเปนต้น เต็มไปด้วยร้านทั้งสิ้น ตลาดนี้มิสเตอโยเสียห์กวินซีได้ลงมือทำในปี ๑๘๒๔ แลได้ทำพิธีก่อฤกษ์ในปี ๑๘๒๕ แล้วสำเร็จ ๑๘๒๖ ตลาดนั้นก่อด้วยศิลากวินซีแกรไนต์ สูง ๒ ชั้น ยาว ๕๓๕ ฟีต เปนที่แผ่นดิน ๒๗๐๐๐ ฟีต ที่กลางตลาดนั้นยาว๗๔ฟีต กว้าง๕๕ฟีต เพดานสูง๗๗ฟีต ยอดเปนโดมในพื้นชั้นที่ ๑ นั้นเปนตลาดปีน ๒ แถวไปตลอดตึกนั้น พื้นชั้นบนเปนที่พ่อค้าเช่าอยู่บ้างเอาของไว้บ้าง ค่าทำตลาดนี้คิดราคานอกจากค่าที่แผ่นดินเปนเงิน ๑๕๐๐๐ เหรียญ แลเมื่อตลาดนี้เจริญขึ้น จึงได้ทำถนนใหม่ตัดมาถึงตลาดนี้อีก ๖ ถนน แลขยายให้ใหญ่มากขึ้นอีกถนน ๑ รวมเงินทั้งค่าทำตลาดแลค่าทำถนนเปนเงิน ๑๑๕๑๒๗๒ เหรียญด้วยกัน

แต่ขณะเมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเดิรดูตลาดอยู่นั้น ความประหลาทอันใดไม่มีเลย มีแต่ตั้งหน้าทนกลิ่นเหม็นผ่านไปเร็ว ๆ เท่านั้น เพราะถูกหมู่เนื้อเนยสดมากเข้า ทนไม่ใคร่ไหวเลย ออกไปนอกตลาดแล้วดูเบาใจไปมากทีเดียว

แล้วท่านแมย์แลท่านทั้งหลาย ซึ่งพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูที่ต่าง ๆ นั้น ได้พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถ หมายว่าจะพามาส่งที่โฮเตล ให้รับพระราชทานอาหารเสียสักคราว ๑ เพราะย่ายมากแล้ว แต่หมายผิดไป หาเปนดังนั้นไม่เขาพาไปที่ท่าเรือ แล้วเขานำให้ลงเรือกลไฟจักร์ข้าง เปนเรืออย่างเช่นข้ามส่งคนนั้น ชื่อ เย. ปุตนัมเบรดลี

ชักธงช้างเสาหน้า เวลาเมื่อลงเรือนั้น มีคนถือซองบุหรี่กระดาษ ตีพิมพ์ว่าไซมิส เอมบาสซี่ เอกซเคอชัน มีบุหรี่ยาบานาในนั้น ๖ ตัว แจกให้แก่ผู้ที่ลงไปในเรือนั้นทุกคน ๆ ละซอง เรือออกจากท่าอิสเตินอาเวนูวอฟ ประมาณบ่าย ๒ โมงครึ่ง ออกไปในอ่าว เวลานั้นหมอกลงจัดแลไม่เห็นฝั่ง เรือต้องเดรช้า ๆ ไป เรือที่แล่นสวนกันก็แลไม่ใคร่เห็น ได้แต่เป่าหลอดไปตลอดทาง แต่หมอกนั้นประหลาท เมื่อออกไปไกลฝั่ง หมอกมีแต่ริม ๆ น้ำ พอยังลำเรือแลไม่เห็นกัน เห็นแต่เสาแลปล่องเกลื่อนไป ท่านแมย์แลพวกออลเดอแมนทั้งปวงได้แสดงความเสียใจที่ไม่ได้เห็นวิวเมือง ซึ่งแลไปแต่อ่าวงามดีนั้น เรือแล่นช้า ๆ ไปประมาณครึ่งชั่วโมง ถึงเกาะชื่อเดียไอแลนด์ เรือเข้าจอดเทียบฝั่ง เวลานั้นมีแตรพวกเด็ก ๆ วง ๑ มาคอยอยู่ที่ท่า เป่าเพลงเรียกว่ามาชิง ธรูยิอรเกีย เด็ก ๆ ที่หัดแตรนี้ เป่นเด็กที่ไม่มีบิดามารดา หรือบิดามารดาไม่มีอันที่จะเลี้ยง เที่ยวอยู่ตามถนนทั้งปวง เขาจับมาให้ที่อยู่ให้อาหารรับพระราชทาน แลให้เครื่องแต่งตัวอย่างทหาร หัดวิชาต่าง ๆ ดูจำพวกเป่าแตรนี้ก็เป่าดีอยู่ ครั้นเรือเทียบฝั่งแล้ว ท่านแมย์แลออลเดอแมนเคาน์ซิลแมนทั้งปวง พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ขึ้นจากเรือไปบนเกาะนั้น ท่านเคอเนลวิตเตนซึ่งเป่นสุเปอรินเตนเดนต์ ของอินสติตชั่นนี้ จัดรถมารับที่ท่ารถ ๑ ได้รับรองกับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงแล้ว เขาเชิญให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถนั้น แตรพวกเด็กเป่านำไปถึงที่อินสติตูชั่น แล้วท่านสุเปอรินเตนเดนต์ ได้

นำให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ดูที่ต่าง ๆ ในตึกใหญ่นั้น ในที่เหล่านี้เปนที่คนจนมาอาศรัยรับพระราชทานอาหาร แลมีที่อย่แล้วทำการใช้เนื้ออย่าง ๑ เปนที่จับคน ทั้งเด็กผู้ใหญ่ที่เที่ยวเกะกะอยู่ตามถนน มาฝึกสอนให้ประพฤติตัวให้ดีอย่าง ๑ เปนโรงเรียนสอนวิชาให้แก่เด็กซึ่งเกิดจนร้านซุกซน ที่บิดามารดารักษาไว้ไม่ได้อย่าง ๑ แลเปนโรงรักษาคนป่วยไข้ ให้ทานยาแลพยาบาลหญิงซึ่งจะคลอดบุตร เปนคนไม่มีบิดามารดาแลสามีจะอุดหนุน แลเปนที่เลี้ยงทารกซึ่งบิดามารดายากจนไม่มีอันใดจะเลี้ยงอย่าง๑ ผู้ที่เปนหัวหน้านั้น พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปเที่ยวดู ห้องนอนห้องนั่งที่รับพระราชทานอาหารแลครัวที่ต่าง ๆ ทุกแห่ง ที่วงที่คล้ายที่ได้เห็นในเมืองนิวยอกนั้น ครั้นดูที่ต่าง ๆ ตลอดแล้ว เขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง เข้าไปในที่ซึ่งจัดเปนโรงสวดนั้น ในโรงสวดนั้นมีเด็กทั้งหญิงแลชายประมาณ ๔๐๐ เศษ พวกเด็กหญิงอยู่ริมหีบเพลงใหญ่ซึ่งอยู่กลางโรงสวดนั้น เด็กผู้ชายอยู่ในกาลารี ข้างขวา เขาจัดกาลารี ข้างซ้าย เปนที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงแลท่านแมย์กับทั้งผู้รับนำทั้งปวง ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเข้าไปถึงกาลารีนั้นแล้ว ท่านแมย์นั่งกลาง ท่านราชทูตประทับข้างขวา เคาน์ซิลเลออยู่ข้างซ้าย นอกนั้นก็นั่งเปนลำดับกันไป ขณะนั้นแตรก็เป่าขึ้นแล้วมีผู้ดีดหีบเพลงใหญ่ เด็กทั้งปวงร้องเพลงต่าง ๆ แลร้องทำท่าต่าง ๆ ตามที่เขาฝึกสอนไว้หลายบทหลายเพลง บางทีเด็กหญิงร้องคนเดียวเปนต้นบท แล้วรับพร้อม ๆ กัน ฟังดูเพราะดี ครั้นร้องเพลงอ้อนวอนจบแล้ว

แซแมนไวติง เปนผู้จัดการโรงเรียนนี้ได้ยินชื่น แอดเดรสแก่เด็กทั้งหลายนำให้รู้จักท่านแมย์มาติน ๆ จึงยินชื่นสยีชแก่เด็กทั้งหลายเปนใจความว่า ธรรมดาคนอเมริกัน เมื่อประชุมกันก็ย่อมมีการสยีชเปนต้นของการทั้งปวง ท่านผู้ที่ได้มาในที่นี้ เปนคนมีสำนวนในการสยีชโดยมาก ถ้ามีเวลาแล้ว ก็คงจะได้แอดเดรสแก่เด็กทั้งหลาย แต่ทว่าเวลามีกำหนดน้อย เพราะฉนั้นข้าพเจ้าคิดว่าจะได้กล่าวแต่น้อยนัก ครั้งนี้เปนครั้งแรก ในเวลาที่ข้าพเจ้าได้ทำการในออฟพีศข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าได้มีความยินดีที่ได้มาเยี่ยมอินสติตูชั่นนี้ แต่ก่อนที่ข้าพเจ้าได้รับราชการตำแหน่งนี้ ข้าพเจ้าได้มาเปนหลายคราว ข้าพเจ้าได้มาเห็นเปนที่พอใจในการที่ได้ประพฤติ หรือกระทำโดยเด็กหญิงชายในที่นี้ โดยความดีเปนที่พอใจแก่ข้าพเจ้าทุกอย่าง ข้าพเจ้ามีความยินดีที่จะนำมาสู่เด็กทั้งหลาย ซึ่งความอันเปนที่ยินดีนิยมของพลเมืองชาวเมืองบอสตัน แลจะบอกแก่เจ้าทั้งปวงว่า ความประสงค์ของพลเมืองเพื่อจะให้จัดการบำรุงพวกเจ้าให้ดีขึ้น แลสรรพสิ่งซึ่งจะจัดให้แก่เจ้าทั้งหลายในที่นี้ ให้เปนสุขสบายเหมือนกับบ้านเดิมของเจ้า (เด็กตบมือตรงนี้) ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาในที่นี้ณเวลาวันนี้กับท่านผู้มีเกียรติยศมาแต่เมืองต่างประเทศ ซึ่งได้มาในเมืองนี้ เพื่อจะได้ดูการขนบธรรมเนียมแห่งคอเวอนเมนต์ ซึ่งเรามีความประสงค์ที่จะช่วยอุดหนุนในการบำรุงพลเมืองโน้น กระทำให้เปนคนพลเมืองอันดียิ่งขึ้นในโลกเรา ได้มีอยู่กับเราในขณะนี้ คือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรม

หมื่นนเรศวรฤทธิ์ ซึ่งเปนผู้แทนพระยาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม
แลข้าพเจ้าจะมีความยินดี ที่จะนำพระองค์ท่านกับพวกของท่านให้เข้า
รู้จัก แลทั้งล่ามของพวกท่าน คือ ดอกเตอจันดเล ซึ่งจะให้แปล
ในคำซึ่งในกรมจะตรัสนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าเด็กทั้งหลายทั้งเด็กหญิง
ชาย คงจะตั้งหน้าหาช่องอันดีที่จะทำให้ความเล่าเรียนของเจ้าเจริญขึ้น
เพราะว่าไม่ช้านักพวกเจ้าทั้งหลายก็จะเจริญใหญ่ขึ้น นับเปนพลเมือง
อันใหญ่คนหนึ่ง เมื่อเจ้าเจริญขึ้นแล้ว ถ้าเจ้ามีความหมั่นแลอุสาห
แล้ว เจ้าก็จะมีความดีไม่มีที่สุดได้ ถ้าเจ้าอุสาหประพฤติตัวให้ดีขึ้น
แล้ว ช่องอันดีของเจ้าก็ย่อมมีเสมอกันในเมื่อหน้า เจ้าบางที่จะได้เปน
คนดีมีประโยชน์แลกว้างขวาง มีชื่อเสียงเหมือนกับท่านบางคนในที่นี้
แลพึงจำไว้ว่าสิ่งสำคัญนั้น เจ้าต้องประพฤติโดยให้มีความสามัคคี
ซึ่งกันแลกัน ท่านทั้งหลายเหล่านี้ (พวกทูต) เปนผู้แทนเมือง
ต่างประเทศในแผ่นดินอันไกลจากที่นี้ แลเราทั้งหลายเปนผู้แทนเมือง
บอสตัน ได้กระทำการรับรองอันดีแก่ท่านเหล่านั้นในเมืองของเรา แล
เรานำท่านเหล่านั้นมาในที่นี้ณเวลาวันนี้ การประพฤติให้เปนที่ยินดี
ทั้งปวง ในระหว่างต่างชาติต่างเมืองกันนี้ ย่อมรวมชาติเหล่านั้น
อันแต่ก่อนได้แยกห่างกัน แลได้แนะนำให้ท่านทั้งหลายได้เห็น โดย
ความประสงค์อันดีในสมบัติ แลความเจริญแห่งกันแลกัน ก็การ
ประพฤติให้เปนที่ยินดีทั้งปวงนี้ เปนที่เริ่มแรกให้บังเกิดความแน่แก่ใจ

ในความสงบเรียบร้อยของโลก แลความเจริญแก่ชาติมนุษย์ทั้งปวง.
ครั้นท่านแมย์สยีชขบแล้วตบมือพร้อมกัน แล้วท่านราชทูตได้ทรงยืน
ขึ้นสยีชเปนภาษาสยามมีใจความว่า ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาเห็น
ในที่นี้ ซึ่งเปนที่บำรุงวิชาของชนทั้งปวงให้เจริญขึ้น ข้าพเจ้าได้มี
ความยินดีที่ได้เห็นโรงเรียนอย่างนี้ที่เมืองนิวยอกครั้ง ๑ แลทั้งได้มา
เห็นในที่นี้ด้วย ทำให้เปนที่ยินดีแก่ข้าพเจ้า ในการที่ได้เห็นชาว
อเมริกันได้อุดหนุนซึ่งกันแลกันเปนอย่างยิ่ง ใช่แต่เท่านั้น ยังกรุง
สยามซึ่งเปนเมืองอยู่ห่างไกล ก็ได้มีวิชาความเจริญเพราะชาวอเมริกัน
ได้ทำมาให้เปนอันมาก จึงเห็นได้ว่าชาวอเมริกันย่อมบำรุงซึ่งกันแลกัน
ใช่แต่ฉะเพาะในชาติเดียวกัน ย่อมบำรุงทั่วไปในชาติทั้งปวงด้วย อีก
ประการหนึ่ง ท่านทั้งปวงได้นำให้ข้าพเจ้าได้มาเห็นที่ต่าง ๆ ซึ่งเปนที่
สำคัญ ทั้งในเมืองบอสตันแลเมืองทั้งปวงที่ล่วงมา แลเปนที่ทำให้
ข้าพเจ้ารู้สึกได้ในความกรุณาของชาติอเมริกัน ที่อุดหนุนกรุงสยาม
ให้เจริญยิ่งขึ้น อนึ่ง ตั้งแต่ข้าพเจ้าได้มาถึงแผ่นดินอเมริกัน ท่าน
ทั้งปวงได้รับรองข้าพเจ้าให้เปนที่ยินดีแก่ข้าพเจ้าอย่างยิ่ง คือ เมือง
บอสตันนี้ ได้รับรองข้าพเจ้าเปนที่ยินดีพอใจเปนอย่างยิ่ง ข้าพเจ้ามี
ความยินดีขอบใจเปนอันมาก ทั้งในการที่ได้รับรองข้าพเจ้า แลนำ
ให้ข้าพเจ้าได้มาเห็นการเล่าเรียนเปนวิชาอันประเสริฐดังนี้ กับทั้ง
ข้าพเจ้าขอแสดงน้ำใจที่ชาวสยามได้ระลึกถึงความอดหนน ที่ได้รับ
จากชาวอเมริกันทั้งปวงด้วย เพราะวิชาการเล่าเรียนนี้เปนสิ่งสำคัญ

ที่เริ่มการดีของชนทั้งหลายเปนอันมาก แต่ข้อความนี้ไม่หมดจด เพราะเปนแต่จำไว้เท่านั้น ครั้นท่านราชทูตทรงสยีชขบแล้ว รับสั่งให้หมอจันดเลแปลเปนภาษาอังกฤษในเวลานั้น แต่ธรรมดามันสมองของพวกมิซชันนาริ มีเจือไปแต่การสอนศาสนาเปนพื้น มิได้มีสติที่จะคิดว่าตัวเปนล่ามสำหรับแปลคำที่ท่านราชทูตตรัส แปลคำที่ตรัสไป ๒—๓ คำแล้ว กลายเปนคำของหมอจันสั่งสอนเอง ให้ระลึกถึงคุณพระเจ้าบนสวรรค์ให้มาก ๆ ที่ได้โปรดให้เกิด ให้วิชาอะไรต่าง ๆ จนอ้างถึงกรุงสยามได้ความสว่าง ในอานุภาพของพระเจ้าบนสวรรค์ส่องไปแต่อเมริกัน แลลงเปนสั่งสอนเด็กให้เชื่อในพระเจ้า ให้มีความกตัญญูต่อพระเจ้า เบ่อยไปทีเดียว ขณะนั้นมิสเตอไวท์แอตเตเชอังกฤษได้ฟังโกรธเต็มทีที่หมอเติมเอาเปนคำสยีชของตัวเองอย่างนั้น แต่การล่วงไปแล้วจะแก้ไขก็ยาก เปนอันจบไปคราว ๑ พอจบลงพวกเด็ก ๆ ตบมือแล้วเขาถามว่าผู้ใดจะสยีชอีกหรือไม่ ต่างคนต่างปฏิเสธกันเสีย เขาก็ให้เบ่าแตรขึ้น เด็กทั้งปวงก็ลุกขึ้นยืน เดิรเปนแถวไปตามลำดับไม่สับสนกัน ออกไปนอกโรงสวด ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็กลับออกมาจากที่นั้น เขาพาไปที่ห้องใหญ่ห้อง ๑ จัดเปนที่เลี้ยง ให้รับพระราชทานของว่างเล็กน้อย มีสลัดแลขนมลูกไม้เปนต้น เวลานั้นหิวกันแทบทุกคนเพราะย่ายมากนักแล้ว แต่น่าสงสัยที่ชาวเมืองนี้เขาทนอดเข้ารับแขกกันมาก เลยพาเอาแขกมาหิวหน้าแห้งอยู่ตามกัน ครั้นได้รับพระราชทานบ้างเล็กน้อย แล้วก็พักสูบยุหรี่สนทนาขนายหมอ

จันดเลในเรื่องเทศนานั้นอยู่ ในอินสติตูชั่นนี้ มีจำนวนเงินค่าที่ทำใช้ไปจนถึงเดือนเอปริลที่ ๓๐ ปี ๑๙๔๒ ค่าที่เซาส์ออฟอินดัสตริเปนเงิน ๑๕๓๒๔๘ เหรียญ มีเงินขึ้นสำหรับที่นี้ ๒๓๐๑๓ เหรียญ ค่าใช้ที่เซาส์ออฟคอเล็กชั่น ๘๕๑๑๒ เหรียญ มีเงินขึ้น ๕๒๘๙๑ เหรียญ ค่าใช้ที่โรงรักษาคนเสียจริต ๔๔๘๙ เหรียญ มีเงินขึ้น ๔๓๔๗ เหรียญ

จำนวนคนที่ได้เข้าในที่นี้ตามริโปต ซึ่งท่านผู้จัดการได้ให้แก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดังนี้

ในส่วนโรงทาน -:-

	ชาย	หญิง	เด็กชาย	เด็กหญิง	รวม
คนเหลืออยู่แต่ก่อนถึงที่ ๓๐ เอปริล ๑๘๘๓	๒๕๖	๕๑	๓๒	๑๘	๓๕๗
คนเติมเข้าตั้งแต่นั้นมา	๖๓๙	๑๘๗	๘๗	๒๕	๙๓๘
รวมคน	๘๙๕	๒๓๘	๑๑๙	๔๓	๑๒๙๕
คนที่ออกไปพ้นแต่นั้นมา	๖๔๘	๑๘๐	๘๑	๒๕	๙๓๒
รวมคนยังคงอยู่ถึงที่ ๓๐ เอปริล ๑๘๘๔	๒๔๙	๕๘	๓๘	๑๘	๓๖๓
เติมเด็กที่ไม่มีผู้เลี้ยง	๐๐	๐๐	๑๖	๑๐	๒๖
รวมทั้งสิ้น	๒๔๙	๕๘	๕๔	๒๘	๓๘๙

จำนวนเฮาส์ออฟอินดัสตรี้ :—

	ชาย	หญิง	รวม
คนเหลืออยู่แต่ก่อนถึงวันที่ ๓๐ เอปริล ๑๘๘๓	๕๓๔	๒๐๙	๗๔๓
คนที่ต้องเข้ามาอยู่แต่นั้นมา	๘๓๑๕	๒๓๙๐	๑๐๗๐๕
รวมคน	๘๗๔๙	๒๕๙๙	๑๑๓๔๘
คนที่พ้นจากที่นั้นไปแต่นั้นมา	๘๒๒๔	๒๓๗๙	๑๐๐๓๖
รวมคงเหลืออยู่วันที่ ๓๐ เอปริล ๑๘๘๔	๕๒๕	๒๒๐	๗๔๕

คนที่เข้าในเฮาส์ออฟอินดัสตรี้นั้น เปนคนที่มีโทษต่าง ๆ ตามยาญชีดังนี้ เมาสุรา ๙๐๘๔ คน ขโมย ๔๖๒ คน ชกแลตีกัน ๔๐๑ คน เมาเล็กน้อย ๑๗๔ คน เที่ยวเกี้ยวคร้านอยู่ตามถนน ๑๔๒ คน เกี้ยวคร้านแลไม่เรียบร้อย ๘๓ คน เดิรกลางคืนปรกติ ๖๑ คน ทุบกระจกหน้าต่างเรือนคนแตก ๕๕ คน ทำให้ตื่นตกใจกัน ๔๗ คน ไม่นับถือสิ่งที่คนนับถือ ๓๔ คน ชายนอกใจภรรยา ๒๓ คน ใช้ม้าเหลือเกินผิดกฎหมาย ๑๕ คน เที่ยวอยู่ตามข้างทาง ๑๒ คน วิ่งราว ๑๑ คน ไม่ดูแลบำรุงบุตร์ ๙ คน ฉ้อต่าง ๆ ๘ คน โทษขู่ข่มขืน ๗ คน กระทำร้ายให้เปนที่อันตรายแก่ที่แผ่นดินของคน ๖ รับของผู้ร้าย ๖ กระทำร้ายให้เปนอันตรายแก่ทรัพย์สมบัติของคน ๖ เดิรบนทางรถไฟ ๖ ทำให้ที่ประชุมตื่นตกใจ ๕ ทิ้งของที่เปนอันตรายในถนน ๕ ขึ้นรถแล้วไม่ใช้ค่ารถ ๔ เด็กดื้อ ๔ ทำผิดข้อบังคับ ๔ ลักขนรถม้าผู้อื่น ๓

ยิงปืนในถนน ๓ คนขอรไม่มีหลักแหล่ง ๓ ล่อลวงเอาเงิน ๓ เล่นการพนันในวันพระ ๒ เลี้ยงคนแพศยา ๒ รังแกคนด้วยความหยายคาย ๒ เปิดห้างขายของในวันพระ ๑ กองไฟกองใหญ่ในถนน ๑ เที่ยวล้อเลียนคนแลร้องอึง ๑ ข่มเหงคนให้ได้ความอาย ๑ ขายสุราในวันพระไม่มีลายเซ็น ๑ เจาะเรือนแลเข้าในเรือนผู้อื่น ๑ ย่องเบา ๑ เล่นลูกยอลในวันพระ ๑ กระทำการกดขี่ให้ความอาย ๑ ขึ้นบนเรือกำปั่นตามอำเภอใจ ๑ ทำการลามกต่าง ๆ ๑ เถียงกันอึกทึก ๑ เปิดท่อกลางถนนโดยไม่มีใครอนุญาต ๑ รวม ๑๐๗๐๕ ตามจำนวนนั้น

จำนวนในเฮาส์ออฟริฟอมเมชั่น ÷

	เด็กชาย	เด็กหญิง	รวม
เด็กคงอยู่แต่ที่ ๓๐ เอปริล ๑๘๘๓	๗๔	๑๖	๙๐
เด็กที่ต้องมาอยู่ในที่นั้นแต่นั้นมา	๕๔	๑๑	๖๕
รวมเด็ก	๑๒๘	๒๗	๑๕๕
เด็กที่ปล่อยพ้นไปแต่นั้นมา	๖๖	๑๑	๗๗
รวมยังคงอยู่ถึงที่ ๓๐ เอปริล ๑๘๘๔	๖๒	๑๖	๗๘

ในเฮาส์ออฟริฟอมเมชั่นนี้ คนที่ต้องมีโทษต่าง ๆ กันดังนี้

	เด็กชาย	เด็กหญิง	รวม
เจาะเรือนแลเข้าไปลักของในเรือน	๑๗	๒	๑๙

	เด็กชาย	เด็กหญิง	รวม
โทษขโมย	๑๔	๒	๑๖
เด็กดื้อ	๑๕	๑	๑๖
เด็กเกี่ยวคร้านว่ายาก	๐	๓	๓
หนีไปจากบ้านเรือนตน	๐	๒	๒
กระทำการจะเผาตึก	๒	๐	๒
กระทำการให้เปนอันตรายแก่ที่แผ่นดิน	๑	๐	๑
ขโมยวิ่งราว	๑	๐	๑
ทำการฉ้อ ยัง	๑	๑	๒
เผาตึกบ้านไหม้	๑	๐	๑
ทำการผิดกฎหมาย	๑	๐	๑
คิดกระทำการจะขโมย	๑	๐	๑
ล่อลวงเอาของผู้อน	๐	๑	๑
รวมทั้งสิ้น	๕๔	๑๑	๖๕

จำนวนที่ตรานต์สกูล

เด็กชายที่คงอยู่ แต่ ๓๐ เอปริล ๑๘๘๔		๑๕๕
เด็กชายที่ต้องมาอยู่ในที่นี้แต่นั้นมา		๑๒๐
รวมเด็กชาย		๒๗๕
เด็กชายที่ป่วยพ้นไปแต่นั้นมา		๑๓๒
รวมเด็กชายคงอยู่ถึง ๓๐ เอปริล ๑๘๘๔		๑๔๓

เด็กชายที่ต้องเข้าในโรงเรียน สอนเด็กเกียจคร้านว่ายากนี้ดังนี้ โทษเกียจคร้านว่ายาก รวม๙๔ โทษหนีไปจากบ้านของตน๒๖ รวม ๑๒๐ คน

บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกรายบังคมทูล พระกรุณาในระยะทางต่อไป ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพักอยู่ที่นั้น พอควรแก่เวลาแล้ว ท่านแมย์แลออลเดอแมนเคาน์ซิลแมนทั้งปวง ก็พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ขึ้นรถกลับมาถึงท่า ลงในเรือไฟนั้นพร้อมกัน เวลานั้นฝนตกมาก คนเดิรมาลงเรือหาได้ไม่ ต้องเอารถทอยส่งกันเรื่อยไป พอลงเรือได้พร้อมกันแล้ว ออกเรือจากที่เกาะนั้น เมื่อเที่ยวไปถูกหมอกลงจัด เที่ยวกลับถูกฝนตกจัด ดูลำบากเต็มที ครั้นเรือมาถึงท่าเมืองยอสตัน แล้วเขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ขึ้นรถกลับมาส่งที่โฮเตลปาเกอเฮาส์ ถึงที่โฮเตลบ่าย ๕ โมงเศษ หิวอ่อนด้วยกันทั้งสิ้น เพราะของเลี้ยงที่เกาะเคียไอแลนด์ ไม่มีอะไรนัก เหมือนอดอาหารกลางวันเหมือนกัน

เวลาค่ำวันนี้ท่านแมย์ ได้เชิญคนมาประชุมที่เมแคนิกส์อินสติจูตบิลดิง ในการรับรองข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ได้เชิญคนในราชการบ้างทั้งหญิงแลชาย แลพ่อค้าใหญ่คนมีชื่อเปนผู้ดี รวมทั้งหญิงชายประมาณ ๔๐๐๐ คน การประชุมเช่นนี้ เขาว่าหาใคร่จะได้เคยมีให้แก่ผู้ใดไม่ มีแต่ก่อนครั้ง ๑ เมื่อสมเด็จพระเจ้าลกเธอ พระองค์หญิงของสมเด็จพระนางเจ้า กรุงอังกฤษ คิอปรินซ์ออฟเวลส์ ได้เสด็จมาครั้ง ๑ เท่านั้น เมื่อได้ทรายเกล้า ฯ ดังนี้ ก็เปนที่ยินดีเปนล้นเกล้า ฯ

ด้วยเดชพระบารมีปกเกล้า ฯ เขาจึงได้รับรองใหญ่โต เปนพระเกียรติยศ
ในใต้ฝ่าลอองธุลีพระยาท กับทั้งกรุงสยามอย่างยิ่ง ทั้งเปนชื่อเสียง
ของข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงผู้ได้สนองพระเดชพระคุณมาด้วย ครั้นเวลา
ค่ำ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารแล้ว ได้พร้อมกันแต่ง
ตัวเตมยศตามที่เขาได้ขอให้แต่ง ท่านราชทูตทรงเต็มยศเลฟเตอแนลต์
เคอลเนลทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ เคาน์ซิลเลอแต่งเต็มยศ
เมเยอทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ นายเสน่ห์แต่งเต็มยศ เมเยอ
กรมทหารม้า หน้าอกติดตราเครื่องราชอิศริยยศตามที่ได้รับพระราชทาน
มิสเตอไวก์ แต่งอย่างแอดเตเช นอกนั้นที่ไม่มียูนิฟอร์ม คือมิสเตอ
สมิทกงสุล ๑ หมอขันดเลล่าม ๑ นายต่วนเสมียน ๑ มิสเตอลอฟตัส
ล่าม ๑ สวมเสื้ออิวนิงเดรสปรกติ ครั้นจวนเวลามีออลเดอแมน ๓ นาย
มารับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ขึ้นรถไปถึงที่เมแคนิกอินสติยูตยิลดิง ท่าน
แมย์แลออลเดอแมนเคาน์ซิลแมนทั้งปวงคอยรับอยู่ที่นั้น พาข้าพระ
พุทธเจ้าทั้งปวงเข้าไปในห้องพัก ขณะนั้นท่านแมย์แลออลเดอแมนเคาน์
ซิลแมนทั้งปวง แต่งอิวนิงเดรส ติดผ้าสายแถบริบ้นทำด้วยแพรแดง
ยาวประมาณ ๒ นิ้ว กว้างประมาณนิ้วกึ่ง มีรูปช้างเผือกติพิมพ์ด้วย
เงินอยู่กลางทุกคน เปนที่หมายให้เปนเกียรติยศแก่ชาวสยาม แลเขา
ได้ให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไว้เปนที่ระลึกคนละอันด้วย พวกเจ้าพนักงาร
ที่สำหรับขัดการต่าง ๆ นั้น สวมเสื้ออิวนิงเดรส มีแพรริบินสีต่าง ๆ

กว้างประมาณ ๔ นิ้ว สพายในเสื้อเหมือนอย่างแกรนด์คลอสทั้งสิ้น เปนที่หมายว่าพวกนั้น เปนคนจัดการต่าง ๆ ที่จะนำคน จัดคนให้ถูกที่ ไม่ให้สับสน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง พักอยู่ในห้องเล็กนั้นกับท่านแมย์ แลออลเดอแมนเคาน์ซิลแมนทั้งปวงจนถึงเวลา แล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง แลผู้ที่รับรองทั้งปวง เดิรออกไปในห้องริเซบชันใหญ่เปนคู่ ๆ ดังนี้ คือ—

คู่ที่ ๑	พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นเรศวรฤทธิ์ ราชทูต	ขวา
	ฮิสออเนอแมย์มาติน แห่งเมืองบอสตัน	ซ้าย
คู่ที่ ๒	พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์เคาน์ซิลเลอ	ขวา
	มิสเตอวิตเตนออลเดอแมน ผู้ใหญ่	ซ้าย
คู่ที่ ๓	นายเสน่ห์หุ้มแพร สิเครตรี ล่าม	ขวา
	เปรซิเดนต์ลิเคาน์ซิลแมน	ซ้าย
คู่ที่ ๔	มิสเตอวิลเบอฟอสไวก์ แอดแตเซอังกฤษ	ขวา
	ออลเดอแมนเลตัน	ซ้าย
คู่ที่ ๕	หมอบันดเลล่าม	ขวา
	มิสเตอสมิท กงสุลสยามเมืองนิวยอก	ซ้าย
คู่ที่ ๖	มิสเตอเอดเวอดเฮอ เยิดลอฟตัส ล่าม	ขวา
	นายต่วนเสมียน	ซ้าย

แลชิฟมาแชนแซมสันย์ เดิรนำพวกมาแชนออฟพีศเซอ ผู้จัดการทั้งปวง เดิรตามเปนกระบวรมาเปนคู่ ๆ ผ่านไปกลางฮอลใหญ่นั้น เข้าทางประตูกลาง ตรงไปถึงที่เขายกพื้นสูงขึ้นไป ประมาณ ๓ ศอกเศษ ท่านแมย์

นำกระบวรไป ขึ้นทางข้างขวา ขึ้นไปยืนสลับกันโดยลำดับยนยกพื้นนั้น พอข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นยืนที่แล้วแตรก็เป่าเพลงสรรเสริญพระยารมิสยามขึ้นยนยกพื้นนั้น แถวหน้า ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ยืนเปนลำดับกันกับผู้ที่จุงมานั้น ข้างหลังพวกที่สำหรับจดหนังสือพิมพ์ คอยจดอยู่เปนแถวไป คนหนังสือพิมพ์เมืองนี้ อยู่ข้างจะมีอำนาจ ไปในที่แห่งใด ๆ ได้แทบทั่วทุกแห่ง ที่สุดยนยกพื้นนี้ก็ขึ้นมากลุ้มอยู่ด้วยได้ ใช่แต่มากลุ้มอยู่เปล่า เขามีไรต์ ที่จะถามอะไรต่างๆจากพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง แลท่านแมย์ แลใคร ๆ ได้หมด ผู้ที่ถูกถามก็ต้องยอกโดยเลี่ยด เพราะกลัวท่านจะเอาไปด่าเอาต่าง ๆ ครั้นขึ้นที่พร้อมกันแล้วพวกมาแชนที่สพายริบันสีต่าง ๆ นั้น นำหญิงชายเดิรเรียงกันเปนลำดับขึ้นมาข้างซ้ายที่ยกพื้นนั้นมายอกชื่อตัว แก่ซิตีเมสเสนเยอยี่เตอ ๆ นำให้ท่านแมย์รู้จัก ท่านแมย์ทูลท่านราชทูตแล้วพวกผู้รับที่ยืนคู่กับผู้ใดก็นำให้รู้จักกับข้าพระพุทธเจ้า ผู้ที่ยืนอยู่ตามคู่ ๆ นั้น ๆ ผ่านไปดังนี้ตลอดจนไปลงทางข้างขวายกพื้น

คนที่นำแถวมาคำนับแรกนั้น คือมิสซิส แลมิสมาติน ภรรยาแลบุตร์สาวท่านแมย์ แล้วต่อไปพวกออลเดอแมนเคาน์ซิลแมนออฟพี่ศเซอทหาร แลเรือรบต่าง ๆ กงสุลต่างประเทศ กับทั้งพ่อค้านายห้างทั้งปวง กับทั้งบตร์ภรรยาของท่าน ที่ได้รับพระราชทานกล่าวมาแล้วนั้น คนที่เชิญไป ๔๐๐๐ นั้น เพราะเหตุที่เวลาค่ำวันนี้ฝนตกมาก จึงไม่มีใครมา มีคนมาแต่ประมาณ ๑๘๐๐ เศษเท่านั้น แต่ก็จัดเอาว่าเปน

เคราะห์ดีได้ เพราะเหตุที่ธรรมเนียมอเมริกัน ไม่เหมือนธรรมเนียม
อังกฤษ ต้องจับมือด้วยทุกคน ถูกจับมือเข้าแต่เพียง ๑๘๐๐ เท่านี้ ก็ดู
เหนื่อยพออยู่แล้ว ถุงมือขาว ๆ พอหมดคนก็พอดามือมีเดียว คน
ที่มาจับมือนั้น บางคนจับพอเป็นกิริยาก็มี บางคนจับแน่นเกินไป เจ็บมือ
ก็มีต่าง ๆ กัน มีเลดีคน ๑ ถือมัดดอกไม้มายื่นถวายท่านราชทูตเป็นการ
แสดงความยินดีด้วย การแต่งตัวนั้นชาวอเมริกันดูหาสู้จะมั่นคงนักไม่
ในกาดเชิญนั้นบอกว่า อีวนิงเดรสทั้งหมดเต็มยศ ที่เป็นทหารมียูนิฟอร์ม
หรือกงสุลต่างประเทศ ที่มียูนิฟอร์ม ก็สวมเสื้อยศตามบรรดาศักดิ์
นอกนั้นสวมอีวนิงเดรสโดยมาก แต่มีพวกที่ไม่มีธุระในการแต่งตัว
เลยก็มี ที่สวมฟรอกโก๊ตบ้างก็มี มอนิงโก๊ตบ้าง ที่สุดสวมแต่แยกเก๊ต
ก็มี เขาก็ยอมให้เข้ามาทั้งนั้น เลดีมักแต่งอีวนิงเดรสโดยมาก บางคน
ถึงต่อหางลากกันยาว ๆ เต็มยศก็มี ที่สวมเสื้อปรกติก็มีบ้างดูต่าง ๆ
กัน. แต่อย่างที่สุดเห็นมีอยู่คน ๑ หรือ ๒ คน ชั่วแต่เสื้อแยกเก๊ตที่
สวมมา โดยไม่ตั้งใจจะสวมอีวนิงเดรสก็ตาม แต่จะแปรงเสีย
ให้หมดฝุ่น แลเสียอีกสัก ๒-๓ อีก ข้างเขาแปรงรองเท้าให้สอาด
ก็ทั้งยากดูเหมือนพึ่งกลับมาจากไปรับจ้างเขาทำการกวาดถนนก็มี เห็น
เขาก็เฉย ๆ กันอยู่ไม่เห็นว่ากล่าวอันใดกัน รวมเวลาที่ข้าพระพุทธเจ้า
ทั้งปวงได้ยืนรับอยู่ประมาณเกือบ ๒ ชั่วโมง ครั้นหมดคนแล้วท่านแมย์
แลออลเดอแมนเคานซิลแมนทั้งปวง พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจาก
ที่ยกพื้นนั้นเข้าไปในห้องในเข้าไป คนที่มาประชุมนั้นที่จับคู่เต้นรำในฮอล

ใหญ่ข้างก็มี ที่ไปรับพระราชทานอาหารก็มี แตรก็เป่าอยู่เสมอ ท่านผู้รับรองได้พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปที่ห้องชั้นบนจัดไว้เป็นที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารที่นั้นเรียกว่าแอสโซซิแอชั่นฮอล ท่านแมย์กับภรรยากับบุตรสาว แลทั้งออลเดอแมนเคาน์ซิลแมน ผู้ที่เป็นพวกรับรองนั้นมารับพระราชทานด้วยกันในที่นั้นด้วย ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารเสร็จแล้ว ท่านผู้รับรองได้พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกลับมาที่ยกพื้นนั้นอีก นั่งดูพวกที่มาประชุมเต้นรำกัน ฮอลนี้เป็นฮอลใหญ่เต้นกันได้หลายสิบคู่ แต่พวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมีแต่นายเสน่ห์ผู้ ๑ มิสเตอรลอฟตัสผู้ ๑ เท่านั้น ที่ได้เต้นในเวลานั้น

อนึ่งในฮอลนี้เขาได้จัดประดับประดาด้วยเครื่องสดงดงามดี ในด้านสกัดห้องนี้นั้นมีธงอเมริกันติดบนฝาผนังเป็นอันมาก แต่กลางหมู่ธงนั้น มีธงช้างเผือกสยามขึงอยู่กลางโดยรอบฮอลนั้นมีธงแลโล่ห์อเมริกันติดประดับงามดีโดยวิธีต่าง ๆ ด้านหลังแลด้านหน้าแห่งยกพื้นนั้น จัดตั้งต้นไม้ต่าง ๆ เป็นพุ่มพงดูงามดี มีทั้งไม้ใบแลไม้ดอกสลับกันบนเพดานนั้นห้อยผ้าแถบสีต่าง ๆ แลธงยาว ๆ อย่างธงเรือรบอเมริกันกับธงต่าง ๆ เป็นอันมาก แขวนห้อยไปบนเพดาน มีธงชาติต่าง ๆ แขวนทั่วไปทั้งห้อง ผนังด้านสกัดตรงที่ยกพื้นข้ามนั้นยกเป็นเฉลียงสูงขึ้นไป มีแตรพวกคาเดตแยนดี้เป่าบนนั้น นอกจากฮอลใหญ่นี้เป็นที่เลี้ยงที่เดินทั่วไป

เมแคนิคส์ฮอลใหม่นี้เปนของทำขึ้นโดยพวกแมสชูเสตแชริเตเบิล แมแคนิคส์แอสโสซิเอชั่น เขาชมกันว่าเปนฮอลใหญ่ที่สุด (ในโลก) มีที่คนนั่งได้ถึง ๘๐๐๐ ได้ใช้มีการเอกซฮิบิเชนครั้งหนึ่ง แลมีการประชุมสำคัญ ๆ ที่เชิญคนเปนอันมากอย่างนี้แต่ก่อนด้วย

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงนั่งอยู่บนยกพื้นนั้นจนเวลา ๕ ทุ่มเศษ จะกลับพอลุกขึ้น แตรเป่าเพลงสรรเสริญพระบารมี ท่านแมย์กับทั้งออลเดอแมนเคาน์ซิลแมนทั้งปวงก็จูงข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลัดมาทางใน เพราะกลางฮอลใหญ่นั้นกำลังเต้นรำกันอยู่ ครั้นข้าพระพุทธเจ้ามาถึงห้องพักลาแลขอบใจท่านแมย์แลผู้รับรองทั้งปวงแล้ว ก็ขึ้นรถกลับมาที่ปาเกอเฮาส์ ผู้ที่มารับนั้นตามมาส่งด้วยแล้วก็ลาไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็พักอยู่ที่โฮเตลนั้น

รุ่งขึ้นณวันพฤหัสบดี เดือน ๘ ขึ้น ๔ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว มิสเตอรอบบินส์ผู้จัดการโรงทำนาฬิกาเมืองวอลทัม ที่ข้าพระพุทธเจ้าได้ไปดูในเวลาวานนี้นั้นนำนาฬิกาที่เขาทำแล้วมาถวายท่านราชทูตทอดพระเนตร ท่านราชทูตได้ทรงซื้อเองแลประทานเคานซิลเลอเรือน ๑ แล้วเขาทูลลาไป เวลาเช้า ๔ โมงเศษออลเดอเมนสองนายมารับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปแต่ปาเกอเฮาส์ เดิรไปที่ซิตีฮอล เพราะทางตรงกันคนละฟากถนนเท่านั้น เขานำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปบนซิตีฮอลดูคนพลุกพล่านอยู่แต่ไม่ถึงแน่นเหมือนกับที่นิวยอก เพราะข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปในออฟพีศของท่านแมย์ ท่านชิสออเนอเยเนราล

เอ.บี.มาตินแมย์ เมืองยอสตัน คอยรับอยู่กับพวกออลเดอเมนเคาน์ซิลเมน ทั้งปวง เมื่อข้าพระพุทธเจ้าเข้าไปถึงได้คำนับจับมือกันตามธรรมเนียม เปนการมาเยี่ยมท่านแมย์ แล้วท่านได้ขอให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงยืน เปนแถวกันโดยลำดับ ท่านแมย์นำพวกออลเดอแมนเคานซิลแม่น ที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงยังหาได้รู้จักกับทั้งพวกออฟพีศเซอผู้ทำการอยู่ใน ออฟพีศนั้นมารู้จักกับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงครู่ ๑ แล้วได้พูดจาปราสัย กันตามธรรมเนียม ท่านแมย์ได้ขอให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเซ็นชื่อ ไว้ในสมุดของท่านด้วย แล้วท่านพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูใน ซิตีฮอล ซึ่งเปนออฟพีศที่อยู่ของแมย์ทุกห้อง ดังจะได้กราย บังคมทูลพระกรุณาต่อไปนี้ ซิตีฮอลนั้นหันหน้าออกทางถนนเรียกว่า สกูลสตรีต เขาชมกันว่าเปนเรือนอย่างใหญ่สยายที่สุดในเมืองยอสตัน เปนตึกงามแลแขงแรงแน่นหนาดี ก่อเปนสไตล์อย่างอิตาเลียนรเนียส แสนซ เปนแต่ขยายแลแก้ไขเปลี่ยนแปลงบ้างโดยช่างฝรั่งเศส แต่ ๓๐ ปีล่วงไปแล้ว ค่าตึกนี้ทำสิ้นเงินกว่า ๕๐๐๐๐ เหรียญ คิดทั้ง เครื่องแต่งเรือนพร้อมผนังนอกด้านหน้าแลด้านตวันตกเปนศิลาขาวอย่าง ที่เรียกว่าไวต์คอนคอดแกรไนต์ อีก ๒ ด้านนั้นก่อด้วยศิลาซึ่งรื้อจาก ซิตีฮอลเก่าซึ่งตั้งอยู่ในที่นี้เหมือนกัน ที่หน้าซิตีฮอลนั้น มีลานกว้างใหญ่ มีรูปสเตชู ๒ ข้าง ๆ หนึ่งเปนรูปแฟรงกลินทำด้วยทองเหลือง ได้สร้าง ขึ้นเมื่อปี ๑๘๕๖ อีกข้างหนึ่งเปนรูปโยเซียห์กวินซี ซึ่งเปนแมย์เก่าที่สุด แลเปนผู้มีคุณที่สุดแก่เมืองนี้ รูปนี้ได้สร้างขึ้นเมื่อปี ๑๘๗๙

ซิตีฮอลนี้ทั้งพื้นชั้นที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ แลชั้นล่างทำเปนที่กันเพลิงไหม้ ทั้งสิ้น แต่พื้นชั้นที่ ๔ ที่ ๕ แลยอดนั้นปูด้วยไม้ หลังคาทำด้วยไม้หุ้มด้วยทองแดงแลกระดานชนวน ภายในประดับด้วยไม้อันงามดี ทางเข้ากลางถึงพื้นชั้นที่ ๑ นั้นปูด้วยศิลาอ่อนสีขาวดำสลับกัน คนที่จะขึ้นไปชั้นบนจะขึ้นทางบันไดใหญ่ก็ได้ หรือจะขึ้นด้วยลิฟต์ซึ่งมีอยู่ก็ได้ บันไดนั้นทำด้วยเหล็ก ประดับประดาด้วยไม้โอ๊ก ตรงทางขึ้นชั้นที่ ๑ นั้นมีแผ่นศิลาขาวติดอยู่ที่ผนัง มีอักษรจารึก แปลความว่า ซิตีฮอลนี้มิสเตอรไวท์แมนเมเยอได้วางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ ๒๒ ดิเซมเบอร ๑๘๒๖ ทำแล้วสำเร็จเมื่อวันที่ ๑๗ เซบเตมเบอร ๑๘๖๕ โดยนายช่าง ๒ คน ชื่อ เอฟ. ดับลยู. ลินคอลน์แลเมเยอร์ ยี. ไอ. เอฟ. บริแอนต์ ในพื้นชั้นล่างเปนออฟพีศพนักงานต่าง ๆ คือพนักงานประทีปทั้งปวง ๑ ผู้ตรวจตราในที่นี้ ๑ โปลิศ ๑ พนักงานรถม้าต่าง ๆ ๑ ผู้ดูแลโรงจำนำ แลผู้แสดงข่าวต่าง ๆ ๑ พนักงานตรวจตราการในเมือง ๑ แลอื่น ๆ อีก บนพื้นชั้นที่ ๑ เปนออฟพีศสำหรับเจ้าพนักงานคลังสำหรับเมือง ๑ ผู้รวบรวมเงินในเมือง ๑ ผู้จ่ายเงิน ๑ ผู้ขดยาญชี่น้ำใช้ในที่ต่าง ๆ ๑ นายโปลิศ ๑ ผู้เก็บภาษีที่บ้านเรือนทรัพย์สมบัติ ๑ บนพื้นชั้นที่ ๒ เปนห้องยอดออฟออลเดอเมน ห้องนี้โดยยาวแลกว้าง ๔๔ ฟีต ๔ เหลี่ยม สูง ๒๖ ฟีต มีโคมไฟสว่างแลตกแต่งงาม มีเก้าอี้ตั้งวงครึ่งซีกเปนแถว ๆ โค้งไป เปนที่ประชุมที่กลางที่ยกพื้นสูง มีเก้าอี้นั่งของแชแมนมีโต๊ะเขียนหนังสือทุกคน ริมห้องนี้มีห้องเล็กเปนที่ไว้เสื้อชั้นนอกของ

ผู้ที่มาประชุม แลยนพื้นชั้นนี้เปนออฟพีศท่านแมย์ด้วยห้อง ๑ ออฟพีศซิติคลาก ออฟพีศซิติเมสเซนเยอ ออฟพีศเสมียนของคอมมิตติออฟพีศสุเปอรินเตนเดนต์ของการก่อสร้างต่าง ๆ ออฟพีศสุเปอรินเตนเดนต์ที่แผ่นดินของกลาง ออฟพีศผู้ขดยาญชีพลเมือง แลมีห้องคอมมิตติใหญ่ห้อง ๑ บนพื้นชั้นที่ ๓ เปนออฟพีศของสุเปอรินเตนเดนต์ของการถนนทั้งปวง ๑ สุเปอรินเตนเดนต์ในการท่อน้ำใช้ในเมือง ๑ ในการสนาม แลที่ซึ่งทำเปนสวนตามถนน ๑ ยอดออฟคอมมิตซันเนอในการดับเพลิง ๑ อินยินเนียใหญ่ในกองดับเพลิง ๑ สุเปอรินเตนเดนต์การอักษรพิมพ์ ๑ ยอดออฟคอมมิตซันเนอในการถนน ๑ ผู้เซอเวสำหรับเมือง ๑ ในพื้นชั้นที่ ๔ มีห้องประชุมของพวกคอมมันเคาน์ซิลกว้างยาวเปน ๔ เหลี่ยม ด้านละ ๔๔ ฟีต สูง ๒๗ ฟีต มีกาลารี ๓ ด้านมีที่คนนั่งได้ ๒๕๐ คน ต่อไปเปนห้องแต่งตัว แลห้องคอมมิตติ แลมีออฟพีศของคลากออฟเคาน์ซิลซิติอินยินเนีย แลยอดออฟวอเตอ คือการน้ำต่าง ๆ ในพื้นชั้นที่ ๕ เปนออฟพีศผู้ขัญชาการก่อสร้างสำหรับเมือง แลมีห้องไว้ของแลห้องผู้รักษาเข่นอันมาก ที่ชั้นยอดใต้โคมนั้นเปนห้องไว้เครื่องไฟฟ้าสัญญาสำหรับใช้ยอกในเวลาเกิดเพลิงไหม้ ให้โรงที่ไว้เครื่องจักร์สูบน้ำทรายทั่วกัน ริมห้องนี้มีห้องนอน แลห้องไว้หนังสือของผู้จัดการที่ชั้นบน ในตัวโคมเองนั้นเปนที่ไว้เครื่องไฟฟ้าทั้งปวง โดยยาว ๔๑ ฟีศ กว้าง ๑๓ ฟีศ บนยอดโคมนั้นมีเฉลียงรอย กลางมีเสาธงปัก สูงจากดินขึ้นไป ๒๐๐ ฟีต มีรูปศิร์ษะไลออนอยู่ ๔ มุม มีนกอินทรีอยู่กลาง เฉลียงด้านหน้า

อำนาจสิทธิ์ขาดทั้งปวงในเมืองนี้ สำเร็จอยู่ในท่านแมย์ แลออล-
เดอเมน ๑๒ นาย ซึ่งได้เลือกตั้งขึ้น โดยผู้หัวหน้าในเมืองนี้ แลพวก
คอมมันเคาน์ซิล ๗๒ นาย ซึ่งได้เลือกโดยพนักงารต่าง ๆ ทั้ง ๒๕ กรม
แลความสิทธิ์ขาดนั้นอยู่ในท่านแมย์ แลออลเดอเมนมาก กำหนด
เวลาที่จะได้ว่าการ อยู่ในตำแหน่งแมย์ออลเดอเมน แล เคาน์
ซิลเมนนั้นคราวละปี ๑ การเลือกผู้ว่าการตำแหน่งนี้ เลือกกันทุกปี
ในวันอังคารภายหลังวันจันทร์ที่ ๒ ในเดือนดิเซมเบอร์ กรมต่าง ๆ ที่
อยู่ในพนักงารนี้มีต่างกัน คือผู้เก็บภาษีอากร ผู้จ่ายเงิน ผู้กระทำการ
บำรุงความสุขของพลเมือง ผู้ขดบาญชีพลเมือง พนักงารน้ำ พนักงาร
ดับเพลิง แลพนักงารโปลิศ เงินปีของแมย์ได้ปีละ ๕๐๐ เหรียญ ผู้รักษา
เงินเปนพนักงารคลัง ๕๐๐ เหรียญ ผู้รวบรวมเงิน ๕๐๐ เหรียญ ผู้
จ่ายเงิน ๕๐๐ เหรียญ ผู้กระทำการบำรุงความสุขของพลเมือง ๓ นาย ๆ
ละ ๓๐๐ เหรียญ หมอสำหรับเมือ ๒๗๐ เหรียญ มีเงินให้สำหรับ
ข้างคนที่ ๒ อีก ๑๑๐ เหรียญ แลอีก ๙๐ เหรียญสำหรับหมอประจำ
ที่ต่าง ๆ มีเงินให้สำหรับข้างคนที่ ๒ อีก ๘๕๐ เหรียญ สุเปอรินเตน
เดนต์ ในการบำรุงความสุขของพลเมืองได้ ๓๐๐ เหรียญ มีทั้งรถ
แลม้าให้ด้วย ผู้ขดบาญชีพลเมือง เปนพนักงารที่จะขดจำนวนคนเกิด
แต่งงาร แลตาย แลเปนผู้ให้อนุญาตแก่ผู้ที่จะแต่งงารกันได้ ในปี
ละ ๒๕๐ เหรียญ คอมมิสชันเนอ ในการน้ำใช้ ๓ นาย ๆ ละ ๓๐๐
เหรียญ อินยินเนียสำหรับซิตี้ ๔๕๐ เหรียญ อินยินเนียซึ่งอยู่ประจำ

การสูบน้ำที่แม่น้ำสัดบริเวอ ๕๐๐๐ เหรียญ มีเงินจ่ายสำหรับผู้จด
บาญชีน้ำใช้อีก ๓๐๐๐ เหรียญ สำหรับสุเปอรินเตนเดนต์ ในการน้ำ
ผ่ายตวันตกตวันออกผ่ายละ ๓๐๐๐ เหรียญ ผู้จดบาญชีที่โรงสูบน้ำ
ตำบลมิสติก ๒๕๐๐ เหรียญ สุเปอรินเตนเดนต์ ๑๗๐๐ เหรียญ อินยิน
เนีย ๑๒๐๐ เหรียญ คอมมิสชันเนอ ในการดับเพลิง ๓ นาย ๆ ละ
๓๐๐๐ เหรียญ อินยินเนียใหญ่ในการดับเพลิง ๓๐๐๐ เหรียญ คอม
มิสชันเนอ ในการโปลิศ ๓ นาย ๆ ละ ๓๐๐๐ เหรียญ โซลิซิเตอ
สำหรับซิตี ๔๕๐๐ เหรียญ ผู้จดบาญชีผู้ซึ่งเปนโวตเตอ ๓ นาย ๆ ละ
๒๕๐๐ เหรียญ แลยังมีกรมน้อย ๆ ต่าง อื่น ๆ อีก ซึ่งเปนการใน
ซิตีฮอลแลเกี่ยวข้องด้วยนั้นซึ่งได้ใช้เงินสำหรับเมือง ซิตีคลากได้รับ
เงินปี ๆ ละ ๔๐๐๐ เหรียญ แลมีเงินสำหรับข้างเสมียนรอง ๆ อีก
๑๐๒๕๐ เหรียญ เงินใช้สรอยในการรักษาบ้านเมืองนี้มากทวีขึ้นโดยเร็ว
ใน ๒๕ ปีที่ล่วงไปแล้วนี้ แลใน ๗ ปีนี้มา ไท้คิดที่จะผ่อนผันให้ลด
น้อยลง ประมาณรวมเงินใช้ในเมืองแลในเคาน์ตี ในปี ๑๘๘๑—๘๒
สิ้นงบปีในวันที่ ๓๐ เดือนเอปรินเปนเงิน ๑๓๕๖๘๔๑๒ เหรียญ ๒๘ เซนต์
มากกว่าปีก่อน ๑๗๐๒๘๑ เหรียญ ๒๘ เซนต์

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง เที่ยวดูในซิตีฮอลเสร็จแล้ว ท่าน
แมย์แลออลเดอเมนเคาน์ซิลเมนทั้งปวง นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง
ออกจากซิตีฮอลไปขึ้นรถไปเที่ยวชมเมืองบอสตัน ในถนนสำคัญต่าง ๆ
แลทั้งป้ากสำหรับเมืองด้วย แต่ป้ากในเมืองนี้ไม่สู้ประหลาดอันใด เช่น

แต่ที่มีต้นไม่ร่ม ๆ มีถนนตัดไปเท่านั้น ครั้นข้าพระพุทธเจ้าเที่ยวดูป่ากแลที่ต่าง ๆ ทั่วแล้วก็กลับมาที่โฮเตล ท่านแมย์ได้ให้จัดโต๊ะรับพระราชทานอาหารกลางวันในห้องใหญ่ที่โฮเตลนั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกับทั้นท่านแมย์ แลออลเดอเมนเคาน์ซิลเมนทั้งปวง รับพระราชทานอาหารพร้อมกันในที่นั้น

อนึ่งมิสเตอเบอเนตต์ บุตรเขยท่านราชทูตอเมริกันในเมืองอังกฤษกลับจากเมืองอังกฤษ โดยสารเรือกลไฟอาลาสกาไปเมืองอเมริกาในเที่ยวเดียวกับเมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปนั้น ได้รู้จักคุ้นเคยกับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ในเวลานี้เขาอยู่ในเมืองบอสตันนี้ เขาจึงมาเยี่ยมข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงที่โฮเตล ท่านแมย์ได้เชิญให้รับพระราชทานอาหารกลางวันกับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงด้วย ครั้นรับพระราชอาหารแล้ว ข้าพระพุทพุทธเจ้าทั้งปวงได้แจกรูปให้แก่ท่านแมย์แลออลเดอเมนเคาน์ซิลเมน ที่ได้มารับรองอยู่ทั้ง ๘ คนด้วยกัน

ครั้นเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ ท่านแมย์แลออลเดอเมนเคาน์ซิลเมนทั้งปวง มารับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปจากโฮเตล ไปที่แคบิตอล หรือนัยหนึ่งเรียกว่าสเตตเฮาส์ ท่านแมย์นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นไปหาท่านเยเนราลรอบินสัน ผู้เปนคอเวอนเนอในสเตตแมสจูเสต ท่านแมย์เปนผู้นำ ให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรู้จักท่านคอเวอนเนอ ๆ ได้พูดจาปราสัยตามธรรมเนียมโดยสมควรแล้ว ท่านคอเวอนเนอได้นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูในสเตตเฮาส์นี้ เปนห้อง ๆ ไป

สเตตเฮาส์สำหรับสเตตออฟแมสชูเสตนี้ ตั้งอยู่บนยอดเนินชื่อบอสตันฮิล เปนที่สงกว่าทกแห่งในเมืองนี้ ที่นี้เปนที่เยเนราลแฮลค็อกได้เลียงโคแต่ก่อน บัดนี้สร้างสเตตเฮาส์นขึ้น มีถนน ๔ ด้าน คือ ด้านใต้ชื่อถนนบีคอนสตริต ด้านตวันออก แลด้านเหนือชื่อเมานต์เวอนอนสตริต ด้านตวันตกชื่อแฮลค็อกอาเวนู สเตตเฮาส์นี้ได้วางศิลาฤกษ์ ในปี ๑๗๙๕ การสยัชในคราวนั้นนั้น ได้กล่าวโดยคอเวอนเนอแซมมุเอลอาดัมส์ การพิธีกระทำตามวิสัยของพวกเมซันนี้ได้กระทำโดยปอลรีแวร์ ผู้เปนแกรนด์มาสเตอ เงินค่าสร้างแคยีตอลนี้ คิดเปนตัวเงินกว่า ๑๓๓๐๐ เหรียญ แลยังค่าใช้อื่น ๆ ในการแก้ไขซ่อมแปลงอีกเปนอันมาก ในภายหลัง

ด้านใต้ของสเตตเฮาส์นี้ได้ทำเพิ่มเติมขึ้นในปี ๑๘๕๒ แลตัวโคมนั้นได้ยีดทองในปี ๑๘๗๔ ทำให้งามขึ้นมาก ตาฝรั่งเห็นจะเห็นวิเศษกันเต็มที แต่ตาไทย ๆ ดูหาสู้ประหลาทอันใดนักไม่ ในการที่ยีดทองดังนี้ สเตตเฮาส์นี้ได้ ใช้เปนศาลใหญ่ ในปี ๑๗๙๘ เมื่อเลิกสเตตเฮาส์เก่าเสียนั้น ตัวตึกนั้นเปนรูปรี โดยยาว ๑๗๓ พีตกว้าง ๖๑ พีตสูงตลอดทั้งโคมด้วย ๑๑๐ พีต โคมที่ยอดโคมนั้น สูงกว่าน้ำทเล ๒๒๐ พีต มีรปสเตชแลน้ำพ ตามลานหน้าตึกเปนระยะไป ทางเข้าด้านหน้ามีบันไดศิลาออกไปแต่เฉลียงหน้าตึก ลงไปจนถึงถนน บีคอลสตริต ในเฉลียงเข้าไปถึงห้องเฉลียงชั้นใน เปนที่ไว้ธงต่าง ๆ ที่ทหารแมสชูเสต ได้ถือเมื่อคราวเกิดขบถนั้น แลของประหลาทโบราณ

ต่าง ๆ ที่คนควรจะมาดูนั้น แลมีรูปศิลา เปนรูปของคอเวอนเนอย่อน·
เอ.แอล.ดริว ซึ่งเขานิยมว่า เปนของทำด้วยผ้มีองามดี แลรูปวอช
ชิงตัน แต่งเครื่องทหาร ซึ่งนิยมว่าเปนของควรด ในห้องนี้มี
ทั้งรูปครึ่งตัว ของแซมมุเอล อาดัมส์ อายราห์มลิงคอลน์ชาลส์
สัมเมอ แลเฮนริวิลสัน ห้องเรียกว่าลิเปรเซนเตติฟฮอลอยู่ในที่
กลางสเตตเฮาส์นี้ เปนห้องใหญ่ที่สุดในตึกนี้ มีที่พวกเมมเบอนั่ง
ได้ ๕๐๐ คน ในเวลาประชุมนั้นยอมให้คนที่ควรเข้าไปฟัง ฟังได้บน
กาลารี ในห้องนั้นมีรูปปลาคอดฟิชแขวนไว้บนเพดานเปนที่หมาย เพราะ
เดิมในเมืองนี้เจริญ มีสินทรัพย์มากด้วยปลานี้ ยิ่งกว่าแร่ในสเตต
คาลิฟอเนีย ห้องเสเนตเชมเบอนั้นอยู่ด้านตวันออก แห่งสเตตเฮาส์นี้
โดยยาว ๖๐ ฟีตกว้าง ๕๐ ฟีต มีรูปแลของโบราณประหลาดต่าง ๆ ประดับ
ประดาบ้าง ด้านตวันตกแห่งสเตตเฮาส์นี้ มีห้องใหญ่เปนที่ประชุม
ของท่านคอเวอนเนอร์ กับเคาน์ซิลของท่าน มีออฟฟีศของคอเวอนเนอ
แลออฟฟีศของออฟฟีศเซอ ของสเตตด้วย ด้านเหนือซึ่งทำเปนที่
กันเพลิงไหม้นั้น จัดเปนหอพระสมุดสำหรับสเตต โดยยาว ๘๘ ฟีต
กว้าง ๓๗ ฟีตสูง ๓๖ ฟีตครึ่ง มีตู้ตั้งเปนชั้น ๆ ขึ้นไปตลอด ประมาณ
สมุดมีอยู่กว่า ๕๐๐๐๐ เล่ม ในตอนนี้มีห้องของกอมมิตติต่าง ๆ หลาย
ห้อง แลมีห้องกันไฟได้อยู่ชั้นล่างสำหรับไว้หนังสือสำคัญ สำหรับ
สเตต แลมีทั้งหนังสือ แลพรรณเมล็ดต่าง ๆ ในการไร่นาพร้อมเสร็จ
แลทั้งศิลา แลแร่ต่าง ๆ ที่มีราคามาก ทั้งนกสัตว์ใหญ่น้อยตลอด
จนด้วงแมลงมีทุกอย่าง

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ได้ดูที่ต่าง ๆ แล้ว ได้พูดอยู่กับท่านคอเวอนเนอร์ครู่ ๑ แล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็ลาท่าน ๆ ตามมาส่งถึงประตูออฟฟิศเซอทหารแต่งเต็มยศตามลงมาส่งถึงรถอีก ๒ นาย ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกับท่านแมย์แลออลเดอเมนเคาน์ซิลเมนทั้งปวงขึ้นรถกลับมาโฮเตล

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง มาถึงโฮเตลแล้วท่านแมย์แลออลเดอเมนเคาน์ซิลเมนทั้งปวง มาหาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงที่ห้อง นั่งพูดจาปราสัยกันตามธรรมเนียม ท่านราชทูตได้ทรงขอบใจท่านแมย์ แลชาวเมืองยอสตันในนามของกรุงสยาม ในการที่ได้รับรองแขงแรงทั้งปวงแลขอลาด้วย พูดกันอยู่ประมาณ ๒๐ มินิต ท่านทั้งปวงก็ลาไป

อนึ่งในเวลาวันนี้ เปนวันที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง จะได้กรายถวายบังคมลาออกจากเมืองยอสตัน ไปเมืองนิวยอก แลข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกรายบังคมทูลพระกรุณาถึงเมืองยอสตันนี้บ้าง ตามที่ได้ทรายเกล้า ฯ โดยสมควร

เมืองยอสตันนี้ เขาว่าไม่มีเมืองใดในยุในติดสเตตสจะมีเรื่องราวปลาดเหมือน เมืองนี้ได้สร้างขึ้นในปีคฤตศักราช ๑๖๓๐ มาจนถึงคราวเกิดขบถ เปนเมืองที่ ๑ ในการที่มีพลเมืองมาก แลมีการค้าขายเจริญมากในอาณาเขตนั้น ในปี ๑๖๒๘ ในจังหวัดนี้เรียกว่าแมสจเสตเบสคอลอนี นี้ได้ซื้อโดยพวกที่มาจากดอเชสเตอเมืองอังกฤษ ภายหลังมาอีกปี ๑ เมืองชาลส์เตาน์ซึ่งบัดนี้รวมอยู่ในเมืองยอสตันนี้ ได้ตั้งขึ้นเปน

ครั้งแรกแหลมซึ่งอยู่ตรงชาลส์เตาน์ข้าม ในฝั่งแม่น้ำชาลส์ริเวอ ในเวลาก่อนนั้นเรียกว่ามุชูวาโวมุก เปนชื่อพวกอินเดียนเรียกกัน แปลว่าที่ไม่มีเจ้าของภายหลังชื่อนั้นแปลงไปเปนชอมตวินทรอย์กับพวกของเขาซึ่งไปจากชาลส์เตาน์ไปอยู่ที่นั้น เรียกว่าตริเมาน์เตน ชื่อนี้เห็นจะเรียกมาจากเนิน ๓ เนิน ซึ่งภายหลังเรียกว่าบิคอลคอปบิส แลฟอตชิลเนินทั้ง ๓ นี้ตั้งอยู่บนยอดเขาในที่นั้น ผู้ซึ่งมาตั้งอยู่ในที่นี้เปนครั้งแรกนั้น คือเรเวอเรนซ์วิลเลียมแบลกส์ตัน บ้านนั้นตั้งอยู่ในระหว่างหลุยสเบิคสแควแลแม่น้ำชาลส์ริเวอ ผู้นี้ได้เปนเจ้าของที่แผ่นดินแหลมบอสตันนี้โดยตนเอง ปรากฏแก่เมืองทั้งปวงแล้ว ผู้ที่จะไปตั้งบ้านอยู่ในภายหลัง ต้องเสียเงินให้แก่เขาไม่ต่ำกว่า ๖ ชิลลิง รวมสิ้นที่นั้นเขาได้เงินประมาณ ๓๐ ปอนด์ยังเหลือที่ซึ่งเขาได้ตั้งบ้านเรือนอยู่เองอีก ๖ เอเกอเท่านั้น ครั้นเขาได้ขายที่เหล่านี้แล้ว เงินค่าที่ซึ่งเขาขายได้นั้นเขาเอาไปซื้อโค แล้วย้ายไปอยู่ปลายแหลมไกลจากเมืองบอสตันออกไป ที่นี่อยู่ริมแม่น้ำ ซึ่งบัดนี้เรียกว่าแบลกสโตน นับเปนให้ชื่อตามชื่อผู้นี้ด้วย ผู้ชื่อว่าแอนบอลลาด ซึ่งเปนผู้มีอายุมากถึง ๑๐๕ ปี เปนผู้ที่นับว่าได้เปนคนขาวมาถึงแผ่นดินเมืองบอสตันเปนที่ ๑ ตามในเรื่องราวว่าหญิงผู้นี้ ได้มาในเรือลำแรกมาถึงเมืองชาลส์เตาน์ครั้นในวัน ๑ คนในเรือนั้นลงเรือเล็กไป เพื่อจะไปหาน้ำดื่ม ๆ ครั้นเรือมาถึงฝั่งเมืองบอสตันนี้ เขาก็จอดเรือเข้า หญิงนี้อยากจะขึ้นบกก่อนคนระโจนขึ้นไปบนฝั่ง จึงได้นับว่าเปนผู้ได้เหยียบแผ่นดินก่อนคนเปนที่ ๑

ในปี ๑๖๓๐ ศาลใหญ่สำหรับคอลอนีได้ตั้งประชุมกันในเมืองบอสตันเปนที่ ๑ พลเมืองได้เลือกท่านผู้มีชื่อว่ายอนวินทรอป เปนคอเวอนเนอแลทอมัสดัดเล เปนที่ ๒ ของคอเวอนเนอ ในครั้งนั้นท่านทั้ง ๒ นี้ได้คิดการที่จะตั้งเมืองชื่อนิวเตาน์ ซึ่งบัดนี้เรียกว่าเคมบริช เปนเมืองใหญ่ในเมืองนิวอิงแลนด์ แทนเมืองบอสตันนี้ ครั้นวินทรอปกับพวกของเขาได้สร้างบ้านเรือนลงที่นิวเตาน์แล้ว ภายหลังจึงได้พิจารณาเห็นว่าเมืองบอสตันจะดีกว่า จึงได้เลิกเมืองนิวเตาน์เสีย เหตุอันนี้จึงเกิดแตกร้าวขึ้นกับดัดเล จนถึงวิวาทถุ้งเถียงกัน จนต้องมีผู้ตัดสิน ในครั้งนั้นได้สร้างเสาโคมขึ้นในเมืองบนยอดเนินเขา ซึ่งให้ชื่อเนินนั้นว่าเบคอนฮิล เสานั้นได้สร้างในปี ๑๖๓๔—๕ สำหรับให้พลเมืองรู้ตัว ในการซึ่งจะเกิดการรบพุ่งขึ้น เสานี้ตั้งอยู่ริมสเตตเฮาส์ในบ็อตยุบันนี้ เปนเสาสูงตั้งอยู่บนไม้ซึ่งทอดก่ายกัน มีศิลาทับไว้มั่นคงมีเหล็กรั้งเหนี่ยวที่ราก ไม่ให้โยกเอนตามลำเสานั้นมีตะปูตอกเปนระยะขึ้นไปสำหรับคนขึ้นลง สูง ๖๕ ฟีตแต่พื้นล่าง ปลายเสานั้น มีเหล็กยื่นออกไปข้าง ๆ แลมีเหล็กเปนท้าวแขนค้ำไว้ ปลายเหล็กที่ยื่นนั้นแขวนตะเกียงเหล็กใหญ่ เมื่อเวลาจุดไฟในตะเกียงนี้ ย่อมเห็นได้แต่เกาะไกล ๆ ที่สุด เสานี้ในภายหลังมาล้มลงครั้ง ๑ ได้สร้างขึ้นใหม่ในปี ๑๖๗๘ แลครั้นในปี ๑๗๘๙ เพลิงไหม้เสียสิ้น ครั้นในปี ๑๗๙๐ ได้ก่อเปนมอนุเมนต์อิฐ สูง ๖ ฟีต เปนรูปกลมใดเมตเตอ ๔ ฟีตไว้เปนที่ระลึกถึงผู้ที่ตายที่ยังเกอฮิล ครั้นในปี ๑๘๑๑ มอนุเมนต์นี้ ต้องรื้อทำลายลงเสียเปนที่ราบ

ใน ๑๐๐ ปีแรกเรื่องราวอันใดยังหาใคร่จะมีไม่ เพราะยังเปนเมืองเล็กน้อยอยู่ มีแต่เปนเรื่องประหลาทบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ คือการที่ลงโทษแก่ผู้ที่ทำความผิดต่าง ๆ เท่านั้น ตั้งแต่ปี ๑๗๐๐ มาขนปี ๑๘๐๐ การทาษสินไถ่ในเมืองบอสตันได้เลิกเสีย เมืองนี้ถูกเพลิงไหม้ใหญ่ในปี ๑๖๗๖ ครั้ง ๑ ปี ๑๖๗๘ ครั้ง ๑ ปี ๑๗๑๑ ครั้ง ๑ แลปี ๑๗๖๐ ในคราวหลังนี้บ้านเรือนทำลายไปด้วยเพลิงถึง ๓๕๐ หลัง ในปี ๑๖๘๖ เกิดความลำบากขึ้นในระหว่างคอลอนีกบคอเวอนเมนต์แลผู้ชื่อแอนดรอส ซึ่งเปนคอเวอนเนอ อันไม่เปนที่ชอบใจของคนทั้งปวง ๆ ได้ขับขังเสียในปี ๑๖๘๙ แล้วยังคับโดยข่มขี่ให้ไปเสียจากเมือง แลเลิกถอนหนังสือสำคัญสำหรับคอลอนีเสีย ครั้นในปี ๑๖๙๒ มีคอเวอนเนอคนใหม่มาถือหนังสือสำคัญสำหรับคอลอนีมาอีก ความลำบากทั้งปวงเหล่านั้นก็ค่อยสงบไปในปี ๑๖๙๙ นั้นบ้านเมืองค่อยงดงามเจริญขึ้นตามสมควร

ในครั้งแรกเมื่อเริ่มที่จะได้มีหนังสือพิมพ์ขึ้นนั้นคือในปี ๑๖๙๐ หนังสือนี้ได้แต่งที่โคโลเนียลสเตตส์เปเปออฟพีคในเมืองลอนดอน หนังสือนี้แต่งโดยดอกเตอแซมมุเอนเอกริน ชื่อว่าดีฮิสเตอริคัลแมกาซิล หนังสือพิมพ์ข่าวต่าง ๆ ในอเมริกาที่ได้ออกเปนครั้งแรกนั้น ที่เมืองบอสตันได้แรกตั้งขึ้น ในวันที่ ๒๔ เดือนเอปริล ปี ๑๗๐๔ ประมาณราวในเดือนห้าปีวอกฉอศก จุลศักราช ๑๐๖๖ หนังสือนั้นมีชื่อว่าดีบอสตันนิวส์เลตเตอผู้ตั้งหนังสือนี้ขึ้น มีชื่อว่ายอนแคมป์เปน ซึ่งในเวลานั้นเปนอธิบดีในการไปรษณีย์ในเมืองนั้น แลหนังสือฉบับแรกนั้นยังมีอยู่ที่หอสมุดของแมสซู

เสตส์ยิดตอริคัลโซไซเอติ ในปี ๑๗๐๖ เยนยามินแฟรงกลิน ได้เกิดใน
เรือนน้อย ซึ่งอยู่ที่ถนนมิลต์สตริตซึ่งบัดนี้เปนออฟพีศของกรมไปรษณีย
ของเมืองบอสตัน เรือนเก่านั้นตั้งอยู่ถึง ๑๒๐ ปี เปนที่สำคัญแห่ง ๑
แลทำลายไปด้วยเหตุเกิดเพลิงไหม้เสียในปี ๑๘๑๑ เปนที่พลเมือง ที่มี
อายุมาก ๆ เสียใจมาก แต่บางคนกล่าวว่าแฟรงกลินนั้นได้เกิดที่ถนน
แฮนูเวอสตริต ในปี ๑๗๒๘ มีชายหนุ่ม ๒ คนเกิดวิวาทกัน ได้นัดไป
ต่อสู้กัน แต่เฉภาะตัวต่อตัว ชายผู้๑ แพ้เปนอันตรายถึงชีวิต แต่นั้นมา
การที่ต่อสู้กันด้วยอาวุธตัวต่อตัว ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่าดวลนั้น ได้
เปนการห้ามปรามในเมืองนี้ ในปีนั้นได้ย้ายศาลใหญ่ไปตั้งที่สาเลม
เมืองบอสตันนี้ในเวลาก่อนแต่เมื่อปี ๑๗๑๕ นั้น ได้แบ่งราชการเปน ๘ กรม
แลในปี ๑๗๔๐ มีโรงเรียนสำหรับคนทั้งปวง ๕ โรง มีวัด ๑๕ วัด

ภายหลังมาไม่ช้านัก พลเมืองได้ความเดือดร้อนไม่พอใจใน
คอเวอนเมนต์ฝ่ายข้างเมืองอังกฤษ ซึ่งเปนเจ้าของอยู่ในเวลานั้น
แลทั้งไม่พอใจในผู้ซึ่งเปน ผู้ว่าราชการเมือง พลเมืองมีความ
ไม่เหนชอบ ในการที่ผู้ว่าราชการเมืองนั้นมีอำนาจเกินไป จึงได้คิดการ
ที่จะต่อสู้ขึ้น ในปี ๑๗๔๗ คอมมอดอโนเวลส์ ทหารเรืออังกฤษขัดสน
ลูกเรือในเรือรบ จึงเกณฑ์เอาคนในถนนในเมืองนี้ เปนลูกเรือ ในครั้งนั้น
เกิดการต่อสู้ใหญ่ขึ้นครั้ง ๑ ความมานะแลโกรธของพลเมืองทวีมากขึ้น
จึงขับเอาออฟพีศเซออังกฤษไปขังไว้เปนจำนำของพลเมืองที่ต้องถูกขับไป
กว่าจะปล่อยพลเมืองที่ขับเอาไป จึงจะปล่อยพวกออฟพีศเซอให้คอมมอดอ

ก็ต้องยอมปล่อยพลเมืองเหล่านั้น ๆ ก็ปล่อยออฟพีศเซอให้ในปี ๑๗๕๐. พลเมืองที่มีความโกรธแค้น ได้ประชุมกันเพื่อจะร้องในการที่เก็บภาษีใบชา แลของอื่น ๆ ที่บรรทุกเข้าเมืองนั้นแรงเหลือเกิน แล้วได้ร้องในข้อนี้ ในปี ๑๗๖๕ มีพวกตั้งขึ้น เรียกว่าสันออฟลิเบอติ ได้ตั้งที่ใต้ต้นไม้เอนม์ ที่เรียกว่าลิเบอติทรีเปนต้นใหญ่สาขาอยู่หน้าโรงขายของแห้งต่าง ๆ มีใบชาเปนต้น ซึ่งในบัดนี้เปนที่มุมถนนเอสเสกซ์ แลวอชิงตันสตรีต ยังมีที่หมายอยู่ในกาลบัดนี้ แลในที่นั้นได้มีรูปผู้ซึ่งคิดตั้งกฎหมายสแตมป์แอกต์ขึ้นประจานไว้ เพราะเปนที่เกลียดชังของชนชาวเมืองนี้เปนอันมาก

ในระหว่างเวลาที่ชาวเมืองมีความแค้นเคืองต่อเมืองหลวง คือเมืองอังกฤษนี้ การประชุมพูดด้วยการบ้านเมืองของพวกสันออฟลิเบอตินั้นย่อมนัดหมายกันด้วยธงซึ่งชักขึ้นบนเสา ซึ่งผูกติดกับต้นไม้นี้ แลการประชุมนั้น ได้ชุมนุมกันใต้ต้นไม้นี้เสมอ ในคราวใหญ่ ๆ ทุกคราว

ครั้นเมื่อเสียเมืองบอสตัน ในประมาณปลายเดือนออคัสต์ปี ๑๗๗๕ ต้นไม้ต้นนี้ต้องตัดลงเสีย โดยพวกซึ่งคิดตัดสถานที่ประชุม ต้นไม้นั้นตั้งอยู่ ๑๑๙ ปี ในปี ๑๗๗๐ เกิดการแค้นเคืองเดือดร้อนขึ้นอีก ในการที่คอเวอนเมนต์อังกฤษตั้งภาษีอากรอันไม่เปนที่พอใจ แลในวันที่ ๕ เดือนมาช ในปีนั้นเกิดการฆ่าฟันกันขึ้นในเมืองบอสตัน พลเมืองตายในครั้งนั้น ๕ คน แลที่เจ็บป่วยก็มาก โดยมือของทหารอังกฤษ จึงเกิดตั้งพวกตั้งเหล่าประชุมกันในถนนมากขึ้น ทำให้อังกฤษต้องให้ยกถอน

ทหารออกเสียจากเมือง ก็แต่การที่เกิดรบพุ่งฆ่าฟันกันขึ้นนั้น ทำให้เมืองบอสตันเปนที่ประชุมของคนกล้าหาญมาแต่เมืองต่าง ๆ เปนอันมาก ตั้งเปนหมู่ใหญ่ขึ้นในเดือนดิเซมเบอย์ ๑๗๗๓ พวกที่เรียกว่าบอสตันเตียปาตี้ เกิดขึ้นในครั้งนั้น พลเมืองจำพวกนั้นได้แต่งตัวแปลงเปนพวกอินเดียนขึ้นไปบนเรือกำปั่นอังกฤษหลายลำซึ่งจอดอยู่ที่ท่านั้น แย่งเอาใบชา รวม ๓๔๒ หิบขึ้นไปบนฝั่ง ในปีหลังนั้นมา ท่าเรือนั้น ยิดเปนช่องทางมั่นคง แลในปี ๑๗๗๕ ได้เริ่มที่จะคิดเปนเมืองเอกราชขึ้น ซึ่งเมืองบอสตันนี้ได้เข้าร่วมคิดเข้ากับเมืองทั้งปวงในอเมริกานั้น ในเดือนเอปริล ในปีนั้น เกิดการฆ่าฟันรบพุ่งกันขึ้น ในเมืองเลกซิงตัน แลคองคอด ทำให้เปนที่หวาดหวั่นตกใจทั้งเมือง แลในเดือนยน วันที่ ๑๗ การสงครามตำบลบังเกอฮิล ได้ต่อสู้กันที่เมืองชาลส์เตาน์ ทหารอเมริกันน้อยก็ต้องลดถอยไปในฤดูออตัมน์นั้น ทหารอังกฤษเขาตั้งอยู่ในวัดชื่อโอลด์เสาธเชช เอาวัดนี้ทำเปนโรงซ้อมม้า แลทำการต่าง ๆ ซึ่งมิเปนที่ชอบใจพลเมือง ๆ นั้นเปนอันมาก ทหารอังกฤษได้เข้าอยู่ในเมืองบอสตันนี้ตลอดฤดูหนาวปีนั้น ทหารในใต้บังคับวอชชิงตันได้บังคับตรวจตราโดยแข็งแรง มีอำนาจมากได้เข้าตีทหารอังกฤษ เพราะฉนั้นในเดือนมาชอเมริกันจึงได้มีไชยชนะ ตีเยเนราลโฮวให้ไปจากเมือง แลยกทัพเรือกลับไป มีคนที่เข้าด้วยอังกฤษไปถึง ๑๐๐๐ การที่ท่านวอชชิงตัน ได้ขับทหารอังกฤษออกจากเมืองบอสตันได้นั้น เปนคุณวิเศษชื่อเสียงของท่านมาก ซึ่งมีคนนับถือใน

ความกล้าหาญได้เปนเจ้าของที่เนินเขาซึ่งเรียกว่าดอเชสเตอไฮต์ ซึ่งบัดนี้เปนตอนข้างใต้แห่งเมืองบอสตัน ชื่ออันนั้นยังคงอยู่จนในกาลบัดนี้ ในครั้งนั้นท่านวอชชิงตันคิดเห็นเปนแน่แก่ใจว่า เยเนราลโฮวคงจะยกมาตีอีก จึงได้ตระเตรียมการที่จะต่อสู้โดยแขงแรง ในเวลาที่จะเข้าในเมือง เพราะเกรงว่าพวกของโฮวยังจะมีอยู่อีก ได้จัดการป้องกันเปนหลายทาง แต่ในเวลาเข้าเมืองนั้น เข้าได้โดยง่ายโดยไม่ต้องยิงปืนสักนัด ๑ แลที่ดอเชสเตอไฮต์นั้น ได้จัดเปนป้อมแขงแรงขึ้นในกาลครั้งนั้น เปนที่ป้องกันอันตรายได้มั่นคง ที่นั้นยังคับที่ท่าแลเมืองแลอาจต่อสู้ทหารอังกฤษ ซึ่งจะมาตีเมืองหรือตีทหารอเมริกันบนป้อมนั้นครั้นในวันที่ ๑๘ เดือนยุไลย ปี ๑๗๗๖ ตรงกับณวันพฤหัสบดี เดือน ๙ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีวอกอัฐศก จุลศักราช ๑๑๓๘ ได้อ่านประกาศตั้งการที่เปนเอกราชขึ้นที่เฉลียงแห่งเตาน์เฮาส์ โดยความรื่นเริงแห่งพลเมืองเปนอย่างยิ่ง เมื่อได้ตั้งเมืองอเมริกาเปนเอกราชขึ้น แล้วการรบพุ่งป้องกันอำนาจความเอกราชนั้นก็มีบ่อย ๆ มาจนปี ๑๗๘๑ ในปลายแห่งร้อยปีที่ ๑๘ คือแต่ปี ๑๗๐๐ มาจนถึงปี ๑๘๐๐ นี้ เมืองบอสตันค่อยเจริญทวียิ่งขึ้น ๆ พลเมืองในปี ๑๗๘๙ มีประมาณ ๑๘๐๐๐ คน ได้สร้างถนนหนทางแลสพานข้ามแม่น้ำสำเร็จบริบูรณ แลเมืองใกล้จะถึงปี ๑๘๐๐ สเตตเฮาส์ใหม่ได้สำเร็จ แลในครั้งนี้มีละคอนอยู่ ๒ โรง ชื่อบอสตันแลเฮมาเกต

ในกาลเมื่อท่านวอชชิงตันได้มาอยู่ในเมืองนี้เมื่อปี ๑๗๘๙ ท่านได้อาศรัยอยู่ที่เรือนหลัง ๑ อยู่ที่ริมถนนคอตแลตริมอนต์สตรีต ซึ่งบัดนี้ได้

ซ่อมแปลงทำให้สูงขึ้นอีกชั้น ๑ อยู่จนในกาลบัดนี้ เรือนนี้ด้านข้างที่หัน
หน้าออกทางคอตสตริตนั้น มีแผ่นศิลาติดอยู่ในระหว่างพื้นชั้นที่ ๒
กับชั้นที่ ๓ มีอักษรจารึกความว่า ท่านวอชชิงตันได้อยู่ที่นี่เมื่อเดือน
เซปเตมเบอร์ ปี ๑๗๘๙ ดังนี้ ถนนวอชชิงตันสตริตนั้น ได้ให้ชื่อตาม
ที่ท่านวอชชิงตันได้มาอยู่ในครั้งนี้ ที่ตึกเก่า ๆ นี้มีผู้ที่มีชื่อเสียงไปอยู่มาก
ที่ควรยกขึ้นกล่าวคือ ฮาริสัน เกรโอติส ซึ่งเปนตระลาการใหญ่ในครั้งนั้น
แลดาเนียลเวบสเตอ ได้มีออฟฟีศว่าการกฎหมายอยู่ในที่นี้ ในเวลา
เมื่ออยู่ในเมืองบอสตันในพื้นชั้นบนแห่งเรือนนี้ เปนที่ว่าการในการ
กฎหมายมาหลายสิบปีแต่พื้นชั้นล่างที่สุดนั้น เปนที่ขายของแห้งอย่าง
ราคาถูก ๆ ต่อมาจนในกาลบัดนี้

ตั้งแต่ปี ๑๘๐๐ มามีเรื่องราวต่าง ๆ ในเมืองนี้เปนอันมาก ที่ควร
จะกล่าวได้บ้างนั้นคือ ในปี ๑๘๐๔ เกิดลมพายุใหญ่ พัดเอาบ้านเรือน
ในเมืองนี้พังไปเปนอันมาก ในปี ๑๘๑๒ ชาวเมืองบอสตันได้ทราบข่าว
ในการที่จะเกิดรบกับอังกฤษ เปนที่ให้มีความไม่ชอบใจมาก เพราะต้อง
ห้ามการค้าขายกับอังกฤษ คือมิให้เรือของยุในติดสเตตส์ออกจากท่า
ไปเมืองอังกฤษเลย ทำให้เสียผลประโยชน์มาก ครั้นเมื่อมีคำสั่ง
เกณฑ์กองทัพมาเมืองนี้ ได้เตรียมทหารขึ้นอีกหมู่ ๑ ตั้งใจว่าถ้าอังกฤษ
มาขึ้นที่บอสตันนี้ เขาจะรับรองโดยดีทีเดียว แต่การรบครั้งนี้ได้ระงับ
ไปในปี ๑๘๑๕ การต่าง ๆ ที่มีในเมืองนี้ในระหว่างนั้นมา ก็มีแปลก
ประหลาดเปนคราว ๆ จะยกขึ้นพรรณาต่อไปก็ไม่เปนการสำคัญอันใดนัก

ขอรับพระราชทานพรรณาแต่การยางสิ่งซึ่งควรยกขึ้นว่า คือแต่ปี ๑๘๒๔ เมืองบอสตันมีพลเมืองถึง ๕๘๐๐๐ แล้ว ในระหว่างนี้บ้านเมืองเจริญทวีขึ้นเปนอันมาก ที่ควรกล่าวนั้นคือ ได้เบิดท่าเรือด้านตวันออกเมืองบอสตัน .แลเชลซีต่อกัน แลได้ทำสพานที่ชื่อวอเรนบริช ซึ่งทำให้เมืองบอสตันแลชาลเตาน์ติดต่อกันแล้วสำเร็จ ได้ผังท่อลมประทีป แลได้ทำตึกร้านบ้านเรือนใหญ่ๆขึ้นมาก มีศาลใหญ่ โรงภายี่แลโรงละคอนอีก ๓ โรงเปนต้น

ในปี ๑๘๓๐ พลเมืองทวีขึ้นถึง ๖๑๐๐๐ แลได้มีการฉลองเมืองที่ได้ตั้งมาครบ ๑๐๐ ปีที่ ๒ ครั้นในปี ๑๘๔๐ ได้มีทางเรือไฟเดิรในระหว่างเมืองบอสตัน กับเมืองลิเวอปลเปนครั้งแรก ครั้นในปี ๑๘๔๔ มีน้ำแข็งมาขัดปากน้ำเมืองนี้ จนเรือค้าขายออกไม่ได้เปนอันมาก แลในปี ๑๘๖๐ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์ใหญ่ ของพระยาทสมเด็จพระนางเจ้ากรุงอังกฤษ ได้เสด็จไปเยี่ยมเมืองบอสตัน

เมื่อเกิดขบถขึ้นในปี ๑๘๖๑ เมืองบอสตันนี้ ที่ได้ช่วยอุดหนุนมากในครั้งนั้น ในถนนแลที่สนามต่าง ๆ มีคนประชุมปรึกษาในการรบเปนอันมาก แลได้ฝึกหัดคนเปนทหารขึ้นมาก ในเวลาที่รบกันนั้น เมืองบอสตันนี้ได้ส่งคนแลเงินไปตามที่ได้เรียกมาได้ทกคราวมิได้ขาด คนที่ส่งไปเข้าในทหารบกเรือในครั้งนั้น ถึง ๒๖๑๑๙ คน แลได้เปนคอมมิชชันออฟพีศเซอถึง ๖๘๕ คน

ครั้นเมื่อวันที่ ๙ เดือนโนเวมเบอยี่ ๑๗๗๒ ตรงกับณวันเสาร์ เดือน ๑๒ ขั้น ๙ ค่ำ ปีวอก จัตวาศก ๑๒๓๔ เวลาท่ามเศษเกิดเพลิงไหม้ใหญ่ในเมืองบอสตันนี้ แรกเกิดขึ้นที่ถนนสัมเมอแลกิงสตันสตริส แลได้ไหม้ลามไปโดยอาการอย่างน่ากลัวที่สุด เหลือกำลังที่คนพวกสำหรับดับเพลิงจะดับได้ รถไฟต้องขนทุกเครื่องดับไฟมาแต่เมืองต่าง ๆ เข้าช่วย แลทหาร แลโปลิศก็เข้าช่วยดับ เพลิงไหม้ลามไปถึงตอนข้างที่เปนที่ค้าขายไหม้เย่าเรือนที่ก่อด้วยศิลาแลอิฐเปนอันมาก เรือนในครั้งนั้นต้องละเบิดลงเสียก็มาก เพื่อจะตัดทางมิให้ไหม้ต่อไป ครั้นเมื่อเพลิงดับเสร็จแล้วได้ตรวจดูที่ซึ่งเพลิงไหม้ เปนที่แผ่นดินถึง ๖๕ เอเกอ แลประมาณสมบัติที่เสียไปเปนราคาถึง ๘๐๐๐๐๐๐ เหรียญ แลคนตายเปนอันมาก ในวันที่ ๑๗ เดือนยูน ปี ๑๘๗๕ เมืองบอสตัน ได้มีการฉลองเมือง ในการที่ครบ ๑๐๐ ปี นับแต่ได้ชะนะศึกที่ตำบลบังเกอฮิลมา การฉลองนี้เปนการใหญ่ มีริวิวทหาร แลตกแต่งเมืองเปนการครึกครื้นมาก ต่อนี้มาก็มีการต่าง ๆ เปนครั้ง ๆ คราว ๆ เสมอ ที่ไม่เปนการสำคัญมาก

เมืองบอสตันนี้ นับแต่ต้นแห่ง ๑๐๐ ปีนี้ รูปเมืองเปลี่ยนแปลงไปบ้างเล็กน้อย ในเวลานั้นรูปเมืองเปนรูปแหลมคล้ายผลแปร์ โดยยาวที่สุดไม่ถึง ๒ ไมล์ กว้างที่สุดประมาณ ๑ ไมล์เศษเล็กน้อย แหลมนี้ติดต่อกับที่แผ่นดินใหญ่ที่ตำบล รอกบรี ที่ซึ่งต่อกันนี้เปนที่แผ่นดินยาวประมาณ ๑ ไมล์ แต่แคบแลเตี้ยมาก บางทน้ำท่วมได้ แต่บัดนี้เมือง

เดิม ๗๘๓ เอเกอนั้น ได้เริญทวีขึ้นถึง ๑๘๒๙ เอเกอ เพราะได้ถมที่ลุ่ม-ที่เปนชายเลนแลอ่าวออกไป แลระเบิดเนินเขาลงสร้างเปนเมืองขึ้น แลถ้าจะนับทั้งเมืองต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมเข้าด้วยในเมืองนี้ เปนที่แผ่นดินถึง ๒๓๖๖๑ เอเกอ หรือ ๓๖ $\frac{๗}{๑๐}$ สแควไมล์ โตกว่าที่เดิมกว่า ๓๐ เท่า เมืองนี้ถ้าจะแยกออกเปนแขวง ๆ ดังนี้ คือยอสตันตอนใต้ ๑๐๐๒ เอเกอ ตอนตวันออก ๘๓๖ เอเกอ รอกบรี ๒๗๐๐ เอเกอ คอเชสเตอ ๕๖๑๕ เอเกอ รอกบรีตอนตวันตก ๗๘๔๘ เอเกอ ไบรตัน ๒๒๗๗ ชาลสเตาน์ ๕๘๖ เอเกอ เกาะบรีชไอแลนด์ ๗๘๕ เอเกอ เดียไอแลนด์ ๑๘๔ เอเกอ

พลเมืองนับแต่ปี ๑๘๐๐ มาขนถึงปี ๑๘๘๐ ซึ่งได้ตรวจขาญชีเปนครั้งที่สุด พลเมืองมากทวีขึ้นจาก ๒๕๐๐๐ ถึง ๓๖๒๘๓๙ จำนวนบ้านเรือน ทวีขึ้นจาก ๔๕๔๓ ถึง ๙๓๘๒๐ ประมาณสมบัติทรัพย์ทั้งสิ้นรวมกันทวีขึ้นจาก ๑๕๐๙๕๗๐๐ เหรียญ ถึง ๖๓๙๔๖๒๔๙๕ เหรียญ เงินภาษีอากรในครั้งนั้นน้อยกว่า ๘๐๐๐๐ เหรียญเดียวนี้ทวีขึ้นถึง ๙๙๑๓๙๕๑ เหรียญ ๑๓ เซนต์ หนี้สำหรับเมืองนี้มีมาก แต่ได้คิดผ่อนผันใช้โดยเรียบร้อยดีที่สุด หนี้ทั้งปวงคิดรวมกันหมดทุกอย่าง ในวันที่ ๓๑ เดือนดีเซมเบอปี ๑๘๘๒ เปนเงิน ๕๑๑๐๕๕๗๗ เหรียญ ๘๘ เซนต์ มากกว่าในปีก่อน ๆ นั้น ๕๐๐๑๘๕๙๘ เหรียญ ๒ เซนต์ ประมาณพลเมืองแต่เฉภาะในเมือง นับแต่ซิตีฮอลไป ๑๒ ไมล์โดยรอบเปนพลเมืองประมาณ ๖๒๕๐๐๐ แลทั้งหมดยอสตัน ในเวลานี้ไม่ต่ำกว่า ๕๐๐๐๐ คน

ได้รับพระราชทานพรรณาถึงเมืองยอสตันโดยสมควรแล้ว ขัดข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานพรรณาระยะทางต่อไป

ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ มิสเตอยีเตอ กับมิสเตอออสบอนมาที่โฮเตล พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถไปจากโฮเตลไปถึงสเตชั่นรถไฟข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นบนรถไฟ แต่หาใช่รถชื่อเปรซิเดนต์นั้นไม่ เพราะทางตอนต่อไปทางนี้เปนตอนแคบ รถเปรซิเดนต์เดินหาได้ไม่ หรือถ้าจะไปรถไฟแต่ยอสตันไปถึงนิวยอก ทางต้องลอดอุโมง ๆ นั้นเสียรถเปรซิเดนต์ลอดไม่ได้ ถ้าจะกลับโดยรถเปรซิเดนต์แล้ว ก็ต้องกลับทางอ้อมมาก เพราะฉนั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง จึงให้ตกลงให้รถเปรซิเดนต์ไปคอยรับเสียที่นิวยอกทีเดียว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกลับโดยรถไฟสายเล็กไป ลงเรือไฟไปเมืองนิวยอก เปนทางแปลกแลสบายกว่า

ครั้นขวนเวลารถไฟออก ผู้ที่มาส่งลาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปแล้ว เวลาย่ำค่ำรถไฟออกจากสเตชั่นเมืองยอสตัน ไปตามระยะทาง ครั้นเวลาทุ่ม ๒๐ มินิต รถไฟถึงสเตชั่นตำบลฟอลริเวอ เมืองนี้เปนเมืองทำการโรงจักร์ต่าง ๆ เจริญดี ครั้นถึงเมืองนี้แล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถไฟเดินไปที่ท่า ลงในเรือกลไฟจักรข้างอย่างอเมริกันชื่อโปรวิเดนซ์ เปนเรืออย่างเรือข้างข้ามฟากของอเมริกัน แลใหญ่มาก ๒ ปล่อง มีห้องนอนเปนอันมากตกแต่งงาม เขาชมกันตามภาษาอเมริกันความว่าเรือนี้เปนเรือสติมที่ใช้ในแม่น้ำใหญ่ที่สุดแลงามที่สุดในโลก มีทั้งห้องรับพระราชทานอาหาร ห้องนั่งเล่นแลห้องสูบบุหรี่พร้อมดูกว้างขวางสบายดี ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงในเรือนี้แล้ว เวลาทุ่มกับ ๔๐ มินิต

เรืออกจากสเตชั่นตำบลฟอลริเวอใช้จักรไปตามลำแม่น้ำ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารค่ำในเรือนี้ ครั้นถึงที่เมืองนิวปอต หยุดพักตามระยะทาง เพื่อจะได้รับแลส่งคนที่เมืองนี้เมืองนิวปอตนี้ เขาเรียกกันว่า กวินแห่งน่านน้ำอเมริกัน เพราะเปนที่สบาย เปนที่เที่ยวของคนเปนอันมากในระดูร้อนเปนที่ชอบใจของคนมากกว่าที่อื่น มีที่สราโตกา แลลองบรานช์เปนต้น เมืองนี้ตั้งอยู่บนเกาะ ชื่อโรดไอแลนด์ เกาะนี้ที่เอาชื่อไปให้ชื่อสเตตซึ่งเกาะนี้ตั้งอยู่ เมืองนิวปอตนั้นเมื่อได้ตรวจดูก็จะเห็นได้ว่าแบ่งเปน ๒ ตอน คือตอนเมืองเก่าแลตอนใหม่ ในตอนเมืองเก่านั้น มีบ้านเรือนเปนของโบราณหน้าดูอยู่ริมท่าแลอู่เรือ แลในตอนข้างใต้นั้นมีบ้านช่องงาม ๆ เปนของสร้างขึ้นใหม่ ในเมืองตอนใหม่นี้งดงามมาก ถนนกว้างแลสอาดเกลี้ยงดี ๒ ข้างมีบ้านเรือนงามหน้าชม บางบ้านก็ใหญ่โตตกแต่งเปนลวดลายเรียบร้อยดี มีสนามริมบ้านงาม ๆ มาก สเตตเฮาส์นั้นตั้งอยู่ในตอนเมืองเก่าในปี ๑๗๗๖ ได้อ่านประกาศยกเมืองอเมริกาเปนเอกราช ณบันไดแห่งที่นี้ มีรูปท่านเยเนราลวอชชิงตันอันงามด้วยมีทั้งป้ากอันเปนที่สบาย ชื่อตูโรป้าก ในป้ากนี้มีกศิลากลมเปนหอคอยสูงมากอยู่หลัง ๑ ซึ่งเปนฝีมือช่างในการก่ออย่างดีที่สุด ในครั้งโบราณได้สร้างแต่ในปี ๑๖๗๔ มีทั้งที่ขังที่อายน้ำทเลเปนที่สบายทางประมาณ ๓ ไมล์ครึ่งไปจากเมืองนี้ มีป้อมชื่อฟอตอาดัมส์ เปนป้อมอย่างแขงแรงมั่นคงที่สุด ในสเตตนี้มีปืนอยู่ในป้อม ประมาณ ๔๕๐ กระบอก มีทหารอยู่เปนอันมาก มีแตรเป่าให้คนที่ไปเที่ยวฟังอาทิตย์

ละ ๒ ครั้ง ตรงท่าเมืองนิซ้ามมิเกาะชื่อโก๊ตไอแลนด์ เปนสเตชั่นตอยี่โดของยในติดสเตตส์

ครั้นเรือพักที่เมืองนิวปอตนี้ตามสมควรแก่เวลาแล้วก็ออกเรือต่อไป ออกจากปากน้ำเดิรริมฝั่งทเลแอดแลนติกโอชั่น เรือถูกคลื่นโยกโคลงข้างเล็กน้อย ไปจนเข้ายังหลังเกาะลองไอแลนด์ คลื่นสงบข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงนอนมาในเรือนี้คืน ๑

รุ่งขึ้นณวันศุกรเดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำ เวลาเช้าเรือแล่นเข้าในแม่น้ำชื่ออิสต์ริเวอ ซึ่งอยู่ในระหว่างเมืองนิวยอกกับเกาะลองไอแอนด์ เข้าในช่องที่เรียกว่าเฮลเกต (คือประตูนรก) ซึ่งแต่ก่อนมีศิลาใต้น้ำ เปนที่หน้ากลัวอันตรายมาก ทั้งน้ำก็เชี่ยวแลวนด้วย ครั้นในปี ๑๘๗๖ ได้ระเบิดศิลาออกเสียทั้งก้อนใหญ่คราว ๑ ทำให้ทางเรือเดินได้สดวกมากขึ้น บัดนี้ได้เตรียมการที่จะระเบิดก้อนใหญ่ที่ยังเหลืออยู่ออกเสียอีก ได้ขุดอุโมงลงไปใต้แม่น้ำ เพื่อจะได้ลงไปวางเครื่องดินระเบิด ทลุไปได้หลายไมล์แล้ว อีกไม่ช้านักคงจะได้ระเบิดให้เรือเดิรได้โดยสดวกในที่นี้ เรืออังกฤษเมื่อครั้งเกิดรบกันนั้นแตกเสียเปนอันมาก ครั้นผ่านที่ตำบลประตูนรกนี้ไป เรือเดิรในระหว่างฝั่งกับเกาะ ที่ชื่อแยลกเวลไอแลนว์ ผ่านที่ตำบลกรินปอยน์ต แลฮันเตอปอยน์ต ถึงฝั่งข้างซ้ายมือเปนที่ยุในติดสเตตเนวียาด ซึ่งยังมีเรือรบแต่ครั้งรบขบถอยู่ในอู่เปนอันมาก เรือแล่นลอดใต้สพานแขวน คือสัสเปนชั้นบริชซึ่งข้ามแต่เมืองนิวยอกไปเมืองบรุกกลิน ที่ข้าพระพุทธเจ้าได้กราบบังคมทูล

พระกรุณาพรรณามาแล้วนั้น ไปถึงปลายแหลมเมืองนิวยอก เรือเดิร์เลี้ยวอ้อมปลายแหลม เข้าเดิรในแม่น้ำเหนือ คือนอทหรือฮัสสันริเวอ อ้อมที่แยตตาริไปจอดท่าเรือนำเบอ ๒๘ ซึ่งเปนท่าของเรือสายนี้ในเมืองนิวยอก ในเวลาย่ำรุ่ง ๑๕ มินิต ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานกาแฟร์เช้าในเรือนี้ พักรออยู่ประมาณครึ่งชั่วโมง แล้วออกจากเรือกลไฟโปรวิเดนซ์ไปลงเรือไฟสำหรับรับข้างข้ามส่งคนข้ามฟาก ไปขึ้นทางฟากเมืองนิวเยอสี เข้าในสเตชั่นรถไฟเปนซินเวเนียเรลโรดดิโป ซึ่งรถไฟหลังที่ชื่อเปรซิเดนต์มาคอยรับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่ที่นั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันขึ้นรถไฟเปรซิเดนต์ รับพระราชทานอาหารเช้าในรถนั้น ครั้นรับพระราชทานอาหารแล้วก็รออยู่ในรถเพราะยังไม่ถึงเวลาออก

ครั้นเวลาเช้า ๔ โมง ๑๕ มินิต รถไฟข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกจากสเตชั่นเมืองนิวเยอสี ไปตามระยะทาง เวลาเที่ยง ๒๓ มินิต ถึงเมืองฟีลาเดลเฟีย รถไฟเข้าหยุดพักในสเตชั่นครู่ ๑ ครั้นเวลาเที่ยง ๓๓ มินิตออกต่อไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง รับพระราชทานอาหารกลางวันในรถไฟนั้น ครั้นเวลาบ่าย ๒ โมง ๕๕ มินิต รถไฟถึงสเตชั่นเมืองบัลติมอ เข้าหยุดพักอยู่จนเวลาบ่าย ๓ โมง ออกจากเมืองบัลติมอเดิรต่อไป เวลาบ่าย ๔ โมง ๔ มินิต รถไฟถึงสเตชั่นเมืองวอชชิงตัน รถไฟเข้าจอดในสเตชั่นแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ออกจากสเตชั่นรถไฟขึ้นรถไฟที่โฮเตลอาลิงตันเฮาส์ ที่ข้าพระพุทธเจ้าได้ไปอยู่ครั้งก่อน

นั้น ในเวลาเย็นวันนี้ได้รับพระราชทานเที่ยวขับรถเล่นในเมืองบ้าง ยังไม่มีการอันใด เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้ว พักอยู่ที่โฮเตลนคน ๑

อนึ่งเวลานี้พอมาถึงเมืองวอชชิงตันแล้ว ท่านราชทูตได้มีรับสั่งให้มิสเตอสมิทกงสุล ไปหาท่านมิสเตอยอนเอฟมิลเลอผู้เปนสิเนเตอสำหรับสเตตคาลิฟอเนีย ซึ่งเปนกอมมิตติ ในการต่างประเทศ ในเสเนตเซมเบอ เปนผู้จัดในการที่จะนำสัญญาต่าง ๆ กับต่างประเทศขึ้นเสนอต่อเสเนตนั้น ได้เตือนในเรื่องสัญญาสุรานั้น เพราะอยากจะทราบว่าได้เสนอเสเนตแล้วหรือยัง ถ้ายังขอให้ช่วย ให้ได้เสนอเสียโดยเร็ว มิสเตอมิลเลอ ตอบมิสเตอสมิทว่า ในเวลานี้การต่าง ๆ ที่เปนการที่ส่งมาจากท่านเปรซิเดนต์ แลเอกสคิวติฟ คอมมิตติ ยังมากเสนอยังไม่หมด เขาต้องจัดเสนอไปโดยลำดับ เพราะฉนั้นสัญญานี้จึงยังต้องค้างอยู่ แต่ทว่าการครั้งนี้เปนการของทูตสยาม แลวเขาจะขอช่วยโดยเต็มกำลัง แต่ที่จะรับว่า จะเสนอได้เมื่อใดนั้น ว่ายังหาได้ไม่ มิสเตอสมิทกลับมากราบทูลท่านราชทูตดังนี้

รุ่งขึ้นณวันเสาร์ เดือน ๘ ขึ้น ๖ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว เลฟเตอแนนต์เมซันมาเยี่ยม ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงที่โฮเตล พูดกันอยู่ครู่ ๑ ก็ลาไป ครั้นเวลาเที่ยง ข้าพระพุทธเจ้าราชทูต ๑ เคานซิลเลอ ๑ สิเกรตาริล่าม ๑ กงสุล ๑ ขึ้นรถไปที่ออฟพีศกรมท่า ได้พบกับท่านมิสเตอฟริลิงไฮเซน ผู้ว่าการต่างประเทศ

ท่านราชทูตได้บอกว่า ท่านได้ไปเยี่ยมเที่ยวดูหัวเมือง ในอาณาเขต อเมริกา ตามระยะทางได้รับความรับรองในเมืองต่าง ๆ เปนที่ยินดี ขอบใจอเมริกามาก ถ้าไม่มีการอันใดร้อนรนแล้วก็จะอยู่ในเมืองอเมริกา นานกว่านี้อีก แต่ยังมีการต่าง ๆ ที่ต้องการที่จะต้องเสด็จกลับไป เมืองอังกฤษ เพราะฉนั้นจะขอลาท่านกลับไป ท่านได้ปราสัยถามถึง ทางที่ไป แลการที่ไปเปนสุขสบายหรือประการใด แลท่านแสดงความ ยินดีที่พวกทูตสยามชอบเมืองอเมริกา แลแสดงความรักใคร่ของชาว อเมริกัน ที่มีต่อชาวสยามต่าง ๆ แล้วท่านราชทูตได้ตรัสว่ายังมี ท่าน ได้ทรายจากโทรเลข ซึ่งมีมาแต่ราชทูตสยาม ที่กรุงปารีศว่า กรุง โปรตุเกตจะยอมให้ให้ใช้สัญญาสุราที่ทำกับกรุงโปรตุเกต ในเดือนเซย เตมเบอนี้ แลทั้งได้รับโทรเลขจากชาเยดาฟแฟที่กรุงลอนดอนว่า อังกฤษก็จะยอมให้ใช้แล้วเหมือนกัน เพราะฉนั้นท่านราชทูต มีพระ ประสงค์อยากจะขอให้คอเวอนเมนต์ อเมริกันได้ช่วยอุดหนุนให้ได้ ใช้สัญญานี้ให้ทันโปรตุเกตุแล้ว จะเปนที่ยินดีของกรุงสยามมาก ท่าน ผู้ว่าการต่างประเทศ จึงรับว่าถ้าดังนั้น ของอเมริกันก็ต้องให้ใช้ได้ที่ เดียวเหมือนกัน แล้วท่านหันหน้าไปสั่งมิสเตอเดวิส ซึ่งเปนที่ ๒ ของ ท่านนั้น ให้จดกำหนดวันที่โปรตุเกตยอมให้ใช้ แลที่อังกฤษยอมนั้นไว้ แล้วท่านสั่งให้มิสเตอเดวิสเตือนให้ได้เปนการเสร็จเสียด้วย พูดกันอยู่ ประมาณครึ่งชั่วโมง แล้วท่านราชทูตก็ลาออกจากออฟพีศสเตตดิปาด เมนต์ ไปที่ออฟพีศเนวีดิปาดเมนต์ซึ่งอยู่ในตึกหลังเดียวกัน แต่คนละตอน

นั้น ได้พบกับท่านมิสเตอชานดเลอ ผู้เปนซิเกรตาริออฟเนวี่ ท่านราชทูตได้บอกข่าวที่จะลาไปเมืองอังกฤษ ท่านพูดปราสัยไต่ถามถึงการที่ไปเที่ยวตามหัวเมืองอเมริกาโดยสมควร กับท่านราชทูตได้บอกแก่ท่านผู้ว่าการทหารเรือนั้นด้วย ถึงเรื่องที่คอเวอนเมนต์สยาม อยากจะจ้างอินยินเนียอเมริกันมาตรวจแผนที่ในกรุงสยาม ท่านรับที่จะสืบสวนหาให้ได้ตามปรารถนา พูดกันอยู่ประมาณ ๒๐ มินิต ก็ลาท่านออกจากออฟพีศทหารเรือไป ที่ออฟพีศทหารบก ซึ่งติดต่อกันในตึกหลังเดียวกันนั้น แต่เวลานั้นท่านซิเกรตาริออฟวอ ผู้ว่าการทหารบกหาอยู่ไม่ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจึงได้ลิฟก๊าศไว้ แล้วคิดด้วยเกล้า ฯ ว่า จะไปลาท่านเยเนราลเชอริตัน ซึ่งเปนนายทหารใหญ่ ของยุไนติดสเตตส์ทั้งสิ้นนั้น ครั้นไปถึงออฟพีศท่านก็หาได้พบท่านไม่ ลิฟแต่ก๊าศไว้ แล้วข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ออกจากวอดิปาดเมนต์ ขึ้นรถไปที่ออฟพีศของท่านแอตตอเนอเยเนราล ได้พบกับท่านมิสเตอบริวส์เตอ ผู้เปนแอตตอเนอเยเนราล ได้พูดจาปราไสต่าง ๆ มิได้ถามถึงการที่ไปเที่ยวในหัวเมืองต่าง ๆ เปนต้น ท่านสแดงความยินดีที่พวกทูตสยามชอบเมืองอเมริกา แลเสียใจที่จะกลับเสียเร็วแล้ว แลพูดถึงการอื่นคือท่านถามว่าท่านราชทูตได้เคยเสด็จไปเมืองอิตาลีแล้วหรือยัง ท่านชมเมืองอิตาลีต่าง ๆ แลว่าน้องสาวของท่านมีอยู่ที่เมืองอิตาลีคน ๑ เปนคนกว้างขวางอยู่ในโซไซเอตีอันดี ถ้าท่านราชทูตจะเสด็จไปแล้ว ท่านจะให้หนังสือนำ

ไปให้รู้จักคุ้นเคยไว้ พูดกันอยู่ประมาณครึ่งชั่วโมง ก็ลาท่านออกจาก
ออฟพีศแอตตอเนอเยเนราล ขึ้นรถไปที่เทรชุรีดิปาตเมนต์ ที่ท่านผู้นั้น
ท่านรับแขกเปนวัน ๆ ถ้าไปผิดวันผิดเวลากำหนดของท่านแล้ว มีคน
คอยบอกไม่อยู่ ๆ เสมอ ในวันเสาร์ภายหลังบ่าย ๒ โมงไปแล้วท่านไม่
รับใคร เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปถึง เกินเวลาเสียแล้วผู้รักษาประตู
บวกว่าท่านหาอยู่ไม่ แต่ครั้นส่งการ์ดมอบไว้ให้แก่ท่าน ผู้เฝ้าประตูดูการ์ด
เห็นพระนามท่านราชทูตสยาม จึงขอให้ประทับคอยอยู่จะขอเข้าไปดูท่าน
ก่อน ผู้นั้นเข้าไปสักครู่ ๑ กลับออกมาบอกว่า ท่านผู้ว่าการครังอยู่ใน
ออฟพีศสั่งให้เชิญเสด็จท่านราชทูตเข้าไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้เข้า
ไปพบกับท่านมิสเตอชาลส์ เย. ฟอลเกอ ผู้เปนสิเกรตาริออฟเทรชุรี ได้
พูดจาปราสัยกันตามธรรมเนียม ท่านราชทูตได้ตรัสบอกลากลับเมือง
อังกฤษ พูดกันอยู่ประมาณ ๑๐ มินิต ก็ลาท่านออกจากออฟพีศคลัง
ขึ้นรถไปที่อินดิเรียดิปาตเมนต์ ได้พบกับท่านมิสเตอเฮนริ เอม. เตลเลอ
ผู้เปนสิเกรตาริออฟอินดิเรีย ต่อพอเวลาแรกเข้าไปหมอจันดเลล่ามริย
เดิรไปก่อนท่านราชทูต เข้าไปจับมือกับท่านสิเกรตาริออฟอินดิเรีย แล้ว
กระซิบกับหูท่านเขาไม่มีใครรู้ว่าเรื่องราวอะไร เห็นแต่หน้าท่านสิเกรตาริ
เพื่อน ๆ อยู่ ครั้นท่านราชทูตแลผู้ที่ตามเสด็จไป ได้จับมือกับท่านแลพูด
จาปราสัยตามสมควรแล้ว ท่านราชทูตได้ตรัสบอกในการที่จะขอลากลับ
ไปเมืองอังกฤษ พูดกันถึงของต่าง ๆ ในเปเตนต์ออฟพีศบ้าง ประมาณ
๑๕ มินิตก็ลาท่านกลับออกมา เมื่อก่อนจะขึ้นรถได้ถามหมอจันดเลว่า

ไปกระซิบอะไร ก็ไม่ค่อยยอกทำอ้อมแอ้มอยู่ว่าไม่มีอะไร เปนแต่ยอกอะไรให้เขารู้ตัวเล็กน้อยเท่านั้น ครั้นซักหนักเข้าได้ความว่า ยอกแก่เขาว่าท่านราชทูตเสียพระทัย ที่เสด็จมาทอดพระเนตรเปเตนต์ออฟพีศครั้งก่อนนั้นท่านหาทรงรู้จักไม่ ว่าท่านสิเกรตาริออฟอินดิเรียผู้นี้เปนตัวท่านสิเกรตาริออฟอินดิเรีย ท่านราชทูตแลข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมีความประหลาทใจที่สุด ไม่ทราบเกล้า ฯ ว่าหมอจันดเลไปฝ่นมาเมื่อครั้งใด ความจริงท่านราชทูตก็ได้ทรงรู้จักแลได้ไปหาท่านเองครั้ง ๑ แล้ว หมอจันดเลจะฟ่นเฟือนไปอย่างไรก็หาทราบเกล้า ฯ ไม่ ท่านราชทูตได้ตรัสยอกกับหมอจันดเล แลว่าท่านทรงรู้จักแล้วเหตุใดหมอจึงทำดั่งนี้มิได้กราบทูลให้ทรงทราบเสียก่อนที่จะทำอะไร ครั้นท่านราชทูตกลับหมอจันดเลก็ไม่พดประการใด เปนแต่หายใจหอบหน้าเสียอย่ พดแต่ว่า “ฉันหมายว่าเสด็จยังไม่รู้จัก” เปนอันแล้วก็แล้วไปเสียครั้ง ๑ แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็ขึ้นรถไปที่เยเนราลโปสต์ออฟพีศ แต่หาได้พบท่านผู้ว่าการไปรษณีย์ไม่ ได้รับพระราชทานฝากก๊าศไว้ให้แก่ท่าน แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็ขึ้นรถกลับ กลับมาโฮเตล รับพระราชทานอาหารกลางวันแล้ว เวลาบ่าย ๓ โมงเศษข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกัน ขึ้นรถไปที่บ้านท่านเรียแอดมิราลโรดเยอ ได้ลิฟก๊าศลาไว้ให้แก่ท่านแลภรรยาของท่าน แล้วกลับมาโฮเตล

ครั้นเวลาเย็นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันสวมเสื้อฟร็อกโก๊ตมิสเตอเบรานซึ่งเปนชิฟคลากในกรมท่า มาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง

ไปที่ไวต์เฮาส์ เพราะวันเสาร์เปนวันประชุมพังแตรที่หลังไวต์เฮาส์ตามเคยแลเพื่อจะได้ไปลาท่านเปรซิเดนต์ด้วย ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้พบพูดจากับท่านเปรซิเดนต์เซตเตอ เอ.อาร์. เทอ ท่านได้ไต่ถามถึงการที่ไปเที่ยวในหัวเมืองมีความสุขสบายหรือประการใด ท่านราชทูตได้ทรงตอบขอบใจแลแสดงความยินดีที่ชาวอเมริกันได้รับรองโดยดีทั้งปวง แลเพื่อจะขอลากลับเมืองอังกฤษด้วย ท่านเปรซิเดนต์ยืนพูดอยู่กับท่านราชทูตประมาณ ๑๐ มินิต แล้วท่านก็เที่ยวเดิรปราสัยกับพวกคนราชการ แลพวกทูตต่าง ๆ กับทั้งบุตรภรรยาของท่านเหล่านั้นต่อไป ท่านมิสเตอฟริลิงไอเซน แลมิสเตอมิลเลอได้พบท่านราชทูตที่ไวต์เฮาส์นั้น ท่านทั้ง ๒ ได้ทูลท่านราชทูตว่าสัญญาสุรานั้นได้เอาขึ้นเสนอเสนต ๆ ยอมรับให้แรติไฟแล้ว ถ้าท่านราชทูตจะเสด็จอยู่ในเมืองวอชชิงตัน จนถึงวันจันทร์แลก็จะได้แรติไฟเปนอันใช้ได้ทีเดียว แต่เดิมท่านราชทูตได้ทรงกำหนดวันที่จะออกจากกรุงวอชชิงตันในวันพรุ่งนี้ แต่เมื่อได้ทราบการนี้เข้าก็ทรงตอบขอบใจความแสดงยินดีเปนอันมาก จะเลื่อนวันที่จะออกจากกรุงวอชชิงตันไปจนถึงเวลาที่จะได้แรติไฟกันแล้วนั้น เปนอันตกลงกัน อนึ่งในเวลาที่ประชุมอยู่ในที่นี้ ได้พบคนราชการอเมริกัน แลทูตต่างประเทศกับบุตร์แลภรรยาท่านเหล่านั้นที่รู้จักเปนอันมาก ได้ลาท่านทั้งปวงที่จะกลับไปเมืองอังกฤษ แลพูดการต่าง ๆ ตามที่คุ้นเคยกันอยู่จนเวลาย่ำค่ำเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ลาท่านเปรซิเดนต์ออกจากไวต์เฮาส์กลับโฮเตล

เวลาจวนทุ่ม ข้าพระพุทธเจ้า ราชทูต ๑ เคาน์ซิลเลอ ๑ ซิเกรตารี่ล่าม ๑ แอตแตเชอังกฤษ ๑ พร้อมกันสวมเสื้ออิวนิงเดรสขึ้นรถไปที่ตึกราชทูตอังกฤษ เพราะเดิมท่านราชทูตได้มีรับสั่งให้มิสเตอไวต์แอตแตเชอังกฤษมีหนังสือไปขอนัดเวลาที่จะเสด็จไปพบ ได้ลาท่านมิสเตอเวสต์ราชทูตอังกฤษที่ลิเกชั่น แต่มิสเวสต์บุตร์สาวท่านราชทูตอังกฤษมิจดหมายตอบมาว่า การที่จะเสด็จไปลาท่านราชทูตอังกฤษนั้น เขาคิดว่าจะขอเชิญเสด็จไปเสวยค่ำที่ลิเกชั่นเสียทีเดียวดีกว่าที่จะเสด็จไป ลา

เพราะฉนั้นเขาขอเชิญข้าพระพุทธเจ้าทั้ง ๔ ไปในเวลาค่ำวันนี้ ครั้นข้าพระพุทธเจ้าไปถึงที่ลิเกชั่นแล้วท่านราชทูตอังกฤษ แลบุตรสาวได้รับรองข้าพระพุทธเจ้า พูดจาไต่ถาม ถึงการที่ไปเที่ยวในหัวเมือง ต่าง ๆ ครั้นได้เวลา ท่านราชทูตได้ทรงจูงบุตรสาวราชทูตอังกฤษไปนั่งโต๊ะรับพระราชทานอาหารพร้อมกัน ที่รับพระราชทานนั้นรวม ๘ คนด้วยกัน คือ พวก ข้าพระพุทธเจ้า ๔ ราชทูตอังกฤษ ๑ บุตรสาว ๑ กับสิเกรตารี่ ๒ อีก ๒ นาย ครั้นรับพระราชทานอาหารเสร็จแล้ว บุตรสาวราชทูตอังกฤษที่ยังเด็กอยู่อีก ๒ คนลงมาพูดกับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็ลากลับมาโฮเตลอาลิงตันเฮาส์

รุ่งขึ้นถึงวันอาทิตย์เดือน ๘ ขึ้น ๗ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้วไม่มีการอันใด เพราะไม่ได้คิดประมาณไว้แต่เดิม หมายว่าจะออกจากกรุงวอชชิงตันในเวลาวันนี้ เวลากลางวันเรียแอตมิราลโรดเยอมาหาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงที่โฮเตล ไต่ถามถึงการที่ไปเที่ยวใน

หัวเมืองอเมริกาต่าง ๆ พูดกันอยู่ครู่ ๑ ก็ลาไป เวลากลางวันรับพระราชทานอาหารที่โฮเตลแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้รับพระราชทานขึ้นรถไปเที่ยวขับรถเล่นตามถนนในเมือง ไปถึงที่ฝังศพแห่ง ๑ ชื่อคองเกรสชั่นแนลเซเมเตอรี ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถไป เดิรดูที่ฝังศพต่าง ๆ ในที่นั้น ขณะนั้นมีศพ ๆ หนึ่งแห่มาฝังในที่นั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูอยู่ด้วย ครั้นเขาฝังศพกันเสร็จแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกลับขึ้นรถขับต่อไป ถึงที่ฝังศพอีกแห่ง ๑ ชื่อเมาต์โอลิเวตเซเมเตอรี อยู่บนเนินเขา ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูอยู่ในนั้นอีกครู่ ๑ แล้วขึ้นรถกลับมาโฮเตล

อนึ่งที่ฝังศพทั้ง ๒ ที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ไปดูนี้ ที่ฝังศพแรกที่ชื่อคองเกรสชั่นแนลนั้น นัยหนึ่งเรียกว่าวอชชิงตันปาริสเซเมเตอรี อยู่ริมฝั่งแม่น้ำชื่ออานาคอสเตียอยู่ในระหว่างเมืองวอชชิงตันกับเมืองยอดเตาน์ ที่ฝังศพนี้ได้สร้างในปี ๑๘๐๗ เดิมเปนที่ ๑๐ เอเกอ แต่บัดนี้ขยายออกไปถึง ๓๐ เอเกอ ที่ชื่อว่าคองเกรสชั่นแนลนั้น เพราะในที่ฝังศพนี้ได้แบ่งตอน ๑ ยกเปนที่สำหรับฝังเมมเบอแห่งคองเกรส เปนการที่ยกให้แทนคุณคอเวอนเมนต์ ที่ได้ให้ที่แผ่นดินแลเงินทำที่ฝังศพนี้ ที่ฝังศพก่อด้วยศิลาเปนรูปต่าง ๆ เปนอันมาก ที่แผ่นดินในที่ฝังศพนี้มีทางรถ ทางคนเดิน ต้นไม้ใหญ่เล็ก แลสนามหญ้างามดี มีทั้งน้ำพุด้วย ที่ศิลาฝังศพเก่าที่สุด ในที่ฝังศพนี้แต่ก่อนได้ตั้งที่ฝังศพนี้เปนที่แพร่หลาย คือศพคอมดอร์ตินเกเปนผู้บังคับทหารที่ ๒ ในการรบ

ออลเกอรินวอ ประมาณในปี ๑๘๐๔—๕ อยู่ด้านเหนือแห่งเรือนผู้รักษาที่
นั้น แลในด้านตวันออกเฉียงเหนือเปนที่ฝังศพยอชคลินตัน ชาวเมือง
นิวยอกผู้ได้เปนไวซ์เปรซิเดนต์ของยุในติดสเตตส์ ซึ่งถึงแก่กรรมในปี
๑๘๑๑ แลศพเอลบริดชเกอรี ชาวเมืองแมสชูเสตต์ซึ่งเปนผู้ได้เซ็นชื่อใน
หนังสือประกาศยกเมืองอเมริกาเปนอินดิเปนเดนต์ แลเปนไวซ์เปรซิ
เดนต์ของยุในติดสเตตส์ด้วย ผู้นี้ถึงแก่กรรมในปี ๑๘๑๔ ที่ฝังศพ
ของท่านผู้นี้ได้สร้างขึ้นโดยคองเกรสได้ปรึกษายอมให้สร้าง ห่าง
จากศิลาที่ฝังศพนี้ไปไม่ไกลนัก ถึงศิลาที่ฝังศพของโตเบียสเลีย
ซึ่งเปนไปรเวตสิเกรตารี แลเปนผู้ที่ชอบอัธยาศรัยของท่าน
เยเนราล วอชชิงตัน ผู้นี้ถึงแก่กรรมในปี ๑๘๑๖ มีที่ฝังศพของมอน
ตาชา เปนหัวหน้าอินเดีย พวกชอกตอ ซึ่งได้ชอบพอกับพวกคนขาว
ผู้นี้ถึงแก่กรรมในกรุงวอชชิงตัน ในปี ๑๘๒๔ ต่อไปเปนที่ฝังศพของ
ยอนฟอสิท ซึ่งเปนผู้ว่าการต่างประเทศ แลเปนคอมมานดอพวกมอน
โยเมอรี ต่อไปเปนที่ฝังศพของวิลเลียมเวิต ซึ่งเปนแอตเตอเนอเยเนราล
ของยุในติดสเตตส์ แต่ปี ๑๘๑๗ ถึงปี ๑๘๒๙ ถึงแก่กรรมปี ๑๘๓๔ แลริมน้ำ
พุนั้นเปนที่ฝักศพของเยเนราลอาเลกแซนเดออาดัมซ์ ซึ่งเปนคอมมันเดอ
อินชีฟของทหารอเมริกัน ถึงแก่กรรมในปี ๑๘๔๑ ศิลาที่ฝังศพนี้งามดี
มีลวดลายพิเศษมาก ริมที่นี้เปนที่ฝังศพเมเยอเยเนราลเยคอยเบราน์
ผู้เปนคอมมานเดออินชีฟทหารยุในติดสเตตส์ ซึ่งถึงแก่กรรมในปี ๑๘๒๘
ในที่เหล่านี้มีที่ระลึกถึงอาเยลปากเกออัปเชอ ซึ่งเปนสิเกรตารีออฟเนวี

ในปี ๑๘๔๑ แลเปนสิเกรตารีออฟสเตตส์ ในปี ๑๘๔๓ ถึงแก่กรรม ในปี ๑๘๔๔ อีกทั้งผู้มีชื่อเสียงต่าง ๆ อีกเปนอันมาก มีทั้งที่ฝังศพมาก ๆ เปนศพชาวเมืองนี้แต่โบราณกาลก่อน แลที่ฝังศพมาก ๆ ซึ่งสร้างขึ้นใหม่โดยคองเกรสได้อนุญาตด้วย

ในที่ฝังศพหลังที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปดูนี้ ที่ชื่อเมาน์โอลิเวตนั้น มีที่แผ่นดิน ๗๐ เอเกอ ได้ตั้งขึ้นในปี ๑๘๖๒ เปนที่สร้างขึ้นในชื่อของพระพวกปาริส พวกโรมันคาธอลิกในเมืองวอชชิงตันนี้ ที่แผ่นดินในที่นี้มีต้นโอกร่มไปเปนอันมาก แลต้นไม้ต่าง ๆ ก็มีหลายอย่าง มีศพผู้มีชื่อเสียงฝังหลายคน อยู่บนเนินเขาดูงามดี

เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้วไม่มีการอันใด ได้รับพระราชทานพักอยู่ที่โฮเตลนี้อีกคืนหนึ่ง อนึ่งที่หน้าโฮเตลออกไป ตรงข้ามคนละฟากถนน มีผ้าขาวผืน ๑ แขวนไว้ มีอักษรตัวใหญ่ ๆ เขียนไว้เปนความว่า สำหรับท่านเปรสิเดนต์ เฆมซยิ. เยลน แลท่าน ไวซ เปรสิเดน ยอนเอ. โลกัน. ดั่งนี้ ดูเปนที่น่ารำคาญจริง ๆ ที่นั้น ถ้าจะดูมาแต่ไวต์เฮาส์ก็คงจะแลเห็นได้ถนัด ดูซั่งไม่เกรงใจเปรซิเดนต์ผู้ที่เปนอยู่บัดนี้บ้างเลย ยกธงเย้ยหน้ากันตรง ๆ ทีเดียว สังเกตดูคนอเมริกันมักจะคอยนิยมสาสนาพระศริอาริย์แทบจะทั่วสิ้น เหมือนมิสเตอสมิทกงสุลนี้เอง แต่เดิมก็ชมเปรซิเดนต์อาเทอ ว่าเปนคนดี ใจเยนสุขุมต่าง ๆ ครั้นได้ข่าวว่ามิสเตอเยลนมีคนเลือกมากที่จะให้เปนเปรซิเดนต์ต่อไป กลับติมิสเตออาเทอว่าเปนคนแอะเฉื่อย สู้มิสเตอเยลนไม่ได้ มักเปนไปดั่งนี้โดยมาก

รุ่งขึ้นณวันจันทร์ เดือน ๘ ขึ้น ๘ คำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหาร
แล้ว ครั้นเวลาเที่ยงมิสเตอออลเวอ เอ. เอดี ซึ่งเปนผู้ช่วยราชการที่ ๓
ในกรมท่ามาที่โฮเตล ท่านผู้นี้เปนคนประหลาทอยู่ คือหูก็ตึงพึ่งอะไร
ไม่ใคร่ได้ยิน ผู้จะพูดต้องเข้าไปพูดดัง ๆ หรือตะโกนที่หูจึงจะเข้าใจ
ส่วนเขาพูดเองก็ไม่ชัด เกือบจะไม่เปนภาษามนุษ หรือจะว่าใบ้คริ่ง ๆ
ก็ว่าได้ เวลาจะพูดกับท่านว่าการต่างประเทศ ๆ ไม่ต้องเข้าไปตะโกน
ที่หู แต่ต้องมีเครื่องเตเลโฟนพกไว้สำหรับพูดกับท่านผู้ว่าการต่างประเทศ
ถ้าจะพูดกันเวลาใด มิสเตอเอดี เอาเครื่องเตเลโฟนส่งให้ท่านเสมอ
แต่เปนคนฉลาด มิกลัยาณมิตรมาก ครั้นมิสเตอเอดีมาถึงโฮเตลได้
เฝ้าท่านราชทูต แต่หมอจันดเลเปนล่ามหาได้ไม่ เพราะพูดเยาเกินไป
เขาไม่ได้ยิน มิสเตอไวก์ต้องเปนล่ามผู้พูดมิสเตอเอดีร่างเปนวิธีแรติไฟ
หนังสือสัญญา เหมือนเมมมอแรนดัมหรือมินิตคำพูด ในระหว่าง
ท่านราชทูตกับท่านผู้ว่าการต่างประเทศ เปนคำถามคำตอยถึงการที่จะ
แรติไฟ พอให้เปนสำคัญว่า ท่านราชทูตมีอำนาจตามที่พระราชทาน
มาในเกรเดนเชียลที่จะแรติไฟหนังสือสัญญานี้ แทนพระนามพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ ท่านราชทูตทรงยอมรับเอาหนังสือที่ร่างมานั้นให้
เปนคำพูดใช้ได้ แล้วมิสเตอเอดีจึงกรายทูลนัดเวลาที่ท่านราชทูตจะได้
เสด็จไปพบ ท่านผู้ว่าการต่างประเทศ แล้วก็ทูลลาไป

เวลากลางวัน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารแล้ว
เวลาย่าย ๔ โมงเศษ ท่านราชทูต ๑ สิเกรตารี ๑ แอตแตเช ๑ ล่าม ๑
ไปที่ออฟพีศสเตตส์ดิปาตเมนต์ ได้พบกับท่านผู้ว่าราชการต่างประเทศ
พูดกันตามหนังสือร่างที่มิสเตอเอดีนำมาให้ดูนั้น พอเปนพิธีแล้วได้แรติ
ไฟหนังสือสัญญาสุรา ที่ได้ทำในระหว่างกรุงสยามกับประเทศอเมริกา
อันรวมกันนี้ เปนอันใช้ได้ดีทีเดียว ตั้งแต่วันนี้ไป ท่านราชทูตได้ลง
พระนามแทนที่พระนามพระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รับรองว่าพระยาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นชอบตามสัญญานี้ ท่านผู้ว่าการต่างประเทศ
เก็บสัญญาฉบับนั้นไว้แล้ว ได้ส่งสัญญาฉบับที่ลงชื่อท่านเปรซิเดนต์
เซสเตออาเทอ ยอมแรติไฟตามความยินยอมของคองเกรสทั้งปวงนั้น
ถวายแด่ท่านราชทูต ๆ ทรงตอบขอบใจคอเวอนเมนต์อเมริกัน แล้วก็ลา
ท่านผู้ว่าการต่างประเทศ แลลาทั้งจะกลับไปเมืองอังกฤษด้วย แล้วเสด็จ
กลับโฮเตล

เวลาเย็นวันนี้ท่านราชทูตสิเกรตารี แลแอตแตเชได้รับพระราช
ทานไปเล่นลอนเตนนิสที่ตีกราชทูตอังกฤษ ตามที่บุตรสาวคนเล็กเขาได้
เชิญไว้ แต่ตัวท่านราชทูตอังกฤษ แลบุตรสาวคนใหญ่หาอยู่ไม่ ไป
เที่ยวเมืองเวอยีเนีย

ในเวลาวันนี้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง จะได้รับพระราชทานออกจาก
กรุงวอชชิงตัน ครั้นเวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้ว กำลังขนของไป
ขึ้นรถไฟ แลเกวียนที่สำหรับจะขนไปที่สเตชั่นรถไฟ แต่หมอขัดเล

นั้นมีความวิตกด้วยหีบของแกมีอยู่ใบ ๑ เกรงจะหาย ต้องลงไปคุมให้ขนขึ้นเกวียนเอง แต่สิ่งของโบราณวิเศษไว้ในห้อง ๒ สิ่ง คือร่มคัน ๑ ร่มนี้มีเรื่องราวมาว่า ในปีคฤศตศักราช ๑๘๕๐ หรือก่อนนั้นคนอังกฤษคนหนึ่ง ได้ให้ร่มคันนี้ แกจึงได้ใช้มาเสมอ ได้เปลี่ยนกำมะหริดที่คลุม ที่กรุงเทพ ๆ ครั้ง ๑ ที่อเมริกาครั้ง ๑ รวมได้ใช้มาแต่ก่อนท่านราชทูตประสูติประมาณอายุร่มนี้ได้ ๓๐ ปีเศษ กับเสื้อโอเวอโก๊ตยาง ๆ หรือควรจะเรียกว่า ดัสโกตตัว ๑ เปนของใช้มาแต่ปีคฤศตศักราช ๑๘๗๕ อายุ ๘ ปีเศษ ของโบราณ ๒ สิ่งนี้เกิดพร้อมใจกันย้ายเอามาไว้เสียในห้องพัก แกกลับขึ้นมาเดือดร้อนเต็มที ถึงกับยอกกล่าวว่นวายมากต้องนำมาให้ดีที่วางไว้จึงได้หาพบ

ครั้นเวลา ๕ ทุ่มเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกัน ออกจากอาลิงตันโฮเตล ขึ้นรถไปถึงยัลติมอปโตมักเรลโรดดีโป ขึ้นบนรถไฟเปรซิเดนต์ รออยู่จนเวลา ๕ ทุ่ม ๒๕ มินิต รถไฟออกจากกรุงวอชชิงตันกลับมาตามระยะทาง ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่ในรถไฟนั้นอีกคืน ๑ เวลา ๓ ยามเศษ รถไฟถึงเมืองฟิลาเดลเฟีย เข้าหยุดพักในสเตชั่นจนรุ่ง

ณวันอังคาร เดือน ๘ ขึ้น ๙ ค่ำ เวลาเช้ามีดนายโปลิศใหญ่เมืองนี้มาถามมิสเตอแยตเยอผู้กำกับรถไฟว่า พวกทูตสยามจะพร้อมเวลาใด เขาจะได้มารับ มิสเตอแยตเยอตอบไปว่าประมาณ ๓ โมงเช้า ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารเช้าแล้ว ท่านแมย์เมือง

นี้มีการที่จำเปนจะออกไปจากเมืองนี้ หาได้อยู่รับไม่มีแต่พวกเคาน์ซิลเมน แลออลเดอเมน มีเปรซิเดนต์ของพวกทั้ง ๒ นั้นเปนหัวหน้า พร้อมกันมาหาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงในรถไฟ มิสเตอสมิทได้ชักนำให้รู้จักกับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ท่านผู้เปนหัวหน้าพวกออลเดอแมนได้ทูลแสดงความยินดี ที่ท่านราชทูตแลพวกทูตทั้งปวงได้มาเยี่ยมเมืองนี้ แลแสดงความเสียใจแทนท่านแมย์ ที่หาได้อยู่ในเวลานี้ไม่ แลท่านแมย์ได้สั่งให้จัดการรับรองโดยแขงแรง ท่านราชทูตทรงตอบขอบใจ แลแสดงความยินดีที่รับรอง แลเสียพระไทยที่จะอยู่นานไม่ได้ เพราะจะต้องรีบไปเมืองนิวยอก จัดการที่จะกลับไปเมืองอังกฤษในเรือเมล์เที่ยวนี้ แล้วผู้ที่มารับทั้งปวง นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ออกจากสเตชั่นรถไฟ ขึ้นรถไปถึงที่โรงจักร์ทำเงิน ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนชื่อ เชสนัตสตรีต ครั้นไปถึงที่นั้น ผู้จัดการโรงจักร์ ได้นำให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวดูในโรงนั้นทุกแห่ง แต่เวลาวันนี้หาได้ทำการเงินไม่ เพราะไม่ใช่กำหนดวันทำ ได้รับพระราชทานดูเครื่องจักรต่าง ๆ เท่านั้น โรงจักรนี้ก่อด้วยศิลาไอโอนิคสไตล ในพื้นชั้นล่างมีเครื่องจักร์ต่าง ๆ เปนเครื่องตัดเงิน เครื่องลองเงิน แลเครื่องชั่งน้ำหนักเงินต่าง ๆ เครื่องติตราแลอื่น ๆ เปนเครื่องจักร์อย่างดี ๆ โดยมาก พื้นชั้นบนนั้นเปนออฟพีศทำการ แลมีโรงเก็บรวบรวมตัวอย่างเงินต่าง ๆ ที่เปนเงินอเมริกันที่ได้ใช้ไปแต่โบราณมาจนบัดนี้มีทุกอย่าง กับทั้งเงินต่างประเทศในเมืองต่าง ๆ ก็มีพร้อม เปนต้นว่าเงินสยามก็มีทั้งเงินบาทเงินเหรียญ

พร้อมหน้าดูเปนที่สุด แลทั้งห้องเล็กสำหรับเก็บเงินแท่ง แลเงิน
เหรียญที่ยังไม่ได้ตีตรา แลที่ตีตราแล้วนั้นก็แขงแรงมั่นคงน่าดูอยู่
วิธีที่เขาผสมเงินอเมริกันนี้ ได้ทราบเกล้า ฯ ตามที่เขาได้บอกว่า เงิน
แท้ผสมด้วย เงิน ๙๐ ส่วน ทองแดง ๑๐ ส่วน ใช้เปนเงินเหรียญ
นิเกอลอย่างที่ใช้เปนเงิน ๕ เซนต์นั้น ผสม นิเกอล ๗๕ ส่วน ทอง
๗๕ ส่วน ทองแดงอย่างที่ใช้เปนอัฐเซนต์ ๑ นั้นผสมด้วยสังกะสี
๕ ส่วน ทองแดง ๙๐ ส่วน ตะกั่ว ๕ ส่วน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง
ได้ดูโรงจักร์ทำเงินทั่วแล้วก็ขอบใจผู้นำ แล้วลาออกจากโรงจักร์
พร้อมกัน พวกออลเดอเมนแลเคาน์ซิลเมน ก็พาข้าพระพุทธเจ้า
ทั้งปวง ขึ้นรถไปดซิตีฮอลหลังที่ทำใหม่นี้ เมื่อไปถึงเขาพาลงจาก
รถนำเข้าไปในนั้น พาดูที่ต่าง ๆ ที่ทำยังค้างอยู่ทั้งสิ้น ซิตีฮอล
ใหม่นี้อยู่ในระหว่างถนนยรอดกับมาเกตสตริต เปนที่แผ่นดินยกชาน
ชาลากลางเสีย ยังเปนที่ซึ่งตึกตั้งอยู่ถึง ๔ เอเกอคริ่ง ด้านเหนือ
ด้านใต้วัดได้ด้านละ ๔๗๐ ฟีต ด้านตวันออกด้านตวันตก ๔๘๖ ฟีตครึ่ง
มีชาลาอยู่กลางกว้างยาว ๒๐๐ ฟีต ๔ เหลี่ยม ด้านข้างเหนือตรงกลาง
มีเตาเวอใหญ่ แต่ก่อขึ้นไปยังไม่ถึงที่ประมาณ ก่อไว้แล้วกว่าครึ่งที่
ได้ประมาณไว้ยอดเตาเวอนี้เขาจะตั้งรูปวิลเลียมเปนน์ สูง ๒๐ ฟีต
รวมเตาเวอนี้จะสูงตลอด ๕๓๕ ฟีต เขาบอกว่าจะเปนเตาเวอสูงที่สุด
ในโลกดังนี้ ในตึกนี้เขาประมาณไว้ว่าจะให้มีห้องถึง ๕๒๐ ห้อง ที่
แผ่นดินที่สร้างตึกนี้ได้รื้อแผ้วถางในเดือนออคัสต์ วันที่ ๑๐ ปี ๑๘๗๑

ตรงกับณวันพฤหัสบดี เดือนเก้า แรม ๙ ค่ำ ปีมแมตรีศก ๑๒๓๓ และ
ได้วางศิลารากเปนครั้งแรก ในวันที่ ๑๒ เดือนออคัสต์ ปี ๑๙๗๒ ตรง
กับณวันจันทร์ เดือนเก้า ขึ้น ๙ ค่ำ ปีวอกจัตวาศก ๑๒๓๔ แล้วได้ทำกา
พิธีวางศิลาฤกษ์เปนการใหญ่ในวันที่ ๔ เดือนยุไลยปี ๑๙๗๔ ตรงกับณ
วัน เสาร์ เดือน ๙ แรม ๖ ค่ำ ปีขอฉอศก ๑๒๓๖ คิดเปนดินที่ได้ขุดขึ้น
ทำรากแลที่ไว้ของใต้แผ่นดิน รวมเปนดินถึง ๑๔๑๕๐๐ คิวบิกฟีต ตึก
หลังนี้เปนที่ชาวเมืองนิยกยออวดตนโดยมาก เพราะเปนที่ใหญ่โต แล
เปน การแสดงความบริบูรณ์ด้วย ทรัพย์สมบัติของ บ้านเมืองได้สร้างตึกนี้
ขึ้นประสงค์จะให้สำหรับใช้การ เปนที่ว่าสรรพราชการบ้านเมืองทั้งปวง
แลเปนศาลชำระความด้วย เปนที่รวมการคอเวอนเมนต์ทุกสิ่ง เปนที่
ซึ่งดูงามแลพรักพร้อมบริบูรณ์ที่จะใช้การได้ทุกอย่าง ตึกนี้เปนสไตล์
อย่างเรเนียสแสนซ์ ฝรั่งเศสตกแต่งประดับประดาด้วยของอย่างงามดี
โดยมาก ทั้งเสาลายบัวช่องแลรูปต่าง ๆ ล้วนแกะด้วยศิลางดงาม
ใหญ่โตดี ถ้าแล้วคงจะเปนที่น่าชมมาก ประมาณเงินที่ใช้ในการนี้
เมื่อครั้งได้วางศิลาฤกษ์นั้น ได้คิดประมาณที่จะต้องจ่ายใช้รวมเสร็จ
ใน ๑๐๐๐๐๐๐ เหรียญ แลประมาณเวลา ว่าจะได้ทำสำเร็จใน ๑๐ ปี
แต่บัดนี้เงินที่ได้จ่ายไช้ไปแล้วในการนี้ถึง ๒๐๐๐๐๐๐ มากกว่าที่ประมาณ
ไว้อีกเท่านั้น แลจะต้องทำต่อไปอีก ประมาณ ๗ ปีจึงจะสำเร็จ แลเขา
อวดของเขาว่าเมื่อเวลาสำเร็จแล้ว จะเปนตึกใหญ่ที่สุดในโลก

แต่ความจริงนั้น ข้าพระพุทธเจ้า ต้องยอมว่ายังไม่เคยเห็นตึก
แห่งใดใหญ่กว่าที่นี่เลย ใช่แต่ใหญ่เท่านั้นก็หามิได้ ทั้งตกแต่งงามดี
ด้วยศิลาต่าง ๆ ที่ทำเสาขัวแลยันไดแลที่ต่าง ๆ ทั้งปวง ล้วนเปน
ศิลาอ่อนแท่งใหญ่ ๆ ทั้งสิ้นน่าชมอยู่ ทางขึ้นไปชั้นบน ๆ นั้น ขึ้น
ด้วยลิฟต์บ้างยันไดบ้าง ครั้นดูทั่วแล้วเขาพา ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมา
ที่ออฟฟิศของผู้ทำตึกนี้ เขาได้ให้แผนที่รูปตึกนี้ที่จะทำต่อไปแก่ข้าพระ
พุทธเจ้าทั้งปวงคนละแผ่น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขอบใจผู้นำให้ดูแลผู้ที่
ให้รูปตัวอย่างนั้น แล้วก็ลามา พวกออลเดอเมนแลเคาน์ซินเมนนำข้า
พระพุทธเจ้าทั้งปวงไปตามถนน ถึงที่แห่ง ๑ ซึ่งหมอจันดเลได้พาภรรยา
มาไว้ที่นั้น เพราะแกได้นัดภรรยาของแกมาที่จะให้มาจากเมืองแคมเดน
ซึ่งอยู่คนละฟากกับเมืองฟิลาเดลเฟียนี้ ให้มาพบกับ ข้าพระพุทธเจ้าทั้ง
ปวง ในเมืองฟิลาเดลเฟีย ครั้นไปถึงหน้าบ้านนั้น หมอจันดเลขอให้
รถอยุด แล้วตัวแกเองลงจากรถวิ่งไปโดยเร็วเต็มกำลังของแกที่จะวิ่งได้
เข้าไปในบ้านเรียกภรรยาออกมาให้รู้จักกับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ภรรยา
นั้นพูดไทยยังได้ดีอยู่หมอจันดเลว่ามักพูดไทยกับภรรยาเสมอ ข้าพระ
พุทธเจ้าทั้งปวง พูดอยู่กับภรรยาหมอจันดเลครู่ ๑ ก็ไปต่อไป

อนึ่งความประหลาทของหมอจันดเล มีอยู่อีกหลายประการ คือ
เมื่อไปดูโรงจักรทำเงินวันนี้ โรงนั้นไม่โตกว่าโรงกระสาปน์สิทธิการหลัง
เก่านัก ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจึงว่าโรงนี้ เล็กกว่าโรงกระสาปน์ใหม่ใน
กรุงเทพ ฯ เห็นดังนี้ด้วยกันทั้งนั้น แต่หมอจันดเลผู้เดียวยืนยันว่า โรง

นี้ใหญ่กว่า ก็เปนเพราะความคิด ๆ มั่นเสียแล้ว ว่าของอเมริกัน ไม่ว่าสิ่งอันใดเปนประเสริฐในโลกยทั้งสิ้นเท่านั้น เลยมืนมัวไปหมด ที่สุดผลอุลิดอเมริกันอย่างแดง ๆ ดูดื่นไปในกรุงเทพ ฯ เปนอย่างกลาง ๆ เท่านั้น แกก็ชมว่าหวานกว่าผลอุลิดในกรุงเทพ ฯ มาก ครั้ง ๑ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารถึงลูกไม้ เขาเอาผลราสบริมาให้รับพระราชทาน แต่ผลไม้อย่างนี้รศชาดอันใดไม่มีเลย จืด ๆ หวานนิด ๆ เอียน ๆ เท่านั้น ท่านราชทูตจึงรับสั่งว่าผลไม้อย่างนี้ ไม่ใช่ของสำหรับมนุษรับพระราชทานเลย เปนของสำหรับนกรับพระราชทานเท่านั้น แล้วถามหมอจันดเลว่าเห็นอย่างไร แกว่าแกเห็นอะหร่อย กว่าผลเงาะดูรสชาดพากันเข้ากับฝรั่งไปหมด ใคร ๆ ก็จะสาบาลได้ว่าผลราสบรินั้น สู้แต่พุดซาก็ไม่ได้แกยังเห็นอะหน่อยได้ แต่การสาสนานั้น ดูมิช่องไม่ได้เลย คอยสั่งสอนเสมอเปนนิจ หากแต่ไม่เห็นทางที่แกสอนจะเปนประโยชน์ได้จึงค่อยเบาไป

ครั้นออกจากที่หน้าบ้านแห่ง ๑ ซึ่งพยกับมิสซิสซันดเลแล้ว พวกออลเดอเมนแลเคาน์ซิลเมนทั้งปวง พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปถึงโรงทำโลโคโมติฟรถไฟแห่ง ๑ ครั้นรถไฟจอดที่หน้าโรงนั้น พวกออลเดอแมนก็พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นไปบนโรงนั้น นำให้รู้จักกับผู้จัดการหัวหน้า ๆ พดกับพวกข้าพระพุทธเจ้าคร่ ๑ แล้ว พาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปเที่ยวดูในโรงที่ทำตัวรถไฟสำหรับลากรถของเขานั้น ในโรงทำรถนี้มีรถที่ยังกำลังทำอยู่เปนอันมาก เปนชั้น ๆ กันขึ้นมาตั้งแต่พึ่งตั้งรูปหม้อจนทา

ที่เสร็จ ขนาดใหญ่แลเล็กต่าง ๆ กัน ตามที่คอเวอนเมนต์หรือกอมปนี ต่าง ๆ ได้สั่งเขานั้น ดูนำเยอร์รถที่เขาได้ทำไปแล้วถึง ๗๙๓๕ แลยังทำอยู่ยังไม่ได้ ติดนำเยอร์ก็มาก ดูเปนการใหญ่น่าดูอยู่ เสียงคนทำงานที่เหล็กเจาะดังกึกก้องไปทั้งนั้น เขาพาไปเที่ยวดูทั่วทุกแห่ง ตั้งแต่หลอมเหล็กที่เปนรูปต่าง ๆ ตามแต่ต้องการ ดูการทำเขามีเครื่องมือดี ๆ ให้เปนการง่ายดาย ทำเหล็กได้ราวกับไม้ แลเปนการรวดเร็วมาก ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูทั่วแล้ว เขาพามานั่งพักยนออฟพีศครู่ ๑ พูดปราสัยแลขอบใจเขาตามธรรมเนียม แล้วก็ลาออกจากโรงทำรถไฟนั้น พวกออลเดอเมนแลเคาน์ซิลเมนทั้งปวง ก็นำข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ไปขึ้นรถออกต่อไป เข้าในป่ากที่เรียกว่า แฟร์เมาน์ตป่าก เขาให้ขับรถพาเที่ยวดูโดยทางในป่ากนั้น แฟร์เมาน์ป่ากนี้ ตั้งอยู่ในที่ ๒ ฝั่งแม่น้ำ ชื่อคนิกกิลริเวอ เขากล่าวว่าเปนป่ากอย่างใหญ่ที่สุด ใช่แต่ใหญ่ที่สุดในอเมริกาก็หามิได้ เขาว่าใหญ่ที่สุดในโลก แต่ข้าพระพุทธเจ้าก็ยอมเห็นด้วยว่า ถ้าจะนับที่ทั้งปวงเหล่านี้ว่าเปนป่ากทั้งสิ้น แล้วก็คงจะนับว่าใหญ่ในโลกได้ เสมอกับถ้ากรุงสยาม จะนับเอาว่าแม่น้ำในแควน้อย ทางไปไทรโยกเปนป่ากอัน ๑ ก็อาจเรียกว่าป่ากใหญ่ในโลกเหมือนกัน เพราะดูที่ซึ่งเปนของเปนอยู่เองไม่ได้ทำ เปนแต่ไม่ให้ใครปลูกเรือนที่นั้น ปล่อยให้ต้นไม้แลหญ้าขึ้นรก ๆ แล้วก็เรียกว่าป่ากรวมเข้าอย่างนั้น แต่ที่ซึ่งน่าชมน่าดูก็มีเปนอันมากในป่ากนี้ คิดเปนที่แผ่นดิน

รวมตามที่เขานับว่าอยู่ในป่ากนี้ ๒๙๙๑ เอเกอ เขาได้เปรียบกับป่ากต่าง ๆ ในยุโรป ที่เปนป่ากใหญ่ ๆ คือวิลเซอร์ ๗๙๐๐ เอเกอ บัวเดอบูลอง ๒๑๕๙ เอเกอ เปตเตอ ๒๕๐๐ เอเกอ รีชมันต์ ๒๔๖๙ ป่ากนี้เปนโตกว่าทุก ๆ ป่ากหมด โดยยาวของป่ากนี้ ๕ ไมล์ แลโดยกว้างอย่างที่สุด ๖ ไมล์ ในจังหวัดนี้ดูเขาขัดทำต่าง ๆ ในป่ากนี้มีที่สูบน้ำ ที่เรียกว่าแฟร์เมาต์ วอเตอเวอก สร้างขึ้นงดงามดีมีทั้งน้ำพุ่ แลรูปศิลา รูปทองเหลือง เปนอันมาก ที่ริมทำนบกันแม่น้ำนั้น ในลำแม่น้ำนั้นมีคลับเล่นเรือหลายแห่ง เปนของไปรเวตที่คนรวมกันเปนพวก ๆ มีเรืองาม ๆ เปนอันมาก เรือสำหรับเช่าตีกระเชียงเล่น หรือนั่งไปมีคนตีกระเชียงก็หาได้ทุกอย่าง ข้ามสพานไป มีทั้งสวนเลี้ยงสัตวต่าง ๆ มีสัตวหลายอย่าง แลในฤดูหนาวมีที่สำหรับคนไปเดรเล่นในน้ำแข็งในสระใหญ่นั้น มีทั้งทางขับรถเข้าในที่ซึ่งดูเปนป่าออกริมน้ำไปตามหว่างเขา แลลอดใต้ก้อนศิลาใหญ่ซึ่งเขาเจาะเปนทางรถไป ทางขับรถริมแม่น้ำนี้ยาวไปได้หลายไมล์ มีเรือนคนเก่า ๆ ตั้งอยู่เปนระยะๆในป่ากนั้น มีทั้งที่ขังน้ำใช้ในเมือง จุน้ำได้ ๓๖๐๐๐๐๐ แกลัน ในป่ากนี้อยู่ในหว่างเขาเรียกว่าวิสซาฮิกอนคริก ตลอดไปถึงเนินเขาที่เรียกว่าเชสนัตฮิล เขานับประมาณว่ามีทางคนเดรได้ถึง ๓๖ ไมล์ ทางรถเดร ๓๐ ไมล์ แต่สพานทั้งปวงรวมกันยาวประมาณไมล์ ๑ ทางขี่ม้าประมาณ ๘ ไมล์

ครั้นเขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเที่ยวในป่ากนี้ได้ประมาณเวลาบ่ายโมงเศษ ไปถึงที่พักกินเข้าแห่ง ๑ เปนที่เรสตอรอง เขาพาข้าพระ

พุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถขึ้นไปที่โรงเลี้ยงนั้น เปนเรือนกลางสวนกลาย ๆ พักรออยู่ครู่ ๑ แล้ว เขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นไปรับพระราชทานอาหารกลางวันที่ชั้นบน ในเวลาที่รับพระราชทานอาหารอยู่นั้น พวกออลเดอเมนแลเคาน์ซิลเมนต ที่รับพระราชทานอาหารอยู่ด้วยกันนั้น มีลักษณต่าง ๆ กัน ที่เรียบร้อยดีก็มี ที่กิริยาเปนอเมริกันแท้ จนเลยฟริไปกลายเปนไพร่ กิริยาหยายก็มี ถ้าจะพิจารณาทั่วไปแล้ว กิริยาอยู่ข้างไพร่มาก หัวเปนเดโมแครตออย่างหนักแทบทั้งนั้น มีคน ๑ ที่เปนเปรสิเดนต์ของคอมมันเคาน์ซิลนั้น เปนอย่างไพร่ที่สุดไม่มีกิริยาเลย รับพระราชทานอาหารก็มูมมามเหมือนไม่เคยพบอาหาร พูดขาดังก็กก้องที่สุด จนถ้วยที่รับพระราชทานน้ำนั้น เบื่อนรอยอาหารในปาก จับเปนรูปปากแล้วยังซ้ำมีเนื้อที่เคี้ยวยังไม่เลอียด หลุดจากปากมาติดอยู่ปากถ้วยก้อนโตถนัด ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ดูแล้วรับพระราชทานอาหารไม่ใคร่ได้เลย ครั้นรับพระราชทานอาหารเสร็จแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกับพวกออลเดอเมนแลเคาน์ซิลเมน ออกจากเรสตอรอง ขึ้นรถออกจากป้ากนั้น ไปถึงโรงทำพรมแลกำมหยี่แห่ง ๑ เขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถเข้าไปในโรงทำพรมนั้น เจ้าของโรงผู้จัดการมารับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพาขึ้นไปบนโรงดการทำพรม ตั้งแต่เอาขนแกะที่บันทุกมาจากเมืองต่าง ๆ เช่นกระสอบ ๆมาปนกันเปนกองใหญ่ มีเครื่องเข่าแลปั่นให้กระจายไม่ให้เปนก้อนติดกัน แลมีทั้งที่ผึ่งมีให้อบ ในที่เหล่านี้ทนมิใคร่ไหว ที่เข้าไปดูอยู่เพราะเวลาผึ่งมี

ไอร้อนขึ้นมา ทำให้ยาที่เขาคลุกขนมาแต่เมืองอื่น กันมิให้มีตัวสัตว์นั้นฟุ้งกระจายขึ้น มีกลิ่นแรงที่สุด หายใจไม่ใคร่ได้ ครั้นกระจายขนแกะดีแล้ว มาเข้าโรงเครื่องฟั่นเปนเส้นใหญ่ ๆ ทำเปนเขด ๆ แล้วเขาย้อมในเวลานี้บ้าง บางที่เอาไปฟั่นเปนเกลียวเปนเส้นเล็ก ๆ ที่ใช้ได้ที่เดียวจึงย้อมก็มี ครั้นฟั่นเสร็จแล้วขนที่ไม่เข้าเกลียวเรียบนั้น เขาเอาเส้นเชือกนั้นรูดกับเปลวเพลิง ให้ไหม้ขนเหล่านั้นเสียเส้นจึงเรียบได้ บางที่ฟั่นแล้วก็ยังไม่ย้อม เอาไปจัดเปนแผ่นที่จะทอเปนผืนผ้าเสียก่อน แล้วเอาไปใช้ลูกกลิ้งที่พิมพ์เปนสีต่าง ๆ ตามลวดลายที่เขาต้องการก็มี ที่ทำดังนี้เปนพรมเลว ถ้าพรมดีแล้วเขาย้อมเสียก่อนแล้วจึงทอที่หลังเปนเส้น ๆ ไป ในโรงทอนั้นก็ใหญ่มาก มีที่สำหรับทอเต็มไปทั้งห้อง ที่ทอได้ที่ย้อมเปนดอกมาแล้วนั้นโดยมาก แต่ที่ทอด้ายสีละเส้นนั้นน่าดูมาก คิดดูถ้าจะนั่งทอให้เปนลายตามด้ายสีละเส้น คงจะเปนการลำบากมาก แต่ที่เครื่องเขาดีน่าดู ใช้เครื่องจักร์เอาด้ายสีต่าง ๆ พันกับหลอดเสียบไว้ข้างบนทุก ๆ สี มีทางด้ายลงมา มีกระดาษเจาะเปนรู ๆ ตามลายที่ต้องการ กระดาษนั้นเปนพิมพ์ลายของพรมที่เดียว ยากที่จะกรายบังคมทูลอธิบายโดยเลียดให้ชัดได้ ผู้ที่สำหรับเจาะกระดาษพิมพ์นี้ดูชำนาญมาก นั่งคิดเครื่องเจาะเหมือนดีดพิณเพลงที่เดียว แม้ลายที่เขียนวางไว้ดีเปนโน๊ต ดูทำคล่องแคล่วมาก พรมอย่างที่ปลายขนสัตว์เปนปุยนั้น มีเครื่องตัดในเวลาทอที่เดียว การทำกำมะหยี่ก็มีวิธีคล้ายกับทำพรมนี้ แล

เครื่องอย่างเลิยดกว่าเท่านั้น แลทำกำมะหยี่ที่มีลายเนียนหรือลายขน
ต่าง ๆ นั้น เขาทำกำมะหยี่ปรกติก่อนแล้วเอาเข้าเครื่องอัด เปนลูก
กลิ้งเหล็กใหญ่ร้อนจัดอัดเปนลายไปทั้งนั้น เขาพาดทั้งที่ผึ่งพรม ที่ม้วน
ที่ย้อม แลที่ต่าง ๆ ทั่วทั้งโรง ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดูทั่วแล้ว
ท่านราชทูตได้ทรงขอบใจผู้พาให้ดู แล้วก็ลาออกจากโรงทำพรมมา
พร้อมกับพวกออลเดอเมนแลเคาน์ซิลเมนทั้งปวง ขึ้นรถต่อไปข้าม
สพานไปเข้าใน แฟรมอง ป๊ากก เขาพาไปดูสวนตวันตกแห่งป๊ากนี้
เพราะตอนเช้านั้นได้ไปดูแต่สวนตวันออก แต่ที่เหล่านี้ก็ไม่ประหลาท
อะไรนักกว่าที่ได้ว่ามาแล้วแต่ก่อน แล้วเข้าในเฟรมองป๊ากเปนทางขับรถ
ริมแม่น้ำ ไปจนเวลาบ่ายประมาณ ๔ โมงถึงที่แห่ง ๑ เปนที่รับพระ
ราชทานอาหารริมแม่น้ำ ที่นี่มีแตรเบ่าอยู่ แลมีชายหญิงพ้งอยู่เปน
อันมาก ที่รับพระราชทานอาหารอยู่ก็มี พวกออลเดอเมนแลเคาน์
ซินเมนให้หยุดรถที่นี่แล้ว เชิญพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงให้ลงจากรถ
เพื่อจะให้รับพระราชทานอาหารค่ำในที่นี่แลในเวลานี้ ก็แต่อาหารกลางวัน
รับพระราชทานมาเมื่อบ่ายโมงครึ่ง จะให้รับพระราชทานอาหารค่ำบ่าย
๔ โมง ก็อยู่ข้างจะเปนการเดือดร้อนอยู่จึงขอเลิกเสีย เขาก็ไม่ยอม
ยอกว่าได้หาของไว้แล้ว แต่เหลือกำลังที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจะรับ
เชิญนี้ได้ ก็ต้องขอตัวยอกเห็นจะเหนื่อย จะขอไปพักเสียสักครู่ ๓
จะได้เดิรทางต่อไป การที่ไม่ยอมรับเชิญนี้ เปนด้วยข้าพระพุทธเจ้า
ทั้งปวงมาพบมิสเตอไวต์ที่นี่ มิสเตอไวต์บอกว่า พวกออลเดอเมน

สั่งมิสเตอแปตเยอผู้กำกับรถไฟว่า ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงคงจะกลับไปไม่ทันเวลารถออกเปนแน่ จึงเห็นได้ว่าการที่เชิญให้รับพระราชทานดินเนอนี้ ก็เพื่อที่จะถ่วงเวลาให้ช้าจนไปไม่ทันเวลารถจะออก จะได้ค้างอยู่ในเมืองพีลาเดลเฟีย เพราะเขาได้พูดชักชวนหน่วงเหนี่ยวให้ค้างอยู่เมืองนี้พอเปนเกียรติยศแก่เมืองหลายครั้ง แต่เปนการจำเปนที่จะรับไม่ได้จริง ๆ เขาจึงคิดอุบายทางนี้ที่จะให้อยู่ ครั้นข้าพระพุทธเจ้าได้ทรายเกล้า ฯ ดังนี้แล้ว ก็ขอให้เขานำมาส่งที่สเตชั่น เขานำมาโดยรถออกจากบ๊ากม่า เมื่อกลางทางนั้นดูพวกออลเดอเมนพูดกันไม่มีเรื่องอื่น ตรองแต่เครื่องเลี้ยงที่จัดไว้นั้นจะทำอย่างไร ปรึกษานัดกันที่จะกลับมารับพระราชทานกันเองตลอดทาง จนมาถึงที่สเตชั่นเวลาจวนย่ำค่ำ ท่านราชทูตและพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ลาพวกออนเดอเมนและเคาน์ซิลเมนทั้งปวงยรรดาที่มาส่ง และขอบใจในการที่รับรองตามสมควร แล้วขึ้นบนรถไฟเปรซิเดนต์รอเวลาอยู่

อนึ่งเมื่อเขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกจากโรงทำโลโคโมติฟรถไฟแล้วนั้น เขาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงไปดูที่ ๆ แห่ง ๑ เรียกว่า ริดชเวไลบรารี่ เปนที่สร้างขึ้นโดยดอกเตอรรัช ตึกนั้นเปนตึกใหญ่ก่อด้วยศิลาดูกว้างขวางมีทั้งหอสมุด และห้องอ่านหนังสือที่คนทั้งปวงเข้าไปอ่านได้ทั้งสิ้น มีทั้งห้องไว้ของโบราณเปนรูปยันและของต่าง ๆ ที่เปนของวิชา และมีทั้งของแต่ครั้งท่านผู้สร้างที่นี้อยู่ด้วย หน้าตึกนั้นมีรูปท่านผู้สร้างแกะด้วยศิลาตั้งอยู่ด้วย

อนึ่งเมืองฟิลาเดลเฟียนี้ ข้าพระพุทธเจ้าได้ผ่านไปมาเปนหลายเที่ยว แล้ว แต่ยังหาได้กรายบังคมทูลพระกรุณาในเรื่องราวของเมืองนี้ไม่ เพราะครั้งนี้เปนครั้งที่ได้มาอย่านาน จึงได้ร้อยพระราชทานโอกาศที่จะได้กรายบังคมทูลพระกรุณาในครั้งนี้ต่อไปดังนี้

เมืองฟิลาเดลเฟียนี้ เปนเมืองใหญ่สำคัญในสเตตเปนซิลเวเนีย มีที่แผ่นดินเปนเขตเมืองใหญ่ที่สุด แลเปนเมืองที่ ๒ ในการที่พลเมืองมากในอเมริกา เมืองนี้ตั้งอยู่ในฝั่งตวันตกแห่งแม่น้ำ เดลาแวร์เวอ อยู่ด้านข้างทิศตวันออกเฉียงใต้แห่งสเตตเปนซิลเวเนีย ยาวไปตามลำแม่น้ำโดยทิศตวันออกเฉียงเหนือ๒๒ ไมล์ จากปากน้ำ สกุยล์กิลริเวอ เมืองนี้ชาวยโรปได้มาพบครั้งแรกโดยพวกดัชซึ่งอยู่ในเมืองนิวยอก ในปี ๑๖๒๓ ภายหลังมาก็เข้าอยู่ในที่นี้ พวกสวิดิสได้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำในเขตเมืองนี้ ในปี ๑๖๓๘ ภายหลังมาตามหนังสือสัญญาในระหว่างอังกฤษกับดัชในปี ๑๖๗๔ เขตแดนริมแม่น้ำเดลาแวร์ตกเปนของอังกฤษ ครั้นในปี ๑๖๘๑—๘๒ เมืองฟิลาเดลเฟียนี้ ได้ตั้งขึ้นโดยวิลเลียมเปนน์ เมืองในบัตยุบันนี้ มีที่แผ่นดิน ๘๒๖๐๓ เอเกอ แต่เมื่อครั้งก่อนนั้นเมืองนี้แคบ โดยกว้างไมล์ ๑ แต่แม่น้ำเดลาแวมา จดถึงแม่น้ำสกุยล์กิล แลยาว ๒ ไมล์เท่านั้น ในตอนตวันตกแห่งแม่น้ำสกุยล์กิลนั้น ในบัตยุบันนี้เรียกว่า ฟิลาเดลเฟียด้านตวันตก ถนนในเมืองนี้ตัดตรงกันเปนตรางอย่างที่เรียกว่า ไตรแองเกอล เหมือนเมืองในอเมริกาทั่วปวง บางถนนที่เปนถนนสำคัญ มีตึกบ้านใหญ่ ๆ ก่อด้วย

ศิลาแลอิฐโดยมาก บ้านในเมืองนี้ก่อด้วยอิฐมากกว่าศิลา ประมาณบ้านเรือนในเขตเมืองรวมใหญ่น้อยกว่า ๑๕๐๐๐ หลัง พลเมืองในปี ๑๘๘๐ รวม ๘๔๖๘๘๔ แลเปนคนต่างประเทศเสียสัก ๒๐๐๐๐ มิเยรมันมากกว่าทุกชาติ ในจังหวัดโดยรอบเมืองนี้ มีเมืองที่มีการไร่นาเรือกสวนมาก เมืองนี้จึงเปนเมืองบริบูรณ์ด้วยอาหาร ประมาณมีโรงที่เปนตลาด ๓๕ หลัง บางโรงก็ใหญ่โตมาก การน้ำใช้แลลมประทีปก็สดวกดี ทั้งท่อของโสโครกก็เรียบร้อย ตึกใหญ่ ๆ มีเปนอันมากในเมืองนี้ แลที่งดงามใหญ่โตก็มีเปนอันมาก เหมือนกับซิตีฮอล เมซันนิค เตมเปอล ยุนิเวอสิตีออฟเปนซิลเวเนียเปนต้น มีทั้งโรงพิงคนตรี มีที่คนนั่งถึง ๒๙๐๐ คน แม่น้ำสกุยล์กิลริเวอนั้น มีสพานข้ามรวม ๑๔ ตำบล ในเมืองนี้มีป่าก ๒ แห่ง มีสแควที่เปนสวนย่อม ๆ ๑๓ ตำบลในจังหวัดเมือง แต่ป่ากที่นับเปนใหญ่นั้น คือแฟร์เมานต์ป่าก ซึ่งเปนที่มีการอินเตอรนาชันแนลเอกซฮิบิเชนในปี ๑๘๗๖

อนึ่งในเมืองฟิลาเดลเพียนี้ เปนเมืองที่มีโรงแมนนุเฟกเชอใหญ่ยิ่งกว่าเมืองทั้งปวง ในการที่มีโรงใหญ่แลมีของหลายอย่างทั้งมีคนทำการมาก เมืองนิวยอกมียิ่งกว่าเมืองฟิลาเดลเพียอย่างเดียวแต่ราคาของมากกว่าเท่านั้น การที่เมืองฟิลาเดลเพียเจริญในการเครื่องจักรทำการนี้เพราะเมืองมีน้ำท่าบริบูรณ์ แลเปนท่าของถ่านที่มาแต่เมืองต่าง ๆ ทั้งมีที่ซึ่งสำหรับตั้งการโรงจักรนี้มาก ทำให้คนทำการในเวลาเลิกการแล้วได้อยู่กับครอบครัวได้สดวก สินค้าที่ออกจากเมืองนี้นั้น ที่เปนสิ่งสำคัญ

คือแข่งเข้าสาลี กับน้ำมันเปโตรเลียม การสินค้า ค้าขายเจริญมากขึ้น เพราะมีทางเรือเดิรไปติดต่อกับประเทศยโรป รถไฟเปนซิลเวเนียเรลโรด กอมปนี บรรทุกสินค้าไปส่งได้ถึงริมเรือไฟ มีทั้งโรงเก็บถั่วแลยกถั่วจากรถไฟลงเรือใหญ่มาก อาจบรรทุกถั่วในเรือได้เต็ม ๓ ลำในครั้งเดียว แลอีกหลัง ๑ บรรทุกได้ถึง ๖ ลำ ในปี ๑๘๗๕ ประมาณราคาค่าน้ำมันปีโตรเลียมจำหน่ายออกไปเปนเงิน ๗๙๒๗๓๙๙ เหรียญ คิดเปนเงินไทยถึง ๑๒๕๑๕๔ ชั่ง ๑๑ บาท ๔๐ อัฐเศษ แลทั้งถ่านก็บรรทุกออกมากแต่มักเอาไปใช้แต่ในยุในติดสเตตสเอง

เรือไฟอเมริกัน ที่เดิรเปนสายแต่ฟีลาเดลเฟียไปประเทศยุโรปนั้นเปนเรือเหล็กต่อในเมืองฟีลาเดลเฟียเอง มีแต่สายเดียวเท่านั้นที่เปนเรือที่เดิรในระหว่างอเมริกากับยุโรป ได้ชักธงอเมริกัน มีทางรถไฟใหญ่ติดต่อเข้าในเมืองนี้ ๖ สาย แลสายย่อม ๆ อีกเปนอันมาก

เมืองนี้ได้นับว่าเปนโบเรอในปี ๑๖๘๔ แล้ววิลเลียมเปนน์ ได้อนุญาตในประกาศครั้งแรก ยกเปนเมืองเอกในปี ๑๗๐๑ ในปี ๑๗๓๑ ดอกเตอรบิแฟรงกลิน ได้ตั้งไลบรารีขึ้นเปนครั้งแรกในอเมริกา ซึ่งบัดนี้เรียกว่าฟีลาเดลเฟียไลบรารีคอลอเนียลคองเกรส ได้ประชุมในเมืองนี้แต่ครั้งยังเปนของอังกฤษ แลได้ปรึกษาการที่จะรบขบถตกลงในที่นี้การรบที่แปรนดีไวน์ แลเยอมันเตาน์ ได้รับในที่ใกล้เมืองนี้ กองทัพอังกฤษได้ตั้งอยู่ในเมืองประมาณปี ๑ แล้วอเมริกันจึงตีเอาได้อีก จึงยก

ให้เยเนราลเยเนดิกต์อาร์โนลด์บังคับการ ครั้นเมื่อสิ้นการรบแล้ว เมืองนิวยอกได้เปนเมืองหลวงของพวกริบ๋ลิคใหม่นั้นครั้ง ๑ แล้วได้ยกเมืองหลวงย้ายมาตั้งที่ฟิลาเดลเฟียในปี ๑๗๙๐ เมืองนี้ได้เปนเมืองหลวงมาจนถึงปี ๑๘๐๐ เมื่อได้ตั้งมั่นคงในกรุงวอชชิงตัน

ได้รับพระราชทาน กราบบังคมทูลพระกรุณาถึงเมืองฟิลาเดลเฟียโดยสมควรแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลกรุณาระยะทางต่อไป

ครั้นเวลาทุ่ม ๔๕ มินิต รถไฟออกจากสเตชั่นเมืองฟิลาเดลเฟียมาตามระยะทาง จนเวลายาม ๕๕ มินิต ถึงสเตชั่นเมืองนิวเยอสี่ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกจากรถไฟ เปนอันลารถไฟเปรสิเดนต์ เปนที่สุดในครั้งนี้แล้ว มาลงเรือไฟสำหรับรับข้างข้ามส่งมาขึ้นเมืองนิวยอก แล้วขึ้นรถม้ากลับมาอยู่ที่พีฟท์อาเวนโฮเตล ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้เคยอยู่แต่ก่อนนั้น

รุ่งขึ้นณวันพุธเดือน ๙ ขึ้น ๑๐ ค่ำเวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้วไม่มีการอันใด เปนแต่ได้รับพระราชทานไปเที่ยวตามร้านต่าง ๆ หาของอเมริกันประหลำท ๆ บ้าง เวลากลางวันรับพระราชทานอาหารที่โฮเตล เวลาบ่ายมิสเตอร์ตอเร ซึ่งเปนกงสุลที่สองอเมริกันในกรุงเทพ ฯ กลับมาแต่กรงเทพ ฯ มาหาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงที่โฮเตล มิบตรชายมาด้วย ได้พูดจาปราสัยกันตามธรรมเนียม มิสรรเสริญพระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเปนต้น แลพูดถึงการกรุงเทพ ฯ ต่าง ๆ ประมาณ

ชั่วโมง ๑ ก็ลาไป เวลาเย็นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ได้ขึ้นรถไปเที่ยวในเซนตรัลป๊ากจนเวลาค่ำกลับมาโฮเตล หมอเฮาส์ซึ่งเปนพวกมิชชันนารีเข้ามาอยู่ในกรุงเทพ ฯ แต่ก่อนนั้นมาเฝ้าท่านราชทูตที่โฮเตล ได้พูดขาปราสัยกันตามธรรมเนียม พูดกันถึงการต่าง ๆ แล้วก็ลาไป

เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารค่ำแล้วไม่มีการอันใด ได้รับพระราชทานพักอยู่อีกคืน ๑

รุ่งขึ้นณวันพฤหัสบดีเดือน ๘ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เวลาเช้า ๔ โมงเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารแล้ว พร้อมกันขึ้นรถไปที่ท่าถนนที่ ๒๓ ให้รถเดิรลงไปในเรือสำหรับรับข้างข้ามนั้น ในเวลาเมื่อจะลงเรือนั้นมีอาการประหลาดที่ได้เห็นกิริยาความฟริของอเมริกันอย่าง ๑ คือมีชายคน ๑ แต่งตัวอย่างคนทำงารฝุ่นเต็มไปทั้งตัว ตรงเข้ามาพูดกับข้าพระพุทธเจ้าว่า แมช คำเดียวเท่านั้น ข้าพระพุทธเจ้ายังไม่เข้าใจว่าขอไม้ขีดไฟ เพราะไม่เห็นกล่าวคำขอหรือคำที่เปนการอ่อนหวานที่สำหรับจะพูดขอของจากผู้อื่น ๆ จึงนิ่งดูอยู่ นึกหนักใจเกรงจะเปนเพื่อน ๆ อยู่ แต่เขาซ้ำอีกคำหนึ่งว่า แมช อีก ข้าพระพุทธเจ้าก็หยิบไม้ขีดไฟส่งไป พอได้แล้วรับเอาแล้วก็เดิรไปเท่านั้น ไม่ต้องขอบใจหรืออันใดเลยดเขาฟริกันจริง ความปราถนาเขาเดิมอยากได้ไม้ขีดไฟ เขาก็พูดแต่ฉะเพาะไม้ขีดไฟ ไม่ต้องว่าอะไรเลย เขาเห็นจะเห็นบ่วยการคำพูดเปล่า ๆ ครั้นได้แล้วก็เปนอันสมปราถนาแล้ว จะต้องพูดอะไรอีกต่อไปเล่า ของเขาก็ชอบกลอยู่ ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงไปในเรือแล้ว พอเรือ

ออกจากท่า มิคนชนิดอย่างคนก่อนนั้น แต่งตัวก็อย่างนั้น ตรงมาที่ท่านราชทูต เวลานั้นท่านทรงบุหรี่อยู่ คนนั้นเข้ามาข้างพระขนอง จับพระกรสั่นเรียก อิ ๆ ท่านราชทูตทรงเหลียวไป เขาก็ยื่นมือมาจะหยิบบุหรี่ที่พระโอษฐเอาไปต่อ ท่านราชทูตทรงหยิบไม้ขีดไฟส่งให้ เขาก็ไม่ขีดฉะเพาะจะเอาศีรษะไม้ขีดไฟเข้าจักบุหรี่ที่ท่านทรงอยู่ ท่านก็ทรงยื่นให้จัด พอจุดบุหรี่ติดแล้ว ขอบใจหรืออะไรขนคำหนึ่งไม่มีเปนเลิกกัน พอจุดติดแล้วก็เริ่ม คอนเวอเซชั่น ที่จะคุยกับท่านราชทูตต่อไป เข้ามายื่นเคียงเอ่ยขึ้น ถามว่ามาจากไหน ท่านราชทูตทรงเดือดร้อนเต็มที ต้องทรงเลี่ยงมาเข้าหมู่แขกในพวกเดียวกันเสีย เขาก็เดินกลับไป ครั้นเรือเข้าไปจอดถึงท่าฝั่งทางนิวเยอสี ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขึ้นรถขับขึ้นจากเรือไปตามถนน ถึงที่เกรนเอลเวเตอแห่งหนึ่ง เปนที่สำหรับขนถั่วขึ้นฉางแล้วเทลงในเรือ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ไปรอพักอยู่ครู่หนึ่ง พอเวลาบ่ายโมงเปนเวลาเริ่มทำงาร นายงารโรงนั้นมาพาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเข้าไปดูในโรง ตั้งแต่ชั้นล่างซึ่งเปนที่มีทางรถไฟแล่นเข้ามาเทถั่วแลเข้าโพดที่บรรทุกมานั้นลง มีเครื่องจักร์พัดสายพานที่มีถังเล็ก ๆ ติดเปนชั้น ๆ หมุนตักถั่วขึ้นไปเทที่ชั้นบนแล้ว เขาพาขึ้นลิฟต์ไปดูชั้นบนเปนช่อง ๆ ลึกราวกับย่อหรือเหวเปนที่บรรทุกเก็บถั่วไว้ มีทางไขให้เปิดลงเรือด้วย ขึ้นไปจนชั้นบนได่สพานที่พาดขนปากถังถั่วนั้นดูน่าคร้ามอยู่ ถ้าตกถังแล้วเห็นจะเจ็บมากเปนแน่ แล้วเขาพาดูเครื่องจักร์แลอื่น ๆ ทั่วทุกแห่ง ครั้นข้าพระพุทธเจ้า

ทั้งปวงได้ดูทั่วแล้วก็ขอบใจผู้พาให้ดู แล้วลาขึ้นรถกลับมาที่ท่า ให้รถลงในเรือข้างข้ามมาขึ้นฝั่งทางนิวยอกกลับมาพีฟท์อาเวนูโฮเตล เวลากลางวันรับพระราชทานอาหารแล้ว เวลาบ่ายข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้รับพระราชทานไปเที่ยวหาซื้อของประหลาดต่าง ๆ บ้าง แล้วไปดูสพานใหญ่ที่ข้ามไปจากเมืองนิวยอกไปเมืองบรุกกลินนั้นเมื่อครั้งก่อน ข้าพระพุทธเจ้าได้นั่งไปบนรถข้ามไปแล้วข้ามมา ครั้งนี้ขาไปจึงลองเดินไป เมื่อเข้าประตูเสียอัฐเซนต์ ๑ แล้วเดินข้ามไปดูทางกว้างขวางแลดูแม่น้ำได้สดวกงามดีมาก ครั้นไปจนถึงปลายสพานทางเมืองบรุกกลินแล้วก็ซื้อติกเกตคนละ ๒๕ เซนต์ เข้านั่งในรถคล้ายรถไฟมีโลโคโมติฟจูงเปลี่ยนทางมาไปเข้าทางไป โลโคโมติฟนั้นพุ่งส่งสายรถออกไปพอถึงเชือกสายพานแล้ว รถนั้นก็ขัยเชือกสายพานปล่อยโลโคโมติฟได้เชือกก็ฉุดรถกลับมาตามสพานถึงฟากข้างนิวยอก รถอย่างนี้เรียกว่าเคเบิลคา ครั้นดูที่สพานนี้แล้วก็ขึ้นรถจะกลับมาโฮเตล พอเห็นคนตื่นกันว่าเพลิงไหม้แลไปเห็นควันกลุ้มอยู่แห่ง ๑ ฝ่ายคนขับรถก็ออกสมัคหันมาถามว่าจะไปดูเขาดับเพลิงหรือก็พอเหมาะที่เดียว บอกให้ขับไปถึงที่เพลิงไหม้ดูอยู่มุมถนนเพราะคนแน่นนัก กำลังพาดขันไดแลสูบน้ำกันกลุ้มที่เดียว เครื่องสูบน้ำอย่างเช่นเขาอวดนั้นมาทีละเครื่อง ๆ หลายเครื่องระดมกันแต่เพลิงไหม้อย่างฝรั่งเห็นจะดับยากกว่าเรือนจากหรือกระดานมาก ดูเปลวเพลิงพลุ่งออกมาทางหน้าต่างไม่มีผู้ใดจะสูบน้ำหรือแย่งยื้อได้เลยดูแรงที่สุด แต่คนดับเพลิงเขาก็แข็งมากจริง ๆ ครั้นดูอยู่ประมาณ

๑๐ มินิตก็ให้ขับรถกลับมาทางที่จะมาโฮเต๋ล พอแลเห็นเครื่องสูบน้ำมี
ลากห้อมาทางถนนนั้นกประหลาทแลไปพบเพลิงไหม้ ริมถนนอีกแห่ง ๑
กำลังคุอยู่เหมือนกันดูเปนการประหลาทมาก ได้พบเพลิงไหม้วัน ๑ ก็
ไหม้แข็งแรงจริง ๆ สองแห่งแข่งกันราวกับแกล้งจุดให้ดูเปนการรับรอง
ทีเดียว ไหน ๆ ได้ดูทั้งทีดูเสียให้เต็มตาแห่งเดียวไม่พอใหม้ ให้ดูสอง
แห่งพร้อม ๆ กัน ดูรถยันไดแลเครื่องสูบน้ำขับห้อมากลางถนนชลมน
ทีเดียว บางเครื่องขับแข็งแรงเร็วเกินไปจนม้าล้มกลิ้งอยู่กลางถนนก็มีได้
พบเครื่องที่ม้าล้มอยู่กลางถนนรวม ๒ เครื่อง แต่เครื่อง ๑ ดูน่ากลัวม้าจะ
ขาหัก เพราะเท้าเข้าไปขัดอยู่ในลูกล้อรวมได้เห็นรถเครื่องดับเพลิง
วันนี้เห็นกว่า ๒๐ เครื่อง ดูอลหม่านจริง ๆ ประหลาทแต่เจ้าพวกบ้าน
ใกล้เรือนเคียงกัน ถ้าห่างไปประมาณกว่า ๕ หลังเรือนแล้วดไม่ใคร่
ตกอกตกใจอะไรกันนักเลย มักจะดูกันเล่นเสียมากยิ่งห่างไปสัก ๕๐
หลังเรือนแล้วเกือยไม่รู้ว่าเพลิงไหม้ นั่งขายของกันเรื่อยดีทีเดียวไม่ตก
ใจกันทั้งเมืองเลย เห็นจะเปนด้วยบ้านตึกถึงจะลุกลามก็ช้า ๆ เท่านั้น

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกลับมาถึงโฮเตลแล้ว เวลาค่ำรับ
พระราชทานอาหารแล้วไม่มีการอันใด

อนึ่งเมื่อเวลารับพระราชทานอาหารกลางวันแล้วนั้น ดอกเตอเฮาส์
นำพวกมิซชันนารีผู้ที่เปนหัวหน้าคอมมิซชันเนอในหมู่มิซชันนารีมาเฝ้า
ท่านราชทูตแสดงความยินดีขอบพระเดชพระคุณที่ได้ทรงตรัสในเวลาเมื่อ
ส่งพระราชสาส์น เครเดนเชียล ต่อท่านเปรซิเดนต์ เปนการชมพวก

มิซชันนารีที่ได้ทำความดีในกรุงสยามเปนต้นนั้น เขามาแสดงความยินดี ขอบใจในชื่อพวกมิซชันนารีทั้งปวง แลแสดงความปราถนาที่จะทำการให้เปนคุณประโยชน์ต่อกรงสยามต่อไป ท่านราชทูตได้ทรงตอบขอบใจพวกมิซชันนารีแลทรงยกย่องความดีของพวกนั้นที่ได้มีต่อกรุงสยาม ทรงปราสัยด้วยการต่าง ๆ ครู่ ๑ แล้วเขาก็ทูลลาไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพักอยู่ที่โฮเตลนั้นอีกคืน ๑

รุ่งขึ้นณวันศุกร์ เดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ไม่มีการอันใดแลมิได้ไปแห่งใดเพราะหมอกลงมากฝนตกด้วย แลต้องอยู่จัดของที่กลับเมืองอังกฤษนั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารที่โฮเตลนั้นทั้ง ๓ เวลา แลเขียนหนังสือต่าง ๆ อยู่ตลอดวัน เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้ว ข้าพระพุทธเจ้ากับมิสเตอไวก์ได้ไปดูที่ฮอฟแมนเฮาส์เขาจัดเปนยาที่ขายสุรา แต่เขาว่าเปนร้านขายสุราอย่างงามที่สุดในโลก แต่ของเขาก็งามจริงอยู่มีของประหลาทดี ๆ ตกแต่งมาก เปนต้นว่ารูปภาพเขียนสีน้ำมัน ผู้มือช่างพิเศษที่มีชื่อเสียงโด่งดังที่มีราคาอย่างยิ่งติดอยู่นั้นแผ่น ๑ ราคา ๙๐๐๐ ปอนด์ อีกแผ่น ๑ ราคา ๑๒๐๐๐ ปอนด์ เปนต้น ทั้งเขาจัดก็เรียบร้อยดีมาก ข้าพระพุทธเจ้าดูอยู่ครู่ ๑ กลับมาโฮเตล

รุ่งขึ้นณวันเสาร์ เดือน ๘ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลาเช้าให้คนใช้คุมของไปลงเรือเสร็จแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารเช้าแล้วพักพูดการต่าง ๆ อยู่ อนึ่งมิสเตอสมิทกงสุลกับหมอจันดเลทูลท่านราชทูต

ว่าการเรื่องนี้นานมาแล้ว แกทั้ง ๒ ได้จัดให้เงียบไปเสร็จแล้ว ไม่อยากจะกราบทูลให้ร้อนพระทัย คือได้ยินท่านมิสเตอฟริลิงไฮเซน แลมิสเตอเดวิส มิสเตอเยรานน์ ในที่ว่าการต่างประเทศย่นว่า มิสเตอไวก์ เอาของหนีภาษีมากับหมู่ทูต เอามาให้ผู้หญิงที่เมืองพิลาเดลเฟีย แต่เมื่อแรกมาถึงเห็นเขาย่นอยู่ดังนี้ มิสเตอสมิทจึงขอทูลให้ทรงทราบไว้เท่านั้น กำชับมากขออย่าให้ทรงต่อว่ามิสเตอไวก์เลย แกจัดแล้วเรียกไปแล้ว แต่ท่านราชทูตรับสั่งว่าถ้าการเกิดขึ้นดังนี้ ถึงจะเปนการเสียแต่ฉะเพาะมิสเตอไวก์ก็ดี แต่มิสเตอไวก์มาในหมู่ทูตควรต้องไล่เลียงไต่ถามดู เมื่อควรต้องเสียภาษีก็จะได้ให้เสียอย่าให้เปนการเสียรวม ๆ ไปดังนี้ หมอจันดเลอ้อนวอนท่านราชทูตมาก ๆ ขออย่าให้ต่อว่าแต่ท่านราชทูตไม่ทรงยอมจึงรับสั่งให้หามิสเตอไวก์มาถาม มิสเตอไวก์กราบทูลว่า ของนั้นเปนหมวกผู้หญิงเปนของเพื่อนฝูงของมิสเตอไวก์ฝากมาจากเมืองอังกฤษเอามาให้กับญาติที่เมืองพิลาเดลเฟีย เวลาเมื่อรถไฟไปถึงเมืองพิลาเดลเฟีย เมื่อมาถึงครั้งแรก หญิงซึ่งเปนเจ้าของหมวกนั้นมารับมิสเตอไวก์ ๆ ได้มอบห่อหมวกนั้นให้ต่อหน้ามิสเตอเยรานน์ ๆ ก็เห็นได้ ถามมิสเตอไวก์ว่าของอะไร มิสเตอไวก์ได้บอกว่าเห็นจะเปนหมวกเพื่อนฝูงเขาฝากมาให้กัน การก็เปนจบกันเพียงนั้น มิสเตอไวก์ว่ามิได้คิดที่จะซ่อนภาษีเลย ไม่ทราบว่าจะต้องเสียภาษีเสียอีก มิสเตอไวก์จะมีหนังสือไปถามมิสเตอเยรานน์ดู แลจะขออนุญาตท่านราชทูตที่จะมีไปจะได้บอกว่าไม่ทราบว่าของเอามา

ฝากกันดังนี้ จะต้องเสียภาษี ถ้าทรายก็จะได้เสียให้เสร็จไปมิให้เสีย
ธรรมเนียม มิสเตอไวก์ได้มีหนังสือไปถึงผู้หญิงผู้ที่รับหมวกนั้นให้
เตรียมเงินค่าที่จะต้องใช้ค่าภาษี แต่มิสเตอสมิทกับหมอขันดเลดูมี
ความวิตกมาก แต่ไปขอไม่ให้มิสเตอไวก์มีหนังสือไปเปนช้านานไล่
ความดูได้ความว่า ท่านผู้ว่าการต่างประเทศ แลมิสเตอเดวิสหาได้
รู้เห็นไม่เปนแต่มิสเตอเบรานพูดดูเลื่อนลอยไป ก็แต่เมื่อหมอขันดเล
แปลนั้นได้ออกชื่อชัดว่าท่านผู้ว่าการต่างประเทศ ท่านปาลักดังนี้ก็พ้น
เพื่อนไป มิสเตอไวก์ไม่ยอมหยุด มีหนังสือไปถามมิสเตอเบรานจนได้
แลเพราะท่านราชทูตได้ทรงเห็นชอบด้วย ในการที่จะมีไปถามดังนั้น
แต่หมอขันดเลดเสียอกเสียใจมากที่ท่านราชทูตทรงต่อว่า มิสเตอไวก์
ถึงกับนั่งร้องไห้อยู่เปนนาน แต่การเรื่องนี้จะเกิดขึ้นอย่างไรก็ยากที่จะ
สันนิษฐานได้ ครั้นภายหลังมาเมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกลับมาถึง
ลอนดอนแล้ว มิสเตอไวก์ได้แจ้งความแก่ข้าพระพุทธเจ้าว่าได้รับ
หนังสือตอบจากมิสเตอเบรานว่าไม่ได้รู้เห็นหรือพูดว่า มิสเตอไวก์
ซ่อนภาษีหรืออย่างหนึ่งอย่างใดเลย จะตัดสินไปประการใดก็ยาก แต่
ส่วนมิสเตอไวก์นั้น สงสัยว่ามิสเตอสมิทกับหมอขันดเลจะแต่งขึ้นเอง
เพราะแกไม่ชอบคนอังกฤษ ถึงกับออกวาจาทูลกับท่านราชทูตว่า ได้
ทรายจากที่ว่าการต่างประเทศ ว่าเขาไม่สู้เต็มใจที่เอาคนอังกฤษมาใช้
คนอเมริกันก็มีดี ๆ ถมไป การเรื่องนี้ท่านราชทูตได้ทรงตอบว่าจะทำ
อย่างไรได้ ท่านต้องทำการอยู่ที่เมืองอังกฤษแล้ว ได้มาเมืองอเมริกา

ครั้ง ๑ คราว ๑ คนอเมริกันก็ยังหารู้จักผู้ใดไม่ จะไม่ให้ใช้คนอังกฤษอย่างไรได้ ก็เปนอันสงบไปครั้ง ๑ แต่การครั้งนี้ จะโทษอย่างมิสเตอไวก์คิดก็ดูผิดอยู่ ด้วยคนทั้งสองนั้นก็มีอายุมากแล้วที่ไหนจะคิดการดิบ ๆ ดังนี้ ก็แต่เปนการแล้วกันไปคราว ๑

ครั้นเวลาเที่ยงครึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง กรายถวายบังคมลาออกจากพีฟท์อาเวนูโฮเตลพร้อมกันขึ้นรถมาถึงที่ท่าเรือ ไกออนไลน์ลงจากรถขึ้นบนเรือกลไฟชื่อ อาลาสกา ลำซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้ข้ามมานั้นเที่ยวดูห้องเลที่ต่าง ๆ แลได้พูดจากับพวกที่มาส่ง คือ มิสเตอสมิท กงสุลสยาม ๑ หมอจันดเลล่าม ๑ พวกที่กอมปนีเรมิตันช่างทำปืน ๑ กับพวกแฟมลีเดอฟริซ ซึ่งเปนเพื่อนฝูงกับมิสเตอไวก์ เพราะมิสเตออาลเบิตไบพ์ส ซึ่งเปนเพื่อนฝงกับมิสเตอไวก์เปนเขยอยู่ในแฟมลีนั้น มิสเตอไบพ์ส กับภรรยาจะไปเมืองอังกฤษในเที่ยวนี้ด้วย เขามาส่งกันแล้วได้พบกับพวกข้าพระพุทธเจ้าด้วยพูดจากันอยู่จนเรือติระฆัง เร่งคนมาส่งให้ลงจากเรือก็ลาผู้ที่มาส่งพร้อมกัน ผู้ที่มาส่งทั้งปวงลงจากเรือไปยืนคอยลา เวลาเรือออกก่อยู่ที่ท่าทั้งสิ้นดูแน่นเต็มไปทั้งท่า ครั้นเวลาบ่าย ๒ โมง ๓๓ มินิต เรืออาลาสกาออกจากท่า ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงโยกหมวกแลผ้าเช็ดหน้าลาผู้ที่มาส่ง จนเรือออกถึงกลางแม่น้ำแล่นลงไปตามลำแม่น้ำดูเขาลากันจนลิบตา ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารกลางวันในเรือนี้ คิดดูเวลาออกเรือกลับจากอเมริกายังมีความยินดีเพียงนี้ ถ้าเมื่อได้ออก

เรือกลับกรุงเทพ ฯ จะมีความยินดีสักเพียงใด เวลาบ่าย ๓ โมงครึ่ง เรือเดินออกปากอ่าวแม่น้ำยัดสันริเวอ เดินอ้อมหลังเต่าปากอ่าวไปต่างร่องน้ำ เวลาบ่าย ๔ โมงครึ่ง เรือเดินผ่านแหลมแซนดิฮุก ออกทเลแอตแลนติกโอชัน ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมง เรือผ่านทุ่นกำหนดที่หมายปากอ่าวนับระยะทางทเลตั้งแต่นี้ไป

เวลาย่ำค่ำรับพระราชทานอาหารพร้อมกัน ในสะลูนใหญ่ในเที่ยวกลับนี้มีคนโดยสารเปนอันมาก ๆ กว่าเมื่อขาไปประมาณที่ได้มารับพระราชทานอาหารในสะลูนนี้กว่า ๓๐๐ คน พวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารแยกโต๊ะมาเสียโต๊ะ ๑ จัดนั่งท่านราชทูตประทับศีร์ษะโต๊ะขวา ข้าพระพุทธเจ้าซ้ายนายเสน่ห์หุ่มแพร ถัดข้าพระพุทธเจ้าไปถึงมิสซิสไบพ์ส ถัดนายเสน่ห์ไปถึงมิสเตอไวก์ ถัดมิสซิสไบพ์สไปถึงมิสเตอไบพ์ส ถัดมิสเตอไวก์ไปถึงมิสเตอแอชบี ซึ่งเปนคนโดยสารไปเมืองอเมริกา เมื่อขาไปได้รู้จักกัน เขากลับพร้อมกันจึงให้มานั่งโต๊ะเดียวกัน ถัดมิสเตอไบพ์สไปถึงนายต่วนถัดนายต่วนไปถึงมิสเตอลอฟตัสรวมในโต๊ะนี้รับพระราชทานด้วยกัน ๙ คน แต่นายต่วนกับมิสเตอไบพ์สมานั่งโต๊ะรับพระราชทานอาหารหาได้ไม่ เพราะคุ้นมีบ้างเล็กน้อยเมากันแลมิสเตอไบพ์สก็ต้องไปพยาบาลภรรยา ได้นั่งโต๊ะรับพระราชทานแต่ ๖ คนเท่านั้น ครั้นรับพระราชทานอาหารแล้ว ต่างคนต่างเที่ยวไปในเรือนั้น มีดาดฟ้าเปนต้นเปนที่สำราญของคนโดยสารทั้งปวง

รุ่งขึ้นณวันอาทิตย์ เดือน ๘ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลาเช้ากลางวันแลค่ำรับพระราชทานอาหารพร้อมกันตามธรรมเนียม เวลาเที่ยงกัปตันได้

แขวนป้ายยอกระยะเรือเดิรมาถึงแลตติจูต ๔๐ ดีกรี ๕๗ มินิตเหนือลองติจูต ๖๘ ดีกรี ๔๑ มินิต ตวันตกจากเมืองกรินิช เรือเดิรมาแต่ปากอ่าวเมืองนิวยอก จนเวลาเที่ยงวันนี้ได้ ๒๔๔ ไมล์คลื่นลมหาสัมไม่ แต่อากาศเปนหมอก แลฝนไปตลอดวัน

รุ่งขึ้นณวันจันทร์ เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เวลาเช้ารับพระราชทานอาหารแล้ว คลื่นลมสงัดดีกว่าเวลาวานนี้ เวลาเที่ยงเรือเดิรมาถึงแลตติจูต ๔๒ ดีกรี ๕๑ มินิต เหนือลองติจูต ๖๐ ดีกรี ๓๗ มินิต ตวันตกรวมทางเรือเดิรแต่เที่ยงวานนี้ มาจนถึงเที่ยงวันนี้ ๓๗๘ ไมล์ เวลากลางวันรับพระราชทานอาหารได้เต็มโต๊ะ ไม่มีผู้ใดเมาคลื่นเลย เวลาบ่ายคลื่นยิ่งสงบลงมาก เรือเดิรเกือบจะนิ่งทีเดียวไหวอยู่นิด ๆ ทั้งอากาศก็ดี แดดออกงามทีเดียว เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารแล้ว ตอนดึกหมอกลงจัดมืดแลไม่เห็นทางเรือเดิร ต้องเป่าหลอดทุกมินิตตลอดรุ่ง

รุ่งขึ้นณวันอังคาร เดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ เวลาวันนี้หมอกลงจัดตั้งแต่กลางคืนมา ต้องเป่าหลอดเสมอไปมิได้หยุด แต่คลื่นรายไม่มีเลย เรือเดิรราวกับเดิรในแม่น้ำ เวลาเช้าแลกลางวันเย็นรับพระราชทานอาหารพร้อมกันตามเคย เวลาเที่ยงเรือเดิรมาถึงแลตติจูต ๔๔ ดีกรี ๕๕ มินิต เหนือลองติจูต ๕๒ ดีกรี ๑๘ มินิต ตวันตกรวมระยะเรือเดิรแต่เวลาเที่ยงวานนี้ถึงเวลาเที่ยงวันนี้ได้ ๓๘๐ ไมล์ ในเวลาวันนี้หมอกลงจัดตลอดวันต้องเดิรช้า ๆ แลเป่าหลอดเสมอไปทุก ๆ มินิต เรือเดิรผ่าที่จับปลาแห่ง ๑ เพราะหมอกลงหนาแลไม่เห็น เวลากลางคืน

ก็นอนไม่ใคร่จะหลับได้ เพราะเสียงหลอดดังเต็มที แลยิ่งเข้าถึงเข้า ทุก ๆ ครึ่งนิ้ต เรือค่อยแล่นช้า ๆ ไปจนเวลา ๗ ทุ่มเศษเรือต้องหยุด เพราะกัปตันตักน้ำในทเลมาสอบประหรอทตรวจดูเสมอกลัวว่าจะใกล้น้ำแข็งก้อนใหญ่ที่ลอยลงมาแต่ข้างเหนือ ครั้นในเวลานี้กัปตันเห็นหมอกมืดผิดปรกติชั้นแต่ห่างกันเพียง ๑๐ ศอกเศษก็แลไม่เห็นกันได้ทั้งหนาวผิดปรกติมาก กัปตันตักน้ำมาลองประหรอทใน ๒ มินิตประหรอทลดลงถึง ๑๕ ดีกรี เห็นว่าเรือใกล้น้ำแข็งก้อนใหญ่แต่แลไม่เห็น เพราะหมอกมืดต้องหยุดเรือประมาณครึ่งชั่วโมง เห็นว่าจะพ้นได้จึงได้ออกเรือใช้จักรเดิรช้า ๆ ต่อไป แต่กัปตันได้พูดกับมิสเตอไวก์ว่าดูเหมือนรู้สึกว่า เรือเดิรเชียดถูกก้อนน้ำแข็งไปรู้สึกกระเทือนครั้ง ๑ เปนที่น่ากลัวอันตรายยิ่งนัก เรือเดิรทางแอตแลนติกนี้โดนน้ำแข็งเช่นนี้แตกเสียเปนอันมากแล้ว แลธรรมดาน้ำแข็งก้อนใหญ่ดังนี้มักแลเห็นไม่ใคร่ได้ เพราะไอน้ำแข็งที่เย็นกระทบอากาศที่อุ่นกว่ามักทำให้เปนลอองหมอกมืดไปได้ใกล ๆ ถ้ากัปตันไม่คอยระวังตรวจตราเรือแล่นไปเต็มกำลังโดนเข้าเรือก็แตกทีเดียว เรืออาริโซนา ในกอมปนีนี้เคยแตกครั้ง ๑ แล้ว กัปตันได้บอกมิสเตอไวก์ว่า กัปตันเคยเดิรเรือมาสัก ๑๑ ปีแล้ว ยังไม่เคยตกใจเหมือนครั้งนี้เลย เปนเดชะพระยารมีปกเกล้า ๆ เปนที่สุดจึงได้พ้นความอันตรายอันน่ากลัวดังนี้ น้ำแข็งที่ลอยมาแต่ข้างเหนือนี้มักใหญ่ ๆ มิสเตอไวก์เล่าว่าได้เคยพบครั้ง ๑ ยาวถึง ๗๐ ไมล์ เรือเดิร ๑๐ น็อต ต้องหลีกอย่ ๗ ชั่วโมงจึงพ้นได้

ดูน่ากลัวยิ่งนัก เขาว่าน้ำแข็งเหล่านี้มักจมอยู่ในน้ำ ๒ ส่วน อยู่เหนือน้ำส่วน ๑ ครั้นเรือหลีกพ้นแล้วก็ค่อยเดิรไป เพราะหมอกยังจัดอยู่ ต้องเป่าหลอดเสมอทุก ๆ ครึ่งมินิต กับตันไม่ได้นอนเลยถึง ๓๔ ชั่วโมง

รุ่งขึ้นณวันพุธ เดือน ๙ แรม ๒ ค่ำ เวลาเช้าคลื่นลมสงบดี หมอกก็ค่อยเบาบางลง แลเห็นขอบน้ำได้มัว ๆ เรือเดิรไม่โคลงเลย เรียบทีเดียว เวลาเที่ยงเรือเดิรมาถึงแลตติจูด ๔๗ ดีกรีถ้วนเหนือลองติจูด ๔๓ ดีกรี ๓๐ มินิตตวันตก ระยะทางเรือเดิรแต่เที่ยงวานนี้ ถึงเที่ยงวันนี้รวม ๓๘๗ ไมล์ เวลากลางวันรับพระราชทานอาหารแล้ว มีคลื่นบ้างราย ๆ แล้วค่อยมากขึ้นทุกที เวลาค่ำรับพระราชทานอาหารตามเคย

รุ่งขึ้นณวันพฤหัสบดี เดือน ๙ แรม ๓ ค่ำ คลื่นแลลมแรงขึ้นกว่าเวลาวานนี้ ตั้งแต่เวลาเช้ามาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง รับพระราชทานอาหารตามเคยทั้ง ๓ เวลา ๆ เที่ยงเรือเดิรมาถึงแลตติจูด ๔๘ ดีกรี ๕๘ มินิตเหนือลองติจูด ๓๔ ดีกรี ๑๘ มินิตตวันตก ระยะเรือเดิรแต่เวลาเที่ยงวานนี้ ถึงเวลาเที่ยงวันนี้รวม ๓๘๖ ไมล์ คลื่นจัดเรือแคลงลงมาก จนเก้าอี้ตั้งบนดาดฟ้าไม่ใคร่ได้เลื่อนหกกลิ้งไป คนยืนถึงเวลาเรือแคลงก็ต้องย่อลงยันไว้ บางทียันจนคุกเข่า แล้วยังเลื่อนลงไปได้ ข้าพระพุทธเจ้ายังไม่เคยเห็นคลื่นใหญ่ถึงเพียงนี้แต่ก่อนเลย ของตั้งในห้องนอกจากที่ได้ผูกโยงหรือมีที่กันแล้ว เลื่อนตกเกลื่อนไปทั้งนั้นที่สุดหมอนบนที่นอน ถ้าไม่มีคนหนุนอยู่ ก็กลิ้งลงไปจากเตียง คนนอนก็ต้องคอยยันไว้ดูลำบากเต็มที เดิรก็ต้องเหนี่ยวยึดอะไรไปเสมอ คนที่นั่งรับ

พระราชทานอาหารก็ต้องถือขานอาหารร่อนอยู่ วางลงกับโต๊ะหาได้ไม่ อาหารในขานหกออกมาจากขานแลยางคนเผลอ ๆ ไม่คอยยันไว้แล้วตกจากเก้าอี้ลอดเข้าไปใต้โต๊ะก็มี ในเวลาวันนี้ดูอลหม่านกันที่สุดมีคน ๆ หนึ่งเปนคนที่ได้ออกจากเมืองอังกฤษไปเที่ยวรอบโลกไปได้รอบแล้วยังแต่จะกลับมาถึงเมืองอังกฤษในเที่ยวนี้ ถูกคลื่นซัดเรือแคลงตัวเดิรไม่ระวังพลาดไปโดนกรายเรือแข่นหักคน ๑ อนึ่งเมื่อต่อหน้ามคลื่นนกัปตันได้ใช้ใบเต็มทุกเสาทั้ง ๔ เสาเพราะลมดี ในเวลาวันนี้ลมพะยุแรงพัดเอาใบขาดปลิวไปเปนชิ้น ๆ ท่อน ๆ บางทีหลุดไปทั้งผืนเสาโน้นบ้างเสานี้บ้าง พอตกบ่ายใบหมดทุกเสาเหลืออยู่อีก ๒ ผืนเท่านั้นขาดไปเสีย ๖ ผืนดูเวลาขาดเหมือนไม่ใช่ลมทำให้ขาดได้อย่างนั้นดูเปนชิ้น ๆ ไปหมดได้ในพริบตาเดียว หน้ากลัวเข่นที่สุดเวลาถูกพยุดังนี้ คนโดยสารมักเดือดร้อนมาก แต่กัปตันดูสบายใจดี ถึงเวลาหมอกจัดคนโดยสารสบายไม่มีลมไม่มีคลื่น แต่กัปตันไม่ได้ลงจากสพานชั้นบนเลย คลื่นใหญ่มีตลอดวันคืนพยุก็แรงเสมอ

รุ่งขึ้นณวันศุกร เดือน ๙ แรม ๔ ค่ำ เวลาเช้าคลื่นลมสงบลงกว่าเวลาวานนี้ ตกสายลงก็เบาลงเสมอแต่มีฝนบ้างเปนคราว ๆ อากาศโปร่งดี ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรับพระราชทานอาหารตามเคยทั้ง ๓ เวลา ๆ เที่ยงเรือเดิรมาถึงแลตติจูด ๕๐ ดีกรี ๑๔ มินิตเหนือลองติจูด ๒๕ ดีกรี ๑๗ มินิต ตวันตกระยะเรือเดิรรวม ๓๕๙ ไมล์ แต่เที่ยงวานนี้ คลื่นลมค่อยสงบลงเสมอ อนึ่งชาวอเมริกามักชอบเล่นเก็บลายมือเซนชื่อ

คนต่าง ๆ มาก ในเวลาเมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่ที่อเมริกาก็ถูกชวนเปนหลายรายจนมาในเรือ แล้วยังมีคนโดยสารขออีกบ้าง กัปตันเองก็ขอสำหรับจะเอาไปฝากลูกสาว

รุ่งขึ้นณวันเสาร์ เดือน ๘ แรม ๕ ค่ำ เวลาเช้ามีคลื่นเรือแคลงบ้างแต่ไม่มากนัก รับพระราชทานอาหารเช้าแล้วคลื่นมีเสมออยู่ไม่แรงขึ้น เวลาเที่ยงเรือเดิรมาถึงแลตติจูต ๕๑ ดีกรี ๑๔ มินิต เหนือลองติจูต ๑๔ ดีกรี ๕๔ มินิตตวันตก ระยะทางเรือเดิรแต่เที่ยงวานนี้ ถึงเที่ยงวันนี้ รวม ๓๙๙ ไมล์ เวลากลางวันแลเวลาค่ำ รับพระราชทานอาหารตามเคย อนึ่งคนโดยสารทั้งปวงได้พร้อมใจกัน คิดถึงความที่กัปตันได้ระวังรักษาเรือในเวลาเมื่อหมอกมืดนั้นโดยแขงแรง ต้องอดนอนถึง ๓๔ ชั่วโมง จึงพร้อมใจกันเรี่ยไรเงิน ลงเปนเงินสำหรับไปถึงเมืองอังกฤษจะซื้อนาฬิกาพกให้ พวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรวมกันเปนชื่อลิเกชั่นสยามให้เปนเงิน ๒๐ ปอนด์ คนโดยสารปลีก ๆ ลงกันคนละปอนด์ ๑ บ้าง ๒ ปอนด์บ้าง รวมได้เงินประมาณ ๑๓๐ ปอนด์ ครั้นเวลาค่ำจึงประชุมผู้ที่เข้าเรี่ยไรทั้งปวงในห้องสลูน เชิญกัปตันลงมาแล้ว ปาสเซนเยอผู้ ๑ ได้สีชให้ของนั้นแก่กัปตัน แลยกย่องสรรเสริญต่าง ๆ แต่กัปตันแกเปนคนทเลแท้ ๆ สีชตอยดูประหม่าหน้าแดงทีเดียว พูด ๒–๓ คำพอขบขอยใจแล้ว ก็คำนับวิ่งขึ้นบนเด็กทันทีทีเดียว แต่เวลาประชุมกันนั้น พวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง หาได้ลงไปเข้าในที่ประชุมไม่ ปล่อยให้แต่มิสเตอไวก์กับลอฟตัสลงไป เพราะคนโดยสารเที่ยวนี้ เปน

คุนกิริยาดูไพร่ ๆ หยาย มาก จึงไม่ใคร่จะได้เข้าไปปนเปกับเขา เวลา ๕ ทุ่มเศษ เรือแล่นมาพอแลเห็นไลต์เฮาส์ ที่ตำบลฟาสต์เนต ปลายเกาะไอร์แลนด์เสียงคนโดยสารเลว ๆ เฮกันดังกึกก้องทั้งลำเรือ ๆ แล่นผ่านไลต์เฮาส์นั้น ค่อยใกล้ฝั่งเข้าไปผ่านแหลมเคปเคลีย ซึ่งมีไลต์เฮาส์อีกแห่ง ๑ แลค่อยแลเห็นเกาะไอร์แลนด์ชัดเข้าทุกที ทั้งมีแสงพระอาทิตย์ขึ้นมาบ้าง ก็แลเห็นฝั่งถนัดขึ้น เรือเดิรมาตามระยะทางจนเวลา ๓ ยามเศษ ถึงเมืองกวินสเตาน์ เรือแล่นเข้าในอ่าวไปจอดในอ่าวหน้าเมืองนั้น แต่เวลานั้นสว่างราวกับย่ำรุ่งแล้ว เพราะเปนฤดูร้อน กลางคืนน้อยพอ ๘ ทุ่มเศษ ก็สว่างเสียแล้ว ครั้นเรือเข้าไปจอดในอ่าวทอดสมอแล้ว พบเรือต่าง ๆ เปนอันมาก เรืออาริโซนาในกอมปนีไกออนไลน์ ที่ออกจากลิเวอปลมาจะไปอเมริกา ก็พอมาถึงเมืองนี้พร้อมกัน ทั้งเรือออริกันซึ่งเปนของกอมปนีนี้ขายไปแก่กอมปนีคุนาดไลน์ก็อยู่ในที่นี้ด้วย

ครั้นเรือจอดเรียบร้อยแล้ว เห็นเรือกลไฟจักร์ข้างเปนเรือสำหรับรับคนโดยสาร แลบรรทุกของขึ้นยกออกมาจากท่าส่องกล้องดูเห็นมิสเตอ เย เย เดวิส ซึ่งเปนเสมียนอยู่ในลิเกชั่นมาในเรือนั้นด้วย ครั้นเรือนั้นมาถึงเทียบกับเรือใหญ่แล้ว มิสเตอเดวิสขึ้นมาบนเรือใหญ่ พูดจาไต่ถามกันด้วยความสุขสบายในเวลาเดิรทางทั้งปวง มิสเตอเดวิสบอกว่าได้รับพระราชทานหนังสือแลโทรเลขที่ท่านราชทูตได้ทรงมีมาแต่อเมริกา บัดนี้หม่อมสุภาพในกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ๑ ภรรยาข้าพระพุทธเจ้า ๑ กับนายเปลี่ยนกับตันได้มาพร้อมกันคอยรับอยู่ที่กวินสเตาน์นี้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงรออยู่ให้เขาขนสิ่งของต่าง ๆ ที่จะ

ต้องเอาขึ้นที่เมืองนี้ กับทั้งหนังสือเมล์อเมริกามาเมืองอังกฤษลงในเรือเล็กนั้น เพราะเมล์แต่อเมริกามาเมืองอังกฤษเปนธุระของกอมปนี ไกออลไลน์ แต่เมล์แต่เมืองอังกฤษไปอเมริกาเปนธุระของกอมปนี คุนาดไลน์ ครั้นเขาขนของลงเสร็จดีระฆังเร่งให้คนโดยสารทั้งปวงที่จะขึ้นที่เมืองนี้ลงในเรือเล็กนั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็ลากัปตัน แลออฟพีศเซอ กับคนโดยสารที่รู้จัก แล้วก็ลงจากเรืออาลาสกา ลงเรือกลไฟจักร์ข้างที่ออกมารับนั้น เรือไฟนั้นใช้จักร์ออกจากเรือใหญ่ ๆ ก็ถอนสมอใช้จักร์ออกจากอ่าวะเมืองนี้ไป เรือเล็กนั้นแล่นไปแวะรับส่งคนส่งของที่เรืออาริโซนาอีกครู่ ๑ เวลานั้นฝนตกเบ่ยกต้องกางร่มกันมาตลอดทาง มีคนผู้หนึ่งที่โดยสารมาแต่เมืองอเมริกาโดยเรืออาลาสกา พอลงจากเรืออาลาสกา แล้วก็ไปขึ้นเรืออาริโซนากลับไปอเมริกาทีเดียว ดูเขามาเที่ยวทเลแท้ ๆ ไม่ต้องแวะพักเลย ครั้นรับแลส่งคนส่งของเสร็จแล้วเรือเล็กนั้นออกจากเรืออาริโซนาแล่นมาเข้าฝั่งเทียบท่าหน้าโรงภาษีเมืองกวินสเตาน์ ด้วยเดชะพระบารมีปกเกล้า ฯ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงกลับมาโดยทางทเลตลอด ๗ วัน ปราศจากภยันตรายทั้งปวง ได้ถึงเมืองกวินสเตาน์โดยความสุขสบาย

ครั้นเรือเข้าเทียบท่าแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง กับทั้งคนโดยสารที่มาแต่อเมริกานั้น ก็ขนของเข้าไปในโรงภาษีนั้นตามธรรมเนียม เจ้าพนักงารโรงภาษีค้นของในหีบคนโดยสารทั้งปวง เพื่อจะกันซ่อนของต้องห้ามมาด้วย แต่ส่วนหีบข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงนั้น ท่านราชทูต

ได้ประทานก๊าศพระนามให้รู้ว่าเปนราชทูต แล้วเขาก็ยอมให้เอาไป ไม่ต้องตรวจ หีบใดที่จะต้องใช้ที่โฮเตลในเวลาเมื่อพักอยู่ที่นี้ เขาให้พวกเจ้าพนักงานภาษีช่วยขนไปขึ้นรถให้ หีบที่ไม่ต้องการก็ฝากไว้ที่โรงภาษีนั้น ให้เขาบรรทุกรถไฟให้ทีเดียว แต่ส่วนหีบที่เปนของเหลือจากที่จำเปนจะต้องใช้นั้น ได้มอบให้มิตเชอรคนใช้ที่ไปด้วยนั้น คุมไปทางเรืออาลาสกาไปขึ้นเมืองลิเวอปุลทีเดียว ท่านราชทูตได้ประทานก๊าศพระนามไปด้วยเหมือนกัน ครั้นเรื่องหีบของเสร็จไปแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันขึ้นรถออกจากโรงภาษีไปถึงกวินสโฮเตล ซึ่งผู้ที่มารับทั้งปวงได้พักอยู่นั้น

ร่งขึ้นวันอาทิตย์ เดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ ในเวลาเมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงมาถึงที่โฮเตลสักครู่ ๑ ก็พอย่ำรุ่ง ครั้นเวลา ๓ โมงเช้า ได้รับพระราชทานอาหารพร้อมกันทั้งผู้ที่กลับมา ที่มารับ ครั้นรับพระราชทานอาหารเช้าเสร็จแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพร้อมกันออกจากโฮเตลนั้นมาถึงสเตชั่นรถไฟ ขึ้นบนรถไฟ ครั้นได้เวลารถไฟออกจากสเตชั่นเมืองกวินสเตาน์มาตามระยะทาง จนถึงเมืองคอกเปนที่เปลี่ยนทางรถไฟ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกจากรถไฟนี้ขึ้นรถม้าไปถึงสเตชั่นอีกทาง ๑ ลงในรถไฟสายใหม่ ครั้นขนของบรรทุกรถไฟเสร็จแล้ว พอได้เวลารถไฟออกจากเมืองคอก ไปตามระยะทางพักตามระยะสเตชั่นมาจนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ ถึงเมืองดับลิน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงลงจากรถไฟขึ้นรถม้าออกจากสเตชั่นไปตามถนน ได้ดูบ้านเรือนข้างมาตามทาง มาจนถึง

ปรินซ์ออฟเวลส์โฮเตลอยู่ริมน้ำปลายเมือง ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงพักอยู่โฮเตลนี้คืน ๑

รุ่งขึ้นณวันจันทร์ เดือน ๙ แรม ๗ ค่ำ เวลาเช้าย่ำรุ่งเศษ รับพระราชทานอาหารแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้รับพระราชทานขึ้นรถไปดูที่พิพิธภัณฑ์ช้าก ได้ขับรถเที่ยวดูที่ต่าง ๆ ในช้ากนั้น ดูใหญ่กว่าช้ากในลอนดอน ทั้งมีต้นไม้มากแลพื้นที่ก็งามกว่า เพราะมีเขาเปนเนิน สูง ๆ ต่ำ ๆ ลดลั่นกัน ทั้งที่คอเวอนเมนต์เฮาส์ก็อยู่ในช้ากนี้ด้วย ไปจนถึงที่ซึ่งลอดคาเวนดิชกับมิสเตอเบอกถูกผู้ร้ายลอบฆ่านั้น เขาตัดหญ้าที่ตรงล้มอยู่นั้นเปนรอยรูปไม้กางเขนไว้ทั้ง ๒ แห่ง ครั้นเที่ยวดูในช้ากนั้นแล้ว ก็กลับมายังโฮเตลรับพระราชทานอาหารเช้าที่นั้น ครั้นเวลาเช้า ๓ โมงเศษ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงออกจากโฮเตลเมืองดับลิน มาถึงท่าลงในเรือกลไฟจักร์ข้างสำหรับข้ามที่นั้น เรือนั้นชื่อโรศเปนเรือขนาดกลาง หาสู้ใหญ่นักไม่ ท่านราชทูตกับหม่อมอยู่ห้อง ๑ ข้าพระพุทธเจ้ากับภรรยาอยู่ห้อง ๑ นอกนั้นหาต้องมีห้องไม่ เพราะระยะทางไม่สู้นานนัก เวลาเช้า ๔ โมงเศษ ออกเรือจากเมืองดับลินข้ามทเลซึ่งเรียกว่าไอลิชแชนเนล หรือนัยหนึ่งเรียกว่าเซนต์ยอชแชนเนล ในระหว่างต่อกับไอลิชซี่ เวลาเมื่อข้ามนั้นมีคลื่นบ้าง พอทำให้เรือแคลงได้ แต่พึ่งพ้นคลื่นแอตแลนติกมาใหม่ ๆ มาพบคลื่นเช่นนี้ ดูไม่ใคร่จะเห็นว่ามากได้เลย เรือเดิรข้ามอยู่ ๔ ชั่วโมง ถึงฝั่งทางเกาะอังกฤษที่ตำบลฮอลิเฮต ในเคาน์ตีแองเคอลซี ครั้นเรือเข้าเทียบท่าแล้ว ข้าพระพุทธ

เจ้าทั้งปวงขึ้นจากเรือไปขึ้นบนรถไฟพักรอขนของอยู่จนเวลาบ่าย ๓ โมง รถไฟออกจากสเตชั่นตำบลฮอลิ ต่อเดิรมาตามระยะทางผ่านสเตชั่นเมืองใหญ่น้อย มาตามสายรถไฟลอนดอนแอนด์นอทเวศเตอน พักระยะละน้อยเวลาบ้าง มากเวลาบ้าง ตามเมืองใหญ่เล็ก จนเวลา ๔ ทุ่มเศษ ถึงอิวสตันสเตชั่นในเมืองลอนดอน พระยาดำรงราชพลขันธ์ หลวงวิเศษสาลี มิสเตอแลมิสซิสเวอนี มาคอยรับข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่ที่สเตชั่น ได้พบพูดจากันแล้ว ก็ขึ้นรถออกจากอิวสตันสเตชั่น ~~มาถึง~~ ตึกราชทูตในเวลา ๕ ทุ่มเศษ ด้วยอำนาจพระบารมีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับทั้งสมเด็จพระบรมราชเทวีอันเป่นหลัก อันสำคัญพิเศษยิ่งของชาวสยามได้ปกเกล้า ฯ คุ้มครองป้องกันแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงตั้งแต่กราบถวายบังคมลาออกจากกรุงลอนดอนไปจนถึงประเทศอเมริกา แลได้เดิรทางรถไฟข้ามประเทศอเมริกา แต่ฝ่ายตวันออกไปจนถึงตวันตกถึงฝั่งทเลแปซิฟิกโอชั่น แลกลับมาจนถึงกรุงอังกฤษอีก ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงปราศจากภยันตราย ได้ความเกษมสำราญทุกประการ อนึ่งฝ่ายประเทศยุในติดสเตตส์อเมริกา ก็มีความนิยมยินดีรับรองข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง สมกับพระเกียรติยศทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งได้เห็นการบ้านเมืองที่แปลกต่าง ๆ กัน ไปตลอดระยะทางแลเป่นที่มีชื่อเสียงปรากฏทั่วไป อาศรัยพระเดชานุภาพปกแผ่ไปแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง เปนพระเดชพระคุณปกเกล้า ฯ เปนล้นเกล้า ฯ หาที่สุดมิได้

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานเรียบเรียงระยะทางนี้ขึ้นตามที่ได้ทรายเกล้า ฯ ในเวลาที่ได้ไปในเมืองนั้นบ้าง อาศรัยหนังสือที่เขาได้ชี้แจงให้ทรายเกล้า ฯ บ้างตามสมควร จะผิดพลั้งขาดเหลือประการใด พระราชอาญาไม่พ้นเกล้า ฯ

ระยะทางของข้าพระพุทธเจ้า ตามที่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ราชทูตพิเศษ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีรับสั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าเรียบเรียงขึ้นนี้ ข้าพระพุทธเจ้าหาใคร่จะมีเวลาที่จะเขียนนักไม่ ได้เขียนแต่วันละเล็กน้อย เริ่มตั้งแต่วันเสาร์ เดือน ๘ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีวอกฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖ แล้วสำเร็จณวันพฤหัสบดี เดือน ๓ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีวอกฉอศก ๑๒๔๖

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ

ขอพระราชทานส่งมาแต่กรุงลอนดอน ณวันศุกร์ เดือน ๓ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีวอกฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

ข้าพระพุทธเจ้า

โสณบัณฑิตย์

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ซอยสุขุมวิท ๒๓ พระโขนง กรุงเทพฯ ๑๐ โทร. 3921676, 3918044

71172

SWU:CL
3 1011 10221158 8

ห้องชวจร สุขพานิช

อ 907.3 ส286ส
โสภณบัณฑิตย์, พระองค์เจ้า.
สำเนารายงานพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
SWU 3101110221158